

DÜNYA KLASİKLERİ

MEYHANE

EMILE ZOLA

MEYHANE

Emile ZOLA'nın

BAŞLANGIÇ

Rougon – Macquartflar, yirmi kadar roman olacak. Bunun, genel planı 1869'dan heri kararlaştırılmıştır ve hu planı son derece sıkı uyguluyorum. Sıra L'Assommoir'a (1) geldi, yazdım; bundan sonrakileri de, doğru yoldan zerre kadar ayrılmadan yazacağım. Bana kuvvet veren budur. Bir amacım var, ona doğru yürüyorum.

L'Assommoir bir gazetede çıktığı vakit, benzeri olmayan sertlikle hücumu uğradı, mimplendi, uğramadığı suçlama kalmadı. Yazar olarak güttüğüm amaçları burada birkaç satırla açıklamaya hacet var mı? Kenar mahallelerimiz kokuşmuş çevresindeki bir işçi ailesinin kaderindeki düşünüşünü tasvir etmek istedim. İçkiciliğin ve tembelliğin sonunda, aile bağlarının gevşemesi; karmakarışık fuhşun murdarlıkları; temiz duyguların yavaş yavaş unutulmuşu, sonra, sonuç olarak, utanç ve ölüm var. Sadece, pratik bir ahlâk dersi.

L'Assommoir, hiç şüphe yok, kitaplarımın en temizidir. Çoklukla, çok daha korkunç yaraları deşmek durumunda bulundum. Yalnız şekil korkuttu. Kelimelere öfkelenildiler. Halk dilindeki kelimeleri toplamak ve bunları, çok işlenmiş bir kalıba dökmek edebî tecessüsünü gösterişim, suç oldu. Evet, şekil; asıl büyük suç şekilde! Oysa; bu dilin sözlükleri vardır; aydın insanlar, bunları inceliyorlar, tazeliğinden, umulmadık ve güçlü tasvirlerinden zevk duyuyorlar.

Araştırmacı gramer uzman-

(1) Zola'nın L'Assommoir adım verdiği bu romanı, kelimenin çeşitli anlamları içinde, en uygunu olan Meyhane adıyla Türkçeye çevirmeyi uygun gördüm. – H. V.

lan için bu dil bir haz kaynağıdır. Bununla beraber, idealimin, çok büyük, tarihî ve sosyal önemine'inandığım filolojik bir eser yaratmaktan ibaret bulunduğunu kimse sezemedi.

Aslında kendimi savunmuyorum. Eserim beni savunacaktır. O, gerçeği söyleyen bir eserdir, halk tabakasını anlatan, yalan söylemeyen ve halkın kokusunu taşıyan ilk romandır. Bu romandan, halk tabakasının baştan başa fena olduğu anlamını çıkarmamak gerektir; çünkü, romandaki kişiler fena insanlar değillerdir; sadece cahildirler ve içinde yaşadıkları çetin çalışma ve sefalet çevresinde bozulmuşlardır. Yalnız kendim ve eserlerim hakkında dolaşan ısmarlama, gülünç ve iğrenç hükümleri kabul etmeden önce romanlarımı okumak, anlamak, bütününü açıkça görmek gerektir. Ah! Halkı avutmak için söylenen uyuşturucu masalın, dostlarımı ne kadar güldürdüğünü bilseler! O kan içici mahlukun, o yırtıcı roman yazarının nasıl kendi halinde bir insan olduğunu; kendi köşesinde yaşayan, biricik emeli, olabildiği kadar geniş ve canlı bir eser yaratmaktan ibaret bir araştırma ve sanat adamı olduğunu bilseler! Hiç bir söylentiye yalanlamıyorum. Çalışıyorum ve üst üste yığılan hezeyanlar kümesi altından, sonunda gözüküp ortaya çıkmak için, zamana ve halkın iyi niyetine güveniyorum.

Paris, 1 Ocak 1877

EMİLE ZOLA

Jervez (Gervaise), Lantiye'yi (Lantier), sabahın ikisine kadar beklemişti. Sonra, pencereden giren ayazda, bir gömlekle oturduğu için titreye titreye kendisini yatağa atmış, nöbetler içinde, yanakları göz yaşlarıyla sırsıklam, uyuyakalmıştı. Sekiz günden beri, yemeklerini yedikleri Veau à deux Tetes (İki Başlı Dana) lokantasından çıktıktan sonra, Lantiye, onu çocuklarla beraber eve, yatmaya gönderiyor; kendisi, iş aramak bahanesiyle, ancak gece geç vakit geliyordu. O akşam Jervez, Lantiye'nin dönüşünü gözlerken, onu, alev alev yanan ön penceresi, dış bulvarların kara çizgisini bir yangın kızılığıyla aydınlatan Grand – Balcon (Büyük Balkon) salonuna girerken görür gibi olmuştu; arkasında da küçük Adel (Adele) gözüne ilişmişti. Onlarla aynı lokantada yemek yiyen bu cilâcı kız, kapıdaki fanusların çiy aydınlığı altından birlikte geçmemek için onun kolundan yeni çıkmış gibi, elleri iki yanına sarkık, beş altı adım

geriden yürüyordu.

Jervez, saat beşe doğru, vücudu kaskatı, beli ağırlar içinde uyandığı zaman hıçkırık hıçkırık ağlamaya başladı. Lantiye eve dönmemişti. İlk defa olarak dışarıda geceliyordu. Jervez, tavana bir sicimle bağlı ok biçimi değnekten sallanan, acem \

8

MEYHANE

kumaşı nakışlı soluk bez parçasının altındaki karyolanın kenarına oturdu, kaldı. Bir çekmesi eksik ceviz dolaptan, üç hasır iskemleden, üzerinde kırık ağızlı bir su kabı sürünüp duran küçük bir yağlı masadan ibaret eşyalı, sefil kira odasını, yaşlardan buğulanan gözleriyle, ağır ağır süzüyordu. Bu eşyaya, çocuklar için, dolabın önünü kapatan ve odanın üçte ikisini dolduran bir demir karyola eklenmişti.

Jervez'le Lantiye'nin sandığı bir köşede apaçık duruyor, boş içi gözüküyordu. Sandığın ta dibinde, kirli gömleklerle kirli çorapların altına sokulmuş eski bir erkek şapkası vardı; duvarların boyunca, iskemlelerin arkalıklarında, delik bir atkı, çamurdan paralanmış bir pantolon, eskicilerin beğenip de almadıkları bu son pırtılar göze çarpıyordu. Şöminenin ortasında, tek tek kalmış, iki çinko şamdanın arasında, bir demet, soluk pembe renkte, rehin evi alındısı vardı. Burası, otelin birinci katında, bulvara bakan en iyi odaydı.

Bu sırada çocukların ikisi de, başları aynı yastık üzerinde, yanyana yatmışlar, uyuyorlardı. Sekiz yaşında olan Klod (Claude) küçük ellerini yorgandan dışarı çıkarmış, ağır ağır nefes alıyor; daha dördünü süren Etiyen (Etienne) bir kolunu erkek kardeşinin boynuna dolamış, gülümsüyordu. Anaları, yaş dolu gözlerini onlara çevirince, bir hıçkırık tufanına daha tutuldu, tutamadığı iniltileri bastırmak için mendilini ağzına tıkadı. Ve, yere düşen terliklerini giymeyi akıl etmeden, yalınayak, tekrar pencereye gelip abandı, geceki gibi tekrar bek-v lemeye, uzaktaki kaldırımları gözleriyle araştırmaya başladı.

Otel, Puasonyer (Poissonniere) kordonunun sonunda, Şapel (Chapelle) bulvarı üzerindeydi. İkinci katına kadar aşı boyalı, pancurları yağmurdan çürümüş, iki katlı bir virane idi. çatlak camlı fenerinin üstünde, iki pencerenin arasında, çürüyüp dökülen sıvanın, bazı parçalarını alıp götürdüğü iri büyük sarı harflerle yazılmış «Bonkör Oteli – Sahibi Marsul-ye» sözleri okunuyordu. Fenerin, ileriye görmesine engel olan Jervez, mendili dudaklarında, parmaklarının ucuna basarak yükseliyordu. Sağ tarafa, Roşşuar (Rochechouart) bulvarının olduğu tarafa bakıyordu. Orada salhanelerin önünde kasaplar,

kanlı önlükleriyle durmuş, bekliyorlardı. Serin rüzgâr, ara sıra, pis bir koku, boğazlanmış hayvan kokusu getiriyordu. Sol tarafa bakıyor, hemen hemen tam karşısında, o tarihte yeni yapılmakta olan Laribuazyer (Lariboisiere) hastahanesinin, beyaz yığınının biten, şerit gibi uzun caddeyi görüyordu.

Jervez, bazı geceler, arkasından, öldürülen insan seslerini andırır feryatlar işittiği oktruva (octroi) kordonunu, ağır ağır, ufkun bir ucundan öteki ucuna kadar gözden geçiriyor, ve Lantiye'nin, karnı bıçak vuruşlarıyla deşilmiş cesedini görmek korkusuyla, nemden ve süprüntüden kararmış uzak dönemeçleri, loş köşeleri araştırıyordu. Gözlerini yukarıya kaldırıncı, şehri bir çöl şeridi gibi kuşatan kül rengi ve sonsuz duvarın ötesinde, Paris'in sabah parıltısıyla dolu, güneş zerrelerinden meydana gelmiş büyük bir ışık görüyordu. Ama, hep Puason-ye kordonuna dönüyor, oktruvanın iki bodur kulübesi arasından, Monmartr (Montmartre) ve Şapel tepelerinden inen, aralıksız insan, hayvan ve araba dalgasının akışını, başı sersemleyerek seyrediyordu. Orada, bir kalabalık; aletleri sırtlarında, somunları koltuklarında, işe giden sonsuz bir sürü depren-tisiyle anî duruşlarla şose üzerine sel halinde yayılan bir işçi akını vardı. Ve bu karmakarışık kalabalık, durmadan Paris'in içine dalıyor, orada bitiyordu. Jervez, bütün bu kalabalığın ortasında Lantiye'ye benzer birini görür gibi oldukça, düşmek tehlikesine rağmen daha fazla eğiliyor, sonra,

derdini yine içine gömmek istercesine, mendilini ağzına daha kuvvetle bastırıyordu.

Genç ve şen bir ses, onu pencereden ayırdı:

«Çorbacı gelmedi ha, madam Lantiye?»

Jervez, gülümsemeğe yeltenerek cevap verdi:

«Hayır, Mösyö Kupo (Coupeau).»

Bu, otelin en üst katında, on franklık bir odada oturan, bir çinko işçisi idi. Torbası omuzunda asılıydı. Anahtarı kapının üstünde görünce, teklifsizce girmişti.

«Haberiniz var mı, diye devam etti, şimdi hastanenin orada çalışıyorum... Ne güzel Mayıs ayı, ha? Bu sabah, hava fena ısıyor.» Konuşurken, Jervez'in, göz yaşlarından kızarmış yüzüne bakıyordu.

Yatağın bozulmamış olduğunu görünce, başını ağır ağır salladı, sonra, hâlâ, melek gibi pembe yüzleriyle uyuyan çocukların küçük karyolasına kadar ilerledi; ve sesini yavaşlatarak:

«Çorbacı uslu oturmuyor, değil mi? dedi. «Üzölmeyin madam Lantiye. Siyasetle çok uğraşıyor; geçen gün, bizden dedikleri Ojen Sü (Eugene Sue) için oy verildiği zaman, deli gibiydi. Belki o Bonapart keratasını çekiştirmek için, geceyi ah-baplarıyla beraber geçirmiştir.»

Jervez, güçlükle mırıldandı:

«Hayır, hayır, iş sizin sandığınız gibi değil. Ben, Lanti-ye'nin nerede bulunduğunu biliyorum... Ne yaparsın, bizim de, herkes gibi, kendimize göre dertlerimiz var!»

Kupo, bu yalana kanmadığını göstermek için göz kırptı; ve, eğer sokağa çıkmak istemiyorsa, sütünü alıp getirmeyi teklif ettikten sonra, çıktı. «Güzel ve iyi bir kadınsınız, demişti; bir sıkıntınız olursa bana güvenebilirsiniz.»

O gider gitmez, Jervez, yine pencereye abandı.

Kordonda, sabah serinliğinde, o sürü deprenmesi sürüyordu.

Çilingirler, mavi ceketlerinden; duvarcılar, beyaz önlüklerinden; nakkaşlar, altından uzun gömlekler gözüken paltolarından belli oluyordu. Uzaktan, bu kalabalık, alçıya kaçan bir siliklik; içinde soluk mavi ile kirli kül rengi fazla, anlamsız bir ton taşıyordu. Zaman zaman, bir işçi duruyor, sönen piposunu yakıyor; o dururken etrafındakiler, hiç gülmeden, arkadaşına bir söz söylemeden, soluk yanaklarıyla, yüzleri Paris'e dönük, durmadan geçiyorlardı; ve Paris, apaçık bir ağzı andıran Fo-bur - Puasonyer (Faubourg - Poissonniere) sokağından, onları birer birer yutuyordu. Ama, Puasonye sokağının iki köşesinde, kepenklerini açmakla uğraşan iki şarapçı dükkânının kapıları önünde, adımlarını yavaşlatanlar vardı; bunlar, dükkâna girmeden önce, kaldırımın kenarında duruyorlar, kolları gevşek, bütün bir günlük aylaklığa önceden karar vermiş durumda, Paris'e yan gözlerle bakıyorlardı. Tezgâhların önünde birikenler, birbirlerine ikramlarda bulunuyorlar; orada, ayakta ken-

x n A İN Ji

11

i

dilerini unutuyorlar, meyhanenin içerisini dolduruyorlar, tükürüyorlar; öksürüyorlar, kadeh, kadeh üstüne içerek gırtlaklarını suluyorlardı.

Jervez, sokağın solunda, Kolomb (Colombe) babanın meyhanesini gözlüyordu. Lantiye'yi oraya girerken görür gibi olmuştu. O sırada başı açık, önlüklü, şişman bir kadın, sokağın ortasından kendisine seslendi:

«Oooo, Madam Lantiye, bu sabah erkencisiniz!»

Jervez, eğildi:

«Vay! Siz misiniz Madam Boş (Boche)?.. Bugün bir yı-ğm işim var da!» - Öyle ya, doğru! İşler kendi kendine görölmüyor.»

Pencere ile sokak arasında bir sohbet başladı. Madam Boş, zemin katında iki Başlı Dana Lokantası bulunan binanın kapıcısı idi.

Jervez, Lantiye'yi yanı başında yemek yiyen o bir sürü erkek arasında yapıyınız, bir masada oturmamak için, birçok defa, onun kulübesinde beklemişti. Kapıcı kadın, iki adım ötedeki Şarbonye (Charbonniere)

sokağına kadar gitmek istediğini söylüyordu. Orada, kocasının, onardığı bir elbise parasını elinden kurtaramadığı bir memuru daha yataktan çıkmadan yakalamak istiyordu. Sonra bir akşam önce eve bir kadınla beraber gelen ve sabahın üçüne kadar çevreye uyku uyutmayan bir kiracısından söz açtı. Ama hem konuşuyor, hem genç kadını şiddetli bir merakla süzüyordu. Oraya gelip pencerenin altında durmasının, bir şeyler öğrenmek için olduğu belliydi.

Birdenbire:

«Mösyö Lantiye, hâlâ yatıyor mu?» diye sordu.

Jervez, elinde olmayarak kıpkırmızı kesildi:

«Evet, uyuyor,» diye cevap verdi.

Madam Boş, onun gözlerinin sulandığını görmüştü; ve her halde memnun; erkekleri, yaman tembel olmakla suçlayarak uzaklaşırken, geri döndü, seslendi:

«Çamaşırhaneye bu sabah gidiyorsunuz değil mi?.. Ben de bir şeyler yıkayacağım, yanımda size yer ayırıyorum, konuşuruz.»

Sonra birdenbire onun haline acımış gibi, devam etti:

«Yavrucuğum, orada durmasanız daha iyi edersiniz, hasta olacaksınız... Yüzünüz mosmor.»

Jervez, sekize kadar, pencerenin önünde iki acıklı saat daha inat edip oturdu. Dükkânlar açılmıştı. Yukarılardan inen gömlekliler kalabalığı bitmişti. Yalnız geç kalan birkaç kişi geniş adımlarla Kordon'dan içeri giriyorlardı. Şarapçı dükkânlarında, aynı adamlar, ayakta, hâlâ içiyorlar, öksürüyor, ve tü-kürüyorlardı. Erkek işçilerden sonra, işçi kadınlar, cilâcı kızlar, kadın şapkacıları, çiçekçiler, ince elbiselerine sıkı sıkı sarınmışlar, dış bulvarlar boyunca, tıpış tıpış yürüyerek geçmeye başlamışlardı. Üçer, dörder kişilik kabileler halinde yürüyorlar, hafif gülümsemelerle, hararetli hararetli konuşuyorlar; etraflarına şıldır şıldır bakıyorlardı. İçlerinden biri, tek başına, çiliz, soluk yüzlü ve ciddî; çöp birikintilerine basmamağa çalışarak, oktruva duvarı boyunca ilerliyordu. Sonra, parmaklarına hohlayarak, yürürken on paralık ekmeklerini yiyerek, memurlar geçmişti. Bunlar, elbiseleri fazla kısa, zayıf, yorgun gözlü, uyku sersemi gençlerdi; kalem odalarında geçirdikleri uzun saatlerin yıpratmış, yüzleri soluk, işlerine saniesi saniesine yetişmek için boyuna saatlerine bakarak adımlarını ayarlayan ton ton ihtiyarcıklardı. Sonra, bulvarlar, her zamanki sabah sessizliğine bürünmüşlerdi; çevredeki irat sahipleri güneş-. te geziniyorlardı; başları açık, kirli eteklikli analar, kundaktaki çocuklarını sallıyorlar, sıraların üstünde, bunların altlarını değiştiriyorlardı. Sümüklü, perişan bir sürü yumurcak, viyaklamalar, gülüşmeler, ağlamalar ortasında, itişip kakışıyor; yerlerde sürünüyordu.

O zaman, Jervez, bütün ümidini kesti. Bir yürek sıkmtı-sıyle başı döndü, boğulacak gibi oldu; artık her şey bitmiş, dünya bitmiş, Lantiye eve bir daha dönmeyecekmiş gibi geliyordu. Dalgın gözleri, içinde boğazlanan hayvanların kamyle ve pis kokularıyla kararmış eski salhanelerden ayrılıp sıra sıra pencerelerinin daha apaçık duran oyuklarından, ölümün tırpan atacak olduğu çıplak salonlar gözüken, yeni, donuk renkli hastahane binasına gidiyordu. Karşısında, oktruva duvarının

. Et 1 XI A İN f1

arkasında, parlak gökyüzü, Paris'in büyük uyanışı üstünde büyüyen gün doğuşu, onun gözlerini kamaştırıyordu.

Genç kadın, elleri iki yanına sarkık, bir iskemleye oturmuş, artık ağlamıyordu. O sırada, Lantiye, elini kolunu sallayarak girdi.

Jervez, onun boynuna atılmak istedi:

«Sen misin? Sen misin?» diye haykırdı.

Lantiye:

«Evet, benim, ne olacak?» diye cevap verdi. «Münasebetsizliğe başlama, kuzum!..»

Jervez'i itmişti. Sonra, öfkeli bir tavırla, siyah fötr şapkasını, dolabın üstüne fırlattı.

Yirmi altı yaşında, ufak tefek, son derece esmer, sevimli yüzlü,

elinin makineleşmiş bir hareketiyle durmadan büküğü kaytan bıyıklı bir gençti. Arkasında, işçi elbisesi, dar belli, lekeli, eski bir redingot vardı ve çok belli bir taşra şivesi ile konuşuyordu. İskemlesine yine yığılan Jervez kısa cümlelerle, hafif sesle yakmıyordu:

«Gözümü kırpmadım... Başına bir iş geldi zannediyordum... Nereye gittin? Geceyi nerede geçirdin? Allah aşkına, bir daha yapma, deli olurum... Söyle, Ogüst (Auguste), nereye gittin?»

Genç, omuz silkerek:

«Allah Allah, dedi, bir yerde işim vardı, oraya gittim! Saat sekizde, Glasyer (Glaciere) deydim; bir şapka fabrikası açacak olan o arkadaşta geç kalmışım. Orada yatmayı tercih ettim..... Hem, bana bak, gözetlenmekten hoşlanmam. Rahat

bırak beni!»

Genç kadın yine hıçkırmaya başladı. Lantiye'nin yüksek sesi, iskemleleri devirerek yaptığı sert hareketler, çocukları uyandırmıştı.

Yarı çıplak, saçlarını ufacık elleriyle ayırarak, yerlerinde doğruldular; ve, annelerinin ağladığını işitince, uykudan yeni açılan gözleriyle onlar da ağlamaya başladılar, korkunç yaygaralar kopardılar.

Fena halde öfkelenen Lantiye:

«Hah! Zırlıtlı başladı! dedi. Haberiniz olsun, ben gidiyorum! Hem, bu sefer temelli tüyüyorum... Susmayacak mısınız? Hoşça kalın! Geldiğim yere dönüyorum.»

Dolabın üstünden şapkasını almıştı bile. Fakat Jervez atıldı:

«Olmaz, olmaz!» diye kekeledi.

Ve, küçüklerin göz yaşlarını, onları okşayarak dindirdi. Çocukların saçlarını öpüyor, tatlı sözlerle, tekrar yataklarına yatırıyordu. Birdenbire yatışan küçükler, başları yastıkta, gülüyorlar, birbirlerini çimdikleyerek eğleniyorlardı.

Bu arada, babaları, kunduralarını bile çıkarmadan, bitkin bir halde, yüzünde uykusuz geçen bir gecenin mermer donukluğu, kendini yatağa atmıştı. Uyumadı, gözleri apaçık, odayı çepeçevre gözden geçirmeye koyuldu.

«Doğrusu, burası pek temiz!» diye söylendi.

Sonra, Jervez'in yüzüne bir an baktı, kötü kötü, ilâve etti:

«Sen, artık yüzünü gözünü yıkamıyor musun?»

Jervez daha yirmi iki yaşındaydı. Uzun boylu, biraz inceydi; yüzünün çizgileri, hayatının çetinliği ile daha şimdiden kırışmağa başlamıştı. Saçları dağınık, ayağında terlikler, üzerinde eşyanın tozları ve kirleri birikmiş gömleğinin altında tirtir titriyor, geçirdiği acı ve göz yaşı dolu saatlarla, on yaş ihtiyarlamış görünüyordu. Lantiye'nin bu sözü üzerine korkak ve işi oluruna bırakmaktan sıyrıldı. Hararetlendi:

«Haksızlık ediyorsun,» dedi. «Biliyorsun ki elimden geleni yapıyorum. Bu hale düştükse, kabahat benim değil... Su ısıtmak için bir ocağı bile bulunmayan bir odada, iki çocukla sen kalsaydın da görseydim... Paris'e geldiğin vakit, paranı yiyeceğine, sözünü tutup hemen yerleşmemiz gerekti.»

Lantiye:

«Hey, bana bak!» diye haykırdı. «Paraları benimle beraber sen de ziftlendin; şimdi yediğin nimeti hor görmek yakışık almıyor.»

Jervez, bunu işitmemiş gibi, devam etti:

«Neyse, dişimizi sıkarsak, yine işin içinden sıyrılabiliriz... Dün akşam madam Fokonye'yi (Fauconnier) gördüm, Növ (Neuve) sokağındaki çamaşırcıyı. Beni pazartesi günü yanına alacak. Sen de Glasyer'deki arkadaşınla işe başlarsan altı aya varmaz bir parça üst baş yapar, bir köşede başımızı sokacak bir yer buluruz, kendi evimiz olur, işimizi düzeltiriz... Ya! Çalışmalı, çalışmalı...»

Lantiye, can sıkıntısıyla sokağa doğru döndü; o zaman, Jervez köpürdü:

«Evet, tabii, aman çalışayım diye can atmadığın belli... ihtirastan

çatlıyorsun, beyefendi gibi giyinmek, ipek eteklikli orospularla gezmek istiyorsun. Öyle değil mi? Bütün elbiselerimi Rehin Sandığına yatırdığından beri beni beğenmiyorsun artık... Bana bak, Ogüst, sana bunun lafını etmek istemiyordum, yine kendimi tutacaktım, fakat geceyi nerede geçirdiğini biliyorum. Adel sürtüğü ile beraber, Gran Balkon'a girdiğini gördüm. Yooo! Doğrusu, iyisini seçiyorsun! Bu Adel, malın gözü! Prenses gibi kendini satmakta hakkı var... Bütün lokanta halkı ile yatmış.»

Lantiye, bir sıçrayışta karyoladan aşağı atladı. Gözleri, soluk yüzünde, mürekkep karası bir renk almıştı. Bu ufak tefek adamda, öfke, fırtına gibi esiyordu.

Genç kadın yine:

«Evet, evet, bütün lokanta halkı ile, dedi. Madam Boş, ona da, kız kardeşi olacak o kazık karıya da yol verecek, çünkü, merdivende, her zaman dizi dizi erkek dolu imiş.»

Lantiye, iki yumruğunu birden kaldırdı; sonra, onu dövmek isteğini yenerek, kollarını yakaladı, şiddetle silkti, çocukların karyolasına doğru itip yuvarladı. Küçükler, yine yaygaraya başladılar. Ve Lantiye, yine yattı, bir karar veren, fakat bu karar karşısında hâlâ duralayan bir kimse gibi, sert, mırıldandı:

«Öyle bir iş yaptın ki, farkında değilsin, Jervez... Hata ettin, göreceksin..»

Çocuklar, bir an hıçkırdılar. Anaları, yatağın kenarında kıvrılmış, ikisini birden kucaklamıştı; biteviye bir sesle, belki yirmi defa üstüste hep aynı sözü tekrarlıyordu:

«Ah! Siz olmasaydınız, yavrularım!.. Siz olmasaydınız!.. Siz olmasaydınız!...»

Lantiye, rahatça uzanmış, gözlerini, soluk bez parçasına dikmiş, artık dinlemiyor, bir saplantıya dalmış gidiyordu. Göz-kapaklarma ağır basan yorgunluğa karşı, kendini uykuya kaptırmadan, bir saate yakın bu durumda kaldı. Dirseğine dayanarak, sert yüzünde, kararını vermiş bir ifade ile döndüğü zaman, Jervez odayı toplamakla uğraşıyordu. Çocukları kaldırmış, giydirmiş, yataklarını yapıyordu. Lantiye, onun, ortalığı süpürdüğünü; bir bezle, eşyanın tozunu aldığına gördü. Oda, isli tavanı, nemden kabarmış duvar kâğıdı; bez dokundukça, üzerlerindeki kir büsbütün sıvaşan ve yayılan topal ayaklı üç iskemlesi ve dolabıyla, yine, karalığını ve sefaletini sürdürüyordu. Sonra, Lantiye'nin, tıraş olurken kullandığı, pencere sürmesine asılı küçük yuvarlak aynada, Jervez, saçlarını toplayıp, bol su ile yıkanırken, Lantiye, onun çıplak kollarını, çıplak boynunu, meydanda bıraktığı bütün çıplak yerlerini, sanki zihninde kıyaslamalar yapar gibi, gözden geçirir göründü, ve dudak büktü. Jervez'in sağ bacağı topallıyordu; fakat bu, yorgun günlerinde, kalçalarının ağrısından kendini koyuverdiği günler fark edilebiliyordu. O sabah da, gecenin verdiği bitkinlikten dolayı bacağını sürüyor, duvarlara tutunuyordu.

Sessizlik devam ediyordu, bir kelime söyleşmemişlerdi. Lantiye, bekliyor gibiydi. Jervez, derdini içine gömüyor, aldırış etmiyor gibi görünmeye çalışıyor; telâslı telâslı bir şeyler yapıyordu. Bir köşeye sandığın arkasına atılmış kirli çamaşırları paket yaparken, Lantiye sonunda dudaklarını kımıldattı, sordu:

«Ne yapıyorsun?.. Nereye gidiyorsun?»

Jervez, önce cevap vermedi. Sonra, sorusunu tekrarlayınca, öfke ile karşılık verdi:

«Görüyorsun ya... Bunları yıkamaya gideceğim... Çocuklar pislik içinde oturamazlar.»

Jervez, iki üç mendil toplayıncaya kadar, Lantiye ses çıkarmadı.

Yeniden bir sessizlik oldu ve Lantiye yine sordu:

«Paran var mı?»

O zaman, Jervez doğruldu, elinde tuttuğu, küçüklerin kirli gömleklerini bırakmadan, dik dik baktı:

«Para mı? Nereden çalacağım ki param olsun?.. Biliyorsun ki evvelki gün siyah etekliğime üç frank aldım. O para ile iki defa yemek yedik, pastırma ve sucuğa da çok para gidiyor... Hayır, param yok, tabii.

Dört meteliğim var, çamaşırhaneye vereceğim... Birileri gibi para kazanmıyorum ben...»

Lantiye, bu kinayeye aldırmadı. Karyoladan inmiş, odanın etrafında asılı birkaç pırtıyı gözden geçiriyordu. Sonunda, pantolonla atkıyı çividen aldı, dolabı açtı, bir kadın entarisiyle iki kadın gömleği çıkardı; sonra, hepsini Jervez'in koluna atarak:

«Al, dedi, bunları rehine götür.

– Çocukları da götüreyim mi, istersen? Çocukları da rehin kabul etselerdi, ne güzel bir kurtuluş olurdu, değil mi?»

Böyle demekle beraber, yine, rehin evine gitti. Yarım saat sonra döndüğü zaman şöminenin üstüne, yüz meteliklik bir maden para bıraktı; alındıyı da, iki lambanın ortasında duran öteki alındıların yanına koydu.

«İşte bu kadar verdiler, dedi. Altı frank istedim amma, olmadı. Hesaplarını biliyorlar, kuzum... İçerisi de, her zaman müşteri dolu!» Lantiye, yüz meteliği hemen almadı. Jervez'e de biraz bir şey bırakmak için, parayı bozdurmasını istiyordu. Fakat, dolabın üstünde, bir kâğıda sarılı bir parça jambon artığı ile biraz ekmek bulunduğunu görünce, kararını verdi, parayı yeleğinin cebine indirdi.

Jervez:

«Sütçüye uğramadım, dedi, çünkü sekiz günlük borcumuz var. Ama erken dönerim; ben gelinceye kadar sen iner, ekmek, kotlet pane alırsın, karnımızı doyururuz... Bir litre de şarap getir.»

Lantiye, hayır demedi. Barışacağa benziyorlardı. Genç ka-dm, kirli çamaşır paketini hazırlamıştı. Fakat, sandığının için-

F. 2

den, Lantiye'nin gönnekleriyle çoraplarını alacağı sırada, o, haykırarak, bunları bırakmasını söyledi.

«Bırak benim çamaşırlarımı, anlıyor musun? İstemiyorum!»

Jervez doğrularak sordu:

«Ne istemiyorsun? Bu murdar şeyleri giymek niyetinde olmasan gerek, değil mi? Tabii, yıkamak lâzım.»

Bunu söylerken, endişe ile onun yüzünü inceliyor, güzel delikanlı yüzünde, sanki bundan sonra hiç bir şeyle yola gel-meyecekmiş gibi, aynı sertliği görüyordu. Lantiye öfkelen-di, çamaşırları kadının elinden zorla çekip aldı. Yine sandığa attı.

«Hay Allah kahretsin! Bir kere olsun sözümü dinle yahu! istemem diyorum, sana!»

Jervez'in benzi sarardı; içine giren korkunç bir şüphe ile yine:

«Ama, niçin? diye sordu. Gömleklerin şimdi sana lüzumu yok, bir yere gidecek değilsin... Alıp götürsem sana ne zararı var?»

Lantiye, onun, yüzüne dik dik bakan ateşli gözlerinden rahatsız oldu:

«Niçin mi? Niçin mi? diye kekeledi... Bunu bilmeyecek ne var; rast geldiğin yerde, bana baktığını, çamaşırlarımı yıkadığını, söküklere diktiğini söyleyeceksin, işte bu canımı sıkıyor, anladın mı? Sen kendi işlerine bak, ben kendi işlerimi görürüm... Çamaşırcı kadınlar necilik?»

Jervez yalvardı, hiç bir zaman şikâyet etmediğini söyleyerek kendini savundu; ama Lantiye, sert bir hareketle sandığı kapadı. Üstüne oturdu ve onun suratına:

«Hayır! diye haykırdı. Kendi malıma kendim sahibim, elbette!»

Sonra, Jervez'in, hep kendisini kollayan bakışlarından kurtulmak için, uykusu olduğunu, kafasını daha fazla şişirme-mesini söyleyerek, yine yatağına uzandı. Bu sefer, gerçekten uyuyor gibiydi.

Jervez, bir an, kararsızlık içinde kaldı. Çamaşır paketini ayağıyla itip orada oturmaya, dikiş dikmeye niyetleniyordu.

ıvııta y maj\e

19

Lantiye'nin düzgün nefes aldığını işitince, sonunda içi rahat etti. Son yıkadığı çamaşırdan artan çivit topağı ile sabun parçasını aldı; pencerenin önünde, eski mantarlarla, sessizce oynayan küçüklere yaklaşıp onları öptü, yavaş sesle:

«Uslu uslu oturun, gürültü etmeyin. Babanız uyuyor,» dedi.

O, odadan çıktıktan sonra, kara tavanın altındaki derin sessizlikte, yalnız Klod'la Etiyen'in, hafifleyen gülüşmeleri işitiliyordu. Saat ondu. Aralık pencereden bir güneş demeti giriyordu.

Jervez, bulvara çıkınca sola döndü. Gut Dor (Goutte d'or) un Növ sokağında yürüdü. Madam Fokonye'nin dükkânının önünden geçerken, onu başıyla selâmladı. Çamaşırhane, sokağın ortasına doğru bir noktada, kaldırımın yükselmeye başladığı yerdeydi. Yassı bir binanın üstünde, sımsıkı vidalanmış çinko silindirler halinde gayet büyük üç su haznesinin kül rengi, yuvarlak şekilleri görölüyordu; geride, her tarafı, gayet ince çıtadan panjurlarla örtülü, çok yüksek ikinci bir kat teşkil eden kurutma dairesi vardı. Panjurların çıtalarından bol hava giriyor, aralarından, pirinç tellere asılmış, kurumakta olan çamaşırlar gözüküyordu. Su haznelerinin sağında, buhar makinesinin ince borusu, keskin ve düzenli bir ses çıkararak, belli aralıklarla beyaz duman püskürtüyordu.

Jervez, su birikintilerine alışık bir kadın gibi, eteklerini toplamadan, Javel suyu küpleriyle dolu kapıdan girdi. Önünde büyük defterler, raflarda sabun kalıpları, kavanozlarda çivit topakları, soda paketleriyle, camekânlı bir kulübede oturan, gözleri hastalıklı, çamaşırhane sahibini, o, ufak tefek ince yapılı kadını tanıyordu. En son defa çamaşır yıkadığı zaman, muhafaza etsin diye ona bıraktığı çamaşır tokmağıyla fırçasını, ca-mekânın önünden geçerken, istedi. Sonra, numarasını aldı, içeri girdi.

Çamaşırhane, kirişleri meydanda basık tavanlı, demir sütunlar üstüne oturtulmuş, geniş, aydınlık pencerelerle örtülü, gayet büyük bir sundurma idi. Süt rengi bir sis gibi havada duran sıcak buğunun arasından, donuk bir gündüz ışığı, serbestçe giriyordu. Bazı köşelerden dumanlar yükseliyor, etrafa yayılıyor, dip tarafları mavimtrak bir gölgeye bürünüyor-du. Sabunlu bir koku ile; kekremsi, nemli, sürekli bir koku ile dolu, ağır bir rutubet yağıyordu. Zaman zaman, Javel suyunun daha keskin kokusu ağır basıyordu. Ortadaki yolun iki tarafında bulunan sıra tekneler boyunca, kolları omuzlarına kadar açık, boyunları çıplak, yukarı sıvalı eteklerinin altından renkli çorapları, bağlı iri kunduraları gözükten kadınlar dizi olmuşlardı.

Pis ağızları, kaba tavırları, kınla döküle hareketleriyle, sağanağa tutulmuş gibi sırsıklam, vücutları kızarmış ve buram buram ter dökerek var kuvvetleriyle tokmak indiriyorlar, gülüyorlar, şamata ortasında biribirlerine seslenmek için geriye doğru yaslanıyorlar, teknelerinin dibine doğru eğiliyorlardı. Etraflarında, altlarında, oradan oraya taşınıp bir solukta boşaltılan kovalar dolusu sıcak suların, yüksekten akan, açılmış soğuk su musluklarının; tokmaklardan etrafa saçılan serpintilerin; çitilenen çamaşırlardan dökülen damlaların biriktirdiği büyük bir sel akıyordu; yokuşlu zeminden, ufak su yolları halinde akan bu birikintilere batıp çıkıyorlardı. Ve, yaygaraların, ahenkli vuruşların, yağmur şırıltısını andıran gürültüsünün, ıslak tavan altında boğulup kalan bu fırtına uğultusunun ortasında, sağdaki buhar makinesi, ince bir çiyle bembeyaz, gürültünün büyüklüğünü düzenler gibi görünen çarkın sallantılı deprentisiyle, durmadan soluyor, homurdanıyordu.

Jervez, sağa sola bakarak, ufak adımlarla, orta yoldan yürüyordu. Çamaşır çıkını koluna takmış, bir kalçası yukarıda, daha fazla topallayarak, çamaşırcı kadınların kendisini ite kaka gidiş gelişleri arasından geçiyordu.

Madam Boş, kalın sesiyle haykırdı:

«Hişt! Bu tarafa, kızım!»

Sonra, genç kadın, sola, ta en dibe kadar gidip onun yanına varınca, sert hareketlerle bir çorap çitilemekte olan kapıcı kadın elindeki işi bırakmadan, kısa cümlelerle konuşmaya başladı:

«Şuraya gelin, yerinizi ayırdım... Benim için o kadar uzun sürmez. Boş, çamaşırını pek az kirletir... Ya siz? Sizin işiniz de çok sürmeyecek, değil mi? Çıkınıınız ufacık. Öğleden önce bitirir, yemeğe gidebiliriz... Ben, çamaşırımı, Pule (Pou-let) sokağında bir çamaşırcıya veriyordum. Fakat klorlaya fır-çalaya, ne var ne yok

parçalıyordu. Ben de artık kendim yıkıyorum. Kâr etmiş oldum. Sabundan başka masrafı yok. Ayol, şu gömlekleri sodalı suya batırsaydınız ya! Bu yumurcaklar yok mu, Allah bilir, kıçlarında kurum var.»

Jervez, çıkını çözüyor, küçüklerin gömleklerini seriyordu; madam Boş, bir kova çamaşır suyu almasını tavsiye edince, şöyle cevap verdi:

«Yok, canım! Sıcak su yeter... Her zaman yaptığım iş.»

Çamaşırı ayırmış, boyalı birkaç parçayı bir tarafa koymuştu. Sonra, teknesini arkadaki musluktan, dört kova soğuk su ile doldurdu, beyaz çamaşır yığınını daldırdı. Eteğini topladı, bacakları arasından yukarı çekti, karnı hizasına kadar gelen, dikine konulmuş bir kutuya girdi.

Madam Boş:

«Her zaman yaptığınız iş, ha? diyordu. Memleketinizde çamaşırcıydınız değil mi, kızım?»

Jervez, kolları sıvalı, körpe dirsek tarafları hafifçe pembe-leşmiş kumral kadın kollarının güzelliğini meydana koyarak, çamaşırının kaba kirini akıtmaya başlıyordu. Teknenin, su ile ağarmış ve aşınmış dar tahtası üstüne bir gömlek sermiş, sabun-luyor; çevirip, öte tarafını sabunluyordu. Cevap vermeden önce, tokacını yakaladı, çamaşırı dövmeye başladı; başıra başıra konuşuyor, sözlerini, sert ve düzgün tokaç vuruşlarıyla kesiyordu.

«Evet, evet, çamaşırcıydım... On yaşındayken... On iki sene oluyor... Irmağa gidiyorduk... Orası buradan daha güzel kokuyordu... Görülecek şeydi, ağaçların altında bir köşe vardı... Duru akar suda yıkardık... Şu, Plassans'da... Plassans'ı bilmez misiniz?... Hani, Marsilya tarafında?»

Onun tokaç vuruşlarının sertliğine hayran olan madam Boş:

22

M JÜ X İl A

«Yaman şey! diye haykırdı. Vay kâfir vay! Ufacık, hanım abla elleriyle, demiri versen yamyassı edecek!»

Sohbet çok yüksek sesle devam etti. Kapıcı kadın, ara sıra, işitemediği için eğilmek zorunda kalıyordu. Beyaz çamaşır, ta-mamıyla tokmaklandı, hem de adamakıllı! Jervez, çamaşırı tekneye tekrar daldırdı, teker teker alıp, ikinci defa olarak sabun-ladı ve fırçaladı. Aldığı parçayı bir eliyle, tahtanın üstünde tutuyor, ayrık otundan, kısa fırçasını tutan öteki eliyle, çamaşırdan, kirli bir köpük çıkartıyor, uzun akıntılar halinde yere döküyordu. O zaman, fırçadan çıkan hafif hışırtı arasında birbirlerine yaklaştılar, daha gizli konuştular.

Jervez:

«Hayır, evli değiliz, diye devam etti. Ben sözümü gizlemem. Lantiye, karısı olmak istenecek kadar iyi adam değildir. Ah, çocuklar olmasaydı!... İlki dünyaya geldiği zaman ben on dört yaşındaydım, o, on sekiz... Öteki, dört sene sonra doğdu. Bizimki de olağan işlerden biri, malum ya. Evimizde mutlu değildim. Makar (Macquart) baba, hiçten yere belime tekmeler indirdi. E, böyle olunca, insan dışarıda gönül eğlencesi arıyor... Belki bizi evlendirirlerdi amma, bilmiyorum işte, anamız babamız istemediler.»

Beyaz köpüklerin içinde kızaran ellerini silkti:

«Paris'in suyu adamakıllı sert,» dedi.

Madam Boş, gevşek gevşek yıkamaya başlamıştı. Orada kalmak, on beş günden beri merakını gıcıklayan bu hikâyeyi öğrenmek için duruyor, sabunlama işini uzatıyordu. İri suratında, ağzı yarı açıktı, patlak gözleri parlıyordu. İşin iç yüzünü keşfetmiş olmanın verdiği sevinçle:

«Tamam, diye düşünüyordu; kızcağız fazla anlatıyor. Maraza çıkmış.»

Sonra, yüksek sesle ilâve etti:

«Demek, iyi adam değil, ha?»

Jervez:

«Aman, sormayın, diye cevap verdi. Oradayken, bana karşı çok iyiydi; fakat Paris'e geldiğimizden beri, bir türlü önünü alamıyorum...

Efendim, annesi geçen sene öldü, buna

bir şeyler bıraktı, aşağı yukarı bin yedi yüz frank. Paris'e gelmek istiyordu. Makar baba da, bana, ikide birde şamar attığı için, onunla beraber gelmeğe razı oldum; iki çocuğu beraber alıp yola çıktık. Bana çamaşırhane açacaktı, kendisi de şapkacılığını yapacaktı. Çok mutlu olacaktık... Amma, neylersiniz ki, Lantiye'nin gözü yükseklerdedir, müsriftir, yalnız eğlence düşünen bir adamdır. Kısağa, pek iyi bir mal değildir. Uzatmayalım, Monmartr (Montmartre) sokağında, Monmartr oteline indik. Gelsin yemekler, arabalar, tiyatro, kendisine bir saat, bana ipekli elbise; çünkü, parası olduğu zaman, kalbi fena değildir. Sizin anlayacağınız vur - patlasın gitti, öyle ki, iki ay sonra tertemizdik, işte o zaman Bonkör oteline gelip yerleştik, bu pis hayat başladı...»

Birdenbire boğazı kısıldı, yaşlarını içine akıtarak sustu. Çamaşırını fırçalamış, bitirmişti.

«Gidip sıcak su alayım,» diye mırıldandı.

Fakat, dertleşme sırasındaki bu duruş pek canını sıkkan madam Boş, oradan geçen çamaşırhane uşağını çağırdı:

«Şarl'cığım, dedi, madamın işi acele, ne olursun, bir kova sıcak su alıversene.»

Uşak, kovayı aldı, doldurup getirdi. Jervez, parasını verdi. Kova başına bir metelikti. Sıcak suyu tekneye boşalttı, kumral saçlarının üstünde, iplik iplik kül rengi dumanlar dolaştıran bir buhar ortasında, çamaşır tahtasının üstüne iki kat eğilerek, ça*rfaşırı, elleriyle, son bir defa daha sabunladı.

Kapıcı kadın, hatırbilir bir tavırla:

«Alın, soda koyun, bende burada var,» dedi.

Ve beraber getirdiği bir kese kâğıdı içindeki sodadan artanı, Jervez'in teknesine boşalttı. Javel suyu da ikram etti. Fakat genç kadın istemedi. O su, yağ lekeleriyle şarap lekeleri içindi.

Madam Boş, lafı yine Lantiye'ye getirdi ve adını söylemeden:

«Galiba biraz çapkınca,» diye cevam etti.

Jervez, iki büklüm, elleri çamaşır suyunun içinde ve çamaşırları kavrayarak, yalnız, başını sallamakla yetindi.

Beriki:

«Evet, evet, diye devam etti, ufak tefek birçok şeyler gözüme ilişti...»

Fakat, sapsarı bir yüzle yerinden doğrulan ve kendisini süzen Jervez'in ansızın davranışı karşısında irkildi.

«Yooo, hayır! Bir şey bildiğim yok, dedi. Zannederim, gönlünü eğlendiriyor, o kadar... Hani, bizim evde oturan iki kız var, Adel (Adele) le Virjini (Virginie); tanıyorsunuz. İş-te onlarla eğleniyor. Ama, ilerisine gitmiyor, eminim.»

Genç kadın, yüzü ter içinde, kollarından şıpır şıpır sular damlayarak, onun karşısında dimdik durmuş, hâlâ, dikili ve derin bir gözle bakıyordu. O zaman, kapıcı kadın kızdı, göğsüne bir yumruk indirerek namusu üzerine yemin etti.

«Hiç bir şey bilmiyorum a canım, söylüyorum işte» diye haykırıyordu. Sonra yatıştı; gerçeğin kendisine söylenmesi doğru olmayan bir kimseye söylercesine, ahenksiz bir sesle:

«Bence, onun bakışları samimî, dedi... Sizinle evlenecektir, yavrum; görürsünüz!»

Jervez, ıslak eliyle alnını sildi. Sonra, başını tekrar sallayarak, sudan, bir başka parça daha çıkardı. Bir zaman, ikisi de sustular, etraflarında, çamaşırhanenin gürültüsü dinmişti. Saat on biri çalıyordu. Çamaşırcı kadınların yarısı, bacaklarının birisini teknelerinin kenarına dayayıp oturmuşlar, ayaklarının dibinde, mantarı açılmış bir litre şarap, ortasında yarık ekmeklerin içine yerleştirilmiş sucuklar yiyorlardı. Yalnız, ufak çıkınlardaki çamaşırlarını yıkamak için oraya gelmiş ev kadınları, yazıhanenin üstüne asılı yuvarlak saate bakarak, acele ediyorlardı. Hafifleyen gülüşmelerin, obur bir çene şapırtısı içinde peltekleşen konuşmaların ortasında, tek tük, aralıklı tokaç sesleri yine işitiliyor; durup dinlenmeden işleyen buhar makinesi, koca meydanı dolduran zmgırtılı, homurtulu sesini yükseltir gibi oluyordu. Fakat kadınlardan hiç

birisi onu işitmiyordu. Bu ses, tavanın kirişleri altında, havada dalgalanan sonu olmayan buğuyu biriktiren sıcak bir nefes, çamaşırhanenin kendi soluması gibiydi. Sıcak, dayanılmaz bir hale

EYHANE

25

gelmekteydi. Soldan, yüksek pencerelerden, güneş ışınları giriyor, süt rengi almış su birikintilerinin tüten buharlarını çok tatlı pembe gri ve mavi renklere buruyordu. Şikâyetler yükselmeye başladığı için uşak Şarl, pencereden pencereye gidiyor, kaba bezden perdeleri örtüyordu; sonra, öte tarafa, gölge tarafına geçti, pencere kanatlarını açtı. Şarl'ı alkışlıyorlar, el çırpıyorlardı; korkunç bir neşe çalkanıyordu. Çok geçmeden, son tokmaklar da sustu.

Çamaşırcılar, ağızları dolu, yalnız, ellerinde tuttukları, ağızları açık bıçaklarla jestler yapıyorlardı. Sessizlik o dereceyi buluyordu ki, ta dipte, taş kömürü alıp makinenin ocağına atan ateşçinin kürek sesi, pek âlâ işitiliyordu.

Jervez, ziyan etmediği bol köpüklü sıcak suda boyalı çamaşırlarını yıkıyordu. Bitirince, bir sehpa çekti, bütün çamaşırları onun üstüne attı ve yerde mavi su birikintileri yapan bu çamaşırları suya vurmağa başladı. Arkasındaki musluktan, çamaşırı tutmak üzere iki tahta kolu bulunan, yerdeki geniş ve yerli tekneye soğuk su akıyordu. Tepesinde, havada iki direk daha vardı ki, çamaşırlarının son suları orada süzülüyordu. Madam Boş:

«İşte bitiyor, dedi, hele şükür. Ben kalayım da, size yardım edeyim, şunları sıkalım.»

Boyalıları yumruklarıyla döven ve duru suda çırpınan genç kadın: «Yok canım! Zahmet etmeyin, teşekkür ederim, dedi. Eğer çarşaf yıkamış olsaydım, neyse.»

Fakat kapıcı kadının yardımını kabul etmek zorunda kaldı. Soluk kahverengi ufak bir yün etekliği, birer ucundan tutup, sarımtrak sularım akıtarak sıktıkları sırada, Madam Boş:

«Ay! Uzun Virjini! diye haykırdı. Bir mendillik dört pır-tısıyla buraya ne yıkamaya geliyor, bu?»

Jervez, hızla başını kaldırmıştı, Virjini, kendi yaşında, ondan daha uzun boylu, esmer, yüzü uzunca olduğu halde güzel bir kızdı. Kırmalı, siyah bir eski elbise giymiş, boynuna kırmızı bir kordele bağlamıştı. Saçlarını özenle düzeltmiş, topuzunu mavi ipekten bir file ile tutturmuştu. Ortadaki yolda bir

Zti

MEYHANE

an, aranır gibi gözlerini kıstı; sonra, Jervez'i görünce, dimdik, küstah, kalçalarını oynatarak yanından geçti, beş tekne ötede, onunla aynı sırada yer aldı.

Madam Boş, daha yavaş sesle devam ediyordu:

«Amma da tuhaf şey! Ömründe bir çift elbise kolu yıkamaz... Yaman tembeldir, emin olun! Bir terzi ki, kendi söküğünü dikmez! Kız kardeşi gibi; o cılız kız, o cılız kız, o Adel kaltağı da öyle, atelyeye bir gün giderse iki gün uğramaz! Ne analarını bilen var, ne babalarını, neyle geçindikleri belli değil. Söylenecek çok şey var amma... Ne yıkıyor o, orada? Eteklik mi o? İğrenç mi iğrenç, kim bilir neler görmüştür o eteklik!»

Madam Boş, besbelli, Jervez'e hoş görünmek istiyordu, işin aslında ise, Adel ile Virjini'nin paraları olduğu vakit kahveyi çoğu zaman onlarda içerdi. Jervez cevap vermiyor, telâşlı elleriyle acele ediyordu. Üç ayak üstüne oturtulmuş küçük bir tekne çivitli su yapmıştı. Beyaz çamaşırları batırıyor, boyalı suyun içinde biraz çalkalıyor, suyun rengi hafif kırmızıya çalıyordu; sonra, bunları hafifçe sıkıyor, yüksekteki tahta sıırıklara asıyordu. Bütün bu işleri yaparken, Virjini'ye sırtını bile bile döner gibi davranıyordu. Fakat, onun alaycı gülüşlerini işitiyor, kendisine yan bakışlarını hissediyordu. Virjini, sırf onu kıskırtmak için gelmiş gibiydi. Jervez bir aralık arkasına dönünce, bir an, dik dik bakiştılar.

Madam Boş:

«Bırakın şunu canım, diye mırıldandı. Saç saça, baş başa gelecek

değilsiniz ya... Size, bir şey yok diyorum! O değil, işte bu kadar!»
O sırada, genç kadın son parçayı asarken, çamaşırhanenin kapısında gülüşmeler oldu.

Şarl seslendi:

«iki çocuk gelmiş, annelerini arıyorlar.»

Bütün kadınlar eğildiler. Jervez, çocukların, Klod'la Etiyen olduklarını gördü. Çocuklar Jervez'i görür görmez, su birikintilerine basa basa, başları çözükle kumrularının topuklarını döşemelere vurarak, ona doğru koştular. Büyüğü Klod. küçük kardeşini elinden tutmuştu. Çamaşır yıkayan kadınlar, yanlarından geçen çocukları, bir parça ürkmüş, fakat yine gülümser görerek, hafif acıma sesleri çıkarıyorlardı. Küçükler, hep el ele tutuşarak, kumral başlarını kaldırıp, orada annelerinin önünde durdular.

Jervez:

«Babanız mı gönderdi sizi?» diye sordu.

Fakat, Etiyen'in kundurasının başlarını bağlamak için eğildiği sırada, Klod'un, elinde, ucundaki bakır numara markasıyla, odanın anahtarını salladığını gördü.

Çok şaşırarak sordu:

«O ne? Anahtarı mı getirdin? Niçin?»

Çocuk, parmağında unuttuğu anahtarı görünce hatırlar gibi oldu ve incecik sesiyle bağırdı:

«Babam gitti.

– Yiyecek almaya gitti de, sizi buraya, benim yanıma mı gönderdi?»
Klod, kardeşine baktı; ne söyleyeceğini şaşırdı, duraksadı. Sonra, bir çırpıda ilave etti.

«Babam gitti... Yataktan atladı, bütün eşyayı sandığa koydu, sandığı indirdi, arabaya yükledi... Gitti.»

Jervez, çömelmiş durumdan, yavaş yavaş doğruldu, yüzü bembeyaz olmuştu. Başının çatırdadığını işitir gibi, ellerini yanaklarına, şakaklarına götürdü. Yalnız, bir söz söyleyebildi ve bunu, aynı ahenkle belki yirmi defa tekrar etti:

«Aman yarabbi!.. Aman yarabbi!.. Aman yarabbi!..»

Madam Boş da, bu işe karıştığından dolayı heyecan içinde, şimdi çocuğa soruyordu:

«Söyle bakayım yavrum, iyice anlat... Kapıyı o kapadı, anahtarı annenize götürün dedi, değil mi?»

Ve, sesini yavaşlatarak, Klod'un kulağına sordu:

«Arabada bir kadın var mıydı?»

Çocuk tekrar şaşırdı. Gururlu bir tavırla, aynı sözleri tekrar etti:

«Yataktan atladı; bütün eşyayı sandığa koydu gitti...»

Sonra, madam Boş kendisini serbest bırakınca, kardeşini

musluğun önüne çekti. Beraberce, su akıtarak oynamaya başladılar.

Jervez ağlayamıyordu. Belini teknesine dayamış, yüzü hâlâ ellerinin arasında, boğuluyordu. Vücudu kısa ürpermelerle sarsılıyordu. Zaman zaman, uzun bir göğüs geçiriyor, bırakıl-mışlığının karanlığına gömülüp kaybolmak istercesine, yumruklarını gözlerine daha fazla bastırıyordu. Karanlıklarla dolu bir kovuğun dibine yuvarlandığı duygusuna kapılıyordu.

Madam Boş:

«Aman; evlâdım, ne oluyorsun?» diye mırıldanıyordu.

Jervez, sonunda, gayet yavaş sesle:

«Bilseniz! Bilseniz! dedi. Bu sabah, beni rehin evine gönderdi, atkı ile gömleklerimi rehine koydurdu. O arabanın parasını vermek içinmiş.»

Ve ağladı. Rehin evine gidişini hatırlayınca, sabahki olay

açıklanmış, hıçkırıklar boğazına tıkanmaya başlamıştı.

Rehin evine o gidiş, umutsuzluğu ortasında, çok büyük bir acı veren feci bir şeydi. Elleriyle zaten ıslattığı çenesinden yaşlar akıyor, ve Jervez, mendilini kullanmayı bile akıl edemiyordu.

Madam Boş, onun etrafında çırpınıyor:

«Aklınızı başınıza toplayın, susun, herkes size bakıyor.» diyip duruyordu. «İnsan, bir erkek için bu kadar üzülür mü?.. Demek ki, ne

de olsa onu seviyordunuz, değil mi yavrucuğum? Demin adamakıllı öfkelenediniz ona. Oysa şimdi onun için ağlıyorsunuz, yüreğinizi paralıyorsunuz. Aman ya Rabbi, ne budala şeyleriz biz!»

Sonra, bir ana şefkatiyle:

«Sizin gibi güzel, cana yakın bir kadına yazık değil mi!..» dedi.

«Şimdi, artık her şeyi anlatabilirim ya! Dinleyin, bak!

Hatırlıyorsunuz, sizin pencerenin önünden geçmiştin, o zaman tahmin ediyordum... Düşününüz, bu gece, Adel eve geldiği vakit, onunla beraber bir de erkek ayak sesi işittim. Bunun üzerine, merak ettim, merdivene baktım. Adam ikinci kata varmıştı bile; fakat Mösyö Lantiye olduğunu, elbisesinden anladım. O sabah nöbet bekleyen Boş, onun, elini kolunu sallayarak,

tekrar aşağı indiğini görmüş... Adel'le beraberdi, anlıyorsunuz ya! Virjini'nin şimdi bir adamı var, haftada iki defa ona gidiyor. Yalnız, ne olursa olsun, yine pek temiz bir iş değil; çünkü bir tek odaları, bir tane karyolaları var, Virjini nerede yattığını bilmem.»

Bir an sustu, döndü, kalın, kısık sesiyle devam etti:

«Sizin ağladığınızı görüyor da gülüyor, taş yürekli karı. Eğer, çamaşır yıkaması yapmacık değilse, bileklerimi keserim.. Onların ikisini arabaya oturtmuş, sonra sizin ne hale girdiğinizi görüp anlatmak için buraya gelmiş.»

Jervez, ellerini yüzünden ayırdı, baktı; karşısında, Virji-ni'yi üç dört kadının ortasında, alçak sesle konuşur ve kendisini süzer halde görünce, delice bir öfkeye kapıldı. Kolları ileride, bütün üyeleri titreyerek, olduğu noktada döne döne yerde bir şeyler araştırdı, birkaç adım yürüdü, dolu bir kovaya rastladı, onu iki eliyle yakaladı, olanca hızıyla fırlattı.

Uzun Virjini:

«Kaltak!» diye bağırdı.

Geriye doğru sıçramış, yalnız potinleri ıslanmıştı. Genç kadının göz yaşlarıyla bir zamandan beri heyecanlanan çamaşırhanedeki kadınlar, çekişmeyi görmek için itişip kakışıyorlardı. Ekmeklerinin son lokmalarını bitiren çamaşırcı kadınlar, teknelerinin üstüne çıktılar. Daha başkaları, elleri sabun köpükleri içinde koşuştular. Bir halka oldu.

Uzun Virjini, hâlâ:

«Hay, kaltak!» diyordu. «Ne oluyor bu kuduz kariya böyle?»

Jervez, çenesi ileride, yüzü seğirme içinde, tetikte duruyor, daha Parisliler gibi çalçene olmadığı için cevap vermiyordu. Öteki devam etti:

«Haydi şuradan! Taşrada sürünmekten bıkmış, daha on iki yaşma basmadan askerlere şiltelik etmiş, bir bacağını memlekette bırakmış... Çürüyüp dökülmüş, bacağı...»

Bir kakhaha koptu. Virjini, başardığını görünce, iki adım yaklaştı, uzun boyunu daha yükseltti, daha keskin sesle haykırdı:

«Haydi! Hele biraz yaklaş da ağzının payını vereyim! Haberin olsun, gelip burada bizim canımızı sıkma... Benim bu pisle bir alışverişim var mı? Eğer bana elini sürseydi, eteklerini başına bir geçirecektim ki, siz de beğenecektiniz. Söylesin bakalım, ne yapmışım ben ona... Söylesene pis karı, sana kim, ne yaptı?»

Jervez, kekeledi:

«O kadar fazla konuşmayın. Pekâlâ biliyorsunuz... Dün akşam, kocamı görmüşler... Hem, susunuz, çünkü muhakkak boğarım sizi.

— Kocasıymış! Aman, sevsinler!... Hanımefendinin kocası da varmış! Sanki, bu suratla, insanın kocası olabilmemiş gibi!... Seni bırakıp gittiye kabahat bende değil. Onu senden çalmadım ya. Üstümü arasınlar... Sana bir şey söyleyeyim mi, zehirliyordun sen o adamı! Fazla kibar davranıyordu, sana karşı... Bari tasma var mıydı? Hanımefendinin kocasını bulan var mı?... Mükâfat verilecek...»

Kakhahalar yine başladı. Jervez, âdeta kısık sesle, yalnız şöyle söyleniyordu^

«Pekâlâ biliyorsunuz, pekâlâ biliyorsunuz... Kız kardeşinizin marifeti, boğacağım kız kardeşinizi...»

Virjini, sinsi sinsi güldü:

«Evet, git de kız kardeşime çat. Ya! Kız kardeşim ha? Olabilir, kız kardeşim senden alımlıdır... Amma, bundan bana ne? Artık, çamaşırımızı rahat rahat yıkayamayacak mıyız? Beni rahat bırak, anlıyor musun, yeter artık!»

Çamaşırına beş altı tokmak vurduktan sonra, bu sefer, işittiği hakaretlerden kendinden geçmiş, kızgın, dönüp geldi, üç defa, susa başlaya söylendi:

«Dediğin gibi, evet, kız kardeşim işte? dedi. Nasıl, memnun oldun mu? Birbirlerine bayılıyorlar, öpüşmeleri görülecek şey!... Seni de piçlerinle yalnız bıraktı! Suratları pislik içinde, ne sevimli yavrular! Bir tanesi bir jandarmadan oldu, değil mi? Buraya gelirken fazla yük olmasın diye, daha üç tanesini de geberttin... Senin Lantiye'n anlattı bunları bize. Neler söylemiyor, neler; senin pis vücudundan bıkmış artık!»

İYL üi I H. A JN Jü

31

Jervez, kendini kaybetmiş, vücuduna yine korkunç bir titreme yapışmış, avazı çıktığı kadar haykırdı:

«Pasaklı karı! Pasaklı karı! Pasaklı karı!»

Döndü, yerde bir kere daha arandı. Küçük tekneyi bulabildi, onu ayaklarından yakaladı, çivitli suyu Virjini'nin suratına fırlattı.

Bir omuzu bütün ıslanan ve sol eli maviye boyanan Virjini:

«Kaltak! diye haykırdı. Robumu mahvetti! Dur hele, lağım gübresi!»

O da bir kova yakaladı, genç kadının üstüne boşalttı. Bunun üzerine, zorlu bir dövüş başladı. İkisi de, tekneler boyunca koşuyorlar, dolu kovaları kapıyorlar, dönüp geliyorlar, birbirlerinin başından aşağı boşaltıyorlardı. Her su şakırtısı, bir yaygara ile beraber duyuluyordu. Şimdi, Jervez'in kendisi de cevap veriyordu.

«Al sana! Murdar karı!.. Beğendin mi? Kızgınlığını söndürsün.

– Kokmuş! Bu da pisliğini temizlesin. Ömründe bir defa su yüzü gör.

– Evet, evet, tuzunu eriteceğim, koca balık kurusu, seni!

– Al, bir daha!... Dişlerini çalkala, Belom (Belhomme) sokağının köşesinde bu akşamki nöbetine hazırlık, tuvalet yap.

Sonunda, kovaları musluktan doldurmağa başladılar. Kovaların dolmasını beklerken, ağız dolusu küfre devam ediyorlardı. İlk kovalar, iyi fırlatılmadığı için, şöyle böyle ıslanıyorlardı. Ama, elleri alışmağa başlamıştı, ilk olarak, Virjini, tam suratına, bir kova dolusu su yedi; boynundan giren su, sırtına ve gerdanına aktı, robunun üstüne sızdı. Daha sersemliğini gidermeden, ikinci bir kova, yandan geldi, sol kulağına şiddetle çarptı, topuzunu ıslattı ve bir sicim gibi çözdü. Jervez'in önce, bacakları ıslanmış; bir kova su, ayakkabıllarının içine dolmuş, butlarına kadar sıçramıştı. Ondan sonra, iki kova su da, kalçalarını sırsıklam etti. Ama, biraz sonra, suların nereye çarptığını kestirmeğe imkân kalmamıştı. Kadınların ikisi de tepeden tırnağa sırılsıklam olmuşlar; korseleri omuzlarına, etekleri bel-

lerine yapışmış; sıskalaşmışlar, kaskatı kesilmişler, titreyip duruyorlardı; bir yağmur sağanağı altında kalmış şemsiyeler gibi her taraflarından sular akıyordu.

Bir çamaşırcı, kısık sesiyle:

«Çok tuhaf şeyler!» dedi.

Çamaşırhane halkı son derece eğleniyordu. Sıçrayan sulardan ıslanmamak için herkes gerilemişti. Var kuvvetle boşaltılan kovaların sel şakırtısı ortasında, alkışlar, alaycı sözler yükseliyordu. Yerde, su birikintileri akıyor, iki kadın, aşık kemiklerine kadar suya batıyordu. O aralık, Virjini, bir kahpelik hazırladı: Yanındaki kadınlardan birinin getirdiği kaynar sodalı su dolu bir kovayı birdenbire yakaladı, fırlattı. Bir feryat koptu. Jervez'i, haşlandı sandılar. Fakat, yalnız sol ayağı hafifçe yanmıştı. Ve, can acısının artırdığı öfkeyle, bu defa doldurmadan, Virjini'nin bacaklarına doğru, bütün kuvvetiyle bir kova fırlattı; Virjini düştü:

Çamaşırcı kadınların hepsi birden konuşuyordu.

«Kadının ayağını kirdi!»

«Eeee! Öteki de onu haşlayacaktı!

«Eğer erkeğini elinden almışlarsa, kumral kadının hakkı var!»

Madam Boş, kollarını kaldırıyor, dövünüp duruyordu, iki tekne arasına, ihtiyatla, siper almıştı; çocuklar, Etiyen'le Klod ağlıyorlar, hıçkırıklarla boğuluyorlar, korku içinde, onun eteğine yapışmışlar, hıçkırıkları arasında kesik kesik çıkan sesleriyle durmadan: Anne! Anne! diye haykırıyorlardı.

Madam Boş, Virjini'nin yere yuvarlandığını görünce koştu, Jervez'i eteğinden çekti:

«Ne yapıyorsunuz, dedi, çıkın, gidin! Aklınızı başınıza toplayın... Allah bilir, kanım oynadı! Görülmüş şey değil, bi-ribirinizi öldüreceksiniz.»

Fakat, geriledi, çocuklarla beraber, o iki teknenin arasına yeniden sığındı. Virjini, Jervez'in gırtlacağına atılmıştı. Ensesinden tutmuş sıkıyor, onu boğmaya uğraşıyordu. O zaman, genç kadın şiddetle silkindi, kurtuldu. Virjini'nin çözölmüş topuzunun ucuna, kafasını koparmak istercesine yapıştı. Boğuşma bu sefer, hiç bir feryat, hiç bir küfür işitilmeden, sessiz, yeniden başladı. Göğüs göğüse gelmiyorlar, birbirlerinin yüzlerine atılıyorlar, açık ve parmakları çengel gibi kıvrık elleriyle, yakaladıkları yeri koparıyorlar, tırmalıyorlardı. Uzun boylu esmer kızın kırmızı kurdelesıyla mavi ipekten filesi koptu; boyun tarafı yırtılan korsesinden çıplak teni, omuzunun bir kısmı meydana çıktı; kumral, nasıl olduğunu kendi de bilmeden soyulmuş, beyaz ceketinin bir kolu kopmuş gömleği yırtılmış, çıplak teni gözüküyordu. Kumaş parçaları havada uçuşuyordu. Önce, Jervez'in vücudu kanadı, ağzından çenesine doğru inen üç uzun tırmıktan kan akmağa başladı; gözlerini sakınıyor, her şamarda, kör olmak korkusuyla kapıyordu. Virjini'nin vücudunda daha kan yoktu. Jervez onun kulaklarına nişan alıyor, onları yakalayamadığı için öfkeleniyordu; sonunda, sarı camdan, armut biçimi küpelerin birini yakaladı; çekti, kulağı yard, kan aktı.

Birçok sesle:

«Birbirlerini öldürüyorlar! Ayırın şu maymunları!» diye haykırdı. Çamaşırcı kadınlar yaklaşmışlardı. İki taraf oldular. Bir taraf, iki kavgacıyı, dövüşen dişi köpekler gibi kızıştırıyordu; daha sinirli olanlar, tir tir titreyerek başlarını çeviriyorlar, seyretmekten usanmış, mutlaka hasta olacaklarını söyleyip duruyorlardı. Az kalsın, genel bir dövüş çıkacaktı; birbirlerine katı yürekli, miskin diyorlardı; çıplak kollar uzanıyordu; üç şamar sesi işitildi.

Madam Boş da, çamaşırhane hademesini arıyordu.

«Şarl! Şarl! Nereye gitti bu, kuzum?»

Onu, ön sırada, kollarını kavuşturmuş, bakar buldu. Çok kaim enseli, iri yarı bir gençti. Gülüyor, iki kadının meydana çıkan tenlerini gördükçe haz duyuyordu. Kumral kadın, bir yaban ördeği gibi semizdi. Gömleği yırtılrsa pek zevkli bir şey olacaktı.

Bir gözünü kırparak:

«Ay!» diye mırıldandı, «Kolunun altında bir ben varmış.»

Madam Boş onu görünce:

İM. d X II A 11 f>

«A! Sen, burada mısın? diye bağırdı. Ayol, yardım etsene, şunları ayıralım!.. Sen pekâlâ ayırabilirsin, onları!

– Yooo, hiç bana bakmayın!» dedi. «Bir ben kaldımdı da! Geçen günkü gibi gözümü oysunlar, değil mi?... Ben buraya adam ayırmağa gelmedim, isim başımdan aşar sonra... Korkmayın, canım! Bir parça kan almak iyi gelir onlara. Yumuşarlar.»

Kapıcı kadın, bu sefer, polise haber verelim dedi. Fakat, çamaşırhane sahibi olan, gözleri hastalıklı ince kadın, buna kesinlikle karşıydı. Birkaç defa, üst üste:

«Hayır, hayır, dedi. İstemem, müessesenin adı lekelenir.»

Yerde boğuşma sürüyordu. Birdenbire, Virjini, dizleri üzerinde doğruldu. Yerden bir tokaç almış, havaya kaldırıyordu. Sesi pürüzlenmiş, hırıldıyordu.

«Sunturlusu geliyor, hele biraz dur! Kirli çamaşırını hazırla!»

Jervez hızla elini uzattı, o da bir tokaç aldı, lobut gibi havaya

kaldırdı. Onun da sesi çatallanmıştı.

«Ya! Tokmaklanmak istiyorsun öyle mi?... Gel de, derinden paçavra yapayım!»

Bir zaman, öylece, diz çökmüş durumda, biribirlerini tehdit ettiler. Saçları yüzlerine dökülmüş, göğüsleri ine kalka, vücutları çamur ve bere içinde, birbirlerini gözlüyorlar, bekliyorlar, nefes alıyorlardı. İlk vuruşu Jervez yaptı; tokacı, Vir-jini'nin omuzunu sıyırttı. Aynı zamanda, onun indirdiği tokmağı yememek için yana kaçtı; tokmak, kalçasını sıyırtıp geçti. O zaman, şevke geldiler, çamaşırcı kadınlar, çamaşır döver gibi, çabuk, sürekli hareketlerle birbirlerine vurmaya başladılar. Tokaç indikçe tok bir ses çıkıyor, tekne dolusu suya şaplak indirmiş gibi oluyordu.

Etraflarındaki çamaşırcılar artık gülmüyorlardı. Birçokları, bu durumun midelerini bulandırdığını söyleyerek çıkıp gitmişlerdi; orada kalan ötekiler, gözleri zalim bir ışıkla tutuşarak boyunlarını uzatıyorlar, bu kabadayı kadınları pek cesur buluyorlardı. Madam Boş, Klod'la Etiyen'i alıp götürmüştü;

hıçkırıkları, çamaşırhane'nin öte başından, iki tokacın tınlayan vuruşlarıyla karışık işitiliyordu.

Fakat Jervez, birdenbire, avazı çıktığı kadar bağırdı. Virjini, var kuvvetiyle tokmağı savurmuş, onun çıplak koluna, dirseğinden biraz yukarıya yapıştırmıştı; kırmızı bir leke peyda oldu ve kol hemen şişti. O zaman, Jervez saldırdı. Ötekini tepeleyecek zannettiler.

«Yeter! Yeter!» diye haykırışmalar oldu.

Jervez'in yüzü öyle korkunçtu ki, hiç kimse yaklaşmaya cesaret edemedi. On kat artan kuvvetiyle Virjini'yi belinden yakaladı, bükte, kalçaları havada, yüzünü dösemeye yapıştırdı; ve onun debelenmesine karşı, eteklerini ta beline kadar kaldırdı. Etekliğin altında bir iç pantolonu vardı. Elini pantolonun yarığından soktu, pantolonu çekti aldı, her tarafını, çıplak butlarını; çıplak kaba etlerini meydana çıkardı. Sonra, tokmak elde, bir vakitler Plassan'da Viyorn (Viorne) kıyısında, ustası, garnizonun çamaşırlarını yıkadığı zaman nasıl vuruyorsa, öylece vurmaya başladı. Tahta, etlere vurdukça, ıslak bir gürültü ile gevşiyordu. Her vuruşta, beyaz ten, yol yol kızarıyor-du. Hademe Şarl, hayran, gözleri büyümüş:

«Vay! Vay! Vay!» diye söyleniyordu.

Tekrar kahkahalar kopmuştu. Fakat, biraz sonra: «Yeter! Yeter!» sesleri yine işitildi. Jervez işitmiyor, usanmıyordu. Eğilmiş, bir tek kuru yer bırakmamak azmiyle, işine bakıyordu. Bütün bu vücudun dövülmüş, berelerle dolmuş olmasını istiyordu. Ve vahşî bir neşeye kapılmış, eski bir çamaşırcı şarkısını hatırlamış, söyleniyordu:

«Pat! Pat! Margo gitti çamaşıra... Pat! Pat! tokacını vura, vura!.. Pat! Pat! Su serpecek yüreğine... Pat! Pat! Tasa dolu kalbi yine...»

Ve, devam ediyordu:

«Al, bu sana; al, bu kız kardeşine; al, bu Lantiye'ye... Onları gördüğün zaman kendilerine verirsin... Dikkat, yine başlıyorum. Al, bu Lantiye'ye; al, bu kız kardeşine; al, bu sana...

Pat! Pat! Margo gitti çamaşıra... Pat! Pat! Tokacını vura, vura:...

Virjini'yi elinden zorla çekip almak zorunda kaldılar. Uzun boylu esmer kız, yüzü yaşlarla sırsıklam, kıpkırmızı, utanmış bir halde, çamaşırını aldı, savuştu. Yenilmişti. O giderken, Jervez, ceketinin kolunu geçiriyor, etekliğini tekrar beline takıyordu. Kolu ağrıdığı için, çamaşırını omuzuna vermesini madam Boş'tan rica etti. Kapıcı kadın dövüşü anlatıyor, çektiği heyecanı tarif ediyor ve bir yerine bir şey olup olmadığını anlamak için onun vücudunu görmek istiyordu. «Belki bir tarafınız kırılmıştır, diyoru... Bir tokmak sesi işittim ki...»

Fakat genç kadın gitmek istiyordu. Etrafını kuşatan, önlükleri önlerinde çamaşırcı kadınların acınmalarına, beğenen gevezeliklerine cevap vermiyordu. Çıkınını omuzuna alınca, çocuklarının kendisini bekledikleri kapıya doğru yürüdü.

Camekânlı kulübesine tekrar yerleşmiş olan çamaşırhane sahibi onu durdurarak:

«iki saat oldu, dedi, iki metelik vereceksiniz»

Niçin iki metelik istiyordu? Jervez, kendisinden yer kirası istenmesini anlayamıyordu. Sonra, iki meteliği verdi. Ve, omuzunda asılı ıslak çamaşırların ağırlığı altında iyiden iyiye topallayarak, sırsıklam, dirseği morarmış, yanağı kan içinde, hâlâ hıçkırıklarla sarsılan ve yüzleri gözleri, yaşlara bulanmış, yanbaşımda tıptış tıptış yürüyen Etiyen'le Klod'u çıplak kolla-rıyla sürükleyerek, yürüdü, gitti.

Onun arkasından, çamaşırhane, yine, o kocaman su bendi gürültüsüne başlamıştı. Çamaşırcılar, ekmeklerini yemişler, şaraplarını içmişler, yüzleri kıpkırmızı, Jervez'le Virjini'nin dövüşü ile neşelenmiş, daha kuvvetle tokaç sallıyorlardı. Teknelerin boyunca, omuzları düşük, köşeli kukla profilleri menteşelerin üzerinde hareket eder gibi, şiddetle eğiliyorlar, kollar, yine, harıl harıl işliyordu. Yolların bir başından öteki başına kadar konuşmalar sürüp gidiyordu. Sesler, gülüşmeler, açık saçık kelimeler, suyun şarılıtısına karışıyordu. Musluklar sakırdıyor, kovalardan sular fırlatılıyor, tekne dizisi altından bir

sel akıyordu. Öğleden sonraki iş başlamış, tokaçla çamaşır dövülüyordu. Koca meydanda, dumanlar kızışlıyor; yalnız, perdelerin yırtıklarından süzülen altın yaldızlı toplar gibi güneş yuvarlaklarıyla yer yer deliniyordu.

Sabun karışığı kokuların ılıkılığı nefes kesiyordu. Sundurma, birdenbire, beyaz bir buğu ile doldu; içinde sodalı su kaynayan teknenin koca kapağı, ortadaki vidalı çubuk boyunca makine araçla yükseliyor, tuğla temele gömülü bu teknenin apaçık deliği, şekerli potas çeşnisinde buhar kasırgaları yayıyordu. Bir taraftan, öte yanda, çamaşır sıkma aletleri işliyordu; dökme silindirler içinde çamaşır desteleri, fosurdayan, dumanı tüten; çamaşırhane, çelik kollarının sürekli işlemesiyle daha kuvvetle sarsan makine çarkının bir dönmesiyle, sularını salıveriyordu.

Jervez, Bonkör otelinin geçidine gelince, gözleri tekrar yaşardı. Burası, karanlık, dar; pis suların akmasına yarayan, duvar boyunca yapılmış bir su yolu bulunan bir geçitti. Tekrar burnuna çarpan bu pis koku, orada, Lantiye ile birlikte geçirdiği on beş günü, acısı şimdi yakıcı bir pişmanlık uyandıran sefalet ve kavga dolu o on beş günü aklına getiriyordu. Ona, bırakılmışlığına içine dahyormuş duygusu geldi.

Yukarıda, oda çırpçıplak, güneş dolu, pencere açıktı. Bu güneş, uçşan bu altın zerresi yığını; kara tavana, kâğıtları kopuk duvarlara hüznü bir görünüş veriyordu. Şömineye çakılı bir çivide, sicim gibi bükük, ufacık bir kadın boyun atkısından başka bir şey yoktu.

Çocukların karyolası odanın ortasına kadar çekilmiş, dolabı meydanda bırakmıştı. Açık kalan gözlerin boş içi görünüyordu. Lantiye yıkanmış ve bir iskambil kâğıdı üstünde duran iki meteliklik pomatayı bitirmişti. Elllerinden akan kirli su, leğeni dolduruyordu. Hiç bir şey de unutmamıştı. O zamana kadar sandığın durduğu köşe, Jervez'e, koskocaman bir kovuk gibi görünüyordu. Pencere mandalına takılı yuvarlak, küçük aynayı bile bulamadı. O zaman, önse-zili bir duygu ile, şöminenin üstüne baktı. Lantiye, alındıları götürmüştü; toz pembe kâğıt destesi, artık orada, tek tek kalmış çinko lambaların arasında değildi.

Çamaşırını, bir iskemlenin arkasına astı. Ayakta kaldı, eşyaları evire çevire yoklamaya başladı. Öyle bir şaşkınlık içindeydi ki, göz yaşları artık akıyordu. Çamaşırhane için alıkoyduğu dört metelikten, bir metelik kalmıştı. Sonra, pencerenin önünde, dertlerini çoktan unutmuş olan Etiyen'le Klod'un güldüklerini işitince, yaklaştı, boyunlarına sarıldı; o sabah, işçi halkın uykudan uyanışını, Paris'in o dev gibi çalışkanlığını gördüğü kül rengi şose karşısında, bir an için kendini unuttu. O saatte, günün gidiş gelişle kızışan kaldırım, şehrin üstünde, oktruva duvarının arkasında, şiddetli bir alevlenme tutuşturuyordu. Onu, küçüklerle beraber, tek başına, işte bu kaldırımın üstüne, bu kızgın fırın havasının içine atıyorlardı: Jervez, sağda ve soldaki dış bulvarları, bir bakışta gördü; gözleri,

bulvarların iki ucunda durdu; ve hayatı, bundan sonra, orada, bir salhane ile bir hastahane arasında geçecekmiş gibi, için için bir korkuya kapıldı..

1 of
|••| V:____,.'>

Üç hafta sonra, güzel, güneşli bir gün, saat on bir buçuğa doğru, Jervez, ve çinko işçisi Kupo, Kolomp babanın Asomuar (Assommoire) ında, birlikte, birer erik yiyorlardı. Kaldırımında sigara içmekte olan Kupo, çamaşır götürmekten dönen Jervez'i, sokaktan geçtiği sırada, oraya girmeye zorlamıştı; dört köşe, büyük çamaşır sepeti yerde, küçük çinko masanın arkasında, yanibaşmda duruyordu.

Kolomp babanın Asomuar'ı, Puasonye sokağıyla Roşşuar bulvarının köşesindeydi. Tabelasında, uzun mavi harflerle, boydan boya, yalnız şu isim yazılıydı: «Distillation». Kapıda, ortalarından kesilmiş iki fiçinin içinde, toza bulanmış katmerli zakkumlar vardı. İçeri girince, solda, dizi dizi kadehleriyle, haznesiyle, kalaylı ölçekleriyle; kocaman tezgâh uzanıyordu; ve geniş meydan, çepeçevre, açık sarı boyalı, parlak cilâlı; bakır çemberleri ve muslukları pırıldayan iri fiçilerle süslü idi. Daha yukarıda, raflarda likör şişeleri, meyva kavanozları, düzgün dizilmiş çeşit çeşit küçük şişeler, duvarları örtüyor, tezgâhın arkasındaki aynaya elma yeşili, donuk altın, tatlı kırmızı, keskin renklerini yansıtıyordu.

Ama, buranın özelliği, dipte meşeden bir parmaklığın öte

40

MEYHANE

tarafında, camekânlı bir avluda duran ve müşterilerin gözleri önünde işleyen imbikti. İçkici işçiler, bu uzun boyunlu imbiklerin, yerin altına inen kıvrık soğutma borularının bu tuhaf büyü çanağının karşısında, düşe dalarlardı.

Öğle yemeği vakti olan o saatte, Asomuar boştu. Kırklık şişman bir adam olan Kolomp baba, kollu jilesi sırtında, dört meteliklik içki almak için elindeki tası uzatan on yaşlarındaki bir kıza içki veriyordu. Kapıdan girip yayılan güneş, sigara içenlerin tükürükleriyle hep nemli duran zemini ısıtıyordu. Ve, tezgâhtan, fiçilerden, bütün meyhaneden, bir içki kokusu, bir alkol dumanı yükseliyor; güneşin uçuşan tozlarını âdeta kalınlaştırıyor, sarhoş ediyordu.

Kupo, o aralık, bir sigara daha sarıyordu. Tertemizdi, arkasında bezden bir ceket, başında yine bezden, mavi bir kasket vardı. Gülüyor, beyaz dişlrini gösteriyordu. Fırlak alt çenesi, hafifçe basık burnu, kestane rengi güzel gözleriyle, şen ve cana yakın bir köpek çehresini andırıyordu. Kıvrırcık, gür saçları kabarık duruyordu. Hâlâ yirmi altı yaşındaki gibi cildi taze idi. Karşısında, Jervez, kara orlean karakosundan elbisesi, açık başla, bir eriği, parmaklarının ucuyla sapından tutmuş bitirmeye çabalıyordu. Tezgâhın önüne, fiçilerin boyunca dizilmiş dört masadan ilkinde, sokağa yakın oturuyorlardı.

Çinko işçisi sigarasını yaktıktan sonra, dirseklerini masaya dayadı, yüzünü ileri uzattı, bir şey söylemeden bir an genç kadına baktı. Jervez'in, güzel kumral kadın yüzünde, o gün, halis porselen gibi, bir süt saydamlığı vardı. Sonra, yalnız kendilerince bilinen, daha önce konuşulmuş bir işe dokundurarak hafif sesle, sordu:

«Ee, demek, razı olmuyorsunuz öyle mi?» Jervez, gülümseyerek, soğukkanlılıkla cevap verdi: «Elbette olmuyorum, Mösyö Kupo. Burada bana bundan bahsedecek değilsiniz zannederim. Makul olacağınıza söz vermiştiniz... Bilseydim, davetinizi kabul etmezdim.»

Kupo, sözün arkasını getirmede; çok yakından cesaretli ve istekli bir sevgi ile ona bakmaya devam etti. En çok, Jervez'-

-t»*, u jl 11 n in fı .

41

in dudaklarının kenarına, soluk pembe, nemlice, gülümsediği zaman ağzının koyu kırmızılığını meydana koyan ufacık dudak | kenarlarına vurgundu. Jervez, gerilemiyor, sessiz ve içten duruyordu. Biraz

sustuktan sonra, yine:

«Bunu aklınızdan çıkarın, ciddî söylüyorum, dedi. Ben yaşlı bir kadını; sekiz yaşında, koca bir oğlum var.. Birleşir-sek ne yaparız?»

Kupo, göz kırptı, hafif sesle:

«Allah Allah, dedi, herkes ne yapıyorsa, onu!»

Ama, Jervez, sıkılmış bir hareket yaptı:

«Aman! O her zaman hoşla gider bir şey mi zannediyorsunuz? Sizin, evlilik hayatı geçirmedığınız belli.. Hayır, Mösyö Kupo, ciddî olarak düşünmek zorundayım. Zevk ve eğlencenin sonu yok, bunu bilin! Evde, iki boğaz beni bekliyor; hem de ne yeme! Aşk işleriyle gönül eğlendirirsem, çocukluğumu nasıl büyütürüm?... Hem, size bir şey söyleyeyim, felâketim benim için yaman bir ders oldu. Artık, erkeklerle işim yok. Uzun zaman tuzağa düşmem.»

Bir çamaşır işinden konuşur gibi, bir fistoğu kolaya batırmasına engel olan nedenleri anlatır gibi, öfkesiz, çok akıllıca, çok soğukkanlı konuşuyordu. Uzun uzun düşündükten sonra, kafasında bu işi tasarladığı anlaşılıyordu.

Kupo, üzülerek, durmadan:

«Beni çok üzüyorsunuz, çok üzüyorsunuz,» diyip duruyordu.

Jervez:

«Evet, görüyorum, diye devam etti, ve, sizin hesabınıza, bundan dolayı üzgünüm... Gücenmemeniz lâzım. Eğer gönül eğlendirmek niyetinde olsaydım, başkasıyla değil, sizinle yapardım, elbette! iyi insana benziyorsunuz, kibarsınız. Birleştirdik, kısmet ne kadarsa beraber yaşardık, değil mi ya? Ben övünmem; bu, olmaz şeydir demiyorum... Yalnız, mademki isteğim yok, neye yarar? İşte, on beş gündür, madam Fokon-ye'deyim. Küçükler mektebe gidiyorlar. Ben çalışıyorum, memnunum... O halde, böylece kalmak en iyisi, değil mi?» Böyle dedikten sonra, sepetini almak için eğildi.

«Beni lafa tutuyorsunuz, dedi, patronun orada beni beklerler... Siz, başka birisini bulursunuz, Mösyö Kupo, benden daha güzel, hem de peşinde sürükleyecek iki çocuğu olmayan birisini.»

Kupo aynaya gömülü duran tekerlek saate bakıyordu. Jer-vez'i oturttu:

«Durun, canım, diye haykırmıştı! Saat daha on biri otuz beş geçiyor... Benim daha yirmi beş dakikam var... Uygunsuzluk yaparım diye korkacak değilsiniz ya; aramızda masa var... Demek ki, benimle bir parça konuşmak istemeyecek kadar benden nefret ediyorsunuz, öyle mi?»

Jervez, onun hatırlarını kırmamak için, sepetini yeniden yere bıraktı; ve içten iki dost gibi konuştular.

Jervez, çamaşırını götürmeden önce karnını doyurmuştu; Kupo da, gelip onun yolunu gözlemek için, çorbasını ve dana etini erkenden atıştırmıştı. Jervez, nezaketle cevap verirken, bir yandan da, pencereden, ispirotlu meyva kavanozları arasından, sokağın canlılığına bakıyordu. Yemek vakti, sokağı, olağanüstü bir kalabalığa boğmuştu. Her iki kaldırımında, evlerin arasındaki dar alanda, telâşlı yürümeler, sallanan kollar, sonu gelmeyen bir dirsek itişmesi vardı. İşbaşında kalıp gecikmiş ameleler, açlıktan somurtmuş, geniş adımlarla şoseden geçiyor, karşıdaki ekmekçi fırınına uğruyorlar, koltuklarında bir kiloluk bir somunla oradan çıkınca, altı meteliğe karın doyurmak için üç kapı aşırı, İki Başlı Dana lokantasına giriyorlardı. Ekmekçinin yanında bir yemişçi kadın vardı ki, kızarmış patates ve maydanozlu midye satıyordu; uzun önlüklü işçiler, durmadan geliyorlar, kese kâğıtlar içinde patates ve kâselere konmuş midye alıp gidiyorlardı; daha başkaları, başları açık, nazik tavırlı güzel kızlar, demetle turp alıyorlardı. Jervez, eğildiği zaman, müşteri dolu bir sucukçu dükkânı da görüyordu. Dükkândan, ellerinde, yağlı kâğıda sarılmış bir kotlet pane, bir sosis, yahut sıcak sıcak bir domuz sucuğuyla, çocuklar çıkıyordu. Bu arada, güzel havalarda bile kara bir çamurla vıcık vıcık olan şosenin boyunca, yürüyen halkın gidiş gelişi arasında.

MEYHANE

bazı işçiler, karınlarını doyurmuş, koltuk meyhanelerden çıkıyorlar, kafiye halinde iniyorlar; mideleri tıka basa dolu, kalabalığın itip kakması ortasında kayıtsız ve battal, açık avuçları bacaklarını döverek, aylak aylak dolaşıyorlardı.

Asomuar'ın kapısında bir grup toplanmıştı. Kısık bir ses sordu: «Ey, Bibi la Griyad (Bibi -la- Grillade), bir vitriyol ismarlıyor musun?»

İçeriye beş işçi girdi, ayakta durdular. Aynı ses devam etti: «Ah! Bu Kolomp Baba olacak haramı yok mu?. Bana bak, eskisinden istiyoruz; amma, gerçek kadehle olacak, ceviz kabuğuyla değil!» Kolomp baba, sessizce hizmet ediyordu. Üç kişilik bir işçi kafilesi daha geldi. Yavaş yavaş, gömlekliler, kaldırımın köşesinde birikiyor, orada kısa bir an duruyor, sonunda, birbirlerini, tozdan, kül rengi olmuş iki zakkum ağacının arasından, meyhanenin içine itiyorlardı. Jervez, Kupo'ya:

«Uygunsuzluk ediyorsunuz! diyordu. Yalnız, hınzırlık düşünüyorsunuz! Onu elbette seviyordum... Amma, beni öyle iğrenç şekilde bırakıp gidince...»

Lantiye'den söz açmışlardı. Jervez, onu bir daha görmemişti; Glasyer'de, şapka fabrikası açacak olan o arkadaşının yanında, Virjini'nin kız kardeşiyle yaşadığını zannediyordu. Aslında, onun peşinden koşmayı hiç düşünmüyordu. Önce, çok kederlenmişti; hatta, kendisini suda boğmak istiyordu; fakat şimdi, aklını başına toplamıştı, her şey pekâlâ, yolunda idi. Belki de, Lantiye ile beraber olsaydı, çocukları hiç yetiştiremeyecekti; çünkü Lantiye çok para yiyordu. Klod'la Etiyen'i görmeğe, öpmeğe gelebilirdi, Jervez onu kapıdan kovacak değildi. Fakat, kendisine gelince, parmaklarının ucuyla dokunmaya kalksa, vücudunu liyme liyme doğratır, yine dokunduramazdı. Bunları, iyiden iyiye düşünmüş, nasıl yaşayacağını iyice kararlaştırmış bir kadın gibi anlatıyor, Kupo ise ona sahip olmak hevesini elden bırakmıyor, şaka ediyor, her sözden kötü anlam çıkarıyor, Lantiye hakkında ona açık saçık sorular soruyor ve

44

MEYHANE

bunu öyle şen bir tavırla, kar gibi beyaz dişlerini meydana çıkararak yapıyordu ki, Jervez, bundan gocunmuyordu.

Kupo, sonunda:

«Onu döven asıl sizdiniz, dedi. Yoo, hiç merhametli değilsiniz! Herkesi tepeliyorsunuz.»

Jervez, onun sözünü, uzun bir kahkaha ile kesti. Dediği doğrudu, o Virjini olacak kazık karıyı tepelemişti. O gün, birini eline verseler, can ve gönülden boğardı. Sonra, daha fazla gülmeye başladı. Çünkü Kupo, Virjini'nin, her tarafı göründü diye çok canı sıkıldığı için, mahalleden çıkıp gittiğini söylemişti. Jervez gülüyor, fakat yüzü, çocuk saflığını muhafaza ediyordu; tombul ellerini uzatıyor, bir sinek bile öldüremeyeceği-ni4 söylüyordu. Dayanın ne olduğunu, hayatında hayli dayak yemiş olduğu için biliyordu. Bunun üzerine, gençliğinden, Plas-sans'dan söz açtı. Hiç de çapkın bir kız değildi; erkekler canını sıkıyordu; On dört yaşındayken Lantiye ona sahip olduğu zaman, bu, hoşuna gitmişti, çünkü, Lantiye ona, kocası olduğunu söylüyordu ve Jervez, karı kocalık oynadıklarını sanıyordu. Tek kusuru çok duygulu olması, herkesi sevmesi, öteki beriki için üzülmeydi; sonra da, bu insanlar ona etmediklerini bırakmıyorlardı. Yani, bir erkeği sevdiği zaman, uygunsuz şeyler düşünmezdi, her zaman beraber, çok mutlu yaşamaktan başka bir şey kurmazdı. Ve Kupo, bıyık altından gülererek, iki çocuğundan söz açıp onları her halde, yastık altında kuluçkaya yatırarak dünyaya çıkarmadığını söyleyince, onun parmaklarına fiskeler vurdu, kendisinin de, elbette, öteki kadınlar gibi, aynı kalıptan çıktığını söyledi; ancak, kadınların, hep bu işin tiryakisi olduklarını zannetmek yanlıştı; kadınlar, evlerinin işini düşünürlerdiler, evde helak olurlardı, geceleri çok fazla yorgun yatarlar, hemen uykuya dalarlardı. Aslında kendisi, anasına benzerdi. O da, yirmi yıldan fazla, Makar babaya dolap beygirliği etmiş, iş başında ölmüş, çok çalışkan bir kadındı. Kendisi yine çok cılızdı,

oysa annesinin, geçerken, kapıları yıkacak gibi omuzları vardı. Ama, ne olursa olsun, insanlara bağlanmak işinde, kendisi de anası kadar düşküncü. Hatta, bir parça topallaması da, Makar babanın, dayaktan canını

MEYHANE

45

çıkardığı zavallı kadıncağızın yüzündendi; anası, belki yüz defa anlatmıştı. Babasının, eve sarhoş geldiği öyle geceler olurmuş, öyle kabaca sevgi eseri gösterirmiş ki, kadının vücudunu hurdahaş edermiş, mutlaka, kendisini de, bu sakat bacağıyla, öyle gecelerden birinde peydahlamıştı.

Kupo, iltifat olsun diye:

«Yok canım! Hiç bir şey yok gibi, fark edilmiyor» dedi.

Jervez başını salladı; fark edildiğini pekâlâ biliyordu. Kırk yaşma gelince, iki büklüm olacaktı. Sonra, yavaş sesle ve hafif bir gülüşle:

«Ne tuhaf zevkiniz var, topal bir kadını seviyorsunuz,» dedi.

Bunun üzerine, Kupo, dirsekleri hep masaya dayalı, yüzünü daha fazla ileri uzatarak, onu sersemletmek ister gibi, kelimelerini cesaretle kullanarak genç kadına iltifata başladı. Fakat, Jervez, kanmıyor, başıyla, hep, olmaz diyor; lâkin, bu yaltaklanan sestten haz duyuyordu. Artan kalabalıkla yeniden ilgilenmiş görünerek, gözleri dışarıda, dinliyordu.

Şimdi, boş dükkânları süpürüyorlardı; yemişçi kadın, kızarmış patateslerin son tavasını çıkarıyordu; sucukçu ise, tez-gâhmdaki, sırası bozulmuş tabakları düzeltiyordu. Bütün koltuk meyhanelerden, işçi kabileleri çıkıyordu; saçlı sakallı adamlar itişiyorlar, ufacık çocuklar gibi oynaşıyorlar, demirli koca ayakkabılarını takırdatarak kaldırımda kayıyor, yeri çiziyorlardı. Daha başkaları, iki elleri ceplerinde, gözleri güneşte, göz-kapaklarını kırpiştırarak, dalgın bir tavırla tütün içiyorlardı. Kaldırımı, şoseyi, su birikintilerini, açık kapılardan akan, arabaların ortasında duran, tembel bir dalga kaplıyordu. Bu dalga, sokağı delip geçen sarı ışığın altında, işçi ceketlerinden, gömleklerden, eski paltolardan, solmuş, rengi kaçmış bir dizi meydana getiriyordu. Uzakta, fabrika çanları çalmıyordu. İşçiler, telâş etmiyorlar, sönmüş pipolarını yakıyorlardı; sonra, şarapçı dükkânlarından birbirlerine seslenerek, sırtlarını kamburlaştırarak, ayaklarını sürüye sürüye, fabrikanın yolunu tutmağa katlanıyorlardı. Jervez, on adımda bir, geri dönüp bakan biri uzun, ikisi kısa boylu üç işçiyi gözledi. Bunlar, sonun-

46

MEYHAIİJS

da, sokaktan indiler ve dosdoğru Kolomp babanın Asommuar'-ına geldiler.

Jervez: «Oooo! diye söylendi, bu üç kişi, yaman tembellerden!»

Kupo: «Ay, dedi, uzun boylusunu tanırım; adı Me - Bot (Mes - Bottes) dur. Bizim arkadaşlardan.»

Assommuar dolmuştu. Kısık seslerin boşuk mırıltısını yırtan çok yüksek sesle konuşuluyordu. Ara sıra, tezgâha vurulan yumruklar, kadehleri şmgırdatıyordu. İçki içenler, hepsi ayakta duruyor, elleri karınları üzerinde bitişmiş, yahut arkalarında, sıkış sıkış, küçük gruplar meydana getiriyorlardı; fiçıların yanında, Kolomp babadan içki istemek için on beş dakika beklemeleri icap eden, müşteriler de vardı.

Me Bot, Kupo'nun omuzuna kuvvetle vurarak:

«Vay! diye haykırdı, bizim Kade - Kasi (Cadet - Cassis) beyzadesi imiş! Hazır cıgara içer, temiz çamaşır giyer, kibar bir zattır!.. Dostuna caka satmak için tatlı ısmarlıyorsun ha?»

Kupo çok öfkelen-di:

«Bana bak, canımı sıkma» dedi.

Fakat öteki alay ediyordu:

«Anlaşıldı, çakarız, oğlum... Andavallılığın andavallılara bırakalım, işte bu kadar.»

Jervez'e korkunç bir yan gözle baktıktan sonra, arkasını döndü. Genç

kadın, biraz korkmuş, geriliyordu. Pipoların dumanı, bütün bu adamların keskin kokusu, alkolle dolu havada yükseliyordu; Jervez, gıcık tutmuş, boğulacak gibi öksürüyordu. Hafif sesle:

«Aman, içki çok fena şey!» dedi.

Ve, vaktiyle, Plassans'da, anasıyla beraber, anason rakısı içtiğini anlattı; fakat, günün birinde, bu içkiden ölmesine az kalmış, ve o zamandan beri tiksiniyordu. Likörlerin görünüşüne dayanamıyordu.

Kadehi göstererek:

«Bakınız, dedi, eriği yedim; fakat suyunu içmeyeceğim, çünkü dokunur.»

Kupo da, kadehler dolusu ispiroto içebilenlere akıl erdire-

miyordu. Arada sırada bir erik yemek fena değildi. Vitriyol, apsent ve daha başka berbat içkilere gelince, yerinde dursun, lüzumu yoktu. Arkadaşlar istedikleri kadar alay etsinler, onlar, meyhaneye girerken, o kapıda kalırdı. Kendisi gibi çinko işçisi olan Kupo baba, kafayı fazla çektiği bir gün, 25 numaranın yağmur oluştundan düşüp Köknar (Coquenard) sokağının kaldırımında kafası patlamıştı; bu anı, bütün aileyi uslandırıyordu. Kendisi, Köknar sokağından geçerken onun düştüğü yeri gördükçe, şarapçı dükkânında bedava bir kadeh içki içeceğine, dere suyu içmeye razı oluyordu. Sözünü şu cümle ile bitirdi:

«Bizim işte sağlam bacak ister.»

Jervez sepetini yeniden eline almıştı. Fakat kalkamıyor, onu dizleri üstünde tutuyor, gözleri dalmış, sanki genç işçinin sözleri, onda, hayatı için uzak düşünceler uyandırıyor gibi, hayale dalmıştı. Bir fikirden ötekine geçtiği belli olmadan, ağır ağır:

«Vallahi bilmem, dedi. Benim gözüm yükseklerde değil, fazla bir şey istemiyorum... Emelim, rahat rahat çalışmak, her zaman yiyeceğim ekmeği bulmak, yatıp uyumak için temizce bir köşe sahibi olmak, bir yatak, bir masa, iki iskemle; o kadar.. Ha! Çocuklarımı da büyütme, olabilirse onları iyi adam olarak yetiştirmek isterim... Bir emelim daha var; şayet bir ev kurarsam, dayak yememek; yok, dayak yemek işime gelmez... İşte bu kadar, görüyorsunuz, bu kadar işte...»

Araştırıyor, başka isteği olup olmadığını düşünüyor, çekici hiç bir ciddî istek bulamıyordu! Ama, biraz duraksadıktan sonra ilâve etti:

«Evet, insan sonunda, rahat döşeğinde ölmek de isteyebilir... Ben, bütün hayatımda iyice koşup yorulduktan sonra, evimde, kendi yatağымda ölürsem, gam yemem.»

Ve kalktı. Onun dileklerini candan doğru bulan Kupo da saatin ilerlemiş olmasından telâşa düşerek ayağa kalkmıştı. Fakat, hemen çıkmadılar; Jervez, meyhanenin dip tarafında, meşeden parmaklığın arkasındaki küçük avluda, aydınlık ca-

mekânın altında işleyen kırmızı bakırdan büyük imbiği görmek merakına düşmüştü. Çinko işçisi de onunla beraber gelmiş, aletin çeşitli kısımlarını parmağıyla işaret ederek içinden iplik gibi ince, berrak bir alkol sızan koca karnı göstererek, bunun nasıl işlediğini anlatıyordu.

İmbiğin, acayip biçimli kaplarıyla, sonsuz, dolambaçlı bo-rularıy-le, kuvvetli bir hali vardı; hiç bir tarafından, duman çıkmıyordu; için için bir nefes, yeraltından gelir gibi bir homurtu ancak işitiliyordu. Bu, somurtkan, kuvvetli ve sessiz bir işçi tarafından güpegündüz yapılan bir gece işi gibiydi. O sırada, Me Bot, tezgâhın bir köşesinin boşalmasını bekleyerek, yanında iki arkadaşıyla gelmiş, parmaklığa abanmıştı. Başını sallıyor, sarhoş edici makineye dikilmiş gözlerinde içli bir ifade ile yağsız kalmış bir makara gıcırdar gibi gülüyordu.

«Vay anam vay! diyordu. Ne can şey! Bu şişko bakır göbeğin içinde, boğaza, sekiz gün serinlik verecek kadar mal var. Şu kıvrıntılı borunun ucunu dişlerimin arasına dayasalar, vit-riolün, sıcak sıcak içime dolduğunu, ufacık bir ırmak gibi, boyuna, boyuna, topuklarıma kadar indiğini duysam. Vallahi, yerimden kımıldamazdım. Bu Kolomp baba olacak hergelenin yüksük kadar kadehlerine taş çıkartırdı.»

Ve, arkadaşları gülüyorlar, şu Me Bot keratasının çok şen olduğunu söylüyorlardı. İmbik, için için, bakır bedeninin ısıltılarında hiç bir alev, hiç bir parlaklık gözükmeden; gitgide, meyhanenin içini kaplayacak, dış bulvarlara yayılacak, Paris'in muazzam boşluğunu dolduracak olan ağır akışlı ve inatçı bir pınar gibi, alkolden terini, akıtıyordu. O zaman, Jervez, bir ürperti ile geriledi; gülümsemeye çalışıyor, mırıldanıyordu:

«Ne tuhaf, bu makine beni ürpertiyor... İçki, içimi üşütüyor...»

Sonra, tam bir güvenle okşadığı fikre dönerek:

«Ha? Öyle değil mi? diyordu. Çalışmak, yiyecek ekmek bulmak, başını sokacak bir bucağı bulunmak, çocuklarını yetiştirmek, rahat döşeğinde ölmek, daha iyi...»

Kupo, neşeli, ilâve etti:

«Ve dayak yememek. Amma, ben sizi dövmem. Razi ol-saydınız, madam Jervez... Korkacak bir şey yok, ben hiç içmem. Sonra da, sizi çok seviyorum... Haydi, bu akşam, ha? Ayacıklarımızı ısıtırız.»

Jervez, sepeti önünde, erkeklerin arasından kendine yol açarken, Kupo, sesini alçaltmış, onun ensesinden konuşuyordu. Fakat, genç kadın yine birkaç defa başını salladı, olmaz, dedi. Ama, geri dönüp bakıyor; ona gülümsüyor, içki içmediğini öğrenmekle memnun görünüyordu.

Bir erkekle hiç birleşmemeğe yemin etmiş olmasaydı, elbette ona «olur» diyecekti.

Sonunda, kapıya vardılar, dışarı çıktılar. Arkalarında, Aso-muar, hâlâ dolu, kısık seslerin gürültüsünü ve ısmarlanan vit-riyollerin ispirotolu kokusunu sokağa kadar üflüyordu. Me Bot'-un Kolomp babaya, hayta dediği, kadehini yarım doldurmakla suçladığı işitiliyordu.

«Ben tam adamım, kibar adamım, tuttuğumu koparırım, diyordu. Vız gelir! Patron aransın, dursun, bugün işe gitmeyeceğim, tembelliğim var.»

Ve, iki arkadaşın, içkisi son derece saf olan, Sen Döni (Sait - Denis) kapısındaki Pöti Bonom ki tus (Petit Bonhomme qui tousse) meyhanesine gitmeyi teklif ediyordu.

Jervez, kaldırıfha çıkınca:

«Oh! Dünya varmış, dedi. Eh! Allaha ısmarladık, teşekkür ederim Mösyö Kupo... Acele, işe döneceğim ben.»

Bulvar boyunca gidecekti. Fakat Kupo onun elini tutmuş bırakmıyor:

«Benimle beraber gelin,» diyordu. «Gut Dor sokağından geçin, yolunuz uzamaz... Ben de yapıya gitmeden evvel kız kardeşime uğrayacağım... Beraber gideriz.»

En sonunda, Jervez teklifi kabul etti ve kol kola girmeden, yan yana, ağır yürüyüşle Puasonye sokağını yukarı doğru çıktılar. Kupo ona ailesini anlatıyordu. Eskiden yelek dikişçisi olan Kupo Ana, gözleri görmemeğe başladığı için, hizmetçiliğe gidiyordu. Geçen ayın üçünde almış iki yaşma girmişti. Kupo, ailenin en küçük evladıydı. Kız kardeşlerinden biri olan madam Lora (Lerat) otuz altı yaşında bir duldu, çiçekçilik ediyor ve Batinyol (Batingnolles) de Muan (Moines) sokağında oturuyordu. Otuz yaşında olan öteki kız kardeşi, muzip bir adam olan köstekçi Loriyö (Lorilleux) ile evlenmişti. Kupo şimdi onun Gut Dor'daki evine gidiyordu.

Kız kardeşi, soldaki büyük evde oturuyordu. Kupo, akşam yemeklerini Loriyö'lerde yiyordu; bu, her üçü için de bir tasarruftu. Hatta, şimdi uğramasının sebebi, kendisini beklememelerini haber vermektir, çünkü o gün bir arkadaşına çağırılmıştı.

Jervez, onu dinlerken, birdenbire sözünü kesti, gülümseyerek sordu:

«Sizin isminiz, Kade - Kasi, öyle mi mösyö Kupo?»

«Yok canım, bu takma adı arkadaşlar buldular, çünkü, beni zorla şarapçıya götürdükleri zaman, çokluk, frenk üzümü likörü içerim... Me Bot diye çağırılmaktansa, Kade - Kasi olmak hayırlı, değil mi?»

Genç kadın:

«Tabii, dedi, Kade - Kasi fena değil.»

Ve, işi hakkında ona sorular sordu. Kupo, hâlâ orada, Okt-ruva

duvarının arkasında, yeni hastahane de çalışıyordu. İş, eksik değildi, hani. Bu yapıdan bir yıldan önce ayrılmayacağı muhakkaktı. Yapılacak metrelere, yağmur oluğu vardı!...

«Biliyor musunuz, dedi, ben damda iken, Bankör otelini görüyorum. Dün, siz pencerede idiniz; kollarımı salladım, amma, siz beni görmediniz.»

Böyle konuşarak, Gut Dor sokağında yüz adım kadar ilerlemişlerdi ki, Kupo durdu, yukarı baktı:

«İşte bu ev, dedi... Ben, daha uzakta, 22 numarada doğmuşum... Fakat bu ev de az kocaman değil! İçerisi, kışla kadar büyüktür.»

Jervez başını sallıyor, evin yüzünü gözden geçiriyordu. Ev sokak üstüne beş kattı; her katın, bir sırada on beş penceresi vardı.

Pencerelerin, kırık tirizli, kara panjurları, bu koca duvara bir yıkıntı hali veriyordu. Aşağıda, zemin katta, dört dükkân

bulunuyordu. Kapının sağında, murdar bir koltuk meyhanesi; solunda, bir kömürcü, bir aktar, bir de şemsiyesi kadın vardı. Ev,

bitişindeki bodur, cılız iki küçük binanın or-

ORHAN KEMAL İL HALK KÜTÜPHANESİ

MEYHANE

51

tasında bulunduğu için daha büyük görünüyor ve baştan savma hazırlanmış, yağmur altında çürüyüp dağılan bir harç yığını gibi dört köşe, kocaman kaba kübü üzerindeki çıkıntılı ihtiyat duvar taşları boşluğa açılmış dişsiz çenelere benziyor, uçsuz bucaksız hapishane duvarları çıplaklığında, sıvasız, çamur rengi yanlarını, civar damların üstünde, berrak gökyüzüne resmini çiziyordu. Fakat Jervez, en çok kapıya bakıyordu. Gayet büyük ve yuvarlak olan bu kapı, ikinci kata kadar yükseliyor, meydana getirdiği derin kapı sundurmasının öte başında, büyük bir avlunun, solgun ışığı gözüküyordu. Sokak gibi kaldırım döşeli bu kapı sundurmasının ortasında, çok tatlı pembe bir su akıyordu.

Kupo:

«Girsenize, dedi, sizi yemezler.»

Jervez, onu, sokakta beklemek istedi. Fakat, kapıdan içeri girip, sağdaki kapıcı kulübesine kadar gitmemelik edemedi. Orada, eşikte durup, tekrar yukarı baktı.

İçeride, cepheler, altı katlıydı ve dört köşe geniş avluyu dört düzgün cephe kuşatıyordu. Sarı bir leke ile kemirilmiş, damların sızmasıyla üzerinde yollar peyda olmuş; kaldırımdan arduazlara kadar, tek girintisiz ve çıkıntısız, yamyassı yükselen kül rengi duvarlardı bunlar; yalnız yağmur olukları, katlarda dirsekler yapıyor, çirkef oluklarının apaçık tekneleri, o noktalarda, paslı dökme bedenlerinin lekesini gösteriyordu. Panjursuz pencerelerin, bulanık sular gibi koyu yeşil, çıplak camları gözüküyordu. Açık duran bazılarında, havalandırılmak üzere çıkarılmış, mavi kareli şilteler sarkıyordu. Bazılarının önünde, gerilmiş iplerde çamaşırlar, erkek mintanları, kadın gömlekleri, çocukların pantolonları, bütün bir evin çamaşırı kuruyordu. Üçüncü katta bir pencere vardı ki, önüne, pislik içinde bir çocuk şiltesi serilmişti. Yukarıdan aşağıya kadar bu meskenler, darlıktan dışarıya taşıyor, bütün çatlaklarından dışarı, sefalet akıyordu. Aşağıda, her cephede, doğrudan doğruya duvar bedenine oyulmuş, ahşap kısmı olmayan yüksek ve dar birer kapı vardı ki, binaya, çatlaklarla dolu bir giriş şeklinde gömülüyor; kovuğunda, demir tırabzanlı bir

52

MEYHANE

merdivenin çamurlu basamakları, döne döne yukarı çıkıyordu. Duvara boya ile yazılı, alfabenin ilk dört harfiyle gösterilmiş, bu şekilde dört merdiven vardı. Zemin katları, koca atelyeler halinde tertip edilmiş tozdan kapkara camekânlarla örtülmüştü. Bu atelyelerde, bir çilingir ocağının alevleri görülüyor; daha uzakta, bir marangoz rendesinin sesi işitiliyor; kapıcı kulübesinin yanında ise, bir boyacı laboratuvarı, sokak kapısının altında akan o tatlı pembe suyu bol bol sokağa döküyordu.

Boyalı su birikintileriyle, yongalarla, kömür kırıntılarıyla kirli; duvar diplerinde, taşlarının aralıklarında otlar bitmiş avlu, güneşin erişebildiği çizgi ile ikiye biçilmiş gibi, çiğ bir ışıkla aydınlanıyordu. Gölge tarafında, muslukları civarında sürekli bir nem yapan çeşmenin etrafında, ayakları çamurlu üç küçük tavuk yeri gagalıyor, solucan arıyordu. Jervez, gözlerini ağır ağır dolaştırıyor, altıncı kattan kaldırma kadar indiriyor, bu büyüklük karşısında şaşkınlık içinde, kendini canlı bir varlığın ortasında, bir şehrin ta göbeğinde sanıyor, karşısında dev gibi bir insan varmış gibi, evle ilgileniyordu.

Kapıcı kadın, merakla, kulübesinin kapısında görünerek:

«Madam birini mi istiyor?» diye sordu.

Ama, genç kadın, birisini beklediğini söyledi. Tekrar sokağa döndü; sonra, Kupo geciktiği için, merakla döndü geldi, yine bakmağa başladı. Ev ona çirkin görünmüyordu. Pencerelere asılı pırtılar arasında güleç köşeler vardı; bir saksı içinde açmış bir şebboy, cıvıltılı bir kanarya kafesi, loşluğun derinliğinde yuvarlak yıldız pırıltıları yapan tıraş aynaları görülüyordu. Aşağıda, bir marangoz, rendesinin düzenli hışırtısına uyan sesiyle şarkı söylüyor; çilingir dükkânında, tempo ile vurulan çekiçlerin gürültüsü, bol, tınlayan bir ötüşle yansıyor. Sonra, bir köşesi sırttan sefaletin üstüne açılmış pencerelerin hemen hepsinde, çocuklar kirli ve güler yüzlerini gösteriyorlar; kadınlar, işleri üzerine eğilmiş sakin profilleriyle, dikiş dikiyorlardı. Yemekten sonra, tekrar işe başlama saatiydi; dışarıda çalışan erkekler gitmiş, odalarda yoktular; ev, yalnız,

MEYHANE

53

tezgâhların gürültüsüyle; saatlerce tekrar edilen her zaman aynı nakaratın biteviyeliğiyle bozulan o engin huzura yeniden kavuşuyordu. Yalnız, avlu bir parça nemliydi. Eğer Jervez o evde otursa, dipte, güneş tarafında bir odası olsun isterdi. Beş altı adım atmıştı, fakir evlerde görülen o kekremsi kokuyu, yillanmış toz ve ekşi kir kokusunu duyuyordu. Ama, boyalı suların acı kokusu üstün geldiği için, orayı; Bonkör otelinden pek daha az fena kokulu buluyordu. Kendi penceresini de seçmişti bile. Soldaki köşede, önünde, ince dalları sicimle bir çardağa sarılmaya başlamış ıspanya fasulyesi dikili küçük bir kutu bulunan bir pencereydi, bu.

Birdenbire, yanı başında Kupo'nun sesini işitti.

«Sizi beklettim mi? diyordu. Yemeği onlarda yemezsen bir mesele oluyor, üstelik de, kız kardeşim bugün dana eti almış.»

Jervez, şaşırıp, hafifçe irkildiği için, o da, gözlerini binada dolaştırmış, devam etmişti:

«Eve mi bakıyordunuz? Yukarıdan aşağı her zaman doludur. Üç yüz kiracı var, zannederim... Eşyam olsaydı, bir oda tutmak için göz kulak olacaktım... Burada insan rahat eder, değil mi?»

Jervez hafif sesle:

«Evet, rahat eder, dedi. Plassans'da, bizim sokak bile bu kadar kalabalık değildi... Bakın beşinci katta, önünde fasulye duran şu pencere ne şirin.»

O zaman, Kupo, fikrinde ısrar ederek, razı olup olmadığını ona yine sordu. Bir karyolaları olur olmaz, hemen orada bir yer kiralayacaklardı. Fakat Jervez, bu uygunsuz sözlere yeniden başlamamasını rica ederek, susuyor, kapının altından telâşla uzaklaşıyordu. Ev yıkılsa, onunla, orada, aynı yorgan altında yatmayacaktı, bu muhakkaktı. Ama, Kupo, madam Fo-konye'nin atölyesi önünde ondan ayrılırken, genç kadının, büyük bir dostlukla avucuna bıraktığı elini, bir an elinde tuttu.

Bir ay, genç kadınla çinko işçisinin ilişkileri iyi sürdü. Kupo, Jervez'in ölesiye çalıştığını, çocuklara baktığını, üstelik, akşamları türlü türlü dikiş dikecek vakit bulduğunu gördükçe

54

MEYHANE

onu pek gayretli buluyordu. Temiz olmayan, zevkine düşkün, gırtlığına düşkün ne kadınlar vardı; fakat, doğrusu, o, bu kadınlara hiç

benzemiyordu, hayatı fazla ciddiye alıyordu. Kupo böyle söyleyince, Jervez gülüyor, alçakgönüllülük gösteriyor, kabul etmek istemiyordu. Ne yazık ki, başından beri böyle akıllı uslu yaşamamıştı. Bunu söylerken, daha on dört yaşındaki ilk loğusallığını anlatmak istiyordu. Yine önceleri, anasıyla beraber boşalttıkları litrelerce anasonlu içkileri anlatıyordu. Gördükleri onu bir parça yola getiriyordu, o kadar. Onu fazla iradeli sanmak hata idi. Tersine, çok iradesizdi. Başkalarına azap vermek korkusuyla, nereye iterlerse oraya gidiyordu. Emeli, namuslu bir cemiyet içinde yaşamaktı, çünkü, kötü cemiyet, bir balyoz gibi, insanın kafasını kırar, kadını, çabucak yamyassı eder diyordu. Jervez, gelecek karşısında ter bastığını hissediyor, kendisini de, havaya fırlatıp kaldırımın üstüne, rasgele ya yazı, ya tura gelen bir meteliğe benzetiyordu. O zamana kadar bütün gördükleri, çocuk gözleri önüne serilen kötü örnekler, ona yaman bir ders oluyordu. Fakat Kupo, kara düşüncelerinden dolayı ona takılıyor, kalçalarını çimdikle-meğe yeltenerek ona cesaret vermeye gayret ediyordu. Jervez onu itiyor, ellerine şamar vuruyor; Kupo, başıra başıra gülüyor, iradesi zayıf kadın olduğu halde, kolay kolay ele geçire-mediğini söylüyordu. Kendisi, işi alaya vuruyor, gelecekte endişeye düşmüyordu. Günler birbirini kovalayıp duruyordu, işte. Nasıl olsa, insan, başını sokacak bir yer, yiyecek bir lokma ekmek bulurdu. Sokakları vücutlarından temizlemek mümkün olan içkicilerin şöyle yarısı bir tarafa bırakılırsa, mahalleyi temiz buluyordu. Kendisi fena adam değildi, ara sıra çok akıllı sözler söylüyordu; hatta bir parça da şıktı, saçını, düzgün bir çizgi ile yandan ayırıyordu, güzel kravatlar takıyordu, pazar günleri giydiği bir çift cilâlı kundurası vardı. Aynı zamanda, maymun kadar becerikli ve edepsizdi; Paris işçisine mahsus, palavra dolu, alaycı bir soytarılığı vardı ki, onun genç yüzünde daha cana yakın oluyordu. Jervez ve Kupo, sonunda, Bonkör otelinde, biribirlerine bir yığın hizmet görmüşlerdi. Kupo, gidip onun sütünü alıyor, sokaktaki işlerine bakıyor, çamaşır çıkınlarını taşıyordu. Çoğu zaman, akşamları, işten ilkin Kupo döndüğü için, dış bulvarda çocukları gezdiriyordu. Jervez, bu nezakete karşılık, onun, çatı altında yattığı dar odaya çıkıyor, elbiselerini muayene ediyor, gömleklerinin düğmelerini, bez ceketlerin söküklüklerini dikiyordu. Aralarında büyük bir teklifsizlik başlıyordu. Kupo yanındayken, Jervez'in canı sıkılmıyor, onun söylediği şarkılarla eğleniyordu. Paris varoşlarının sürekli zevzekliğini meydana getiren bu şarkılar, Jervez için yepyeni bir şeydi. Kupo, hep onun eteği dibinde dolaşa dolaşa, gittikçe daha fazla ateşleniyordu. Tutulmuştu, hem de yaman tutulmuştu! Sonunda, sıkılmağa başladı... Hâlâ şakaya devam ediyordu, fakat o kadar keyifsiz, içi o kadar tasalı idi ki, artık bu halden hoşlanmaz olmuştu. Takılmalar sürüp gidiyordu. Kupo onunla her karşılaştıkça: «Ne zaman?» diye seslenmeden yapamıyordu. Jervez onun ne demek istediğini biliyor ve bu istediği şeyi, çıkmaz ayın son çarşambası için vaat ediyordu. O zaman, Kupo ona takılıyor, onun evine taşınır gibi, terlikleri elinde, oraya geliyordu. Jervez gülüyor, Kupo'nun sürekli açık saçık telmihlerini, hiç yüzü kızarmadan karşılıyordu. Kabalık etmesin de, her haline dayanıyordu. Yalnız, bir gün, Kupo onu zorla öpmek isteyip de saçlarını kopardığı zaman öfkelenmişti. Haziranın sonlarına doğru, Kupo'nun neşesi kaçtı. Tuhaf bir hal alıyordu. Onun bazı bakışlarından endişelenen Jervez, geceleri kapısını sıkı sıkı örtüyordu. Sonra, Kupo, pazardan salıya kadar somurtmuş, ve salı akşamı, saat on bşre doğru, birdenbire gelip onun kapısını çalmıştı. Jervez kapıyı açmak istemiyordu; fakat Kupo'nun sesi o kadar tatlı ve titrekti ki, Jervez, sonunda, kapıya dayalı dolabı çekti. Kupo içeri girince, genç kadın onu o kadar solgun, gözleri kızarmış, yüzü mermer gibi donuk bir halde gördü ki, hasta sandı. Kupo ayakta durmuş, kekeliyor, başını sallıyordu. Hayır, hayır, hasta değildi. Yukarıda, odasında, iki saattir ağlıyordu; komşular işitmesin diye,

yastığını ısırarak, bir çocuk gibi ağlıyordu. Üç gecedir, artık, uyku uyumuyordu. Bu böyle süremezdi.

Boğazı kısılarak, dokunsalar ağlayacak bir halde:

«Beni dinleyin, madam Jervez, dedi. Buna bir son vermek lâzım, değil mi?... Evlenelim. Ben razıyım, kararımı verdim.»

Jervez, büyük bir şaşkınlık içindeydi. Çok ciddiye:

«Aman, Mösyö Kupo, dedi, ne söylüyorsunuz! Bunu sizden hiç istemedim; pekâlâ biliyorsunuz... İşime gelmiyordu, o kadar... Yoo! Hayır, hayır, şimdi iş ciddileşti, düşününüz rica ederim.»

Fakat Kupo, sarsılmaz bir karar verdiğini gösteren bir tavırla, hâlâ başını sallıyordu. O, gerektiği kadar düşünmüş, taşınmıştı. İyi bir gece geçirmeğe ihtiyacı olduğu için aşağı inmişti. Tekrar yukarı çıkıp ağlamasına gönlü razı olmazdı, tabii. Jervez peki der demez, artık onu rahatsız etmeyecekti, rahat rahat yatıp uyuyabilirdi. İsteddiği, yalnız onun peki dediğini işitmekti. Ertesi sabah görüşürlerdi.

Jervez, cevap verdi:

«Böyle birdenbire peki diyemem, tabii. İleride, sizi budalaca bir işe teşvik etmek suçu altında kalmak istemem... Bakın, mösyö Kupo, bu işin üstüne düşmeniz yanlış bir iş. Benim için duyduğunuzun ne olduğunu kendiniz de bilmiyorsunuz. Beni sekiz gün görmesiniz, eminim, geçecek. Erkekler, çokluk, bir gece için evlenirler, ilk gece için; sonra, geceler birbiri peşinden gelir, günler uzar ve erkek, bütün bir ömür, sıkılır, durun... Oturun şuraya, hemen konuşalım.» Ve, gece yarısından sonra saat bire kadar, karanlık odada, bir mumun isli ışığında, fitili kesmeyi akıl etmeden, evlenme tartışması yaptılar. Başları aynı yastıkta, mışıl mışıl uyuyan iki çocuk, Klod ve Etiyen uyanmasın diye seslerini kısıyorlardı. Jervez, dönüp dolaşıp sözü çocuklara getiriyor, Kupo'ya onları gösteriyordu; bu pek tuhaf bir çeyizdi; doğrusu, onun başına iki çocuk saramazdı. Sonra, onun hesabına utanıyordu da; mahallede ne derlerdi? Kendisini âşığıyla beraber görmüş, tanımışlardı, macerasını biliyorlardı. Daha aradan iki ay geçmeden evlendiklerini görürlerse, hiç de doğru bir şey olmazdı. Bütün bu akıllıca nedenlere, Kupo, omuz silkerek karşılı-

MEYHANE

57

yordu. Mahalleden ona neydi! O, başkalarının işine burnunu sokmuyordu; ilkin burnu kirlenir diye çok korkardı! Evet, doğru, Jervez, kendisinden önce Lantiye ile yaşamıştı. Pekâlâ, amma, bunda bir kötülük var mıydı? Zevk ve eğlence içinde yaşamıyordu, birçok kadınlar gibi, hem de zengin sınıftan kadınlar gibi, evine erkek alacak değildi ya! Çocuklara gelince, adam sen de, onlar da büyürlerdi, yetiştirirlerdi onları! Kupo, onun kadar çalışkan, onun kadar iyi; ondan daha fazla nitelikleri olan kadın nerede bulacaktı? Aslında, bütün bunlar bir tarafa, eğer Jervez, kaldırımlarda sürten, çirkin, tembel, iğrenç bir kadın da olsaydı; bir sürü küçük çocuğu da bulunsaydı, gözünde bunun da önemi yoktu. Kupo onu istiyordu.

Yumruğunu dizine durmadan vurarak:

«Evet, sizi istiyorum, diyordu. İşitiyor musunuz, sizi istiyorum... Buna bir diyeceğiniz yok, zannederim?»

Jervez, yavaş yavaş yumuşuyordu. Kendisini kuşattığını duyduğu bu hayvanca isteğin ortasında kalbi ve hisleri gevşiyordu. Ellerini etekliğinin üstüne bırakmış, yüzü tatlılık içinde, ancak çekingen itirazlarda bulunuyordu. Dışarıdan, aralık pencereden, güzel haziran gecesinin sıcak nefesleri giriyor, kır-mızımtrak yüksek fitili islenen mumun alevine çırpıntılar veriyordu; uykuya dalan mahallenin derin sessizliği arasında, yalnız, bulvarın ortasına sırt üstü yatmış bir sarhoşun çocuk gibi hıçkırıkları işitiliyor; çok uzakta, kim bilir hangi lokantanın içinde bir keman, geç vakte kadar süren bir eğlente bir «kadril kanay» çalıyor, bir armonik nağmesi kadar berrak ve ince, billur gibi bir sesle ötüyordu. Kupo, genç kadının, artık itiraz edecek şey bulamadığını, sustuğunu ve belli belirsiz gülüm-sediğini görünce, ellerini yakalamış, onu kendine doğru

çekiyordu. Jervez, o çok korktuğu teslim oluş anlarından birini yaşıyordu; kanmış, karşısındakinin isteğini reddedip ona azap veremeyecek kadar çok hisli olmuştu. Fakat, çinko işçisi, onun, kendini teslim ettiğini anlayamadı; genç kadına sahip olmak için, bileklerini, ezecek gibi sıkmakla yetindi; ve ikisi de, bu hafif acı ile, bir iç geçirdiler. Bu iç çekişte, sevgilerini bir parça yerine getirmiş gibi bir şey vardı.

JVL ü I ti. A İN

Kupo:

«Peki, diyorsunuz değil mi?» diye sordu.

Jervez, yavaş sesle:

«Beni ne kadar üzüyorsunuz! dedi. Öyle mi istiyorsunuz? O halde, peki... Vallahi, büyük bir delilik yapıyoruz, belki...»

Kupo ayağa kalkmış, onu belinden kavramış, yüzüne, rasgele, sert bir öpücük kondurmuştu. Sonra, bu öpüş çok gürültü çıkardığı için, önce kendisi telâşa düştü, Klod'la Etiyen'e baktı, hırsız adımlarıyla yürüdü, sesini alçalttı:

«Şşşt! Uslu oturalım, dedi, küçükleri uyandırmayalım... Yarın görüşürüz.»

Odasına çıktı. Jervez, titreye titreye, bir saate yakın, karyolasının kenarında oturdu kaldı, soyunmak bile aklma gelmedi. Duygulanmıştı, Kupo'yu çok dürüst buluyordu. Çünkü, bir an gelmişti ki, artık her şeyin olup bittiğine, Kupo'nun orada yatacağına hükmetmişti. Aşağıda, pencerenin altında, sarhoş, sahibini kaybetmiş bir hayvan gibi, daha boşuk boşuk inliyordu. Uzakta, «kanay» dans havası çalan keman susmuştu.

Ertesi günler, Kupo, Jervez'i, bir akşam Gut Dor sokağına; kız kardeşine gitmeye kandırmaya çalıştı. Fakat, genç kadın, çok çekiniyor, Loriyölere bu ziyareti yapmaktan çok ürkü-yordu. Çinko işçisinin, o karı kocadan, için için korktuğunu pek iyi görüyordu. Gerçi, kız kardeşine muhtaç değildi ve kadın, onun ablası bile değildi. Kupo anne ise, oğlunun hiç bir isteğini reddetmediği için, can ve gönülden bu evlenmeye razı olacaktı. Yalnız, aile arasında, Loriyö'lerin, günde on franga kadar kazandıkları söylenirdi. Onlar da, bu ünden dolayı, büyük bir otorite sağlıyordu. Onlar, her şeyden önce, karısını kabul etmedikçe, Kupo evlenmeye cesaret edemezdi.

Jervez'e:

«Kendilerine sizden bahsettim, diye anlattı; projelerimizi biliyorlar. Aman ya Rabbi! Ne çocukça düşünüyorsunuz! Bu akşam gelin. Geleceğinizi haber verdim, çünkü. Kız kardeşim biraz serttir. Loriyö'nün de her zaman yüzü gülmez. Aslına bakarsanız, pek canları sıkıldı. Çünkü, evlenirsem artık, evle-
rinde yemek yemeyeceğim, bu da artırdıkları parada noksanlık yapacak. Amma, zararı yok; sizi kapı dışarı etmezler... Benim hatırim için yapın bunu, mutlaka lâzım.»

Bu sözler, Jervez'i daha fazla korkutuyordu. Ama yine, bir cumartesi akşamı razı oldu. Kupo, saat sekiz buçukta onu almaya geldi. Giyinmişti; siyah bir rop giymiş, emprime yünlüden, sarı dallı bir atkı almış, başına, küçük bir dantelle süslü beyaz bir «bone» oturtmuştu. On haftadan beri çalışıyordu, yedi frank artırıp atkıyı, iki frank elli santim artırıp boneyi almıştı. Robu, temizlenip tamir edilmiş eski bir roptu. Puasonye sokağından dolaştıkları sırada, Kupo: «Sizi bekliyorlar, dedi. Beni evli görmeye, yavaş yavaş alışıyorlar. Bu akşam, pek iyilikleri üstünde... Hem de, eğer şimdiye kadar, altın kordon nasıl yapılıp görmedinizse, pek hoşunuza gidecek. Tam da, pazartesi için bir sipariş var, ellerinde.»

— Evlerinde altın var mı? diye Jervez sordu.

— Elbette, duvarlarda var, yerlerde var; her tarafta var.» Bu sözleri konuşurken yuvarlak kapıdan girmişler, avluya geçmişlerdi. Loriyö'ler B. merdiveninden çıkılan altıncı katta oturuyorlardı. Kupo, Jervez'e seslendi; gülerek, tırabzanı sıkı sıkı yakalamasını ve sakın bırakmamasını söyledi. Jervez başını kaldırdı, iki katta bir, üç hava gazı memesiyle aydınlanan merdiven yuvasının teşkil ettiği yüksek boşluğu görünce, gözlerini kırptı. En tepede

yanan hava gazı, kara bir gökyüzünde titrek bir yıldızı andırıyor; ötekileri, merdiven basamaklarının sonsuz helezonu boyunca, garip şekilde tırtıllı, uzun ışıklar saçıyorlardı.

Çinko işçisi, birinci katın sahanlığına gelince: «Nasıl? dedi, bal gibi soğanlı çorba kokuyor, değil mi? Muhakkak, soğanlı çorba yemişler.»

Gerçekten, kül rengi, pis, tırabzanı ve basamakları yağlı, sıyrık duvarlarının alçısı gözüken, B. merdiveni, hâlâ, keskin bir yemek kokusuyla dolu idi. Her sahanlıkta, şamatalarla öten koridorlar ileriye doğru gömülüyor; sarı boyalı, ellerin kırıyla kilitleri kararmış kapılar, bu koridorlara açılıyordu. Ve pencere hizasında, çirkef olukları pis kokulu bir nem yayıyor, bu nemin pis kokusu, pişmiş soğanın kekreliliğine karışıyordu. Zemin katından altıncı kata kadar, bulaşık sesleri, karıştırılan tavalardan, temizlemek için kaşıkla kazınan tencerelerin gürültüsü işitiliyordu. Birinci katta, Jervez, üstünde, iri harflerle Ressam yazılı yarı açık bir kapı aralığından, muşamba örtülü, toplanmış bir sofranın başında iki kişinin, pipolarından çıkan dumanlar ortasında, hararetli hararetli konuştuklarını gördü, ikinci ve üçüncü katlar daha sessizdi. Yalnız, kapı çatlaklarından, sallanan bir beşiğin tıkırdısı; bir çocuğun boşuk feryatları; sözleri anlaşılmadan, akar bir suyun boşuk şırıltısını andıran kalın bir kadın sesi sızıyordu. Ve Jervez, kapılara çivilenmiş tabelalarda Hallaç Madam Godron (Gaudron); biraz daha ileride, Mukavva işleri atelyesi, Mösyö Madinye (Madini-er) gibi birtakım isimler okudu.

Dördüncü katta dövüş vardı. Döşeme tahtasını titreten bir tepinme, tekerlenen eşya, korkunç bir küfür ve tekme, yumruk şamatası işitiliyordu. Böyle olduğu halde, karşı komşular, hava almak için kapıyı açmışlar, kâğıt oynuyorlardı.

Fakat, Jervez, beşinci kata varınca, durup nefes alma zorunda kaldı; merdiven çıkmaya alışık değildi. Boyuna dönen bu duvar, birbiri ardından ve yarı buçuk içerisi görünen bu evler, onun başını döndürüyordu. Zaten, sahanlıkta, yolu kesen bir aile efradı vardı. Baba, çirkef oluşuna yakm bir küçük toprak maltızda tabak yıkıyor; ana, tırabzana sırtını vermiş, yatağına yatırmadan evvel, çocuğunun elini yüzünü sili-yordu.

Kupo, genç kadına gayret veriyordu. Neredeyse geleceklerdi. Sonunda, altıncı kata ulaşınca, bir gülümseme ile ona yardım etmek için, döndü, baktı. Jervez, başını kaldırmış, birinci basamaktan beri dinlediği bütün öteki gürültüleri bastıran, parlak ve keskin, ince bir ses sızıntısının nereden geldiğini araştırıyordu. Bu, tavan arasında, on üç meteliklik bebeklere elbise dikerken şarkı söyleyen ihtiyar bir kadıncağızdı, iri yarı bir kız, elinde bir kova ile, bitişik bir odaya girerken, Jervez, orada, bozulmuş bir yatak, yatağın içine uzanmış, gözleri tavanda, bekleyen bir de erkek gördü. Kapanan kapı üstünde, elle yazılmış bir kartvizitte şu ibare vardı. Matmazel Kle-mans (Clemance), Utücü.

Ta üst kata çıkınca, bacakları yorgunluktan harap, nefes nefese, tırabzanın üstünden, merakla aşağı sarkıp baktı. Şimdi, aşağıdaki hava gazı memesi, altı katın teşkil ettiği dar kuyunun dibinde bir yıldız gibi yanıyordu. Ve, kokular, evin kocaman ve uğultulu hayatı, bir tek nefes halinde ona kadar geliyor; orada, bir uçurum kenarından sarkıvermiş gibi duran meraklı yüzüne, sıcak sıcak çarpıyordu.

Kupo:

«Daha gelmedik, dedi. Git git bitmez bir yoldur.»

Solda uzun bir koridora sapmıştı. Birincisinde yine sola, ikincisinde sağa, iki defa daha döndü. Koridor, daralarak, çatlak, dökük duvarlarıyla uzayıp gidiyor, yollara ayrılıyor, uzaktan uzağa, cılız bir havagazı aleviyle aydınlanıyordu. Hapishane veya manastır kapıları gibi, aynı biçim bir sıra kapı, hemen hepsi ardına kadar açılmış, sıcak haziran akşamının kızıl bir buğu ile doldurduğu, evlerin sefalet ve iş hayatını göstermeye devam ediyordu. Sonunda, tamamıyla karanlık bir koridor dibine vardılar.

Çinko işçisi:

«Geldik, dedi. Dikkat! Duvara tutunun, üç basamak merdiven vardır.» Jervez, karanlıkta, dikkatle, on adım kadar daha yürüdü. Ayağı takıldı, üç basamağı saydı. Bu sırada, Kupo, koridorun dibindeki bir kapıyı, vurmada itmişti. Dışarıya keskin bir ışık yayıldı. Girdiler. Koridorun devamı gibi görünen, dar, sıçan yoluna benzer bir yere girmişlerdi. O sırada bir sicimle yukarı kalkık duran, rengi kaçmış, yünlü bir perde, sıçan yolunu ikiye bölüyordu. Birinci bölmede, beşik örtüsü tavanın bir köşesine sürülmüş bir karyola, üstünde ısınan yemeğin ılıkliğini henüz koruyan bir saç soba, iki iskemle, bir masa, ve karyola ile kapı arasına sığsın diye pervazı kesilmiş bir dolap vardı. İkinci bölme, atel-ye haline getirilmişti. Dipte, körüklü bir ocak vardı. Sağda, üzerinde demir araçların sürünüp durduğu bir rafın altında, duvara gömülmüş bir mengene görölüyordu. Solda, pencerenin yanında, yağlı ve çok pis minimini maşalarla, keskilerle, testerelerle dolu, ufacık bir tezgâh duruyordu.

Kupo, yünlü perdeye kadar ilerleyerek:

«Biz geldik,» diye haykırdı.

Fakat, bu sese hemen cevap gelmedi. Jervez çok heyecanlı, hele altın dolu bir yere gireceğini düşünerek heyecan içinde, işçinin arkasında duruyor, kekeliyor, selâm vermek için ikide bir baş sallıyordu. Tezgâhın üstünde yanan lamba ile ocakta alev saçan kömür ateşinin büyük ışığı, şaşkınlığını artırıyordu. Ama, Madam Loriyö'yü, sonunda gördü. Ufak tefek, kızıl saçlı, tıknazca bir kadın olan madam Loriyö, mengeneye sıkıştırılmış bir haddenin deliklerinden geçirdiği siyah bir maden teli, elinde tuttuğu büyük bir kerpeten vasıtasıyla, kısacık kollarının bütün kuvvetiyle çekiyordu. Onun gibi kısa boylu, ama daha cılız omuzlu olan Loriyö, tezgâhın önünde, penslerinin ucuyla, bir maymun gibi çevik, o kadar küçük bir şey üzerinde çalışıyordu ki, iş, nasırlı parmaklarının arasında kayboluyordu. İlkin, başını kaldıran o oldu. Bu seyrek saçlı başın, eskimiş balmumu sarılığında uzun ve hastalıklı bir yüzü vardı.

«Ha! Siz misiniz? Peki, peki! diye söylendi. Acele bir işimiz var, malum ya... Atelyeye girmeyin, işe engel olursunuz. Odada oturun.» Ve tekrar, elindeki ince işe koyuldu; yüzü, lamba ışığının, arasından geçip elindeki işi keskin bir ışık yuvarlağının aydınlattığı, yeşilimtirak yansımalarına gömülmüştü.

Madam Loriyö de:

«İskemle al, diye seslendi. O madam geldi, değil mi? âlâ, âlâ!»

Teli sarmıştı; onu ocağa götürdü, orada, ateşi, geniş bir tahta yelpaze ile canlandırdı, teli, haddenin son deliklerinden geçirmeden önce bir kere daha kızdırmaya koyuldu.

Kupo, iskemleleri getirdi, Jervez'i perdenin yanına oturttu. Aralık öyle dardı ki, kendisi onun yanına sığamadı. Arkaya oturdu; işe dair bilgi vermek için ensesine doğru eğiliyordu. Genç kadın, Loriyö'lerin bu garip karşılama şeklini görünce şaşalamış, yan bakışları altında huzursuzluk duyuyor, kulaklarını dolduran uğultu yüzünden, söylenen sözleri işitemiyordu. Kadını, otuz yaşma göre çok yaşlı, hırçın tavırlı, buruşuk entarisinin üstüne dökülmüş kılkuyluk (1) saçlarıyla, kirli buluyordu. Ondaki ancak bir yaş büyük olan kocası, ince, fesatçı dudakları, arkasında gömleği, ökçesi basık terlikleriyle, Jervez'e, bir ihtiyar gibi görünüyordu. Onu, en çok şaşırtan şey, atölyenin küçüklüğü, duvarlarının pisliği, araçların pası, bir hırdavatçı dükkanındaki döküntü eşya gibi orada sürünüp duran bütün o pislikti. İçerisi korkunç surette sıcaktı. Loriyö'nün yeşile boyanan yüzünde ter damlaları pırıldıyordu; madam Loriyö ise, sonunda, ceketini çıkarmış, kolları çıplak kalmış, gömleği, düşük memelerine yapışmıştı..

Jervez, yavaş sesle sordu:

«Hani, altın nerede?»

Meraklı bakışları köşeleri araştırıyor, hayal ettiği parıltıyı, bütün bu pisliğin arasında araştırıyordu.

Fakat Kupo gülmeye başlamıştı:

«Altın mı? dedi. İşte, bu altın, bu da altın, şu, ayaklarımızın dibindeki de altın!»

Sıra ile, kız kardeşinin incelttiği teli; sonra, bir kangal demir tele benzeyen, mengeneye yakın, duvara asılı diğer bir yığın teli göstermişti. En sonunda, dört ayak yürüyerek, yerden, atölyenin zeminini kaplayan tahta kafes döşemenin altından, bir kırıntı tel, paslı bir iğne ucuna benzeyen bir döküntü almıştı.

Jervez, hayret nidaları koyuveriyordu. Bu, demir gibi çirkin, siyahımsı maden, her halde altın değildi!

Kupo, yerden aldığı kırıntıyı ısıırıp, dişlerinin bıraktığı (1) Burada kullandığım Kalkuyruk tabiri, eserin aslındaki «gue-ve de vache» (İnek kuyruğu) sözünün elbette tam karşılığı değildir. Ancak, ilerdeki sayfalarda görüleceği gibi, bu kadına, bu isim lakap olarak takılacağından, bizim kulağımıza daha uygun gelen bu deyim kullanmayı tercih ettim. -HV.

parlak çentiği ona göstermek zorunda kaldı. Aynı zamanda, anlatmasına devam ediyordu, iş sahipleri, altını, halitası yapılmış olarak, tel halinde veriyorlardı. İşçiler, istedikleri kalınlığı vermek için, teli, önce haddeden geçiriyorlar, işlerken kopmasın diye, beş altı defa ateşte kızdırıyorlardı. Bu iş için sağlam bir bilek ve alışkanlık lâzımdı ha! Kız kardeşi, kocasını, haddelere el sürmekten menediyordu, çünkü Loriyö öksürüyordu. Kız kardeşinin yaman kolları vardı; Kupo, onun, haddeden, kıl kadar ince altın çektiğini görmüştü. O sırada, Loriyö, bir öksürüğe yakalanmış, taburesinin üstünde iki büküm oluyordu. Öksürüğü arasında konuştu, boğulur gibi bir sesle, Jervez'in yine yüzüne bakmadan, sanki kendi kendine söylüyormuş gibi: «Ben, çubuk yapıyorum,» dedi.

Kupo, Jervez'i, yaklaşıp baksın diye ayağa kalkmağa zorladı. Köstekçi homurdanarak izin verdi. Karısının hazırladığı teli, bir milin, gayet ince, çelikten bir çubuğun etrafına sarıyordu. Sonra, hafifçe bir testere dokundurdu, milin bütün boyunca tel kesildi, her kıvrımı halka oldu. Sonra, lehimledi. Halkalar, iri bir ağaç kömürü parçası üstüne konuluyordu. Bunları, yanı başında duran, kırık bir bardak dibinden aldığı bir damla boraksla ıslatıyor; sonra, lambada, kuyumcu körüğünün yatay alevinde, çabucak kızdırıyordu. Yüz kadar halka yaptıktan sonra, ellerinin sürtünmesiyle cilalanmış, eyenti ağacı tabir edilen bir plânçete parçasının kenarına dayanarak, o ince işine tekrar başladı. Halkayı pensle kıvrırıyor, bir ucunu sıkıştırıyor, yerine konulmuş olan üst halkaya geçiyor, bir kalemle tekrar açıyordu. Bunu, devamlı bir düzenle yapıyor, halkalar birbirini o kadar çabuk takip ediyordu ki, kordon, Jervez'in gözleri önünde, işi takip etmesine ve iyice anlamasına imkân vermeden yavaş yavaş uzuyordu.

Kupo:

«Buna, çubuk derler, dedi. Daha kaytan var, forsa var, saray işi var, halat var. Fakat bu, çubuktur. Loriyö yalnız çubuk yapar.»

Loriyö, memnun ve alaylı gülümsedi. Siyah tırnaklarının

İVx fi r il A İM

65

arasında gözükmeyen halkaları pensle kıvrırmaya devam ederek haykırdı: «Dinle bak, Kade-Kasü.. Bu sabah bir hesap yaptım. Ben on iki yaşında işe başladım, değil mi? Peki! Bugünkü güne kadar ne uzunlukta çubuk yapmışım biliyor musun?»

Solgun yüzünü kaldırdı, kızarmış gözlerini kırptırdı.

«Sekiz bin metre, anlıyor musun? İki fersah!.. Ne dersin. İki fersah uzunluğunda çubuk! Mahalledeki bütün dişilerin boynuna dolanacak kadar uzun... Hem de, boyuna uzuyor. Paris'ten Versay'a kadar uzatacağım, umarım.»

Jervez, hayal kırıklığına uğramış, bütün gördüklerini çirkin bulmuş, dönüp yerine oturmuştu. Loriyö'lere hoş görünmek için gülümsedi. Asıl huzurunu kaçırان şey, evlenmesi hakkında, kendisi için çok önemli bu iş hakkında hiç bir şey konuşulmaması idi. Bu iş olmasaydı, o buraya elbette gelmezdi. Loriyö'ler, ona, Kupo tarafından getirilmiş fuzulî bir meraklı muamelesi yapmaya devam ediyorlardı.

Sonunda, bir söz açıldı, fakat o da, yalnız evdeki kiracılarla ilgiliydi. Madam Loriyö, yukarı çıkarken, dördüncü kattaki kiracıların dövüştüklerini işitip işitmediğini, kardeşine sordu. Bu Benar (Bernard) lar, her gün boğuşuyorlardı; erkek, kör kütük sarhoş geliyordu; kadının da birçok kusurları vardı, iğrenç sözler söylüyordu. Sonra, birinci kattaki ressamdan, Bod-ken (Baudequin) denilen o kazık heriften söz açıldı. Gırtlığına kadar borç içinde olduğu halde caka satar, durmadan tütün içer ve arkadaşlarıyla avaz avaz haykırarak konuşurdu. M. Madin-ye'nin mukavva atelyesi de artık aksamaya başlamıştı. Patron, bir gün evvel, iki işçi kıza daha yol vermişti. Top atsa, bulunmaz nimet olacaktı, çünkü eline geçeni yiyor; çocuklarını donsuz bırakıyordu. Madam Godron'un da, bir tuhaf döşek dolduruşu vardı; yine gebeydi; o yaşta, bu, artık, hiç yakışık almıyordu. Ev sahibi, beşinci kattaki Köke (Coquet) leri evden çıkarmıştı, üç taksit kira borçları vardı; sonra da. maltızlarını ille sahanlıkta yakıyorlardı. Hatta, bir evvelki cumartesi, altıncı kattaki ihtiyar matmazel Römanju (Remanjou) bebek götürürken, tam zamanında inmiş, küçük Lengerlo (Linguerrlot) yu

66

MEYHANE

baştan başa yanmaktan kurtarmıştı. Matmazel Klemans'a gelince, o da bildiği gibi yaşıyordu. Fakat, Allah için söylemeliydi, hayvanlara bayılıyordu, altın gibi saf bir kalbi vardı. Ama, öyle güzel bir kızın, rastgele her erkekle düşüp kalkması yazık değil miydi? Gecenin birinde, ona, muhakkak bir kaldırımında rastlanılacaktı. Loriyö, öğle yemeğinden beri üzerinde çalıştığı kordonu karısına uzatarak:

«Al, işte bir tanesi oldu, dedi. Doğrultabilirsin.» Ve başladığı şakayı kolay kolay elden bırakmayan bir kimse inadiyle, ilâve etti: – Dört buçuk kadem daha... Versay'a yaklaşıyorum. Madam Loriyö çubuğu tekrar ateşte kızarttıktan sonra, ayar haddesinden geçirerek doğrultuyordu. Sonra, suyla karışık asid nitrik dolu uzun saplı küçük bir bakır tencereye koydu ve ocağın ateşinde temizledi. Jervez, Kupo'nun ısrarıyla, bu son ameliyeyi de seyretmek zorunda kaldı. Kordon, kezzapta temizlenince koyu kırmızı bir renk aldı. Artık hazırdı, teslim edilebilirdi.

Çinko işçisi:

«Böyle kabataslak teslim edilir, diye izah etti. Cilasını, çuha ile cilâcılar yapar.»

Fakat Jervez artık bıkmıştı. Gitgide artan sıcak, nefesini tıkıyordu. En küçük bir hava akımı olsa Loriyö nezleye yakalandığı için, kapıyı kapalı tutuyorlardı. Evlenmelerinden hâlâ söz açılmadığını görünce, gitmek istedi, Kupo'nun ceketini yavaşça çekti. Kupo maksadı anladı. Aslında, o da, mahsus sürüp giden bu sessizlikten sıkılmaya, gocunmaya başlamıştı. «Eh, biz gidiyoruz, dedi. Sizi bırakalım, çalışın.» Bir an, yerinde saydı, bekledi, bir kelime, herhangi bir ima umdu. Nihayet, sözü kendisi açmaya karar verdi.

«Ee, Loriyö, size güveniyoruz, karımın şahidi siz olacaksınız.» Köstekçi başını kaldırdı, bıyık altından gülerek, şaşırma taklidi yaptı. Karısı da, haddeleri bırakıp, atelyenin ortasına gelmiş, dikilmişti.

Loriyö:

«Demek ki bu iş ciddî ha?» diye söylendi. «Ah bu kâfir Kade - Kasi şaka mı ediyor, ciddî mi söylüyor, hiç belli olmaz.»

Karısı, Jervez'i tepeden tırnağa süzerek:

«Ha! Evet, sana varacak olan, madam bu,» dedi. «Vallahi bilmem! Size öğüt verecek değiliz.. Amma, evlenmek, ne de olsa, tuhaf bir arzu. Neyse, ikinizin de işine geliyorsa, diyecek yok. Sonu iyi çıkmazsa, kabahati insan başkasına bulmaz vesselam. Hem de her zaman iyi çıkmaz, iyi çıkmaz, iyi çıkmaz...»

Bu son sözleri söylerken sesini ağırlaştırmış, başını sallıyor, gözlerini, genç kadının yüzünden ellerine, ayaklarına götürüyor, sanki, cildinin deliklerini görmek için onu soyamak istiyordu. Tahmin ettiğinden daha iyi bulmuş olacak ki, daha soğuk bir tavırla:

«Kardeşim istediğini yapmakta serbesttir, dedi. Kimbilir, ailenin arzusu belki de... İnsan ne projeler yapar. Fakat işler o kadar garip şekiller alır ki... Bir kere, ben, kavga etmek istemem. Bize, bayağının aşağısı bir kadın da getirseydi, ben kendisine:

«Evleneceksen evlen de, beni rahat bırak,» derdim... Oysa burada, bizim yanımızda rahatı hiç de fena değildi. Semizliğine pekâlâ semiz, belli ki karnı doyuyordu. Hem de sıcak çorbasını dakikası dakikasına, her zaman önünde hazır buluyordu. Loriyö, kuzum, madam, Terez'e benziyor mu? Hani, veremden ölen, şu karşıki kadına?» Köstekçi, cevap verdi: «Evet, bir parça andırıyor.^!

— Hem de iki çocuğunuz*"var, madam. Nasıl olur! Ben kardeşime söyledim: İki çocuğu olan bir kadınla nasıl evleniyorsun, aklım ermiyor, dedim. Onun menfaatlerini koruyorum diye bana kızmayın. Tabii bir şey bu... Üstelik de, dinç görün-müyorsunuz... Öyle değil mi, Loriyö, madam dinç görünmüyor?

— Hayır, hayır, değil.»

Bacağından bahsetmediler. Fakat Jervez, bunu hatırlattıklarını, yan bakışlarından, dudak büküşlerinden anlıyordu. Sarı dallı ince atkısına sarınmış, karşılarında duruyor, hâkimler hu-
I'

zorundaymış gibi, tek heceli kelimelerle cevap veriyordu. Kupo onun üzüldüğünü görünce, sonunda haykırdı:

«Bunların hepsi boş söz... Ha bu sözleri söylemişsiniz, ha hiç bir şey söylememişsiniz, hepsi bir. Düşün 29 Temmuz, cumartesiye olacak. Takvime bakıp hesap ettim. Karar mı? İşinize geliyor mu?» Kız kardeşi:

«Ooo! Bize göre hava hoş, dedi. Fikrimizi sormana lüzum yoktu...

Loriyö'nün şahitliğine engel olacak değilim. Ben, kafam dinç olmak isterim.»

Jervez, başını eğmiş, ne yapacağını bilmediği için, ayağının ucunu, atölye zeminini örten tahtanın, baklava biçimi aralıklarından birine sokmuştu. Sonra, ayağını oradan çekerken, bir şeyi yerinden oynatmış olmak korkusuyla, eğilmiş, eliyle yok-lamıştı. Loriyö derhal lambayı yaklaştırdı. Şüphe ile, onun parmaklarını muayene ediyordu.

«Dikkat etmek lâzım, dedi. Küçük altın parçalan, kunduraların altına yapışır, insan farkına varmadan, beraber alır götürür.»

Bu, bir mesele oldu. Patronlar, bir miligram kırıntı bırakmıyorlardı. Ve Loriyö, eyenti ağacının üstünde kalan altın kırıntılarını süpürmek için kullandığı tavşan ayağını; yine altın kırıntıları, üstüne takılsın diye, dizlerine yaydığı deriyi gösterdi. Haftada iki defa, atelye, itina ile süprülüyordu; süprün-tüler muhafaza ediliyor, yakıyor, külleri eleniyor, içinde, her ay, yirmi beş, otuz franklık âron bulunuyordu.

Madam Loriyö, gözlerini, Jervez'in kunduralarından ayırmıyordu.

İltifatlı bir gülümseme ile:

«Amma, bunda kızacak bir şey yok, dedi. Madam, kunduralarının altına bakabilir.»

Kıpkırmızı kesilen Jervez, tekrar oturdu, ayaklarını kaldırdı, altında hiç bir şey olmadığını gösterdi. Kupo, kapıyı açmış, sert bir sesle:

«Bonsuvar!» diye haykırmıştı.

Koridordan Jervez'e seslendi. Jervez, tekrar görüşüleceğini ve aralarında anlaşacaklarını ümit ettiği yolunda bir nezaket cümlesi kekeledikten sonra, o da çıktı.

Fakat Loriyö'ler, atölyenin karanlık kovuğunda tekrar işe koyulmuşlardı. Küçük ocak, bir fırının kavurucu sıcağında akkor haline gelen son bir kömür parçası gibi pırıldıyordu. Kadın, gömleğinin bir ucu omuzundan aşağı kaymış, cildi, ateşin aleviyle kızarmış, yeni bir tel daha çekiyor, her sarfettiği gayrette boynu şişiyor, kasları sicim gibi kabarıyordu. Kocası, su yuvarlağının yeşil ışığı üzerine eğilmiş, bir başka kordona başlıyor; halkayı pensle kıvrıyor, bir ucunu sıkıştırıyor, üst halkaya sokuyor, bir kalemle tekrar açıyor, durmadan, bir makine gibi, yüzündeki teri silmek için bir fazla jest yapmadan, aynı hareketi tekrar ediyordu.

Jervez, koridordan geçip, altıncı katın sahanlığına çıktığı zaman, gözleri yaşararak, şu sözü söylemekten kendini alamadı.

«Bu iş pek hayra alâmet değil.»

Kupo, öfkeli başını salladı. Loriyö'ye, bu akşamın hesabını verdirecekti. Görülmüş cimri herif değildi. Üç dirhem altın tozunu alıp götürcekler diye insanın aklına gelir miydi? Bütün bunlar, halis muhlis cimrilikten başka bir şey değildi. Kız kardeşi yemek masrafından dört metelik artırmak için, kendisinin hiç evlenmeyeceğini mi sanmıştı, acaba? Ne olursa olsun, bu iş yine, 29 temmuz'da olacaktı. Kupo, onlara aldırış bile etmiyordu. Fakat Jervez, merdivenden inerken, hâlâ üzgündü, içinde bir korkunun azabı vardı; tırabzanın şimdi daha büyümüş gölgelerini, gözleri, endişe ile araştırıyordu. O saatte, merdiven ıssızlaşmış; yalnız ufalan alevi, bu karanlıklar dolu kuyunun dibinde bir damla kandil ışığı gibi yanan ikinci kattaki havagazı memesıyla aydınlanıyordu. Kapalı kapıların arkasından, sofradan kalkar kalkmaz yatağa giren işçilerin derin sessizliği, yorgun uykusu işitiliyordu. Ama, üstü kızın odasından kıs kıs bir gülme duyuluyor; on üç meteliklik bebeklere, hafif bir makas şıkırtısıyla, hâlâ, gaz boyamasından elbiseler biçen matmazel Römanju'nun anahtar deliğinden bir ışık çizgisi süzülüyordu.

Aşağıda madam Godron'un evinde, hâlâ bir çocuk ağlıyordu. Çirkef olukları bu karanlık ve sessiz, büyük huzur ortasında, daha pis bir koku yayıyordu.

Sonra, avluda, Kupo, kapıyı açtırmak için ahenkli bir sesle kapıcıya seslenirken, Jervez döndü, eve son bir defa daha baktı. Bina, aysız gök altında, daha büyümüş gibi görünüyordu. Kül rengi cepheler, karanlıkta, sıvalarının döküklüğü kalmamış, baştan başa gölge ile badana edilmiş gibi, enine boyuna yükseliyordu; gündüz güneşte kuruyan pırtılar içeri alınmış olduğu için, duvarlar şimdi daha çıplak, dümdüzdü. Kapalı pencereler, uykudaydı. Kuvvetli ışık saçan birkaçı, açık gözleri andırıyor, karanlıklarda bazı noktalara göz kırpmıyor gibiydi. Her girişin üstünde yukarıdan aşağı, sıra ile altı sahanlığın camları, donuk bir ışığın beyazlığı ile, dar ve aydınlık bir kuleyi andırıyordu. İkinci kattaki mukavva atelyesinden inen bir lamba ışığı parıltısı, avlunun kaldırımına sarı bir aydınlık serpiyor, zemin katındaki atelyeleri dolduran karanlıkları deliyordu. Ve, bu karanlıkların içinden, çeşmenin iyi kapanmamış musluğundan, sessizlik ortasında tınlayan, tek tek su damlaları dökülüyordu.

O zaman, Jervez, evin, ezici, dondurucu haliyle, omuzlarına yıkıldığı duygusuna kapıldı. Bu, deminki korkunun etkisiydi; sonradan, bu çocukça haline kendisi de gülüyordu.

Kupo:

«Dikkat edin!» diye haykırdı.

Ve Jervez, sokağa çıkmak için, boyahaneden akmış olan büyük bir su birikintisinin üzerinden atlamak zorunda kaldı. O gün, birikinti mavi idi, kapıcının gece kandili de, içinde yıldızlar tutuşan, bir yağ göğünün koyu maviliğinde idi.

I

Jervez düşün istemiyordu. Masrafa ne lüzum vardı? Sonra da, hâlâ, bir parça utanıyordu; evlenme işini, bütün mahallenin gözleri önüne sermek ona lüzumsuz geliyordu. Fakat Kupo itiraz ediyordu. Hep beraber bir lokma bir şey yemeden, öyle baştan savma evlenmek mi olurdu! Mahalle kim oluyordu? Şöyle gayet sade bir şey; ilk rastladıkları bir ahçı dükkânında bir tavşanın icabına bakılacak zaman kadar, öğleden sonra şöyle bir gezinti yaparlardı. Yemek sonunda, çalgı, hanımlar göbeklerini sallasın diye klarinet olmayacaktı, tabii. Yalnız, kadeh tokuşturacaklardı. Sonra, herkes kendi evine gelip, tumba, yatacaktı.

Çinko işçisi işi şakaya, alaya vurarak ve eğlenti yapılmayacağına yemin ederek genç kadını razı etti. Kafaların dönmesini önlemek için, kadehleri göz hapsine alacaktı. Bunun üzerine adam başına yüz metelik hesabiyle Şapel bulvarında. Ogüst'ün, Mullen Darjan (Moulin d'Argent)

mda bir piknik tertip etti. Bu Ogüst, fiyatları ucuz bir küçük şarapçı idi. Dükkânının gerisindeki üç akasyah avlusunda bir baloz yeri vardı. Birinci katta, gayet rahat edeceklerdi. Kupo, on gün, kız kardeşinin Gut Dor sokağındaki evinde davetli topladı, Mösyö

72

MEYHANE

Madinye'yi, Matmazel Römanju'yu, madam Godron'u ve kocasını çağıracaktı. Hatta uğraşa uğraşa, Jervez'e iki arkadaşını, Bibi -la- Griyad'la Me - Bot'u bile kabul ettirdi. Gerçi, Me - Bot kafayı çekerdi, fakat öyle yaman bir iştahı vardı ki, bu doymaz keratanın altı kilo ekmeği mideye indirdiğini gören ahçı dükkânı sahibinin şaşkınlığını seyretmek için onu her zaman ziyafetlere çağırırlardı. Genç kadın da, kendi patronu madam Fokonye'yi ve çok iyi insanlar olan Boş'ları çağıracağını vaat etti. Topluca, sofrada on beş kişi olacaklardı. Yeterdi. Kalabalık çok olunca, sonu kavgaya varırdı. Amma, Kupo'da metelik yoktu. Caka satmaya lüzum görmeden, dürüst bir insan gibi hareket etmek istiyordu. Patronundan elli frank ödünç aldı. Bu para ile, önce nişan halkasını aldı. Loriyö'nün, araya girip, fabrikadan, dokuz franga tedarik ettiği bu halka, on iki franklık bir altın halka idi. Sonra kendisine, bir redingot, bir pantolon, bir yelek ısmarladı. Bunları Mirra (Myrrha) sokağındaki bir terziye ısmarlamış ve yalnız, yirmi beş frank avans vermişti; cilâlı kunduraları ve geniş şapkası, daha işe yarardı. Düşün yemeği için kendinin, Jer-vez'in, masraf payı olan on frangı da ayırınca, cebinde, tastamam altı frank, fakirler mihrabında bir dua okutacak kadar para kaldı. Gerçekte, papazları sevmezdi; boğazlarını serinletmek için paraya ihtiyaçları olmayan bu haylaz heriflere cebindeki altı frangı götürüp vermek fenasına gidiyordu. Fakat, duasız nikâh, kim ne derse desin, nikâh değildi.

Kiliseye kendi gidip pazarlık etti; ve kirli cübbeli, alabildiğine açgözlü, yaşlı bir papazla bir saat çekişti. İçinden, papazın suratına tokat indirmek isteği geliyordu. Sonra, alay olsun diye, dükkânında, fazla ince eleyip sık dokumayan bir çiftin pekâlâ işine yarayabilecek cinsinden, çok yıpranmamış, elden düşme bir dua bulunup bulunmadığını sordu. Ufak tefek, yaşlı papaz, onun nikâhını takdis etmekten, Allahm hiç bir zevk duymayacağını homurdanarak söylemekle beraber, sonunda, duayı beş franga bıraktı. Ne de olsa, yirmi metelik tasarruf etmiş demektir. Yanma yirmi metelik para kalıyordu.

Jervez de temiz pak giyinmek istemişti. Evlenmesi karar-laşır kararlaşmaz işini ona göre tuttu, akşamları geç saatlere kadar çalıştı ve bir kenara, otuz frank biriktirebildi. Fobur Puasonyer (Faubourg - Paissonniere) de on üç franga sergilenen bir ipekli kısa mantoyu pek içi çekiyordu. Onu satın aldı; sonra, madam Fokonye'nin evinde ölmüş bir çamaşırcının kocasından, karısına ait koyu mavi bir yün robu on franga satın alıp kendi bedenine göre, baştan aşağı yeniledi. Geri kalan yedi frankla, bir çift pamuk eldiven, bonesi için bir gül ve büyük oğlu Klod'a bir çift kundura satın aldı. Bereket versin, küçüklerin, henüz giyilebilecek ceketleri vardı. Dört gece, çalıştı, bütün giyecekleri temizledi, çoraplarının ve gömleğinin en küçük deliklerine varıncaya kadar elden geçirdi.

En son, cuma akşamı, o büyük günden bir gün önce, Jervez ve Kupo, işten döndükten sonra, saat on bire kadar yine epey didindiler. Sonra, her birisi kendi evinde uykuya yatmadan önce, genç kadının odasında, bu zor işi başarmış olmaktan memnun, birlikte bir saat vakit geçirdiler. Mahalle için kendilerini üzmemeye karar vermiş oldukları halde, işe yine çok önem vermişler ve yorgunluktan harap olmuşlardı. Birbirlerine geceniz hayrolsun dedikleri zaman, ayakta uyuyorlardı. Fakat, ne olursa olsun, derin ve rahat bir nefes almışlardı. Artık, işler düzenlenmişti. Kupo'nun şahitleri mösyö Madinye ile Bibi-la-Griyad'dı; Jervez, Loriyö ile Boş'a güveniyordu. Altısı birlikte, peşlerinde bir sürü adam sürüklemeyen, rahat rahat Belediye dairesine gideceklerdi. Hatta, damadın iki kız kardeşi, varlıkları şart olmadığı için evlerinde kalacaklarını söylemişlerdi. Yalnız, Kupo ana, o gün gidip bir köşeye büzüleceği-ni söyleyerek,

ağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine, kendisini götüreceklerini vaat etmişlerdi. Hep birlikte buluşmak için de, saat birde, Mulen Darjan'da randevu vermişlerdi. İştahı açmak için, oradan, Sen Döni (Saint Denis) ovasına gidilecek, trene binilecek ve büyük yol boyunca, yayan dönülecekti. Cumartesi sabahı, Kupo, giyinirken, yirmi meteliklik paranın karşısında, endişeye düştü. Yemek zamanı gelinceye kadar, şahitlere, nezaket gereği, bir kadeh şarapla bir dilim jam-bon ikram etmek lâzım geleceğini düşünmüştü. Sonra da, belki akla gelmedik masraflar çıkardı. Muhakkak ki yirmi metelik yetmezdi. Bunun üzerine, Klot'la Etiyen'i, akşam üstü alıp yemeğe getirecek olan madam Boş'u evine götürmeyi vaat ettikten sonra Gut Dor sokağına koştu ve Loriyö'den on frank borç almak üzere, uluorta yukarı çıktı. Gerçi, bu teşebbüs içini sıkıyordu, çünkü, eniştesinin surat edeceğini biliyordu. Lo-riyö, zararlı bir hayvan gibi homurdandı, bıyık altından alay etti, sonunda, iki tane yüz meteliklik parayı verdi. Fakat Ku-po, kız kardeşinin, dişleri arasından «güzel başlangıç» dediğini işitti.

Belediye dairesinde nikâh saat on buçukta yapılacaktı. Hava çok güzeldi, yaman bir güneş, sokakları kasıp kavuruyordu. Gelinle güvey kaynana ve dört şahit, göze çarpmamak için, ikiye ayrıldılar. Jervez, en önde Loriyö'nün kolunda gidiyor, M. Madinye, Kupo anneyi götürüyordu. Sonra, yirmi adım öteden, öbür kaldırımdan, Kupo, Boş ve Bibi-la-Griyad geliyorlardı. Bu üç kişi siyah redingotlar giymişler, sırtları eğik, kollarını sallaya sallaya yürüyorlardı; Boş'un ayağında sarı bir pantolon vardı; Bibi-la-Griyad, yeleksiz olduğu için elbisesini gırtlığına kadar iliklemişti, ip gibi bağlanmış kravatının bir ucu meydanda gözüktüyordu. Yalnız Madinye'nin arkasında dört köşe kuyruklu, geniş bir frak vardı; yolcular duruyor, yeşil atkılı, kırmızı kurdelelerle süslü kara hotozlu bu şişman Kupo anayı gezdiren mösyöye bakıyorlardı. Jervez gayet şirin, neşeli; açık mavi robu, dar kısa mantosunun içinde kısılan omuzlarıyla; sıcak olduğu halde, sak biçimi koca bir paltonun içine gömülmüş olan Loriyö'yü nezaketle dinliyor; sonra, ara sıra, sokak köşelerinde, başını biraz çeviriyor, güneşte parıldayan yeni elbiselerinden dolayı sıkılan Kupo'ya, kurnazca gü-lümsüyordu.

Gayet ağır yürüdükleri halde, belediye dairesine, tam yarım saat erken vardılar. Belediye başkanı da geç kaldığı için, onlara, ancak on bire doğru sıra geldi. Salonun bir köşesinde, iskemleler üstüne oturup, yüksek tavanı ve duvarların somurtkanlığını seyrederek, yavaş sesle, Belediye Başkanı için, tem-

MEYHANE

75

bel diyorlardı. Her halde, yosmasının yanına kuluncunu ovdurmağa uğramış olsa gerekti. Belki de soyunup dökülmüştü bile. Fakat, başkan gözükünce saygı ile ayağa kalktılar. Oturmaları söylendi. Bunun üzerine, üç nikâh töreninde hazır bulundular, beyaz elbiseli gelinleriyle, saçları kıvrılmış genç kız-larıyla, pembe kemerli matmazelleriyle; orta yaşlı, gayet kibar tavırlı mösyölerin ve madamların teşkil ettiği sonu gelmez ka-fileleriyle, üç burjuva düşünü ortasında şaşaladılar. Sonra, sıraları gelip çağırılınca, az kaldı nikâhları yapılamıyacaktı. Bibi-la-Griyad ortadan kaybolmuştu. Boş, onu aşağıda, meydanda, piposunu içerken buldu. Tören, medenî kanunun okunması, sorular sorulması, kâğıtların imzalanması o kadar çarçabuk oldu bitti ki, törende yarı yarıya aldatılmış olduklarını sanarak bakiştılar. Jervez, şaşalamış, yüreği taşkın, mendilini dudaklarına bastırıyordu. Kupo ana, hüngür hüngür ağlıyordu. Hepsi defterin üstüne eğilmişler, isimlerini, eğri büğrü iri harflerle yazıyorlardı. Yalnız, güvey, yazısı olmadığı için, bir haç işareti çizdi. Hepsi, fakirler için, dörder metelik verdiler. Hademe, Kupo'ya, nikâh belgesini verdiği zaman, Jervez onun kolunu dürttü ve Kupo, beş metelik daha çıkardı.

Belediye dairesinden kiliseye kadar epey yol vardı. Yolda, erkekler bira içtiler, Kupo ana ile Jervez, su katılmış frenk üzümü likörü aldılar. Ve, güneşin tam tepeden vurduğu, çizgi halinde tek gölge

bile bulunmayan uzun bir yolu yürüme zorunda kaldılar. Zangoç, onları, boş kilisenin ortasında bekliyordu; dinle alay etmek için mi böyle geç geldiklerini öfkeyle sorarak kendilerini bir küçük mihraba doğru itti. Somurtkan suratlı, yüzü açlıktan sararmış bir papaz, peşi sıra, tıptış tıptış gelen, pis harmaniyeli bir papaz yamağı olduğu halde iri adımlarla yürüyerek geldi. Lâtince cümleleri geveleyerek, dönerek, eğilerek, kollarını çarçabuk açarak, gelin güveye ve şahitlere yan gözle bakarak, töreni bir hamlede bitirdi. Mihrabın önünde gayet sıkılan, ne zaman diz çökmek, ne zaman kalkmak, oturmak lâzım geldiğini bilmeyen gelinle güvey, papaz çırağının bir işaretini bekliyorlardı.

76

MEYHANE

Tanıklar, yolunda hareket etmiş olmak için, hep ayakta duruyorlardı; Kupo ana ise, yine göz yaşlarını tutamamış, bir komşu kadından iğreti aldığı dua kitabının üstünde ağlıyordu.

Öğle vakti olmuş, son dua okunmuş, kilisenin içi hademelerin ayak sesleriyle, yerlerine yerleştirilen iskemlelerin gürül-tüsüyle dolmaya başlamıştı. Galiba, büyük mihrap bir tören için hazırlanıyordu; zira, örtüleri çivileyen yorgancılardan çekiç gürültüleri işitiliyordu. Ve, zangoçun vurduğu süpürge'nin tozu arasında kaybolan küçük mihrabın içinde, somurtkan suratlı papaz, kuru ellerini, Jervez'le Kupo'nun eğilmiş başları üstünde gezdiriyor, sanki, iki ciddî tören arasında Cenabıhakkı kaybolduğu bir sırada, onları, bir eşya taşınma işi ortasında birleştiriyordu.

Şahitler ve evliler, kilisede, bir deftere tekrar imzalarını attıktan sonra, kapıdan çıkıp kendilerini yine güneşin ortasında bulunca, orada, bir an, dörtlüye koşturulmuş olmaktan ileri gelen bir şaşkınlık içinde, nefes nefese kaldılar.

Kupo, sıkıntılı bir gülüşle:

«İşte bu!» dedi.

İki ayağı üstünde sallanıyor, bu işin hiç de hoşla gidecek tarafını göremiyordu. Ama, şu sözleri ilâve etti:

«Maşallah! İş uzatmıyorlar. Sıpmış bitiriveriyorlar... Dişçilerde de öyledir ya. Gık dedirmeden, can acısı duyurmadan adamı evlendiriveriyorlar.»

Loriyö, bıyık altından güldü:

«Evet, evet,» dedi. «Mükemmel iş. Beş dakikada hallediliyor, ömrün oldukça sınımsız dayanıyor... Vah Kade - Kasi'cik vah!»

Bunun üzerine, hepsi de, çinko işçisinin omuzlarına vurdular; o da, tokatlar indikçe, sırtını kabartıyordu. Bu sırada, Jervez, Kupo anayı, gülümseyerek, fakat gözleri nemli, kucaklıyor, yaşlı kadının, kesik kesik söylediği sözlerle cevap veriyordu:

«Merak etmeyin, elimden geleni yapacağım. Sonu fena çıkarsa, benim yüzümden olmayacaktır. Kesinlikle olmayacak-

MİEYHANE

77

tır; mutlu olmayı çok istiyorum... Neyse, olan oldu değil mi ya?

Anlaşmak, gayret etmek ikimize de düşer.»

Bunun üzerine, dosdoğru Mullen Darjan'a gidildi. Kupo, karısının koluna girmişti. Ötekilerinden iki yüz adım ileride, ne evleri, ne gelip geçenleri, ne arabaları görmeden, uçurularak götürülürcesine hızlı hızlı, gülererek gidiyorlardı. Mahallenin velvelleri, kulaklarında çan sesleri gibi uğulduyordu.

Şarapçı dükkânına geldikleri zaman, Kupo, zemin katındaki camekânlı küçük odada, tabak ve örtüye lüzum görmeden, sadece mide bastırmak için, hemen iki litre şarap, ekmek ve jambon ısmarladı. Sonra, Boş'la Bibi-la-Griyad'm, sahiden iştahlı davrandıklarını görünce, bir üçüncü litre şarapla bir parça leri peyniri ısmarladı. Kupo ana aç değildi, yemek yiyemeyecek kadar heyecanlıydı. Harareten ölen Jervez, rengi belli belirsiz kızarmış, bardak bardak su içiyordu.

Kupo, hemen kasaya doğru giderek:

«Hesap bende,» dedi ve dört frank beş metelik para ödedi. Bu zaman içinde saat bir olmuştu. Davetliler geliyorlardı. Şişman, hâlâ güzel bir kadın olan madam Fokonye ilk olarak geldi. Emprime çiçekli, ham ipekten bir rop giymiş, pembe bir kravat bağlamış, başına fazla bol çiçekli, bir şapka oturtmuştu. Sonra, âdeta yatarken bile sırtından çıkarmadığı, ezeli siyah robu içinde incecik matmazel Rômanju ile, karı koca Godron'-lar bir arada geldiler. Godron, hayvan gibi kaba saba bir adam, en küçük hareketinde, koyu renkli ceketini çatırdatıyor; muazzam bir kadın olan karısı, gebe karnı ileri doğru çıkık, çiğ mor etekliği, bu karnın yuvarlaklığını daha fazla genişletiyordu. Kupo, Me Bot'u bekleyemeyeceklerini söyledi; bu arkadaş, kendilerini, Sen - Döni yolu üzerinde bulacaktı.

Madam Lora, içeri girerken:

«Amanın,» diye haykırdı, «Sırsıklam ıslanacağız! Pek tuhaf olacak!» Sonra, bulutları; Paris'in güneyine doğru hızla yükselen, mürekkep karası fırtına bulutlarını göstermek için, hepsini, şarapçı dükkânının kapısı önüne çağırdı. Kupo'larm en büyü-

78

MEYHANE

I

ğü olan madam Lora, uzun boylu, kuru, erkek gibi, hımhım konuşan bir kadındı. Fazla bol, pire rengi bir robla üstünkörü giyinmiş, esvabının uzun saçaklarıyla, sudan çıkmış, zayıf bir fino köpeğine benzemişti. Şemsiyesini bir sopa gibi kullanıyordu. Jervez'le öpüştükten sonra:

«Bilmezsiz,» dedi, «Sokakta yürürken insan tokat yemiş gibi oluyor. Sanki adamın yüzüne ateş serpiyorlar.»

Bu söz üzerine, hepsi, borayı çoktan beri duyduklarını söylediler. Kiliseden çıktıkları zaman, Madinye, işin ne olduğunu zaten anlamıştı. Loriyö, nasırlarının, sabahın üçünden beri kendisine uyku uyutmadığını söyledi. Aslında, bu işin sonu böyle olacağı belliydi. Üç gündür, gerçekten çok sıcak vardı.

Kupo, kapının önünde ayakta durmuş, endişeli gözlerle gökyüzüne bakarak:

«Evet, belki de sakırdayacak,» diyordu. «Kız kardeşimden başka gelecek yok. Gelirse, belki de yine gidebiliriz.»

Doğrusu, madam Loriyö geç kalmıştı. Madam Lora, onu almak için evine uğramıştı; fakat, korsesini giymekle uğraştığı için, kavga etmişlerdi. Uzun boylu, dul, kardeşinin kulağına eğilerek:

«Onu oraya ekdim, geldim,» dedi. «Bir öfkesi var ki!.. Göreceksin bak, ne suratsız!»

Ve düşün halkı, şarapçı dükkânında yerinde sayarak, tezgâhta bir bira içmek üzere içeri giren müşterilerin ortasında dirsek yiyerek, tartaklanarak, bir çeyrek saat daha sabretmek zorunda kaldı. Zaman zaman, Boş, yahut madam Fokonye, ya da Bibi-la-Griyad kafileden ayrılıyor, kaldırım kenarına kadar ilerliyor, gözlerini kaldırıp havaya bakıyordu. Hiç de sakırdadığı yoktu; ortalık kararıyordu; yeri süpürerek esen rüzgâr sağanakları, beyaz toz kasırgaları kaldırıyor.

İlk gök gürültüsü işitildiği zaman, matmazel Rômanju istavroz çıkardı. Bütün gözler, aynanın üstündeki saate, endişe ile bakıyordu. Saat ikiye yirmi vardı.

Kupo:

«Tamam!» diye haykırdı. «İşte melekler ağlamaya başladı.»

Şoseyi bir yağmur sağanağı süpürüyor, kadınlar, eteklerini iki elleriyle tutmuşlar, kaçışıyorlardı. Ve madam Loriyö, sonunda, bu ilk sağanak ortasında nefes nefese, hiddet içinde, bir türlü kapanmak istemeyen şemsiyesiyle, kapının eşiğinde çekişerek geldi. «Olur şey değil!» diye söyleniyordu. «Tam kapıda yakalandım. Az daha yukarı dönüp soyunacaktım. Ne iyi olacaktı... Ne düşün, ne düşün! Size söyledim, gelecek cumartesiye bırakalım dedim, beni dinlemediniz, işte yağmur yağıyor! Oh olsun! Göğün dibi delindi işte, oh olsun!»

Kupo, onu yatıştırmaya çalıştı. Fakat madam Loriyö onu tersledi. Robu

mahvolursa ödeyecek o değildi. Siyah ipekliden bir rop giymiş, içinde boşuluyordu. Çok dar olan korsesi iliklerinden çekiliyor, omuzlarından basıyordu; kılıf şeklinde biçilmiş olan etekliği, bacaklarını öyle sıkıyordu ki, ufacık adımlarla yürümek zorunda kalıyordu. Böyle olduğu halde, oradaki kadınlar, dudaklarını ısırarak, tuvaletini kıskanarak ona bakıyorlardı.

Madam Loriyö, Kupo ananın yanında oturan Jervez'i görmedi bile. Loriyö'yü çağırdı, mendilini istedi; sonra, dükkânın bir köşesinde ipekli elbisesinin üstüne dökülen yağmur tanelerini birer birer dikkatle sildi.

Fakat, yağmur birdenbire dinmişti. Ortalık daha çok kararıyor, âdeta gece oluyor ve bu gecenin mor karanlığını, geniş şimşekler yalıyordu. Biri-la-Griyad gülererek, her halde gökten keşişler yağacağını söyleyip duruyordu. O sırada, bora, son derece şiddetle patladı. Yarım saat, sular, kovalardan boşanırcasına döküldü; gök, durmadan gürledi. Erkekler, kapının önünde durmuştu; sağanağın kül rengi bir tül gibi akışını, kabaran selleri, birikintilerin çalkanmasından meydana gelen toz halindeki suyun uçuşunu seyrediyorlardı.

Kadınlar, korkudan, gözlerini elleriyle örtmüşler, oturmuşlardı. Boğazlar bir parça kısılmıştı, artık, konuşulmuyordu. Boş'un, Sen Piyer gökyüzünde aksırıyor, diyerek gök gürültüsünden alaylı bir tarzda konuşması, kimseyi gülümsetmedi bile. Fakat yıldırım seyrekleşip uzaklara gidince, hepsi tekrar sabırsızlanmaya, boraya kızmaya, küfretmeye, bulutlara yum-iv.

I

ruk atmaya başladılar. Şimdi, kül rengi gökyüzünde, sonu gelmez, ince bir yağmur dökülüyordu.

Madam Loriyö:

«Saat ikiyi geçti, burada yatacak değiliz ya!» diye haykırdı. Matmazel Römanju, istihkâm hendeklerinden ileriye gidilemeyecek de olsa, yine kıra çıkılması lafını ettiğinden, hepsi haykırıştılar. Yollar kim bilir ne âlemdeydi, otların üstüne bile oturulamazdı. Hem de yağmur bitmişe benzemiyordu, belki bir sağanak daha gelebilirdi. Kupo, sırsıklam ıslanmış, yağmur altında aldırmandan yürüyen bir işçiyi gözleriyle izleyerek:

«Eğer Me - Bot hergelesi, bizi Sen Döni yolunda bekliyorsa, güneş çarpması tehlikesinden hiç korkmasın,» dedi.

Bu, hepsini güldürdü. Ama keyifsizlik artıyordu. Artık, sıkıntıdan patlayacaklardı. Bir şeye karar vermek gerekti. Yemek zamanına kadar, böyle karşılıklı bakışıp duracak değillerdi ya!

O zaman, inatçı yağmurun karşısında, bir çeyrek saat kafa yordular. Biri-la-Griyad, kâğıt oynamayı teklif ediyordu. Maskara ve sinsî huylu Boş, günah çıkartma oyunu diye çok eğlenceli bir oyun biliyordu; madam Godron, Klinyankur (Clignan-court) şosesinde soğanlı böbrek yiyelim diyordu; madam Lora, hikâye anlatılmasını istiyordu. Godron'un canı sıkılmıyordu. Orada rahatı iyi idi; yalnız, hemen sofraya oturulması teklifinde bulunuyordu. Ve, her teklifte tartışıyorlar, öfkeleniyorlardı. Saçma diyorlardı. Hepimize uyku basar, bizi çocuk zannederler, diyorlardı. Sonra Loriyö de kendi fikrini söylemek istedi, gayet basit bir şey buldu. Dış bulvarlarda, Per La-şez (Pere - Lachaise) e kadar bir gezinti teklif etti. Eğer vakit olursa Eloiz (Heloise) le Abelar (Abelard) in mezarlarını ziyaret ederlerdi.

O zaman, madam Loriyö, kendini tutamadı, patladı. Çekilip gidecekti, o kadar! Herkesle alay mı ediyorlardı? Giyinsin, yağmura tutulsun, bir de üstelik, gelsin bir şarapçı dükkânına kapansın! Yok, yok, böyle düşün, yerinde kalsın, kendi evi daha iyiydi.

Kupo ile Loriyö, kapıyı tutup yolu kesmek zorunda kaldılar. O, durmadan:

«Çekilin şuradan! Gideceğim, diyorum size!» deyip duruyordu.

Kocası onu yatıştıtırabilince, Kupo, Jervez'e yaklaştı. O, aynı köşede sesi çıkmadan hâlâ oturuyor, kaynanası ile ve madam Fokonye ile konuşuyordu.

Kupo, onunla senlibenli konuşmaya cesaret gösteremedi.

«Ama, siz bir şey teklif etmiyorsunuz!» dedi.

Jervez, gülerek:

«Ne karar verilirse ben razıyım,» dedi. «Titiz değilim. Çıkalım, çıkmıyalım, benim için hepsi bir. Burada pek rahatım, fazla bir şey istediğim yok.»

Doğrusu, yüzü, sakın bir neşe ile aydınlanmıştı. Davetliler oraya geleliberi, hepsine, bir parça yavaş ve heyecanlı bir sesle, akıllıca bir tavırla söz söylüyor, kavgalara karışmıyordu. Bora esnasında, gözlerini sabit bir bakışla dikip kalmış, şimşekleri seyretmiş; bu anı alevlerin ışığıyla, çok uzaklarda, gelecekte, sanki korkulu şeyler görmüştü.

Fakat, Madinye daha bir teklifte bulunmamıştı. Frakının etekleri açık, tezgâha dayanmış, patronluk gururunu korumuştur. Uzun uzun öksürdü, iri gözlerini çevrede gezdirdi:

«Kuzum Allahaşkına,» dedi, «Müzeye gitsek ya...»

Sonra göz kırparak herkesin fikrini araştırdı, çenesini okşadı:

«Antika eşya var, resimler, tablolar var, bir alay şey var. Çok şey öğrenir insan... Belki de görmemişsinizdir. Oooo! Hiç olmazsa bir defa görmeğe değer.»

Düğün halkı bakışıyor, birbirine danışıyordu. Hayır, Jervez müzeyi bilmiyordu; madam Fokonye de bilmiyordu, Boş da, diğerleri de. Kupo, bir yaz günü oraya girdiğini zannediyordu, amma, iyice hatırlamıyordu.

Yine de duraklıyorlardı. O zaman madam Loriyö, Mösyö Madinye'nin gösterişli tavrının tesiri altında kalarak, teklifi çok uygun, çok güzel buldu. Mademki gün feda edilmişti ve giyinmişlerdi, bir şeyler öğrenilecek bir yeri ziyaret etmek da-

II

ha doğru idi. Herkes kabul etti. Bunun üzerine, yağmur hâlâ hafif hafif devam ettiği için, şarapçıdan, ödünç olarak, müşteriler tarafından unutulmuş, mavi, yeşil, kahve rengi eski şemsiyeler aldılar ve müzeye gitmek üzere yola çıkıldı.

Sağa döndüler, Fobur Sen - Döni'den Paris'e indiler. Kupo ile Jervez, yine önden gidiyorlar, koşa koşa ötekileri geçiyorlardı. Kupo ana, bacakları ağrıdığından şarapçı dükkânında kaldığı için, Madinye, şimdi, madam Loriyö'nün koluna girmişti. Onun arkasından Loriyö ile madam Lora, Boş ve madam Fokonye, Bibi-la-Griyad ve matmazel Römanju, en geriden de karı koca Godron'lar geliyorlardı. On iki kişi idiler. Kaldırımında, epey uzun bir sıra oluyorlardı.

Madam Loriyö, Madinye'ye anlatıyordu: «Yooook! Bizim bu işte hiç suçumuz yok, vallahi. Nereden buldu bilmiyoruz, daha doğrusu fazlasıyla biliyoruz. Fakat, söylemek bize düşmez, değil mi ya? Nişan halkasını kocam satın almak zorunda kaldı. Bu sabah, gözünü uykudan açar açmaz on frank ödünç vermek icap etti. Yoksa, hiç bir şey yapılaçağı yoktu. Düşününe, akrabasından tek kişi getirmeyen gelin görülmüş şey midir? Paris'te sucukçuluk eden bir kız kardeşi olduğunu söylüyor. Mademki varmış, ne diye çağırmamış?»

Sustu, kaldırımın inişinden dolayı fazla topallayan Jer-vez'i gösterdi.

«Bakın! Bu kadın alınır mı?... Aman ne paytak şey!» Bu «paytak» kelimesi ağızdan ağıza dolaştı. Loriyö bıyık altından gülüyor, onu bu isimle çağırmak diyordu. Fakat madam Fokonye, Jervez'i savunuyordu. Onunla alay etmekte haksızdılar, çil para gibi temizdi ve lâzım olduğu zaman mükemmel iş çıkarıyordu. Hep açık saçık dokunaklı sözler söyleyen madam Lora, Jervez'in bacağına «aşk çomağı» diyor, erkeklerden çoğunun bundan hoşlandığını ekliyor, fazla açıklamıyordu. Düğün halkı, Sen - Döni'den çıkarak bulvarı geçti. Bir zaman araba kalabalığı karşısında bekledi. Sonra, yağmurdan, akan bir çamur deryası haline gelen şoseye çıkmak yiğitliğini

MEYHANE

83

gösterdi. Yağmur tekrar başlamış, hepsi şemsiyelerini açmıştı. Ve,

erkeklerin ellerinde sallanan bu sefil manzaralı, koca şemsiyelerin altında, kadınlar eteklerini topluyorlar, bir ucu bir kaldırımda, öteki ucu öbür kaldırımda, aralıklı bir dizi oluyorlardı. Bu manzarayı gören iki serseri, «apukurya!» diye haykırmağa başladı; yolculardan koşuşanlar oldu. Dükkâncılar, gülüşerek vitrinlerinin arkasında, ayakları ucunda yükseldiler. Halkın kaynaşması ortasında, bulvarın gri ve ıslak zemini üstüne, kafiye halinde sıralanan çiftler, madam Jervez'in koyu mavi robuyle, madam Fokonye'nin, emprime çiçekli elbiseleriyle, Boş'un kanarya sarısı pantolonuyla, keskin lekeler çiziyorlardı. Kupo'nun parlak elbisesiyle Madinye'nin dört köşe frakı, yortuluk elbiselerini giymiş insanlara mahsus katılıkla-rıyle, bir karnaval gülünçlüğüne bürünüyordu. Madam Loriyö'nün güzel tuvaleti, madam Löra'nın püskülleri, matmazel Römanju'nun buruşuk etekliği, modaları birbirine karıştırıyor, fakirlere mahsus, bitpazarı lüksünü dizi dizi gözlere seriyordu. Fakat, asıl gülüncü, uzun zaman saklanmış, dolabın karanlığı içinde rengi atmış, yüksek tepeli, yayvan, sivri, görülmemiş cinsten, kıvrık, yassı, fazla geniş veya fazla dar kenarlı, komik şekilleriyle, erkeklerin şapkalarıydı. En sonunda manzaranın son kısmını teşkil eden hallaç madam Godron, çiy mor renkli esvabıyla, büyük ta ileri kadar çıkıntılı gebe karniyle ilerlemeye başlayınca, gülüşmeler arttı. Düşün halkı, yine de, adımlarını hızlandırmıyor, kalender, etraftan kendisine bakıldığı için memnun, alay edenlerle eğlenerek ilerliyordu.

Serserilerden biri, madam Godron'u işaretle:

«Ay! Geline bakın!» diye haykırdı. «Eyvah! Felâket! Kıyak şişirmiş.» Hepsi birden kahkahalarla güldüler. Bibi-la-Griyad döndü, «Oğlan bu taşı iyi yuvarladı» dedi. Hallaç kadın hepsinden fazla gülüyor, kahkahadan kırılıyordu. Gebelik, namusa dokunur bir şey değildi, tersine, o geçerken, yan yan bakıp, çekemeyen kadınlar pek çoktu. Kleri (Clery) sokağına girmişlerdi. Sonra, May (Mail) sokağına saptılar. Viktuar (Victoire) meydanında bir durakla-

84

MEYHANE

ma oldu. Gelinin sol ayağındaki kunduranın bağı çözülmüştü. Lui XII (Louis) heykelinin dibinde bağı bağlarken çiftler arkasına yığıldılar, baldırının bir parçası gözüktüğünü söyleyip şaka ederek, beklediler. Sonunda, Krua de Pöti Şan (Croix - des - Petits Champs) yolundan indikten sonra Luvr'a (Louvres) vardılar. Madinye, kafilenin başına geçmek üzere, kibarca, izin istedi. İçerisi çok büyüktü, birbirlerini kaybedebilirlerdi. Aslında, kendisi iyi yerleri biliyordu: Çünkü, bir artistle beraber, birçok defalar buraya gelmişti. Artist çok zeki bir çocuktur. Büyük bir karton işleri müessesesi, kendisinden, kutuların üstüne koymak için, resimler satın alıyordu. Aşağıda, Asurlular müzesine girince, hepsi, hafif bir ürperti geçirdiler. Vay canına! içerisi hiç de sıcak değildi. Tam bir mahzen olabilirdi, ora-• sı. Ve, çiftler, başlarını kaldırmış, gözlerini kırparak, ruhsal katılıkları içinde sessiz, siyah mermerden ilâhların; ölü yüzlü, ince burunlu kabarık dudaklı, yarı kedi yarı kadın tuhaf hayvanların, bu dev gibi taşların arasından ilerliyordu. Fenike harfleriyle yazılı bir yazı onları büyük bir hayret içinde bıraktı. İmkânı yoktu, bu kargacık burgacık yazıyı hiç kimse okumuş olamazdı. Fakat Madinye, madam Loriyö ile birlikte ilk sahanlığa varmış, kubbelerin altından onlara sesleniyordu: «Gelin a canım. O ıvrır zıvrır, bir şey değil... Asıl, birinci katı görmek lâzım.» Merdivenin dekor çıplaklığı onlara bir ciddilik verdi. Merdiven sahanlığında kendilerini bekler gibi duran kırmızı ye-lekli, üniforması sırma işlemeli, gayet süslü bir hademe, heyecanlarını arttırdı. Fransız galerisine, hürmetle, kabil olduğu kadar yavaş yürüyerek girdiler.

Orada, durmadan, gözleri çerçevelerin yaldızıyla kamaşmış, iç içe küçük salonları geçtiler, iyice seyredilemeyecek kadar fazla sayıda olan resimleri seyrettiler. Anlamağa kalkışınca, her resmin önünde bir saat zaman geçirmek lâzımdı. Vay canına, ne de çok tablo vardı!

Bitmek tükenmek bilmiyordu. Kim bilir ne para ederdi, bunlar. Sonra, Madinye, onları, ta

MEYHANE

85

sonra, Medüz'ün salt isimli tablonun önünde birdenbire durdurdu ve tablonun konusunu anlattı. Hepsi, şaşkın, hareketsiz, susuyorlardı. Tekrar yürümeye başladıkları zaman, Boş, genel izlenimi, «yaman fırça vurmuş» sözleriyle kısaca anlattı.

Apollon galerisinde, en çok parkeye hayran oldular. Parlak, ayna gibi cilâlı bir parkeydi, içinde, kanape ayaklarının akisleri görünüyordu Matmazel Römanju gözlerini kapıyor, su üzerinde yürür gibi olduğunu söylüyordu. Madam Godron'a sesleniyorlar, vaziyetinden dolayı, ayaklarını sıkı basmasını söylüyorlardı. Madinye, onlara, tavandaki yaldızları ve resimleri göstermek istiyordu; fakat boyunları ağrıyordu ve hiç bir şey seçemiyorlardı. O zaman, kare salona girmeden evvel, eliyle bir pencereyi işaret etti ve: «İşte,» dedi, «Dokuzuncu Şarl (Charles), halka bu balkondan ateş etti.»

Aynı zamanda, kafilenin sonuna dikkat ediyordu. Kare salonun ortasında, bir işaretle, dur emri verdi. Bir kilisedeymiş gibi, yavaş sesle, orada hep şaheserler bulunduğunu söyledi. Salonu çepeçevre gezdiler. Jervez, Kana ziyafeti isimli tablonun konusunu sordu. Çerçevelerin üstüne tabloların konularını yazmamak saçmaydı. Kupo, Jokond tablosunun önünde durdu ve halalarından biriyle onun arasında benzerlik buldu.

Boş ve Bibi-la-Griyad, çıplak kadınları göz ucuyla birbirine göstererek, sinsi sinsi gülüyorlardı. Hele Antiop'un bacakları karşısında hayran kaldılar. Ve en sondaki, karı koca Godron'lar, erkek ağzını açmış, kadın elleri karnında, Murillo'-nun Meryem'i karşısında, alık alık, hayran ve şaşırılmış bakıyorlardı. Salon gezilip bittikten sonra, Madinye, bir kere daha dolaşmak teklifinde bulundu. Zahmete değerdi. İpekli robundan dolayı, madam Loriyö ile çok meşgul oluyor ve onun her sorduğu soruya, ciddiyetle, büyük bir güvenle cevap veriyordu. Kadın, sarı saçlarını kendi saçlarına benzettiği, Titien'in sevgilisi ile ilgilenince, Madinye, onu, Ambigu tiyatrosunda bir piyesi oynanan, dördüncü Hanri'nin metreslerinden, güzel Fe-ronyer (Feronniere) diye tarif etti.

86

MEYHANE

Sonra, hep birlikte, İtalyan ve Fleman ekolü tablolarının bulunduğu uzun galeriye saldırdılar. Orada da tablolar, hep tablolar vardı. Anlaşılmaz yüzlü azizler, erkekler ve kadınlar, kapkara manzaralar, sarı renkler almış hayvanlar, insanlardan ve eşyadan meydana gelen karma karışık öyle bir manzara ki, keskin renklerinin yaptığı yığın, fena halde başlarını ağrıtıyordu. Mösyö Madinye artık konuşmuyor, bütün boyunları arkaya bükülmüş, gözleri havada, kendini düzenle takip eden kafiye yavaş yavaş yürütüyordu. Cahilliklerinin şaşkınlığı önünde yüzyılları dolduran sanat, ilkellerin zarif kuruluşu, Venediklilerin haşmeti, Hollandalıların, ışık dolu zengin ve güzel hayatı geçiyordu. Fakat, onları en fazla ilgilendiren şey, yine, halkın ortasına yerleştirdikleri tuvaleriyle, çekinmeden, resim yapan kopyecilerdi. Büyük bir merdivene tırmanmış, gayet bü-. yük bir tuvalin tatlı renkli göğünde bir badana fırçası dolaştıran yaşlı bir kadın, en çok gözlerine çarptı. Bir- düşün halkının, Luvr'u gezmekte olduğu haberi, azar azar etrafa yayılmış olsa gerekti. Geniş bir gülümseme ile ağızları kulaklarında ressamlar, koşuyorlardı; kafilenin geçişini rahat rahat seyretmek için, ondan evvel gelip sedirlere oturan meraklılar vardı. Muhafızlar, dudaklarını ısırarak, nükteler yapıyorlardı. Ve kafiye artık yorulmuş; saygılı tavrını kaybediyor salonların çıplak ve huşûlu temizliği ortasına kapıp koyuverilmiş dağınık bir sürü deprenüsüyle, çivilî kunduralarını sürüklüyor, yankılı parkelere topuklarını vuruyordu.

Madinye, yapacağı tesire hazırlanmak için susuyordu. Doğruca,

Rubens'in Kermes'ine doğru yürüyordu. Orada, yine bir şey, söylemeden, bilgiç bir göz işaretiyle tuvali gösterdi. Kadınlar, resimle burun buruna gelince, hafif çığlıklar kopardılar; sonra yüzleri kıpkırmızı, geri döndüler. Erkekler, onların oradan ayrılmalarına engel oldular. Alaya başladılar, açık saçık teferruatı araştırdılar. Boş:

«Bakın, yahu!» diyordu, «Verilen paraya değer. Şuna bak, kusuyor. Beriki, hindibalaları suluyor. Ya şu, Oooo! Ya şu... Vay canına! Yaman şey bunlar.»

Madinye, başarısından dolayı son derece memnun: «Haydi gidelim,» dedi. «Bu tarafta görülecek şey kalmadı.» Geri döndüler, kare salondan ve Apollon galerisinden tekrar geçtiler. Madam Lora ve Matmazel Römanju şikâyet ediyorlar, ayaklarına kara su indiğini söylüyorlardı. Fakat mu-kavvacı, Loriyö'ye, eski mücevherleri göstermek istiyordu. Mücevherler, yan tarafta, bir küçük salonun sonundaydı; oraya, gözü kapalı gidebilirdi. Böyle olduğu halde şaşırды, kafikeyi, ıssız, soğuk; içinde sayısız miktarda kırık çanak çömlek ve gayet çirkin adam tasvirleri bulunan somurtkan vitrinlerle süslü yedi sekiz salondan dolaştırdı. Hepsi titriyor, fena halde canları sıkılıyordu. Sonra, bir kapı aradıkları sırada, resimlerle burun buruna geldiler. Bu da, bitmez tükenmez bir dolaşma oldu. Resimlerin sonu gelmiyordu, salonlar birbirini kovalıyordu, üzerleri karalanmış vitrinlere konulmuş, duvarlara asılmış kâğıtlardan başka, hoş gidecek hiç bir şey yoktu. Madinye, şaşkına dönüyor, yolunu kaybettiğini itiraf etmek istemiyordu. Bir merdivene doğru yürüdü, kafikeyi bir kat yukarı çıkardı. Bu sefer, bahriye müzesinin ortasında, harp aletleri ve top modelleri, kabartma planlar, oyuncak büyüklüğünde gemiler ortasında yürüyorlardı. On beş dakika daha yürüdükten sonra, sonunda uzakta bir merdivene rast geldiler. O merdivenden inince, kendilerini tekrar resimlerin ortasında buldular. O zaman, ümitlerini kestiler, çiftler, birbirinin peşinde, Madinye'yi takip ederek salondan salona geçtiler. Madinye, kendinden geçmiş bir halde alındaki terleri siliyor, kapıların yerlerini değiştirdiği için müze idaresine atıp tutuyordu. Muhafızlar ve ziyaretçiler, hayret içinde, onların geçişini seyrediyordu. Yirmi dakikadan daha az bir zaman zarfında, kafiye, kare salonda, Fransız galerisinde, doğunun ufak ilâhlarının pinekledikleri vitrinler boyunca tekrar gözükte. Buradan dışarı artık çıkamayacaklardı. Kafile, yorgunluktan harap, kendini koyuvermiş, müthiş bir şamata ile dolaşıyor, yürürken madam God-ron'u geride bırakıyordu.

Muhafızlar gür sesleriyle:

«Müze kapanıyor! Müze kapanıyor!» diye haykırdılar.

Kafile az daha içeride kapanıp kalıyordu. Bir muhafızın, başa geçip, onları kapıya kadar götürmesi lâzım geldi. Sonra Luvr'un bahçesinde, vestiyerde şemsiyelerine kavuşunca derin birer nefes aldılar. Madinye kendine gelmişti. Sola dönmediğine hata ettiğini söylüyordu. Şimdi hatırlıyordu, mücevherler sol taraftaydı. Hoş, kafile halkı, gördüğü şeylerden dolayı memnunmuş gibi bir tavır takmıyordu.

Saat dördü vuruyordu. Yemekten önce, boş iki saatleri daha vardı. Vakit geçirmek için bir gezinti yapmaya karar verdiler. Çok yorulmuş olan kadınlar, bir yerde oturmayı pek istiyorlardı. Fakat hiç kimse bir ikramda bulunmadığı için, tekrar yürümeye başladılar, rıhtımı takip ettiler. Orada, bir sağanak daha geldi, hem öyle şiddetli bir sağanak ki, şemsiyeleri olduğu halde, kadınların tuvaletleri berbat oluyordu. Robunu ıslatan her damlanın yüreğine aktığını hisseden madam Loriyö Ruyal köprüsünün (Pont - Royal) altına sığınmalarını teklif etti. Aslında, kendisiyle beraber gelmezlerse, oraya tek başına ineceğini söylüyordu. Ve kafile, Pont - Royal'm altına indi. Orada gayet rahattılar. Doğrusu, çok güzel bir fikirdi, bu! Kadınlar, mendillerini yere yaydılar, bacaklarını uzatıp, oturdular; taşların arasında biten otları iki elle yolarak, sanki kıra çıkmış gibi, simsiyah suyun akıntısını seyrederek orada dinlendiler. Erkekler, karşılarındaki kemerde yankı uyandırmak için yüksek sesle bağırarak eğlendiler. Boş ve Bibi-la-Griyad, arka arkaya, boşluğa hakaret

savuruyorlar; avazları çıktığı kadar «Domuz!» diye bağırlıyorlar ve yankı, aynı kelimeyi tekrar edince kahkahalarla gülüyorlardı; sonra, sesleri kısıldı, yassı çakıllar toplayıp suda taş sektirdiler. Yağmur dinmişti, fakat rahatları o kadar iyiydi ki, orayı bırakıp gitmeye hiç niyetleri yoktu. Sen nehri, yağlı tabakalar, eski mantarlar, zerzevat kabukları, bir yağm süpürüntü sü-rüklüyordu ve bu yağınlar, köprü kemerinin gölgesiyle kararan loş suda, bir su çevrintisi ortasında bir an duraklıyor; köprünün üstünden, omunibüslerin ve kira arabalarının gürültüsü, Paris'in velvelesi geçiyor, bunların, bir kovuk dibinden seyredilir gibi, sağdan soldan, yalnız damları gözüküyordu. Mat-

MEYHANE

89

mazel Römanju iç geçiriyordu. Eğer, yapraklar da olsaydı, burası ona, 1817 yıllarında, şimdi hâlâ özlemini çektiği bir delikanlı ile birlikte gittikleri, Marn nehrinin bir köşesini hatırlatacağını söylüyordu.

Mösyö Madinye, hareket işareti vermişti. Tüilöri (Tuile-ries) bahçesinden dolaştılar. Ortasından geçtikleri küçük bir çocuk kafilesinin çemberleri ve balonları, çiftlerin güzel düzenini bozdu. Sonra, Vandom (Vendome) meydanına vardıkları zaman, sütunu seyrederlerken, Madinye, kadınlara bir kibarlık göstermek istedi. Sütuna çıkıp Paris'i görmeyi teklif etti. Teklifi pek alaylı buldular. Evet, evet, çıkılırsa iyi olurdu; bir zaman, konuşulup gülüşölme nedeni olurdu. Esasen, ayağı karadan hiç kesilmemiş insanlar için bunun hoş bir tarafı vardı.

Madam Loriyö:

«Acaba, Paytak, çomağını kakarak buraya girmeyi göze alacak mı?» diye mırıldanıyordu.

Madam Lora:

«Ben memnuniyetle girerim ama,» dedi, «arkamdan erkek gelmemeli.» Ve kafiye, sütuna çıktı. Merdivenin dar sarmalı içinde, on ikisi birden, arka arkaya, aşınmış basamaklara çarparak, duvarlara tutunarak tırmanıyorlardı. Sonra, büsbütün karan-nğa dalınca, gülüşme başladı. Kadınlar, hafif çığlıklar atıyorlardı. Erkekler, onları gıdıklıyorlar, bacaklarını çimdikiyorlardı. Fakat, söz söyleyip belli etmeleri budalalık değil miydi? İnsan, fare zannediyormuş gibi yapardı. Aslında, fena bir maksat yoktu; namus icabı, hududu aşmamasını biliyorlardı.

Sonra, Boş, bir alay icat etti ve bütün kafiye bunu tekrarladı. Madam Godron sanki yarı yolda kalmış gibi ona söyleniyorlar, karnının, sığıp sığmadığını soruyorlardı. Düşünün bir kere! Ya sıkışıp kalsa, ne yukarı çıkabilse, ne aşağı inebilsey-di, deliği tıkamış olacaktı, oradan nasıl kurtulacaklarını bile-miyeceklerdi. Ve bu gebe kadının karnıyla öyle gürültülü bir neşe ile, alay ediyorlardı ki, sütun sarsılıyordu. Sonradan Boş. büsbütün artan bir neşe, ile, bu ocak bacasında ihtiyarladıklarını söyledi. Ne bitmez yoldu bu, göğ mi çıkıyorlardı? Bir

90

MEYHANE

yandan da, sütunun kımıldadığını söyleyerek kadınları korkutmağa çalışıyorlardı.

Kupo, bir şey demiyordu, Jervez'in peşinden geliyor, onu belinden tutmuş, vücudunu kendine bıraktığını hissediyordu. Ve, tam onu ensesinden öpmekle meşguldü ki, aydınlığa çıktılar.

Madam Loriyö, gocunmuş bir tavırla: «Maşallah!» dedi, «Aşkolsun. Hiç sıkılmayın sakın!» Bibi-la-Griyad, çok öfkeli gözüküyordu. Dişleri arasından: «Amma gürültü ettiniz ha!» diye söyleniyordu. «Basamakları sayamadım bile»

Madinye, şimdi taraçada, binaları göstermekle meşguldü. Ne madam Fokonye, ne matmazel Römanju, merdivenden ayrılmak istemediler. Aşağıdaki kaldırımını yalnız akıllarına getirdikçe başları dönüyordu ve ufacak kapıdan dışarı şöylece göz atmakla yetiniyorlardı. Daha cesur olan madam Lora, kubbenin tunç kenarına yapışarak, dar taraçanın

etrafında dolaştı. Fakat, bir bacağını aşırmanın aşağı düşmeye kâfi geleceğini düşününce, bu bile çok heyecan veriyordu. O ne düşüş olurdu, ya Rabbü Erkekler, renkleri bir parça solmuş, meydana bakıyorlardı, insan, kendisini neredeyse boşlukta, her şeyden ayrı sanacaktı. Yok, muhakkak ki, insanın içi ürperiyordu. Madinye, gözlerini kaldırıp, karşıya, çok uzağa bakmalarını tavsiye ediyordu. Böyle yapmak baş dönmesini önlerdi. Böyle söyleyerek, parmağıyla, Invalid'i (Invalides), Sen Jak (Saint Jacques) kulesini, Monmartr tepelerini gösteriyordu. Sonra, madam Loriyö'nün aklına bir şey geldi; La Şapel bulvarında, yemek yiyecekleri şarapçıyı, Mulen Darjan'ı oradan görmenin kabil olup olmadığını sordu. On dakika araştırdılar, hatta çekiştiler. Herkes, şarapçı dükkânını, başka bir tarafta gösteriyordu. Etraflarında, Paris, derin, çukur yerleriyle; dalga dalga damlarıyla, uzak noktaları mavimtrak, kül rengi bir hudutsuzlukla yayılıyordu. Bütün sağ sahil, bakır rengi büyük bir bulut tabakası altında, loşluğa gömülmüştü; altın bir saçakla çevrili bulutun kenarından, geniş bir demet fışkırıyor; sol sahilin binlerce penceresini bir kıvılcım çitirdisiyle tutuş-
turuyor, şehrin bu köşesini, boranın yıkadığı çok berrak bir gökyüzüne, ışıklarla çiziyordu.

Boş, merdivene tekrar ayak atarken, hiddet içinde:

«Birbirimizi yemek için buraya çıkmak zahmete değmezdi,» dedi.

Kafile, sessiz sadasız, somurtarak, yalnız kunduralarını merdiven basamaklarında tıkırdatarak indi. Aşağıda, parayı Madinye vermek istedi. Fakat Kupo itiraz etti ve muhafızın eline, adam başına iki metelik hesabıyla yirmi dört metelik tutuşturdu. Saat beş buçuğa yaklaşıyordu. Dönüş " zamanıydı. Bulvarlardan ve Puasonye mahallesinden geçerek döndüler. Ama, Kupo, gezintinin böyle bitemeyeceğini söylüyordu.

Hepsini bir şarapçı dükkânına soktu, orada vermut içtiler.

Yemek saat altı için ısmarlanmıştı. Mulen Darjan'da, yirmi dakikadan beri düşün halkını bekliyorlardı. Kapıcı kulübesini, kiracılardan bir kadına emanet etmiş olan madam Boş, birinci kat salonunda, hazır sofranın karşısında, Kupo ana ile konuşuyordu. Beraber getirdiği iki küçük, Klot ve Etiyen, bir sürü iskemle arasında, masanın altında koşarak oynuyorlardı. Jervez, bütün gün görmediği çocukları görünce, onları kucağına aldı, okşadı, şapır şupur öptü.

Madam Boş'a:

«Uslu oturdular mı?» diye sordu. «Sizi sıkmadılar ya?»

Madam Boş, yumurcakların, öğleden sonra söyledikleri, insanı katıla katıla güldüren sözleri anlatınca, Jervez onları tekrar kucağına aldı, büyük bir şefkatle göğsüne bastırdı.

Madam Loriyö, salonun sonunda, kadınlara:

«Kupo'nun durumu gerçekten tuhaf,» diyordu.

Jervez, sabahki rahat ve güler yüzlü halini muhafaza ediyordu. Ama, gezintiden beri, zaman zaman tasalanıyor, düşünceli ve akıllı tavrıyla, kocasına ve Loriyö'lere bakıyordu. Ku-po'yu, kız kardeşinin karşısında pısıırık buluyordu. Kupo daha bir gün önce, atıp tutuyor, eğer bu yılan dilli insanlar kendisine saygıda kusur ederlerse, onlara hadlerini bildireceğini söylüyordu. Fakat, yüz yüze gelince, köpek gibi yaltaklandığını, sözlerini kulak kesilip dinlediğini, öfkelenediklerini tahmin edince fena halde şaşaladığını pekâlâ görüyordu. Ve bu, genç kadını, gelecek hakkında tasalandırıyordu.

Hâlâ meydanda gözükmeyen Me - Bot'tan başka gelecek yoktu.

Kupo:

«Aa! Vız gelir!» dedi. «Biz sofraya oturalım. Neredeyse düşer. Eğer hâlâ Sen Döni yolu üzerinde ayazlıyorsa keyfi pek yerinde olsa gerektir.»

Bunun üzerine, pek neşelenen düşün halkı, büyük bir iskemle gürültüsü arasında sofraya oturdu. Jervez, Loriyö ile Madinye'nin arasındaydı, Kupo da, madam Fokonye ile madam Loriyö'nün arasına oturmuştu. Öteki davetliler, canlarının istediği yerlere oturdular. Çünkü, herkese yer gösterilirse, işin sonu, kıskançlığa, kavgaya çıkıyordu.

Boş, madam Löra'nın yanına sokuldu. Bibi-la-Griyad, matmazel Römanju ile madam Godron'un arasına düştü. Madam Boş ile Kupo ana, masanın ta ucunda, çocukları yanlarına aldılar, onların yiyecekleri etleri kesmek, içecek şeylerini vermek; hele fazla şarap içirmemek görevini üstlerine aldılar.

Kadınlar, eteklerini, leke olur korkusuyla örtünün altına yerleştirdikleri sırada, Boş, sordu:

«Yemek duası okuyan yok mu?»

Fakat madam Loriyö, böyle şakaları sevmeydi. Âdeta soğumuş olan şehriye çorbası, kaşıklarda üflenerek, çabucak içildi. Yağlı kısa ceketli, kirli beyaz önlüklü iki garson hizmet görüyordu. Avludaki akasyalara bakan dört açık pencereden, yıkanmış ve henüz sıcaklığı üstünde, fırtınalı bir akşamın bol ışığı giriyordu. Ağaçların rengi, bu nemli köşede, dumanlı salonu yeşillendiriyor, belli belirsiz bir küf kokusunun ıslaklığı kalmış olan sofraya örtüsü üstünde yaprakların gölgelerini kımıldatıyordu. Salonun iki başında, sinek pisliği dolu iki ayna vardı ki, rengi sarıya çalan, bulaşık sularının yağı, bıçaklarının girintili yerlerinde kara kara izler halinde görülen, kaba sofraya takımıyla örtülü sofrayı, uzatıp duruyordu. Dipteki mutfaktan, garsonların her giriş çıkışında, açılıp kapanan kapı, keskin bir yanık et kokusu yayıyordu.

Herkesin, burnu tabağına eğik sustuğunu görünce, Boş:

«Hepimiz birden konuşmayalım,» dedi.

Garsonların getirdiği iki kıymalı böreği gözleriyle kolla-yarak ilk şarap kadehini içtikleri sırada, Me - Bot içeri girdi:

«Aşkolsun! Amma hergele şeylersiniz ha!» diye haykırdı. «Yol üstünde, üç saat taban patlattım, hatta bir jandarma, nüfus kâğıdımı sordu... İnsan, ahabasına böyle hergelelik eder mi? Bari bir haber gönderseydiniz. Yoo! Bak, şakayı bir tarafa bırakalım, böyle şey olmaz. Bir de yağmur yağıyordu ki, ceplerimin içi su doldu... Allah sizi inandırсын, balık tutsan tutulurdu, hani!»

Hepsi gülüyorlar, kahkahadan kırılıyorlardı. Me - Bot keratası sarhoştı; iki litreyi yutmuştu bile. Amacı, yalnız, fırtınanın tepesinden aşağı akıttığı o kurbağa şurubu ile ıslanma-maktı.

Kupo, seslendi:

«Hey! Kont hazretleri! Şuraya, madam Godron'un yanına otur.

Görüyorsunuz ya, seni bekliyorduk.»

Ooh! Me - Bot için güçlük yoktu, sofradakilere yetişirdi, o. Üç defa üstüste çorba getirtti, tabaklar dolusu şehriyeye koca koca dilimler doğruyordu. Ve, sıra böreğe gelince, Me - Bot, bütün sofraya halkının derin hayranlığını çekti. Nasıl da tıkıştırıyordu. Hayretler içinde kalan garsonlar, ona ekmek yetiştirmek için saf teşkil ediyorlardı, incecik kesilmiş dilimlerin her birini bir lokma yapıp yutuyordu. Sonunda, öfkelenildi. Ya-nıbaşına bir tane somun konulmasını istedi. Pek telâşa düşen şarapçı, bir aralık, salon kapısının eşiğinde gözüktü. Bunu bekleyen sofraya halkı, tekrar kahkahadan kırıldı. Meyhaneci afal-lamıştı! Bu Me - Bot, gerçekten yaman herifti! Öğleden önce saat on ikiyi çalınca kadar on iki tane hazırlop yumurta yemiş, on iki bardak şarap içmişti! Böylesine her zaman rastlanılmazdı.

Matmazel Römanju, hayran, Me - Bot'un lokmaları çiğnemesini seyrediyordu; Madinye ise, âdeta saygılı bir dereceye varan şaşkınlığı anlatmak için bir kelime aramış, bunu görülmedik bir kabiliyet diye adlandırmıştı.

Bir sessizlik oldu. Bir garson, salata tabağı gibi çukur ve geniş bir tabak içinde, sofraya bir tavşan yahnisi getirmişti. Kupo, bütün alaycılığını ele alarak bir nükte savurdu:

«Garson, bana bak, bu tavşan, oluk tavşanı (1)... Hâlâ miyavlıyor.»

Gerçekten de, tabaktan, gayet güzel taklit edilmiş, hafif bir miyavlama işitilir gibi oluyordu. Bunu, dudaklarını kıpırdatmadan, gırtlakla, Kupo yapıyordu. Toplantılarda yapılan cinsten bu numara, her zaman mutlak surette başarı kazandığı için, Kupo, ne vakit lokantada yemek yese, mutlaka tavşan yahnisi ısmarlardı.

Kupo, miyavlamadan sonra kedi gibi mırıma başladı. Kadınlar, çok

fazla güldükleri için, peçeteleriyle yüzlerini sili-yorlardı. Madam Fokonye, tavşanın başını istedi; o, yalnız, baş severdi. Matmazel Römanju, küçük yağ parçalarına bayılırdı. Boş da, iyice pişmiş olmak şartıyla ufak soğanları tercih ettiğini söyleyince, madam Lora dudaklarını büzdü:

«Anlıyorum,» dedi.

Fasulye sırtığı gibi kuru bir kadındı. Kendi dünyasında kapalı bir işçi kadın hayatı yaşıyordu; dul kaldığından beri evinde bir tek erkekle burun buruna gelmemiştir. Aynı zamanda hayâsız şeylerle aralıksız uğraşırdı, iki anlamlı ve açık saçık nükteli sözlerle karşı öyle bir düşkünlüğü vardı ki, söylediklerini yalnız kendi anlardı. Boş, eğilip, kulağına, gayet yavaş sesle söyleyerek bilgi isteyince, yine:

«Tabii, küçük soğan... Kâfi, zannederim,» dedi.

Fakat konuşma ciddileşiyordu; herkes kendi işinden söz etmeğe başlamıştı. Madinye, mukavva işlerini göklere çıkarıyordu. Bu meslekte, gerçek sanatçılar vardı. Meselâ, hediyelek

(1) Fransızlar, mecaz anlamda, kediye «Yağmur oluşu tavşanı» derler. Türkçede karşılığı olmayan bu nükteyi olduğu gibi çevirmek zorunluğudur.

MEYHANE

95

şeker kutularını söylüyor, bunların birer lüks harikası olan nevelerini bildiğini anlatıyordu.

Loriyö ise, gizli gizli alay ediyordu. Altın işlediği için iftihar ediyor, parmaklarında ve bütün vücudunda, âdeta altının parıltılarını görüyordu. Kuyumcuların, vaktiyle, kılıç taşıdıklarını, sık sık söylüyor, ve bilmeden, Bernar Palissi (Bernard Palissy)'nin adını ileri sürüyordu.

Kupo, arkadaşlarından birinin şaheseri olan bir fırıldak anlatıyordu. Bu fırıldak, bir milden, sonra bir «demetten, sonra bir yemiş sepetinden, sonra bir bayraktan ibaretti. Bütünü ile çok güzel tertiplenmişti ve yalnız, kesilip birbirine lehimlenmiş çinko yapraklardan yapılmıştı.

Madam Lora, bıçağının sapını, kemikli parmakları arasında çevirerek, bir gül dalının nasıl yapıldığını Bibi -la- Griyad'a tarif ediyordu. Sesleri yükseliyor, birbirine karışıyor. Gürültü arasında, madam Fokonye'nin çok yüksek sesle söylediği kelimeler işitiliyordu. O da, işçilerinden yakınıp duruyordu. Küçük bir çırac vardı ki, daha bir gün evvel, bir çift yatak çarşafı yakmıştı.

Loriyö, masaya bir yumruk vurarak, haykırdı:

«Ne dersiniz deyin, altın, altındır.»

Ve bu gerçeğin uyandırdığı sessizlik ortasında, matmazel Römanju'nun anlatmasını kesmediği ince sesinden başka ses kalmadı.

«Sonra etekliğini tersine çevirir, içinden dikerim... Şapkasını tutsun diye kafasına bir toplu iğne saplarım... Olur biter. Bunları on üç meteliğe satarlar.»

Çeneleri, ağır ağır, değirmen taşları gibi dönen Me - Bot'a bebeklerini anlatıyordu. Beriki dinlemiyor; içlerini sıyırmadan tabakları götürmemeleri için, başını sallayarak garsonları gözlüyordu. Salçalı bir dana kızartmasıyla taze fasulye yemişlerdi. Fırında solmuş ve pişmiş tere üstünde, iki sıska tavuk kızartması geldi. Dışarıda, güneş, akasyaların yüksek dalları üzerinde soluyordu. Salondaki yeşilimtrak parıltı, şarap ve salça lekeleriyle dolu, takımlarla darmadağın sofradan yükselen buğu ile kalınlaşıyordu. Ve, duvar boyunca, garsonlar tarafın-

96

İVİ |& i w a in

a

dan oraya bırakılan kirli tabaklar, boş kadehler, sofranın, teker meker yuvarlanmış ve süpürülmüş çöpleri gibi duruyordu. Çok sıcak vardı. Erkekler ceketlerini çıkardılar ve yemeğe, gömlekleriyle devam ettiler.

Az konuşan Jervez, uzaktan Etiyen'le Klod'u gözleyerek:

«Madam Boş,» dedi, «Rica ederim, çocukları o kadar tikiştirmeyin.»

Yerinden kalktı, küçüklerin iskemleleri arkasında ayakta durarak bir an konuştu. Çocuklar düşünmezlerdi, bütün gün verseniz istemem demeden yerlerdi. Tavuğun beyaz etinden bir parçacık onlara kendi eliyle verdi. Fakat, Kupo ana, kırk yılda bir, çocukların mideleri bozulursa bir şey çıkmayacağını söyledi. Madam Boş, kocası Boş'a, madam Löra'nın dizlerini çimdiklememesini yavaş sesle hatırlattı. Sinsilik ettiğini, sarhoşluğa başladığını söyledi. Elinin masa altında kaybolduğunu açıkça görmüştü. Eğer bir daha yaparsa, Allah bilir, kafasına sürahiyi fırlatır mı, fırlatırdı.

Madinye, sessizliğin ortasında, politikadan söz açmıştı.

«O 31 Mayıs tarihli kanunları iğrenç bir şey. Şimdi iki yıl oturma zorunluluğu var. Üç milyon vatandaş, listelerden silindi... Bana dediklerine göre, Bonapart'm, esas bakımından çok canı sıkılmış, çünkü halkı sever, örneklerini de göstermiştir.»

Madinye cumhuriyetçi idi, ama prensi, amcasından dolayı beğeniyordu. Öyle adam, bir daha hiç bir zaman gelemezdi.

Bibi-la-Griyad kızdı. O, Elize'de çalışmış, Bonapart'm şimdi Me - Bot'u gördüğü gibi, nah böyle ta karşıdan görmüştü. Başkan olacak o avanak, aygıra benziyordu o kadar. Lyon tarafından dolaşmağa gidecekmiş deniyordu; bir hendeğe düşüp boynu altında kalsa ne iyi bir kurtuluş olacaktı.

Tartışma, kavgaya dönmeye başlayınca, Kupo işe karışma zorunda kaldı:

«Ooo! Politika yüzünden çekişecek kadar hâlâ safsınız!.. Politika da neymiş? Bizim için politika var mı?.. Ne isterlerse getirsinler, kral getirsinler, imparator getirsinler, hiç bir şey getirmesinler, ben yine beş frangımı kazanırım, karnımı doyum, uykumu uyurum, doğru değil mi?... Yok, yok, yok anlamsız şey!»

Loriyö başını sallıyordu. 29 Eylül 1820 de, Kont dö Şam-bor (Chambord) la aynı günde doğmuştu. Bu rastlayış, çok göze çarpıyor, belli belirsiz bir hayalle zihnini uğraştırıyor; ve bu hayalin ortasında, kralın Fransaya dönmesi ile kendi kişisel mutluluğu arasında bir ilgi kuruyordu. Umduğu şeyi açıkça söylemiyordu, fakat, o zaman, kendisine, görülmedik güzel bir şey olacağını ima ediyordu. Onun için, ne zaman, tatmin edilemeyecek fazla büyük bir arzu duysa, bunu sonraya, «kralın dönüşüne» bırakıyordu.

«Aslında, diye anlattı, bir akşam Kont dö Şambor'u gördüm...»

Bütün yüzler ona döndü.

«Evet, paltolu, kalender halli, şişman bir adam... Şapel caddesinde, mobilye satan dostlarımdan Pekinyo (Pequignot) nun oradaydım. Kont dö Şambor, bir gün önce, orada bir şemsiye bırakmış. Girdi, teklifsizce, sade bir tavırla: «Lütfen şemsiyemi verir misiniz?» dedi. Evet, ta kendisiydi. Pekinyo, namusu üzerine söyledi.»

Davetlilerden hiç birisi zerre kadar şüphe göstermedi. Yemiş yeniyordu. Garsonlar, büyük bir tabak çanak gürültüsü ile sofrayı topluyorlardı. Ve, o ana kadar gayet kibar, gayet hanımefendi tavırla oturan madam Loriyö:

«Hay mendeur herif!» diye bir küfür savurdu. Garsonlardan biri, bir tabak kaldırdığı sırada ensesine ıslak bir şey dökülmüştü. Mutlaka, ipek robu lekelenmişti. Madinye, onun arkasına baktı, hiç bir şey görmediğine yemin etti. Şimdi, sofranın üstünde, bir salata tabağı içinde, kremalı yumurta ile iki tabak peynir, iki tabak da meyva duruyordu. Sarı krema üzerinde yüzen, beyazları fazla pişmiş yumurtalar, ihtiramla karşılandı. Bu beklenmediği için, kibarlık eseri olarak görüldü. Me - Bot hâlâ yiyordu. Bir ermek daha istemişti. Peynirlerin ikisini de bitirdi. Salata tabağının içinde krema arttığı için tabağı istedi; aldı, içine, çorbaya doğrar gibi, koca ekmek dilimleri doğradı.

Madinye, hayranlığı yine uyanmış: «Mösyö, hakikaten dikkate değer,» diyordu. Erkekler, pipolarını içmek için sofradan kalktılar. Bir an, Me - Bot'un arkasında durup omuzlarına vurarak, karnı doyumadığını sordular. Bibi -la- Griyad, onu, iskemlesiyle beraber tutup kaldırdı; fakat, hay Allah müstahakmı versin, yezit herif bir misli ağırlaşmıştı. Kupo, alay olsun diye, onun, ancak hızını almağa başladığını, şimdi, sabaha kadar ekmek yiyeceğini söylüyordu. Dehşete

kapılan garsonlar ortadan kayboldular. Biraz önce aşağı inen Boş, tekrar yukarı çıktı ve aşağıda, şarapçının ne hale geldiğini anlattı. Tezgâhın başında sapsarı kesilmişti, karısı, şaşkına dönmüş, adam gönderip ekmekçilerin açık olup olmadığını sordurmuştu. Evin kedisinde bile iflâs etmiş bir hal vardı. Pek gülünç bir şeydi; doğrusu, verilen yemek parasına değmişti.

Bu Me-Bot olacak obur olmazsa ziyafet bir şeye benzemezdi. Erkekler, pipolarını yakmışlar, ona, imrenerek bakıyorlardı. Öyle ya, ne bulursa silip süpürmek için, insanın sapsağlam bir vücudu olması lâzımdı! Madam Godron: «Yooo! dedi. Sizi beslemeye mecbur olmak istemezdim, doğrusu! Yoo! Sakın ha!»

Me-Bot, yanmdakinin karnına yan gözle bakarak: «Kuzum Allah aşkına, dedi, alayı bırakın. Siz benden fazlasını yutmuşsunuz.» Alkışladılar, bravo diye haykırdılar. Taş, yerindeydi. Gece karanlığı basmıştı, salonda üç havagazı lambası yanıyor, pipolardan çıkan dumanın ortasında, bulanık koca ışıklar kımlıdıyordu. Kahve ile konyağı verdikten sonra, garsonlar, son kalan kirli tabak yığınlarını götürüyorlardı. Aşağıda, üç akasyanın altında, baloz başlıyordu. Bir pistonlu boru ile çok yüksek perdeden çalman iki kemanın sesi, sıcak gecenin ortasında bir parça boşuk çıkan kadın kahkahalarına karışıyordu. Me-Bot:

MEYHANE

99

«Şimdi bir ispiroto tutuşturmak lâzım! diye haykırdı. İki litre içki, birçok limon, şekeri fazla olmasın!»

Fakat Kupo, karşısında, Jervez'in tasalı yüzünü görünce, bundan fazla içilmiyeceğini söyleyerek ayağa kalktı. Çocukları da büyük adam gibi saymak şartıyla, adam başına bir buçuk litreden yirmi beş litre içmişlerdi. Bu kadarı pek yerindeydi. Birlikte, dostça, birbirine caka satmadan bir lokma yemek yemişlerdi; çünkü, herkesin birbirine karşı saygısı vardı ve bir aile eğlencesini, kendi aralarında kutlamak istemişlerdi. Pek iyi vakit geçmişti. Neşelenmişlerdi, şimdi, kadınlara saygı göstermek ve işi azıtmamak lâzımdı. Kısacası, son söz olarak, yeni gelin güveyin sağlığına bir iki kadeh içmek için toplanılmıştı; küfelik olmak için değil.

Çinko işçisinin, azimli bir tavırla ve her cümle sonunda elini göğsüne götürerek söylediği bu kısa nutuk, Loriyö ile Madinye tarafından kuvvetle desteklendi. Fakat, ötekiler, Boş, Godron, Bibi-la-Griyad, hele Me - Bot, dördü de akamakıllı kafayı tütülemiş oldukları için peltekleşmiş dilleriyle, çok susamış olduklarını, içmek lâzım geldiğini söylediler.

Me - Bot, şu düşünceyi ileri sürdü:

«Susayanlar, susamıştır, susamayanlar, susamamıştır. Mademki böyledir, içki ısmarlanmak!.. Kimseye meydan okuduğumuz yok. Beyzadeler şekerli su getirsinler.»

Ve çinko işçisi, tekrar va'za başlayınca, ayağa kalkmış olan öteki, kendi kaba etine bir şamar indirerek, haykırdı:

«Oooo! Bana bak fazla geldin, Kade bozuntusu... Garson, iki litre şarap!»

O zaman, Kupo, yalnız yemek parasını hemen ödeyeceğini söyledi.

Böylece, kavgaya meydan verilmemiş olacaktı. Terbiyeli insanlar, ayyaşlar için para ödeme zorunda değillerdi.

Me - Bot, ceplerini uzun uzadıya araştırdıktan sonra, ancak üç frank, yedi metelik bulabildi. Elbette ya! Sen Döni yolu üzerinde ne diye kafa tütülemişlerdi ona? Suda boğulacak değildi ya, yüz meteliğini bozmuştu. Kabahat onlardaydı, işte o kadar!

İYİ Hi X AA X» -

Sonunda, üç frangı verdi, yedi meteliği ertesi gün için tütün parası diye ayırdı. Eğer Jervez, fena halde korkup yalva-rarak kocasını ceketinin ucundan çekmeseydi, son derece öfkelenen Kupo, arkadaşına silleyi indirecekti. Loriyö'den iki frank ödünç almağa karar verdi. Loriyö önce vermek istemedi, sonra, gizli bir köşeye çekilerek parayı verdi. Çünkü, karısı görse, mutlaka buna hiç razı olmayacaktı.

Bu arada, Madinye bir tabak almıştı. Matmazellerle erkeksiz madamlar, madam Lora, madam Fokonye, matmazel Römanju, ilk olarak, gizlice, tabağa yüz meteliklik birer para koydular. Sonra, erkekler, salonun öte başına çekilip, yalnız kaldılar ve hesap gördüler. On beş kişi idiler, demek ki, hesap yetmiş beş frangı buluyordu. Bu yetmiş beş frank tabakta birikince erkeklerden her biri, garsonlar için beş metelik ilâve etti. Hesap, herkesi memnun edecek şekilde kapanmıca kadar, on beş dakikalık hararetli bir gayret harcamıştı.

Fakat, Madinye, patronla görüşmek isteyip şarapçıyı çağırtınca, onun, gülümseyerek, bu hesabı doğru bulmadığını işiten davetliler hayrette kaldılar. İlâveler vardı. Bu «ilâveler» sözü, öfkeli nidalarla karşılanınca, şarapçı bilgi verdi. Önceden kararlaştırılan yirmi litre yerine, yirmi beş litre şarap; meyveyi az bulduğu için ilâve ettiği salçalı yumurtalar; nihayet, rom sevenler bulunur ümidiyle, kahveyle beraber verilen bir sürahi rom. Bunun üzerine, korkunç bir kavga koptu. Sorumluluk kendisine yükletilen Kupo, çırpıyordu. Hiç bir zaman yirmi litre diye bir laf etmemişti. Salçalı yumurtaya gelince, bu da yemişe dahildi, lokantacı, bunu kendi isteğiyle ilâve etmişse, bu onun bileceği işti. Geriye, kala kala bir sürahi rom kalıyordu ki, o da bir gösterişten, masaya, kimsenin kuşkulandığı likörler sürerek bir nevi hesap kabartma usulünden başka bir şey değildi.

«Sürahi, kahve tepsisinin üstündeydi, diye haykırıyordu; o halde, kahveye dahil olması lâzım... Çekin arabanızı, paranızı alın gidin, bir daha da bu mendebur dükkâna ayak basarsak iki olsun!..»

MEYHANE

101

Şarapçı:

«Altı frank fazla vereceksiniz, diyip duruyordu. Verin altı frangımı... Ayrıca, mösyönün yediği üç somunu da saymıyorum!» Bütün davetliler, şiddetli el, kol hareketleriyle, öfkeden boğulan yaygaralarla, şarapçının etrafını kuşatıyorlardı. Hele kadınlar, çekingenliği bırakıyorlar, bir santim bile ilâve etmeyeceklerini söylüyorlardı.

Nazar değmesin, ne de güzel düşündü, maşallah! Matmazel Römanju, bir daha böyle ziyafetlere adımını atmağa tövbe ediyordu! Madam Fokonye, karnını doyuramamıştı. Evinde bu kırk metelikle öyle bir yemek pişirirdi ki, parmaklarını bile yerdi. Madam Godron, masanın en fena tarafına, Me - Bot'un yanma atıldığından ve bu adamın, kendisine zerre kadar ilgi göstermediğinden şikâyet ediyordu. Kısacası, bu gibi toplantılar her zaman çok fena biterdi. Nikâhında kalabalık görmek isteyen, herkesi davet ederdi, yahu!

Jervez ise, pencerelerden birinin önünde, Kupo ananın yanma sığınmış, bütün bu serzenişlerin kendisine söylendiğini anlıyor, utanıyor, sesini çıkarmıyordu.

Sonunda, mösyö Madinye, şarapçı ile birlikte aşağı indi. Aşağıda tartışıkları duyuluyordu. Yarım saat sonra, mukav-vacı yukarı çıktı. Üç frank vererek işi halletmişti. Fakat davetliler, dönüp dolaşıp ilâveler meselesine geliyor, can sıkıntısı ve öfke devam ediyordu. Madam Boş'un şiddetli bir hareketi üzerine şamata arttı. O, hep Boş'u gözetliyordu. Nihayet, bir köşede, madam Löra'yı çimdiklediğini görmüş, kolunun var kuvvetiyle bir sürahi fırlatmış, sürahi duvara çarpıp parçalanmıştı.

Uzun boylu dul, dudaklarını, gizli anlamlar dolu bir tavırla büzerek: «Kocanızın terzi olduğu meydanda, madam dedi. Birinci derecede bir eteklik dikişçisi... Oysa, masanın altından, okkalı tekmeler de savuşmuşum.»

Toplantının tadı kaçmıştı. Suratlar gitgide daha ekşidi. Madinye, şarkı söylenmesini teklif etti; fakat, güzel bir sesi

102

ivl *• i n a İN ü

olan Bibi-la-Griyad, ortadan kaybolmuştu. Matmazel Röman-ju, bir pencereye abandığı sırada, onu, iri yarı saçları dağınık bir kızı, akasyalar altında dans ettirirken görmüştü. Pistonlu boru ve iki keman, «Marchand de moutarde» isimli parçayı çalıyordu. Bir kadril

olan bu parça, «pasturel» tarzında, el çırparak çalmıyordu. O zaman, herkes çil yavrusu gibi dağıldı. Me - Bot ve karı koca Godronlar aşağı indiler. Boş'un kendisi de savuştu. Pencerelerden bakınca, yaprak arasından, çiftlerin döndüğü görülüyor; dallara asılı fenerler, dans edenleri, boyalı ve çiğ bir dekor yeşiline buruyordu. Gece, fazla sıcaktan bitkin, nefes bile almadan uyuyordu. Salonda, Loriyö ile Madinye arasında ciddi bir konuşma başlarken, kadınlar, öfke ihtiyaçlarını nasıl gidereceklerini bilemediklerinden, elbiselerine bakıyorlar, leke olup olmadıklarını araştırıyorlardı. Madam Löra'nın saçakları galiba kahveye girmişti. Madam Fokonye'nin ham ipekten robu salçaya bulanmıştı. Kupo ananın yeşil atkısı, bir iskemle üstünden yere düşmüş, bir köşede, tortop ve çiğnenmiş bir halde bulunmuştu. Fakat, asıl öfkesini yenemeyen, madam Loriyö idi. Sırtında bir leke vardı; hayır, ne kadar yemin etseler inanmıyor; onun varlığını hissediyordu. Bir aynanın karşısında, döne kıvrıla, sonunda lekeyi gördü.

«Ben demedim mi? diye haykırdı. Piliç salçası. Garson robun parasını ödesin. Hem de dava açacağım... Bu, hepsine tüy dikti. Keski evde kalsaydım. Hele şimdi gideyim de. Berbat düşünlerinden bıkkınlık geldi, artık!»

Merdivenleri, topuklarıyla sarsarak, hiddet içinde çıkıp gitti. Loriyö, arkasından koştu. Fakat, ancak bir şeye kandı-rabildi. Eğer hep birlikte gitmek isteniliyorsa, madam Loriyö, kaldırım üzerinde, beş dakika beklemeye razı oluyordu. Önceden niyetlendiğim gibi, fırtına geçince gitmeliydim, diyor, o gün çektiklerini, Kupo'nun burnundan getireceğini söylüyordu.

Kupo. onun bu kadar öfkelenişini öğrenince, pek canı
xu. u J. nAllf 103

sıkıldı; ve Jervez, onun üzülmesine meydan bırakmamak için, hemen eve dönmeye razı oldu.

Bunun üzerine, çabucak öpüşülüp vedalaşıldı. Madinye, Kupo anayı evine götürmeyi üzerine aldı. Madam Boş, ilk gece için, Klod ve Etiyen'i, kendi evinde yatıracaktı; annelerinin merak etmesine sebep yoktu; küçükler, salçalı yumurta ile tıka basa doymuş, iskemle üstünde uyuyorlardı.

Yeni evliler, davetlilerden kalanları şarapçı dükkânında bırakıp, Loriyö ile birlikte savuşurlarken, aşağıda, balo yerinde, kendilerinden olanlarla, başkaları arasında bir kavga başladı. Boş ve Me - Bot, bir kadını öpmüşlerdi; sahibi olan iki askere vermek istemiyorlar, «Les Perles» polkasını çalmakla meşgul pistonlu boru ile iki kemanın çılgın gürültüsü arasında, ortalığı altüst edecekleri tehdidini savuruyorlardı.

Saat on bir var yoktu. O cumartesiye rastlayan on beş günlüklerin ödenmesi, Şapel bulvarını ve bütün Gut Dor mahallesini, büyük bir içkiciler gürültüsüne boğuyordu. Madam Loriyö, Mullen Darjan'dan yirmi adım ötede bir havagazi fenerinin dibinde, ayakta bekliyordu.

Loriyö'nun koluna girdi, arkasına bakmadan, önden öyle hızlı adımlarla yürümeye başladı ki Jervez'le Kupo, onlara yetişmek için nefes nefese kalıyorlardı. Ara sıra, sırt üstü yere uzanmış bir sarhoşa çarpmamak için kaldırımdan iniyorlardı. Loriyö, durumu düzeltmek isteğiyle arkasına döndü:

«Sizi kapıya kadar götürelim,» dedi.

Fakat madam Loriyö, sesini yükseltiyor, düşün gecesini, Bonkör oteli denilen o pis kovukta geçirmeyi tuhaf buluyordu. Evlenmeyi daha sonraya bırakıp üç beş kuruş biriktirseler, mo-bilye alsalar, ilk gece kendi evlerine gitseler daha iyi olmaz mıydı? Tavan arasında, hava bile almayan on franklık bir odada, ikisi istif halinde, doğrusu pek rahat edeceklerdi!

Kupo sıkılğan bir eda ile:

«Odayı bıraktım, diye karşılık verdi, tavan arasında değiliz.

Jervez'in odası daha büyük, orayı alıkoyduk.»

Madam 'Loriyö boş bulundu, birdenbire döndü:

«Bu daha garip! diye haykırdı. Paytağın odasında mı yatacaksın?»

Jervez sapsarı kesildi. Yüzüne karşı ilk defa söylenen bu takma ad

bir tokat gibi çarpmıştı. Sonra, görüncesinin sözünün anlamını tamamıyla anlıyordu. Paytağın odası, onun, bir ay, Lantiye ile birlikte yaşadığı, geçmiş hayatına ait pırtıların hâlâ içinde sürüklenip durduğu oda idi. Kupo anlamadı, yalnız takma ad gücüne gitti. Can sıkıntısıyla cevap verdi:

«Başkalarına isim takmakla hata ediyorsun. Mahallede, saçlarından dolayı, sana Kilkuyruk dendiğini bilmiyorsun. Nasıl, hoşuna gitmedi değil mi?... Birinci kattaki odayı ne diye alıkoymayacakmışız? Bu akşam çocuklar orada yatmayacaklar, pekâlâ rahat ederiz.»
Madam Loriyö, kendisine Kilkuyruk diye hitap edilmesinden dolayı korkunç şekilde canı sıkılmış, gururuna bürünmüş, başka hiç bir söz söylememişti.

Kupo, Jervz'i avutmak için, kolunu hafif hafif sıkıyordu; hattâ, kulağına eğilip, üçü iki meteliklik, biri bir meteliklik paraları, pantolonunun cebinde sıkırdatarak yuvarlak hesap yedi metelikle aile kurduklarını söylemiş ve onu neşelendirmeyi bile başarmıştı. Bonkör oteline vardıkları zaman, dargın bir tavırla ayrıldılar. Ve, Kupo, iki kadını, budalalar diyerek birbirinin boynuna sarılmaya teşvik için iterken, sağ taraftan geçmek ister gibi görünen bir sarhoş, birdenbire sola doğru yön değiştirdi ve iki kadının arasına girdi.

Loriyö:

«Vay! dedi. Bazug (Bazougue) baba imiş! Bugün tam olmuş!»

Jervez korkmuş, otel kapısına yaslanıyordu. Elli yaşlarında kadar bir mortocu olan Bazug babanın siyah pantolonu çamur içindeydi; siyah kaputu omuzuna kadar ilikliydi, siyah meşin şapkası, kim bilir nerede yere yuvarlandığı zaman, kam-burlaşmış, yassılmıştı.

Loriyö:

«Korkmayın, fena adam değildir, diye devam ediyordu.

MEYHANE

105

Komşumuzdur, bizim odadan evvel, koridorda üçüncü odada oturur... Dairesinden onu bu halde görseler, işi dumandır!»

Bazug baba ise, genç kadının korkusundan alınmıştı:

«Ey, ne oluyor? diye kekeliyordu. Biz adam yemeyiz... Ben de insanım, hanım abla... Gerçi, bir parça kafayı çektim! işler yolunda gidince, tekerlekleri yağlamak lâzım. Altı yüz librelük müşteriyi, dördüncü kattan kaldırıma iki kişi taşıdık, hem de bir tarafını kırmadan. Onu ne siz, ne de yanımızdakiler indirebilirdiniz... Ben, keyifli adamları severim.»

Fakat, Jervez, sakın bir neşe ile geçirdiği günün zevkini yokeden büyük bir ağlama ihtiyacı içinde, kapının köşesine daha fazla sokuluyordu. Görüncesiyle Öpüşmeyi artık düşünmüyordu bile; sarhoşu uzaklaştırması için Kupo'ya yalvarı-yordu. O zaman, Bazug, sendeleye sendeleye, horlukla dolu, kalenderce bir el hareketi yaptı:

«Merak etme, sen de o yolun yolcusu olacaksın... Belki bir gün gelecek, isteyerek gideceksin... Evet, ben ne kadınlar bilirim, alıp götürün olsa, Allah razı olsun diyecekler...»

Loriyö'ler, onu beraber götürmek isteyince, baba Bazug arkaya döndü, tıksırarak, son bir cümle daha kekeledi:

«İnsan bir kere Öldü müydü... Bak ama, iyi dinle... İnsan bir kere öldü müydü, gitti gider.»

Dört yıllık, çetin bir çalışma süresi geçirdiler. Mahallede, Jervez'le Kupo, iyi bir aile meydana getiriyorlardı. Kimsenin içine karışmadan, ayrı, kavgasız, dövüşsüz yaşıyorlar, pazar günleri, hiç şaşmadan, Sent üen (Saint - Ouen) tarafına gezmeğe gidip şöyle bir dolaşıyorlardı. Kadın, madam Fokonye'-nin yanında günde on iki saat çalışıyor, evini çil para gibi tertemiz tutuyor, çocuğunun çocuğunun, sabah akşam, nafakasını temin etmeyi başarıyordu. Erkek, içip sarhoş olmuyor, haftalıklarını eve getiriyor, uykuya yatmadan önce, hava almak için, penceresinin önünde bir pipo içiyordu. Terbiye ve nezaketlerinden dolayı övülüyorlardı. İkisi, günde dokuz franga yakın para kazandıkları için, bir kenara bir hayli para koydukları hesap ediliyordu.

Ama, en çok da ilk zamanlar, iki ucunu bir araya getirmek için adamakıllı didinmek zorunda kaldılar. Evlenmeleri, sırtlarına iki yüz frank borç yüklemişti. Sonra, Bonkör otelinden nefret ediyorlardı; kötü insanların girip çıktığı bu yeri iğrenç buluyorlar; kendilerine ait, özenle koruyacakları mobilyelerle süslü evlerinde yaşamayı kuruyorlardı. Bu iş için ne kadar para lazım olduğunu yirmi defa hesapladılar; ufak tefek eşyala-

ıvj. Cj i n&Nli

107

rını sığıştıracak yerleri olmasını ve gerektikçe, el altında, bir tencereleri veya bir tavaları bulunmasını hemen istedikleri takdirde, yuvarlak hesap üç yüz elli franga ihtiyaç vardı. Bu kadar büyük bir parayı iki yıldan önce biriktirmeye imkân olmadığını düşünerek umutsuzluğa kapıldıkları sırada, karşılıklarına iyi bir kısmet çıktı. Plassans'lı yaşlı bir adam, iki küçükten birini, büyüğü Klod'u, orada koleje yerleştirmek için yanına istedi. Minimininin, vaktiyle yaptığı kargacık burgacık adam resimleri şiddetle dikkatini çeken, tablo amatörü, garip huylu bir adamın, cömertçe bir hevesinden ibaretti, bu. Klod, onlara avuç dolusu masrafa mal olmaya başlamıştı. Yalnız küçüğün, Etiyen'in masrafı üzerlerinde kalınca, üç yüz frangı yedi buçuk ayda biriktirdiler. Belom (Belhomme) sokağında bir koltukçudan mobilyelerini aldıkları gün, eve dönmeden önce, yürekleri büyük bir sevinçle dolu, dış bulvarlarda bir gezinti yaptılar. Bir karyola, bir gece dolabı, üstü mermerli bir konsol, bir elbise dolabı, muşambasıyla beraber bir yuvarlak masa, altı iskemle almışlardı; hepsi de eski maun ağacmdandı. Yatak takımı, çamaşır, sanki yeni denilebilecek mutfak eşyası bunlardan ayrı idi. Bu, onlar için, hayata ciddi kesin bir giriş gibiydi; onları mal sahibi ederek, mahallenin durumu yerinde insanları arasında kendilerine önem kazandıran bir şeydi.

İki aydan beri ev aramakla uğraştılar. İlkin, Gut Dor sokağındaki büyük binada bir yer kiralamak istediler. Ama, boş bir tek oda bile bulunmadığından, eski hayallerinden vaz geçmek zorunda kaldılar. Doğrusunu söylemek gerekirse, Jer-vez'in bundan canı sıkılmadı. LoriyÖ'lerle kapı komşu olmaktan çok ürküyordu. O zaman, başka yerlerde aradılar. Kupo, Jervez'in, günün her saatinde birkaç adımda evinde bulunabilmesi için, pek haklı olarak, madam Fokonye'nin atelyesinden uzaklaşmak istemiyordu.

En sonunda, Gut Dor'da. Növ sokağında, çamaşırcı ile âdeta karşı karşıya, bir aralığı, bir de mutfak olan büyük bir oda, bir kelepir buldular. Burası, tek katlı, küçük bir evdi. Çok dik bir merdivenle yukarı çıkılıyordu. Merdivenin üst başında, biri sağda, biri solda, yalnız iki daire vardı. Binanın alt katını

İÜÖ

AVİ Hi X XL A

kira arabaları işleten birisi tutuyor, arabalarını, sokak boyunca geniş bir avluda, sundurmalarda bulunduruyordu.

Genç kadın, sevinç içinde, kendisini taşraya dönmüş zannediyordu. Komşu yoktu, dedikodu yoktu; ve bu rahat köşe, ona Plassans'da, tabyaların gerisindeki dar sokağı hatırlatıyordu. Üstelik şans sonucu olarak da, işinin başındayken, elindeki ütüyü bırakmadan, yalnız başını uzatmakla, evin penceresini görebiliyordu.

Nisan başında yeni evlerine taşındılar. O sırada Jerve: sekiz aylık gebeydi. Ama, büyük çaba gösteriyor, çalışırken çocuğun kendisine yardım ettiğini gülerek söylüyordu; onun ufacık ellerinin, içinde büyüdüğünü ve kendisine kuvvet verdiğini duyuyordu. Kupo, onu bir parça uyutmak için yatırmak istediği zamanlar, ağzının payını bir alıyordu ki! Ağrısı tuttuğu zaman yatacaaktı. Acelesi yoktu. Çünkü, şimdi, fazla bir boğa^ besleyecekleri için, çok çalışmak lâzımdı. Önce, evi, kendisi temizledi, sonra eşyaları yerleştirmek için kocasına yardım etti. Mobilyalarına âdeta tapıyordu; onları, bir ana sevgisiyle silip temizliyor, en küçük bir sıyrık olsa yüreği sızlıyordu. Ortalık süpürürken bunlardan birine çarpacak olsa, kendi vücuduna vurmuş gibi, etkileniyordu. En çok konsolu seviyordu; onu güzel, sağlam, ciddi görünümlü buluyordu. Açmaya cesaret edemediği

bir düşü vardı. Bir masa saati almak istiyordu. Mermerin tam ortasına oturtunca, kim bilir ne güzel duracaktı. Eğer, bebek yolda olmasa, belki de bu saati almaya kalkışırdı. İçini çekiyor, bu işi sonraya bırakıyordu.

Karı koca, yeni evlerinin verdiği büyülü zevk içinde yaşadılar. Etiyen'in karyolası aralıkta duruyordu; oraya bir çocuk yatağı daha yerleştirebilecekti. Mutfak avuç içi kadardı ve karanlıktı, ama kapıyı açık bırakınca, içerisi yeter derecede aydınlık oluyordu; hem, Jervez, otuz kişiye yemek yetiştirecek değildi ya! Bir türlü yemeğini pişirecek yeri olması ona yetiyordu. Büyük odaya gelince, onunla gurur duyuyorlardı.

Daha sabahtan, yatak odasının, beyaz tül den perdelerini örtüyorlardı; ve, oda, ortada masasıyla karşılıklı dolabı ve konsolu ile yemek odası oluyordu. Şömine, günde on beş paralık taş kömürü yaktığı için, onu kapamışlardı. Mermer kapağın üstüne oturttukları bir küçük dökme soba, şiddetli soğuklarda, onları yedi metelik masrafla ısıtıyordu. Sonra, Kupo, evi güzelleştirmek amacıyla duvarları elinden geldiği kadar süslemişti. Bir topla bir gülle yığını arasında, asası elinde, ayakta duran bir Fransız mareşalini gösteren büyük bir baskı resim, ayna yerini tutuyordu; komodinin üstünde, içine kibrit koydukları, yaldızlı porselenden, eski bir kilise suluğunun sağma soluna, iki sıra, aile resimleri dizilmişti. Dolabın üstünde, Pas-kal'ın bir büstü ile Beranje (Beranger) nin bir büstü karşılıklı duruyor, biri somurtkan, öteki gülümseyen tavırla, guguklu saatin yanında, onun tıkırtılarını dinler gibi görünüyorlardı. Gerçekten, güzel bir oda idi. Jervez, her gelen misafire:

«Bilin bakayım, buraya kaç para veriyoruz?» diye soruyordu.

Kirayı fazla tahmin edenler olunca, coşkun bir sevinç duyuyor, haykırıyor, bu kadar az para ile bu kadar iyi bir yerde oturduğu için çok fazla memnun oluyordu.

«Yüz elli frank, bir metelik fazla değil!.. Nasıl? Çok ucuz, değil mi?» diyordu.

Gut Dor'un Növ sokağı da, sevinçlerine sebep olan ayrı bir şeydi. Jervez, durmadan, evinden madam Fokonye'ye gidip gelerek adeta sokakta zaman geçiriyordu. Kupo, şimdi, akşamları aşağı iniyor, piposunu kapı önünde içiyordu. Kaldırımsız sokak, çökmüş taşlarıyla, yukarı doğru çıkıyordu. Üst başta, Gut Dor sokağı tarafında, kirli pencereli karanlık dükkânlar, kunduracılar, fıçıcular, kötü bir bakkal dükkânı; haftalardan beri kapalı duran kepenkleri ilân kâğıtlarıyla dolu, top atmış bir şarapçı vardı. Öte başta, Paris'e doğru, dört katlı evler gökyüzünü örtüyordu; bunların zemin katlarında, biribirine bitişik, bir sürü çamaşırcı dükkânları vardı. Yalnız, yeşile boyalı bir kasaba perukâr dükkânının, tatlı renkli şişelerle dolu vitrini, pek temiz tutulan bakır berber taslarının pırıltılarıyla, bu loş köşeyi aydınlatıyordu. Ama sokağın en şenlikli yeri or-

İlU

tasıydı. Burada binalar, daha seyrekleştigi ve alçaldığı için, havanın ve güneşin girmesine imkân kalıyordu. Kira arabacısının sundurmaları, seltz suyu yapan, bitişik kurum, karşıdaki çamaşırhane; boş ve sessiz, geniş bir alan meydana getiriyor, orada, çamaşırcı kadınların boğuk sesleri ve buhar makinesinin ölçülü fosurtusu, sessizliği artırır gibi oluyordu. İçerlek arsalar, kara duvarlar arasına dalan geçitler, burayı, bir kasabaya benzetiyordu. Ve, Kupo, sabunlu suların sürekli akıntıları üzerinden sekerek geçen tek tük yolculara baktıkça, amcalarından birinin, kendisini, beş yaşındayken götürdüğü bir ülkeyi hatırladığını söylüyordu. Jervez'in en hoşuna giden şey de, penceresinin solunda, avluya dikili bir ağaçtı. Bir akasya olan bu ağaç, dallarından yalnız bir tanesini uzatıyor ve bu dalın cılız yeşilliği, bütün sokağı şenlendirmeğe yetiyordu. Genç kadın, nisanın son günü doğurdu. Öğleden sonra, saat dört sularında, madam Fokonye'nin atelyesinde bir çift perdeyi ütülemekle uğraşırken ağrısı tuttu. Hemen gitmek istemedi. Ağrısı biraz

hafifledikçe bir iki ütü vurarak, orada bir iskemle üstünde kıvrandı, durdu; perdelerin işi aceleydi, onları bitirmek için inat ediyordu. Hem, ağrı, belki de bir başırsak sancısından başka bir şey değildi, bir karın ağrısını önemli saymaya lüzum yoktu. Ama, erkek gömleklerini ütülemeğe niyetlendiği sırada, bembeyaz kesildi. Atelyeden ayrılmak zorunda kaldı. Sokağa çıktı, iki büküm, duvarlara tutuna tutuna karşıya geçti. Bir işçi kadın, beraber gelmek teklifinde bulundu. Jervez, teklifi reddetti; yalnız, yanibaşmdaki sokaktan Şarbyoner sokağından ebeyi çağırmasını rica etti. Ateş bacayı sarmış değildi, tabii. Her halde, ağrısı bütün gece devam edecekti. Eve gidince Kupo'nun yemeğini hazırlamasına engel olmayacaktı, sonra, soyunmağa bile hacet kalmadan, bir parçacık yatağa uzanırdı. Merdivende öyle bir nöbete yakalandı ki, basamakların ortasına oturmak zorunda kaldı, iki yumruğunu, bağırmmak için ağzına bastırdı; erkeklerden yukarı çıkan olursa kendisini orada bulurlar diye utanıyordu. Ağrı geçti; Jervez, odasının kapısını açabildi; rahatlamıştı, aldandığını zannediordu. O akşam için, kaburga etleriyle bir koyun

n a 1\ fi

111

yahnisi koymuştu. Patatesleri soyarken bir şey olmadı. Kaburga etlerini, bir tavada kavurmakla uğraşırken, ter ve sancılar yine başladı. Jervez, gözleri iri yaş damlalarıyla buğulanarak, ocağın karşısında, tepine tepine salçasını çevirdi. Doğurması, Kupo'yu yemeksiz bırakmak için bir sebep olamazdı, değil mi ya? Sonunda, yahni, küllenen ateşin üstünde tıkırdamağa başladı. Jervez tekrar odaya geldi, masanın bir köşesine bir kişilik yer hazırlıyabileceğini sandı: şarap şişesini çarçabuk alıp masaya ancak koyabildi. Karyolaya kadar gidemedi, yere düştü ve orada, bir hasır üstünde doğuruverdi. Ebe kadın, bir çeyrek saat sonra geldiği zaman, geri kalan işi orada tamamladı.

Çinko işçisi hâlâ hastanede çalışıyordu. Jervez onu rahatsız etmelerini istemedi. Kupo saat yedide eve döndüğü zaman onu yatakta, sarılıp sarmalanmış, yastığın üstünde sapsarı ben-ziyle buldu. Çocuk, bir atkıya kundaklanmış, anasının ayak ucunda ağlıyordu.

Kupo, Jervez'i kucakladı:

«Vah! Zavallı karıcığım! dedi. Daha bir saat önce, sen burada kıvranırken ben gülüp alay ediyordum ha?... Amma, sıkıntı çekmiyorsun maşallah, aksırır gibi kolayca çıkartıver-mişsin.»

Jervez, halsiz halsiz gülümsedi; sonra, hafif sesle:

«Kız,» dedi.

Kupo, karısını avutmak için alaylı bir tavırla:

«Tamam! dedi, ben de kız ısmarlamıştım, zaten! Beklediğim oldu işte! Sen benim her istediğimi yapıyorsun demek ki ha?»

Ve, çocuğu kucağına aldı, devam etti:

«Sizi bir görelim, bakalım, kirloz hanım!.. Yüzünüz pek kara. Ağarır, merak etmeyin. Uslu olalım, aşiftelik etmeyelim, anne ile baba gibi akıllı başında büyüyelim.»

Jervez, hafif bir elemle gölgelenen gözlerini iri iri açmış, pek ciddî, kızma bakıyordu. Başını salladı; oğlan doğurmayı daha çok istiyordu. Çünkü, oğlan çocuklar kendilerini her zaman kurtarabilirlerdi, ve bu Paris şehrinde o kadar tehlike karşısında değillerdi.

112

ivı r, i n n ix ja

Ebe kadın, miniminiyi Kupo'nun elinden çekip almak zorunda kaldı. Jervez'e de konuşmayı yasakladı. Etrafında bu kadar gürültü edilmesi, aslında fena idi.

O zaman, çinko işçisi, Kupo ana ile Loriyö'lere haber vermek gerektiğini söyledi; fakat açlıktan ölüyordu, ilkin, yemeğini yemek istiyordu. Onun, kendi işini kendi görmesi, mutfağa kadar gidip yahniyi alması, çukur bir tabağın içine koyup yemesi, ekmek bulamaması, loğusayı çok üzüyordu. Yasak edildiği halde sızlanıyor, yatağın içinde kıvranıp duruyordu. Sofrayı hazırlayamaması pek fena olmuştu; sancı onu, bir sopa yemiş gibi yere sermişti. Kocacığı, yemeğini bu kadar rahatsız bir şekilde yerken, kendisi yatakta yan

gelip yattığı için ona öfkelense haklıydı. Patateslerin, bari, iyice pişip pişmediğini soruyor, tuzlayıp tuzlamadığını hatırlamıyordu. Ebe kadın:

«Sussanıza, a canım!» diye haykırdı. Kupo, ağzı dolu:
«Aman! dedi, şunun, kendi kendini yemesini önleyin kuzum! Bahse girerim ki eğer siz burada bulunmasaydınız, bana ekmek kesmek için yataktan kalkardı... Sirt üstü yatsana, koca sersem! Vücudunu hırpalama; yoksa, on beş günden önce ayağa kalkamazsın... Yahni çok güzel olmuş. Madam da benimle beraber yiyecek. Öyle değil mi, madam?» Ebe kadın yemek istemedi; fakat, bir bardak şarap içmeyi kabul etti; çünkü, kadıncağızı, bebekle beraber hasırın üstünde görünce yüreğinin oynadığını söylüyordu..

Sonunda, Kupo, ailesine haberi götürmeye gitti. Yarım saat sonra, Kupo anayı, Loriyö'leri, madam Löra'yı, hep birlikte alarak geldi. Madam Löra'yı da, Loriyölerde bulmuştu. Lo-riyöler, yeni evlilerin refahı karşısında çok nazikleşmişler, Jervez'i normalden aşırı övüyorlar, fakat gerçek fikirlerini sonraya bırakır gibi baş sallıyorlar, göz kırpmıyorlar, küçük çekinme jestleri yapıyorlardı. Neyse, ne biliyorlarsa biliyorlardı, yalnız, bütün mahallenin fikrine aykırı şey söylemek istemiyorlardı. Kupo:

miinAnıs

11,3

«Milleti aldım, sana getirdim! diye seslendi. Ne yapalım! Seni görmek istediler... Çenenin açma, yasak. Bir köşede oturup, sessiz sedasız seni seyredecekler; darılmaca yok, değil mi?.. Ben kahve pişireceğim, hem de kıyak tarafından!»

Mutfağa daldı. Kupo ana, Jervez'i Öptükten sonra, çocuğun iriliği karşısında hayran kalmıştı. Öbür iki kadın da, lohusa-nın yanaklarına iri öpücükler kondurdular. Üçü de, karyolanın önünde ayakta durmuşlar, haykırışa, çığrışa, doğumlardan, bir diş çıkarır gibi kolayca oluveren tuhaf doğumlardan söz ediyorlar, açıklamaya girişiyorlardı. Madam Lora, miniminiyi tepeden tırnağa muayene ediyor, kusursuz olduğunu söylüyor, hatta bile bile, yaman bir kadın olacağını söylüyordu. Ve, başını fazla sivri bulmuş, çocuk feryat ettiği halde, yuvarlaklaştırmak için, hafif hafif bastırıyordu. Madam Loriyö, öfkelenmiş, bebeği onun elinden çekti aldı; kafası bu kadar yumuşak olan bir mahluku böyle miniciklamak, ona bütün kusurları aşılamağa yatırdı. Sonra, benzerlik araştırdı; az kalsın kavga edeceklerdi. Loriyö, kadınların arkasından boynunu uzatmış, çocuğun Kupo'ya hiç benzemediğini söylüyordu. Burnu belki bir parça benziyordu, o bile şöyle böyle! Tıpkı annesiydi, gözleri başka; bu gözlerin aileye benzemediği muhakkaktı.

Fakat Kupo hâlâ meydana çıkmamıştı. Mutfakta, ocakla ve kahve ibriğiyle haşır neşir olduğu işitiliyordu. Jervez fena halde üzülüyordu. Kahve pişirmenin erkek işi olmadığını söylüyor, ebe kadının, sert sert şşşt! diye ihtarlarda bulunmasına kulak asmadan, yüksek sesle, ona kahve pişirmeyi tarif ediyordu.

Kupo, elinde kahve ibriği, odaya girerek:

«Ortallığı toplayın! dedi. Amma da inatçı şey ha! İlle, kendini üzecek... Kahveyi bardakla içeriz, olmaz mı? Çünkü, bilirsiniz ya, fincanlar dükkâncıda kaldı.»

Masanın etrafına oturdular ve çinko işçisi, kahveyi, kendisi boşaltmak istedi. Kahve, pek güzel kokuyordu, kestane suyu değildi. Ebe kadın, kendi kahvesini içtikten sonra gitti; durum iyiydi, kendisine ihtiyaç kalmamıştı, eğer, lohusa, geceyi iyi

114

M fi i n a « a

geçirmezse, ertesi sabah haber gönderilip çağırılırdı. Kadın, daha merdivenden inerken, madam Loriyö, onun ağgözlü bir kadın olduğunu, bir işe yaramadığını söyledi. Kahvesine dört parça şeker koyuyor, on beş frank para aldığı halde, insanı, doğururken, yalnız bırakıyordu. Fakat Kupo onu savunuyordu; on beş frangı gönül rızasıyla vermişti; ne de olsa, bu kadınlar, gençliklerini öğrenimle geçiriyorlardı, fazla para istemekte haklıydılar. Sonra, Loriyö, madam Lora ile kavga etti; Loriyö, oğlan çocuk doğurmak için yatağın baş ucunu kuzeye doğru çevirmek gerektiği iddiasında idi; oysa, madam Lora bu söze,

çocukluk diyor, omuz silkiyor, bir başka şekil tarif ediyordu. Bu şekle göre, erkek, karısına haber vermeden, şiltenin altına, güneşte koparılmış bir avuç taze ısırgan saklamalıydı.

Masayı, karyolanın yanına itmişlerdi. Yavaş yavaş çok büyük bir yorgunluğa düşen Jervez, saat ona kadar, başı yastıkta yana dönük, gülümser ve aptalca, baktı durdu. Görüyor, işitiyor, fakat ne bir hareket yapmaya, ne bir söz söylemeye kuvvet bulabiliyordu. Sanki ölmüştü, tatlı bir ölümle ölmüştü ve ölümün derinliğinde, ötekilerin yaşayışına bakarak mutlu oluyordu.

Kalın seslerin ortasında, bir gün önce, Şapel'in öte başında, Bon Püi (Bon - Puit) sokağında olan cinayetle ilgili sonu gelmez fikirler arasında, zaman zaman, küçüğün viyaklaması işitiliyordu.

Sonra, misafirler gitmeye kalkacakları sırada, vaftizden söz açıldı. Loriyö'ler, isim anası ve isim babası olmayı kabul etmişlerdi; arkada, mırın kırın ediyorlardı. Fakat, Kupo ile karısı onlara teklif etmemiş olsalardı, surat edeceklerdi. Kupo, çocuğu vaftiz etmeye hiç lüzum görmüyordu. Bu sayede, on bin lira irat sahibi olacak değildi, elbette; üstelik de nezleye yakalanması tehlikesi vardı. Papazlarla ne kadar az alışveriş edilirse o kadar iyiydi. Fakat, Kupo ana, ona, dinsiz diyordu Loriyö'ler, kilise kapılarını aşmıdirmamakla beraber, dindar geçiniyorlardı.

Köstekçi:

«İsterseniz, dedi, pazar günü yaparız.»

İVİ E, X ti A İN E.

115

Ve, Jervez, bir baş işaretiyle razı olunca, hepsi onu öptüler ve sağlığına iyi bakması öğüdünde bulundular. Bebeğe de veda eğildi. Herkes, ürpertiler içindeki bu biçare küçük vücuda doğru eğildi, sanki anlarmış gibi, agucuklar yaptı, şefkatli sözler söyledi. Onu, isim anasının adı olan Anna'dan değiştirerek Nana adı ile çağırıyorlardı.

«Bonsuvar, Nana... Haydi, Nana, güzel kız ol...» Nihayet onlar gidince, Kupo, iskemlesini, karyolanın ta yanına getirdi ve Jervez'in elini avucunda tutarak piposunu bitirdi. Yavaş yavaş içiyor, pek heyecanlanmış bir halde, piposunu her çekiştirişte bir cümle söylüyordu:

«Değil mi, karıcığım, kafanı sersemlettiler? Anlıyorsun ya, gelmelerine engel olamadım. Ne de olsa, bizi sevdiklerini gösterir... Fakat, yalnız kalmak daha iyi, değil mi ya? Benim, seninle bir parça, böylece yalnız kalmaya ihtiyacım vardı. Saatler öyle uzun geldi ki!... Vah, benim pilicim! Hasta oldun değil mi? Bu yumurcaklar dünyaya gelirken, nasıl can yaktıklarının farkında olmazlar. Sahi, insanın kasıklarının yarıyorlar-mış gibi olur galiba... Neren hasta, öpeyim?»

İri ellerinden birini, onu incitmeden, arkasına sokmuş, Jervez'i kendine çekiyor, çarşafın üstünden karnını öpüyor; hâlâ da içindeki bu verimli vücut karşısında, kaba saba bir erkek duygusu içindeydi. Bir yerini acıtıyor muyum diye soruyordu; onu, üfleyerek iyi etmek kabil olsa yapacaktı. Jervez, çok mutluydu. Artık hiç acısı kalmadığını yeminle söylüyordu. Yalnız, bir an önce yataktan kalkmak isteğindeydi. Çünkü, artık, kollarını kavuşturup oturmak zamanı geçmişti.

Ama Kupo ona garanti veriyordu. Küçüğün nafakasını kazanmak onun görevi değil miydi? Bu miniminiyi onun sırtına bırakırsa, ne alçak bir adam olurdu. Çocuk yapmak marifet değildi; asıl hüner onu beslemektir, öyle değil mi?

Kupo, o gece, hiç uyumadı. Sobanın ateşini örtmüştü. Saat başında kalkıp, çocuğa, ılık, şekerli su verdi. Böyle olduğu halde, sabahleyin, her zamanki gibi işe gitti. Hatta, öğle paydosundan yararlanarak belediyeye gidip beyanname verdi. Kendisine haber gönderilen madam Boş, bu zaman içinde, koşup

110

gelmiş, akşama kadar Jervez'in yanında kalmıştı. Fakat genç kadın, on saat derin uykudan sonra, sızlanmağa başlamıştı; yatmaktan vücudu

ağrıdığını söylüyordu. Eğer, kalkmasına izin vermezlerse hasta olacaktı.

Akşam olup, Kupo gelince, derdini ona da anlattı. Gerçi, madam Boş'a güveniyordu; fakat, yabancı bir kadının kendi odasına yerleşmesi, çekmeleri açması, ufak tefek eşyasını ellemesi onu çileden çıkarıyordu.

Ertesi gün, bir iş için çarşıya çıkan kapıcı kadın, dönüşte onu ayakta, giyinmiş, ortalık süpürmekle ve kocasına yemek hazırlamakla uğraşır buldu. Ve Jervez, tekrar yatağa girmeye hiç yanaşmadı. Kendisiyle belki eğleniyorlardı! Halsiz görünmek hanımefendilerin işiydi, insan zengin olmayınca, boş zamanı bulunmazdı. Jervez, doğumdan üç gün sonra, madam Fo-konye'nin atelyesinde, ocağın şiddetli ateşiyle kan ter içinde, ütülerine yapışmış, eteklikler ütülüyordu.

Madam Loriyö, cumartesi akşamından, isim analığı hediyelerini getirdi. Bunlar, otuz beş meteliklik bir takke ile, soluk olduğu için altı franga aldığı pliseli ve küçük bir dantelle süslü bir vaftiz elbisesiydi.

Ertesi gün, Loriyö, isim babası olarak, lohusaya altı libre şeker verdi. Her şeyi yolu ve iziyle yapıyorlardı. Hatta o akşam, Kupo'larm verdiği akşam yemeğine elleri boş gelmediler. Erkek, iki koltuğunda, her biri birer librelük şarap şişesiyle geldi; karısının elinde, şose Klinyankur'da pek meşhur bir pastacıdan aldığı büyük bir çörek vardı. Yalnız, Loriyöler, bu cömertliklerini, bütün mahalleye yaydılar; yirmi franga yakın para harcamışlardı. Jervez onların çenesi düşüklüğünü haber alınca nutku tutuldu ve kibar hareketlerine hiç bir değer vermedi.

Kupo'lar, aynı kattaki komşularıyla, bu vaftiz yemeğinde, sıkı fıkı ahbap oldular. Küçük evin öteki dairesinde iki kişi, Guje (Goujet)'ler denilen bir ana oğul oturuyordu. O zamana kadar, onlarla, merdivende ve sokakta selâmlaşmışlardı, o kadar; bu komşular, bir parça yabancı görünüyorlardı. Sonra, Guje anne, doğumun ertesi günü Jerveze bir kova su taşıdığı için,

js

117

genç kadın onları yemeğe davet etmeyi uygun bulmuştu. Kaldı ki, kendilerini çok iyi insanlar sayıyordu. Yemekte de, ta-biatıyla tanışılmıştı.

Guje'ler, kuzey bölgesi halkındandı. Kadın dantel tamir ediyordu; işi demircilik olan oğlu, bir çivi fabrikasında çalışıyordu. Sahanlıktaki öteki dairede beş yıldır oturuyorlardı. Sessiz ve rahat hayatlarının arkasında, bütün bir eski dert gizliydi. Guje baba, Lil (Lille) de, sarhoşluğun verdiği azgınlıkla, bir arkadaşını, bir demir çubukla vurarak öldürmüştü; sonra, zindanda, mendiliyle kendisini boğmuştu. Dul kadınla çocuk, bu felâketten sonra Paris'e gelmişler, bu faciayı hep başlarının üstünde duyuyorlar, onu, çok sıkı bir dürüstlikle, sarsılmaz bir sessizlik ve cesaretle ödüyorlardı.

Hatta, bu hallerinden dolayı bir parça da gurur duyuyorlardı; çünkü, gitgide, kendilerini, başkalarından daha iyi insanlar halinde görmeye başlıyorlardı. Hep karalar giyen, alnını bir papaz takkesiyle çerçeveleyen madam Guje, sanki dantellerin solgun rengi, parmaklarının özenli çalışması, yüzüne bir rahatlık parıltısı verir gibi, beyaz ve sakın yüzlü bir kadındı. Guje, yirmi üç yaşında iri yarı, boylu boslu, pembe yüzlü, mavi gözlü, Herkül gibi kuvvetli bir delikanlıydı. Atelye-de, arkadaşları, güzel sarı sakalından dolayı onu Göl Dor (Gue-ule d'Or) diye çağırıyorlardı.

Jervez, bu insanlara karşı, hemen büyük bir dostluk beslemeye başladı. Evlerine ilk defa girdiği zaman, oranın temizliğine hayran oldu. Nereye olursa olsun üfleseniz bir tek toz zerresi uçmazdı. Döşeme tahtası, ayna gibi parlıyordu. Madam Guje, oğlunun odasını göstermek için onu oraya aldı. Burası, bir genç kız odası gibi süslü ve beyazdı. Muslin perdelerle örtülü bir küçük demir karyola, bir masa bir tuvalet, duvara asılı bir küçük kitap rafı; sonra, yukarıdan aşağı kadar resimler, kâğıttan oyulmuş karagözler, dört çiviyle duvara tutturulmuş renkli gravürler, resimli gazetelerden kesilmiş

her çeşit meşhur adam portreleri. Madam Guje, gülümseyerek, oğlunun koca bir çocuk olduğunu söylüyordu. Akşamları okumaktan yorulunca bu resimlere bakarak vakit geçiriyordu. Jervez, bir

1

pencere önüne oturup kasnağını işlemeye devam eden komşusunun yanında bir saat kaldı. Dantele takılı yüzlerce iğnenin manzarası onu çekiyor, Jervez, orada bulunmaktan mutlu, bu nazik işin murakabalı bir sessizlikle doldurduğu evin güzel, temiz kokusunu kokluyordu. Guje'ler, gelen gidenlerinin çok olmasından da kazanıyorlardı. Fazla çalışıyorlar, on beş günlük kazançlarının dörtte birinden fazlasını biriktirme sandığına yatırıyorlardı. Mahallede hatırları sayılıyor, tutumlulukları söyleniyordu. Guje'nin elbiselerinde hiç delik deşik yoktu, üzerinde tek lekesi olmayan temiz işçi gömlekleriyle sokağa çıkıyordu. Çok terbiyeli, hatta geniş omuzlarına rağmen bir parça sıkılgandı. Sokağın başındaki çamaşırcı kadınlar, onun, geçerken başını eğdiğini görerek gülüşüyorlardı. Guje, onların, açık saçık sözlerinden hoşlanmıyor, kadınların, her zaman ağzı bozuk olmalarını iğrenç buluyordu.

Ama, bir gün, eve sarhoş gelmişti. O zaman, madam Guje, başka hiç bir sitemde bulunmadan, ona, dolabın içinde saygı ile sakladığı, babasının, boyalı bir kötü portresini göstermişti. O dersten sonra, Guje, artık, kaldırabildiğinden fazla içmiyor, ama şaraptan nefret etmiyordu, çünkü şarap işçi için gerekiyordu. Pazar günleri, annesini koluna takıp sokağa çıkıyordu; çoğu zaman, onu, Vensen (Vincennes) tarafına götürüyordu; ara sıra da, tiyatroya gidiyorlardı. Annesi, dünyada en fazla sevdiği insandı. Onunla, hâlâ, ufacak çocukken konuştuğu gibi konuşuyordu. İri kemikli kafası, çetin çekiç işinin kalınlaştırdığı vücudu ile koca hayvanları andırıyordu. Kalın kafalı, fakat iyi yürekliydi.

İlk günler, Jervez'den çok sıkıldı. Sonra, birkaç hafta içinde ona alıştı. Paketlerini alıp yukarı çıkarmak için onun yolunu gözlüyor, kaba bir teklifsizlikle ona kız kardeş muamelesi ediyor, resimler kesip veriyordu. Bir sabah, kapısını, vurmada açmış, genç kadını, yarı çıplak, ensesini yıkarken görmüştü. Bunun üzerine, sekiz gün onun yüzüne bakmadı, öyle ki, sonunda, Jervez'i de utandırdı.

Kade - Kasi, o Parisli zevzekliğiyle, Göl Dor'u enayi bul-

ME Y HANE

119

yordu çok içmemek, kaldırımlarda, kızlarla burun buruna konuşmamak iyiydi; fakat, erkek, erkek olmalıydı; yoksa, hemen eteklik giysindi o kadar. Jervez'in yanında ona takılıyor, mahalledeki bütün kadınlara göz ettiğini söylüyor; o Guje olacak sersem de, kendisini şiddetle savunuyordu. Oysa, iki işçinin arkadaş olmalarına bu, engel değildi. Sabahları birbirlerine sesleniyorlar, beraber gidiyorlar, ara sıra eve dönerken birlikte birer kadeh bira içiyorlardı. Vaftiz yemeğinden beri senliben-li konuşuyorlardı, çünkü daima «siz» diye konuşmak sözü uzatıyordu.

Dostlukları bu raddeye gelmişken, Göl Dor, Kade - Kasi'ye bir hizmette bulundu; bütün bir ömür unutulmayan cinsten önemli bir hizmet. Aralığın ikinci günüydü. Çinko işçisi, alay olsun diye, ihtilâli seyretmek arzusuna kapıldı. Cumhuriyet, Bonapart, bütün o patırtı gürültü ona vız geliyordu. Yalnız, baruta bayılıyor, tüfek sesleri pek hoşuna gidiyordu. Ve, eğer demirci, rasgele tam zamanında bir barikat arkasında bulunup da, iri vücuduyla onu örtmemiş ve sıvışmasına yardım etmemiş olsaydı, orada, yakayı ele verecekti. Guje, Fobur Puason-yer sokağından yukarı doğru çıkarken ciddi bir yüzle, hızlı yürüyordu. O politikayla uğraşıyordu, makul şekilde, adalet namına ve milletin mutluluğu için cumhuriyetçi idi, ama, silâh atmamıştı. Niçin böyle olduğunu da anlatıyordu. Halk, Burjuvalar hesabına ateşe atılmaktan usanmıştı. Şubat ve haziran, iyi birer ders olmuştu; onun için, bundan sonra, varoşlar, şehri, bildiği gibi harekette serbest bırakacaklardı. Sonra, yokuşun başına, Puasonye sokağına gelince, başını çevirip Paris'e bakmıştı; ne de olsa, orada, kötü bir iş hazırlanıyordu; halk, günün birinde,

kollarını kavuşturup oturduğuna belki de pişman olacaktı. Ama, Kupo bıyık altından gülüyor, yalnız meclisteki tembel heriflerin yirmi beş franklarını korumak için postlarını tehlikeye koyan eşekler pek hayvan şeyler, diyordu. O günün akşamı, Kupo'lar, Guje'leri yemeğe davet ettiler. Yemekten sonra, Kade - Kasi ve Göl Dor, biribirlerinin yanaklarına ikişer tane iri öpücük kondurdular. Artık, dünya ve ahret kardeş olmuşlardı.

120

MEYHANE

Üç yıl, iki ailenin hayatı, sahanlığın iki tarafında,, hiç bir olaysız yürüdü gitti. Jervez, küçük kızını büyütmüş, fazla olarak, haftada iki gün çalışmamanın yolunu da bulmuştu. İyi bir ince çamaşır işçisi olmuştu, üç franga kadar kazanıyordu. Onun için, sekizini, süren Etiyen'i, Şartr (Chartres) sokağında bir gece okuluna yazdırmıştı. Oraya yüz metelik ücret veriyordu. Karı koca, iki çocuğun masrafı olduğu halde, her ay, biriktirme sandığına, yirmi frank, otuz frank yatırıyorlardı. Biriktirdikleri para altı yüz frangı bulunca, genç kadın, tutkulu bir düşle, uykularını kaybetmeğe başladı. Kendi başına iş sahibi olmak, bir küçük dükkân kiralamak, işçiler çalıştırmak istiyordu. Her şeyi hesaplamıştı. Eğer iş iyi giderse, yirmi sene sonra bir irat sahibi olabilecekler, köyde bir yere çekilip rahat rahat yiyeceklerdi. Ama, işe atılmağa cesaret edemiyordu. Düşünecek vakit bulabilmek için, dükkân aradığını söylüyordu. Para biriktirme sandığında hiç bir tehlike karşısında değildi; aksine, yavruluyordu. Jervez, üç yıl içinde, emellerinden yalnız birini yerine getirebilmiş, bir masa saati almıştı; pelesenkten, burma sütunlu, yaldızlı bakırdan sarkaçlı o saat bile, her pazartesi yirmi metelik hesabiyle bir senede ödenecekti. Kupo, saati kurmak isteyince Jervez kızıyordu; bu işi yalnız kendisi yapıyor, karpuzu kaldırıyor, dolabının mermeri bir kilise mihrabına dönmüş gibi, sütunları, dindar bir özenle siliyordu. Karpuzun altına, sarkacın gerisine biriktirme cüzdanını gizliyordu. Ve sık sık, dükkânını hayal ettikçe, orada, saatin kadrani karşısında dalıp gidiyor, yelkovanların dönüşünü dik bakışlarla seyrediyor, sanki, kararını vermek için, uygun bir an, bir eşref saati bekliyordu.

Kupo'lar, hemen her pazar, Guje'lerle birlikte gezmeğe çıkıyorlardı. Bu gezmeler pek hoş geçiyordu. Ya Sent Uen'de bir balık tavaşı, yahut Vensen'de bir ahçı dükkânının kameriyesi altında, sessiz sadasız, bir tavşan yiyorlardı. Erkekler, susuzluklarını giderecek kadar içiyorlar, kadınları kollarına takıp, akılları başlarında eve dönüyorlardı.. Akşam, yatmadan önce, her iki ev, masrafları hesaplıyorlar; yarı yarıya paylaşıyorlardı. Ve hiç bir zaman, bir; metelik eksik, bir metelik fazla olmasından dolayı tartışma olmuyordu.

Loriyoler, Gujeleri kıskanıyorlardı. Kade - Kasi ile Paytağın bir aileleri olduğu halde, hep yabancılarla düşüp kalkmalarını garip buluyorlardı. Öyle ya! Aileye aldırış ettikleri bile yoktu! Bir kenara üç kuruş biriktireli beri, kafa tutuyorlardı Kardeşini elden kaçırdığını gören madam Loriyö, Jervez'e karşı yine hakaretler kusmağa başlıyordu. Madam Lora, tersine, genç kadının tarafını tutuyor, harikalı masallar, akşam üstü, bulvarda, baştan çıkarma teşebbüslerine dair hikâyeler anlatarak onu savunuyor, Jervez'i, bu alçak saldırgan bir çift şamar indirdikten sonra, işin içinden bir dram kahramanı halinde çıkmış gibi gösteriyordu. Kupo anaya gelince, o, herkesi uzlaştırmağa, çocuklarının hepsiyle iyi geçinmeğe çalışıyordu. Gözleri gitgide görmemeğe başlıyordu, çalıştığı bir tek kapı kalmıştı; onlardan yüzer metelik alırsa, memnundu.

Nana üç yaşına girdiği günün akşamı, Kupc, eve döndüğü zaman, Jervez'i heyecan içinde buldu; bir şey söylemek istemiyor, hiç bir şeyim yok diyordu. Fakat, sofrayı kurarken ters işler yaptığını, elinde tabaklarla, derin düşüncelere daldığını gören kocası, bunun nedenini mutlaka öğrenmek istedi.

Jervez, sonunda itiraf etti:

«Peki, söyleyim, dedi. Gut Dor sokağındaki ufak tuhafiyeci dükkânı kiralık... Bir saat evvel, iplik almaya gittiğim zaman gördüm. Heyecanlandım.»

Tam da, vaktiyle oturmayı kurdukları büyük evde, çok temiz bir dükkândı. Bir dükkân, bir dükkân arkası, sağlı sollu iki de odası vardı. Kısacası, tam onlara göre bir yerdi; odalar biraz küçük, fakat durumu iyiydi. Yalnız, Jervez'e çok pahalı görünüyordu. Mal sahibi, beş yüz franktan kapı açıyordu.

Kupo:

«!Demek ki dükkânı gezdin, fiatmı da sordun öyle mi?» dedi.

Jervez, kayıtsız bir tavır takınarak:

«Yoo! dedi, merak ettim de ondan! İnsan, her kiralık yere girer, çıkar; bir zararı yok ya... Ama burası, çok pahalı, mu-hakkak. Hem de, kendi başıma iş tutmak belki de budalalık olacak.» Gene de, yemekten sonra, tuhafiyeci dükkânı sözünü açtı. Bir gazetenin kenarına, dükkânın resmini yaptı. Ve, yavaş yavaş sözü uzatıyor, köşe bucağı ölçüyor, sanki hemen ertesi gün eşyalarını oraya yerleştirecekmiş gibi, odaları düzeltiyordu. O zaman, Kupo, Jervez'in çok fazla hevesli olduğunu görünce, kiralamağa teşvik etti. Hiç şüphesiz, beş yüz franktan daha aşağıya, iyi bir yer bulamayacaktı. Hem, belki de biraz indirme yaptırabilirlerdi. Biricik kötü yönü, Jervez'in dayanamadığı Loriyölerin oturdukları binada bulunmasıydı.

Fakat Jervez kızdı; o, kimseden nefret etmiyordu. Hatta, dükkânı kiralama isteğinin harareti içinde, Loriyöleri savundu bile. Aslında fena insanlar değillerdi, pekâlâ anlaşılabiliyorlardı. Yataklarına yattıktan sonra, Kupo çoktan uykuya daldığı halde, o, dükkânı kiralamayı iyice tasarlamamış olduğu halde, içerisini hâlâ düzeltip duruyordu.

Ertesi gün, yalnız kalınca, saatin karpuzunu kaldırıp, biriktirme Sandığı cüzdanına bakmak ihtiyacını yenemedi. Dükkânı, bu cüzdanın içinde, kötü yazılarla karalanmış şu yapraklardaydı ha? işe gitmeden evvel madam Guje'ye danıştı. Madam Guje, onun, kendi başına iş yapmak fikrini kuvvetle destekledi. Kocasını gibi iyi huylu, içki içmeyen bir erkekle, işlerinin iyi gideceğine, parasının yenmeyeceğine emin olabilirdi. Jervez, öğle yemeği zamanı, Loriyölerin evine bile gitti, fikirlerini sordu. Aileden gizli iş yapar görünmemek istiyordu. Madam Loriyö hayret içinde kaldı. Nasıl? Paytak, şimdi de dükkân sahibi mi olacaktı? Yüreği yaralı, bir şeyler geveledi, çok memnun görünmek zorunda kaldı. Elbette, dükkân kullanışlıydı, Jervez orayı tutmakta haklıydı. Oysa, madam Loriyö biraz kendine gelince, kendisi ve kocası, avlunun neminden, zemin katındaki odaların iç karartıcı loşluğundan söz ettiler. Romatizmaya yakalanmak için bire birdi. Amma, bir kere tutmağa karar vermişti, itirazları buna engel olamazdı, değil mi ya?

I M AW ti

123

O akşam, Jervez, eğer dükkânı tutmasına engel olsalardı hasta olacağını, gülerek, açıktan açığa itiraf etti. Fakat, son sözü söylemeden önce, yeri görmek ve kiradan bir parça indirmek için Kupo ile beraber oraya gitmek istiyordu.

Kocasını:

«O halde, istersen, yarın gideriz, dedi. Altı sularında, Nas-yon (Nation) sokağındaki çalıştığım binaya gelirsün, eve dönerken, Gut Dor sokağına uğrarız.»

Kupo, o sıralarda, üç katlı yeni bir binanın damını bitirmeye uğraşıyordu. Tam o gün de, son çinko levhalarını yerleştirecekti. Dam âdeta yassı olduğundan, iki sepha üstüne oturtulmuş geniş bir kapı kanadından ibaret tezgâhını oraya yerleştirmişti. Parlak bir mayıs gün batışı, bacaları yaldızlıyordu. Ve damın ta tepesinde, berrak gökyüzüne çizilen işçi, dükkânında bir pantolon biçen terzi gibi, tezgâhına doğru eğilmiş, makasıyla sakın sakın, çinkosunu kesiyordu. Bitişik evin duvarının dibinde, çırağı, cılız ve sarışın, on yedi yaşında bir çocuk, her üfleyişi etrafa kıvılcımlar saçan koca bir

körüşü işleterek ocaktaki ateşi canlandırıyor.

Kupo:

«Hey! Zidor, havvaları ateşe koy!» diye seslendi.

Çırak, gün ışığından soluk pembe bir renk alan ateşin ortasına, havvaları daldırdı. Sonra tekrar körüklemeye başladı. Kupo, son çinko levhayı elinde tutuyordu. Bunu, yağmur oluğunun yanma, damın kenarına koymak kalmıştı; orada, dam, birdenbire meyilleniyor ve sokağın boşluğu açılıyordu. Çinko işçisi, evindeymiş gibi, ayağında aba terlikleri süüyerek, Hu! Küçük kuzular! havasını ıslıkla çalarak ilerledi. Damın kenarına gelince, kendini bıraktı, dizinin birini bir bacanın duvar kısmına dayadı, kaldırıma doğru yarı yolda durdu. Bacaklarından biri aşağı sarkıyordu. O, Zidor olacak yılan oğlanı çağırmak için geriye doğru yaslandığı zaman, altındaki kaldırıma yuvarlanmamak için, duvarın bir kenarına tutunuyordu.

«Hay tembel kerata, hay!.. Versene havvaları! Havaya ne bakıp duruyorsun, miskin! Armut piş, ağızıma düş diye mi bekliyorsun?»

LZ1

AVİ fi J. il .

Ama Zidor oralı değildi. Civar damlara bakıyor, Paris'in öbür ucundan, Grönel (Grenelle) tarafından yükselen kaim bir dumana dikkat ediyordu; bir yangın dumanı olabilirdi. Ama, geldi, yüzükoyun uzandı, başı uçurumun kenarında, hayvala-rı Kupo'ya verdi. Kupo, çinko levhayı lehimlemeye koyuldu. Çömeliyor, uzanıyor, yarım oturuyor, bir ayağının ucuna basıp, bir tek parmağının üstünde, daima dengesini buluyordu. Yaman bir dengeye, korkunç bir cesarete sahipti, alışkın olduğu tehlikeye meydan okuyordu. İşinin ehliydi. O, sokaktan değil, sokak ondan korkuyordu. Piposunu ağızından bırakmadığı için, ara sıra dönüyor, fütursuzca sokağa tükürüyordu.

Birdenbire:

«Vay! Madam Boş! diye haykırdı. Hu! Madam Boş!»

Kapıcı kadının, sokakta, karşıdan karşıya geçtiğini görmüştü. Kadın başını kaldırdı, onu tanıdı. Ve damdan kaldırıma bir sohbet başladı. Madam Boş, başı havada, ellerini önlüğünün altına sokmuştu. Kupo, şimdi ayağa kalkmış, sol kolunu bir bacanın etrafına dolamış, eğiliyordu.

«Karımı gördünüz mü? diye sordu.

Kapıcı kadın:

«Hayır, görmedim tabii, dedi. Bu taraflarda mı?

– Beni almaya gelecekti... Sizler ne âlemdesiniz, iyi misiniz?

– Evet, teşekkür ederim, en hastası benim, işte... Bir but almak için şose Klinyankur'a gidiyorum. Mullen Ruj'daki kasap on altı metelikten aşağı vermiyor.»

Geniş, ıssız Nasyon sokağından bir araba geçtiği için seslerini yükseltiyorlardı. Avaz avaz konuşmalarını işiten, yalnız, bir yaşlı kadın olmuş; o da, penceresine çıkmıştı. Orada, abanıp kalmış, karşı damdaki bu adamı seyrederek büyük bir heyecanın zevkine dalıyor, sanki onun her an düşmesini ümit ediyordu.

Madam Boş, sonunda:

«Eh, Allaha ısmarladık, dedi, sizi rahatsız etmeyeyim.»

Kupo döndü, Zidor'un uzattığı havvayı aldı. Ama, kapıcı kadın tam uzaklaşırken, öteki kaldırımda, Nana'nın elinden

m b 1 n a n t

125

tutmuş olduğu halde Jervez'i gördü. Tam, başını kaldırmış, çinko işçisine haber vermeye hazırlanıyordu ki, genç kadr sert bir hareketle onun ağızını kapadı. Ve yukarıdan işitilmemek için, yavaş sesle, korkusunu anlattı. Birdenbire gözükürse kocasını şaşalatıp sokağa düşürmekten korkuyordu. Dört yıldır, onu işinin başında görmeye bir tek defa gitmişti. O gün ikinci oluyordu. Bu manzaraya dayanamıyordu; kocasını yerle gök arasında, serçelerin bile dolaşmaktan korktukları yerlerde görünce, kan beynine çıkıyordu.

Madam Boş:

«Tabii, hoş bir şey değil, diyordu. Benimki terzi, böyle korkularım yok.»

Jervez devam etti:

«Bilseniz, ilk zamanlar, sabahtan akşama kadar ne korkular geçiriyordum. Onu hep kafası patlamış, bir sedyeye yatırılmış görüyordum. Şimdi, o kadar düşünmüyorum. İnsan her şeye alışıyor. Ekmek parasını kazanmak lâzım... Ne de olsa, pek pahalıya mal oluyor, bu ekmek; eceli gelmeden ölmek tehlikesi sık sık var.

Nana'nın bağırmasından korktuğu için onu eteğine sakladı, ve sustu. Elinde olmadan sapsarı olmuş, bakıyordu. Tam o esnada, Kupo, çinko levhanın en uc tarafını, yağmur oluşunun yanma lehimlemekle meşguldü. Kabil olduğu kadar uzanıyor, uca yetişemiyordu. O zaman, işçilere mahsus o fütursuz, ağırlık dolu ağır hareketlerle ilerledi. Bir an, sokağın üstünde, hiç bir yere tutunmadan, kayıtsız, kendini işine vermiş, asılıp durdu. Aşağıdan, özenli bir elle gezdirilen havyanın altından, lehimin ufacık beyaz alevinin çıtırdadığı görülüyordu. Jervez, ses çıkarmadan, boğazı heyecanla kısılmış, ellerini bitiştiriyor, mekanik bir yalvarma hareketiyle yukarı kaldırıyor. Fakat, derin bir nefes aldı. Kupo, sokağa son bir defa daha tükürerek, telâşsız, tekrar dama çıkmıştı.

Jervez'i görünce, neşeli bir tavırla seslendi:

«Beni gözetliyorsun ha! Madam Boş, işi aptallığa vurdu değil mi? Seslenmek istemedi... Bekleyin, on dakikalık işim kaldı»

1*20

Bir bacaya şapka koyması, çocuk oyuncağı gibi bir işi kalmıştı. Çamaşırcı kadınla kapıcı kadın, mahalleden konuşarak, çirkefin içinde küçük balıklar arayan Nana oraya dalıp çıkmasını diye göz kulak olarak, kaldırımın beklediler. İkisi de, arada bir, dama bakıyorlar; gülümsüyorlar, baş sallıyorlar, sabırsızlanmadıklarını anlatmak istiyorlardı. Karşıdaki yaşlı kadın, penceresinden ayrılmamış, hep damdaki adama bakıyor, bekliyordu.

Madam Boş:

«Bu cadaloz neyi gözetliyor kuzum? dedi. Amma yezit suratlı şey!» Yukarıda, çinko işçisinin, gür sesiyle, Ah! çilek koparmak ne güzel şeyi şarkısını söylediği işitiliyordu. Şimdi tezgâhın üstüne eğilmiş, bir sanatçı gibi, çinkosunu kesiyordu. Pergelini bir çevirişte bir çizgi çekmiş, toparlak bir makasla, çinkodan, geniş bir yelpaze çıkarıyordu. Sonra, bu yelpazeyi, tokmakla, sivri mantar şeklinde katlıyordu. Zidor, ocağın ateşini tekrar körüklemeye başlamıştı. Güneş, evin arkasında, hafif solgun, açık leylâk rengine bürünen büyük bir pembe ışık içinde batıyordu. Ve gök kubbenin altında günün bu durgun saatinde, iki işçinin, çok fazla büyüyen silüetleri, tezgâhın koyu renkli çizgisi ve körüğün acayip profili ile göğün duru zeminine bir şekil çiziyordu.

Şapka kesilip bitince, Kupo yine seslendi:

«Zidor! Havyaları!»

Fakat Zidor meydana yoktu. Kupo, söge saya onu gözleriyle aradı, açık kalan tavanarası penceresinden seslendi. Nihayet, onu, iki ev ötede, komşu damlardan birinde gördü. Çapkın oğlan, seyrek sarı saçları rüzgârda uçuşarak, uçsuz bucaksız Paris'in karşısında gözlerini kırıştıra kırıştıra geziniyor, civarı keşfetmekle meşgul oluyordu.

Kupo, hiddet içinde:

«Hey, serseri! dedi. Kendini kırdı mı zannettin? Mösyö Beranje (Beranger) gibi, sen de beyit mi düzüyorsun, yoksa? Şu havyaları verecek misin? Olur şey değil! Damlarda seyranı çıkmış! Ne duruyorsun, yavuklunu da getir de, sevgi şarkıları oku... Haydi, ver şu havyaları hırbo!»

Lehimini yaptı, Jervez'e seslendi:

«İşte, bitti... İniyorum.»

Üzerine şapka takacağı boru, damın ortasındaydı. Jervez, içi rahat etmiş, onun yaptığı hareketleri gözleriyle takip ederek gülümsüyordu. Nana, babasını görünce, birdenbire sevinmiş, ufacık ellerini çırpıyordu. Yukarıyı daha iyi görmek için kaldırıma oturmuştu. Avazı çıktığı kadar, haykırıyordu:

«Baba! Baba! Baba! Baksana!»

Kupo eğilmek istedi, fakat ayağı kaydı. Birdenbire, yok yere, ayakları dolanan bir kedi gibi yuvarlandı, damın hafif meyli üzerinden, bir yere tutunamadan kaydı. Boğuk bir sesle:

«Vay canına!» dedi ve düştü.

Vücudu, hafif bir eğim çizdi, iki takla attı, yukarıdan atılmış bir çamaşır bohçası gibi boğuk bir gürültü ile sokağın ortasına yuvarlandı.

Jervez, büyük bir feryat koparmış, sersem bakışlarla, kolları havada, kalakalmıştı. Yoldan geçenler koşuştular, bir kalabalık birikti. Madam Boş, şaşalamış, dizlerinin bağı çözülmüş, Nana'nın başını saklamış, görmesine engel olmak için onu kucağına almıştı. Karşı evdeki yaşlı kadın, istediği olmuş gibi, rahat rahat penceresini kapıyordu.

Nihayet, dört kişi, Kupoyu, Puasonye sokağının köşesindeki eczaneye götürdüler. Laribuazyer (Lariboisiere) hastanesinden bir sedye getirtinceye kadar, orada, dükkânın ortasında, bir örtü üstüne uzatılmış halde, bir saate yakın kaldı. Henüz nefes alıyordu. Fakat eczacı, hafif hafif baş sallıyordu.

Şimdi Jervez, yere diz çökmüş, yüzü yaşlarla sırsıklam, gözleri bulanık, sersem sersem, durmadan hıçkırıyordu. Mekanik bir hareketle ellerini uzatıyor, çok yavaşça, kocasının vücudunu yokluyordu. Sonra ellerini çekiyor, ona dokunmasını önleyen eczacının yüzüne bakıyordu; birkaç saniye sonra vücudun, sıcaklığını muhafaza edip etmediğini muayene etmekten kendini alamıyor, iyi bir şey yapıyorum zannıyla, tek-

rar ellerini uzatıyordu. Sonunda, sedye gelip de hastaneye gitmek sözü olunca, ayağa kalktı, şiddetle:

«Hayır, hayır, hastaneye değil! dedi... Gut Dor'da, Növ sokağında oturuyoruz.

Kocasını evine götürürse, hastalığının, kendisine çok pahalıya mal olacağını ne kadar söyledilerse de dinletemediler. O, aynı direnme ile durmadan:

«Gut Dor'da, Növ sokağında, diyordu, kapıyı ben gösteririm... Size ne? Beni param var... Kocam değil mi? Benimdir, istiyorum.»

Kupo'yu evine götürmek gerekti. Sedye, eczane önünde birbirini çiğneyen kalabalığın arasından geçerken, mahalle kadınları, hararetli hararetli, Jervez'den bahsediyorlardı. Kafir karı topaldı, ama, yaman şeydi; muhakkak, kocasını kurtaracaktı; halbuki, hastanede, hekimler, fazla düşkün hastaları, tedavi zahmetine katlanmamak için, öbür dünyaya yolluyorlar-dı. Madam Boş, Nana'yı kendi evine götürdükten sonra, dönüp gelmiş, heyecandan hâlâ titreyerek kazayı, bitmez tükenmez açıklamalarla anlatıyordu.

«Bir but almaya gidiyordum, oradaydım, düştüğünü gördüm, diyordu. Küçüğün yüzünden oldu, ona bakayım dedi, paldır küldür yuvarlandı! Ah! Aman, aman! Allah bir daha göstermesin, dayanılır şey değil... Gidip budu almalı.»

Sekiz gün süreyle, Kupo, çok fena idi. Ailesi, komşular, herkes, nerdeyse onun kalıbı dinlendireceğini tahmin ediyorlardı. Her vizitesine yüz metelik alan pahalı doktor, iç yaralardan korkuyordu. Bu söz, herkesi çok korkutuyordu. Mahallede, çinko işçisinin, düşmeden, kalbinin yerinden oynadığı söyleniyordu. Yalnız, Jervez, uykusuz geçirdiği gecelerden sapsarı kesilmiş, ciddî, azimli, omuz silkiyordu. Kocasının sağ bacağı kırılmıştı; bunu herkes biliyordu; bacağını yerine oturturlardı, vesselam. Üst tarafı, kalbinin yerinden oynaması, o bir şey değildi. Kendisi, o kalbi yerine yerleştirdi. Kalplerin, yerlerine nasıl ihtimamlarla, temizlikle, sağlam bir dostlukla yerleştirildiğini biliyordu. Ve, Kupo nöbet geçirdiği zamanlar, sadece onun yanında oturuyor ve elleriyle ona dokunmakla iyi ede-

ceğine emin, gururlu bir inanç besliyordu. Bir dakika şüphe etmedi. Tam bir hafta ayakta, az konuşarak, onu kurtarmak ısrarına bürünüp, çocukları, sokağı, bütün şehri unuttu. Dokuzuncu gün, sonunda doktor, hastanın kurtulduğunu söyleyince, dizleri gevşemiş, beli âdeta kırılmış bir halde, yaşlar içinde, bir iskemleye yığıldı. O gece,

başını yatağın ayak ucuna yaslayıp iki saat uyumaya razı oldu. Kupo'nun geçirdiği kaza, aileyi altüst etmişti. Kupo ana, geceleri, Jervez'le kalıyordu. Fakat dokuz olur olmaz, iskemlenin üstünde uyuyakalıyordu. Madam Lora, her akşam, işten dönerken, haber almak için, uzun bir sapa yoldan yürüyüp geliyordu. Loriyöler, önce, günde iki üç defa uğramışlar, hastayı beklemeyi teklif etmişler, hatta Jervez için, bir koltuk getirmişlerdi. Sonra, çok geçmeden hastaya bakım şekli hakkında kavgalar çıkmıştı. Madam Loriyö, hayatında birçok kimseleri kurtardığı için nasıl hareket edileceğini bildiğini iddia ediyordu. Aynı zamanda, genç kadını, kendisini tartaklamakla, kardeşinin yatağından uzaklaştırmakla suçluyordu. Paytak, Kupo'yu tedavi etmek istemekte elbette haklıydı; çünkü, sonuç olarak, eğer Nasyon sokağına gidip onu rahatsız etmemiş olsaydı, Kupo düşmeyecekti. Yalnız, bu bakım şekline devam ederse, onun icabına bakacağı muhakkaktı.

Jervez, Kupo'nun tehlikeyi atlattığını görünce, yatağının başucunda, o derece kışkanç bir sertlikle yaptığı bekçiliğe son verdi. Artık, onu kimsenin öldürmesine imkân kalmamıştı, herkesin yaklaşmasına, hiç kuşkusuz, izin veriyordu. Ailesi odayı dolduruyordu. İyileşme çok uzun sürecekti; doktor, dört ay demişti. O zaman, çinko işçisinin uzun uzun uyuduğu saatlerde, Loriyöler, Jervez için, budala, dediler. Kocasını evinde tutmakla sanki marifet yapmıştı. Hastanede olsa, daha çabuk ayağa kalkardı. Loriyö, Laribuazyer'e gitmekte tereddüt edip etmeyeceğini Jervez'e göstermek için, hasta olmayı, herhangi bir hastalığa yakalanmayı diliyordu. Madam Loriyö, o hastaneden çıkan bir kadın tanıyordu. Orada, sabah akşam tavuk yemişti. Karı koca, dört aylık iyileşmenin, Kupo'lara kaç mal olacağını, belki yirminci defa hesaplıyorlardı, ilkin, kaybolan iş günleri, sonra doktor, ilâç, daha sonra da iyi cinsten şarap, kanlı et. Eğer Kupo'lar, biriktirdikleri dört buçuk kuruşu yiyip bitirmekle kalsalar, kendilerini yine mutlu saymaları lâzımdı. Ama, borçlanacaklardı, muhakkak. Eh! kendi bilecekleri işti, bu. Hele, aileye hiç güvenmesinlerdi; herkes, evinde hastaya bakacak kadar zengin değildi. Kabahat Paytağın ken-disindeydi, değil mi ya? Herkes gibi, o da, kocasını hastaneye kaldırabilirdi. Kibirliğin dik âlâsıydı, bu.

Bir akşam, madam Loriyö, Jervez'e, durup dururken şu soruyu sormak insafsızlığında bulundu:

«Ey! Dükkânınızı ne zaman tutuyorsunuz?» Loriyö de, bıyık altından gülerek ilâve etti: «Evet, kapıcı hâlâ sizi bekliyor.»

Jervez boğulur gibi oldu. Dükkânı tamamıyla unutmuştu. Fakat dükkânın, artık tarihe karıştığını akıllarına getirdikçe, bu insanların, kötü kötü sevindiklerini görüyordu. Gerçekten, o akşamdan sonra, onun suya düşen bu düşü ile alay etmek için fırsat aradılar. Gerçekleşmesi imkânsız bir ümitten söz edilirken, meseleyi, Jervez'in, cadde üstünde, güzel bir mağazada patron olacağı güne bırakıyorlar, arkasından, çekiştirip duruyorlardı. Jervez, bu kadar kötü tahminlerde bulunmak istemiyordu, amma, gerçekte, Loriyöler, şimdi, onu, Gut Dor sokağında çamaşırhane açmaktan alıkoyan, Kupo'nun uğradığı kazadan dolayı çok-memnun görünüyorlardı.

O zaman, Jervez, kendisi de onlarla alay etmek ve kocasının bakımı için, parayı nasıl memnunlukla feda ettiğini göstermek istedi.

Biriktirme sandığı cüzdanını, onlar oradayken, saatin karpuzu altından, ne zaman eline alsa, neşe ile:

«Sokağa çıkıyorum, dükkânımı kiralayacağım,» diyordu. Parasının hepsini birden çekmek istememişti. Dolabında, çok fazla para bulundurmak için, yüzer frank alıyordu; sonra, belirsiz şekilde, bir mucize umuyor, paranın hepsini çekmemelerini mümkün kılacak anî bir iyileşme bekliyordu. Tasarruf sandığına her gidişte, eve dönünce, orada kalan paralarını bir kâğıt üzerinde hesaplıyordu. Bu, sadece, düzgün iş görmüş olmak içindi, paraya ne kadar büyük delik açılırsa açıl-

sın, Jervez, ekonomisindeki bu bozgunun hesabını, o kadın kadıncık haliyle ve sakın gülümseyişiyle, yine tutuyordu. Bu parayı bu kadar

iyi bir şekilde kullanmak, felâkete uğradıkları bir sırada onu el altında bulmak da bir avuntu değil miydi? Ve, hiç bir esef duymadan, itinalı bir elle, cüzdanı, karpuzun altına, rakkasın arkasına yine yerleştiriyordu.

Gujeler, Kupo'nun hastalığı zamanında, Jervez'e karşı çok iyi davrandılar. Madam Guje, tamamıyla onun emrine hazır idi. Ne zaman sokağa çıksa, şekere, tereyağına, tuza ihtiyacı olup olmadığını mutlaka sorar, öyle inerdi; et pişirdiği akşamlar, ilk et suyunu Jervez'e verirdi; hatta, onu çok uğraşır görürse, mutfağını derleyip topluyor, bulaşığına yardım ediyordu. Guje, her sabah, genç kadının kovalarını alıyor, Puasonye sokağındaki çeşmeden doldurup getiriyordu. İki meteliklik bir tasarruf oluyordu, bu. Yemekten sonra, aile efradı odayı doldurmadiği zamanlar, Gujeler, gelip Kupo'larla beraber oturuyorlardı. Saat ona kadar, iki saat, demirci, hastanın etrafında, Jervez'in fırıl fırıl döndüğünü seyrederek, piposunu içiyordu. Oturduğu kadar, on kelime konuşmazdı. Sarışın, iri çehresi, dev omuzları arasına gömülü; onun bir fincana ilâç koyusunu, kaşığı şingirdatmadan şekeri karıştırışını görerek uygulanıyordu. O, yatağı bastırırken, Kupo'yu, şefkatli bir sesle avuturken, Guje, baştanbaşa sarsılıyordu. Hiç bu kadar fedakâr kadın görmemişti. Hatta, topallaması bile ona yakışıyordu, çünkü, bütün gün, kocasının yanında didinmesi de ayrı bir meziyetti. Ne yalan söylemeli, bir çeyrek saat, karnını doyuracak kadar bir zaman bile oturmuyordu. Durmadan, eczaneye koşuyor, pis işlerle uğraşarak, içinde her türlü iş görülen bu odada düzeni korumak için ölesiye çarpınıyordu. Bununla beraber, hiç şikâyet etmiyor, yorgunluktan, gözleri açık, ayakta uyuduğu akşamlar bile, hep güler yüzlü duruyordu. Demirci, bu fedakârlık havası içinde, eşya üzerinde sürünüp duran ilâçların ortasında, Jervez'in, Kupo'yu bütün kalbiyle sevdiğini ve tedavi ettiğini gördükçe, ona karşı büyük bir sevgi beslemeye başlıyordu.

Bir gün, iyileşme halindeki hastaya:

«Eh! Gördün mü bak, onarıldım işte,» dedi. «Merak etmiyordum zaten, senin karın, Allah için...»

Guje evlenecekti. Daha doğrusu, annesi, çok uygun bir kız, kendisi gibi dantelacı bir kız bulmuş, onunla evlenmesini pek istiyordu. Guje anasını üzmemek için peki diyordu, hatta, düğün için, eylül ayının ilk günleri kararlaştırılmıştı. Ev kurmaları için gerekli olan para, çoktan beri Biriktirme Sandığında bekliyordu. Fakat Jervez bu evlenmekten söz ettikçe, o, başını sallıyor, ağır sesle:

«Bütün kadınlar sizin gibi değildir, madam Kupo,» diyordu. «Eğer bütün kadınlar sizin gibi olsaydı, insan on tanesiyle evlenirdi.» Kupo, iki ay sonra, ayağa kalkmaya başlayabildi. Uzağa gidemiyor, yataktan pencereye kadar, o da Jervez'e tutunarak yürüyebiliyordu. Orada, sağ bacağını, bir tabureye uzatıp, Lo-riyölerin koltuğuna oturuyordu. Hava don olduğu günler, bacakları kırılanlara gülen bu alaycı, başına gelen bu kazadan dolayı pek üzüntüdeydi. İş kalenderliğe vuramıyordu. Yatakta geçirdiği iki ay zamanı, sövüp saymakla, çevresindekileri küplere bindirmekle geçirmişti. Sucuk gibi, iple sarılı, kaskatı bir bacakla, sırtüstü yatmak, gerçekten çekilir şey değildi. Tavanı ezberlemişti, Allah bilir, yataklığın köşesinde bir çatlak vardı ki, gözü kapalı resmini çizebilirdi. Sonra, koltuğuna yerleşince, bu da başka bir sorun oldu. Mumya gibi, buraya mihlanıp uzun zaman böyle kalacak mıydı? Sokak pek eğlenceli değildi, gelen geçen yoktu, bütün gün de pis pis, Javel suyu kokuyordu. Yok, gerçekten yaşlanıyordu; surlar ne âlemdeydi, sadece görmek için, hayatının on yılını vermeye razıydı. Böylece söyleniyor, sonra, hep, kadere sövüp sayıyordu. Uğradığı kazada hakkaniyet yoktu, kendisi gibi, haylazlık etmeyen, içicilik etmeyen iyi bir işçinin başına bu kaza gelmeli miydi? Başkalarına olsa, belki, akli erecekti. «Kupo baba, mastor olduğu bir gün düşüp kafasını patlattı,» diyordu. «Hak etmişti diyemem, amma, bunun yine bir anlamı vardı... Ben bir şey içmemiştim, çok sakindim; vücudumda bir damla içki yoktu; bir de, Nana'ya hanımış yapmak

için döneyim derken tekerlendim!... Haksız değil mi bu? Eğer Allah varsa, doğrusu, pek tuhaf işler görüyor. Bunu mümkün değil hazmedemeyeceğim.»

Bacaklarını kımıldatmaya başladıktan sonra, işe karşı, için için kin besler oldu. Günlerini, kediler gibi, yağmur olukları boyunca dolaşarak geçirmek, belâlı bir işti. Burjuvalar işlerini biliyorlardı! Merdiven çıkamıyacak kadar fazla korkak oldukları için, ateşin başına rahat rahat yerleşip zavallılara aldırış bile etmiyorlar, başkalarını öne sürüyorlardı. Ve Kupo, sonunda, herkesin, kendi damına kendi çinkosunu, kendi koyması gerekeceği hükmüne varıyordu. Elbette ya! Adalet, bunu gerektirirdi. Islanmak istemiyorsan, örtün! Sonra, bir başka iş öğrenmediğine esefleniyordu. Meselâ, abanozculuk daha güzel, tehlikesi daha azdı. Bu da, yine Kupo babanın kabahatiydi. Babaların, ne olursa olsun, çocuklarını kendi işlerine sokmaları, ne kötü âdetti!.

Kupo, iki ay daha, koltuk değnekleriyle gezdi. Önce sokağa inip, kapının önünde bir pipo içebilmişti. Sonra, güneşte sürüne sürüne, dış bulvara kadar gitmiş, saatlerce bir tahta sıraya oturmuş, kalmıştı. Neşesi geliyor, bol palavracılığı, bu uzun gezintiler sırasında, keskinleşiyordu. Ve Kupo, bu gezintilerde; yaşamak zevkiyle beraber, vücudunu sere serpe, kasları çok tatlı bir uykuya doğru kayarak hiç bir iş görmemek hazzını da tadıyordu. Bu, vücudunu gıdıklayarak onun cildine girmek için iyileşmeden faydalanan tembelliğin bir zaferi idi. Oradan, sapsağlam, neşe içinde dönüyor, hayatı güzel buluyor; bu, neden dolayı ebediyen devam etmiyor diyordu. Koltuk değneği olmadan yürümeye başlayınca daha uzaklara kadar yürüdü, arkadaşlarla görüşmek için yapı yerlerini dolaştı. Yapılmakta olan evlerin karşısında, kollarını kavuşturup duruyor, bıyık altından gülüyor, başını sallıyordu; ve, harıl harıl çalışan işçilerle alay ediyor, kendini zorlamanın sonu nereye varacağını onlara göstermek için, bacağını uzatıyordu. Başkaları çalışırken, karşılarında bu alaylı duruşlar, onun, işe karşı olan kinini yatıştırıyordu. Şüphe yok ki, yeniden işe başlayacaktı, mecburdu; fakat, bunu, olabildiği kadar geçte bırakacak-

I

ti. Gayretsizlik göstermekte haklıydı. Sonra da, bir parça yan çizmek pek hoşuna gidiyordu.

Kupo, canı sıkıldığı günler, öğleden sonra, Loriyölerin yanına çıkıyordu. Loriyöler, ona çok acıyorlar, türlü türlü iltifatlarla, kendisini çekiyorlardı. Evlendiğinin ilk yılları, Jer-vez'in nüfuzu sayesinde ellerinden kaçmıştı; şimdi, karısından korkmasıyla alay ederek onu tekrar ellerine alıyorlardı. Sen erkek değil misin? diyorlardı. Ama, Loriyöler, büyük bir anlayış gösteriyorlar, çamaşırcı kadının meziyetlerini gerektiğinden aşırı övüyorlardı. Kupo, Jervez'le henüz çekişmiyor, fakat kız kardeşinin kendisini çok sevdiğini yeminle temin ediyor, ona karşı daha iyi hareket etmesini istiyordu. Karı koca arasında, ilk kavga, bir akşam, Etiyen yüzünden oldu.

Çinko işçisi, öğleden sonrayı, Loriyölerin evinde geçirmişti. Eve döndüğü zaman, yemek geciktiği için, çocuklar da karnımız aç diye vızıldanmaya başladıklarından, Kupo, birdenbire Etiyen'e kızmış, yaradana sığınıp iki şamar patlatmıştı. Sonra, bir saat homurdanmıştı. Bu piç kurusu kendinin değildi, evde onun varlığına sanki ne diye dayanıyordu? Günün birinde, onu kapı dışarı edecekti. O zamana kadar, yumurcağı, fazla ileri geri söylenmeden kabul etmişti. Ertesi gün, haysiyet ve şerefinden sözetsmeye başladı. Üç gün sonra, çocuğun kıcına, sabah akşam tekme savurmaya girişti; ve iş o hale geldi ki, çocuk, onun yukarı çıktığını işitince, Guje'lere kaçıyordu, yaşlı dantelci kadın, onu orada, derslerine çalışsın diye, masanın bir kenarında oturtuyordu.

Jervez, çoktan beri, tekrar çalışmaya başlamıştı. Saatin karpuzunu kaldırıp koymak zahmetine artık girmiyordu. Biriktirdiği paraların

hepsi bitmişti. Zahmetle çalışmak, dört kişi için çalışmak lâzımdı, çünkü, sofrada dört can vardı. Bütün bu kalabalığı, kendisi besliyordu. Haline acıyanlar olursa, o hemen, Kupo'yu mazur gösteriyordu. Düşünün bir kere! Ne acı çekmişti, huysuzlaşmasında şaşılacak bir şey yoktu! Fakat, sağlığı yerine geldikçe, bu da geçecekti. Ve, Kupo'nun, şimdi sağlam göründüğünü, yapı yerine gidip çalışabileceğini söyleyen olursa, itiraz ediyordu. Hayır, hayır, daha zamanı değildi! Onu.

MEYHANE

135

tekrar yatakta görmek istemiyordu. Doktorun kendisine ne söylediğini biliyordu, elbette! Her sabah, ağır almasını, kendini zorlamamasını söyleyerek, Kupo'yu çalışmaktan engelleyen kendisiydi. Hatta, yeleğinin cebine, yirmi meteliklik paralar koyuyordu. Kupo, bunu, olağan bir şey gibi kabul ediyordu; okşanmak için türlü türlü ağrılar, sızılar çıkarıyordu; aradan altı ay geçtiği halde, iyileşmesi hâlâ sürmekteydi.

Şimdi, başkalarının çalıştığını seyretmeye gittiği zaman, arkadaşlarla beraber meyhaneye girip memnuniyetle bir kadeh şarap içiyordu. Şarapçı dükkânında da, insan az rahat etmiyordu, hani? Gülüşüp eğleniyor, beş dakika zaman geçirili-yordu. Bu, kimsenin namusuna dokunmuyordu. Yalnız, gösterişçiler, kapının önünde, susuzluktan ölüyormuş gibi görünüyordlardı. Bir zamanlar, onunla alay etmekte hakları vardı, çünkü bir kadeh şaraptan ölen yoktu. Fakat Kupo, göğsüne vuruyor, şaraptan başka hiç bir şey içmemekle övünüyor. Her zaman şarap içer, hiç ispiro içmezdi; şarap, hayatı uzatır, insanı rahatsız etmez; sarhoş etmezdi. Ama, birkaç defa, işsizlikle, bir yapı yerinden diğerine, bir meyhaneden başka bir meyhaneye dolaşarak geçen günlerden sonra, eve çakır keyif dönmüştü. O gün, Jervez, Kupo'nun saçmalarını Guje'lerin dinlemesine mâni olmak için, başı pek fazla ağrıdığını bahane ederek kapısını kapamıştı. Genç kadın, yavaş yavaş mahzun bir hal alıyordu. Sabah akşam, hâlâ kiralık olan dükkânı görmeye, Gut Dor sokağına gidiyordu; giderken de, yaşını başını almış bir insana yakışmayacak bir çocukluk yapıyormuş gibi, gizleniyordu. Bu dükkân, yine onun aklını çelmeye başlamıştı; gece, ışığı söndürdükten sonra, gözleri açık, dükkânı düşünmekte, yasak bir zevkin çekimini buluyordu. Yeniden hesaplar yapıyordu: Kira için iki yüz elli frank; yüz elli franklık âlet, edevat ve yerleşme masrafı; on beş gün geçinmek için yüz frank avans; en aşağı bir hesapla, toplam beş yüz frank. Bundan, hep, açık açık söz-etmemesi, Kupo'nun hastalığından dolayı yenip bitirilen birikmiş paralara acır görünmek korkusundandı. Çoğu zaman arzusunu ağzından kaçırmasına ramak kalıyor, lakırdısını, kötü bir

136

A İN

fikirden dolayı utanırcasma, yutuyor, sapsarı kesiliyordu. Şimdi, bu kadar bir parayı biriktirinceye kadar dört beş sene çalışmak gerekti. Ona ümitsizlik veren vey, hemen iş tutama-maktı; Kupo'ya güvenmeden, çalışma zevkini tekrar bulması için ona aylarca zaman bırakarak, evin ihtiyaçlarını kendisi temin edebilecekti; ara sıra, Kupo, şarkı söyleyerek, kendisine bir litre şarap ısmarladığı o Me - Bot münasebetsizinin yaptığı bir azizliği anlatarak, neşe içinde eve döndüğü zamanlar kapıldığı gizli korkulardan kurtulup gelecekte emin, rahat olacaktı.

Bir akşam, Jervez evde yalnızken Guje içeri girdi ve her zamanki gibi kaçmadı. Oturmuş, ona bakarak sigara içiyordu. Söyleyecek önemli bir sözü olsa gerekti; o sözü zihninde evirip çeviriyor, olgunlaştırıyor, bir türlü uygun bir şekil veremiyordu. En sonunda, uzun bir susmadan sonra, kararını verdi, piposunu ağzından çıkardı, bir çırpıda:

«Madam Jervez; dedi; izin verir misiniz; size ödünç para vereyim?»

Jervez dolabının bir çekmesine doğru eğilmiş, beş arıyordu.

Kıpkırmızı kesilerek kalktı. Demek ki, sabahleyin, dükkânın

karşısında, on dakikaya yakın bir zaman, heyecan içinde durup kaldığını, Guje görmüştü, öyle mi? Genç adam, sanki incitici bir

teklifte bulunmuş gibi, utangaç bir tavırla gülüm-süyordu. Fakat Jervez, şiddetle reddetti; ne zaman geri vereceğini bilmeden, hiç bir zaman para kabul edemezdi. Sonra da, gerçekten lâzım olan para pek fazlaydı. Ve, Guje, üzülmeye ısrar edince:

«Amma, siz evleneceksiniz! dedi. Evlenme paranızı alamam, tabii!»

Bu sefer, Guje kızardı:

«Siz o işi düşünmeyin, diye cevap verdi. Artık, evlenmiyorum. Öyle bir düşünce, işte... Gerçekten, parayı size ödünç vermeyi tercih ediyorum.»

O zaman, ikisi de başlarını eğdiler. Aralarında, söylemedikleri çok tatlı bir şey vardı. Ve Jervez kabul etti. Guje, annesine haber vermişti. Sahanlığın öte tarafına geçerek hemen onu

m ü i x n a i n a

137

görmeye gittiler. Dantelci kadın, sakın yüzü kasmağına doğru eğilmiş, ciddî ve biraz mahzundu. Oğlunun hatırını kırmak istemiyor, fakat Jervez'in projesini artık onaylamıyordu. Sebebini de açıkça söyledi. Kupo'nun ahlâkı bozuluyordu. Kupo, sermayeyi yiyecekti. Madam Guje, en çok, çinko işçisinin, iyileşme zamanında okuma öğrenmek istememesini affetmiyordu. Demirci, ona okumayı öğretmek istemiş, fakat öteki, ilmin insanı zayıflattığını söyleyerek, onu dehlemişti. Bu yüzden, iki işçi, âdeta darılmışlardı. Her birisi, kendi bildiği gibi hareket ediyordu. Ama, madam Guje, koca oğlunun yalvaran bakışlarını görünce, Jervez'e karşı gayet iltifatlı davrandı. Komşulara beş yüz frank ödünç verilmesi kararlaştırıldı: Her ay yirmi frank vererek bu parayı ödeyeceklerdi. Ne kadar zamanda ödenirse ödenirdi.

Kupo, meseleyi öğrenince, gülerek:

«Ey, desene, demirci sana göz koymuş, dedi. Yooo! O cihetten rahatım, çok kakavan şey... Parasını iade ederiz. Amma, işin doğrusu, eğer dolandırıcılara düşseydi, hali dumandı.»

Kupolar, hemen ertesi gün, dükkânı kiraladılar. Jervez, bütün gün, Növ sokağından Gut Dor sokağına koştu. Mahallede, onun böyle çevik, topallamayacak kadar neşe ile gidip geldiğini görenler, bacağına ameliyat yaptırmış olsa gerek diyorlardı.

T

Boş'lar da, nisan sonundan beri, Puasonyer sokağından ayrılmışlar, Gut Dor sokağındaki büyük evde kapıcılık ediyorlardı. Ne rastlantı, amma! Jervez'in canını sıkan şeylerden biri de, Növ sokağındaki kulübesinde, kapıcısız, rahat rahat yaşadığı için, bir münasebetsizin emri altına girmek, yere bir parça su dökülmüş diye, akşam üstü kapı çok hızlı kapanmış diye kavga etmek zorunda kalışı idi. Kapıcılar, öyle mendebur insanlardı ki! Fakat, Boş'larla beraber yaşarsa, zevkli olacaktı. Tanışıyorlardı, nasıl olsa anlaşırırlardı. Kısaca, aile gibi geçineceklerdi.

Dükkân kiralandığı gün, Kupo'lar kontratı imzalamaya geldikleri zaman, Jervez, yüksek kapıdan girerken, yüreğinin heyecanla dolduğunu hissetti. Demek ki, bir küçük şehir kadar büyük, merdivenlerinin ve koridorlarının bitmez tükenmez, birbirine dolaşmış sokaklarıyla uzanıp giden bu koca evde oturacaktı öyle mi? Pencerelerine güneşte kuruyan pırtılar asılı, kül rengi cepheler, genel meydanlara mahsus, çökük döşeme taşlarıyla loş avlu, duvarlardan yükselen çalışma uğultusu, ona büyük bir şaşkınlık veriyor, sonunda emelini tatmin etmek üzere bulunmaktan ileri gelen bir neşe veriyor, soluğunu işittiği, açlığa karşı bu çatışmada başarılı olamamak ve ezilmek korkusu veriyordu. Çilingirin çekiçleri ve marangozun rendeleri zemin katındaki atelyelerde takırdar ve hışırdarken, o, çok cesurca bir iş gördüğü, harıl harıl işleyen bir makinenin tam ortasına atıldığı kanısına kapılıyordu. O gün, kapının altından akan boyahanenin suları, gayet tatlı bir elma yeşiliydi. Jervez, bu suların üstünden, gülümseyerek aştı. Bu renkte, bir hayır görüyordu.

Mal sahibiyle, Boş'un kulübesinde buluşmak üzere sözleşmişlerdi. La Pe (La Paix) sokağında büyük bir bıçakçı mağazası sahibi olan Mösyö Maresko (Marescot) vaktiyle, sokak sokak gezip, gezici bileycilik etmişti. Bugün, milyonluk zengin olduğu söyleniyordu. Elli beş

yaşlarında, güçlü kuvvetli, iri kemikli, gümüş nişanlı, eski bir işçi olduğunu gösteren gayet iri elli bir adamdı. En çok haz duyduğu şeylerden biri, kiracılarının bıçaklarını ve makaslarını alıp götürerek, keyfi için, kendisi bilemekti. Kapıcılarının kulübesinde kuytu bir köşeye çekilip saatlerce oturarak hesaplara baktığı için, kibirsiz diye adı çıkmıştı. Bütün işlerini orada görürdü. , Kupo'lar, onu, madam Boş'un yağlı masası başına oturmuş, A. merdiveninin ikinci katındaki terzi kadının, ağzını bozarak, kirayı nasıl vermek istemediğini dinler buldular. Sonra, kontrat imzalanınca, Maresko, çinko işçisinin elini sıktı. İşçileri severdi, o. Zamanında az yorulmamıştı. Ama, çalışma sayesinde, insan her şeye erişirdi. Böyle dedikten ve ilk altı aylık kira olan yüz elli frangı sayıp geniş cebine indirdikten sonra, hayatını anlattı, nişanını gösterdi.

Fakat Jervez, Boşların tavırlarına bakarak bir parça sıkılıyordu. Kendisini tanımamazlıktan geliyorlardı. İki büklüm, mal sahibinin etrafında fırıl fırıl dönüyorlar, ağzından çıkacak sözleri dört gözle bekliyorlar, başlarıyla tasdik ediyorlardı. Madam Boş, dışarı fırladı, sonuna kadar açık musluğun, etrafını suya boşduğu çeşme önünde bata çıka oynayan bir sürü çocuğu kavdu; ve, evin düzen içinde bulunup bulunmadığına emin olmak ister gibi, bütün pencerelere ağır ağır göz gezdirerek, ciddi kıyafetiyle dimdik, avludan geçip geri geldiği zaman,

14U

ıvı a x n a in & emri altında üç yüz kiracı bulundurmaya başlayalı beri nasıl büyük bir otoriteye sahip olduğunu anlatmak isteyen bir dudak kıvrışı vardı. Boş, yine, ikinci kattaki terzi kadından söz ediyordu, fikrinde, onu kapı dışarı etmek lâzımdı; gecikmiş kiralari, yöneticiliğine leke sürülmesinden çekinen bir kâhya ça-basıyla, hesaplıyordu. Maresko, kiracıyı çıkarma fikrini kabul etti; fakat, gelecek ayın yarısına kadar beklemek istiyordu. Adamı sokağa atmak ağır bir işti, kaldı ki, bu hareket, mal sahibine bir metelik kazandırmıyordu. Jervez, hafif bir ürperti geçirdi, bir felâket olur da kirasını ödeyemezse, kendisini de acaba sokağa atarlar mı diye düşündü. İslî kararmış, siyah renkli eşya ile dolu kulübede, bir mahzen nemi ve loşluğu vardı; pencereden gelen ışık, terzinin orada duran masasına vuruyor, masanın üzerinde tornistan edilmek üzere getirilmiş eski bir elbise sürünüyordu; Boş'larm küçük kızı Polin (Pauline), dört yaşında, kızıl saçlı bir çocuk, yere oturmuş tencereden yükselen keskin yemek kokusuna boğulmuş, sevinçle, bir dana eti parçasının pişmesini uslu uslu seyrediyordu. Maresko, çinko işçisinin bir kere daha elini uzatırken, o. onarım sözünü açtı, bu mesele hakkında sonradan konuşacaklarına dara olan ağızdan vaadini kendisine hatırlattı. Ama mal sahibi öfkelenildi; hiç bir taahhüde girmemişti; aslında, dükkânlarda, hiç bir zaman onarım yapılmazdı. Ama, dükkânı gezmeğe razı oldu ve Kupo ile Boş'u peşine katarak oraya gitti. Küçük tuhafiyeci, raf, tezgâh gibi takımlarını alıp götürmüştü. Çırcıplak kalan dükkânın kara tavanı, üzerinden sarı renkli eski bir kâğıdın parçaları sallanan çatlak duvarları meydanda kalmıştı. Orada, odaların cınlayan boşluğu ortasında, şiddetli bir tartışma başladı. Maresko, dükkânlarını süslemenin esnafın kendisine ait bir iş olduğunu söylüyordu. Çünkü, esnaf, nihayet, her tarafı yaldızla süsletmek isteyebilirdi, halbuki mal sahibi, her tarafı yaldızla dolduramazdı. Sonra, La Pe sokağındaki kendi tesisatını anlattı, oraya yirmi bin franktan fazla para harcamıştı. Jervez, ev kadını inadiyle, reddini imkânsız gördüğü bir fikri durmadan tekrar ediyordu. Eğer burası bir ev olsaydı, mal sahibi, duvarlara kâğıt yapıştırarak değil miydi?

ti A J\

141

Peki, bu dükkânı, niçin ev saymıyordu? Ondandır, fazla bir şey istediği yoktu, tavanı beyaz badana ettirsin, duvarlara kâğıt koysun, o kadarı yeterdi.

Fakat Boş, ciddiliğini ve kayıtsızlığını bozmuyordu; arkasını

dönüyor, havaya bakıyor, hiç bir fikir vermiyordu. Kupo, kendisine hiç durmadan göz kırptığı halde, o, mal sahibi üzerindeki büyük nüfuzunu kötüye kullanmak istemez gibi görünüyordu. Oysa, bir aralık, yüzünde ufak bir hareket oldu, hafif, solgun bir tebessümle, başını salladı. Tam o sırada, Maresko da, artık tahammülü kalmamış zavallı bir tavır takınarak, on parmağını, parası zorla alman bir hasis elinin titreme-siyle açarak, Jervez'in ısrarlarına boyun eğmiş, kâğıt parasının yarısını kendi vermesi şartıyla, tavanın onarımı ve duvar kâğıdı koymayı vaat ediyordu.

Artık, başka söz dinlemek istemediği için, acele ile çıktı, gitti. O zaman, Boş, Kupolarla yalnız kalınca, gayet şen, onların omuzlarına vurmaya başladı. Nasıl? Koparmışlardı, işte. Eğer o olmasa, ne tavan badana edilirdi, ne duvara kâğıt konurdu. Mal sahibinn, göz ucuyle, kendisine nasıl danıştığına, ve onun gülümsediğini görünce birdenbire nasıl kararını verdiği dikkat etmişler miydi? Sonra, eviri gerçek sahibi kendisi olduğunu, gizlice itiraf etti. Evden kiracıların çıkarılmasına o karar veriyor, hoşuna giden kimselere daire kiralıyor, kira paralarını topluyor, on beş gün dolabında sakladığı oluyordu. O akşam, Kupolar, Boşlara teşekkür makamında iki litre şarap göndermeyi nezaket gereği saydılar. Yapılan iş bir hediye haket-mişti.

Hemen o pazartesi, işçiler dükkânda işe başladılar. Bilhassa kâğıdın satın alınması büyük bir iş oldu. Jervez, duvarları aydınlatmak ve şirinleştirmek için, mavi çiçekli gri bir kâğıt istiyordu. Boş, kâğıdı satın almak için onunla beraber gitmeyi teklif etti; kendisi istediği gibi seçerdi. Ama mal sahibinden kesin emir almıştı, kâğıdın tomarı on beş meteliği geçmeyecekti. Kâğıtçının dükkânında bir saat kaldılar. Çamaşırcı kadın on sekiz meteliklik, İran kumaşı örneği, çok hoş bir kâğıt-

142

ta gözü kalmış, öteki kâğıtları çok çirkin buluyor, üzülüyordu. Nihayet, kapıcı razı oldu. Bir çaresini bulacak, icap ederse hesaba bir tomar fazla kâğıt ilave edecekti. Bunun üzerine, Jer-vez, dönüştü, Polin'e pasta aldı. Altta kalmak istemiyordu, cömert görünmekte çok fayda vardı.

Dükkânın, dört gün içinde hazır olması lâzımdı. Onarma işleri üç hafta sürdü. Önce, boyaların, sadece yıkanması kararlaştırıldı. Ama, eskiden şarap rengi olan bu boyalar o kadar kirli ve iç sıkıcı idi ki, Jervez, dükkân camekânını, sarı zırhlarla süslü açık maviye boyatmak hevesine kapıldı. O zaman, onarma uzadı, gitti. Hâlâ çalışmaya başlamayan Kupo, işin ilerleyip ilerlemediğini görmek için, sabahleyin erkenden oraya geliyordu. Boş da, iliklerini onarmakla uğraştığı redingotu veya pantolonu bırakıyor, işçilerine nezaret etmeye geliyordu. Birlikte, işçilerin karşısında, elleri arkalarında, ayakta duruyorlar, bütün içerek, tükürerek, bütün günü, boyacıların fırça vuruşları hakkında fikirlerini söylemekle geçiriyorlardı. Bitmez tükenmez ikirler yürütüyorlar, sökülecek bir çivi için derin düşüncelere dalıyorlardı. İri yarı iki saf adam olan boyacılar, ikide birde merdivenlerinden iniyorlar, onlar da dükkânın ortasına gelip dikiliyorlar, münakaşaya karışıyorlar, başladıkları işe bakarak saatlerce kafa sallıyorlardı.

Tavan, oldukça çabuk badanalandı. Asıl, bir türlü bitmeyecek gibi görünen, boyalardı. Bir türlü kurumak bilmiyordu. Saat dokuza doğru, boyacılar, ellerinde boya kovalarıyla geliyorlar, bunları bir köşeye bırakıyorlar, işe bir bakıyorlar, sonra ortadan kay bölüyorlardı; bir daha yüzlerini gören yoktu. Ya yemeğe, yahut, yandaki Mirra sokağında zuhurat bir işi tamamlamaya gidiyorlardı. Ara sıra, Kupo, Boş'u, boyacıları, oradan geçen arkadaşlarını da beraber alarak, hepsini bira içmeye götürüyordu. Bir yarım gün daha böylece havaya gitmiş oluyordu. Jervez'in içi içine sığmıyordu. Birdenbire, iki gün içinde, bütün işler bitiverdi, boyalara cilalar sürüldü, kâğıtlar yapıştırıldı, çöpler tenekeye atıldı. İşçiler, bütün bu işleri âdeta

oyuncak oynar gibi, merdivenlerin tepesinde, mahallenin başını sersem edecek kadar şarkı söyleyerek bitirivermişlerdi.

Hemen taşındılar. Jervez, ilk günler, çarşı dönüşü, sokaktan geçerken, çocuk gibi seviniyordu. Ağır alıyor, evine bakıp gülümsüyordu. Uzaktan, öteki dükkân camekânlarının meydana getirdiği siyah dizi ortasında, kendi dükkânı üzerinde «ince Çamaşırcı» ibaresi, sarı boyalı iri harflerle yazılı açık mavi tabelasıyla, ona, pırıl pırıl, başka bir sevimlilik ile gözüküyordu, iç kısmı, küçük muslin perdelerle örtülü, çamaşırın beyazlığını göstermek için mavi kâğıt kaplı vitrinde, askıda erkek gömlekleri duruyor, bağlarından, pirinç tellere asılı kadın hotozları sallanıyordu. Ve Jervez, gök mavi boyalı dükkânını, güzel buluyordu.

Dükkânın içine gelince, yine mavi idi. Bir Pompadur İran taklidi olan kâğıtta, asma dallarına sarılı sarmaşık resimleri vardı; odanın üçte ikisini kaplayacak kadar büyük bir masadan ibaret olan, kalın bir örtü örtülü tezgâh, üstünde durduğu sehpalar gözükmesin diye, mavimtrak iri dallı bir kreton par-çasıyla çevrilmişti.

Jervez, bir iskemleye oturuyor, göze hoş görünen bu temizlikten dolayı mutlu, yeni aletlerini gözleriyle yiyecek gibi seyrederek, sevinçle soluyordu. Ama, gözü, en önce, makinesine gidiyordu. Bu, dökme bir soba idi. Üzerinde, eğik levhalara dizilmiş ve ocak kısmının etrafına sıralanmış on tane ütü hep birden ısınabiliyordu. Jervez, diz çöküyor, cırağı olacak sersem küçük kızın, fazla kok kömürü tıktırarak, sobanın dökmesini çatlatması korkusunu her zaman yüreğinde duyarak bakıyordu.

Dükkânın arka kısmında, ev olarak kullanılacak daire de pek uygun bir yerdi. Karı koca, ilk odada yatıyorlardı; yemek orada pişiyordu; orada yiyorlardı. Dipte, evin avlusuna açılan bir kapı vardı. Nana'mn yatağı, tavana yakın, yuvarlak bir tepe camından ışık alan sağdaki büyük odada idi. Etiyen, yerde daima kocaman yığınlar yapan kirli çamaşırlarla beraber, soldaki odada yatıyordu. Ama, Kupo'larm önce itiraf etmek istemedikleri bir kusur vardı. Duvarlardan nem sızıyordu. Ve öğleden sonraları üçten sonra, evin içi karanlık oluyordu.

144

Mahallede, yeni dükkân, büyük bir etki yaptı. Kupo'ları, fazla ileri gitmekle ve başlarına dert açmakla suçladılar. Sahiden, Guje'lerin verdiği beş yüz frangı tesisata harcamışlar ve önce kararlaştırdıkları gibi on beş gün geçinecek kadar para bile alıkoymamışlardı. Jervez, kepenklerini ilk defa açtığı sabah, para çantasında tastamam altı frank vardı. Ama, üzülüyordu, müşteriler geliyordu, işleri çok güzel gidecek gibi görünüyordu. Sekiz gün sonra, cumartesi günü yatmadan evvel, iki saat oturdu, bir kâğıt parçası üzerinde hesaplar yaptı. Ve yüzü gülererek, Kupo'yu uyandırdı, eğer akıllı uslu davranırlarsa, yüzlerce, binlerce kazanç temin edebileceğini söyledi. Madam Loriyö, Gut Dor sokağında, gezdiği yerde: «Ee! diye haykırıyordu. Kardeşim olacak sersemin işi var!.. Paytağın safa sürmesi eksikti. Yakışıyor, değil mi?»

Loriyöler, Jervez'le, kanlı bıçaklı dargındılar. Önce, dükkânın onarımı sırasında öfkeden çatlayacak hale gelmişlerdi. Daha, boyaları uzaktan görür görmez karşı kaldırıma geçiyorlar, dişlerini sıkarak evlerine çıkıyorlardı. Bu hiçin hiçi mahlukun mavi dükkâna sahip olması, namuslu insanların kolunu kanadını kıracak şeylerden değil miydi? Onun için, daha ikinci gün, tam madam Loriyö çıkarken, çırak kız, bir tas kolayı, sokağa savurduğu için, beriki, gelininin kendisini işçi kızlar tarafından tahkir ettirdiğini söyleyerek, sokağı ayaklandırmıştı. Bunun üzerine her türlü ilişkileri kesilmişti; artık, biribir-lerine rastladıkça, yalnız, ters ters bakıyorlardı. Madam Loriyö, durmadan:

«Evet, güzel hayat, doğrusu! diyordu. Kırtipil dükkânının sermayesi nereden geldiği belli! Demirciden kazandığı para... Onlar da matah şeyler, hani! Babaları, giyotini zahmetten kurtarmak için, kendi kafasını bıçakla mı kesmiş ne? İşte buna benzer bir hikâye!»

Madam Loriyö, Jervez'i, Guje ile yatmakla açıktan açığa suçluyordu.

Yalan söylüyor, bir akşam, iksini, dış bulvarda bir tahta sıra üzerinde yakaladığını söylüyordu. Bu ilgiyi aklına getirdikçe, gelininin duyduğunu tahmin ettiği zevkleri düşündükçe, çirkin kadın namuskârlığı içinde, öfkesi daha rtiyOr

İL X XI £\

du. Her gün, yüreğinden kopan ses, dudaklarına kadar yükseliyordu: «Kuzum, bu sakat karının nesi var da kendini sevdireyor? Bak beni seven oluyor mu?»

Sonra, komşularla, bitmez tükenmez dedikodular yapıyordu. Bütün hikâyeyi anlatıyordu: Nikâh günü, suratı pek tuhaftı. Onun burnu iyi koku alırdı, işin ne renk alacağını daha o zamandan hissediyordu. Eh, sonradan, Paytak, öyle yumuşak başlı; öyle ikiyüzlü davranmıştı ki, kendi de, kocası da, Kupo'-nun hatırı için, Nana'ya isim anası ve babası olmaya razı olmuşlardı. Hem, böyle bir vaftiz de, pahalıya mal oluyordu ha! Amma, şimdi, doğrusu ya, Paytak ölüm halinde olsa da bir bardak su istese, elbette vermeyecekti. O, küstahları, ahlâksızları, utanmazları sevmezdi. Amma, Nana, eğer isim babasıyla isim anasını görmeye gelirse, baş üstünde yeri vardı. Anasının günahı çocuktan sorulmazdı, öyle değil mi ya? Kupo'nun öğüde ihtiyacı yoktu, onun yerinde hangi erkek olsa, karısına iki şamar atar, kış üstü gerdele oturturdu. Neyse, bu kendi bileceği işti, ondan beklenen şey, ailesine karşı saygı beslemesinden başka bir şey değildi. Aman yarabbi! Eğer Loriyö, onu, madam Loriyö'yü suç üstü halinde yakalasaydı! Mesele, sessiz sadasız geçip gitmezdi. Loriyö, milini onun karnına saplardı.

Ama, evde geçen kavgaların ciddî hakemleri olan Boşlar, Loriyöleri haksız buluyorlardı. Vakıa, Loriyöler, dürüst, patır-dısız, Allahm günü çalışan, kiralarını tıklar tıklar veren insanlardı. Ama, doğrusu, kıskançlıktan kuduruyorlardı. Üstelik de, sineğin yağını hesap ediyorlardı. Kısacası, nekes insanlardı; evlerine gidildiği zaman, bir kadeh şarap ikram etmemek için, binliklerini saklıyorlardı; sözün kısası, sağlam ayakkabı değillerdi. Bir gün, Jervez, Boşlara frenküzümü likörüyle selç suyu ikram etmişti; kapıcı kulübesinde bunu içmekle meşguldüler. O sırada, madam Loriyö, dimdik geçmiş, kulübenin kapısı önüne tükürür gibi bir hareket yapmıştı. O günden beri, her cumartesi gün, madam Boş, merdivenleri ve koridorları süpürürken, Loriyölerin kapısı önündeki çöpleri olduğu gibi bırakıyordu.

10

1*0

Madam Loriyö:

«Elbette! diye söyleniyordu. Paytak, o pisboğazları tıka basa doyuruyor! Ah! Hepsi birbirinin aynı... Amma, canımı sıkmasınlar, mal sahibine şikâyet ederim. Daha dün, o Baş olacak sinsinin, madam Godron'un eteklerine sürtünüp durduğunu gördüm. Yarım düzüne çocuk anası, o yaşta bir kadına sataşmak, soysuzluğun dik âlâsı!... Bu da onlara has rezaletlerden biri, Boş anaya haber vereceğim, kocasını biraz pataklasın... Öyle ya! Bir parça eğleniriz.»

Kupo ana, her iki evle de hâlâ görüşüyor, herkesle beraber aynı şeyi söylüyor, hatta yemeğe daha fazla alıkonuluyor, bir akşam kızını bir akşam gelinini, güzel güzel dinliyordu. Madam Lora, şimdilik, Kupolara gitmiyordu, çünkü, metresinin burnunu bir usura vuruşta kesen bir Zuhaf askeri meselesinden dolayı Paytak'la kavga etmişti. Zuhaf askerini savunuyor, ustura darbesini pek âşıkane buluyor, amma, sebep göstermiyor. Ayrıca, madam Loriyö'ye, Paytağın, lâkırdı arasında on beş yirmi kişinin yanında kendisinden pervasızca, Kilkuyruk diye söz ettiğini söyleyerek onu büsbütün öfkeli yapmıştı. Evet, tabii, şimdi Boşlar ve komşular, ona Kilkuyruk adını takmışlardı.

Jervez, bu dedikoduların ortasında, rahat, gülümser, dükkânın kapısı önünde, dostları, iltifatlı bir baş hareketiyle, selâmlıyordu. Sürdüğü ütüyü bir aralık bırakıp, bir dakika için oraya gelmekten kaldırımın bir ufacık parçasına sahip taşkın bir dükkâncı gururuyla, gülümseyerek, sokağı seyretmekten haz duyuyordu. Gut Dor sokağı onundu; çevre sokaklar da; bütün mahalle de. Arkasında beyaz

entariyle çıplak kollarıyla, çalışmanın harareti ortasında dağılan kumral saçlarıyla, başını dışarı uzattığı zaman, gelen geçenleri, eyleri, kaldırım ve gökyüzünü bir çırpıda görmek için, bir sola, bir sağa; sokağın iki ucuna birer göz atıyordu. Solda, Gut Dor sokağı, rahat, ıssız: kadınların kapı önlerinde yavaş seslerle konuştukları bir taşra köşesine dalıyordu; sağda, birkaç adım ötede, Puasonye sokağı; arabalarının gürültüsüyle, sürekli bir kalabalığın gidip gelişiyle bu köşeyi, insan dolu bir dört yol ağzına benzetiyordu. Jervez, sokağı; yük arabalarının eğri büğrü iri taşlı kal-

n a j n E

147

dirimin oyuklarında sarsıla sarsıla yürümelerini, halkın, çakıllı dik yokuşlarla kesilen dar kaldırımlarda itişip kakışmasını severdi. Dükkânının önündeki o üç metrelik su yolu, çok büyük bir önem, geniş bir nehir önemi alıyor ve Jervez, evdeki boyahananın, sularını, kara çamur, ortasında, göze çok hoş görünen cicili renklerle boyadığı bu tuhaf ve canlı nehri, gayet temiz görmek istiyordu. Sonra, mağazalara, önünde, ufak delikli ağlarla örtülü kuru yemiş sergisi bulunan geniş bakkal dükkânına; ayrıık bacaklarından ve kollarından asılmış, mavi etekliklerle ve gömleklerin, en ufak bir rüzgârla sallandığı işçi çamaşırhanesine bakıyordu. Yemişçinin ve işkembecinin dükkânlarında tezgâh köşeleri görüyordu. Bu köşelerde, kocaman kediler, uzanmış yatıyorlardı.. Komşusu, kömürcü madam Vigurö (Vigoureux), aşı boyası bir zemin üzerine, odun resimleri çizilerek yapılmış tuhaf bir köy evini tasvir eden sergisine dayanıp, erkeklerle gülüşerek vakit geçiren, yüzü karalı, gözleri parlak, ufak tefek tombul bir kadın, ona selâmını cevaplıyordu. Şemsiyeci dükkânı işleten öteki komşuları, madam Kü-dorj (Cudorge) ve kızı, vitrinleri karartılmış, ateş alı, kalın bir boya tabakasıyla örtülü çinkodan iki küçük şemsiye ile süslü kapıları her zaman kapalı, hiç dışarıya çıkmazlardı. Ama, Jervez, tekrar içeri girmeden evvel, hep, karşıdaki büyük, beyaz duvara bakardı. Üzerinde hiç pencere bulunmayan bu duvara açılmış büyük araba kapısından içeri bakınca, okları havaya kalkık yük ve binek arabalarıyla dolu bir avluda bir demirci ocağının alevleri görülüyordu.

Duvara, yelpaze şeklinde dizilmiş nallarla çevrili, iri harflerle Nalband Dükkânı ibaresi yazılmıştı. Bütün gün. örsün üzerine vuran çekiçlerin sesi işitiliyor, kıvılcım parıltıları, avlunun soluk gölgesini aydınlatıyordu. Bu duvarın dibinde de, hurda demir satan bir dükkânla, kızarmış patates satıcısı bir kadının dükkânı arasında, dolap kadar ufak bir kovukta bir saatçi; redingotlu, temiz pak bir efendi vardı. Cam kapakların altında uyuklayan nazik şeylerle dolu bir tezgâhın önünde, minimini aletlerle, durmadan saatler kurcalayıp duruyor, arka-

148

M İÜ i ti A İN

Ci

sında, iki üç düzine ufacık guguklu saatin sarkaçları, sokağın kara sefaleti ve nalbant dükkânının ahenkli gürültüsü ortasında, hep birden sallanıyordu.

Mahalle, Jervez'i çok sevimli buluyordu. Gerçi, onu çekiştiriyorlardı, ama, iri gözlerini, ufacık ağzını, bembeyaz dişlerini bir ağızdan övüyorlardı. Kısacası, kumral güzeliydi, bacağı sakat olmasa, en güzel kadınlar arasında sayılabilirdi. Yirmi sekiz yaşındaydı, toplanmıştı. İnce hatları kalmlaşıyor, jestlerine sevimli bir ağırlık geliyordu. Şimdi, ara sıra, ütüsü kızm-caya kadar, bir iskemleyle ilişip yüzü obur bir sevinçle dolu, beklediği oluyordu. Yemek için de oburlaşıyordu; bunu herkes biliyordu; fakat, kötü bir kusur değildi bu, aksine. İnsan, güzel şeyler yiyebilecek kadar para kazandıktan sonra, patates kabu-ğuyle karın doyurursa budalalık etmiş olmaz mıydı? Kaldı ki, Jervez daima çok çalışıyor, müşterileri için paralanıyor, iş acele olduğu zaman, kepengi kapalı dükkânda, geceleri kendisi çalışıyordu. Mahallede denildiği gibi, şansı vardı; hangi işi tutsa yolunda gidiyordu. Bütün evin, Madinye'nin, matmazel Röman-ju'nun, Boşların çamaşırlarını yıkıyordu, hattâ, eski patronu

madam Fokonye'nin müşterisi olan Fobur Puasonyer'deki Parisli hanımefendileri bile ayartıyordu. Daha ilk ayın sonuncu yarısında iki işçi almak zorunda kalmıştı. Biri madam Pütua (Putois), öteki, vaktiyle altıncı katta oturan uzun Klemans'dı. Fakir adam gerisi gibi çirkin, o şaşkoloz çırağı küçük Ogüstün'-le beraber, dükkânında üç kişi çalışıyordu. Başkaları olsa, şansının bu cilvesi karşısında, muhakkak şaşırırlardı. Jervez. bütün hafta didindikten sonra, Pazartesi günü bir parça atıştırmakta haklıydı. Hem, buna da ihtiyacı vardı; iştahını kabartan lezzetli bir şey yemezse, gömleklerin kendi kendine ütülenmesini bekler, tembel tembel oturup kalırdı.

Jervez, o zamana kadar, hiç böylesine iltifatlı davranmamıştı. Koyun gibi uysal, melek gibi iyiydi. Öc almak için Kilkuyruk adını taktığı madam Loriyö'den başka hiç kimseden nefret etmiyor, herkesi mazur görüyordu. Karnını doyurup kahvesini içtikten sonra, kendini bir parça gevezeliğe verince, genel bir hoşgörülük ihtiyacına kapılıyordu. Şu sözü diline

XVI f. X ti A JN ü

149

dolamıştı: «Vahşiler gibi yaşamak niyetinde değilsek, biribiri-mizin kusurlarını affetmeliyiz, değil mi ya?» İyiliğinden söz ederlerse gülüyordu. Bir de fena olması eksikti! İtiraz ediyor, iyi olması bir meziyet sayılmayacağını söylüyordu. Bütün düşleri gerçekleşmiş değil miydi? Hayatta bir emeli kalmış mıydı? Bir zamanlar, kaldırım üzerinde bulunduğu zamanki idealini hatırlıyordu: Çalışmak, yiyecek ekmek bulmak, kendine has bir bucağı olmak, çocuklarını büyütmek, dayak yememek, rahat döşeğinde ölmek. Şimdi ise, idealinden fazlası olmuştu. Her şeyi vardı. Hem de en güzel tarafından. Jervez:

«Rahat döşeğimde Ölmek meselesine gelince, diye ilâve ediyordu, bunu umuyorum; ama, geçinden olmak şartıyla tabii.»

Jervez, en çok Kupo'ya karşı iyi davranıyordu. Kocasının arkasından, hiç bir zaman kötü bir söz etmiyor, bir şikâyetle bulunmuyordu. Çinko işçisi, sonunda yine işe başlamıştı. O sırada, çalıştığı yapı yeri Paris'in ta öbür ucunda olduğu için, Jervez ona her sabah öğle yemeği ve bütün parası diye kırk metelik veriyordu. Yalnız, altı günün ikisi, Kupo yolda duruyor, kırk meteliği bir arkadaşıyla beraber içkiye veriyor, öğle yemeğine eve geliyor, bir masal uyduruyordu. Hatta, bir defasında, uzağa gitmemiş, Me - Bot ve başka üç arkadaşıyla beraber, La Şapel kordonunda, O Kapüsen (Au Capucin) de, salyangozla, kızartma ile ve kapalı şişe şarapla, kendine mükemmel bir ziyafet çekmişti. Sonra, cebindeki kırk metelik kâfi gelmediği için, hesap puslasını bir garsonla karısına yollamış, rehin kaldığını söyletmişti. Jervez gülüyor, omuz silkiyordu. Kocasını biraz eğlenirse, ne zararı vardı? Evinde başı dinç olması için, erkeklere bir parça serbestlik gerekti. Kupo, hâlâ bacağından rahatsızdı; sonra da onu sürüklüyorlardı, budala yerine konmamak için, ötekiler gibi davranmaya elbette mecburdu. Hem, bir zararı yoktu; eğer eve sarhoş gelirse yatıyordu, iki saat sonra da hiç bir şeyi kalmıyordu. Bu arada, şiddetli sıcaklar gelmişti. Bir haziran günü, işin sıkışık olduğu bir cumartesi, öğleden sonra, Jervez, sobaya kendi kömür doldürmüştü. Borunun homurtusu ortasında, on tane ütü, soba etrafında kızmakta idi. O saatte, güneş, dükkânın ca-

150

MEYHAINB

mekânına tepeden vuruyor; kaldırımdan vuran kızgın ışığın iri menevişleri raflardaki ve vitrindeki kâğıtların rengiyle mavi-leşen bu ışık, ince çamaşırlardan elenip geçen bir güneş tozu gibi, tezgâhı, göz kamaştıran bir ışık ile aydınlatıyordu. Dükkânda, öldürücü bir sıcak vardı. Sokak kapısı açıktı, fakat hiç rüzgâr gelmiyordu. Pirinç tellere asılı kurumakta olan çamaşırlar, duman çıkarıyor, üç çeyrek saat geçmeden, yonga gibi katılaşıyordu. Bir süreden beri, bu ağır fırın havası içinde derin bir sessizlik hüküm sürüyor ve bu sessizliğin ortasında, yalnız ütülerin, üstlerine geçirilmiş kalın örtü ile boğuklaşan gürültüsü işitiliyordu. Jervez:

«Eh, dedi, bugün sıcaktan erimezsek çok iyi! İnsanın, gömleğini çıkaracağı geliyor!»

Yere, bir leğenin başına çömelmiş, kola içine çamaşır bastırmakla uğraşıyordu. Beyaz eteklikle, yenleri kıvrık, omuzlarından kayan entariyle kolları çıplak, ensesi çıplak, pembe pembe olmuş ve öyle terlemişti ki, dağınık saçlarının ufacık, kumral kâkülleri cildine yapıştıyordu.

Süt rengi suya, dikkat ile, boneler, erkek gömleği önlükleri, olduğu gibi iç eteklikleri, kadın pantolonu garnitürleri daldırıyordu. Sonra, elini bir kovaya sokup kolalanmamış gömlekler ve pantolonlar üzerinde silkeledikten sonra, o parçaları sıkıyor, dört köşe bir sepete bırakıyordu.

«Bu sepeti size hazırladım, madam Pütua, dedi. Çabuk olun e mi? Hemen kuruyor, bir saat sonra baştan başlamak lâzım gelecek.»

Kırk beş yaşında, zayıf, ufak tefek bir kadın olan madam Pütua, kestane rengi eski bir karakoyu iliklemiş, bir damla ter dökmeden ütü yapıyordu. Sararmış yeşil kurdelelerle süslü siyah hotozunu bile çıkarmamıştı. Boyuna göre fazla yüksek gelen tezgâhın önünde kolları havada, dimdik duruyor, kukla gibi kesik kesik hareketlerle ütü gezdiriyordu. Birdenbire:

«Yooo, matmazel Klemans, entarinizi giyin, diye haykırdı. Haberiniz olsun, ben açık saçıklıktan hoşlanmam. Eliniz

ORHAN KEMAL

j. 11 n

101

değmişken, neniz var neniz yoksa gösterin bari. Karşıya üç erkek birikti bile.»

Uzun Klemans, dişleri arasından, ona budala acuze diye söylendi. Bunahyordu, pekâlâ soyunabilirdi; herkesin teni kav gibi olmazdı ya! Hem, bir yeri görülüyor muydu?

Böyle diyerek kollarını yukarı kaldırıyor; iri, güzel genç kız göğsü, gömleğini geriyor; omuzları, gömleğin kısa kollarını çatırdatıyordu. Klemans otuzuna varmadan ilikleri boşalacak kadar çaba harcıyordu; fazla hovardalık ettiği günlerin ertesinde, ayaklarının altında dösemeyi duymaz oluyor, iş başında uyukluyor, kafası ve karnı paçavralarla dolmuş gibi geliyordu, fakat yine işte tutuyorlardı. Çünkü hiç bir işçi kadın, bir erkek gömleğini onun kadar zarif şekilde ütülemekle övü-nemezdi, erkek gömleklerinde uzmandı.

Sonunda, gerdanına şap şap vurdu:

«Haydi kuzum, bu mal benim, dedi. Hem de ısırmaz, kimseye zararı dokunmaz.

— Klemans, dedi Jervez. Entarinizi giyin. Madam Pütua'-nm hakkı var, yakışık almaz... Dükkânım için, olmayacak şeyler söylerler.»

Bunun üzerine, uzun Klemans, söylene söylene giyindi. Ne yapmacık şeylerdi bunlar! Hem, sanki yoldan geçenler, meme görmemişlerdi! Sonra, öfkesini, çırağın, yanıbaşında çorap, mendil gibi yalınkat çamaşır ütülemekle uğraşan o Ogüstün şaş-kolozundan aldı; onu tartakladı, dirseğiyle dürttü. Fakat Ogüstün, bir tuhaf ve şamar oğlanının, sinsi yezitliğiyle ters ters, ölç almak için, kimse görmeden, arkadan, onun elbisesine tü-kürdü.

Jervez, madam Boş'a ait bir boneye başlamıştı, bu işe itina etmek istiyordu. Boneyi yenileştirmek için kola kaynatmış-tı. Polone (Polonais) dedikleri, iki ucu yuvarlak bir küçük ütü, bone'nin içinde ağır ağır gezdirmekle uğraşırken, iri kemikli, yüzü kırmızı lekelerle dolu, etekleri sırsıklam bir kadın içeri girdi. Bu, Gut Dor çamaşırhanesinde, emrinde üç kişi bulunan bir çamaşırcı ustasıydı.

152

Jervez:

«Çok erken geldiniz, madam Bijar (Bijard) diye haykırdı. Bu akşam gelin demiştım... Bu saatte iki ayağımı bir pabuca koyuyorsunuz!»

Fakat, çamaşırcı kadın, kirlileri günü gününe sodalı suya bastıramamaktan korkarak sızlanmaya başladığı için, Jervez, kirli çamaşırları hemen vermeye razı oldu. Etiyen'in yattığı soldaki odadan çıkınları birlikte almaya gittiler ve kucak dolusu çamaşırla gelerek,

dükkânın dip tarafında, yere yığıldılar. Ayıklama işi tam yarım saat sürdü. Jervez, erkek gömleklerini, kadın gömleklerini, mendilleri, çorapları, paçavraları karmakarışık atıyor, etrafında bir yığın yapıyordu. Yeni bir müşteriye ait bir parça gelince, bunu ayırt edebilmek üzere, kırmızı iplikle, üzerine bir haç işareti yapıyordu. Sıcak havanın ortasında, bu karıştırılan çamaşırlardan, kekremsi bir koku yükseliyordu.

Klemans, burnunu tıkayarak: «Vay, vay, vay! Buram buram tütüyor!» dedi. Jervez, istifini bozmadan cevap verdi: «Elbette! Temiz olsaydı, bize vermezlerdi. Çamaşır bu, tabii kir kokacak!... Ne dedikti, on dört kadın gömleği, değil mi, madam Bijar?.. On beş, on altı, on yedi...»

Yüksek sesle saymaya devam etti. Pisliğe alışmış olduğu için hiç iğrenmiyordu; çıplak ve pembe kollarını, kirden sararmış gömleklerin, bulaşık sularının yağıyla katılaşmış bulaşık bezlerinin, terden aşınmış ve çürümüş çorapların ortasına daldırıyordu. Yine de yığınların üzerine eğilmiş yüzüne çarpan keskin koku ortasında, üzerine bir uyuşukluk çöküyordu. Bir tabureye oturmuş, ik kat olmuş, gözleri dalgın, hafifçe gülümseyerek, bu pis insan kokusundan sarhoş olmuş gibi ağır hareketlerle ellerini sağa sola uzatıyordu. Ve bu ilk tembellikleri, oradan, etrafındaki havayı zehirleyen eski çamaşırların bu boşucu kokusundan ileri geliyor gibiydi.

Tam, bir çocuk etek bezini silkelediği ve sidik içinde olduğu için, ne olduğunu anlamaya çalıştığı sırada, Kupo içeri girdi.

löö

«Vay canına! diye kekeledi, ne güneş!.. Adamın kafasına çarpıyor!» Çinko işçisi, düşmemek için tezgâha tutundu, ilk defa böyle zilzurna oluyordu. O zamana kadar, eve çakır keyif dönüyordu, o kadar. Ama, bu sefer, bir çekişmede, serseri bir ahbap şamarı, gözünü şişirmişti. Artık, arasında ak teller görünmeye başlayan kıvrırcık saçları, ne idüğü belirsiz bir şarapçı dükkânının pis bir köşesini süpürmüş olsa gerek ki, bir kâkülünden, ensesine doğru bir örümcek ağı sarkıyordu. Ama, alaycılığa devam ediyor, hatları bir parça yorgun ve ihtiyarlamış olduğu halde, ileriye doğru daha fazla çıkık çenesiyle, yine kalenderliğini kaybetmediğini bir düşesi imrendirecek kadar yumuşak teni olduğunu söylüyordu.

Jervez'e:

«Bak, anlatayım, dedi... Piye dö Seleri (Pied de Çeleri) nin yüzünden oldu; hani biliyorsun, bir bacağı tahta... Ha, işte o, memleketine gidiyor, bize ziyafet çekmeye kalktı... Yooo! Eğer bu kerata güneş olmasa, dimdik duruyorduk. Sokakta, millet hasta. Vallahi diyorum! Millet yalpa boca gidiyor...»

Uzun Klemans, onun, sokağı sarhoş görmesine güldüğü için, Kupo'nun, kendisi de taşkın bir neşeye kapıldı, az kalsın boğulacaktı.

«Vay kâfir sarhoşlar! diye bağıırıyordu. Ne maskara şeyler!.. Ama, kabahat onlarda değil, güneşte...»

Dükkândakilerin hepsi, hatta sarhoşlardan hoşlanmayan madam Pütua bile gülüyordu. Şaşkaloz Ogüstün, ağzı açık, katıla katıla gülüyor, tavuk gibi gıdaklıyordu. Ama, Jervez, Ku-po'dan şüpheleniyor, dosdoğru eve geldiğini zannetmiyor, kendisine kötü öğütler veren Loriyölerin evine uğrayıp orada bir saat zaman geçirdiğini tahmin ediyordu. Kupo, uğramadığını yeminle söyleyince o da, hoş görerek güldü, bir iş gününü daha kaybettiği için ona sitemde bile bulunmadı. «Aman ne saçmalıyor, ya Rabbi! diye mırıldandı. Bu saçmaları insan nasıl söyler!»

Sonra, şefkatli bir eda ile:

IDS

m fi i n n il t

«Haydi git yat, olmaz mı? dedi. Görüyorsun, işimiz var; işimize engel oluyorsun... Mendil otuz iki tane idi, madam Bi-jar; iki daha, otuz dört...»

Ama Kupo'nun uykusu yoktu. Yerinden ayrılmadan, inatçı bir muzip tavırla sinsi sinsi alay ederek, bir duvar saatinin sarkacı gibi iki yana sallana sallana durdu. Madam Bijar'ı savmak isteyen Jervez,

Klemans'ı çağırdı, çamaşırları saydırdı, bir yandan da kendisi yazıyordu. Her saydığı parçada, bu koca aşifte, açık saçık bir söz, bir küfür savuruyordu, müşterilerin sefaletini, yatak maceralarını ortaya seriyor, elinden geçen bütün delikler, bütün lekeler hakkında, işçi ağzıyla alaylar ediyordu. Ogüstün anlamamazlıktan geliyor, küçük kulaklarını alabildiğine açıyordu. Madam Pütua, dudaklarını ısıırıyor, Kupo'nun yanında böyle şeyler söylemeyi anlamsız buluyordu. Bir erkeğin, çamaşırları görmesine lüzum yoktu. Kendini bilen insanlar, böyle şeyleri, ortaya dökmezlerdi. Jervez ise, işini ciddi tutuyor, işitmemiş gibi davranıyordu. Bir yandan yazıyor, bir yandan, parçalar gözünün önünden geçerken kime ait olduklarını anlamak için, gözleriyle, dikkatle izliyordu; hem de, hiç bir zaman aldanmıyor, kokusundan, renginden anlayıp, her birinin sahibinin adını söylüyordu. Şu peçeteler Guje'lere aitti; kör kör parmağım gözüneydi, tencere dibi silmek için kullanılmamıştı. Şu yastık yüzü, muhakkak Boşlarındı, madam Boş'un bütün çamaşırlarına sıvıdığı pomadadan belliydi. Madinye'nin fanila yeleklerini de, ona ait olduğunu anlamak için koklamaya hacet yoktu. Bu adamın teni o kadar yağlıydı ki, yünü dümdüz ediyordu. Jervez, daha başka özellikler de biliyordu; herkesin temizlik sırlarını; ipekli etekliklerle sokaktan geçen komşuların iç çamaşırlarını, bir haftada kirletilen çorap, mendil, gömlek sayısını; herkesin, bazı çamaşırları, hep aynı yerinden nasıl yırttıklarını biliyordu. Onun için, yığınlarla hikâye biliyordu. Meselâ, madmazel Römanju'nun gömlekleri, sonu gelmez fikirlere yol açıyordu; bu gömlekler üst kısmından aşmıyordu, ihtiyar kızın omuz kemikleri galiba sivri idi; ve, on beş gün sırtında taşısa hiç kirlenmezdi, bu da gösteriyordu ki, bu yaşta, insan, tıpkı tahta gibi kuruyor, vü-

X f1 A 1\

155

cudundan bir damla bir şey çıkarabilmek bir mesele oluyordu. Dükkânda, her ayıklama işinde, bütün Gut Dor mahallesi böyle çırpıplak soyunuyordu.

Klemans, yeni bir çıkın açarak:

«Bu, cici, işte!» diye haykırdı.

Jervez, birdenbire fena halde tiksinişmiş, geri çekilmişti.

«Madam Godron'un çıkını, dedi. Artık onun çamaşırını yıkamak istemiyorum, bir bahane arıyorum... Yok, öyle nazlı değilim, hayatımda çok iğrenç çamaşırlar elledim, amma, doğrusu, buna tahammül edemiyorum. Midem altüst oluyor... Bu kadın ne yapıyor da, çamaşırı bu hale geliyor böyle, acaba?»

Klemans'a çabuk olmasını söyledi. Fakat işçi kız, hâlâ fikirler yürütüyor, parmaklarını deliklere sokuyor, parçaları, murdar çamaşırları zafer bayrağı gibi sallıyor, her biri hakkında dokunaklı sözler söylüyordu.

Bu arada, yığınlar Jervez'in etrafında yükselmişti. Şimdi, o, hep o tabureye ilişmiş durumda, gömleklerle eteklikler arasında kayboluyordu. Önünde, çarşaf, pantolonlar, masa örtüleri, bir kirlilik bozgunu vardı; ve, bunların içinde, bu gitgide büyüyen batağın ortasında, çıplak kolları, çıplak ensesi, şakaklarına yapışmış ufak kumral bukleleriyle, daha pembe, daha rahat oturuyordu. Madam Godron'un çamaşırını unutmuş, artık onun kokusunu duymadan, vakur tavrını, dikkatli ve itinalı patron gülümsemesini tekrar buluyor, bir yanlışlık olup olmadığını anlamak için, bir eliyle yığını karıştırıyordu.

Sobaya kürek kürek kok kömürü atmaya başlayan şaşko-loz Ogüstün, onu öyle bir doldurmuştu ki, dökme levhalar kı-zillaşıyordu. Dimdik inen güneş, camekâna çarpıyor, dükkân alev alev yanıyordu.

O zaman, şiddetli sıcağın daha fazla sarhoş olan Kupo'ya, birdenbire bir sevgi duygusu geldi. Son derece duygulu, kollarını açıp, Jervez'e doğru ilerledi. Peltek peltek: «Sen iyi bir kadınsın, dedi; seni öpeceğim.» Ama, yolunu kesen etekliklere ayağı takıldı, az kalsın düşecekti; Jervez. öfkelenmeden:

«Ne sakarsın, dedi. Rahat dur, işimiz bitti, işte.»

Kupo dinlemiyor, onu öpmek istiyordu. Buna ihtiyacı vardı; çünkü onu

seviyordu. Bir yandan peltek peltek konuşurken, bir yandan da, eteklik yığınlarını kaldırıyor, gömlek yığınlarına ayakları takılıyordu; sonra, inadında devam edince, ayakları dolandı ve Kupo, yüzü koyun, paçavraların ortasına uzandı. Sabırsızlanmaya başlayan Jervez, onu tartakladı ve haykırdı, ortalığı karmakarışık ettiğini söyledi. Ama, Klemans, madam Pütua'nın kendisi, Jervez'i haksız buldular. Ne olsa, Kupo, sevimli davranmıştı. Onu öpmek istiyordu. Kendisini öpmesine izin verebilirdi.

İçkici bir çilingir olan kocasının, her akşam eve geldiği zaman attığı dayaklardan canı çıkan madam Bijar:

«Siz mutlusunuz, madam Kupo! dedi. Eğer benimki böyle olsaydı, yere yuvarlanması hoşuma giderdi!»

Yatışan Jervez, sert hareketinden dolayı pişmanlık duymaya başlamıştı bile. Kupo'nun ayağa kalkmasına yardım etti. Sonra gülümseyerek yanağını uzattı. Fakat, çinko işçisi, ötekilerden çekinmeden onun memelerini tuttu.

«Doğrusu, gömleğini adamakıllı geriyor, dedi! Amma, seni çok seviyorum, biliyor musun?»

Jervez daha fazla gülerek:

«Bırak gıdıklanıyorum, diye haykırdı. Ne münasebetsizsin! Olur şey değil!»

Kupo onu iki elle yakalamış, bırakmıyordu. Jervez, çamaşır yığınının verdiği hafif baş dönmesiyle sersemlemiş, Kupo'nun şarap kokan nefesinden tiksinsen, kendini bırakıyordu. Ve, dükkânın murdarlıkları ortasında, ağız ağıza alıp verdikleri öpücük, hayatlarının ağır ağır çürümesi içinde, ilk düşüşe benziyordu. Bu sırada, madam Bijar, çamaşırları paket yapıyordu. İki yaşındaki küçük kızı Ölali (Eulalie) den söz ediyor, daha şimdiden bir kadın gibi akıllı olduğunu söylüyordu. Evde onu yalnız bırakabiliyordu; hiç ağlamaz, kibritle oynamazdı. Sonunda, madam Bijar, uzun boyu, yükün altında iki kat, yüzünü mor lekeler basarak, çamaşır çıkınlarını birer birer alıp götürdü.

Jervez, madam Boş'un bonesini tekrar ele almadan, yüzünü silerek:

«Dayanılacak gibi değil, kavruluyoruz,» dedi. Ve, sobanın kıpkızıl olduğunu görünce, Ogüstin'i şamarlamaya kalktılar. Ütüler de kırmızılaşıyordu. Bu kız tek duramaz mıydı? Arkanı dönmeye gelmiyordu, mutlaka bir uygunsuzluk yapıyordu. Şimdi, ütülerini kullanabilmek için bir çeyrek saat beklemek lâzımdı.

Jervez, ateşi, iki kürek külle örttü. Aynı zamanda, güneşin şiddetini azaltmak için, tavandaki pirinç tellere, perde gibi, bir çift çarşaf germeyi düşündü. O zaman, dükkânın içinde pek rahat ettiler.

Hava hâlâ epey sıcaktı; fakat, çarşafların öte tarafından, kaldırımda hızlı hızlı yürüyenlerin ayak sesleri işitildiği halde, insan, kendisin, beyaz bir ışık ortasında, bir yataklığin içinde, kendi evinde, dünyadan uzakta sanıyordu. Üstelik, soyunup dökünüp rahat etmek imkânı da vardı. Klemans entarisini çıkardı. Kupo da uykuya yatmak istemediğinden, orada kalmasına izin verdiler, fakat bir köşede uslu uslu oturacağına söz verme zorunda kaldı. Çünkü, artık, işi geciktirmeye gelmezdi. Jervez, Ogüstin'i kastederek:

«Bu yezit kız, Poloneyi yine ne yaptı?» diye söyleniyordu. Küçük ütüü hep böyle ararlar, olmayacak yerlerde bulurlar, çırak kızın, muziplik olsun diye sakladığını söylerlerdi. Jervez, sonunda, madam Boş'un bonesinin içini ütülerdi, bitirdi. Dantellerini, elle çekiştirerek buruşuklarını kaba taslak gidermiş, hafif bir ütü vurarak düzeltmişti. Bu, ön tarafı işlemeli antrdöllerle ve dar hastalarla gayet süslü bir bone idi. Bu yüzden, Jervez, konuşmadan, dikkatle çalışıyor, hastaları, antr-döleri tahtadan bir sapa bir çubuk vasıtasıyla gömülü yumurta şeklinde, horoz tâbir edilen bir demirle ütülüyordu.

O zaman bir sessizlik oldu. Bir zaman, örtüye çarptıkça boğuk boğuk çıkan ütünün sesinden başka bir gürültü işitilmez oldu. Geniş, dört köşe masanın iki yanında, iki işçi kadınla çırak, ayakta, eğilmişler, omuzlan yuvarlaklanmış, kolları durmadan gidip gelerek, tamamıyla işe dalmışlardı. Hepsinin

sağında, fazla sıcak ütülerden yanmış, yassı bir tuğla parçası duruyordu. Masanın ortasında, temiz su ile dolu çukur bir tabağın kenarında bir bez parçasıyla bir küçük fırça vardı. İri zambaklardan bir demet, vaktiyle içinde ispiertolu kiraz bulunan bir kavanoza oturtulmuş, kar gibi beyaz, büyük çiçeklerinin yılmışıyla, orayı bir bahçe köşesine benzetiyordu.

Madam Pütua, Jervez'in hazırladığı, peçetelerle, pantolonlarla, ceketlerle, gömlek kollarıyla dolu çamaşır sepetini almıştı. Ogüstin, uçan bir koca sineğe takılmış, kafası havada, önündeki çorapları ve bulaşık bezlerini ihmal ediyordu. Uzun Kle-mans'ın ise, sabahtan beri ütölediği erkek gömlekleri otuz dördü bulmuştu.

Çinko işçisi, birdenbire, şu sözü söylemek ihtiyacını duydu:

«Hep şarap içmeli, ispierto içmemeli! İspierto bana dokunuyor, lüzumu yok!»

Klemans, sobanın üstünden, saç kaplı meşin sapla, bir ütü almış, yeteri kadar sıcak olup olmadığını anlamak için yanağına yaklaştırmıştı. Bunu tuğlaya sürttü, beline asılı bir beze sildi, otuz beşinci gömleğe başladı, önce bedenini, sonra kollarını ütöledi. Biraz aradan sonra:

•«Adam sende, mösyö Kupo, bir kadehçik krik fena değildir. Beni canlandırır... Hem biliyor musunuz, insan ne kadar çabuk toparlanırsa, o kadar hoş olur. Oh! benim öyle düşe kapıldığım yok, çok yaşamayacağımı biliyorum.»

Sıkıntılı laflardan hoşlanmayan madam Pütua, onun lakırdısını kesti: «Aman, bu ölüm sözleriyle öyle kafa ütölüyorsunuz ki!» Kupo ayağa kalkmış, kendisini rakı içmiş olmakla suçluyorlar sanarak öfkeleniyordu. Kendi başına, karısının başına, çocuğunun başına yemin ediyor, vücudunda bir damla rakı bulunmadığını söylüyordu. Ve Klemans'a yaklaşıyor, kokuyu duysun diye yüzüne hohluyordu. Sonra, çıplak omuzlarıyla burun buruna gelince, alay etmeye başladı. Görmek istiyordu. Klemans, gömleğin arkasını katladıktan ve iki tarafına birer

ütü sürdükten sonra, kol ağızlarına ve yakaya başlamıştı. Ama, Kupo, hep üstüne üstüne geldiği için, yanlıs ütü vurmasına sebep oldu; Klemans kolayı yumuşatmak için, çukur tabağın kenarında duran fırçayı almak zorunda kaldı.

«Madam! dedi; söylesenize böyle arkamda durmasın!»

Jervez, sakın bir tavırla:

«Bırak şunu, dedi, uygunsuzluk ediyorsun. İşimiz acele, anlamıyor musun?»

İşleri acele imiş! E, ne olacaktı, sanki? Kabahat onda değildi ya. Fena bir şey yaptığı yoktu. Elini sürmüyor, yalnız bakıyordu. Allahm yarattığı güzel şeylere bakmak yasak mıydı? Bu Klemans düzenbazının, ne de yaman kanat uçları vardı? İki meteliğe seyrettirse ve el dokundurtsa, hiç kimse verdiği paraya acımazdı. İşçi kız, artık sakınmıyor; onun, içkici erkek ağzıyla yaptığı açık saçık iltifatlara gülüyor; kendisi de onunla şakalaşıyordu. Kupo, işçi kıza, erkek gömleklerinden dolayı takılıyor, hâlâ erkek gömlekleri ortasında mı olduğunu soruyordu. Klemans, elbette, diyor, erkek gömleklerinin içinde yaşadığını söylüyordu. O, gömlekleri çok iyi tanır, ne biçim şeyler olduğunu bilirdi. Elinden, yüzlerce ve yüzlercesi geçmişti. Mahallenin bütün kumral erkekleriyle bütün esmer erkekleri, sırtlarında onun elinden çıkmış işi taşıyorlardı. Omuzları sıyrılarak gülüyor, bir yandan da işe devam ediyordu; ütü, plastronun aralığında sokarak, gömleğin arkasına beş büyük yassı pli yapmıştı. Sonra, ön kısmı katladı, onu da geniş plilerle ütöledi.

Daha yüksek sesle gülerek:

«Buna bayrak derler,» dedi.

Şaşkaloz Ogüstin, bu kelimeyi o kadar tuhaf bulmuştu ki, bir kahkaha atmıştı. Payladılar. Gidi yumurcak, anlamaması gerekli şeylere gülüyordu.

Klemans, ona ütüsünü verdi; ütüler, kolalı parçaları ütü-leyecek kadar sıcak olmadığı zaman, cıracak kız, bunları, büsbütün soğutuncaya kadar, kendi önündeki, bulaşık bezleriyle çoraplar üstünde

gezdiriyordu. Ama bu ütüyü öyle beceriksiz bir şekilde kavradı ki, bileğini yaktı, orada uzun bir yanık peyda oldu. Hıçkırmaya başladı, kabahati Klemans'a buldu, onun bile bile yaktığını söyledi. Gömleğin önünü ütölemek üzere çok sıcak bir ütü almaya giden işçi kız, eğer devam ederse, iki kulağını birden ütöleyeceği tehdidini savurarak onu hemen susturdu. Bu arada, plastronun altına bir yün sokmuş, kolanın kuruması için ütüyü ağır ağır gezdiriyordu. Gömleğin kumaşı, kaymak kâğıt gibi katılaşıyor ve parlıyordu.

Onun arkasında, sarhoş inadiyle tepinen Kupo:

«Vay kâfir!» dedi.

Ayaklarının ucuna basarak yükseliyor, yağlanmamış bir makara gıcırda gibi gülüyordu. Klemans tezgâha kuvvetle da-yainmış, yumrukları dışarıda, dirsekleri, havada ye açık açık harcadığı çabanın etkisiyle, boynunu eğiyordu. Ve bütün çıplak teni kabarıyor, omuzları, ince cildinin altında kabarıp inen kasların ağır hareketiyle yükseliyor, sinesi, apaçık gömleğin pembe gölgesi altında, terden nem içinde, şişiyordu. O zaman, Kupo ellerini uzattı, dokunmak istedi.

Klemans:

«Madam! Madam! diye haykırdı, bir şey söyleyin de, rahat dursun, artık... Eğer böyle devam ederse çıkıp gideceğim. Hakarete uğramak istemem.»

Jervez, madam Boş'un bonesini, üstü bezle örtülü bir tahta kalıba geçirmiş, dantellerini özenle ütölüyordu. Çinko işçisi, tam, ellerini tekrar uzatıp, işçi kızın gömleğinin içine soktuğu sırada gözlerini kaldırdı.

Ekmeksiz reçel yemekte ısrar eden çocuğu azarlar gibi can sıkıntısıyla:

«Vallahi Kupo, uygunsuzluk ediyorsun, dedi. Haydi, gel, yat...»

Madam Pütua:

«Evet, mösyö Kupo dedi, gidin, yatın; daha iyi.»

Kupo, alayı bırakmadı, kekeleydi:

«Ooo! Amma çiğ insansınız ha!.. Artık şaka da edemiye-cek miyiz, yahu? Kadın işinde ben ustayımdır, şimdiye kadar hiç bir kadının bir yerine zarar vermedim. Kadın çımdiklenir amma, daha ilerisine gidilmez, mesele, iltifattan ibaret... Hem de, insan malım böyle ortaya sererse, beğenen beğendiğini alsın diye yapar, öyle değil mi? Bu kumral koca kız nesi var nesi yok, niçin elâleme gösteriyor; Yoo, doğru bir şey değil bu...»

Sonra, Klemans'a döndü:

«Bana bak, yavrum, surat etmekte haksızsın... Eğer, başkaları var diye yapıyorsan...»

Ama devam edemedi. Jervez, şiddet göstermeden, onu bir eliyle yakalamış, öteki eliyle ağzını kapamıştı. Onu, dükkânın sonunda, odaya doğru iterken, Kupo, alay olsun diye çırpındı; ağzını kurtardı, yatmaya razı olduğunu, fakat kumral kızın, gelip ayaklarını ısıtmasını istediğini söyledi. Sonra, Jervez'in, onun kunduralarını çıkardığını işittiler. Ana şefkatiyle, bir parça tartaklayarak soyuyordu. Pantolonunu ayağından çekince, Kupo katıla katıla gülmeye başladı, kendini bıraktı, yatağın ortasına daldı. Arka üstü yattı. Kıvranıyor, gıdıklandığını söylüyordu. Sonunda, Jervez, onu çocuk gibi sardı sarmaladı. Bari rahat edip etmediğini sordu, fakat Kupo cevap vermedi, Klemans'a seslendi:

«Bana bak, güzelim, buradayım, seni bekliyorum.» Jervez dükkâna döndüğü zaman, şaşkoloz Ogüstün, Kle-mans'dan şamar yemekle meşguldü. Sebebi, madam Pütua'nın sobanın üstünde kirli bir ütü bulmuş olmasıydı. Kadın, içine hiç şüphe gelmediği için, bir gömleği baştanbaşa karartmıştı. Ve Klemans, kendi ütüsünü temizlememiş olmanın kabahatini üstüne almak istemediği için Ogüstün'i kabahatli çıkararak, ütünün kendi ütüsü olmadığını söylüyor, dibindeki kola yanığına rağmen, yemin billâh ediyordu. Bunun üzerine, çırak kız, bu haksızlığa fena halde öfkelenmiş, gizlemeye lüzum görmeden, onun

etekliğinin önüne tükürmüştü. Yediği mükemmel dayağın sebebi bu idi. Şaşkoloz, göz yaşlarını dindirdi, ütüyü kızdırdı, sonra, altına mum parçası sürterek sildi, temizledi. Ama, Klemans'ın arkasından geçmesi gerektikçe ağzında tükürük biriktiriyor, tükürüyor ve tükürük, etekliğin boyunca akarken için için gülüyordu.

11

Jervez, bonenin dantelalarını tekrar ütölemeye koyuldu. Ve birdenbire hüküm sürmeye başlayan sessizliğin ortasında, dükkânın ta sonundaki odadan, Kupo'nun kaim sesi işitildi. Hâlâ şakacılığını bırakmamış, kırık dökük cümleler söyleyerek kendi kendine gülüyordu. «Ne budala, şu karım!.. Ne budala, beni yatağa yatırıyor!.. Öğleyin, güpegündüz, insan, uykusu yokken yatar mı?..»

Ama, birdenbire horlamaya başladı. O zaman, Jervez, onun sonunda rahata kavuştuğunu, iki yumuşak şilte üzerinde sızdığını düşünerek memnun, derin bir nefes aldı. Sessizlik ortasında, hızlı hızlı sürdüğü küçük ütüden gözlerini ayırmadan, ağır ve biteviye bir sesle konuşmaya başladı:

«Ne yaparsın? Akli başında değil, kızılmaz ki. Tartaklamışım, ne işe yarar? Her dediğine eyvallah deyip yatırırırsın daha iyi; hiç olmazsa, çabucak susar, rahat ederim... Sonra da, fena adam değildir, beni sever. Biraz evvel gördünüz, beni öpmek için, liyme liyme doğrasalar razıydı. Bu tarafı da iyi; içtikten sonra kadına giden ne adamlar var... O, dosdoğru buraya gelir. İşçilerle gerçi şakalaşır ama, o kadardır, ileri gitmez. İşitiyor musunuz, Klemans, gücenmeye lüzum yok. Sarhoş erkek ne demektir, bilirsiniz. Anasını, babasını öldürür de, hatırlamaz bile... Yook! Seve seve affediyorum, doğrusu. Her erkek neyse, o da o, canım!»

Kupo'nun, kaçıp kaçıp meyhanelerde dolaşmasına artık alıştığı için, bunları gevşek gevşek, heyecansız söylüyor; ona karşı gösterdiği iyilikleri henüz muhakeme etmekle beraber, kendi dükkânında, kızların kalçalarını çimdiklemesini artık zararlı bulmuyordu.

Susunca, sessizlik yeniden başladı ve artık bozulmadı. Madam Pütua, her parçayı alırken tezgâhı örtten kreton örtünün altına sürülmüş sepeti çekiyor, parçayı ütöledikten sonra, ufacık kollarını kaldırarak onu bir rafa koyuyordu. Klemans, otuz beşinci erkek gömleğinin plisesini ütölemekte idi. İş, baştan aşkındı; acele etmek şartıyla, saat on bire kadar çalışmak gerektiğini hesaplamışlardı. Şimdi, bütün atelye halkı, kaybedecek zamanı olmadığından, durmadan çalışıyor, harıl harıl ütü vuruyordu. Çıplak kollar gidip geliyor, çamaşırların beyazlığını, pembe renkleriyle aydınlatıyordu. Sobaya tekrar kok kömürü doldurulmuştu ve çarşafaların arasından süzülen güneş, dosdoğru ocağa vurduğu için, ışığın ortasından şiddetli hararetin yükseldiği, gözle görülmez bir alev ürpertisinin havayı sarstığı görülüyordu. Tavanda kuruyan etekliklerin ve örtülerin altında hava, öyle boğucu bir hale geliyordu ki, şaşkoloz Ogüs-tin, tükrüğü kuruduğu için, dilinin ucunu, dudaklarında dolaştırıyordu. Dükkânda, kızgın demir, ekşimiş kolalı su, ütü yanığı, ılık ve ekşi bir banyo kokusu dolaşüyor, dört işçi kadın, bu havanın ortasında, omuzlarını indire kaldıra, terden sırsıklam saçlarının ve enselerinin, daha keskin kokusunu etrafa yayıyorlar; zambak demeti, kavanozunun yeşillenmiş suyu içinde, pek saf, pek keskin bir koku yayarak soluyordu. Ve ara sıra, ütülerin ve sobayı kazıyan gelberinin gürültüsü arasında, Kupo'nun horultusu, dükkândaki büyük çabayı düzenleyen bir duvar saatinin düzenli tıkırtısı gibi yansıyor.

Kafayı fazla çektiği günlerin ertesinde, çinko işçisinin başı ağrıyor, ve bu korkunç baş ağrısı onu bütün gün, saçları karma karışık, dili paslı, ağzı kurumuş bir hale getiriyordu. Geç kalkıyor, ancak saat sekizde silkinebiliyor; tüküre tüküre, dükkânın içinde sürtüp duruyor, yapı yerine gitmek için bir türlü davranamıyordu. Yine bir koca gün böylece kayboluyordu. Sabahleyin, bacaklarının pelte gibi olduğundan şikâyet ediyor, böyle bol bol atıştırdığı için çok budalalık ettiğini, çünkü insanın huyunun bozulduğunu söylüyordu. Ama, bir sürü meyhane kaçkını da insanın yakasını bırakmıyordu.

İstemeyerek çekiştiriyor, bir sürü derde giriliyor, sonunda insan yakayı ele veriyordu; ondan sonra, tamam! Aman! Yok, yok! Bir daha, tövbeler tövbesi idi; gençliğine doymadan meyhanede nalları dikmek niyetinde değildi. Fakat, öğle yemeğinden sonra, diriliyor, içkiye dayanıklı olduğuna kendi kendini inandırmak için, «Hımm! hımm!» lar savuruyordu. Bir gün önceki sarhoşluğu inkâra başlıyor, belki bir parça keyif olduğunu söylüyordu. Kendisi gibi dipdiri, vurduğunu devirir, gözünü kırpmadan her içkiyi içen insan, şimdileri zor bulunurdu. Öğleden

I

sonraki bütün zamanını, mahallede aylak aylak dolaşmakla geçiriyordu. İşçilere adamakıllı takıldıktan sonra, karısı, çekilip gitsin diye, eline yirmi metelik tutuşturuyordu. Kupo savuşuyor, Puasonye sokağındaki Petit Sivet (Petite Civette) den tütününü alıyor, bir arkadaşa rastlarsa her zaman orada bir erik rakısı içiyordu. Sonra, yirmi meteliği, Gut Dor sokağı köşesindeki Fran-suva'nm yerinde tamamlıyordu. Fransuva'nm çok taze, insanın boğazını gıcıklayan güzel bir şarabı vardı. Burası, eski düzen bir koltuk meyhanesi, alçak tavanlı, karanlık bir dükkândı; yan tarafında, çorba satılan, dumanlı ayrı bir yeri vardı. Kupo, akşama kadar orada oturuyor, kim ısmarlıyacak diye lotarya fırıl dağı çeviriyor, boyuna içiyordu; hesabı, hiç bir zaman hanıma göstermeyeceğine kesin söz veren Fransuva'nm, dükkânında borç hesabı vardı. Mideyi bir gün önceki çerçöpten temizlemek için, bir parça çalkalamak lâzımdı, değil mi ya? Bir kadeh şarap, bir önceki kadehi itip götürüyordu. Aslında, kendisi, her zaman uslu duruyor, kadın peşinde koşmuyordu. Gülüp eğlenmekten, elbette hoşlanıyor, başkaları gibi o da bu işi yapıyordu. Ama efendi efendi davranıyor, sarhoşluktan hiç ayrılmayan, ispirtoya gömülmüş adamların çirkinliklerine karşı tiksinti duyuyordu. Eve çok neşeli, ispinos gibi sevgi dolu dönüyordu.

Ara sıra, Jervez'e takılmak için:

«Âşığın geldi mi? diye soruyordu. Artık görünmez oldu, gidip aramalı.»

Âşığı dediği Guje idi. Gerçekten, Guje rahatsız etmek ve dedikoduya meydan vermek korkusuyla fazla sık gelmekten çekiniyordu. Ama bahanelerden yararlanıyor, çamaşır getiriyor, günde belki yirmi defa kaldırımından geçiyordu. Dükkânın dip tarafında bir köşe vardı ki, Guje orada saatlerce, kımıldamadan oturup, kısa çubuğunu içmekten zevk duyardı. Her on günde bir defa, akşam yemeğinden sonra geliverir, hemen oraya yerleşirdi; hiç konuşkan adam değildi; ağzı sımsıkı kapalı, gözleri Jervez'de, öylece oturur, yalnız onun her söylediği söze, piposunu ağzından çıkarıp, gülerdi. Atelye, cumartesi geceleri çalıştığı zamanlar, Kupo, orada oturup kalır, tiyatroya gitmiş olsa bu kadar eğlenemezdi.

Ara sıra, işçi kadınlar, sabahın üçüne kadar ütü yaparlardı. Tavandan, bir demir tele asılı bir lamba sallanırdı; abajurun çiğ ışığı, büyük bir daire yapar, bu ışığın ortasında, çamaşırlar, yumuşak kar beyazlığında görünürdü. Çırak kız, dükkânın kepenklerini kapatırdı; fakat temmuz geceleri çok sıcak olduğundan, sokak üstündeki kapıyı açık bırakırlardı. Ve, saatler ilerledikçe, işçi kadınlar, rahat etmek için elbiselerini çözerlerdi. Hepsinin, lamba ışığı altında altın rengi alan ince birer cildi vardı; hele Jervez, tombullaşmış, pembe omuzları ipek gibi parıldıyordu. Ensesindeki bebek çizgisinin çukurunu, Guje o kadar iyi tanıyordu ki, ezbere resmini çizebilirdi. O zaman, Guje, sobadan yayılan şiddetli sıcaktan; ütülerin altında tüten çamaşır kokusundan sersemler; hafif bir uyuşukluğa gömülür, zihni ağırlaşır, gözleri, çıplak kollarını oynatarak, geceyi, mahalle halkına pazar süsü yetiştirmekle geçirerek telâşlı telâşlı çalışan kadınlara takılır, kalırdı. Dükkânın etrafında, komşu evler uyur; uykunun derin sessizliği yavaş yavaş etrafa çökerdi. Saat, gece yarısını çalar, sonra biri, sonra ikiyi çalardı. Arabalar, yolcular, çoktan çekilip gitmiş bulunurdu. Şimdi, ıssız ve karanlık sokakta, yalnız, kapıdan, yere serilmiş sarı bir kumaş kenarı gibi, bir ışık demeti sızardı. Ara sıra, uzaktan bir

ayak sesi duyulur, birisi yaklaşırdı; ve bu yaklaşan, sızan ışığın içinden geçerken, işittiği ütü seslerinden şaşırarak başını uzatır, kızıl bir buhar ortasında, göğüs bağır açık çalışan işçi kadınların bir anlık manzarasını hayalinde beraber götürürdü. Guje, Etiyen'in, hem Jervez'e ayak bağı olduğunu görmüş, hem çocuğu, Kupo'nun kışına vurduğu tekmelerden, kurtarmak istemiş onu, kendi fabrikasına, körük işletsin diye almıştı. Demirci ocağının pisliğinden ve hep aynı demir parçalarına çekiç sallamanın bıktırıcı biteviyeliğinden dolayı, çivicilik, aslında övünülecek bir iş olmamakla beraber, sahibine günde on on beş frank para getiren kazançlı bir sanattı. O sırada on iki yaşında bulunan küçük, eğer bu işten hoşlanırsa,

!t çok geçmeden onu sanat edinebilirdi. Bu suretle, Etiyen, çamaşırcı kadınla demirci arasında, bir fazla bağ olmuştu. Gu-je, çocuğu alıp getiriyor, usululuğu hakkında haberler veriyordu. Herkes, Jervez'e, gülerek, Guje'nin kendisine tutkun olduğunu söylüyordu. Bunu, kendisi de biliyor, bir genç kız gibi kızarıyor, utancından yanakları kiraz elması gibi kıpkırmızı oluyordu. A zavallı yavrucak, hiç de insana rahatsızlık vermiyordu! Ona, hiç bu işten söz etmemişti, hiç bir zaman, ne kötü bir hareket yapmış, ne açık bir söz söylemişti. Böyle dürüst insan pek az bulunurdu. Ve, Jervez, böyle, bir Meryem gibi sevmekten, itiraf etmek istemediği halde, büyük bir zevk duyuyordu. Sahiden canını sıkacak bir iş olduğu zaman, demirciyi düşünüyordu; bu, onu, avutuyordu. İkisi yalnız kalacak olsalar, birbirlerinden hiç sıkılmıyorlardı, duygularını birbirlerine anlatmadan, göz göze, gülümseyerek, açıktan açığa bakıyorlardı. Bu, kötü şeyler düşünülmeden duyulan, akıllıca bir sevgi idi; çünkü, rahat durulduğu zaman mutlu olmak imkânı bulunuyorsa, insanın, rahatını bozmaması, ne de olsa daha iyidi.

Ama, Nana, yaz sonlarına doğru, evi altüst etti. Altı yaşında olduğu halde, mükemmel bir şıfıntı olacağı anlaşılıyordu. Annesi, durmadan ayakları dibinde dolaşmasın diye, onu her sabah, Polonso (Polonceau) sokağında matmazel Jos (Josse)'un küçük okuluna götürüyordu. Nana, orada, arkadaşlarının elbiselerini, arkalarından bağlıyor; öğretmenin bütün tabakasına kül dolduruyor; anlatılmaz birtakım daha ahlaksızca şeyler icat ediyordu. Matmazel Jos onu iki defa kapı dışarı etmiş; sonra, her ay aldığı altı frangı kaçırmamak için tekrar içeri almıştı. Nana, sınıftan çıkar çıkmaz, kapalı yerde tutulmuş olmanın öcünü alıyor, kulaklarının zarını patlattığı ütücü kadınlar onu sundurmanın altma, bahçeye gönderiyorlar, o da oralarda, kıyametleri koparıyordu. Orada, Boşların kızı Polin'le ve Jervez'in eski patronunun oğlu Viktor'la buluşuyordu. On yaşında koca bir oğlan olan Viktor, küçücük kızlarla hayta gibi koşuşmaya bayılırdı.

MEYHANE

167

Kupo'larla dargın olmayan madam Fokonye kendi oğlunu onların yanına kendi gönderiyordu. Aslında evin içinde görülmemiş bir çocuk grubu, günün her saatında merdivenlerin dördünü de paldır küldür inip çıkan, yaygaracı ve yağmacı serçe kümeleri gibi kaldırıma üşüşen çocuk sürüleri vardı. Yalnız madam Godron, evinden dokuz çocuk salıveriyordu. Sarışını, esmeri, taraz taraz saçlısı; sümüklüsü, pantolonu gözlerine kadar geleni, çorapları pabucunun üstünde sürüklenen, yırtık ceketinin altından çamura bulanmış beyaz cildi gözükken, türlüsü vardı. Bir başkası, beşinci katta oturan bir ekmeği kadın, yedi çocuk salıveriyordu. Odaların hepsinden bir sürü çocuk çıkıyordu. Ve, yüzleri yağmurdan yağmura yıkanan bu pembe suratlı haşarat kaynaşması arasında, fasulye sıırı gibi uzun boylusu, şişmanı, büyük adam gibi şiş karınlısı, daha duracak duran, koşmak istedikçe dört ayak yürüyen, beşik kaçkını miniminiler de vardı. Nana, bu haşarat üzerinde tam hakimdi.

Yaşça bir misli büyük kızlara karşı büyüklük taslıyor, isteklerine arka çıkan içten sırdaşları Polin'le Viktor'a yetkisinden bir parçasını bırakmaya zar zor tenezzül ediyordu. Hınzır yumurcak,

durmadan annelik oynamak istiyor, kendisinden küçükleri soyuyor, giydiriyor, ötekilerin her tarafım muayene etmek istiyor, elliyor, karıştırıyor; ahlâk bozukluğuyla sakat bir büyük adam gibi akla hayale gelmez derecede zalim davranıyordu. Onun elebaşılığıyla öyle oyunlar oynuyorlardı ki, tokat yemeyi hak ediyorlardı. Sürü, boyahanenin renkli suları içine dalıyor; oradan, bacakları dizkapaklarma kadar maviye yahut kırmızıya boyalı olarak çıkıyordu; sonra, çilingir dükkânına seğırtiyor; oradan çivi ve ege döküntüleri topluyor, tekrar havalanıyor, marangoz dükkündaki yongaların ortasına dalıyor, bu koca yonga yığınları arasında, bağırsa çığırsa; kışları havada yuvarlanıyorlardı. Avlu, çocuk sürüsünün malıydı; darmadağın, itişe kakışa koşan ufacak ayakkabıların gürültüsüyle, sürünün her havalanışında artan kulak tırmalayıcı seslerle öterdi. Bazı günler, avlu bile yetmezdi. O zaman, sürü, mahzenlere dalar; bir merdivenden tırma-

168

ME V ti AN Jfc

narak yukarı çıkar, bir koridora girer, tekrar iner, bir merdivene daha tırmanır, bir başka koridora girer, bıkip usanmadan, saatlerce; hep haykırışarak, koskoca evi, bütün köşelerden kapıp koyuverilmiş zararlı bir hayvan koşuşmasıyla sarsardı.

Madam Boş:

«Aman ne yezit şey, şu yumurcaklar! diye haykırırdı. Vallahi, insanın hiç işi gücü olmamalı ki bu kadar çok çocuk yapsın... Bir de yiyecek ekmekleri olmadığından şikâyet ederler!»

Boş, gübre üstünde mantar nasıl biterse, çocukların da sefalet içinde öyle yetiştiğini söylüyordu. Kapıcı kadın bütün gün bağırır, onları süpürge sopasıyla korkuturdu. Sonunda, mahzenlerin kapısını kapadı. Çünkü, Polin'e bir çift şamar atmış, Nana'nın, orada, karanlıkta, doktorluk oynamaya kalkıştığını ondan haber almıştı; bu ahlâksız kız, ötekileri, sopa ile iyileştiriyormuş.

Bir ikinci vakti korkunç bir şey oldu. Zaten olacağı belli bir şeydi. Nana, pek tuhaf bir oyun çıkardı. Kapıcı kulübesinin önünden, madam Boş'un kunduralarının bir tekini aşırırmıştı. Bunun ucuna bir ip bağladı, araba gibi çekmeye başladı. Beri taraftan, Viktor da kunduranın içine elma kabukları doldurmayı akıl etti. Bunun üzerine bir alay düzenlediler. Nana, kundurayı çekerek en başta yürüyordu. Sağında ve solunda Polin ve Viktor geliyor, arkadan, boy sırasıyla büyükler önde, küçükler geride, itişe kakışa bütün yumurcaklar sürüsü ilerliyordu. Belinde eteklik, kafasında yamru yumru bir pamuklu takke, bacak kadar boylu bir minimini en geriden geliyordu. Ve kafiye, ahlârla, oflarla karışık hazin bir şey okuyordu. Nana, cenaze oyunu oynayacağız, demişti. Elma kabukları, ölü idi. Avlunun etrafını bir kere döndüler, tekrar başladılar. Bu oyun pek hoşlarına gidiyordu.

Madam Boş, her zaman kuşkulu olduğu için, kulağı tetikte: «Bunlar ne yapıyorlar, kuzum?» diye söylenerek, kapıcı kulübesinden çıkmış, onlara bakıyordu. işi anlayınca, hiddet içinde:

MEYHANE

169

«Ay, benim kundura! diye haykırdı. Ah, yezitler, ah!»

Yakaladığına şamar indirdi, Nana'nın iki yanağına iki tokat vurdu; anasının kundurasını aşırırmalarına ses çıkarmayan o Polin sersemine bir tekme yapıştırdı. Tam da o sırada Jer-vez, çeşmeden su dolduruyordu. Nana'nın, burnu kan içinde, katıla katıla ağladığını görünce, kapıcı kadının saçını başını yolacağı geldi. Öküz döver gibi çocuk dövülür müydü? Meğer ki insan acıma nedir bilmesin, bayağının aşağısı bir mahluk olsun! Madam Boş, tabii karşılık verdi. Böyle ahlâksız kızı olan ana, onu kilit altında tutar, dedi. Sonunda, Boş'un kendisi, kapıcı kulübesinin eşiğinde gözüktü; karısına, içeri girmesini, adi insanlarla bu kadar fazla tartışmamasını söyledi. Adamakıllı bozuştular.

Aslında, Boşlarla Kupolarm arası, bir aydan beri, hiç iyi değildi. Yaradılıştan eli açık olan Jervez, ikide birde, Boşlara da, litre

litre şarap, fincan fincan et suyu; portakal, çörek verirdi. Kapıcı kadının, salata için takkesini göğşe attığını bildiğinden, bir akşam, kulübelerine, bir salata tabağının dibini dolduracak miktarda, karışık roka ve pancar salatası göndermişti. Fakat, madam Boş'un, Allaha şükür, başkalarının, içine dalıp çıktıkları artıklerle karın doyurmaya muhtaç hale gelmedik diyerek, suratını ekşite ekşite, roka tabağını, herkesin gözü önünde çöp tenekesine döktüğünü, matmazel Römanju'-dan dinleyince, bembeyaz kesildi. Ve o andan sonra, Jervez, ikramı, olduğu gibi kesti. Ne litre litre şarap, ne fincan fincan et suyu, ne portakal, ne çörek; hiç bir şey vermez oldu. Boşlardaki surat görülecek şeydi! Âdeta, Kupolar, haklarını yiyorlarmış gibi geliyordu. Jervez, hatasını anlıyordu. Öyle ya, eğer onları böyle tıka basa doyurmasa kötü huylar peydahla-yamayacaklar ve terbiyelerini bozmayacaklardı. Şimdi, kapıcı kadın, onun için, ağza almmaj/acak şeyler söylüyordu. Ekim kirasında, mal sahibi mösyö Maresko'ya, çamaşırcı kadının, bütün kazancını keyfine harcadığını, kirasını bir gün geç verdiğini söyleyerek, demediğini bırakmadı. Öyle ki, mösyö Ma-resko da zaten pek terbiyeli adam olmadığı için, şapkasını çıkarmadan dükkâna girdi, parasını istedi. Amma, parayı he-

170

MEY HAME

MEYHANE

171

men eline veriverdiler. Boşlar, tabii, Loriyölerle el ele vermişlerdi. Şimdi, barışmanın verdiği sevgi sahneleri ortasında, kapısı kulübesinde, Jervez'i, onlarla birlikte çekiştiriyorlardı. Dağları bile birbiriyle dövüştürecek kabiliyette olan bu topal karı olmasaydı, hiç bozuşmayacaklardı. Boş ve karısı, Jervez'in ne mal olduğunu şimdi anlamışlardı... Loriyölerin neler çektiklerini takdir ediyorlardı. Jervez geçerken, hepsi, kapının eşiğinde, onunla alay ediyorlardı.

Böyle olduğu halde Jervez, bir gün, Loriyölerin oraya çıktı. O sırada altmış yedi yaşında bulunan Kupo ana hakkında konuşacaktı. Kupo ana, gözlerini tamamıyla kaybetmişti. Bacakları da hiç tutmuyordu. Son kapılandığı yeri terketmek zorunda kalmıştı ve eğer yardım eden olmazsa açlıktan ölecekti. Jervez, üç çocuğu olan bu yaşta bir kadının, Allah tarafından da, insanlar tarafından da böyle yüzüstü bırakılmasını ayıp buluyordu. Kupo, Loriyölerle konuşmak istemediği için, Jervez'e, isterse kendisi yukarı çıkabileceğini söylediğinden, genç kadın, bütün kalbini dolduran ağır bir öfkenin etkisiyle oraya çıkmıştı.

Yukarı varınca, kapıyı vurmada, bir fırtına gibi içeri girdi. Loriyölerin, kendisini pek kabalıkla karşıladıkları o ilk akşamdan beri, orada hiç bir değişiklik olmamıştı. Aynı soluk, yünlü parçası, sanki bir yılan balığını sıdırmak için yapılmış, bu ince uzun oda ile atelyeyi birbirinden ayırıyordu. Loriyö dipte, tezgâhının üstüne eğilmiş, bir çubuğun ucundan, birer birer halkalar kesiyor; madam Loriyö örsün önünde ayakta duruyor, haddeden bir altın tel çekiyordu. Küçük ocak, bol gün ışığı ortasında, pembe bir yansıtma ile parlıyordu.

«Ya, ben geldim işte, dedi. Kanlı bıçaklı düşman olduğumuz için şaştınız değil mi? Ama, ne kendime ait bir iş için geldim, ne de sizi görmek için... Kupo ana için geliyorum. Evet, onun bunun acımasına sığınıp bir lokma ekmeğe muhtaç mı kalacak, onu öğrenmek istiyorum.» Madam Loriyö:

«Allah Alah! Bu ne giriş böyle. İnsanda yüz surat olmalı!» diye söylendi ve arkasını döndü, Jervez'in orada bulunduğunu bilmiyormuş gibi yaparak, haddeden altın tel çekme işine devam etti. Fakat Loriyö, solgun yüzünü kaldırarak:

«Ne diyorsunuz?» diye haykırmıştı.

Sonra, söylenen şeyi pekâlâ işittiği için, devam etti:

«Yine dedikodu, değil mi? Kupo ana, gezdiği yürüdüğü yerde yoksulluktan şikâyet ediyorsa, doğrusu diyecek yok!.. İyi amma, daha

önceki gün, burada karnını doyurdu. Gücümüz neye yetiyorsa onu yapıyoruz. Biz, Karun değiliz; yalnız, ötede beride zevzeklik edecekse, oralarda otursun, çünkü biz casuslardan hoşlanmayız.» Böyle dedikten sonra, işlediği köstek parçasını tekrar eline aldı; o da, karısı gibi arkasını döndü, âdeta istemeyerek ilâve etti: «Ne zaman herkes ayda yüz metelik verirse, biz de yüz metelik veririz.»

Jervez, Loriyö'lerin ekşi suratları karşısında, hızını kaybetmiş, durulmuştu. Onların evine ne zaman ayak bassa, mutlaka bir huzursuzluk hissederdi. Şimdi, gözleri yerde, altın kırıntılarının döküldüğü tahta ızgaranın baklava biçimi aralıklarında, sakın bir tavırla konuşuyordu. Kupo ananın üç çocuğu vardı; hepsi yüzer metelik verseler, ancak on beş frank ederdi. Doğrusu, bu kadar para yetmezdi, bununla yaşanamazdı. Bunu hiç olmazsa üç misline çıkarmalıydı. Fakat Loriyö kabul etmiyordu. Ayda on beş frangı çalıp da mı verecekti? İnsanlar tuhaf mahluklardı, evinde altın var diye kendisini zengin sanıyorlardı. Sonra, Kupo anaya çatıyordu; Kupo ana, sabahları kahvesinden vaz geçemiyordu, rakı içiyordu, servet sahibi bir insanmış gibi aşırı istekleri vardı. A kuzum! Keyif etmesini herkes bilirdi, amma insan, bir kenara bir metelik ayıramayınca, eş dost nasıl yapıyorsa öyle yapar, azla yetinir, otururdu. Hem, Kupo ana, artık çalışamayacak bir yaşta değildi; tabağın içinden yağlı bir parçayı çekip almak icap edince, gözleri pekâlâ görüyordu; sözün kısası, düzenbaz acuzenin biriydi, kendine baktırmayı aklına koymuştu. Loriyö, eğer hali vakti yerinde olsa bile, bir insanı tembelliğe götürecek zararlı iş yapmak istemediğini söylüyordu.

172

MEYHANE

Jervez, yine de uysal davranıyor, bu zırva sebepleri, sakın sakın tartışıyor. Loriyöleri duygulandırmaya çalışıyor. Fakat, Loriyö, en sonunda, artık cevap vermez oldu. Şimdi, ocağın başında karısı vardı; içi sulu kezzapla dolu, uzun saplı küçük bakır tencerede, bir köstek parçasını temizlemekle uğraşıyordu. Sanki, yüz fersah uzaktaymış gibi, hep arkası dönük duruyordu. Jervez de, onların, atelyedeki kara tozun ortasında, vücutları eğik, lime lime ve yağlı elbiseleriyle, bir makine gibi sınırlı işleri içinde, eski birer alete dönmüş alık ve haşın, harıl harıl çalışmalarını seyrediyor, hâlâ konuşuyordu. Sonra, birdenbire, öfke beynine vurdu, haykırdı: «Doğru, bence bu daha iyi, paranız sizin olsun! Kupo anayı ben yanıma alıyorum, anladınız mı? Geçen akşam sokaktan bir kedi aldım, annenizi de alabilirim. Hiç bir eksiği olmayacak, kahvesini de, rakısını da içecek!.. Aman ya Rabbi! Ne berbat aile!»

Madam Loriyö, bunun üzerine hemen dönmüştü. Sulu kezzabı gelininin suratına fırlatmak istercesine, tencereyi yakalamış, kaldırıyordu. «Defolun şuradan, yoksa başım belâya girecek!...» dedi. «Hem de, yüz metelikten ümidinizi kesin, çünkü zırnık vermeyeceğim! Hayır zırnık vermeyeceğim!.. Yüz metelik ha! Annem size hizmetçilik edecek, benim verdiğim yüz meteliği siz ziftleneceksiniz! Eğer sizin eve gelirse, söyleyin ona ge-berse bir bardak su vermem... Haydi yallah! Çek arabanı!» Jervez kapıyı şiddetle çekip kapayarak: «Ne canavar kadın!» dedi.

Hemen ertesi günü Kupo anayı yanına aldı. Karyolasını Nana'nın yattığı büyük odaya kurdu. Bu oda tavana yakın, yuvarlak bir tepe camından ışık alıyordu. Eşyanın taşınması uzun sürmedi; çünkü Kupo ananın ev eşyası olarak bir karyolası, ceviz ağacından eski bir dolabı, bir masası, iki de iskemlesi vardı. Dolabı kirli çamaşırların durduğu odaya koydular, masayı sattılar, iki iskemlenin hasırlarını değiştirttiler. İhtiyar kadın eve yerleştiğinin akşamı süpürgeye yapışıp ortalığı süpürmüş, bulaşığı yıkamış, kısacası, vaziyeti kurtardı-

e yhANE

173

gına pek sevinmiş, çevresine yararlı olmaya başlamıştı. Ayrıca, madam

Lora, Kupo'larla, tekrar barıştığı için Loriyöler öfkeden çatlıyorlardı.

Günün birinde iki kız kardeş, çiçekçi ile köstekçi, Jervez'in yüzünden, tokat tokata gelmişlerdi. Çiçekçi kadın, Jervez'in annelerine karşı gösterdiği davranışı iyi buluvermişti; sonra diğerinin fena halde öfkeli olduğunu görünce ona takılmak ihtiyacı ile çamaşırcı kadının gözlerini fevkalâde güzel bulduğunu ve bu gözlerin, kâğıt tutsan, tutuşturacağını söylemişti; bunun üzerine birbirlerine şamar indirmişler ve yüz yüze bakmamaya yemin etmişlerdi. Şimdi madam Lora, akşamları dükkânda zaman geçiriyor, uzun Klemans'm açık saçık laflarıyla için için gönül eğlendiriyordu. Aradan üç yıl geçti. Birçok kereler daha darılmalar, barışmalar oldu. Jervez'in Loriyölere, Boşlara ve kendi fikrine olmayanların hepsine hiç aldırdığı yoktu. Beğenmeyen küçük kızını vermesin, diyordu. O, dilediği kadar para kazanıyordu, işin başı burada idi. Mahallede artık büyük bir itibar kazanmıştı; çünkü, sonuç bakımından onun kadar iyi, tıkrır para sayan, pazarlık etmeyen, çekişmeyen müşteri tümen tümen değildi. Ekmeğini Puasonye sokağındaki madam Kudlu'dan, (Coup de loup), etini Polonso (Polonceau) sokağındaki kasap şişman Şarl'dan (Charles), bakkaliye eşyasını Gut Dor sokağındaki kendi dükkânıyla hemen karşı karşıya Lehongr (Lehongre) dan alıyordu. Sokağın köşesindeki şarapçı Fransuva, şarabını ona ellişer litrelik sepetlerle getiriyordu. Karısının kalçaları, erkeklerin sürekli çimdiklerinden her halde mosmor olması icap eden komşu Vigoro, Jervez'e gaz kumpanyasının verdiği fiyata kok kömürü satıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse alışveriş ettiği esnaf, onunla kibar davranıldığı takdirde kârlı çıkacaklarını iyi bildiklerinden kendisine karşı dürüst hareket ediyorlardı. Jervez, ayağında terliklerle başı açık mahalleye çıktığı zaman her taraftan kendisini selâmlayan selamlayana idi. Çevre sokaklar düz ayak kaldırıma açılmış kendi evinin tabii parçası gibiydi ve Jervez mahalle içinde bulunduğu zaman kendi evin-

174

MEYHANE

de demekti. Sokakta tanıdıkları arasında bulunmaktan memnun bazı alışverişlerini uzattığı oluyordu. Tencereyi ateşe koymaya zaman bulamadığı günler, dışarıdan hazır yemek alıyor, evin öte tarafındaki aşçı dükkânında çeneye dalıyordu.

Bu dükkân, öte yanından dipteki avlunun donuk aydınlığı gözüken tozlu, pis camekânlarla örtülü geniş bir yerdi. Yahut Jervez, elleri tabaklar ve kâseler dolu, zemin katında bir pencerenin önünde oturup konuşurdu. Burası bir eskicinin evi idi. Evin içerisinde bozulmuş bir yatak, pırtılarla dolu bir döşeme tahtası, iki tane eski beşik, içi siyah bir sü ile dolu zift çanağı gözüküyordu. Fakat Jervez'in en fazla saydığı komşu, elinde minimini aletlerle hiç durmadan saatlerin içini karıştıran saatçi, o karşıdaki ceketli temiz pak efendi idi. Jervez, çok defa onu selâmlamak için sokağı karşıdan karşıya geçer, bir dolap gibi dar dükkânda sarkaçları hep birden telâşlı telâşlı işleyen küçük guguklu saatlerin neşeli hareketlerine bakarak zevk duyardı.

Bir sonbahar ikindisiydi, Port Blanş (Portes Blanches) sokağında bir müşteriye çamaşır götürmekten dönen Jervez, Puasonye sokağının alt başına vardığı zaman, gün kavuşuyordu. Sabahleyin yağmur yağmıştı, hava çok yumuşaktı, kirli kaldırımdan bir koku yayılıyordu; ve kocaman sepeti fazla gelen çamaşırcı kadın, sokağın üst başına doğru çıkarken, yürüyüşünü ağırlaştırmış; vücudu gevşek, zihni, yorgunluğun artırdığı bir nefis isteğiyle hayal meyal meşgul, biraz güçlkle nefes alıyordu. Güzel bir şey olsa, sevine sevine yiyecekti. O sırada, gözlerini yukarı kaldırınca, Markade (Marcadet) sokağının tabelasını gördü; birdenbire, Guje'nin demirhanesine gidip onu orada görmek aklına geldi. Guje, ona, demirin nasıl işlendiğini günün birinde merak ederse, dükkâna kadar uzanmasını, belki yirmi defa söylemişti. Bir de, öteki işçilerin yanında, Etiyen'i sorar ve içeri girmeyi göze alış, sırf, küçüğü görmek içinmiş gibi yapıverirdi.

Pek iyi bilmiyordu amma, vida ve çivi fabrikası galiba, oralarda, Markade sokağının öte başında idi; üstelik, aralarında boş arsalar bulunan harap binaların çoğunda numra yoktu. Burası, dünyanın bütün altınını verseler içinde oturamaya-

176

MEÎ İl A JN

cağı, geniş, pis, çevredeki yapım evlerinin kömür tozlarıyla, kapkara, kaldırımları çökük, çukurlarında kokmuş su birikintileri dolu bir sokaktı. İki keçeli dizi dizi hangarlar, camekânlı büyük atelyeler, tuğlaları ve çatıları meydanda, yarı kalmış sanısını veren, kül rengi binalar; aralarındaki boşluklardan kırlar gözüken, karanlık odalara ve kirli meyhanelere bitişik, sarsak ve darmadağın bir taştan yapı yığını vardı. Jervez, yalnız fabrikanın, bir paçavra ve hurda demir ambarının yanında, Guje'nin anlattığına göre içinde yüz binlerce franklık mal yığılı duran, düz ayak bir nevi süprüntülüğün yakınında bulunduğunu bildiği için. fabrikaların şamatası arasında, yön bulmaya uğraşıyordu. Damların tepesinde, ince borular, keskin seslerle buharlar püskürüyordu; bir buharlı bıçakhane-den bir bezin anı yırtılışını andıran düzenli gıcırtilar işitiliyor; dökme fabrikaları, makinelerinin işleyişi ve biteviye tıkırtı-larıyla zemini sarsıyordu. Jervez, daha uzağa gitmek gerekip gerekmediğini tayinde tereddütlü, kararsızlık içinde Monmartr tarafına baktığı sırada, esen bir rüzgâr, yüksek bir bacanın kurumunu savurdu, sokağı pis pis kokuttu; Jervez, nefesi tıkanıp, gözlerini kapamıştı ki, monoton çekiç vuruşları işitti. Farkında olmadan, tam fabrikanın karşısına gelmiş bulunuyordu; bunu, fabrikanın yanındaki, içi paçavra dolu kovuktan anladı. Ama, fabrikaya nereden gideceğini kestiremediğinden, yine tereddüde düştü. Yarılmış bir tahtaperdenin öte tarafında bir yıkıcı arsası yıkıntısının moloz yığınları ortasına dalar gibi görünen bir geçit vardı. Çamurlu bir su birikintisi yolu kapadığı için, üzerine, iki kalas uzatmışlardı. Jervez, kalaslara basarak yürüdü, sola döndü, yere devrilmiş, okları havada eski yük arabalarından, yalnız çatkıları sağlam kalmış viran binalardan ibaret, tuhaf bir küme içinde kaldı. Dipte, kırmızı bir ateş parlıyor, yarı buçuk bir gün ışığının yaladığı karanlığı deliyordu. Çekiçlerin gürültüsü durmuştu. Jervez, ihtiyatlı adımlarla, ışığa doğru yürüdüğü sırada, yanı başından, yüzü kömür tozuyla kapkara, keçi sakallı bir işçi, solgun gözlerle yan yan bakarak geçti.

I n. A JN JB,

177

Jervez:

«Mösyö, diye sordu, burada çalışan, Etiyen isimli bir çocuk var değil mi... Benim oğlumdur, o.»

işçi, iki yanına sallana sallana, kısık sesiyle:

«Etiyen, Etiyen, diye tekrarladı; Etiyen, hayır; tanımıyorum.»

Açık ağızdan, tapası çıkarılmış eski rakı fiçilerinde duyulan o alkol kokusu dağılıyordu. Bu loş köşede bir kadınla karşılaşınca sırnaşıklığa başladığı için, Jervez geriledi, hafif sesle:

«Amma, mösyö Guje burada çalışıyor değil mi?» diye sordu.

İŞÇİ:

«Ha! Guje, evet! dedi. Guje belli!.. Eğer Guje'yi görmeye geldinizse... dibe doğru gidin.»

Sonra, döndü, çatlak zurna gibi sesiyle bağırdı:

«Hey, Göl Dor (Gueule-dOr) bak, seni bir madam arıyor!»

Fakat, bir demir şangırtısı bu sesi boğdu. Jervez, dip tarafa doğru yürüdü. Bir kapı önüne vardı, başını uzattı. Burası, önce içinde hiç bir şey ayırt edilmeyen, geniş bir meydandı. Ocak bir köşede, ölü gibi duruyor, soluk bir yıldız ışığı ile, karanlıkların koyuluğunu daha gerilere itiyordu. Ortada iri gölgeler dolaşıyordu. Zaman zaman, ateşin önünden, kara cisimler, iri kolları bacakları seçilen, aşırı büyümüş adamlar geçiyor, ve son ışık lekesini de örtüyordu. Jervez, ileri gitmeye cesaret edememiş, hafif sesle, kapıdan çağırıyordu:

«Mösyö Guje, mösyö Guje...»

Birdenbire her taraf aydınlandı. Körüğün homurtusuyla beyaz bir alev fişkırmıştı. Harçla kaba saba tıkanmış delikle-riyle, tuğla duvarlar örülerek sağlanmış köşeleriyle, tahta perdeler örtülü hangar gözüküyordu. Kömürün uçuşan tozları bu sundurmayı, kül rengi bir isle sıvamıştı. Yıllanmış, birikmiş pisliğin ağırlığını taşıyan örümcek ağları, yüksekte kuruyan pırtılar gibi, tavan kirişlerinden sarkıyordu. Duvarlarda, raflarda, çivilere asılmış veya karanlık köşelere atılmış bir halde karma karışık hurda demirler, eğri büğrü avadanlık-

12

178

ıvı t i n a

lar, koskoca aletler sürünüp duruyor, kırık, donuk ve katı profiller halinde gözüküyordu. Ve, beyaz alev, parıl parıl hep durmadan yükseliyor; toprak zemini güneş ışığı vurmuş gibi aydınlatıyor; kütüklere gömülü dört örsün cilâlı çeliği, yol yol altın pırıltılı bir gümüş parlaklığı içinde gözüküyordu.

O zaman, Jervez, ocağın önünde, güzel sarı sakalından, Guje'yi tanıdı. Etiyen, körüğü işletiyordu. Orada iki işçi daha vardı. Jervez yalnız Guje'yi gördü, ilerledi, karşısında durdu.

Guje, yüzünde bir sevinç ifadesi belirterek: «Vay, Madam Jervez! diye haykırdı; ne güzel sürpriz!» Fakat, öteki işçiler, tuhaf tuhaf bakmaya başladıklarından, Etiyen'i annesine doğru itti:

«Oğlunuzu görmeye mi geldiniz?.. Uslu çocuktur; bileği de kuvvetlenmeye başlıyor.» Jervez:

«Aman! Buraya kolay kolay gel inmiyor muş... dedi. Kendimi dünyanın öbür ucunda sanıyorum...»

Nasıl geldiğini anlattı. Sonra, atelyede, Etiyen isminin niçin bilinmediğini sordu. Guje gülüyordu. Çocuğun saçları, Zu-haf askeri gibi kısa kesilmiş olduğu için, herkesin, onu Zuzu diye çağırdığını anlattı. Onlar konuşurlarken, Etiyen körüğü bırakmıştı, ocağın alevi azalıyor, tekrar kararan hangarın ortasında, pembe bir ışık sönükleşiyordu. Demirci, bu ışığın içinde taptaze, gülümseyen genç kadına, incelikle bakıyordu. Sonra, ikisi de, karanlıklara gömülü susup kalınca, Guje, birdenbire aklına gelmiş gibi, sessizliği bozdu: «İzin verirseniz, madam Jervez şu işi tamamlayalım, dedi. Siz şurada durun, olmaz mı, kimseye engel olduğunuz yok.» Jervez, orada durdu. Etiyen, tekrar körüğe asılmıştı. Ocak, demet demet kıvılcımlar püskürterek alevleniyordu fazla olarak, çocuk, bileğinin kuvvetini annesine göstermek için, körüğü, bir kasırga uğultusuyla öttürüyordu. Guje, ayakta, ateşte kızan bir demir çubuğu gözlüyor, maşa elinde, bekliyordu. Ocağın aydınlığı, hiç bir tarafını gölgede bırakmadan onu şiddetli bir ışıkla aydınlatıyordu. Yenleri sıvalı, yakası açık gömleği, çıplak kollarını, çıplak göğsünü meydanda bırakıyor; bir genç kız cildini andıran pembe teni, kıvrırcık, sarışın tüyleri gözüküyordu. Adelelerle yumrulaşmış iri omuzları arasında, başı bir parça eğik; dikkat kesilmiş yüzü ve hiç kırpmadan, sabit bir bakışla aleve dikilmiş açık renk gözleriyle, kuvvetine güvenen, dinlenme halindeki bir deve benziyordu. Demir çubuk akkor duruma gelince, onu maşa ile tuttu ve hafif vuruşlarla, cam parçaları kırar gibi, bir örs üstünde, çekiçle düzgün parçalar halinde kesti. Sonra, bu parçaları tekrar ateşe^ koydu; oradan birer birer alarak işlemeye koyuldu. Altı köşeli perçin çivileri yapıyordu. Parçaları bir çivilige oturtuyor, tepesini ezip baş yapıyor, altı köşeyi yassıltıyor, böylece hazır olan çivileri, kırmızılığı gitmeden yere atıyordu; çivi, düştüğü yerde keskin bir leke bırakıyor, sonra bu leke, siyah zemin üstünde sönüyordu; ve Guje, bunu, sağ eliyle altı librelik bir çekici sallayarak her vuruşta bir noktasını tamamlayarak, sürekli çekiç vuruşlarıyla yapıyor, demirini önce bir ustalıkla çeviriyor ve işliyordu ki, çalışırken hem konuşmaya hem etrafına bakmaya imkân buluyordu. Östen, tınlayan bir ses çıkıyordu...

Guje, bir damla ter dökmeden, gayet rahat, babacan bir tavırla çekiç vuruyor, akşamları, evinde resim keserken harcadığından daha fazla çaba harcar görünmüyordu.

Jervez'in sorularına cevap veriyor:

«Ha! bu, yirmi milimetrelik küçük perçindir, diyordu. Günde üç yüz taneye kadar yapılabilir... Fakat, alışkanlık lâzım, çünkü kol çabuk hamlaşır...»

Jervez, akşam üstü, bileğinin uyuşup uyuşmadığını sorunca, Guje, buna gerçekten güldü. Kendisini hanım abla mı zannediyordu? On beş yıldır, bileği ne zorlu işler görmüştü; aletlere o kadar çok sürtünmüştü ki, demir gibi olmuştu. Ama, Jervez'in hakkı vardı. Ömründe ne bir perçin çivisi, ne de bir somun yapmamış olan bir beyefendi, onun beş librelik çekici ile oynamaya kalkarsa, iki saat sonra vücudu kırık dökük bir hale gelirdi... Bu iş, hiç bir şey değil gibi görünüyordu amma, arada bir, sapasağlam insanları birkaç yıl içinde temizleyiverirdi.

İÖÜ

Bu sırada, öteki işçiler de, hep birden, çekiç sallıyorlardı, iri gölgeleri, aydınlığın ortasında kımıldanıyor, ateşten yükselen, demirin kırmızı aydınlıkları dükkânın karanlıklara gömülü dip tarafını delip geçiyor, çekiçlerin altından kıvılcımlar fışkırıyor, örslerin üstünde güneşler gibi aydınlık saçıyordu. Ve, Jervez, demirci dükkanındaki şamatanın çekiciliğine kapıldığını hissediyor; memnun, oradan gitmiyordu. Ellerini yakmak tehlikesine düşmeden Etiyen'e yaklaşmak için, uzaktan dolaştığı sırada, avluda konuştuğu pis, sakallı işçinin içeri girdiğini gördü. İşçi, o alaycı sarhoş tavrıyla:

«Ey, buldunuz mu madam? diye sordu. Göl Dor, haberin var mı, seni madama ben gösterdim.»

Bu adam Bua San Suaf (Boit-Sans-Soif) takma adiyle anılan Bek Sale (Beo-Sale) isimli hinoğlu hin, sapma kadar işinin ehli bir çiviciydi; demirini döverken, günde bir litre, bağırsak kavuran cinsinden rakı içerdi. Altı saat yetecek kadar demlendiğine inanmadığı için, bir tek atmış, geliyordu. Zuzu'nun adı Etiyen olduğunu öğrenince bunu pek gülünç bulmuş, kapkara dişlerini göstererek gülüyordu. Sonra, Jervez'i tanıdı. Daha dün Kupo ile birlikte şarap içmişti. Kupo'ya, Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf dan söz etsinler de bak, hemen bizim omuzdaştır! diyecekti. Ah!.. Ne kâfir şeydi, o Kupo! Çok can çocuktu, içki ikramında sıra gözetmiyordu.

«Onun karısı olduğunuzu öğrendiğime memnun oldum, dedi. Güzel bir kadını olmaya lâayık... Öyle değil mi? Göl Dor, madam güzel bir kadın, değil mi?»

İltifatlı davranıyor, adım adım, çamaşırcı kadının yanına yaklaşıyordu. Jervez, sepetini tekrar aldı, adamı uzakta tutmak için, yere, önüne koydu. Guje, canı sıkılmış, Jervez'le olan sıkı fıkı dostluğundan dolayı arkadaşının alay ettiğini anlamıştı. Ona:

— Buraya bak, haylaz! diye haykırdı. Kırk milimetreliği ne zaman yapacaksın? Kafayı tütsüledikten sonra dirildin miT sarhoş kerata?»

Demircinin söylediği bu iş, öreste iki çekiççinin çalışmasını gerektiren iri çiviler siparişiydi.

MEYHANE

181

Bek Sale, namı diğer Bua - San - Suaf:

«istersen, hemen şimdi, koca bebek! diye cevap verdi. Baş parmağını emiyor, bir de kalkmış erkeklik taslıyor! Ne kadar kodaman olursan ol, ben senin gibi nelerin hakkından geldim!»

«Evet, tamam, hemen şimdi. Çık ortaya bakalım, göster kendini!..»

«Çıktık, maskara!»

Jervez'in orada bulunmasıyla hararetlenmişler, birbirbirleri-ne meydan okuyorlardı. Guje, önceden kesilmiş demir parçalarını ateşe koydu; sonra, örsün üzerine, iri çapta bir çivilik yerleştirdi. Arkadaşı duvara asılı yirmişer libre^ik iki balyozu oradan almıştı. Bu balyozlar atelyenin en büyük iki balyozu idi ve işçiler bunlara Fifin ve Dedel adını takmışlardı. Sakallı işçi, hâlâ meydan okuyor, Dünkerk feneri için yaptığı yarım grosa perçinden bahsediyor; bu perçinlerin bir müzeye konacak kadar mükemmel işlenmiş cici şeyler olduğunu söylüyordu. Rekabetten korkusu yoktu; kendisi gibi bir işçi bulmak

için şehrin bütün dükkânlarını dolaşmak lâzımdı. Bak, şimdi neler olacak görecektlerdi.

Genç kadına dönerek:

«Madam kararını versin;» dedi.

Guje:

«Çok konuştun! diye haykırdı. Zuzu, gayret! İş yürümüyor evladım!»

Fakat Bek Sale, namı diğer Bua San Suafta tekrar sordu:

«Ey, beraber mi döveceğiz?»

– Ne münasebet! Herkes kendi çivisini dövecek, aslanım!»

Teklif soğuk karşılandı ve Bek Sale bu kadar attığı halde ağzındaki tükrüğü kuruyuverdi. Kırk milimetrelilik çivilerin bir tek kişi tarafından yapıldığı görülmüş şey değildi. Kaldı ki, bu çivilerin yuvarlak başlı olması lâzımdı. Çok güç, sanki bir şaheserdi. Bu atelyedeki öbür üç işçi, işlerini bırakıp seyre gelmişlerdi. Uzun boylu, sıksa bir işçi Guje'nin kaybedeceğini söylüyor, bir litre şarabına bahse giriyordu. Bu sırada her iki demirci, gözlerini yumup birer balyoz aldılar. Çünkü, Fifin,

182

MEYHANK

Dedel'den yarım libre daha ağırdı. Bek Sale, namı diğer Bua San Suafta kismetine Dedel çıktı; Fifin, Göl Dor'a isabet etti. Bek Sale, demirin akkor haline gelmesini beklerken, tekrar cakacılığı ele almış, çamaşırcı kadına doğru göz süzerek, örsün önünde kasılıyordu. Orada dikiliyor, düello edecek bir kibar kişi gibi, ayağını yere vuruyor, önceden, Dedel'i var kuvvetiyle savurur gibi jestler yapıyordu. Var mıydı ona yan bakan! Vandom sütununu verseler, pide gibi yamyassı edecekti!

Guje, bir kız bileği kalınlığındaki demir parçalarından bir tanesini çiviliğe yerleştirerek:

«Haydi, başla!» dedi.

Bek Sale, namı diğer Bua San Suafta geriye doğru yaslandı, Dedel'i iki eliyle tutup salladı. Keçi sakalı ile, taranmamış saçları altında pırıldayan kurt gözleriyle, ufak tefek, kupkuru; çekicin her inişinde iki buklüm oluyor, kendi hızıyla sürüklenircesine yerden sıçırıyordu. Önündeki demirle dövüşen, onu bu kadar sert bulduğu için canı sıkılan öfkesinin biriydi. Hatta, o demire adamakıllı bir şaplak indirdiğine inandığı zaman, homurdanıyordu. Rakı, belki de, başkalarının kollarını gevşetiyordu; fakat onun, damarlarında, kan yerine rakıya ihtiyacı vardı. Demin attığı tek, vücudunu bir kazan gibi ısıtıyordu ve Bek Sale, kendisinde, yaman bir buhar makinesi kuvveti hissediyordu. Onun için, o akşam, demir kendisinden korkuyor, sakızdan daha yumuşak eziliyordu. Dedel öyle bir vals oynuyordu ki, görülecek şeydi! İç çamaşırını gösteren bir Elize -Monmartr sokak orospusu gibi, ayakları havada, büyük cambazlık hareketi yapıyordu. Zira, tembelliğin sırası değildi; demir öyle kahpedir ki, son çekişte hemen soğuyuverirdi.

Bek Sale, namı diğer Bua San Suafta, otuz çekiç vuruşta, çivinin başını yapmıştı. Ama, gözleri yuvalarından fırlamış, sık sık nefes alıyordu; kollarının çatırdadığını işiterek korkunç bir öfkeye kapılmıştı. O zaman, kendinden geçti, haykırarak sıçradı, yalnız sıkıntısının öcünü almak için, iki çekiç daha vurdu. Yuvadın çekip çıkardığı zaman, çivi eğrilmişti, başında bir yumru vardı.

x nnnı

İİSÖ

Böyle olduğu halde eserini Jervez'e göstererek aynı gururla sordu:

«Nasıl! Şipşak, değil mi?»

Çamaşırcı kadın, çekingen bir tavırla cevap verdi:

«Benim bu işe aklım ermez, efendim.»

Fakat, çivinin üzerinde, Dedel'in son attığı iki çiftteyi pekâlâ görüyor, gayet memnun, gülmek için dudaklarını ısı-rıyordu. Çünkü şimdi Guje'nin, bahsi kazanması ihtimali çok kuvvetliydi.

Sıra Göl Dor'a gelmişti. İşe başlamadan önce, çamaşırcı kadına, güven ve sevgi dolu bir gözle baktı. Sonra, telâşsız, geriledi; çekici yüksekte, düzenli ve geniş vuruşlarla indirmeye başladı.

Hareketleri usule uygun, düzgün, dengeli ve kıvraktı. İki eliyle kavradığı Fifin, bacaklarını etekliğinden aşırarak balozda hora teper gibi zıplamıyor; eski bir mönüye oynayan ciddi tavırlı kibar bir hanımefendi gibi ahenkle kalkıp iniyordu. Fi-fin'in topukları vakur bir tempo tutuyor; kızıl demire, çivinin başına muhakemeli bir bilgi ile gömülüyor; önce, madeni orta yerinden yassıltıyor, sonra, monoton ve isabetli üst üste vuruşlarla ona şekil veriyordu. Belli ki, Göl Dor'un damarlarındaki, rakı değil kandı; çekicine varıncaya kadar bütün vücudunda dolaşan ve işi düzenleyen saf kandı. Bu aslan, çalışırken, şanlı, şöhretli bir adamdı! Ocağın bütün kızıllığı yüzüne vuruyordu. Dar alnında kıvrıklaşan kısa saçları; kıvırcıkları dökük, güzel sarı sakalı bu kızıllıkla tutuşuyor, altın gibi telle-riyle bütün yüzünü aydınlatıyor, yalan değil, tam anlamıyla altından bir yüz meydana getiriyordu. Fazla olarak, çocuk-ensesi kadar beyaz, direk gibi bir ensesi, geniş, üzerine bir kadın uzanacak kadar enli bir göğsü; müzede, bir devin üyelerinden kopya edilmiş hissini veren heykel gibi omuzları ve kolları vardı. Hız alırken, kaslarının, cildin altında kabaran ve sertleşen etten dağlar gibi şiştiği görülüyordu. Omuzları, göğsü, boynu şişiyordu; kendi çevresine aydınlık saçıyor, bir ilâh gibi, güzelleşiyor, kudretli oluyordu. Gözleri demirde, her vuruşta nefes alarak, şakaklarında yalnız iki iri ter damlası, Fi-

fin'i, belki yirmi defa örs üzerine indirmişti. Yirmi bir, yirmi iki, yirmi üç diye sayıyordu. Fifin, kibar hanımefendi gibi reveranslarına sessizce devam ediyordu.

Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf, bıyık altından gülerek:

«Ne cakacı şey!» diye söylendi.

Jervez, Göl Dor'un karşısında, acıyan bir gülümseme ile bakıyordu. Aman ya Rabbi! Erkekler ne budala şeylerdi! İşte şu iki erkeğin, çivi dövmesi kendisine kur yapmak için değil miydi? Jervez pekâlâ anlıyordu; kendisini, elde çekiç, aralarında paylaşamıyorlardı; beyaz bir tavuğun karşısında kabadayılık taslayan iki iri kırmızı horoz gibiydiler. Neler de icat etmiyorlardı! Ama, insan kalbi, hislerini ara sıra ne tuhaf şekilde açığa çıkarıyorlardı! Evet, Dedel ile Fifin'in örs üzerinde kopardıkları bu kıyamet kendi uğrundaydı; bütün bu dövülen demir onun uğrundaydı; harıl harıl işleyen, bir yangın gibi alev saçan, sert kıvılcımların çıtırtılarıyla dolu bu ocak, onun uğrundaydı. Ona o ocakta bir aşk hazırlıyorlardı, ve bunu biri ötekinden daha iyi yağdırmaya çalışıyor, onu paylaşamıyorlardı. Doğrusunu söylemek gerekirse, aslında bundan haz duyuyordu. Çünkü, ne de olsa kadınlar iltifattan hoşlanırlar. Hele Göl Dor'un vurduğu çekiçler onun kalbine söylüyor; orada, örsün üzerinde olduğu gibi, parlak bir sesle ötüyor, hızlı hızlı dolaşan kanının çarpıntısına arkadaşlık ediyordu. Saçma gibi görünüyordu amma, bu ses, ta şurasına bir şey, katı bir şey, çivinin demirinden bir parça daldırdığını hissediyordu.

Akşamın alaca karanlığında, dükkâna girmeden önce, nemli kaldırımlar boyunca yürürken, belirsiz bir istek, leziz bir şey yemek ihtiyacını duymuştu; şimdi, Göl Dor'un vurduğu çekiç vuruşları sanki onu beslemiş gibi, doymuştu. Onun başarısından şüphesi yoktu. Zafer Göl Dor'un olacaktı. Kaçak bir maymun tavrıyla zıplayan Bek Sale namı diğer Bua San Suaf kirli gömleği ve kirli bez ceketiyile pek fazla çirkindi. Jervez, yüzü kıpkırmızı, fakat fazla sıcaktan dolayı yine memnun, Fifin'in son vuruşlarıyla tepeden tırnağa sarsılmaktan haz duyarak bekliyordu.

MEYHANE

185

Guje hâlâ sayıyordu. Sonunda, çekici yere bıraktı: «Yirmi sekiz! diye bağırdı. Oldu, bakın bakalım.» Çivinin başı cilâlı, temiz, tek pürüzsüz, tam anlamıyla kuyumcu elinden çıkmış bir iş gibi, kalıba dökülmüş bilya yuvarlaklığında idi. İşçiler, başlarını sallayarak baktılar; diyecek yoktu, önünde diz çökmeye değerdi.

Bek Sale namı diğer Bua San Suaf alay etmeye yeltendi; ama, ağzının içinde bir şeyler geveledi, sonunda, suratını ekşiterek kendi örsüne

döndü. Bu sırada, Jervez, daha iyi görmek istercesine Guje'ye sokulmuştu. Etiyen körüğü bırakmıştı, ocak tekrar birdenbire derin geceye gömülen kırmızı bir gezegenin batışı gibi, karartılarla doluyordu. Ve, demirci ile çamaşırcı kadın, hurda demir kokularının yükseldiği, is ve eğe döküntüleriyle kapkara bu sundurmanın içinde, o gece karanlığının vücutlarını kapladığını hissetmekten zevk duyuyorlardı. Vensen (Vincennes) ormanında, otlarla örtülü bir kovukta randevulaşmış olsalardı, kendilerini bundan daha yalnız hissedemezlerdi. Guje, ona sahip olmuş gibi, elini tuttu. Sonra, dışarı çıktıkları zaman, bir kelime konuşmadılar. Guje, söyleyecek söz bulamadı; yalnız, eğer yarım saatlik daha işleri olmasaydı, Etiyen'i alıp götürebileceğini söyledi. Jervez, sonunda, çıkıp gitmek üzereydi ki, Guje onu birkaç dakika daha fazla alıkoymaya çalışarak geri çağırdı: «Gelin a canım, daha görmediğiniz şeyler var... Sahi söylüyorum, çok meraklı şeydir.»

Onu sağ tarafta bir başka hangara götürdü. Patronu orada, koskoca bir makine tesisatı yapıyordu. Jervez, kapının eşiğinde, içine doğan bir korku ile durakladı. Koca meydan, makinelerle sarsılıyor, titriyor; kızıl alevlerin vurduğu iri gölgeler ortada dolaşıyordu. Fakat Guje, gülümseyerek ona güven verdi, korkacak bir şey olmadığına yemin etti; yalnız, eteklerini, dişlilere fazla yaklaştırmamaya dikkat etmesi gerekliydi. Kendisi önden yürüdü, Jervez, çeşit çeşit ısıklı ve homurtulu gürültülerin kulakları sağır edici şamatası ortasından; biribi-rinden ayırtedemediği belirsiz mahluklarla, telâşlı kapkara in-

186

M. İÜ I

sanlarla, kollarını kımıldatan makinelerle dolu bu dumanların arasından geçerek onun peşinden yürüdü. Geçitler çok dardı; engellerden atlamak, deliklerin yanından dolaşıp geçmek bir şariyodan sakınmak için yana çekilmek gerekiyordu. Konuşulana işitmek imkânsızdı. Jervez'in gözleri daha hiç bir şey seçemiyor, etrafında her şey hora tepiyordu. Sonra, başının üstünde, büyük bir kanat çırpıntısı duyar gibi olunca, gözlerini kaldırdı; kayışlara, tavanda, her teli, sonu gelmez bir hareketle çözülen çok büyük bir örümcek ağı gibi gerilmiş bu uzun şeritlere bakakaldı; buharlı motor bir köşede, küçük bir tuğla duvarın gerisinde gizliydi; kayışlar, kendi kendine dönerek, devamlı düzenli, bir gece kuşunun uçuşu kadar yumuşak süzülüşleriyle, karanlıkların dibinden, faaliyet getirir gibiydiler. Ama, Jervez, makinelerin yanındaki küçük ocaklara sert rüzgârdan nefesini dağıtan vantilatörün, toprak zemin üzerinde kol salan borularından birine çarptı, az kalsın düşecekti. Guje, önce, ona bu vantilatörü gösterdi, bir ocağa rüzgâr verdi; dört taraftan, koca alevler, belli belirsiz, hafif kırmızıya boyanan, göz kamaştırıcı, tirfilli bir ateş sorguç gibi, yelpaze şeklinde yayıldı; ılık o kadar keskindi ki, işçilerin küçük lambaları, güneşte, damla damla gölgeler gibi görünüyordu. Sonra Guje, sesini yükselterek anlattı; makinelere geçti; demir çubukları kemiren, her işleyişte bir parça kesen; kopardıkları uçları, teker teker geriden fırlatıp atan kırma makineleri; kuvvetli vidalarının bir yüklenişle çivi başlarını yapıveren yüksek, girintili çıkıntılı çivi ve perçin çivisi makineleri; her parçanın pürüzlerini temizledikçe havada şiddetle çırpman, dökme demirden yuvarlak çarklı tıraş makineleri; kadınlar tarafından kullanılan ve pırıl pırıl yağlı çelik dişlilerinin düzgün tırtıllarıyla çivilere ve somunlara yiv açan vida makineleriydi, bunlar. Jervez, duvarlara dayalı çubuk halinde demirlerin; köşelere yığılı sandıklara doldurulmuş, işlenmiş çivi ve perçin çivisi şekline girinceye kadar geçirdikleri bütün yapım safhalarını bu şekilde izleyebiliyordu.

O zaman, anladı ve başını sallayarak gülümsedi; bununla beraber, bu çetin maden işçilerinin arasında kendini bu kadar ufak tefek ve bu kadar ince bulmanın verdiği endişe ile, hâlâ bir

parça heyecan duyuyor; ara sıra, bir tıraş makinesinin sert sesiyle, kanı damarlarında donarak dönüp bakıyordu. Karanlığa alışıyor, ocaklardan biri, alevden sorgucunun aydınlığını birdenbire dışarı verdikçe, kuytuluklarda, yerlerinden kımıldamadan, çarkların çıtırtılı hareketini ayar eden adamlar görüyordu. Ve istemediği halde, hep tavanla; makinelerin kendi hayatı, kanı olan kayışların o yumuşak süzülüşüyle meşgul oluyor; gözlerini kaldırıyor, kirişlerin belirsiz karanlığından, onların çok büyük ve sessiz kuvvetinin geçip gidişine bakıyordu.

Bu sırada Guje, perçin makinelerinden birinin önünde durmuştu. Düşünceli, başı önünde, gözleri dikilmiş, orada bekliyordu. Makine, bir dev sessizlik ve rahatıyla kırk milimetrelilik perçin çivileri yapıyordu. Doğrusu, bundan sade bir şey olamazdı. Ateşçi, demir parçasını ocaktan çıkarıyordu; dövu-cü, onu çeliğin suyu kaçmasın diye, içine, kesiksiz, ince bir su akan çiviliklere oturtuyordu; işte bu kadar; vida aşağı basıyor, çivi, kalıpta dökülmüş gibi yuvarlak başıyla yere düşüyordu. Bu kâfir makine, on iki saatte, yüzlerce kilogram çivi yapıyordu.

Guje, fena adam değildi; fakat ara sıra, bu makinenin kendinden daha sağlam kolları olduğunu görüp öfkeleniyor, Fi-fin'i kaptığı gibi bütün bu demir yığınının döveceği geliyordu.

Etin demirle baş edemeyeceğini düşünerek kendi kendine düşündüğü zaman bile, bu hal onun çok canını sıkıyordu. Bir gün gelip, makine, elbette işçiyi öldürecek; ücret daha şimdiden, on iki franktan dokuz franga inmişti; daha da azalacağı söyleniyordu; kısacası, sucuk yapar gibi perçin çivisi ve çivi yapan bu koca hayvanların, insanı sevindirecek tarafları yoktu.

Guje, karşısında durduğu makineye, hiç sesini çıkarmadan, tam üç dakika baktı; kaşları çatılıyor, güzel, sarı sakalı, tehdit eder gibi, dikiliyordu. Sonra yumuşak ve kadere boyun eğmiş bir tavırla, yüzünün çizgileri yavaş yavaş yumuşadı. Kendisine sokulmuş duran Jervez'e döndü, bezgin bir gülümseyişle:

«Ne dersiniz? Bizi mükemmel surette alaşağı ediyor, değil mi? Amma, belki de ileride, herkesin mutluluğunu sağlamaya yarar,» dedi.

Jervez, herkesin mutluluğuna aldırılmıyordu. Makinede yapılan çivileri beğenmedi. Hararetle haykırdı:

«Bilir misiniz, bunlar fazla muntazam yapılmış şeyler... Sizin yaptıklarınız bence daha iyi. Hiç olmazsa bir sanatçı elinden çıktığı anlaşılıyor.»

Onun bu sözleri, Guje'yi pek memnun etti; çünkü, makineleri gördükten sonra, kendisini hafifseyeceğinden, bir an için korkmuştu. Öyle ya! Kendisi Bek Sale namı diğer Bua San Suaf'dan kuvvetli idi amma, makineler de, kendisinden kuvvetliydi. Nihayet avluda Jervez'den ayrılırken, onun bileklerini, kıracak gibi sıktı; bu, onun, en büyük zevki idi.

Çamaşırcı kadın, her cumartesi, Guj elere gidiyor, çamaşır götürüyordu. Onlar, hâlâ, Gut Dor'un Növ sokağındaki küçük evde oturuyorlardı. İlk yıl, Jervez, aldığı beş yüz franga mahsuben, onlara muntazaman, ayda yirmi frank ödemişti. Hesapları karıştırmamak için, defterde, yalnız ay sonunda toplam yapılıyor ve Jervez, yirmi frangı tamamlamak için icap eden parayı ekliyordu; Çünkü, Gujelerin çamaşırcı parası, ayda yedi sekiz frangı hiç geçmiyordu. Onun için, Jervez, paranın şöyle böyle yarısını ödemişti ki, bir kira ödeme günü, müşteriler verdikleri söz tutmadıklarından, işin içinden nasıl çıkacağını bilmediği için, Gujelere koşup kira parasını onlardan ödünç almak zorunda kalmıştı. İşçilerine gündelik vermek için de, iki defa daha yine onlara baş vurmuş, öyle ki, borç, tekrar dört yüz yirmi beş franga yükselmişti. Şimdi, artık on para vermiyor, yalnız çamaşır yıkamak suretiyle borç ödüyordu. Bunun sebebi daha az çalışması, yahut işlerinin kötü gitmesi değildi. Bilâkis. Ama, ev harcamalarında açıklar çıkıyor, para sanki eriyordu ve Jervez, iki ucunu bir araya getirebildiği zamanlar memnun oluyordu. Adam sende! Geçinip gidiyorlardı, fazla şikâyetle lüzum yoktu, değil mi ya?

Jervez şişmanlıyor, ileriye düşünerek korkacak hali kalmadığı için, bu şişmanlama başlangıcının ufak tefek bütün heveslerine boyun eğiyordu. Ne olursa olsun! Para nasıl olsa gelirdi, biriktirince paslanıyordu. Ama, madam Guje, Jervez'e karşı, yine ana gibi şefkatli davranıyordu. Ara sıra, parasından dolayı değil, onu sevdiğinden ve top atar diye korkusundan, onu tatlılıkla azarlıyordu. Parasının lafını bile etmiyordu. Kısacası, bu işte, çok nazik davranıyordu.

Jervez'in demirhaneyi ziyaretinin ertesi günü, tam da, ayın son cumartesi günüydü. Kendisinin gitmek istediği Gujelerin evine vardığı zaman sepeti kollarını öyle yormuştu ki, tam iki dakika nefes nefese kaldı. Çamaşır, hele içinde yatak çarşafı da varsa, ne kadar ağır çeker bilmezsiniz.

Madam Guje:

«Hepsini getirdiniz ya?» diye sordu.

Bu hususta çok ciddi idi. Yıkanmış çamaşırları getirildiği zaman bir parçasının bile noksan olmamasını ister, işin düzgün gitmesi için böyle olması gerektiğini söylerdi. Önem verdiği başka bir nokta daha vardı ki, o da, çamaşırcının, tam belli günde ve her zaman aynı saatte gelmesiydi; bu suretle, iki taraf da zaman kaybetmemiş oluyordu.

Jervez gülümseyerek:

«Elbette! Hepsi tamam, dedi. Bilirsiniz ki hiç bir şeyi geri bırakmam.»

Madam Guje:

«Doğru, diye itiraf etti, bazı kusurlar peydahlamaya başladınız, amma, henüz bu kusurunuz yok.»

Ve, çamaşırcı kadın sepetini boşalttığı çamaşırları karyolanın üstüne serdiği sırada, ihtiyar kadın onu övdü: Çamaşırları, birçokları gibi yakmıyor, yırtmıyor, ütü ile düğmeleri ko-parmıyordu. Yalnız fazla çivit koyuyor, gömleklerin önünü fazla kolalıyordu.

Gömleklerden birinin önünü büküp çatırdatarak:

«Bakm dedi; mukavva gibi, oğlum şikâyet etmiyor amma, boynu kesiliyor... Yarın, Vensen'den dünüşümüzde, boynu kan içinde kalacak.»

Jervez, canı sıkılarak:

«Yok, böyle söylemeyiniz; dedi. Setre pantolonla giyilecek gömlekler bir parça katı olmalıdır; yoksa insan paçavra giymiş olur. Kibar adamlara baksanıza... Sizin bütün çamaşırcınızı ütüleyen benim. Hiç bir işçinin el sürdüğü yok, hem de emin olunuz özeniyorum; fena olursa, on defa bozup baştan yapmayı tercih ederim, çünkü sizin işiniz, öyle değil mi?»

Cümlenin sonunu kekelerken hafifçe kızarmıştı. Guje'nin gömleklerini kendisi ütülemekten zevk duyduğunu belli edeceğinden korkuyordu.

Gerçi uygunsuz şeyler düşünmüyordu; fakat, yine de, bir parça utanıyordu.

Madam Guje:

«Yook! dedi; işinize bir şey diyeceğim yok, mükemmel iş çıkarıyorsunuz biliyorum, işte, bakın şu bone çok mükemmel ütülenmiş. İşlemeleri böyle belli etmekte eşiniz yoktur. Fitiller de ne kadar düzgün! Ben sizin elinizden çıkmış bir işi hemen tanırım. Bir işçinize, bir bulaşık bezi bile ütületseniz belli olur... Öyle değil mi? Kolayı bir parça daha az koyun, o kadar; Guje, kibar adamlar gibi giyinmek merakında değil.»

Bunu söylerken defteri eline almış, parçaları birer birer, kalemlle çiziyordu. Hepsi tamamdı. Hesabı kestikleri sırada, Jervez'in, bir bone için altı metelik yazdığını gördü. İtiraz etti; fakat, sonra pahalı olmadığını itiraf etmek zorunda kaldı. Hayır, erkek gömleklerine beş metelik, kadın pantolonlarına dört metelik, yastık yüzlerine bir buçuk metelik, önlüklere bir metelik, çok değildi; kaldı ki, birçok çamaşırcılar, bütün parçalar için beş para, hatta on para fazla alıyorlardı. Sonra, Jervez, yaşlı kadının deftere işaret ettiği kirli çamaşırları birer birer sayarak sepetine doldurduğu halde çekilip gitmedi; dilinin ucunda, kendisini pek sıkı bir rica

ile, duraksadı durdu. Sonunda:

«Madam Guje, dedi, eğer olabilirse, bu ay çamaşır parasını alayım.» O ayın çamaşır parası pek çoktu; birlikte yaptıkları hesap on frank yedi santimi buluyordu. Madam Guje, bir an, onun yüzüne baktı, sonra cevap verdi:

«Nasıl istersen, evlâdım. Mademki ihtiyacınız var, bu pa-

i

iyi

rayı sizden esirgemek istemem... Ancak, böyle giderse borcunuzu ödeyemezsiniz; bunu sizin iyiliğiniz için söylüyorum, ha... Doğrusu, ayağınızı denk almalısınız.»

Jervez, başını eğmiş, bu dersi, kekeleyerek dinlemişti. Bu on frank alışveriş ettiği kömürçüdeki bononun bedelini tamamlayacaktı. Fakat madam Guje, bono sözünü işitince daha ciddileşti. Örnek olarak kendisini gösterdi. Guje'nin gündeliğini on iki franktan altı franga indirdikleri zamandan beri, masrafını kısmıştı, insan, gençliğinde aklını başına toplamazsa, yaşlılığında açlıktan ölürdü. Ama kendini tuttu; yalnız borcunu ödemesine kolaylık olsun diye çamaşırını kendisine yıkattırdığını Jervez'e söylemedi; eskiden bütün çamaşırını kendi yıkardı; eğer, çamaşırcı parası diye cebinden her zaman bu kadar fazla paralar çıkacaksa, yine yıkamaya başlardı. Jervez on frank yedi santimi alınca, teşekkür etti, çabucak sıvıştı. Sahanlığa çıktığı zaman bir ferahlık duydu, sevincinden zıplayacağı geldi; çünkü, para yüzünden üzüntülere, dertlere artık alışmaya başlıyor, her defasında duyduğu bu sıkıntılardan kurtuldukça, onları unutuyor, bir daha sefere kadar, yalnız o kurtuluşun verdiği sevinci duyuyordu. Tam da o cumartesi, Gujelerin merdiveninden inerken, Jervez garip bir tesadüfle karşılaştı. Elinde bir kâğıt parçasına konmuş, kulakları kanlı kanlı, gayet taze bir uskumru olduğu halde yukarı çıkan, başı açık, uzun boylu bir kadına yol vermek için, sepetiyle beraber, merdivenin tırabzanına yaslanmıştı. Bir de, yukarı çıkan kadının, çamaşırhanede eteğini başına geçirdiği o Virjini denilen kız olduğunu görmesin mi! Dik dik bakıştılar. Jervez gözlerini kapadı; çünkü, bir ân, uskumruyu suratının ortasına yiyeceğini sanmıştı. Ama böyle olmadı, Virjini hafifçe gülümsedi. O zaman, sepeti merdiveni tıkayan çamaşırcı kadın, terbiyeli davranmak istedi.

«Affedersiniz,» dedi.

Uzun boylu esmer kız:

«Zarar yok,» diye cevap verdi.

Ve, birdenbire barıştılar; geçmiş için tek imada bulunmadan merdiven basamaklarının ortasında, konuşmaya başladılar.

O zaman yirmi dokuz yaşında olan Virjini, siyah kehribar karallığında iki saç örgüsü arasında uzunca gözüken yüzüyle, muhteşem, güzel endamlı bir kadın olmuştu. Caka satmak için macerasını hemen anlattı: Şimdi evliydi, ilkbaharda, vaktiyle abanoz işçisi olan bir adamla evlenmişti. Kocasını şimdi, o işten ayrılmış, belediye çavuşluğuna adaydı. Çünkü, memuriyet hem daha sağlam, hem daha efendice işti. İşte bu uskumruyu ona almıştı.

«Uskumruya bayılır, dedi. Ne yaparsın, bu kâfir erkeklerin nazını çekmek şart, değil mi?... Yukarı çıksanıza; evimizi görürsünüz...

Burada rüzgârda duruyoruz.»

Jervez kendisinin de evlendiğini ona anlattıktan sonra, onun şimdiki evinde eskiden oturduğunu, hatta orada bir kız doğurduğunu söyleyince, Virjini, onu, yukarı çıkmaya daha fazla zorladı, mutlu olduğu yerleri tekrar görmekten insan her zaman haz duyar, diyordu. Kendisi, beş yıl, nehrin öte kıyısında, Gro Kayu (Gros Gaillou) da oturmuştu. Kocasını, işte olduğu sırada orada tanımıştı. Ama canı sıkılıyordu. Gut Dor mahallesine dönüp gelmeyi umuyordu, orada herkesi tanıyordu. İşte on beş gündür, Guj elerin karşısındaki odayı tutmuştu. Gerçi, bütün eşyası daha pek karma karışıktı, ama, yavaş yavaş düzelirdi.

Sonra sahanlıkta, sonunda isimlerini birbirbirlerine söylediler.

«Madam Kupo.» «Madam Puason (Poisson)».

Ve, eskiden, pek ahım şahım olmayan durumlarda tanışmış bu iki kadın, yalnız hanım olmak zevki için, biribirlerine, ağız dolusu, madam Puason, madam Kupo diye söyleyip durdular. Bununla beraber, Jervez hâlâ bir parça güvensizlik besliyordu. Olabilir ki, uzun boylu esmer güzeli, kafasının içinde, ikiyüzlü, zararlı bir hayvan gibi, bir plan kurarak, çamaşırhanedeki kötüğin acısını daha iyi çıkarmak için barışıyordu. Jervez, tetik üstünde durmaya karar vermişti. O an için, Virjini

fazla kibar davranıyordu, onun için kendisinin de kibar davranması gerekti.

Yukarıda, odada, Virjini'nin, otuz beş yaşında, solgun yüzlü, kırmızı bıyıklı ve kırmızı sivri sakallı bir adam olan kocası Puason, pencere önünde bir masanın başına oturmuş, çalışıyordu. Küçük kutular yapıyordu. Bir çakıdan, tırnak törpüsü kadar ufak testereden, bir kola çanağından başka avadanlığı yoktu. Kullandığı tahta, eski sigara kutularının, ham maun ağacından ince çıtaları idi. Bunlar üzerinde, çok ince oymalar ve boya ile süsler yapıyordu. Yılın başından sonuna kadar, bütün gün, hep, sekiz santimetre boyunda, altı santimetre enindeki aynı kutuyu yapardı. Yalnız, bu kutuya oymalar yapar, kapak şekilleri icat eder, içine bölmeler koyardı. Belediye çavuşluğuna tayin edilinceye kadar bunu eğlence diye, bir cins zaman geçirme diye yapıyordu. Eski abanozculuk sanatından kendisinde kalan biricik merak, küçük kutular yapmaktı. Çıkardığı işi satmıyor, tanıdıklarına hediye veriyordu.

Puason ayağa kalktı; karısının eski bir dost diye kendisine tanıttığı Jervez'i kibarca selâmladı. Ama, konuşkan bir adam olmadığı için, hemen, küçük testeresini tekrar eline aldı. Yalnız, ara sıra, dolabın kenarında duran uskumruya bir göz atıyordu.

Jervez, eski evini gördüğüne pek memnun oldu; mobilyaların nerede durduklarını söyledi, bir de, çocuğunu doğurduğu noktayı gösterdi. İnsan insana nasıl da kavuşuyordu! Eskiden, biribirlerini gözden kaybettikleri zaman, tekrar buluşacakları, arka arkaya aynı odada oturacakları hiç akıllarına gelmezdi.

Virjini, kendisi ve kocası hakkında yeni bilgiler ekledi. Kocası, bir halasından, ufak bir mirasa konmuştu; her halde, ileride, ona bir atelye açacaktı; şimdilik, terziliğe devam ediyor, şuradan buradan dikiş buluyordu. Sonunda, yarım saat sonra, çamaşırcı kadın gitmeye kalktı. Puason, sırtını şöyle yarım yamalak döndü. Jervez'i kapıya kadar götüren Virjini, ona, ziyaretini iade edeceğine söz verdi; aslında, çamaşırlarını ona verecekti, bu iş, artık kararlaşılmıştı. Virjini sahanlıkta lafı

13

uzatınca, Jervez, onun Lantiye'den ve kız kardeşi cilâcı Adel'-den söz etmek istediğini sanmaya başladı. Bu fikir, zihnini altüst ediyordu. Ama bu can sıkıcı şeyler hakkında bir tek kelime söylenilmedi; pek nazik bir tavırla:

«Allaha ısmarladık, madam Puason.

– Güle güle, madam Kupo.» diye vedalaşarak ayrıldılar.

Bu, büyük bir dostluğun başlangıcı oldu. Sekiz gün sonra, Virjini, Jervez'in dükkânına uğramadan, önünden geçmez olmuştu; gidiyor, iki üç saat oturup çene yarıstırıyordu; öyle ki, Puason, onun ezildiğini sanarak meraka düşüyor, sessiz ve sapsarı yüzüyle, onu sormaya geliyordu. Jervez, terzi kadını böyle her gün göre göre, zihni garip bir düşünceye takılmaya başladı. Virjini lafa başlar başlamaz, Lantiye'den söz edecek sanmaktan kendini alamıyor; o karşısında oturduğu sürece, Lantiye'yi düşünmekten geri duramıyordu. Anlamı olmayan bir şeydi bu, çünkü sonunda Lantiye'ye de, Adel'e de, ikisinin ne halde olduklarına da aldırdığı yoktu; onlar hakkında hiç bir şey sormuyordu; hatta, onların ne oldukları merakında bile değildi. Hayır; iradesinin dışında böyle oluyordu. Sırnaşık bir nakarat nasıl dile dolanır ve bir türlü gitmek istemezse; onlar da Jervez'in kafasını öyle uğraştırıyorlardı. Aslında, Virjini'ye karşı, Lantiye'den ve kız kardeşinden dolayı hiç kin beslemiyordu; kabahat, elbette onda değildi. Onunla beraber bulunmaktan çok hoşlanıyor,

kalkıp gitmesine belki on defa engel oluyordu.

Kış gelmişti; Kupo'larm, Gut Dor sokağında geçirdikleri dördüncü kıştı, bu. O yıl, aralık ve ocak ayları, pek soğuk geçti. Etraf, tükürsen donacak kadar buz tutuyordu. Yılbaşından sonra, kar, sokaktan üç hafta kalkmadı. Bu, işe engel olmuyordu, tersine; çünkü kış, üreticiler için en bereketli mevsimdir. Dükkânın içinde tatlı bir sıcak hüküm sürüyordu. Camların, karşıki bakkal ile tuhafiyecinin camekânları gibi buz tuttuğu hiç görülüyordu. Tika basa kok kömürü dolu soba, orayı bir hamam gibi, sıcak tutuyor; çamaşırlardan buğular yükseliyor, yaz ortasında bulunulduğu duygusunu veriyordu; ve kapılar kapalı, insanın bütün vücudu ısınıyor, o kadar ki neredeyse gözle-

MİSİHAH1S

195

ri açık uyuyacak hale geliyor, rahatlıyordu. Jervez, gülerek, kendisini kırdı sandığını söylüyordu. Gerçekten, arabalar kar üstünde giderken, tekerlekleri gürültü çıkarmıyordu; yayaların ayak sesleri ancak işitilebiliyordu; soğğun derin sessizliği ortasında, yalnız çocuk sesleri yükseliyor, nalbant dükkânından akan suyun boyunca kızak kayan bir haşarı sürüsünün şamatası işitiliyordu.

Jervez ara sıra kapının camlarından birine yaklaşıyor, eliyle camın buğusunu siliyor, bu mendebur havada mahallenin ne hale geldiğine bakıyordu; fakat, komşu dükkânlardan dışarıya hiç kimse burnunu uzatmıyor; kardan bir elbiseye bürünmüş mahalle, gururlu bir tavır takmıyor gibiydi; Jervez, ortalık bu kadar fazla don tutalı beri, başı açık, ağzı kulaklarında dolaşan bitişik kömürcü ile, yalnız bir baş işareti ile se-lâmlaşıyordu.

Bu şiddetli soğuklarda Jervez'in asıl hoşuna giden şey, öğleyin, sıcak sıcak kahvesini içmektir, işçilerin hiç şikâyeti yoktu; patron kahveyi çok koyu yapıyor, dört dirhem bile hindiba karıştırmıyordu; onun pişirdiği kahve, madam Fokonye'nin tamamıyla bulaşık suyu olan kahvesine hiç benzemiyordu. Yalnız, kahvenin suyunu haşlamaya Kupo ana kalktığı zaman işin bir türlü, sonu gelmezdi, çünkü kadıncağız, kahve ibriğinin başında uyuklardı. O zaman, işçiler, öğle yemeğinden sonra, kahvenin gelmesini bekleyinceye kadar bir iki parça şey ütülerlerdi.

Haçı suya atma yortusunun ertesi günü, saat yarıma geldiği halde kahve hâlâ pişmemişti, o gün, inadı tutmuş, süzgeçten bir türlü geçmiyordu. Kupo ana, bir küçük kaşıkla süzgece vuruyordu; damlaların çabuk çabuk akmadığı, teker teker, ağır ağır döküldüğü işitiliyordu.

Uzun Klemans:

«Bırakın şunu, canım, dedi. Sonra bulanık oluyor... Bugün kahveyi hem içeceğiz, hem yiyeceğiz galiba.»

Uzun Klemans, bir erkek gömleğini onarıyor, tırnaklarının ucuyla kırmalarını söküyordu. Korkunç bir nezlesi vardı, gözleri şişmişti, boğazını yırtan öksürükler, onu, tezgâhın başında iki büküm bırakıyordu. Yine de, boynuna bir atkı bile sarmamış, on sekiz meteliklik ince bir yünlü giymiş, onun içinde tirtir titriyordu. Yanıbaşında madam Pütua fanilalara bürünmüş, kulaklarına kadar kat kat giyinmiş, ucunu bir iskemlenin arkasına dayadığı elbise tahtasının üstünde çevire çevire' bir eteklik ütülüyordu; yere serilmiş bir çarşaf, etekliğin döşeme tahtasına sürtüp kirlenmesini önlüyordu. Jervez, tek başına, tezgâhın yarısını tutuyor, işlemeli muslin perdeler ütülüyor, kırışıklar yapmamak için, kollarını uzatmış, ütüsünü dümdüz vuruyordu. Birdenbire, kahvenin, sesli akmaya başladığını işitince başını kaldırdı. O şaşkaloz Ogüstün, süzgecin içine bir kaşık daldırıp kahvenin ortasına delik açmıştı, kahve onun için böyle akıyordu.

Jervez, :

«Sen rahat duracak mısın! diye haykırdı. İçinde kurt mu kaynıyor?

Çamur gibi kahve içeceğiz, şimdi.»

Kupo ana, tezgâhın boş bir köşesine beş bardak dizmişti. O zaman, işçiler işlerini bıraktılar. Patron, her bardağa iki parça şeker koyduktan sonra, kahveyi kendisi boşaltırdı. Günün o saati, herkesin beklediği saattir. O gün, herkes kendi bardağını alıp sobanın başında

bir küçük peykeye çömeldiği sırada, sokak kapısı açıldı, Virjini titreye titreye içeri girdi.
«Aman, çocuklar, soğuk, insanı sanki ikiye biçiyor, dedi. Kulaklarım bende değil. Ne berbat hava!»

Jervez:

«Vay! Madam Puason'muş! diye haykırdı. Vallahi tam zamanında geldiniz... Karşılıklı birer kahve içeriz»

«Doğrusu, istemem desem yalan olur... Karşıdan karşıya geçinceye kadar insanın sırtı buz kesiliyor.»

Bereket versin ibrikte kahve artmıştı. Kupo ana gitti, altıncı bir bardak getirdi ve Jervez, Virjini'nin, kendi şekerini kendi koymasına karışmamak nezaketini gösterdi. İşçiler yer açtılar, sobanın yanında ona da bir küçük yer verdiler. Virjini, bir süre, ısınmak için, soğuktan kaskatı olmuş elleriyle bardağını kavrayarak kıpkırmızı burnuyla, tirtir titredti. Virjini

1»/

bakkaldan geliyordu. Çeyrek kilo Gravyer peyniri alıncaya kadar insanın orada donduğunu söylüyor; Jervez'in dükkanındaki fazla sıcağı övüyordu. Gerçekten fırına girmiş gibi oluyordu; ölü girse dirilirdi, sıcak, insanın vücudunu öyle tatlı bir dokunuşla gıcıkliyordu. Sonra, donmuş vücudu gevşeyince, bacaklarını uzattı. O zaman, altısı birden, yarıda bırakılmış işin ortasında, buğuları tüten çamaşırların, geniz tıkayan nemli kokusu içinde, ağır ağır kahvelerini hüpürdettiler. Yalnız Kupo ana ile Virjini birer iskemlede oturuyorlardı. Ötekiler, ufacak peykelerinin üstünde, yere oturmuş gibiydiler. Hatta, şaşkaloz Ogüstün, ütülen etekliğin altına serili çarşafın ucunu çekmiş, üstüne uzanmıştı. Burunları bardakların içinde, kahvenin keyfini çıkarıyorlar, hemen lafa başlamıyorlardı.

Klemans:

«Kahve, yine fena olmamış,» dedi.

Ama, bir öksürük geldi, az kalsın boğuluyordu. Daha kuvvetle öksürmek için, başını duvara dayadı.

Virjini:

«Mükemmel bir nezle olmuşsunuz, dedi. Nerede yakaladınız bunu?»

Klemans, yüzünü elbisesinin yeniyle silerek:

«Bilir miyim? diye cevap verdi. Geçen akşam yakaladım bu halde. Gran Balkon kapısının önünde iki kadın dövüşüyordu. Göreyim dedim, kar altında durup baktım. Aman, nasıl yuvarlanıyorlardı! Gülmekten bayılırdınız. Birinin burnu yırtılmıştı; yerlere kan fışkırıyordu. Öteki benim gibi fasulye sırtığına benziyordu; kanı görünce, taşı tarağı topladı... O gece, öksürmeye başladım. Erkekler de, bir kadınla beraber yattıkları zaman, çok uygunsuz oluyorlar ya! Bütün gece, insanın üstünü açıyorlar»

Madam Pütua:

«Çok güzel hareket, diye söylendi; kendi kendinizi mahvediyorsunuz, kızım»

«Kendi kendimi mahvetmek belki benim hoşuma gidiyor!.. Hayat pek güzel şeydir de! Elli beş metelik kazanacağım diye Allahm günü didin, sabahtan akşama kadar, sobanın karşısın-

da yan, tutuş, yooo, doğrusu, bıktım artık!.. Merak etmeyin bu nezle beni alıp götürmek lütfurıda bulunmaz; geldiği gibi gidecektir.»

Bir sessizlik oldu. Bu Klemans kaltağı salonlarda, çığlık çığlığa hora teptiği halde, dükkânda bulunduğu zamanlar, hep ölüm sözü eder, herkese hüzün verirdi. Jervez onu iyi tanıdığı için:

«Hovardalık ettiğiniz gecelerin ertesi günü siz neşesiz oluyorsunuz!» dedi.

Gerçekten, Jervez, kadın düşüşlerinden laf edilmese çok memnun olacaktı. Kendisiyle Virjini'nin yanında, tekmeden tokattan söz edilirse, çamaşırhanedeki dayak meselesinden dolayı, canı sıkılıyordu. Nitekim, Virjini de ona gülümseyerek bakıyordu.

«Aman, dedi, dün saç saça, baş başa bir düşüş gördüm. Bi-ribirlerini paralıyorlardı.»

Madam Pütua:

«Kim bunlar?» diye sordu.

«Sokak başındaki ebeyle hizmetçisi, hani ufak tefek sarışın kadın, işte o... Aman ne çamur şey, o kız! Ötekine: Evet, evet, yemişçi kadının çocuğunu düşürttün, eğer paramı vermezsen, gidip komişere bile haber vereceğim, diye bağıırıyordu. Öyle küfürler savuruyordu ki, görülecek şeydi!.. Bunun üzerine, ebe kadın, suratının ortası budur diye şırakkadak bir şamar indirdi! Derken efendim, yezit orospu, hanımının gözlerine saldırdı; suratını mı tırmalamadı, saçlarını mı yolmadı, amma ne yolma! Bereket versin kasap geldi de, kadını, onun elinden zor kurtardı.»

işçiler, hatır için güldüler. Sonra hepsi, aç gözlü bir tavırla, birer yudum kahve içtiler.

Klemans sordu:

«Acaba çocuk düşürttü mü, sahi; siz ne dersiniz?»

Virjini:

«Vallahi, diye cevap verdi, mahallede öyle bir dedikodu aldı.

Bilirsiniz ya, yanlarında değildim... Aslında sanatları gereği hepsi düşürtür.»

MEYHANE

199

Madam Pütua:

«Yooo, yapamam! dedi. Kendini bu kadınların eline teslim etmek, budalalıktır. Vücudumu sakat bıraktıramam, doğrusu; yerinde dursun!.. Bakın, birebir bir çaresi var, bu işin. Her akşam, baş parmağınızla, karnınızın üstünde üç defa istavroz çıkarıp bir bardak okunmuş su içirseniz. Yel gibi çıkar, gider.»

Uykuda sandıkları Kupo ana, itiraz makamında başını salladı. O, bir başka usul biliyordu, hem de şaşmaz bir usuldü. Her iki saatte, bir hazır lop yumurta yemek ve beline ıspanak yaprakları bağlamak lâzımdı. Öteki dört kadın, ciddiyetlerini bozmadılar. Ama, her zaman durup dururken, sebebi hiç anlaşılmadan gülen Ogüstün şaşkalozu, kendine has olan o tavuk gıdaklamasıyla güldü. Onu unutmışlardı. Jervez etekliğin ucunu kaldırdı, onu, çarşafın üstünde, domuz yavrusu gibi, bacakları havada, yuvarlanır durumda görünce çekti çıkardı, bir şamar atıp ayağa kaldırdı. Ne gülüyordu, bu sersem? Büyükler konuşurken, dinlenir miydi hiç?. Önce, madam Löra'-nm, Batinyol'daki bir ahabına çamaşır götürecekti. Patron, hem söylüyor, hem sepeti koluna geçirerek onu kapıya doğru itiyordu. Şaşkaloz sızlana hıçkıra, ayaklarını karda sürüye sürüye uzaklaştı.

Ötede, Kupo ana, madam Pütua ve Klemans, hazır lop yumurta ile ıspanak yapraklarının etkisini tartışıyorlardı. O zaman kahve bardağı elinde, dalgın duran Virjini, hafif sesle:

«Ne yaparsın! dedi. Dövüşülür de, öpüşülür de, insan, yüreğinde kötülük olmadıktan sonra, geçinir gider...»

Ve, Jervez'e doğru eğilerek, gülümsemeyle, ilâve etti:

«Yok, ciddî söylüyorum, size gücenik değilim... Çamaşırhane meselesini hatırlıyorsunuz ya?»

Çamaşırcı kadın pek sıkıldı. Korktuğu başına gelmişti. Şimdi, Lantiye ile Adel'in sırası geleceğini hesaplıyordu. Soba homurduyor, kıpkırmızı kesilen borudan, fazla bir sıcak yayılıyordu. Bunun verdiği gevşekliğin ortasında, işe olabildiği kadar daha geç başlamak için kahvelerini ağır ağır içen işçi kadınlar, dalıyor ve gevşek, uyuşuk tavırlarla, sokaktaki karı seyrediyorlardı. Dertleşme faslı başlamıştı. On bin frank ge-

200

ME Y H A W JK

lirleri olsaydı neler yapmayacaklardı; hiç bir iş görmeyecekler, işe, uzaktan hor bakarak, öğleden sonraki zamanlarını böyle ısınmakla geçireceklerdi. Virjini, başkalarının işitemeye-ceği şekilde Jervez'e yaklaştı. Jervez, kendini çok halsiz buluyordu; her halde fazla sıcaktan olacak, öyle gevşek, öyle halsizdi ki, sözü değiştirmeye kuvveti yoktu; hatta Virjini'nin söyleyeceği sözleri, kendi kendine itiraf etmeden, zevk duyduğu bir heyecanla kalbi dolu, bekliyordu.

Terzi kadın:

«Sizi gücendirmiş olmuyorum ya? dedi. Belki yirmi defa dilimin ucuna

kadar geldi. Şimdi sırası düştü de... Laf lâzım ya! Emin olun aramızda geçen şeyden dolayı size gücenmedim. Namusum üzerine söylüyorum, kin beslemedim.»

Şekeri tamamıyla eritmek için, kahvenin dibini bardağın içinde çalkaladı, sonra dudaklarıyla, ıslığa benzer hafif bir ses çıkartarak üç yudum içti. Jervez, boğazı kısılmış, hâlâ bekliyor, Virjini'nin, yediği köteği, gerçekten bu dereceye kadar affetmiş olup olmadığını düşünüyordu; çünkü, onun kara gözlerinde, sarı kıvılcımlar tutuştuğunu görüyordu. Kurnaz karı, kinini, mutlaka yüreğinde gizli tutuyordu.

«Siz haklıydınız,» diye devam etti. «Size karşı çok çirkin çok bayağı bir muamele yapılmıştı... Ben, hakça laf ederim! Sizin yerinizde ben olsam bıçağa sarılırdım.»

Bardağın kenarına üfleyerek üç yudum kahve daha içti. Sonra, o isteksiz konuşmayı bırakarak durmadan, çabuk çabuk ilâve etti: «Hoş onlara da uğur gelmedi ya!... Ama, hiç bir zaman, uğur gelmedi. Glasyer tarafından, cehennemin dibinde, dizka-pağma kadar her zaman çamur dolu, pis bir sokakta ev tut-tulardı. Ben, iki gün sonra, bir sabah onlarla beraber yemek yemeğe gittim; otobüsle gidiliyor, upuzun bir yol! Daha o gün, ikisini, çekişirlerken gördüm, kardeş. İçeri girdim ki, tokat tokata gelmişlerdi. Nasıl? Sevenler böyle olur, değil mi?. Adel'-in ciğeri beş para etmez ha! Kız kardeşim ama, yine söylerim, yaman orospudur. Bana etmediği edepsizliği bırakmadı; an-

a jm

201

latması uzun sürer, hem de ikimizin arasında halledilecek şeyler... Lantiye'ye gelince, eh, onu da tanıyorsunuz, o da iyi adam değil. Bir hiç yüzünden insanı pataklayan bir herif! Hem de vururken yumruğunu sıkıyor... Kısacası, kıyasıya dövüştüler, merdivenden çıkarken, dayak gürültüsü işitiliyordu. Hatta, bir gün, polis bile gelmiş. Güneylilerin yedikleri berbat bir çorba vardır, zeytinyağlı bir çorba; Lantiye ondan istemiş; Adel, bu çorbanın çok iğrenç olduğunu söyleyince, zeytinyağ şişesini, tencereyi, çorba kâsesini falan biribirlerinin kafasına atmışlar; sonunda, gürültülerinden mahalle ayağa kalkmış.» Virjini, daha başka boğuşma olayları anlattı, karı kocayı söyleye söyleye bitiremiyor, tüyler ürpertecek şeyler biliyordu. Jervez, bütün bu hikâyeleri, hiç bir şey söylemeden, yüzü sapsarı, dudaklarının kenarında, küçük bir gülümsemeye benzeyen sinirli kırışıkla, dinliyordu. Lantiye'nin lafını işitme-yeli neredeyse yedi yıl dolacaktı. Kulağına bu şekilde mırıldanılan Lantiye'nin adı, can evine bu kadar hararet vereceğini hiç ummamıştı. Kendisine o derece fena davranmış olan bu kötü adamın ne durumda olduğunu bu kadar merak edeceği hiç aklına gelmezdi. Artık, Adel'i kıskanmasına imkân yoktu; ama, böyle olduğu halde, bu karı koca dövüşmesine yine için için gülüyor, o orospunun vücudunun yer yer morartılarla dolu olduğunu hayal ederek, öç almanın zevkini tadıyordu. Onun için, Virjini'nin anlattıklarını, sabaha kadar oturup dinlese usanmayacaktı. O kadar fazla ilgili görünmemek için bir şey sormuyordu. Sanki, birdenbire, yolunun üzerindeki bir hendek dolduruluver-mişti; şimdi, geçmiş, dosdoğru şimdiki zaman ile birleşiyordu. Ama, Virjini burnunu tekrar bardağına eğdi; gözleri yarı kapalı, şekeri emiyordu. O zaman Jervez, bir şey söylemek gerektiğini düşünerek, kayıtsız bir tavır takındı, sordu: «Hâlâ Glasyer'de mi oturuyorlar?» Öteki:

«Yok canım, diye cevap verdi; anlatmadım mıydı yoksa?.. Sekiz gündür beraber oturmuyorlar.. Adel, günün birinde, tası tarağı topladı; Lantiye de, peşinden koşmadı, yani.»

202

M

MEYHANE

203

Çamaşırcı kadm hafif bir çığlık kopardı, yüksek sesle aynı sözü tekrarlardı:

«Beraber oturmuyorlar artık ha?»

Kupo anne ve madam Pütua ile konuşan Klemans lafını yarıda bırakarak:

«Kim bu?» diye sordu.

Virjini cevap verdi:

«Hiç; tanımazsınız.»

Ama, Jervez'i inceliyor, onu bir hayli heyecanlı buluyordu. Yaklaştı yine anlatmaya başladı. Bundan, hain bir zevk duyar gibi görünüyordu. Sonra, birdenbire, eğer Lantiye onun etrafında dolaşmaya başlarsa nasıl hareket edeceğini sordu; çünkü erkekler pek acayip mahluklardı. Lantiye, pekâlâ ilk aşkına dönecek kabiliyetteydi. Jervez doğruldu, gayet açık sözlü, gayet vakur davrandı. Evli bir kadındı, Lantiye'yi kapı dışarı ederdi, o kadar. Artık aralarında hiç bir ilişki olamazdı, hatta bir el sıkma bile. Gerçekten, eğer günün birinde kendisi bu adamla yüz yüze bakarsa, zerre kadar duygusu yok demek olurdu.

«Biliyorum, dedi, Etiyen ondan; bu bağı koparamam. Eğer Lantiye, Etiyen'i öpmek isterse gönderirim çünkü bir babayı, oğlunu sevmekten engelleme imkânı yoktur... Fakat, bakın söyleyeyim, madam Puason. bana gelince, ben, kendimi lime lime doğratırım da, yine onun eli elime değmesine izin vermem, artık bitti.»

Bu son sözleri söylerken yeminini sanki ebedî bir şekilde mühürlüyor gibi, havada bir istavroz çıkardı; sonra söze son vermek istediği için, sıçrayarak uyanır gibi oldu, işçilere haykırdı:

«Heey, ne yapıyorsunuz? Çamaşırları şeytanlar mı ütüle-yecek?.. Amma tembel şeyler ha!.. Haydi bakalım, iş başına! Yallah!»

İşçiler dibinde birer parça kahve kalan boş bardakları hâlâ ellerinde, kolları etekliklerinin üzerine koyuverilmiş, tembel bir uyuşukluk içinde, aldırmadılar, konuşmaya devam ettiler. Klemans anlatıyordu:

«Küçük Selestin derler bir kadındı. Kedi tüyüyle bozmuştu. Nereye baksa, gözüne kedi tüyü görünüyordu, dilini hep böyle oynatıyordu; çünkü ağızda kedi tüyleri dolu zannediordu.»

Madam Pütua:

«Benim bir ahababımda da kurt vardı, diyordu... Bu hayvanlar, bir de şımarık oluyorlar ki!.. Kurt tavukla beslenmedi miydi, kadıncağızın karnını tırmalıyordu. Kocasının kazancı yedi franktı. Hepsi de, kurdu beslemek için gırtlığa gidiyordu.»

Kupo ana, onun sözünü kesti:

«Ben olsam, onu hemen iyi ederdim. Izgarada pişmiş fare yutturmalı. Kurdu hemencecik zehirler.»

Jervez'in kendisi de tatlı bir tembellik hissediyordu. Fakat silkindi, ayağa kalktı, öğleden sonraki zamanlarını amma da tembel tembel geçirmişlerdi. Keseyi doldurmaya bunun faydası yoktu! Hepsinden önce kendisi işe koyuldu, perdelerin başına tekrar geçti. Ama, perdeler kahve lekesi olmuştu; ütüye başlamadan evvel, lekeyi ıslak bir bezle silmek zorunda kaldı. İşçi kadınlar sobanın karşısında geriniyor, söylene söylene ütü saplarını arıyorlardı. Klemans yerinden kımıldar kımıldamaz, ciğerleri ağızına gelecek gibi bir öksürük nöbetine yakalandı. Sonra elindeki erkek gömleğinin ütüsünü bitirdi, kolları ve yakayı iğneledi. Madam Pütua da, etekliğin ütüsüne tekrar başlamıştı.

Virjini:

«Eh, Allaha ısmarladık, dedi. Çeyrek kilo gravyer almak için inmiştim. Puason, soğuktan yolda dondum zannetmiştir,»

Ama, kaldırımda henüz üç adım atmıştı ki, kapıyı tekrar açtı, Ogüstini'in, sokağın öte başında, erkek çocuklarla, buz üzerinde kaydığını haber verdi. Yezit kız, gideli tam iki saat olmuştu. Sepeti kolunda, saçları kar topundan saçılan karlarla kaplı, yüzü kıpkırmızı, nefes nefese koşarak geldi. Yediği azarı sinsi sinsi dinlerken, buzdan yürümenin kolay olmadığını söylüyordu. Çapkının biri, alay olsun diye, galiba cebine buz parçaları döndürmüştü; çünkü, bir çeyrek saat sonra, Ogüs-

tin'in cepleri, dükkânın içini birer huni gibi sulamaya başladı. Şimdi, öğleden sonraki zamanlar hep böyle geçiyordu. Dükkân, mahallede, çok üşüyen insanların sığındıkları bucak haline gelmişti. Bütün Gut Dor sokağı, oranın sıcak olduğunu biliyordu. Dükkânda, sürekli olarak, eteklerini dizkapakları-na kadar sıvamış, sobanın önünde ısınmakla geçiren geveze kadınlar bulunuyordu. Jervez, bu tatlı sıcaklıkla gurur duyuyor, herkesi davet ediyor, Loriyölerle Boşların dedikleri gibi, salonunda toplantılar yapıyordu. Hakikat şu idi ki, Jervez, dışarıda soğuktan titrediğini gördüğü fakirleri bile içeri alacak kadar yumuşak ve iyi yürekli davranıyordu. En çok, aynı evde, tavan arasında oturan, açlıktan ve soğuktan ölen yetmiş yaşında yaşlı bir eski nakkaşla ahabap olmuştur. Adam, üç oğlunu Kırım savaşında kaybetmiş, eli fırça tutmaz olduğu iki yıldan beri, şunun bunun yardımıyla geçiniyordu. Jervez, Brü babanın, ısınmak için karda tepindiğini görür görmez, onu çağırır, sobanın yanında kendisine bir yer hazırlardı. Hatta, çok zaman, bir parça peynir ekmek yemesi için zorlardı. Brü baba, bükülmüş beli, ak sakalı, bayat elma gibi buruşmuş yüzü ile, saatlerce hiç konuşmadan oturur, kok kömürünün çıtır çıtır yanışını dinlerdi. Belki de merdivenlerin tepesinde, çalışmayla geçen elli yılını, Paris'in dört bucağında, kapılar boyamakla, tavanlar ağırtmakla tükettiği yarım yüzyıllık ömrünü düşünüyordu.

Çamaşırcı kadın, ara sıra sorardı: «Ey, Brü baba! Ne düşünüyorsunuz, bakalım?» «Hiç, bir sürü şey.» işçi kadınlar ona takılırlar, sevdalı olduğunu söylerlerdi. Fakat Brü baba onların söylediklerim işitmez, sessizliğine üzüntülü ve düşünceli haline yeniden gömülürdü.

O tarihten sonra, Virjini, Jervez'e, Lantiye'den sık sık söz açtı. Yalnız onu zor durumda bırakmak için tahminler yürüterek onu eski âşıkıyla uğraştırmaktan hoşlanıyor gibiydi. Bir gün, Lantiye'ye rastladığını söyledi ve çamaşırcı kadın susunca, başka bir şey ilâve etmedi; yalnız, ertesi gün, Lantiye'nin, kendisinden, çok muhabbetli bir dille konuştuğunu üstü kapalı anlattı. Jervez, dükkânın bir köşesinde, yavaş sesle, fısıldanarak konuşulan bu sözlerden pek sersemliyordu, Lantiye'nin adı geçtikçe yüreğinde her zaman bir yanıklık duyuyordu; sanki bu adam, onun cildinin altında, kendisinden bir eser bırakmıştı. Gerçi kendimi pek metin biliyor, namuslu bir kadın olarak yaşamak istiyordu, çünkü, namusluluk yarı mutluluk demektir. Sonra, bu meselede düşündüğü Kupo değildi. Çünkü, kocasına karşı, aklından bile geçirdiği bir kabahati yoktu. Yüreği kararsızlıkla dolu ve hasta, demirciyi düşünüyordu. Lantiye'nin hatırasının yeniden uyanması, kendisini kavrayan bu yavaş yavaş sahip olma duygusu, onun Guje'ye, itiraf edilmeyen, dostluk kadar tatlı aşklarına sadakatini bozacak gibi geliyordu. Dostuna karşı kendisini kabahatli saydığı günler hüzne gömülüyordu. Evlilik hayatının dışında yalnız ona karşı sevgi beslemek istiyordu. Bu, onun ruhunda, çok yüksekte dolaşan, Virjini'nin, onun yüzünde ateşini görmek istediği bütün kötü isteklerin üstünde dolaşan bir şeydi.

İlkbahar gelince Jervez, Guje'nin yanına sığındı. Hiç bir şey düşünmeden, bir iskemleye oturup kalsa, akli mutlaka ilk âşıkma gidiyordu. Onu, Adel'den ayrılıp çamaşırını eski sandıklarının içine koyduktan sonra, bu sandığı arabaya yüklemiş, kendi yanına gelir diye hayal ediyordu. Sokağa çıktığı günler dışarıda, birdenbire yersiz korkulara kaplıyordu; arkasından, Lantiye'nin ayak sesini işitir gibi oluyor, dönüp bakmaya cesaret edemiyor, korkudan titriyor; onun, elleriyle, belini kavradığı sanısına kapılıyordu. Kendisini gözetlediği muhakkaktı; günün birinde burun buruna geleceklerdi; ve, vaktiyle, takılmak için yaptığı gibi, her halde kulağından öpeceği için, bunu düşündükçe soğuk soğuk ter döküyordu. Onu korkutan bu öpüştü; daha şimdiden, bu öpücük ile sağır oluyor, kulaklarına uğultu doluyor ve Jervez, bu uğultu içinde, hızlı hızlı çarpan yüreğinin gümbürtüsünden başka ses işitmiyordu. İşte, bu korkulara kapılır

kapılmaz, biricik sığındığı yer, demirhane oluyordu; orada, tınlayan çekiç vuruşlarıyla kötü düşlerini dağıtan Guje'nin koruyuculuğu altında, yeniden rahat ve gülümser halini buluyordu.

Ne mutlu günlerdi. Çamaşırcı kadın, Port-Blanş sokağındaki müşterisinin çamaşırlarını özel bir özen ile ütülüyordu; onun çamaşırlarını her zaman, kendi götürüyordu, çünkü her cuma oraya gidiş, Markade sokağından geçiş demirhaneye girmek için bulunmaz bir bahane idi.

Jervez, sokağın köşesini döner dönmez, kül rengi fabrika binalarıyla çevrili bu boş arsalar ortasında sanki kır gezintisine çıkmış gibi, kendisinde bir hafiflik, bir neşe duyuyordu. Kömür tozundan kapkara sokak, damların tepesindeki buhardan sorguçlar, bir yazlık korusunda, top top koca yeşillikler arasına dalan yosunlu bir keçi yolu kadar onun hoşuna gidiyordu. Jervez, fabrikaların yüksek bacalarıyla yukarıdan aşağı çizgilenen donuk ufku; pencerelerinin düzgün oyuklarıyla delik deşik, tebeşir rengi evleriyle gökyüzünü tıkayan Mon-martr tepesini pek seviyordu. Sonra demirhaneye yaklaşıırken adımlarını yavaşlatıyor, su birikintileri üzerinden atlıyor, yıkıcı arsasının ıssız ve karma karışık köşelerinden dolaşmaktan zevk duyuyordu. Demirhanede, ocak, öğle üstü bile pırıltı saçıyor, Jervez'in yüreği, çekiçlerin düzgün vuruşlarıyla bir ahenkte çarpıyordu. İçeri girdiği zaman, yüzü kıpkırmızı kesiliyor, ensesindeki kumral ufacık teller, bir randevuya gelen kadının saçları gibi uçuşuyordu. Guje, o günler, daha uzaktan işitilmek için, örne daha hızlı vurarak; kolları çıplak, onu bekliyordu. Onun geldiğini hissediyor, sarı sakalıyla sessiz ve candan bir gülüşle onu karşılıyordu. Ama Jervez, Guje'nin, işini bırakmasını istemiyor, çekicini tekrar eline almasını rica ediyordu; çünkü, Guje, yumru yumru pazılı iri kollarıyla çekici havaya kaldırdığı zaman, Jervez'in daha hoşuna gidiyordu. Jervez, körüğe yapışan Etiyen'in yanağını hafifçe okşuyor, orada bir saat kalıyor, çivileri seyrediyordu. On kelime konuşmuyorlardı. Üst üste kilit vurulmuş bir odaya kapansalar, sevgilerini bundan daha iyi doyuramazlardı. Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf m bıyık altından gülüşleri onları hiç sıkıymıyordu, çünkü, bu alayları işitmiyorlardı bile... On beş

İM fı I UAJNİ

207

dakika sonra, Jervez'in nefesi tıkanır gibi oluyor, sıcak, keskin koku, yükselen dumanlar başını sersemletiyor, boğuk çekiç vuruşları, onu tepeden tırnağa kadar sarsıyordu. O zaman, artık hiç bir arzusu kalmıyordu, bu, onun zevkiydi.

Guje, onu kolları arasında sıkırsa, duyacağı heyecan bundan daha fazla olamazdı. Jervez, onun çekicinin rüzgârını yanağında hissetmek, vuruşu ile beraber olmak için, ona yaklaşıyordu. Kıvılcımlar, ellerinin nazik cildini iğneledikçe, Jervez ellerini çekmiyor, aksine, cildini kaplayan bu ateş yağmurundan haz duyuyordu. Guje, Jervez'in orada tattığı mutluluğu elbette duyuyordu; ona, bütün kuvvetiyle ve bütün usta-lığıyla kur yapabilmek için güç işleri cuma gününe bırakıyor; nefes nefese, ona verdiği zevkle kendi de heyecanlı, örsleri ikiye biçecek gibi, kıyasıya çalışıyordu. Bütün bir bahar, onların aşkı, demirhaneyi, böylece bir fırtına uğultusuyla doldurdu. Bu, bir dev çalışması içinde, maden kömürünün saçtığı alevlerle, isten kapkara iskeleti çatırdayan sundurmanın sarsıntısı ortasında, bir sevgi macerası idi. Ezilen, kırmızı mühür mumu gibi yuğurulan bütün bu demirde, sevgilerinin haşın damgası vardı. Cuma günleri, çamaşırcı kadın Göl Dor'dan ayrıldıktan sonra, doyurulmuş, yorulmuş, ruhu ve bedeni rahatlamış bir halde, Puasonye sokağını ağır ağır tırmanırdı.

Yavaş yavaş Lantiye'den korkusu azalan Jervez, huzuruna kavuştu. O sıralarda Kupo'nun ahlâkı bozulmaya başlamamış olsaydı, Jervez yine çok mutlu yaşayacaktı. Bir gün, yine demirhane dönüşü, Kolomp babanın Asomuar'mda, Kupo'nun, Me Bot, Bibi la Griyad ve Bek Sale namı diğer Bua San Su-afla beraber vitriyol içtiğini görür gibi oldu. Onları

gözetliyor gibi görünmemek için çabucak yürüdü, geçti. Ama, dönüp baktı. Gerçekten, Kupo, artık alışkan bir jestle, ardıç rakısı kadehini dikmeye uğraşıyordu. Demek ki yalan söylüyordu, demek ki şimdi iş rakıya dayanmıştı. Jervez, eve ümitsiz bir halde döndü; rakıdan duyduğu bütün korku yeniden yüreğini doldurmuştu... Şarabı affediyordu, çünkü şarap işçiye beslerdi; alkollü içkiler, tersine murdar şeylerdi; içen işçi, ağzının ta-

208

dim kaybediyor, ekmek yemiyordu. Ah! Hükümet, bu pis şeyleri yapanlara engel olmalıydı!

Jervez, Gut Dor sokağına vardığı zaman, evi alt üst bir halde buldu. İşçileri, tezgâh başından ayrılmışlar, avluya çıkmışlar, havaya bakıyorlardı. Jervez, Klemans'a sordu. Ütücü kız:

«Bijar baba, karısına sopa çekiyor, diye cevap verdi. Bulut gibi sarhoş, kapının önüne yatmış, onun çamaşırhaneden gelmesini bekliyordu. Yumruklaya yumruklaya merdivenden yukarı çıkardı, şimdi de, kendi odalarında dövüyor... İşte, ba-ğırışmalarını işitiyorsunuz ya...»

Jervez hızla yukarı çıktı. Çok çalışkan bir kadın olan kendi çamaşır ustası madam Bijar'ı pek severdi. İşini mayna edeceğini umuyordu. Yukarıda, altıncı katta, odanın kapısı açık kalmış, birkaç kiracı, sahanlıkta haykırıyorlardı; madam Boş da, kapının önünde:

«Artık yeter, diye bağıırıyordu!.. Gidip polis çağıracaklar, haberiniz olsun!»

Hiç kimse, odaya girmeye cesaret edemiyordu. Çünkü, Bijar'ı tanıyorlardı; sarhoş olunca, hayvan gibi kabalaşan bir adamdı. Aslında, ayık gezdiği yoktu. Pek az çalıştığı günler, çilingir örsünün yanına bir litre rakı oturtur, her yarım saatte bir, şişeyi kafasına diker, içerdi. Başka türlü, kendine gele-miyordu; ağzına bir kibrit yaklaştıracak olsanız, meşale gibi tutuşacaktı.

Jervez titreyerek:

«Kadını boşazlattıramayız ya!» dedi ve içeri girdi. Beşik örtüsü tavanlı oda, pek temiz, ama çıplak ve soğuktu. Erkek, yatak çarşaflarını bile satıp içkiye verdiği için, sarhoşluğu yüzünden evi boşaltmıştı. Dövüş sırasında, masa, pencerenin önüne kadar yuvarlanmış, tekerlenen iki iskemle, ayakları havada, yere devrilmişti. Odanın ortasında, madam Bijar, atek-leri hâlâ çamaşırhanenin sularıyle sırsıklam ve bacaklarına yapışmış, saçları taraz taraz, yüzü gözü kan içinde, Bijar'ın her tekmesini yedikçe, uzun uzun of! lar çekerek, kısık nefeslerle soluyordu. Bijar, onu, önce iki yumruğuyla vurup yere sermiş, şimdi tekmiyordu.

Boğuk bir sesle:

«Ah! Kaltak!.. Ah kaltak!.. Ah kaltak!..» diye homurdanıyor, bu kelimeyi her söyleyişinde bir tekme indiriyor, söyledikçe azıtıyor, sesi boğuklaştıkça daha hızlı vuruyordu.

Sonra sesi büsbütün kısıldı; yırtık pırtık amele gömleğinin ve ceketinin içinde gerile gerile, kirli sakallı yüzü mosmor, dazlak alnı iri kırmızı lekelerle kaplı, boğuk sesler çıkararak, delice vurmaya başladı. Komşuları sahanlıkta konuşuyorlar; Bijar'ın, karısını, sabahleyin istediği yirmi meteliği vermediği için dövdüğünü söylüyorlardı.. Merdivenin alt başından; Boş'un sesi geliyordu. Madam Boş'u çağırıyordu.

«Aşağı in, bırak birbirlerini öldürsünler, diye haykırıyordu. İki uğursuz eksik olur!»

Brü baba da, bu arada, Jervez'in peşi sıra odaya girmişti. İkisi birlikte, çilingire meram anlatmaya, onu kapıya doğru itmeye uğraşıyorlardı. Ama o, hiç bir şey söylemeden, ağzı köpürerek geri döndü; gözlerinde alkolün alevi parlıyor, orada bir cinayet ateşi tutuşturuyordu. Çamaşırca kadının bileği zedelendi; ihtiyar işçi, masanın üstüne yuvarlandı; yerde, madam Bijar, ağzı alabildiğine açık gözleri kapalı, daha kuvvetle soluyordu. Şimdi Bijar, savurduğu tekmelemleri ona isabet et-tiremiyordu; tekmelemleri boşa gidince yine tekme savuruyor, ısrar ediyor, yana vuruyor, gözü dumanlanmış, kuduz

bir halde vuruyor, boşa savurduğu vuruşları kendine isabet ediyordu. Ve, bütün bu boğuşma sırasında, Jervez, o zaman dört yaşında olan küçük Lali'nin, odanın bir köşesinde, babasının, anasını yere serişine baktığını görüyordu. Çocuk, daha bir gün önce memeden kesilen kız kardeşi Henriyet'i, sanki korumak ister gibi, kolları arasında tutuyordu. Başında alacadan bir takke, benzi sapsarı, ciddî, ayakta duruyordu. Düşüncelerle dolu, dik bakışlı, iri kara gözlerinde, tek bir damla yaş yoktu.

Bijar, ayağı bir iskemleye takılıp boylu boyunca yere serilince, onu orada bıraktılar, horul horul uyudu. Brü baba, Jervez'e yardım etti, madam Bijar'ı yerden kaldırdılar. Şimdi, kadın, hıçkırı hıçkırı ağlıyordu; Lali de, yaklaşmış, bu gibi şeylere çoktan alışmış, tevekkül dolu haliyle, onun ağlamasını seyrediyordu.

Çamaşırcı kadın, sessizliğe kavuşan evin içinde, aşağı inerken, hep, o dört yaşındaki çocuğun, bir kadın bakışı gibi vakarlı ve cesaretli bakışı gözünün önüne geliyordu.

Klemans onu görür görmez:

«Mösyö Kupo, karşı kaldırımında, diye seslendi. Adamakıllı zom hali var.»

Tam o sırada, Kupo, karşıdan karşıya geçiyordu. Kapıyı tutturamadı, az kalsın, omuzunu çarpıp bir cam kırıyordu. İçkiden yüzü bembeyaz kesilmiş, dişleri kenetlenmiş, burnu kısılmıştı. Jervez, onun benzini sarartan zehirli kanda, hemen, Asomuar'm vitriyolünü hissetti.

Kupo'nun şarap içip çakır keyif olduğu günlerdeki gibi, şaka etmek, onu yatırmak istedi. Ama, Kupo, ağzını açmadan onu tartakladı, ve önünden geçip, yatağına kendi ayağıyla giderken, ona yumruk kaldırdı. Yukarıda, karısını döve döve yorulup horlamaya başlayan ötekine, o içkiciye benziyordu .O zaman, Jervez, dondu kaldı; erkekleri düşünüyor, kocasını, Guje'yi, Lantiye'yi kalbi burkularak düşünüyor, hiç bir zaman mutlu olamayacağı için umutsuzluğa düşüyordu.

Jervez'in doğum günü 19 hazirana rastlıyordu. Yortu günleri, Kupoların evinde, masraftan hiç kaçınılmaz; karınları, bir hafta idare edecek kadar, top gibi yusyuvarlak şişiren ziyafetler düzenlenirdi. Ne kadar para varsa silinip süpürülür; evde birikmiş dört kuruş varsa, o da yenirdi. Oburluklarına bahane bulmak için, takvimde aziz isimleri icat ederlerdi. Vir-jini, Jervez'in lezzetli yiyecekler atıştırmasını pek iyi karşılıyordu. İnsanın, elindekini avucundakini rakıya harcayan bir kocası olursa, bütün paranın içkiye verilmesine yer bırakmayıp, önce gırtlığına bakması pek yerinde olurdu. Mademki para nasıl olsa gidiyordu, şarapçıya kazandırmaktansa kasaba kazandırmak hayırlıydı. Ve Jervez, midesine düşüyor, bu mazerete kendini kaptırıp gidiyordu. Adam sende! Artık, tek kuruş biriktirmiyordu, amma, Kupo'nun yüzündendi. Jervez daha fazla şişmanlamıştı; yağdan şişen bacağı gitgide kısalır gibi olduğu için daha fazla topallıyordu.

O yıl doğum gününün sözü bir ay önceden konuşulmaya başladı.

Pişirecek yemek arıyorlar, ağızlarının suyunu akıtmıyorlardı. Bütün dükkân halkı, dehşetli bir eğlentiye susamıştı. Ölesiye bir alay, her zamanki gibi olmayan, adamakıllı bir

şey yapmak gerekti. İnsan her gün gönül eğlendiremezdi. Çamaşırcı kadının aklını en çok uğraştıran şey kimi davet edeceği meselesiydi; sofrada, ne fazla ne eksik on kişi bulunmasını istiyordu. Kendisi, kocası, Kupo ana ve Madam Lora, şimdiden aileden dört kişi ediyordu. Guj elerle Puasson'ları da çağıracaktı. Önce, işçilerini, madam Pütua ile Klemans'ı çağır-mamaya niyet etmişti; onlarla fazla teklifsiz olmak istemiyordu. Fakat, onların yanında, hep eğlentiden söz edildiği için, surat astıklarını görmüş, sonunda ikisine de, gelmelerini söylemişti. Dört, dört daha sekiz, iki daha on kişi ediyordu. Bunun üzerine, mutlaka on ikiyi tamamlamak istediği için, bir zamandan beri, çevresinde dönüp duran Loriyölerle barıştı; daha doğrusu, Loriyölerin yemeğe inmeleri ve kadeh elde barışmak kararı verildi. Aile arasında, elbette, hep dargın durulmazdı. Sonra da doğum günü hatırlandıkça, bütün kalpler yumuşuyordu. Bu, reddedilmesine imkân olmayan bir fırsattı. Ancak, Boşlar, barış

görüşünün, tasarlandığını öğrenince, nazik tavırlarla, iltifatlı gülümsemelerle, Jervez'e yaklaştılar; bunun üzerine, onları da yemeğe çağırmak gerekti. Çocukları saymamak şartıyla sofrada on dört kişi olacaklardı. Jervez o zamana kadar hiç böyle bir ziyafet vermemişti; hem ürküyor, hem gurur duyuyordu.

Doğum günü de tam bir pazartesiye rast geliyordu. Bu bir şans eseri idi. Jervez, yemek işin başlamak için, pazar günü öğleden sonraki zamandan faydalanmayı umuyordu. Cumartesi günü, ütücü kadınlar işlerini bitirmek üzere iken, ne yeneceğini kararlaştırmak için dükkânda uzun bir tartışma oldu. Üç haftadan beri ancak bir türlü yemeğe, beşli bir kaz kızartmasına karar verilmişti. Obur gözlerle, bunun sözü ediliyordu. Hatta, kaz satın alınmıştı bile. Kupo ana, elleriyle tartıp baksınlar diye, kazı alıp getirdi, Klemans'la madam Pütu-a'ya gösterdi. Hayvan, sarı yağlarla tombullaşan gergin derisiyle o kadar büyük gözüktü ki, hayret sesleri yükseltiler.

Jervez:

«Kazdan önce bir sebzeli et ister, değil mi? dedi. Bir çorba bir küçük parça et haşlaması fena olmaz... Sonra da salça-lı bir yemek lâzım.»

Uzun Klemans tavşan yemeği teklif etti. Ama, her zaman tavşan yiyorlardı. Herkes bundan bıkmıştı artık. Jervez, daha seçme bir şey düşünüyordu. Madam Pütua, beyaz salçalı dana etinden bahsedince, hepsi, gitgide yayılan bir gülümseme ile bakiştılar. Fena fikir değildi. Hiç bir yemek, beyaz salçalı dana eti kadar iyi etki yapamazdı.

Jervez:

«Sonra, dedi, salçalı bir yemek daha ister.»

Kupo ananın aklına balık geldi. Fakat ötekiler, ütülerini daha hızla sürerek yüzlerini buruşturdular. Hiç kimse balık sevmiyordu. Hem tok tutmazdı, hem de kılçık doluydu. Şaşkaloz Ogüstün kedi balığını sevdiğini ağzından kaçırınca, Klemans, bir muşta ile onun ağzını kapattı. Sonunda, patron patatesli bir domuz eti teklif etmiş ve yüzler yeniden gülmüştü ki, Virjini, yanakları al al, fırtına gibi içeri girdi.

Jervez:

«Tam zamanında geldiniz, diye haykırdı! Kupo ana, şu kazı göstersenize...»

Kupo ana, beşli kazı bir kere daha aldı getirdi. Virjini, hayvanı, çaresiz, eline aldı. Vay canına, ne ağır şey! diye hayretle bağırdı. Ama hemen tezgâhın kenarına, bir eteklikle bir gömlek paketi arasına bıraktı. Akıllı başka taraftaydı. Jervez'i, dipteki odaya götürdü.

Telâşla:

«Beni dinleyin, dedi. Size haber vermeye geldim... Sokağın köşesinde kime rastladım biliyor musunuz? Kırk yıl düşünseniz bulamazsınız. Lantiye'yi gördüm, kardeşim. Orada dolaşıp duruyor, ve etrafı gözetliyor... Onu öyle görünce koştum, geldim. Sizin hesabınıza korktum, anlıyorsunuz ya...»

Çamaşırcı kadın sapsarı kesilmişti. Bu hain adam, kendisinden ne istiyordu? Tam da doğum günü hazırlıkları sırasında ortaya çıkmıştı. Zaten, Jervez'in hiç talihi yoktu; rahat rahat, eğlenmesine meydan bırakmazdı. Ama Virjini onun sinirlenmesine lüzum olmadığını söylüyordu. Eğer Lantiye kendisinin peşine düşmeye kalkışacak olursa, bir polis çağı-

rır, onu deliğe tıktırır. Kocasını bir ay önce belediye çavuşluğuna giren Virjini cakalı tavırlar takınıyor, kâinatı tutuklatmaktan söz ediyordu. Sesini yükseltti, yalnız,, peşine düşecek küstahı kendi eliyle karakola götürüp Puason'a teslim etmek için sokakta böyle bir şeye rastlamayı diledi; ve o zaman, Jervez, bir işaretle, susmasını rica etti. İşçiler dinliyorlardı. Önce dükkâna kendisi döndü; çok sakın gibi görünerek, önceki konuşmaya devam etti:

«Şimdi, bir de sebze lâzım değil mi?»

Virjini:

«Ya! dedi, domuz yağıyla pişmiş bezelye. Ben ondan başka bir şey yemem.»

Ötekilerin hepsi:

«Evet, evet, domuz yağlı bezelye...» diye beğenirlerken, Ogüstün, şevke geldi, sobayı, var kuvvetiyle karıştırıyordu. Ertesi pazar günü saat üçten başlayarak Kupo ana evdeki iki ocağı ve Boşlardan eğreti aldığı üçüncü maltızı yaktı. Evdeki tencere çok küçük görüldüğü için, saat üç buçukta, sebze ve et, bitişikteki lokantanın ödünç verdiği koca bir tencerede kaynamaya başlamıştı. Beyaz salçalı dana etiyle domuz etinin durmuşu daha iyi olduğu için, bu iki yemeğin bir gün önce, pişirilmesi kararlaşılmıştı. Yalnız, dana etinin salçası, sofraya oturulacağı sırada yapılacaktı. Pazartesi günü için yine bir hayli iş kalacak, çorba, domuz yağlı bezelye, kaz kızartması, o gün hazırlanacaktı. Dipteki oda, yanan üç ateşle aydınlıktı. Tavalarda, keskin bir yanık un dumanı içinde, salçalar kavruluyor; koca tencere, karnı, tok ve derinden derine gurultularla sarsılarak, bir kazan gibi buharlar saçıyordu. Kupo ana ile Jervez, önlerinde birer beyaz önlük, maydanoz ayıklıyorlar, tuz biber araştırarak, tahta kepçe ile eti karıştırarak odanın içinde telâşla dönüp duruyorlardı. Engel olmasın diye, Kupo'yu dışarı çıkarmışlardı. Ama, öğleden sonra akşama kadar, yine başlarına bir sürü insan üşüştü. Evin içi öyle güzel yemek kokuyordu ki komşu kadınlar arka arkaya aşağıya indiler, yalnız, ne piştiğini anlamak için, türlü bahanelerle içeri girdiler; orada dikilip duruyorlar, çamaşırcı ka-
211)

dinin, tencere kapaklarını açmaya mecbur olacağı anı bekliyorlardı. Sonra, saat beşe doğru Virjini gözüktü. Yine Lanti-ye'yi görmüştü; artık, sokağa adım atıp da ona rastlamamak imkânı yoktu. Madam Boş da, Lantiye'yi, kaldırımın bir ucundan, sinsî sinsî başını uzatırken görmüştü. Bunun üzerine, tam o sırada sebzeli ete koymak için bir meteliklik kızarmış soğan almak üzere sokağa çıkmaya hazırlanan Jervez'i bir titreme aldı; dışarı çıkmaya cesaret edemedi. Üstelik, kapıcı kadınla terzi; redingotlarının altında bıçaklar ve tabancalar saklayıp kadınların yolunu bekleyen erkeklerden söz ederek korkunç hikâyeler anlatıyorlar, onu çok korkutuyorlardı. Evet, evet, gazetelerde, böyle şeyler, her gün okunuyordu; bu namussuzlar eski sevgililerinin mutlu olduğunu görünce öfkeden kuduruyorlar; yapmayacakları iş kalmıyordu. Virjini, hatır bilirlik etti, bir koşu gidip kavrulmuş soğanı almak için kendisi sokağa çıkmak teklifinde bulundu. Kadınlar biribirine yardım etmeliydi; bu zavallı kadıncağızı öldürtmek olamazdı. Sokağa çıkıp geldikten sonra, Lantiye'nin orada bulunmadığını söyledi; görüldüğünü anlayıp sıvışmış olsa gerekti. Böyle olduğu halde, tencerelerin başında, akşama kadar, onun hakkında konuşuldu. Madam Boş, Kupo'ya haber vermeyi öğütleyince Jervez fena halde korktu ve bu işlere dair ağzından bir kelime bile kaçırmamasını rica etti. O zaman, tam olurdu işte! Kocasını galiba bu meseleden şüphelenmeye başlamıştı; çünkü, birkaç günden beri yatarken küfür ediyor, duvara yumruklar indiriyordu. İki erkeğin, kendi yüzünden boşuşacaklarını düşündükçe Jervez'in eli ayağı titriyordu; Kupo'yu bilirdi, çinko makasıyla Lantiye'ye saldıracak kadar kıskanç adamdı. Kadınların dördü de, bu faciaya dalmışken, salçalar, küllenen maltızlarda, hafif hafif tıkırdıyordu. Kupo ana, dana etiyle domuz eti tencerelerinin kapaklarını açtıkça, hafif bir gürültü, için için bir ürperme işitiliyordu; sebzeli et, sırt üstü yatıp uyumuş bir kilise şarkıcısı gibi, hâlâ horluyordu. Kadınların hepsi, haşlama etin tadına bakmak için, et suyundan, birer fincan alıp içine ekmek batırarak yediler.

Sonunda, pazartesi oldu. Yemeğe gelecek olanlar on dört kişiyi bulunca, Jervez, bütün bu kalabalığı sığdıramayacağını düşünmeye başlamıştı. Sofrayı dükkânın içine kurmaya karar verdi; masayı ne şekilde koyacağını kararlaştırmak için, dükkânı, daha sabahdan, bir metre ile ölçtü. Sonra, çamaşırları kaldırmak, tezgâhı sökmek icap etti. Yemek masası görevini, başka sephalar üzerine oturtulmak suretiyle, tezgâh görecekti. Ama, tam bu hengâme ortasında bir kadın müşteri geldi, cumadan beri çamaşırlarını beklediğini söyleyerek kavga etti; kendisiyle alay ettiklerini söylüyor, çamaşırını hemen

istiyordu. Bunun üzerine Jervez özür diledi, düpedüz, yalan söyledi; kendisinde kabahat yoktu, dükkânı temizlemekle uğraşıyordu, işçiler ancak ertesi gün geleceklerdi; Jervez, ertesi sabah erkenden onun işiyle uğraşacağına söz vererek müşteriyi yatıştırıp gönderdi. O gittikten sonra da, açtı ağzını, yumdu gözünü. İnsan, müşterilerin her sözüne bakacak olsa, yemek yemeye bile vakit bulamayacak, onların hatırı için ömrü oldukça didinecekti. Tasmaşı boynunda bekçi köpeği değillerdi ya. Türklerin padişahı kendisi gelse de kolalanmak için bir yaka getirse, yüz bin frank kazanacağını bilse, o pazartesi bir ütü sürmeyecekti; artık, bir parça dinlenme sırası kendisinde idi. Öğleden önceki zaman, satın alınacak öteberi işinin tamamlanmasına ayrıldı. Jervez, üç defa sokağa çıktı ve bir katır yükü eşya ile eve döndü. Ama, şarap ısmarlamak için çıkacağı sırada, yetecek kadar parası olmadığını gördü. Şarabı ödünç alabilirdi; ancak, akla gelmedik ufak tefek bin türlü masraftan dolayı, ev bir parasız bırakılamazdı. Dipteki odada, Kupo ana ile beraber üzülüp durdular, hesap yaptılar; en az yirmi franga ihtiyaçları vardı.. Yüz meteliklik bu dört maden parayı nereden bulmalı? Vaktiyle, Batinyol tiyatrosundaki bir küçük aktrisin evinde hizmet etmiş olan Kupo ana, rehin evine baş vurma teklifinde bulundu. Jervez rahat bir nefes aldı, yüzü güldü. Budala gibi, bunu hiç de akıl etmemişti. Siyah ipekli esvabını çabucak bir peçeteye sardı, iğneledi, sonra, paketi, Kupo ananın önlüğü altına kendisi sakladı; komşu-

ME YHANE

217

ların görmesine lüzum olmadığı için, paketi, karnına iyice bastırmasını tembih etti ve ihtiyar kadının arkasına takılan kimse bulunup bulunmadığını görmek için, sokak kapısı önüne, çıkıp etrafı gözetledi. Ama, Kupo ana, daha kömürçünün önüne varmamıştı ki, Jervez seslendi: «Anne! Anne!»

Kadını tekrar dükkâna soktu, parmağından nikâh halkasını çıkardı:

«Bunu da beraber götürün. Daha fazla para alırsınız,» dedi.

Ve, Kupo ana, yirmi beş frank alıp gelince, Jervez sevincinden zıpladı. Kızartma ile beraber içmek için, fazladan, ağzı mühürlü altı şişe şarap ısmarlayacaktı. Loriyölerin yüreğine inecekti.

On beş günden beri, Kupolarm bütün emeli, Loriyölerin yüreğine indirmekti. Gerçekten de uygun bir çift olan bu sinsi karı koca, seçme bir şey yiyecekleri zaman, sanki hırsızlama bir malmış gibi odalara kapanmıyorlar mıydı? Evet, ışığı göstermemek ve uyudukları sanısını vermek için, pencereyi bir örtü ile kapıyorlardı. Bu, tabii, herkesin yukarı çıkmasını önlüyordu; onlar da, yüksek sesle tek kelime konuşmadan, yalnız başlarına tıkıyorlar, acele acele atıştırıyorlardı. Hatta, ertesi gün, ne yedikleri anlaşılmaması diye, kemikleri çöplüğe bile atmıyorlardı; madam Loriyö, sokağın öte başına kadar gidiyor, bunları bir lââm ağzından içeri fırlatıyordu. Bir sabah, Jervez, onu istiridye kabuğu dolu sepetini oraya boşaltırken yakalamıştı. Yok, yok, bu ağgözlüler, şüphesiz, cimri değillerdi; bütün bu hileler de, fakir gözükme hırsından ileri geliyordu. Eh! onlara bir ders vereceklerdi, aşağılık insanlar olmadıklarını ispat edeceklerdi..

Jervez, eğer imkân bulsa, yoldan her geçeni çağırmak için, masasını sokağın ortasına kuracaktı. Para, küflensin diye icat edilmemişti, değil mi ya? Güneşte, çil çil pırıldaması güzeldir. Şimdi Jervez, onlara o kadar benzemiyordu ki, cebinde yirmi meteliği olduğu günler, kırk meteliği varmış sanısı verecek şekilde hareket ediyordu.

iYi a X n nil r.

Kupo ana ile Jervez, daha saat üçte sofrayı kurarken, Lo-riyölerin sözünü ettiler. Vitrine, büyük perdeler asmışlardı; fakat hava sıcak olduğu için kapı açık durduğundan, sokaktaki bütün yolcular sanki masanın önünden geçiyordu. İki kadın, sofraya, her sürahi, şişe, tuzluk oturttukça, mutlaka, Lo-riyöler hakkında sitemli bir söz söylüyorlardı. Onların yerini, sofranın manzarasındaki mükemmelliği görebilecekleri şekilde ayırmışlar; porselen tabakları görünce çekememezlikten çatlayacaklarını iyice bildikleri için, sofraya

takımlarının en iyisini onlara ayırmışlardı.

Jervez:

«Hayır, hayır, anne diye haykırdı; onlara o peçeteleri koymayın! Bende iki tane pike peçete var.»

İhtiyar kadın:

«Tamam! diye söylendi, hasetten çatlayacaklar, muhakkak.»
Üzerinde dizili on dört kişilik takımıyla, koltuklarını kabartan bu büyük, beyaz sofranın iki ucunda ayakta durup karşılıklı gülümsediler; masa, dükkânın ortasında, süslü bir mihrabı andırıyordu.

Jervez:

«Onlar da, ne diye bu kadar çingenelik ediyorlar? dedi. Biliyorsunuz ya, geçen ay, karısı, sipariş iş götürürken bir altın köstek kaybettiğini rast geldiği yerde söylemişti. Yalan attılar. Onda bir şey kaybedecek göz var mı? Yalnız yoksul görünmek, sizin yüz meteliğinizi vermemek için bir usuldü, o...

Kupo ana:

«Yüz meteliğimi, daha iki defa görebildim,» dedi.

«Bahse girer misiniz? Gelecek ay başka bir masal uyduracaklar... Tavşan yedikleri zaman pencerelerini niçin tıkadıkları bundan da anlaşılıyor, öyle değil mi ya? Eğer pencereyi örtmeseler «Mademki, tavşan yiyorsunuz, ananıza yüz metelik verebilirsiniz» demeye herkesin hakkı olacak. Yok, yok, fesat insanlar!.. Ben sizi yanımıza almasam, haliniz, nice olacaktı?»

1VJ. ü I U A Di ti

219

Kupo ana başını salladı. O gün, Kupolann verdiği büyük ziyafetten dolayı, tamamıyla Loriyölerin aleyhindeydi. Mutfakta dolaşmayı, tencerelerin başında çene yarıştırmayı, evlerin içini doğum günlerinin eğlencileriyle alt üst görmeyi pek severdi. Zaten, Jervez'le her zaman iyi geçiniyordu. Her evde olduğu gibi atıştırmaları bazı günler, ihtiyar kadın söyleniyor, böyle, gelinine muhtaç olduğu için son derece talihsiz olduğunu iddia ediyordu. Sonuç olarak, madam Loriyö'ye karşı bir sevgisi olması gerekti; ne de olsa, kıızıydı.

Jervez yine:

«Nasıl? dedi, onların evinde olsaydınız bu kadar semiz olmazdınız ya? Sonra da kahve yok, tütün yok, tatlı hiç bir şey yok!.. Söyleyin bakayım, yatağınıza iki şilte koyarlar mıydı?»

Kupo ana:

«Ne münasebet! diye cevap verdi. İçeri girdikleri zaman, kapının tam karşısında duracağım, suratları ne hale gelecek, göreyim bakayım.»
Loriyölerin suratı onları şimdiden eğlendiriyordu. Ama, orada öyle dikilip sofrayı seyretmekten fayda yoktu. Kupolar çok geç, saat bire doğru yemek yemişler, bir parça pastırma sucukla karın doyumuşlardı; çünkü, üç maltızın üçünde de yemek vardı, hem de, akşam için yıkanan tabak çanağı kirletmek istemiyorlardı. Saat dörtte Jervez'le kaynanasını telâş aldı. Kaz, açık pencerenin yanında, duvara dayalı duran kebab tavasında kızarıyordu; o kadar iri bir hayvandı ki, tavaya zorla tıkabilmişlerdi. Şaşkaloz Ogüstün, küçük bir tahta iskemleye oturmuş, tavanın alevli ateşinin vurmasıyla yüzü kıpkırmızı uzun saplı bir kaşıkla, ciddî ciddî, kaza yağ damlatıyordu. Jervez, domuz yağlı bezelye ile uğraşıyordu. Kupo ana, bu kadar yemeğin içinde sersemlemiş, dönüp duruyor, domuz etiyle beyaz salçalı eti ısıtmak zamanını bekliyordu. Saat beşe doğru davetliler gelmeye başladılar. Önce, iki işçi kadın, Klemans'la, madam Pütua geldi. İkisi de pazar kıyafetlerini giymişlerdi. Biri maviler, öteki siyahlar giymişti. Kle-mans'm elinde bir ıtır, madam Pütua da bir helyotrop vardı.

Jervez o sırada undan bembeyaz olmuş ellerini arkasına götür-

220

jail e ı n a ii u

rüp, ikisinin de yanağına birer iri öpücük kondurdu. Sonra, onların hemen arkası sıra, Virjini girdi. Yalnız karşıdan karşıya geçivermekten ibaret bir yol yürüyecek olduğu halde, pek şık bir kıyafetteydi. Emprime muslinden bir rob giymiş, boynuna bir eşarp

bağlamıştı; başında şapkası vardı. O da, bir saksı kırmızı karanfil getirmişti. Çamaşırcıyı uzun kolları arasına aldı ve kuvvetle göğsüne bastırdı. Sonunda, elinde bir hercai menekşe saksısıyle Boş, bir muhabbet çiçeği saksısıyle madam Boş, bir oğulotu saksısıyle madam Lora çıka geldiler. Saksının toprağı Madam Lora'nın mor merinostan elbisesini kirletmişti. Bütün bu kalabalık kucaklaşıyor, odaya doluyor, içinden boğucu bir sıcaklık yükselen üç maltızla kebab tavasının ortasına yığılıyordu. Tavalardaki kızartma cızırtıları, sesleri örtüyordu. Kebab tavasına takılan bir etek heyecan uyandırdı. Kaz öyle keskin bir koku çıkarıyordu ki, burun delikleri açılıyordu. Jervez, çok iltifatlı, getirdiği çiçekten dolayı herkese ayrı ayrı teşekkür ediyor, bir yandan da bir çukur tabağın içinde, beyaz salçanın meyanesini hazırlıyordu. Saksıları, beyaz kâğıttan yüksek kenarlıklarını çıkarmadan, dükkânın içindeki sofranın bir ucuna koymuştu; hafif bir çiçek kokusu, yemek kokusuna karışıyordu. Virjini: «Size yardım edeyim mi? diye sordu. Bu yemekleri pişirmek için üç gündür çalışıyorsunuz, oysa dakikasında yenip bitecek!..» Jervez: «Tabii! dedi, iş kendiliğinden görülmez... Hayır, ellerinizi kirletmeyin. Görüyorsunuz ya, her şey hazır. Yalnız, çorbanın pişmesi kaldı.»

O zaman, soyunup dökündüler. Kadınlar, atkılarıyla şapkalarını karyolanın üstüne koydular, sonra, eteklerini, kirlenmesin diye, sıvayıp iğnelediler. Karısını, yemek zamanına kadar kulübeyi beklemeye gönderen Boş, Klemans'ı, sobanın bulunduğu köşeye itiyor, gıdıklanma tabiatı olup olmadığını soruyordu; Klemans da, nefes nefese, kıvranıyor, tortop oluyor, memeleri, korsajını delegecek gibi geriliyordu: çünkü, gı-

JYL ü1 X İl A JN

221

dıklanmayı sadece aklına getirmek bile bütün vücudunda ürpertiler dolaştırıyordu. Öteki kadınlar da, yemek pişirenlere engel olmamak için dükkân tarafına geçmişler, orada, sofranın karşısında, duvara dayanıp durmuşlardı; ama, açık kapıdan, oda ile dükkân arasında sohbet devam ettiği için, biribi-rinin söylediğini anlamıyorlar, ikide bir, dipteki odaya giriyorlar, yaygaralı seslerle orayı dolduruyorlar; dumanı tüten kaşığı elinde, onlara cevap yetiştireceğim diye işini bırakan Jervez'in etrafını alıyorlardı. Gülüşüyorlar, açık saçık sözler söylüyorlardı. Virjini midesi boş kalsın diye iki günden beri yemek yemediğini söyleyince, Klemans aşiftesi, daha baskın çıktı, ingilizler gibi, o sabah, tenkiye yaparak iştahını açtığını söyledi. Bunun üzerine, Boş, yenilen yemeğin hemen sindirilmesi için, her tabaktan sonra, karnını kapıya kısırmaktan ibaret bir usul tavsiye etti; İngilizler de böyle yaparlardı, bu sayede, mideyi yormadan, on iki saat, devamlı yemek yenabiliyordu, insan, ziyafete çağrılınca, nezaket gereği, yemek lâzımdı, değil mi ya? Sofraya konulacak şu dana etlerini, domuz etlerini, kaz etlerini, şeytanlar yiyecek değildi ya! Patron hiç merak etmesin, yiyecek ne varsa öyle bir silip süpüreceklerdi ki, ertesi gün, bulaşığı yıkamasına bile lüzum kalmayacaktı. Bu konuşmalar ortasında, misafirler, tencereleri ve kebab tavasını koklayarak, iştahlarını açıyor gibiydiler. Kadınların, sonunda, genç kızlıkları akıllarına geldi; biribirle-rini iterek şakalaşıyorlar, odadan odaya koşuyorlar, döşeme tahtalarını sarsıyorlar; yemek kokularını etekleriyle savura savura etrafa yayıyorlar; Kupo ananın, domuz yağı kıydığı satırın gürültüsüne karışan kahkahalar atarak, kulakları uğul-datan bir şamata çıkarıyorlardı.

Hepsi birden, alay olsun diye, bağıra bağıra zıplarken Gu-je çıkageldi. Kolları arasında, dalı yüzünün hizasın^ kadar gelen ve çiçekleri sarı sakalına karışan çok güzel koca bir beyaz gül fidanıyle, mahcup, içeri girmeye cesaret edemiyordu. Jervez, ocakların ateşiyle yanakları al al, ona doğru koştu. Ama Guje, elindeki saksıyı nereye koyacağını bilemiyordu; Jervez saksıyı elinden alınca, Guje, onu öpmeye cesaret

zzz

edemedi, ağzında bir şeyler geveledi. Bu sefer, Jervez, ayaklarının ucuna basarak yükselip yanağını onun dudaklarına değdirmek zorunda kaldı. Guje, öyle şaşalamıştı ki, onu gözünden, hem de kör edecek gibi sert bir öpücük ile öptü. İkisinin de vücuduna bir titreme yapılmıştı.

Jervez, gül fidanını öteki çiçeklerin yanına koydu, güllerin yaprakları, öbür çiçekleri, bütün boyunca aşırıyordu.

«Aman, Mösyö Guje, ne zahmet, çok fazla güzel!» dedi.

Guje, söyleyecek başka söz bulamıyor, yalnız:

«Yok canım yok canım,» diyip duruyordu.

Bir parça kendine gelip derin bir nefes aldıktan sonra, annesinin gelececeğini, siyatiği tuttuğunu söyledi. Jervez'-in çok canı sıkıldı. Ona bir parça kaz eti ayıracağını söyledi; çünkü, madam Guje'nin, bu kazdan mutlaka yemesini istiyordu. Başka gelecek kimse yoktu. Kupo, öğle yemeğinden sonra, Puason'u evinden almaya gitmişti; her halde onunla beraber, mahallede dolaşıyordu; neredeyse geleceklerdi, tam saat altıda evde bulunacaklarına söz vermişlerdi. Çorba, hemen hemen pişmiş olduğundan Jervez, madam Löra'yı çağırdı, yukarı çıkıp Loriyöleri çağırmak zamanı geldiğini söyledi. Madam Lora, hemen çok ciddileşmişti. Bütün görüşmeleri idare ve iki aile arasında barışma işinin şeklini düzenleyen o idi. Atkısını aldı, şapkasını giydi; azametli bir tavır takınarak, dimdik yukarı çıktı. Aşağıda, çamaşırcı kadın, İtalyan şehriyesiyle yaptığı çorbayı, hiç bir şey söylemeden, karıştırmaya devam etti. Birdenbire ciddileşen davetliler kalabalığı, resmiyetle bekliyordu.

Önce madam Lora gözüktü. Barışma işine daha fazla tantana vermek için sokaktan dolaşmıştı. Madam Loriyö, ipekli esvabıyla, kapının eşiğine gelip durduğu sırada, o, dükkânın kapısını ardına kadar açıp eliyle tuttu. Bütün davetliler ayağa kalkmışlardı. Jervez ilerledi, kararlaştırıldığı yolda görün-cesini öptü:

«Haydi girin,» dedi. «Artık bitti değil mi? İkimiz de geçimsizlik etmeyeceğiz.»

J.U U X XX SX X* CJ

223

Madam Loriyö şu cevabı verdi:

«Hep böyle devam ederse ben memnun olurum.»

O içeri girdikten sonra, Loriyö de eşikte durdu, dükkâna girmeden önce, o da, öpsünler diye bekledi. Ne kocası, ne karısı, çiçek getirmemişti; Paytağın evine, ilk gün çiçekle giderlerse ona fazla boyun eğmiş olacaklarını düşünerek, bu işi yapmak istememişlerdi. Bu sırada, Jervez, Ogüstün'e sesleniyor, iki şişe şarap getirmesini söylüyordu. Sonra, sofranın bir ucunda, kadehlere şarap koydu, herkesi çağırdı. Hepsi ellerine birer kadeh aldılar. Ailenin güzel güzel geçinmesi şerefine tokuşturdular. Bir sessizlik oldu; davetliler içiyorlardı, kadınlar, kadehlerini, bir dikişte, son damlasına kadar bitiriyorlardı.

Boş, dilini şaklatarak:

«Çorbadan önce, bundan mükemmel şey olmaz. Kıçına tekme yemekten iyidir,?» dedi.

Kupo ana, Loriyölerin suratı ne hale geleceğini görmek için kapının karşısında durmuştu. Jervez'i eteğinden çekti, dipteki odaya götürdü. Birlikte, çorbanın kâsesinin üstüne eğilmiş, yavaş sesle, telâşlı telâşlı konuştular.

Yaşlı kadın:

«Nasıldı suratları, ha? diyordu; siz görmediniz, ama, ben onları gözetliyordum... Karısı sofrayı görünce, suratı nah böyle kırıştı, ağzının kenarları gözlerine kadar çıktı; kocası da, az kalsın boğuluyordu, öksürmeye başladı... Şimdi, bakın, şurada duruyorlar; tükürükleri kurumuş, dudaklarını kemiri-yorlar.»

Jervez:

«Bu kadar hasetçi insanlar adamın fenasına gidiyor,» diye söylendi. Gerçekten, Loriyölerin yüzü bir tuhaftı. Altta kalmayı, elbette hiç, kimse istemez. Hele aileler arasında, bir taraf başarılı olursa,

öteki taraf kudurur, tabii bir şeydir bu. Yalnız, kendini tutmak, âleme kepaze olmamak lâzım gelir, değil mi? Oysa, Loriyöler kendilerini tutamıyorlardı. Ellerinde değildi, yan gözle bakıyorlardı, suratları ekşiyordu. Bu halleri o kadar açık açık belliydi ki öteki davetliler onlara bakıyorlar, bir rahatsızlıkları olup olmadığını soruyorlardı. On dört kişilik takımıyla, beyaz örtüsüyle, önceden kesilmiş ekmek dilimle-riyle, bu sofraya, imkânı yok dayanamayacaklardı. İnsan, kendisini, bulvar lokantalarından birinde sanırdı. Madam Loriyö, sofranın etrafında dolaştı, çiçekleri görmemek için başını eğdi, ve, büyük sofra örtüsünün yeni olması ihtimali kafasını kurcaladığından, sinsi sinsi, eliyle yokladı.

Jervez, kolları çıplak, kumral saçları şakaklarında lüle lüle, gülümseyerek, yine gözüktü ve:

«Tamam!» diye haykırdı.

Davetliler, masanın etrafında, yerinde sayıyorlardı. Hepsi acıkmıştı; can sıkıntısından, hafif hafif esniyorlardı.

Çamaşırcı kadın:

«Patron gelmiş olsaydı, başlayabilirdik,» dedi.

Madam Loriyö:

«Eh, tamam! dedi, hele çorba soğusun bakalım... Kupo hep böyle unuttur. Sıvışmasına meydan vermemeliydi.»

Saat altı buçuğa gelmişti bile. Artık, yemeklerin hepsi yanıyordu; kaz fazla pişecekti. Bunun üzerine, Jervez'in canı sıkıldı, mahalleye birisini gönderip Kupo'yu şarapçı dükkânlarında aratmayı düşündü. Sonra, Guje, bu işi kendi üzerine almak isteyince, onunla beraber gitmeye kalktı: Kocasını merak eden Virjini de onlara katıldı. Üçü birlikte, açık baş, kaldırımı kaplayarak yürümeye başladılar.

Demirci, arkasında redingotiyle sol kolunu Jervez'e, sağ kolunu da Virjini'ye vermişti. Kendini iki kulplu sepete benzetiyordu. Bu benzetiyi o kadar tuhaf buldular ki, gülmekten adım atamadılar, durdular. Kasap dükkânının içindeki aynada kendilerini görüp daha fazla güldüler. Terzi kadın, pembe çiçekli muslin elbisesiyle, çamaşırcı kadın, mavi noktalı beyaz basma elbisesi, çıplak kolları, boynuna dolanmış kül rengi ipek kravatıyla, tepeden tırnağa siyahlar giymiş olan Guje'nin yanında, benekli iki tavuğu andırıyorlardı. Hafta içinde, giyinip kuşanmış, neşe içinde taptaze bu üç kişinin, bu ılık haziran akşamı, Puasonye caddesini dolduran kalabalığı ite kaka geçtiğini görenler dönüp dönüp bakıyorlardı. Ama, alayın sırası değildi. Rast geldikleri

şarapçı dükkânına doğru gidiyorlar, kapıdan başlarını uzatıp, tezgâhın önünü gözleriyle araştırıyorlardı. Bu Kupo sersemi, kafayı çekmek için Zafer Anıtına mı gitmişti? Sokağın üst başında aramadıkları dükkân kalmamıştı. Bütün iyi yerlere, erikleriyle ün kazanmış Pötiti Sivet'e, sekiz meteliğe Orlean şarabı satan Bake anaya güç beğenir kimseler olan arabacı beylerin buluştukları Papiyon'a bakmışlardı. Kupo'yu koydunsa bul. O zaman bulvara doğru indiler. Yolda Jervez, köşedeki Fransua'mn meyhanesi önünden geçerken hafif bir çığlık kopardı.

Guje:

«Ne var?» diye sordu.

Çamaşırcı kadının gülmesi bitmişti. Yüzü bembeyaz kesilmişti ve o kadar heyecanlanmıştı ki, az daha düşecekti. Virji-ni, Fransua'mn meyhanesinde, bir masanın başınla oturmuş, rahat rahat yemek yiyen Lantiye'yi görünce, birdenbire işi anladı, iki kadın, demirciyi sürükleyip uzaklaştırdılar. Jervez, söz söyleyecek hale gelince:

«Ayağım burkuldu da,» dedi.

Sonunda, sokağın alt başında, Kupo ile Puason'u, Kolomp babanın «Assomuar» mda ele geçirdiler. Bir yığın insanın ortasında, ayakta duruyorlardı, Kupo, kül rengi işçi gömleği sırtında, Öfkeli jestler yaparak, tezgâha yumruklar indirerek, haykırıyordu; o gün izinli olan Puason, kestane rengi eski bir paltoya bürünmüş, durgun ve sessiz bir tavırla, bamtelinin ve kızıl bıyıklarının kılları diken diken, onu dinliyordu. Guje, kadınları kaldırımın kenarında bıraktı, geldi,

elini çinko işçisinin omuzuna koydu. Ama Kupo, dışarıda Jervez'le Virjini'-yi görünce köpürdü. Bu karıları da, başına kim sarmıştı? Şimdi de, eksik etekler peşi sıra mı dolaşacaklardı? Haydi, bakalım! Yerinden kımıldamayacaktı, işte! Murdar yemeklerini, kendi kendilerine yiyebilirlerdi. Guje, onu yatıştırmak için, herhangi bir içki ikramını kabul etmek zorunda kaldı. Kupo, yine de terslik etti, tezgâhın önünde beş dakika siftindi, durdu. Sonunda, dışarı, çıktığı zaman:

«Bana gelmez bu... Nerede işim varsa orada kalırım, anlıyor musun?» dedi.

Jervez cevap vermedi. Tirtir titriyordu. Virjini, Lantiye'-den söz etmiş olsa gerekti; çünkü Virjini, kocasıyla Guje'yi itmiş, önden yürümelerini söylemişti. Sonra, iki kadın, çinko işçisini lafa tutmak ve etrafını görmesine engel olmak üzere, ortalarına aldılar. Kupo, ancak çakır keyif olmuştu, içmekten çok avaz avaz haykırmaktan sersemlemişti. Kadınlar, sol kaldırımdan gitmek ister gibi göründüklerinden o, muziplik olsun diye ikisini de itip sağ kaldırıma geçti. Korktular; koştular ve Fransua'nın kapısına siper olmak istediler. Ama Kupo Lantiye'nin orada bulunduğunu biliyordu. «Ya civanım; içeride bir ahabap var değil mi? Beni enayi yerine koyma... Gözlerini süze süze piyasaya çıktığını hele bir daha göreyim!»

Jervez, onun, homur homur söylediği bu sözleri işitince afalladı. Kupo, açık saçık sözler söyledi. Kolları çıplak, yüzü badanalı, sokağa çıkıp aradığı kendisi değildi; eski sevdalısını arıyordu. Sonra, birdenbire Lantiye'ye karşı delice bir öfkeye kapıldı. Ah! Haydut. Ah sefil! İkisinden birinin, tavşan gibi içi boşalmış, kaldırım üzerine serilip kalması lâzımdı. Ama Lantiye, anlamamış gibi görünüyor, ağır ağır, kuzukulaklı dana kapaması yiyordu. Etraftan birikenler vardı. Virjini, sonunda, Kupo'yu çekip götürdü ve Kupo sokağı döner dönmez, birdenbire yatıştı. Ama, ne de olsa, dükkâna döndükleri zaman, çıktıkları vakitki kadar neşeli değillerdi. Davetliler, sofrada, asık suratlarla bekliyorlardı. Çinko işçisi, kadınların karşısında kırta kırta, herkesin elini sıktı. Jervez, yüreği biraz sıkılarak, yavaş sesle konuşuyor, misafirleri yerlerine oturtuyordu. Ama, madam Guje gelmediği için madam Loriyö'nün yanındaki yerin boş kalacağını birdenbire anladı. Çok heyecanlı, bu olayı, bir süreden beri tehdidi altında bulunduğunu hissettiği felâkete yeni bir işaret sayarak:

«On üç kişiyiz!» dedi.

Yerlerine oturmuş bulunan kadınlar, endişe ve can sıkın-
mü; y h a N k

227

tısıyla kalktılar. Madam Pütua, çekilip gitmek istedi; çünkü, onun fikrince, bu iş şakaya gelmezdi. Aslında hiç bir şeye el sürmeyecekti, yemeklerin ona hayrı olmayacaktı. Boş'a gelince, o alay ediyordu, on dört kişi olmaktansa, on üç kişi olmayı tercih ediyordu. Adam başına düşecek hisse daha iri olurdu, o kadar.

Jervez:

«Durun dedi. Ben kolayını buldum.»

Kapının önüne çıktı, tam o sırada sokaktan geçen Brü babaya seslendi. İhtiyar işçi, iki büklüm, katılmış, yüzü sakın, içeri girdi.

Çamaşırcı kadın:

«Oturun şuraya, babacığım, dedi. Bizimle beraber lütfen yemek yersiniz değil mi?

İhtiyar, sadece başını salladı. Yardi, ne zararı vardı?

Jervez, sesini alçaltarak:

«Öyle değil mi? Ha o olmuş, ha başka birisi, diye devam etti. Her zaman yiyecek bulamıyor. Hiç olmazsa, ömründe bir kere daha bol bol yesin, içsin... Artık, içimizde üzüntü kalmamış olur.»

Guje o kadar duygulanmıştı ki, gözleri yaşardı. Ötekileri, adamın haline acıdılar, bu hareketi çok iyi buldular, hepsine uğur getireceğini söylediler. Ama, madam Loriyö, ihtiyarın yanbaşımda bulunmaktan memnun görünmüyordu; yana açılıyor, onun sertleşmiş

ellerine, lime lime ve rengi atmış amele gömleğine, tiksinen bakışlar fırlatıyordu. Baba Brü, başını eğmiş oturuyor; en çok, önündeki tabağı örten peçeteden dolayı sıkılıyordu. En sonra, onu kaldırdı, dizlerine yaymayı akıl etmeden sofranın kenarına yavaşça bıraktı. Sonunda, Jervez, şehriye çorbasını dağıtmaya başlamıştı. Davetliler, kaşıklarını ellerine aldıkları sırada, Virjini, Ku-po'nun, yine ortadan kaybolduğunu söyledi. Belki de tekrar Kolomp babanın oraya gitmiş olabilirdi. Ama misafirler kızdılar. Bu sefer, artık, kendi bilirdi! Peşinden koşacak halleri yoktu. Karnı aç değilse, sokakta kalabilirdi. Ve, kaşıklar, tabakların dibine değmeye başladığı zaman, Kupo, iki koltuğun-

da birer saksı olduğu halde, çıkageldi. Saksıların birinde şebboy, ötekinde kına çiçeği vardı. Sofradakiler hep alkışladılar. O, gayet nazik, saksılardan birini Jervez'in kadehinin sağma ötekini soluna koydu; sonra eğildi, onu öptü:

«Seni unutmuştum, cicim... dedi. Amma, zararı yok, böyle bir günde, yine biribirimizi severiz.»

Klemans, Boş'un kulağına eğildi, yavaş sesle: «Mösyö Kupo, bu akşam pek iyi, dedi. Sevimli olmak için her şeyi yapıyor.»

Ev sahibinin bu kibarlığı, bir an için bozulan neşeyi yerine getirdi.

Jervez, içi rahat etmiş, yine güler yüzlülüğünü ele almıştı.

Misafirler, çorbalarını bitiriyorlardı. Sonra, şarap şişeleri elden ele dolaştı; şehriyeleri bastırmak için ilk kadehi, dört parmak susuz şarabı içtiler. Bitişik odada çocukların kavga ettikleri işitiliyordu.

Etiyen, Nana, Polin ve küçük Viktor Fokonye orada idiler. Dördü için bir masa kurulmuş, uslu uslu oturmaları tembih edilmişti. Ocaklara bakan şaşkaloz Ogüstin, yemeğini dizleri üstünde yiyecekti.

Birdenbire, Nana:

«Anne! Anne! diye haykırdı. Ogüstin, ekmeğini kebab tavaasına batırıyor.»

Çamaşırcı kadın koştu ve şaşkolozu, kaynar kaz yağma batırılmış bir dilim ekmeği boğazı yana yana yutmaya uğraşırken yakaladı. Kafasına iki şamar yapıştırdı. Çünkü, yezit piç kurusu, haykıra haykıra inkâr ediyor, yalan diyordu.

Sığır etinden sonra, beyaz salçalı yahni, evde, yeteri kadar büyük tabak olmadığı için, bir salata tabağı içinde sofraya getirilince misafirler arasında bir gülüşme oldu. Az sonra Puason: «İş ciddiye kazanıyor,» dedi.

Saat yedi buçuk olmuştu. Mahalleli gözetlemesin diye, dükkânın kapısını örtmüşlerdi; hele karşıdaki küçük dükkânın sahibi saatçi, gözlerini fincan gibi açıyor, öyle arsız bir bakışla lokmalarını boğazlarına diziyordu ki, yemelerine engel oluyordu. Camlara örtülen perdeler, beyaz, lekesiz, gölgesiz büyük bir ışık yayıyor; sofraya, daha bakışımli duran takımlarıyla, kâğıttan, yüksek kılıflı çiçek saksılarıyla, bu ışığın içinde yüzüyordu. Bu solgun aydınlık, ağır ağır inen bu akşam loşluğu, sofraya halkına, kibar bir görünüş veriyordu. Virjini, bunu anlatacak kelimeyi buldu. Kapalı bir muslin perdeli odaya baktı, şirin olduğunu söyledi. Sokaktan bir yük arabası geçecek olsa, kadehler, sofranın üstünde zıplıyor, kadınlar, erkekler kadar yüksek sesle konuşmak zorunda kalıyordu. Ama az konuşuluyor, usturuplu oturuluyor, birbirine karşı nazik davranı-lıyordu. Yalnız Kupo'nun arkasında işçi gömleği vardı. Dostlara karşı teklif olmadığı için böyle giyindiğini, aslında gömleğin, işçiye şeref veren bir giyim olduğunu söylüyordu. Kor-sajları vücutlarını sınımsız saran kadınların başlarına yapışık, pomattan vıcık vıcık saçları üzerinde, gün ışığı yansımalar yapıyordu; erkekler, sofradan uzak oturuyorlar, elbiseleri lekelenir korkusuyla, göğüslerini kabartıp, dirseklerini ayırık tutuyorlardı. Aman Allah! Beyaz salçalı dana yahnisine o ne dalıştı!

Konuşulmuyordu, ama, çeneler yaman işliyordu. Elmasiye gibi titreyen kalın, sarı, nefis salçaya daldırılan kaşık, salata tabağını dibe indiriyordu. Bu salçanın içinden, dana eti parçalarını yakalayıp çıkarıyorlardı; et bitmek bilmiyor, salata tabağı elden ele

dolaşıyor, yüzler, tabağa doğru eğiliyor, mantar arıyordu. Duvarın hizasına, misafirlerin arkasına yerleştirilen koca somunlar, sanki eriyordu. Yutulan lokmalar arasında, kadeh diplerinin, sofraya çarptığı işitiliyordu. Salçanın tuzu fazla kaçmıştı; kaymak gibi yutulan ve karınları tutuşturan bu kâfir dana yahnisini ıslatmak için, dört litre şarap gerekmişti. Nefes alacak zaman;]arı kalmadan, domuz yahnisi, yuvarlak, iri patateslerin ortasında, çukur bir tabağa oturmuş, bir duman bulutu ortasında geliyordu. Bir yaygara koptu. Vay canına! Ne buluştu! Bunu herkes seviyordu. Artık, bu sefer, iştahları açılacaktı. Hepsi, hazır olmak için bıçağını ekmeğine silerek, tabağı yan gözle izliyordu. Sonra herkes payını tabağına alınca, biribirlerini dirsekleriyle dürttüler, ağızları dolu, konuştular. Ne tereyağıydı, bu domuz yahnisi, değil mi?

Boydan boya bağırsaktan geçip topuklara kadar indiği duyulan yumuşak ve sağlam bir şeydi. Patatesler şeker gibiydi. Tuzlu değildi; ama, asıl patateslerden dolayı, her dakika boğazı ıslatmak gerekiyordu. Dört şişenin daha ağzını açtılar, tabaklar öyle silinip süpürüldü ki, domuz yağıyla pişmiş bezelye yemek için tabak değiştirmediler. Sebzelerin önemi yoktu. Onları, oyun oynar gibi, kaşık dolusu yerlerdi. Sözün kısası, sahiden pisboğazlıktı, sanki kadın eğlencesi gibi bir şeydi. Bezelyenin en güzel tarafı, tam kıvamında kızarmış, at tırnağı gibi kokan ufacık domuz yağı parçalarıydı. Bu yemeğe, iki litre şarap yetti.

Birdenbire, Nana:

«Anne! Anne! Ogüstın, benim tabağıma ellerini sokuyor,» diye bağırdı. Bezelye atıştırmakla uğraşan Jervez:

«Can sıktın! Bir şamar at şuna!» diye cevap verdi.

Bitişik odadaki çocukların sofrasında, Nana, ev sahibi görevi yapıyordu. Kendisi Viktor'un yanma oturmuş, kardeşi Etiyen'i, küçük Polin'in yanma yerleştirmişti; böylece, karı kocalık oynuyorlardı; gezmeye gitmiş evli çiftler olmuşlardı. Nana, önce, davetlilerine, büyük adam gibi gülümser bir yüzle, gayet kibarca yemek dağıtmıştı; ama, küçük domuz yağı parçalarına bayıldığı için, bu hoşlanmaya kendini kaptırmış, hepsini kendi almıştı. Çocukların etrafında sinsi sinsi dolaşan şaşkaloz Ogüstın, bundan faydalanarak, yağları baştan dağıtma bahanesiyle, bunları avuçlamıştı. Nana, dehşetli öfkelenmişti, onun bileğini ısırırdı.

Ogüstın usulca:

«Bana bak, dedi, yahniden sonra, Viktor'a, beni öpsene dediğini annene haber vereceğim.»

Ama, Jervez'le Kupo ana, kazı şişten çıkarmaya geldikleri için, ortalık mayna oldu. Büyük sofradakiler, iskemlelerin arkalıklarına yaslanmışlar, soluk alıyorlardı. Erkekler, yeleklerinin düğmelerini çözüyorlar, kadınlar, peçeteleriyle yüzlerini siliyorlardı. Yemeğe ara verilmiş gibi oldu, yalnız çeneleri bir kere harekete geçtikten sonra duramayan birkaç misa-

MEYHANE

231

fir, farkında bile olmadan, iri ekmek lokmaları yutuyorlardı. Yemeğin midelere çökmesini bekliyorlardı. Yavaş yavaş gece karanlığı basmıştı, kül rengi kirli bir gün ışığı, perdelerin arkasında koyulaşıyordu. Ogüstın, masanın iki ucuna yanmış birer tane lamba koyunca, sofranın takımlarının, darmadağın hali, yağlı tabaklar ve çatallar, şarap lekeleri ve ekmek kırıntıları dolu sofranın örtüsü, kuvvetli ışık altında ortaya çıktı. Yükselen keskin koku ortasında genizler tikanıyordu. Bununla beraber, burunlar, birtakım sıcak kokular duyup mutfak tarafına dönüyordu. Virjini:

«Size bir parça yardım edebilir miyim?» diye seslendi.

İskemlesinden kalktı, bitişik odaya geçti. Bütün kadınlar, birer birer onun peşinden kalktılar. Kebap tavasının etrafını aldılar; kaza yapışmış, şişten çekip çıkarmaya uğraşan Jervez'le Kupo anneye, gitgide artan bir ilgiyle baktılar. Sonra, arasında, çocukların keskin sesleriyle sevinçli zıplamaları da işitilen bir avaz yükseldi. İçeriye muzafferane bir dönüş oldu.

Jervez, sessiz, geniş bir gülümseme ile gülerek, kolları dümdüz ileri uzanmış, yüzü ter içinde, kazı getiriyordu. Kadınlar onun arkasında geliyorlar, onun gibi gülüyorlardı. En geride Nana, gözleri alabildiğine açık, kazı görmek için, ayaklarının ucunda yükseliyordu. Kaz, nar gibi kızarmış, salçadan pırıl pırıl, bütün azametiyle sofraya konulunca, hemen girişmediler. Bir hayret, saygılı bir şaşkınlıkla, misafirlerin nutku tutulmuştu. Göz kırıştırtarak, çenelerini ileri uzatarak, kazı bi-ribirlerine gösteriyorlardı. Vay babam! Ne hanımefendiydi bu. O ne butlardı, o ne karındı!.

Boş:

«Bu hayvan, duvarları yalaya yalaya yağlanmamış, belli,» dedi. Bunun üzerine, kazın özelliklerine giriştiler. Jervez, işin aslını anlattı. Bu kaz, Pusonyer mahallesindeki tavukçuda bulabildiği en güzel parça idi. Kömürçünün terazisinde tartmışlar, on iki buçuk libre gelmişti. Pişirmek için bir ölçek kömür yakmışlardı, üç kâse yağı çıkmıştı. Virjini, onun sözünü keserek, hayvanı, çiğken gördüğünü söyleyip övündü. Derisi öyle

232

MEY HANE

ince ve beyazdı ki, öylece yense yenirdi, sarışın bir kadın teni gibiydi, diyordu. Erkeklerin hepsi, dudaklarını kabartan arsızca bir çapkınlıkla gülüyorlardı. Fakat, Loriyöler, Paytağın sofrasında bu ayar bir kaz gördüklerinden dolayı tıkanacak gibi olmuşlar, burun kıvırıyorlardı. Sonunda, çamaşırcı kadın:

«E! Haydi bakalım, bunu bütün bütün yiyecek değiliz ya, dedi. Kim kesecek... Yok, yok, ben kesemem! Çok iri, korkuyorum.»

Kupo, atıldı. Ne vardı sanki, çok basit işti. Butlarını yakalar, bir çekersin; parçalar, yine pekâlâ sapasağlam kalırdı. Ama itiraz ettiler, çinko işçisinin elinden mutfak bıçağını zorla aldılar; eti kestiği zaman, tabağın içini tamamıyla yangın yerine döndürüyordu. Bir zaman, bir fedaî aradılar. Nihayet, madam Lora, tatlı bir sesle: «Bana bakın, Mösyö Puason kessin... dedi; tabii, Mösyö Puason kessin...»

Sofra halkının anlamadığını görünce daha dalkavukça bir amaçla ilâve etti:

«Tabii ya, Mösyö Puason silâh kullanmasını bilir, o kessin.»

Böyle diyerek, elinde tuttuğu mutfak bıçağını belediye çavuşuna verdi. Sofradakiler, hep memnuniyetle ve beğenerek güldüler. Puason, başını askerce bir sertlikle eğdi ve kazı önüne aldı. İki yanında oturan Jervez'le madam Boş biraz uzaklaştılar, dirseklerini oynatabilmesi için yer açtılar. Puason, kazı tabağın dibine çivilemek istercesine gözlerini ona dikmiş, geniş hareketlerle kesiyordu. Bıçağı kaburga kemiklerine daldırıp da kemikler çatırdayınca, Loriyö'nün vatanseverliği tuttu.

«Ah! Şu kaz bir Kazak olmalıydı!» diye haykırdı.

Madam Boş, sordu:

«Siz, Kazaklarla harp ettiniz mi, Mösyö Puason?»

Belediye çavuşu, kazın bir kanadını ayırmakla uğraşırken, cevap verdi:

«Hayır, bedevilerle ettim. Artık Kazak kalmadı.»

-iyi a i n A J.N

233

Ama, büyük bir sessizlik oldu. Başlar uzanıyor, gözler bıçağı izliyordu. Puason, bir sürpriz hazırlıyordu. Birdenbire, son bir bıçak sürttü, hayvanın gerisi ayrıldı ve kuyruksoku-mu, havada, dikildi kaldı. Buna, papaz takkesi denirdi. O zaman, beğenme çığlıkları kopardılar. Yaran meclisinde, eski askerlerden daha cana yakın insan olmazdı. Bu arada, kazın gerisindeki apaçık delikten, sel gibi salça akmıştı. Boş, yavaş sesle alay etti:

«Ben, ağzıma böyle çiş etsinler diye abone olurum.» Kadınlar:

«Aman! Ne pis adam! Böyle pislik olur mu?» diye haykırıştılar.

Madam Boş, ötekilerinden daha öfkeli:

«Yok, dedi, ben bu kadar iğrenç adam görmedim. Ağzını kapa, anladın mı? Bir ordu insanı iğrendirirsin sen... Haberiniz olsun, hepsini

kendisi yemek için böyle yapıyor!»

Bu arada, Klemans, gürültü ortasında, direnerek:

«Mösyö Puason, beni dinleyin, Mösyö Puason... Gerisini bana ayırın olmaz mı?» diyip duruyordu.

Madam Lora, o belli belirsiz alaycı tavrıyla:

«Gerisi zaten sizin hakkınız, kardeşim,» dedi.

Kaz, parçalanmıştı. Belediye çavuşu, hepsinin, papaz takkesini bir zaman seyretmeleri için bekledikten sonra, parçaları ayırmış, tabağın etrafına dizmişti. İsteyen alabilirdi. Ama, kadınlar, elbiselerini çözüyorlar, sıcaktan şikâyet ediyorlardı. Kupo, orası misafirlerin kendi evleri demek olduğunu, komşulara haltetmek düştüğünü, haykırarak söyledi; sokak kapısını ardına kadar açtı; eğlenti, arabaların gidiş gelişi ve yolcuların kaldırımlarda itiş kakışı arasında devam etti. O zaman, çeneler dinlenmiş, midelerde yeniden boş yer açılmış olduğundan, tekrar yemeğe başladılar, kaza, şiddetle giriştiler. Şakacı, Boş, kazın paralanışını seyretmek, dana yahnisiyle domuz etini baldırlarına kadar indirmeye yeter olduğunu söylüyordu.

Yaman bir atıştırmadır gitti; sizin anlayacağınız, misafirlerden hiç biri böyle bir mide fesadına uğradığını hiç hatırlamıyordu. Jervez, koca vücuduyla, dirseklerine abanmış, be-

Zt54

iVi -^ *** xx j.». Ü *j

yaz etleri, iri parçalar halinde yiyor, bir lokma eksik yemek korkusuyla, hiç konuşmuyordu. Yalnız Guje'den bir parça utanıyor, böyle, kedi gibi açgözlü gözükme canını sıkıyordu. Hoş, Guje de, onu, yemekten pembe pembe gördükçe, kendisi de gereğinden fazla tikiştiriyordu. Sonra, obur olduğu halde, Jervez yine o kadar sevimli o kadar iyiydi ki! Konuşmuyor, fakat ikide birde, Brü babaya bakmak, onun tabağına leziz bir şey koymak için tedirgin oluyordu. Hatta, bu obur kadının, kendi lokmasından bir parçayı ayırdığını, ağzının tadını bilmez gibi görünen, kursağı ekmeğin lezzetini bile unuttuğu için, bu kadar fazla atıştırmaktan serseme dönmüş, başı eğik, ne bulursa yutan ihtiyara verdiğini görmek, insanı kederlendiriyordu. Loriyöler, öfkelerini, kızartmadan alıyorlardı; üç günlüğü birden yiyorlardı; Paytağı bir çırpıda mahvetmek için, ellerinden gelse tabağı, sofrayı, dükkânı olduğu gibi yutacaklardı. Kadınların hepsi kazm kaburgasından istemişlerdi.. Kaburga, kadınların sevdiği parçadır. Madam Lora, Madam Boş, Madam Pütua kemikleri kazıyorlardı; boyun kemiğine bayılan Kupo ağzında kalan son iki dişiyle, bu kemiğin etlerini didik-liyordu. Virjini, kıtırdamış olmak şartıyla deri severdi, davetlilerin hepsi, nezaket olsun diye, kendi paylarına düşen deriyi ona veriyordu. Öyle ki, Puason, karısına sert sert bakıyor, artık, bırakmasını emrediyordu. Çünkü, bu kadar yemek yeterdi. Bir defa, fazla kaz kızartması yediği için karnı şişmiş, on beş gün yataktan çıkamamıştı. Kupo öfkелendi, Virjini'ye bir but parçası uzattı; eğer bunu temizlemezse, yaradan hakkı için, ona kadın demeyecekti. Kaz, adama dokunur muymuş? Tersine, kaz eti, dalak hastalıklarına iyi geliyordu. Ekmeksiz, yemiş gibi yiyorlardı, bunu. Kendisi, bütün gece yese rahatsız olmazdı; böyle diyerek, caka satmak için, ağzına, koca bir ! budu, olduğu gibi sokuyordu. Beri tarafta, Klemans, geriyi bitirmekle meşgul; dudaklarını şapırdatarak bunu emiyor; Boş, yavaş sesle, kendisine ayıp ayıp şeyler söylediği için, bir yandan da iskemlesinin üstünde kıvranıp duruyordu.

Aman Allah, kazı ne yediler, ne yediler! Fırsat düşmüş-

MEYHANE

235

ken yemek lâzımdı, yememek pek enayilik olurdu. Gerçekten, karınların, gitgide şiştiği görülüyordu. Kadınlar sanki gebe olmuşlardı. Kâfir pisboğazlar çatlayacak hale gelmişlerdi. Ağızları açık, çeneleri yağ içinde, yüzleri kıça benzemiş ve öyle kızarmıştı ki, refahtan gerginleşmiş zengin kıçları sanırdınız... Hele şarap! Sen nehrinde su nasıl akarsa, şarap da masanın etrafında fırdolayı öyle akıyordu. Toprak susuz kaldığı zaman yağmur

yağınca nasıl akarsa, işte öyle, tamamıyla bir sel. Kupo kırmızı sıvının köpürüşünü görmek için şarabı yüksekten döküyor, ve bir litrelik şişe boşalınca, onu tepe aşağı tutup, inek sağan kadınlar gibi, ağzını sıvazlıyor, alay ediyor; bir Arap karısı daha şehit verdik, diyordu. Dükkânın bir köşesinde, ölü Arap karıları yığını büyüyor, bu şişe mezarlığının üstüne, sofranın üzerinde biriken ekmek kırıntıları atılıyordu. Madam Pütua bir aralık su istemesi üzerine, canı sıkılan çinko işçisi, sürahileri kendi eliyle kaldırmıştı. Kendini bilen insanlar su içer miydi? Midesine kurbağalar mı dolsun istiyordu? Ve, kadehler, bir dikişte boşalıyor, bir hamlede yuvarlanan sıvının, selli, yağmur günleri, oluklar boyunca akan yağmur sularının çıkardığı şakırtıya benzer bir sesle, boşazlara aktığı işitiliyordu. Kısacası, ekşi şarap yağmuru yağıyordu. Bu şarap, önce, küflü fıçı kokuyor, fakat, sonra bu kokuya misk gibi alışılıyordu; öyle ki, şarap, sonunda, fındık kokmaya başlıyordu. Yoo, doğrusu Cizvitler ne derlerse desinler, üzüm suyu, kıyak buluştu! Misafirler gülüyorlar, bu sözü doğru buluyorlardı; çünkü, işçi, şarapsız yaşayamazdı; Nuh baba, üzümü, mutlaka çinko işçileriyle terziler, demirciler için dikmişti. Şarap, mideyi temizliyor, yorgunluğu gideriyor, tembellerin içini kızıştırıyordu. Sonra, bu takılgan, insana oyun oynayacak olursa, eh, âlemin onuru vardı, dünyayı umursamamak lâzımdı. Kaldı ki, yorgunluktan canı çıkan, meteliksiz ve burjuvaların hakir gördüğü işçinin, sanki neşelenme fırsatı pek çoktu da, sırf hayatı pembe görmek için kafayı çekmesine itiraz edenlere eyvallah diyecekti! İşte şu dakikada, imparator vız gelmiyor muydu? Belki imparator da keyifti; olsun,

236

MEYHANE

ne çıkar? Vız gelirdi, kendilerinden daha keyif olmak, daha fazla gülüp eğlenmek haddine mi düşmüştü? Yuf beyzadelere! Kupo'nun dünyaya aldırıldığı yoktu. Kadınları aynalı görüyor, eliyle cebine vurup içindeki üç meteliği şıkırdatıyor, yüz meteliklik sikkeler yığınının kürek daldırması gibi gülüyordu. Her zaman gayet perhizkâr olan Guje bile burnunu ba-tıra batıra içiyordu. Boşların gözleri ufalıyor, Loriyölerinki donuklaşıyor; Puason ise, tunç rengi, eski asker yüzünde, bakışları gitgide daha ciddileşen gözlerini fıldır fıldır çeviriyordu. Daha şimdiden bulut gibi sarhoştular. Kadınlar da hafif tertip olmuşlardı; yoo, çok değil, şöyle bir parça. Yanakları, şarabın ateşiyle pembeleşmiş, bir soyunma ihtiyacıyla, boyun atkılarını çıkarıyorlardı; yalnız Klemans, uygunsuzlaş-maya başlıyordu. Ama, Jervez, birdenbire ağzı mühürlü altı şişe şarabı hatırladı. Bunları, kaz kızartmasıyla beraber sofraya getirmeyi unutmuştu. Getirdi, kadehler dolduruldu. O zaman, Puason davrandı, yerinde doğruldu. Kadeh elde: «Ev sahibinin şerefine içiyorum,» dedi. Bütün sofa halkı yerinden kımıldatılan iskemlelerin gürültüsü ortasında ayağa kalktı; kollar uzandı, bir gürültü ortasında, kadehler tokuştu. Virjini: «Elli yıl sonrasına!» diye haykırdı. Jervez, duygulu bir gülümseyişle:

«Hayır, hayır, diye cevap verdi. O zaman çok yaşlanmış olurum. Ne dersiniz deyiniz, öyle bir gün geliyor ki, insan, dünyadan gittiğine memnun oluyor.»

Ardına kadar açık kapıdan, mahalle halkı içeriği görüyor, sanki ziyafete ortak oluyordu. Gelip geçenler, kaldırımların üzerine yayılıp genişleyen aydınlığın ortasında duruyorlar, içeridekilerin, böyle can ve gönülden yiyip içtiklerini görünce keyifli keyifli gülüyorlardı. Minderlerinde eğilmiş, beygirlerini kamçılayarak geçen arabacılar, içeriye bir bakış fırlatıyor, bir söz atıyorlardı: «Ee, bir şey ısmarlamaz mısın?.. Hu, tombul teyze, ebeyi getirmeye gidiyorum!..» ve, kaz kızartmasının kokusu, sokakta neşe ve memnurluk uyandırıyor.

Bakkal çıraqları, karşı kaldırımda duruyorlar, kazdan, kendileri de yemiş gibi oluyorlardı. Yemişçi kadınla iskembeci kadın, ikide bir,

dükkânlarının önüne çıkıp dikiliyorlar, dudaklarını yalaya yalaya havayı kokluyorlardı. Sokak halkı, sanki, mide fesadına uğramıştı. Ana kız Küdorj'lar, yüzleri hiç görülmeyen yan taraftaki o şemsiyecî kadınlar, ocak başında börek kızartmış gibi, yüzleri kıpkırmızı, yan gözle baka baka, biribirinin peşinde, sokaktan geçtiler. Tezgâhın başında oturan küçük kuyumcu, şişeleri saymaktan sarhoş olmuş, geveze guguklu saatlerinin ortasında gayet heyecan içinde, çalışamaz hale gelmişti. Kupo, «Evet, komşular çatlıyor!» diye haykırıyordu. Niçin saklanacaklardı? Gemi azıya alan sofrâ halkı, masa başında görülmekten utanmıyordu; Tersine, bu biriken, oburluktan ağzı bir karış açılan kalabalıktan gurur duyuyor, ateşleniyordu; elinden gelse, dükkânın camekânını yıkacak, sofrayı sokağa kadar itecek, yemeği, orada, caddenin gürültüsü ortasında, halkın burnunun dibinde bitirecekti. Tiksinilecek görünüşleri yoktu, değil mi ya? O halde, kendini düşünenler gibi kapanıp oturmalarına ne lüzum vardı? Kupo, saatçinin, karşıda, susuzluktan yutkunduğunu görünce, ona uzaktan bir şişe gösterdi; beriki, bir baş işaretleriyle kabul etmesi üzerine, şişe ile beraber bir de kadeh alıp ona götürdü. Sokakla dükkân arasında kardeşçe bir ilişki başlıyordu. Sokaktan geçenlerin sağlığına kadeh tokuşturuyorlardı. Ehli dil gibi görünen arkadaşlara sesleniyorlardı. Ziyafet etrafa yayılıyor, yakınlardan başlayıp uzaklara doğru yayılıyor; Öyle ki, bütün Gut Dor mahallesi yemek kokusunu duyuyor, çılgınca bir içki âlemi ortasında, karnını bastırıyordu.

Bir zamandan beri, kömürcü madam Vigurö, kapının önünden, bir aşağı bir yukarı geçip duruyordu. Hep birden:

«Hu! Madam Vigurö! Madam Vigurö!» diye seslendiler.

Kömürcü kadın, yüzünü gözünü temizlemiş, korsajını patlatacak kadar şişman gövdesiyle, alık alık gülerek, girdi. Erkekler, onu çimdiklemekten hoşlanırlardı; çünkü, neresini çimdikleseler kemiğe rastlanmazdı. Boş, onu yanma oturttu; ve derhal, sinsi sinsi, masanın altından, dizini yakaladı. Ama

o, buna alışkındı; bir yandan şarabını, rahat rahat boşaltıyor, bir yandan da, komşuların pencerelere üşüşüklerini, evde bazı kimselerin öfkelenmeye başladıklarını anlatıyordu.

Madam Boş:

«Oo! dedi, bu işi bize bırakın. Kapıcı biziz, değil mi? Pekâlâ, evin rahatından biz sorumluyuz... Hele bir şikâyet gel sinler.

Gelecekleri varsa, görecekləri de var.»

Dipteki odada, Nana ile Ogüstın arasında, kebab tavaşını sen sıyıracaksın, ben sıyıracayım diye korkunç bir dövüş oluyordu. Bir çeyrek saat, kebab tavaşı, yerde, köhne bir tencere tangirtisiyle yuvarlanıp durmuştu. Şimdi, Nana, gırtlacağına bir kaz kemiği kaçan küçük Viktor'u tedavi ediyor; parmaklarını çenesinin altına sokuyor, ilâç diye, koca koca şeker parçalarını yutturmaya uğraşıyordu. Bu iş, gözünü büyüklerin sofrasından ayırmamasına engel olmuyordu. İkide bir geliyor, Etiyen'le Polin için şarap, ekmek, et istiyordu. Annesi:

«Al! Patla! Rahat bırak beni anladın mı?» diyordu.

Çocuklar, artık lokmaları yutamıyorlar, böyle olduğu halde, şevke gelmek için bir ilâhî tutturmuş, çatallarını masaya vura vura yemek yiyip duruyorlardı.

Brü baba ile Kupo ana arasında, gürültünün ortasında bir sohbet başlamıştı. Yemekten ve şaraptan rengi sapsarı kesilen ihtiyar, Kırım'da ölen oğullarını anlatıyordu. Ah! Eğer küçükler yaşamış olsalardı, o, her gün yiyecek ekmek bulurdu. Fakat, Kupo ana, dili bir parça peltekleşmiş, ona doğru eğiliyor:

«Bırakın canım, çocukların yüzünden insanın çekmediği kalmıyor, diyordu. İşte ben, burada mutlu gibi görünüyorum, değil mi? Ne gezer! Boyuna ağlıyorum... Yok, yok, çocuk istemeyin.»

Brü baba, başını sallıyordu.

«Artık beni hiç bir yerde çalıştırmıyorlar,, diye söylendi. Çok yaşlıyım. Bir atelyeye girsem, gençler alay ediyorlar, dördüncü Hanri'nin çizmelerini boyayan ben miyim diye soruyorlar... Geçen yıl, yine neyse, bir köprü boyadım, günde otuz metelik kazandım; altından

dere akan bir yerde, sırtüs-

A 11 f1

tü yatıp çalışmak gerekiyordu. O zamandan beri öksürüyorum...

Bugün artık tamam, her taraftan kapı dışarı edildim.»

Kaskatı kesilmiş elceğizlerine baktı ve ilâve etti:

«Doğru, hiç bir işe yaramıyorum ki. Hakları var, onların yerinde olsam, ben de böyle yapardım... Biliyor musunuz, asıl felâket şu ki, ölmedim. Evet, kabahat bende. İnsan, artık çalışamaz olunca, sırtüstü uzanıp gebermelidir.»

Onları dinleyen Loriye:

«Doğrusu, dedi, anlamıyorum, hükümet, sakat işçilere neden yardım etmiyor... Geçen gün bunu gazetede okudum...»

Ama Puason, hükümeti savunmak gereğini duydu.

«İşçiler asker değildir, dedi. Sakat faslından yardım askerlere mahsustur. İmkânsız şeyler istememeli.»

Sofraya yemiş gelmişti. Ortada, kavun dilimi biçimli kubbesiyle, mabet şeklinde bir Savua postası vardı; kubbenin üstüne, yapma bir gül oturtulmuştu. Gülün yanında, bir demir telin ucunda, yaldızdan yapılmış bir kelebek sallanıyordu. Çiçeğin göbeğinde iki çiy damlası taklidi, iki damla zâmk vardı. Sonra, solda, çukur bir tabağın içinde bir topak beyaz peynir yüzüyor; sağ tarafta bir başka tabağa da, ezik iri çilekler doldurulmuş, suları akıyordu. Ama, sofrada hâlâ salatadan artmış, zeytinyağlı iri marul yaprakları duruyordu.

Jervez, ikramcı bir tavırla:

«Gelin, madam Boş, dedi; biraz daha salata vereyim size. Çok seversiniz, bilirim.»

Kapıcı kadın:

«Hayır, hayır teşekkür ederim, burama kadar doydum,» dedi...

Çamaşırcı kadın, Virjini'ye doğru dönünce, o, sanki eli mi-desindeki yemeklere degecekmiş gibi parmağını ağzına soktu.

«Vallahi gırtlığıma kadar doldum, dedi. Hiç yer kalmadı. Bir lokma bile yiyemem.»

Jervez, gülümseyerek:

«Hele biraz kendinizi zorlayın, diye devam etti. Ne de olsa, insan, bir ufacak yer bulur. Salata, tokken de yenir... Şu marula yazık değil mi?»

240

Madam Lora:

«Yarın, reçel yapar, yersiniz, dedi. Reçeli daha iyi olur.»

Kadınlar, salata tabağına, acınarak bakıp soluyorlardı. Kle-mans, bir gün, öğle yemeğinde, üç demet tere yediğini anlattı. Madam Pütua ondan baskındı, marulları, ayıklamadan, sade tuza batırıp şöylece yiyiverirdi. Hepsine salata versinler de, başka bir şey aramazlardı, gerdeller dolusu olsa yerlerdi. Ve bu konuşma arasında, hanımlar, salata tabağındaki artığı bitirdiler.

Kapıcı kadın, ağzı dolu:

«Ben, çayırda, dört ayak otlasam, otlarım,» diyip duruyordu.

Sonra, yemişin karşısında alaya başladılar... Yemiş, bir şey değildi. Biraz geç kalmıştı ama, zararı yoktu, yine hatırını soracaklardı.

Bomba gibi patlayacak da olsalar, çilek ve pasta ile sıkıntıya girmezlerdi. Aceleleri de yoktu, bol zaman vardı, isterlerse şahaba kadar oturabilirlerdi. Şimdilik, tabaklara çilek ve beyaz peynir doldurdular. Erkekler, pipolarını yakıyorlardı; mühürlü şişeler boşalmış olduğundan, tekrar açık şişelere başlıyorlar, bir yandan tütün içiyorlar, bir yandan şarap çekiyorlardı. Ama, Jervez'in, Savua pastasını hemen kesmesi istendi. Puason, pek nazik, kalktı, gülü alıp, herkesin alkışları arasında, ev sahibi hanıma sundu. Jervez, gülü, bir iğne ile kalbinin tarafına, sol memesi üstüne ilaştirdi. Yaptığı her harekette, kelebek ürperiyordu.

Loriyö bir şey bulmuştu:

«Bakın hele, diye haykırdı; yahu, biz sizin tezgâhın üstünde yemek yiyormuşuz!... Bu tezgâhta, belki, hiç bu kadar fazla çalışılmamıştır!»

Kötü bir niyetle yapılan bu latife büyük bir başarı kazandı. Nükteli

alaylar yağmaya başladı. Klemans, her kaşık çilekte, bir ütü vurduğunu söylüyordu; Madam Lora, beyaz peynirin kola koktuğunu iddia ediyordu; madam Loriyö ise, dişleri arasından, üstünde bin zahmetle para kazanılan tezgâhta, o parayı bu kadar çabuk mideye indirmenin doğrusu başarı olduğunu söyleyip duruyordu. Bir kahkaha ve yaygara fırtınası yükseliyordu.

O sırada, birdenbire, kuvvetli bir ses, herkesi susturdu. Boş, ayağa kalkmış, kırıtkan ve çapkın bir tavırla, «Aşk Volkanı, yahut Alımlı asker» şarkısını söylüyordu.

Güzelleri baştan çıkaran Blavin benim işte... ilk kıta, bir bravo fırtmasıyla karşılandı. Evet, evet, şarkı söyleyeceklerdi. Herkes, bildiği şarkıyı okuyacaktı. Bundan eğlenceli şey olamazdı. Ve, sofraya halkı, kimi dirseklerini masaya dayayıp, kimi iskemlelerin arkalıklarına yaslanıp, şarkımın güzel yerlerinde baş sallamaya, nakaratta birer şarap içmeye başladı. Yezit Boş, gülünç şarkıları çok iyi biliyordu. Parmaklarını açıp şapkasını arkaya iterek, acemi nefer taklidi yaptığı zaman, ölüyü güldürürdü. «Aşk Volkanı» ndan sonra hemen, başarı gösterdiği şarkılardan biri olan «La Baron dö Folbis» e başladı. Üçüncü kıtaya geldiği zaman, Klemans'a dondu, peşten ve sevdalı bir sesle, okudu:

Barondaki misafirler,
Dördü birden kız kardeşti,
Biri kumral, üçü esmer,
Sekiz göz ki yoktur eşi.

O zaman, misafirler hep birden coştular ve nakaratı bir ağızdan söylemeye başladılar. Erkekler, topuklarıyla tempo tutuyorlardı. Kadınlar, bıçaklarını ellerine almışlar, kadehlerine ölçülü darbeler vuruyorlardı. Hepsi birden, avaz avaz haykırıyordu:

Hey kuzum! Kim ısmarlıyor,
Bir tek rakı Zap... Zap... Zap!..
Hey kuzum! Kim ısmarlıyor,
Bir tek rakı Zap, zap... tiyeye!

Dükkânın camları zangırdıyor, okuyucuların sert nefesi, muslin perdeleri uçuruyordu. Bu sırada, Virjini, iki defa ortadan kaybolmuş, dönüp geldiği zaman, Jervez'in kulağına eğilip, usul usul bir haber vermişti... Üçüncü defasında, gidip geldiği zaman, gürültü arasında dedi ki:

16

«Hâlâ Fransuva'nm orada, kardeşim. Gazete okur gibi yapıyor... Mutlaka bunun altında bir hınzırlık var...»

Lantiye'den söz ediyordu. Böylece gidip gidip gözetlediği o idi. Verdiği her yeni raporda, Jervez ciddileşiyordu. Virji-ni'ye:

«Sarhoş mu?» diye sordu.

Esmer kadın, cevap verdi:

«Hayır ayık görünüyor. Asıl kuşkulandıran da bu ya. Öyle değil mi? Eğer ayıksa neden şarapçıda oturuyor? Aman ya-rabbi! Aman yarabbi! Bari bir mesele çıkmasa!»

Çamaşırcı kadın büyük bir endişe içinde, ona, susması için yalvardı. Birdenbire, derin bir sessizlik olmuştu. Madam Pü-tua ayağa kalkmış. «Rampa» şarkısını söylüyordu. Misafirler, sessizlik ve huşu içinde ona bakıyorlardı; Puason bile, daha iyi dinlemek için, piposunu masanın kenarına bırakmıştı. Madam Pütua, ufacık boyu ile dimdik duruyor, kara bonesinin altında çehresi gazaplı ve sapsarı, sol yumruğunu, inançlı bir gururla ileri doğru fırlatıyor, boyundan büyük bir sesle gürlü-yordu:

Pupa yelken, cesur korsan!
Bizi eğer kovalarsan;
Haydut, halin yaman olur!
Dünya sana zindan olur!
Top başına çocuklar!
Dolu kadeh rom için!
Darağacı, kement var,
Korsanla haydut için!

Bu, ciddî tarafmdandı. Ama, vay kâfir şarkı! Görünüş insanın gözünün önüne geliyordu. Denizde yolculuk etmiş olan Puason, başını ileri geri sallıyor, nakaratı beğendiğini anlatıyordu. Aslında, bu şarkıyı, madam Pütua'mn duyarak okuduğu hiss olunuyordu. Kupo, eğildi ve madam Pütua'mn bir akşam, Pule sokağında, ırzına tecavüz etmek isteyen dört erkeği nasıl tokatlaladığını anlattı.

O aralık, Jervez, daha Savua pastası yemeye devam edildiği halde, Kupo ananın yardımıyla, kahveleri getirdi. Oturmasına meydan vermediler, şarkı sırası kendisinde olduğunu haykırıştılar. Jervez, yüzü bembeyaz, keyfi yok gibi, itiraz etti, hatta, o kadar ki, acaba kaz eti rahatsız etmiş olmasın diye sordular. O zaman, «Ah! Bırakın beni, öleyim» şarkısını, hafif ve tatlı bir sesle okudu. Nakaratta, güzel rüyalarla dolu bir uyku uyumayı dileyerek, göz kapakarı bir parça kapanıyor, dalgın bakışı, sokak tarafında, karanlıkta kayboluyordu. Onun hemen peşi sıra, Puason, kadınları, sert bir baş işaretiyle selâmladı ve Fransa şarapları isimli bir meyhane şarkısına başladı. Ama pek kötü okuyordu. Yalnız, vatandan söz eden son kıta başarılı oldu; çünkü, Puason, Fransız bayrağından bahsederken kadehini çok yukarı kaldırmış, sallamış ve apaçık ağzına boşaltmıştı. Sonra, romanslar biribirini izledi; madam Boş'un söylediği Barkarol'de, Venedik gondolları sözü geçti; madam Lo-riyö'nün söylediği Bolero'da, Sevilla'dan ve Endülüs kadınlarından söz ediyordu. Loriyö'nün kendisi ise, rakkase Fatma'nın aşkları münasebetiyle Arabistan'ın kokularından bile söz etti. Yağlı sofranın etrafında, mide fesadı dolu bir nefesle kalınlaşmış havanın içinde, altın yaldızlı ufuklar açılıyor; fildişi beyazlığında gerdanlar, abanoz karallığında saçlar, gitarların sesleri içinde, ay ışığında öpücükler; ayakları dibine bir inci ve mücevher yağmuru serpen Hintli dansözler geçit yapıyordu. Erkekler, sakın ve mutlu, pipolarını içiyorlardı; kadınların dudaklarında şuursuz bir iç açıklığı gülümsemesi vardı; hepsi, kendilerini, oralarda, güzel kokular koklar farzediyorlardı. Klemans, titrek gırtlak nağmeleriyle Bir yuva yapınız: şarkısını söylemeye başlayınca, bu da çok zevk verdi. Çünkü, kır âlemini, ufacık kuşlar, ağaçlar altındaki dansları, ballı çiçekleri, kısacası, tavşan yemeye gidildiği günler, Vensen korusunda görülen şeyleri hatırlıyordu. Ama Virjini Yavrum Anzarot» u söylemeye başlayınca, neşe yine geldi; dirseği dışarıda, bir eli kalçasında, kumanyacı kadını taklit ediyor; bileğini kıvrırarak, öteki eliyle, boşlukta, içki doldurma hareketi yapıyordu. Neşe o kadar arttı ki, davetliler, Kupo anadan «Fare» şarkısını söylemesini rica ettiler. Yaşlı kadıncağz söylemek istemiyor, bu ayıp şarkıyı bilmediğine yemin ediyordu. Gene de, ince ve titrek sesiyle başladı; ufacık keskin gözlü, buruşuk yüzü, kinayeli sözleri, fareyi görünce eteklerini sımsıkı toplayan matmazel Lilz'in korkularını belli ediyordu. Bu, sofradaki-lerin hepsini güldürdü. Kadınlar ciddiyetlerini kaybediyorlar, yanıbaşlarındaki erkeklere parlak bakış atıyorlardı. Sonuç olarak, şarkı çirkin değildi, içinde ayıp sözler yoktu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Boş, kömürcü kadının baldırları boyunca fare gibi dolaşıyordu. Eğer Guje, Jervez'in bir göz işareti üzerine, «Abdülkadirin vedaı» şarkısına başlayıp çevreyi susmak zorunda bırakmasaydı, işin sonu fenaya varabilirdi. Guje, Abdülkadiri, baso sesiyle, azarlıyordu. Ha, bak, Guje'nin sağlam bir basosu vardı! Yayılan, güzel, sarı sakallı ağzından, bakır bir borudan çıkar gibi çıkıyordu, sanatçının siyah kısağından söz ettiği sırada «ey benim soylu yoldaşım!» avazesini yükselttiği zaman, yüreklere çarpıntı geldi; öyle bağırmaştı kiT sonunu beklemeden alkışladılar.

Kupo ana:

«Sıra sizin, Brü baba, sıra sizin! dedi. Siz de kendi şarkınızı söyleyin. Eski şarkılar daha güzeldir, işinize bakın!» v
Hepsi ihtiyara döndüler, ısrara, alkışa başladılar. O, sepilenmiş deri rengindeki hareketsiz yüzüyle, uyusuk haliyle, etrafına bakmıyor, anlamamış gibi görünüyordu. «Sesli beş harf» şarkısını bilip bilmediğini sordular. Başını eğdi, hiç bir şey hatırladığı

yoktu, eski günlere ait şarkıların hepsi, kafasının içinde, birbirine karışüyordu. Onu kendi haline bırakmaya hazırlandıkları sırada, ihtiyar, hatırlar gibi oldu, kof bir sesle, kekeledi:

Tra la la, tra la la, Tra la, tra la, tra la la!

Yüzü canlanıyordu; bu nakarat, onda, uzak neşelerin hatıralarını uyandırmış olsa gerekti; bu neşeleri tek başına tadıyor, gitgide daha boğuklaşan kendi sesini, bir çocuk hayranlı-ğıyle dinliyordu.

Tra la la, tra la la, Tra la, tra la, tra la la!

Virjini, Jervez'in kulağına eğildi:

«Ayol, kardeş, haberin var mı, yine oraya gittim, dedi. içim rahat etmiyordu... Lantiye, Fransuva'nın dükkânından savuşmuş.»

Çamaşırcı kadın sordu:

«Sokakta rastlamadınız mı?»

«Hayır, hızlı hızlı yürüdüm, etrafa bakmak aklıma gelmedi.»

Ama, Virjini, gözlerini kaldırıp bakınca sözü yarıda kesti ve kısık bir başırlaşla:

«Aman, eyvah!.. Lantiye orada, karşıki kaldırımında; buraya bakıyor.»

Jervez, şaşırarak, sokağa bir göz attı; sofradakilerin şarkılarını dinlemek için, sokakta kalabalık toplanmıştı. Bakkal çıraqları, işkembeci kadın, küçük saatçi, bir grup olmuşlar, tiyatro seyrederek gibiydiler. Kalabalık arasında askerler, redingotlu efendiler, elele tutuşmuş, çok ciddi tavırlı, hayran hayran bakan, beş altı yaşlarında üç küçük kız vardı. Lantiye, gerçekten, ilk sırada dikilmiş duruyor, sakın sakın seyreliyordu. Artık bu kadarı küstahlıktı. Jervez, bacaklarından kalbine doğru soğuk bir şey yükseldiğini duydu, kımıldamaya cesaret edemiyordu. Brü Baba, hâlâ devam ediyordu:

Tra la la, tra la la, Tra la, tra la, tra la la!

Kupo:

«A! Yo, ahbap, yeter artık! dedi. Bunu baştan sonuna kadar biliyor musunuz? Ama neşeli olduğumuz bir başka gün bunu bize okursunuz, olmaz mı?»

Gülüşmeler oldu. İhtiyar susakaldı, donuk gözlerini masanın etrafında dolaştırdı ve düşünceli, duygusuz durumuna döndü.

Kahveler içilmişti, çinko işçisi yine şarap istemişti. Kle-mans, yine çilek yemeye başlamıştı. Bir an, şarkılar durdu; sabahleyin, bitişik evde asılmış bir halde bulunan kadından söz ediliyordu. Şarkı söylemek sırası madam Löra'nımdı; fakat birtakım hazırlıklar yapmak ihtiyacındaydı. Peçetesinin ucunu bir bardak suya batırdı ve şakaklarını ıslattı, çünkü fazla sıcaktı. Sonra, bir damlacık rakı istedi, içti, dudaklarını uzun zun sildi.

«Allahın çocuğu» nu söyleyeceğim, olur mu?» diye mırıldandı. «Allahın çocuğu...»

Ve, kemikli burnu, jandarma gibi dört köşe omuzlarıyla, iri yarı, erkek tavrıyla, şarkıya başladı:

Anasının terk ettiğı, kayıp yavrunun Tanrı evi, her an için bucağı olur. Onu görür Büyük Allah, arşından, korur Kayıp yavru, evlâdıdır Ulu Tanrının.

Sesi bazı kelimelerde titriyor, gevşek perdeler halinde sürükleniyordu. Gözlerini, süzerek havaya kaldırıyor, sağ elini, göğsünden ileride sallıyor, inançlı bir jestle kalbine bastırıyordu. O zaman, Jervez, Lantiye'nin oradaki varlığıyla azap içinde, göz yaşlarını tutamadı; ona öyle geliyordu ki, şarkı kendi acısını anlatıyordu ve Allah'ın koruyuculuğı altına alacağı o kaybolmuş, bırakılmış çocuk, kendisiydi. Çok sarhoş olan Kle-mans, birdenbire hiçkırı hiçkırı ağlamaya başladı. Baş masanın kenarına dayalı, hiçkırıklarını örtünün üstünde boğuyordu. Ürpertili bir sessizlik hüküm sürüyordu. Kadınlar, mendillerini çıkarmışlar, kederlerinin gururu içinde, başları dimdik, gözlerini siliyorlardı. Erkekler, alınları eğik, gözlerini kırpış-tıra kırpıştıra, dikilmiş bakışlarla önlerine bakıyorlardı. Puason, boğulur gibi haller geçirerek dişlerini sıkmış iki defa piposundan parçalar koparmış, tütününü içmeye devam ederken bir yandan da bu parçaları yere tükürmüştü. Eli, kömürcü kadının dizinden ayrılmayan Boş, belirsiz bir vicdan azabı

içinde ve belirsiz bir saygı duygusuyla, artık onu çimdiklemiyordu; aynı zamanda, yanaklarından aşağı, iki iri damla yaş yuvarla-
AM. ±U i. il A XI İJ

nıyordu. Bu hovardalık düşkünleri, adalet gibi katı, kuzu gibi yumuşaktılar. Şarap gözlerinden fışkırıyordu, vesselam!. Nakarat, daha ağır ve daha ağlamalı, tekrar başlayınca hepsi makaraları koyuverdiler, kederden boğularak, başları tabaklarına eğik, hüngür hüngür ağladılar.

Ama, Jervez'le Virjini, ellerinde olmadan, gözlerini karşı kaldırımdan ayıramıyorlardı. Bu sefer, Lantiye'yi, madam Boş da gördü ve göz yaşlarını yüzüne sıvaştıрмаğa devam etmekle beraber hafif bir çığlık kopardı. Bunun üzerine, endişeli gözlerle bakışarak, biribirlerine, baş işaretleri yapmaya başladılar. Aman ya Rabbi! Ya Kupo dönüp bakarsa; ya Kupo berikini görürse. Ne gırtlaklaşma olacaktı o! Ne kapışma olacaktı! O kadar ileri vardılar ki, çinko işçisi, sonunda:

«Nereye bakıyorsunuz kuzum?» diye sordu.

Eğildi, Lantiye'yi tanıdı.

«Vay canma! Olur şey değil! diye söylendi. Ah! Namussuz herif, Ah! Namussuz herif... Yoo, bu kadarı fazla, artık bu iş bitmeli...» Korkunç tehditler geveleyerek ayağa kalktığını görünce, Jervez, yavaş sesle yalvardı:

«Beni dinle, rica ederim... Bıçağı bırak... Otur oturduğun yerde, belâ çıkarma»

Masanın üstünden kaptığı bıçağı, Virjini, elinden çekti, aldı. Ama, sokağa çıkıp Lantiye'ye yaklaşmasını önleyemedi. Sofradakiler, gitgide artan kederleri arasında bir şey görmüyorlar; madam Lora, iç parçalayıcı bir tavırla:

Yetim kaldı o yavrucak, Feryadını duydu ancak, Ağaçlarla fırtınalar diye okuyup dururken, daha fazla ağlıyorlardı. Son mısra, gamlı bir fırtına gibi esti. İçmekle uğraşan madam Pütua öyle kederlendi ki, şarabını örtünün üstüne devirdi... Jervez ise, donup kalmış, haykırmamak için bir yumruğunu ağzına bastırıyor, karşıda, iki erkekten birinin, sokağın ortasında ölü olarak yıkıldığını her an görmek ihtimaliyle, korkudan gözlerini kırptırıyordu.

Virjini ile madam Kupo da, derin bir ilgi ile sahneyi göz-lüyorlardı. Açık havaya çıkınca sersemleyen Kupo, Lantiye'nin üstüne atılayım derken az kalsın yerdeki dere suyunun içine oturacaktı. Beriki, elleri cebinde, sadece şöyle yana çekilmişti. Şimdi, iki erkek, ağız dalaşma başlamışlardı; en çok çinko işçisi ötekine adamakıllı veriştiriyor, ona hasta domuz diyor, işkembesini deşeceğini söylüyordu. Seslerin kuduz akisleri işitiliyor, tokat savurmaktan kolları yerinden çıkacak gibi, azgın el hareketleri seçiliyordu. Jervez fenalıklar geçiriyor, gözlerini kapıyordu. Çünkü, iş fazla uzun sürmüştü; ve, biribirlerine o kadar yaklaşıyorlar, o kadar yüz yüze geliyorlardı ki, neredeyse biribirlerinin burnunu koparacaklar zannediyordu. Sonra, artık hiç bir ses işitmez olunca, gözlerini açtı, onların uslu akıllı konuştuklarını görünce, alık alık bakakaldı.

Madam Löra'nın kıvrak ve ağlamalı sesi tekrar yükselmiş, yeni bir kupleye başlıyordu:

Ertesi gün zavallıyı Yarı ölü kaldırdılar...

Madam Loriyö, fikir birliğiyle karışlanan bir söz söyledi: «Dünyada ne orospu karılar var!»

Jervez, madam Boş'la ve Virjini ile bir bakıştılar. Demek ki iş düzeliyordu ha? Kupo ve Lantiye, kaldırımın kenarında hâlâ konuşuyorlardı. Hâlâ sövüşüyorlar, fakat dostça sövüşüyorlardı. Biribirlerine «hay hergele» derken, bji sözde bir sevgi kokusu seziliyordu. Etraftan kendilerini seyredenler bulunduğu için, evlerin boyunca yanyana; ağır ağır gezinmeye başladılar; her on adımda bir dönüp geri geliyorlardı. Aralarında, ateşli bir konuşma başlamıştı. Birdenbire, Kupo, yine öfkele-lenir gibi oldu; beriki de bir teklifi reddediyor, nazlanıyordu.

Sonunda, çinko işçisi, Lantiye'yi itti, dükkâna sokmak için, sokağı karşıdan karşıya geçmeye zorladı:

«İçimden geldi diyorum size! diye bağıırıyordu. Bir kadeh MKYHAKJS

şarap içmez misiniz... Erkeğiz yahu, öyle değil mi? Anlaşmak lâzım...»

Madam Lora, son nakaratı bitiriyordu. Kadınlar, mendillerini katlayarak, hep bir ağızdan tekrar ediyorlardı:

Kayıp yavru, evlâdıdır, Ulu Tanrının.

Gücsüz düşmüş gibi yaparak yerine oturan okuyucuyu çok tebrik ettiler. İçecek bir şey istedi; çünkü, bu şarkıyı fazla duyarak okuyor ve sinirlerinin, yerinden oynamasından her zaman korkuyordu. Bu sırada, bütün masa halkı, Kupo'nun yanına sessizce oturup, Savua pastasının son parçasını, bir bardak şaraba batırarak yemekle uğraşmakta olan Lantiye'ye gözlerini dikmişti. Virjini ile madam Boş'tan başka onu, hiç kimse tanıımıyordu. Loriyöler, bu işte bir kaşkariko kokusu seziyorlardı; ama, ne olduğunu bilmiyorlardı; kuşku bir tavır takınmışlardı. Jervez'in heyecanını fark eden Guje, bu yeni gelene yan yan bakıyordu. Sıkıcı bir sessizlik olduğu için, Kupo, sadece:

«Bir ahbap...» dedi.

Ve karısına hitap etti:

«Haydi, kımıldasana!.. Belki biraz sıcak kahve kalmıştır.»

Jervez, sessiz ve sersem, bir ona bir ötekine bakıyordu. Önce, kocası, eski âşıkını dükkânın içine soktuğu zaman şiddetli fırtınalı günlerde, her gök gürledikçe yaptığı kendiliğinden doğan hareketi aynıyle tekrar ederek, başını iki eli arasına almıştı. Bu olacak iş değil gibi geliyordu ona; duvarlar çökecek, herkes, altında kalıp ezilecekmiş sanıyordu... Sonra muslin perdeler bile kımıldamadan, iki erkeği oturmuş görünce, bu halleri, birdenbire tabiî buluverdi. Kaz eti, midesine biraz ağırlık veriyordu; her halde fazla yemiş olacaktı ki, kafasını işletmesini önlüyordu. Hoş bir rahatlık içinde uyumuş, sofrada başında yığılıp oturmuş, rahatsız edilmemekten başka hiç bir istek duymuyordu. Başkaları aldırış etmediği ve işler, kendiliklerinden, herkesi memnun eden şekilde halledilir gibi görüldüğü halde, niçin yüreğini üzmeliydi? Kahve artmış mı diye bakmak üzere kalktı.

A00

Dipteki odada çocuklar uyuyorlardı. Şaşkaloz Ogüstün, çileklerini aşırarak, iğrenç tehditlerle korkutarak, onları, yemiş yedikleri süre korku içinde bırakmıştı. Şimdi, fena halde hastalanmış, küçük bir peyke üstüne çömelmiş, bembeyaz yüzü ile, hiç ağzını açmadan oturuyordu. Şişko Polin, başını, masanın kenarına dayayıp uyuyakalmış olan Etiyen'in omuzuna yaslanmıştı. Nana, karyolanın ayak ucundaki kilimin üstüne, Viktor'un yanına yatmış, bir kolunu onun boynuna dolamıştı; uyukluyor, gözleri kapalı, heyecansız bir sesle durmadan: «Anne! Hastayım... Anne! Hastayım...» diyip duruyordu...

Başını dik tutmakta güçlük çeken Ogüstün:

«Vay canına! diye söylendi. Sarhoş oldular. Büyükler gibi şarkı söylediler.»

Jervez, Etiyen'i görünce, yeniden heyecanlandı. Bu yumurcağın babası, içeride, pasta yemekle uğraştığını, çocuğu öpmek isteğini bile göstermediğini düşününce, boşulacak gibi oldu. Etiyen'i uyandırıp kucağına alarak götürecektir hale geldi. Sonra, işlerin, böyle kolayca halledilişini pek iyi buldu. Yemek sonlarında tatsızlık çıkarmak, elbette doğru olmayacaktı. Kahve ibriğini aldı, geldi, Lantiye'ye bir fincan kahve verdi. Hoş, Lantiye, onunla ilgili görünmüyordu.

Kupo, peltek peltek geveliyordu.

«E, sıra benim. Yağlı parçayı bana bırakıyorsunuz, ha? Pekâlâ! Size, «Ne yezit çocuk!» şarkısını okuyacağım.»

Hepsi birden:

«Evet, evet, «Ne yezit çocuk!» diye haykırıştılar.

Gürültü tekrar başlamıştı, Lantiye unutulmuştu. Kadınlar, nakarata eşlik etmek üzere, kadehlerini ve bıçaklarını hazırladılar, çapkın

bir tavırla pozlar takman çinko işçisine bakarak, şimdiden
gülüyorlardı. Kupo, kısık bir kocakarı sesini taklit ederek başladı:
Sabahları uyanınca uykudan
Altüsttür midem. Onu yollar, aldırırım, çarşıya
Kırk paralık dem.

ORHAN KEMAL

ıvı û x n a jn Ü

251

Kırk beş dakika sokaklarda eğlenir.
Sonra dönerken, Anzarotun yarısını ziftlenir.
Ne yezit çocuk.
Kadınlar, büyük bir neşe içinde, kadehlerine vurarak, nakaratı
tekrarladılar:

Ne yezit çocuk! Ne yezit çocuk!

Şimdi, Gut Dor sokağı da, işe karışıyordu. Bütün mahalle, «Ne yezit
çocuk» şarkısını söylüyordu. Karşıda, bu şarkıyı bilen küçük saatçi,
bakkal cırakları, işkembeci kadın, yemişçi kadın biribirlerine şaplak
indirip şakalaşarak nakaratta iştirak ediyorlardı. Gerçekten, bütün
sokak halkı sarhoş olmuştu; Kupo'ların evinden sızan ziyafet kokusu,
ahaliyi, sokakta, yalpa boca yürütmeye yetiyordu. O saatte,
dükkândakiler de adamakıllı sarhoştular. Çorbadan sonra içilen ilk
kadeh şaraptan beri sarhoşluk, yavaş yavaş artmıştı. Şimdi artık, tüy
dikiyordu tütmeye başlayan iki lambanın kızıl buğulu ışığı ortasında,
hepsi tıka basa çatlayıncaya kadar yemiş, avaz avaz hay-kırıyorlardı.
Bu sınırsız neşenin patırtısı, son geçen arabaların tekerlek
gürültüsünü bastırıyordu. İki belediye çavuşu, bir ayaklanma var
sanarak koşup geldiler; ama, Puason'u görünce, ahbapça bir selâm
verip kara evlerin boyunca, yan yana yavaş yavaş yürüyerek çekilip
gittiler. Kupo, şu kıtayı okumakta idi:

Pazarları, serinlikte, gideriz

Pötit Viyefe. O lâğımcı ustasına misafir,

Dayım Tinefe Yolda kiraz çekirdeği aranır

Akşam dönüšte. Bata çıka yerlerde yuvarlanır!

Ne yezit çocuk!

Ne yezit çocuk!

252

iYi d x nmıo

O zaman, bütün ev çatırdadı; gecenin ılık ve sakin havası ortasında,
öyle bir yaygara yükseldi ki, yaygaracılar, kendi kendilerini
alkışladılar. Çünkü bundan daha çok yaygara koparmaya imkân yoktu.
Ziyafet halkından hiç kimse, eğlentinin nasıl bittiğini, doğru dürüst
hiç hatırlıyamadı. Her halde vaktin çok geç olduğunu tahmin
ediyorlardı, o kadar; çünkü sokakta, in cin top oynuyordu. Ama, belki
de el ele tutuşup masanın etrafında hora tepmiş olabiliyorlardı.
Ağızları kulaklarında, zıp zıp zıplayan kırmızı yüzlerinin
manzarasını sarı bir sis ortasında, hayal meyal hatırlıyor
gibiydiler. Sonuna doğru, halis Fransız şarabı içtikleri muhakkaktı.
Yalnız, içlerinden birinin, muziplikle, kadehlere tuz koyup
koymadığını iyice bilemiyorlardı. Çocuklar, kendi kendilerine soyunup
yatmış olsalar gerekti. Ertesi gün, madam Boş, bir köşede, kömürcü
kadınla fazla burun buruna konuşan Boş'a iki şamar aşkettiğini
söyleyerek övünüyordu. Fakat Boş, hiç bir şey hatırlamadığı için,
buna, şaka diyordu.

Asıl herkesin çirkin bulduğu şey, Klemans'm hareketiydi; muhakkak ki,
kızı davet etmek doğru değildi; sonunda, bütün malını mülkünü
ortaya dökmüş, sonra midesi bulanmış, muslin perdelerden birini
baştan başa berbat etmişti. Erkekler, hiç değilse, mideleri bulanmca
sokağa çıkıyorlardı; Loriyö ' ile Puason, mideleri döndüğü zaman,
dosdoğru kasabın dükkânı önünde soluğu almışlardı. Terbiyeli
insan, belli' oluyordu. Nitekim, madam Pütua Lora ve Virjini,
sıcaktan rahatsız olunca, dipteki odaya gidip korselerini
çıkarıvermişlerdi. Hatta Virjini, işin sonu kötüye varmasın diye, bir
dakikacık, karyolaya uzanmak istemişti. Sonra davetliler, arka
arkaya ortadan silinmişler, Loriyölerin azgın bir kavgasıyla Brü
babanın inatçı ve kasvetli bir «tra la la, tra la la»smdan ibaret son
bir şamata içinde, karanlık mahallenin öteki ucunda, hep birden

kaybolmuşlar, sanki erimişlerdi. Jervez, Guje'nin ayrılırken hiçkılmaya başladığını iyiden iyiye hatırlar gibi oluyordu; Kupo hâlâ şarkı söylüyordu; Lantiye'ye gelince, o, sonuna kadar kalmış olacaktı; Hatta Jervez, bir aralık, saçlarının üstünden ge-

MEYHANE

253

çen bir nefesi hâlâ hissediyor, fakat bu nefesin, Lantiye'nin mi yoksa sıcak gecenin mi nefesi olduğunu bilemiyordu. Madam Loriyö ise o saatte Batinyol'e dönmek istemediğinden, karyolanın şiltelerinden birini kaldırdılar, masayı öteye itip dükkânın bir köşesine, onun için bir yatak serdiler, orada yemek kırıntılarını ortasında yatıp uyudu. Ve, bütün gece, şarabın sersemliğiyle sızan Kupo'lar derin ve bitkin uykularını uyurlarken bir pencerenin açık kalmasından yararlanarak içeri giren bir komşunun kedisi, kazın kemiklerini geveledi, ince dişleriyle çıtırtıdata çıtırtıdata, hayvanın son artıklarını midesine indirdi.

I

8

Ertesi hafta, cumartesi günü, akşam yemeğine gelmeyen Kupo, saat ona doğru, Lantiye'yi alıp geldi. Birlikte, Mon-martr'da, Toma'nm (Thomas) orada, koyun paçası yemişlerdi.

Çinko işçisi:

«Azarlama, bacı,» dedi. «Görüyorsun ya, uslu uslu oturduk. Bununla beraber olunca tehlike yok; adamı doğru yola soku-veriyor.» Roşşuar sokağında biribirlerine nasıl rastladıklarını anlattı. Yemekten sonra, Lantiye, Bul Nuar (Boule Noire) kahvehanesinde Kupo'nun içki ikramını reddetmiş, insan, sevimli ve namuslu bir kadınla evli olunca, rastladığı meyhanede kafayı çekmez demişti. Jervez, hafifçe gülümseyerek dinliyordu. Yok, hayır, azarlamak niyetinde değildi; fazla sıkılganlık hissediyordu. Gerçi, eğlenceden beri, eski âşıkını, günün birinde tekrar göreceğini biliyordu; fakat, bu saatte, yatağa yatacağı sırada, iki erkeğin böyle birdenbire gelmesi onu şaşırtmıştı; elleri titreyerek, ensesine doğru çözülen topuzunu düzeltiyordu. Kupo:

«Bilmiyorsun,» dedi, «mademki nezaket gösterdi, sokakta

ti a jn ü

255

ısmarlamak istediğim içkiyi içmedi, sen bize burada içki ikram etmelisin... Yooo, bunu senden bekleriz.»

İşçi kadınlar gideli çok olmuştu. Kupo ana ile Nana yatmışlardı. Bunun üzerine, daha onlar geldiği zaman, kepengin birini elinde tutan Jervez, dükkânı açık bıraktı, tezgâhın bir ucuna iki kadehle dibinde biraz konyak kalmış bir şişe getirdi. Lantiye ayakta duruyor, onunla doğrudan doğruya konuşmaktan çekiniyordu. Bununla beraber, kadehine konyak koyduğu zaman:

«Bir damlacık koyun, madam, rica ederim,» dedi.

Kupo, onlara baktı, uluorta konuştu. Artık uygunsuzluk edecek değillerdi! Geçmişe mazi denirdi, değil mi ya? İnsan, dokuz yıl sonra, on yıl sonra, kin sürdürecektir olsa, artık kimsenin yüzüne bakmamak lâzımdı. Hayır, hayır, elini vicdanına koyup düşünüyordu! İlkin, karşısındakilerin kim olduklarını biliyordu, mert bir kadınla bir erkek, kısacası iki dost! İçti rahatı, onların namuslu olduklarını biliyordu.

Jervez, gözleri yerde, ne dediğini bilmeden:

«Aaaa! Elbette... Elbette...» diyordu.

Lantiye de:

«O, artık benim için yalnız bir kız kardeşdir, yalnız bir kız kardeş.» dedi.

Kupo:

«El ele verin be yahu! diye haykırdı. Burjuvalara aldırış etmeyelim! İnsan böyle düşününce, milyonerlerden daha iyi yaşar. Ben, dostluğu her şeyden üstün tutarım, çünkü dostluk, dostluktur, ondan yüksek şey yoktur.»

Midesine var kuvvetiyle yumruklar indiriyor, öyle duygulu bir tavır takınıyordu ki, kendisini yatıştırma zorunda kaldılar. Üçü birlikte,

sessiz, kadeh tokuşturdular ve içtiler. O zaman, Jervez, Lantiye'ye, rahat rahat bakabilirdi; çünkü, eğlenti akşamı onu bir sis ortasında görmüştü. Lantiye hantallaşmış, şişman ve tıknaz bir adam olmuş, boyunun kısalığından dolayı, bacakları ve kolları kalınlaşmıştı. Ama, tembellik içinde geçen hayatının dolgunlaştırdığı yüzünde, yine, güzel çizgiler vardı. Kaytan bıyıklarına her zaman özen ile baktığı için, kendi ya-

şı olan otuz beşten fazla göstermiyordu. O gün, kibar bir efendi gibi, ayağında kül rengi bir pantolon, sırtında lâcivert bir palto, başında yuvarlak bir şapka vardı; hatta bir gümüş saati ve ucunda yadigâr bir yüzük sallanan gümüş kösteği vardı.

«Ben gidiyorum,» dedi. «Geç kaldım.»

Sokağa çıktıktan sonra, çinko işçisi ona seslendi, kapının önünden her geçişte, mutlaka kendilerine bir merhaba demesi için ısrar etti. O sırada, sessizce ortadan kaybolan Jervez, arkasında bir gömlekle, uyku sersemi yüzüyle Etiyen'i önüne katmış, yine içeri girdi. Çocuk, gülümseyerek gözlerini uğuş-turuyordu. Ama Lantiye'yi görünce, titrek ve sıkılған, durdu, anasıyle Kupo'ya endişeli gözler atmaya başladı.

Kupo sordu:

«Bu mösyö'yü tanımadın mı?»

Çocuk, başını eğdi, cevap vermedi. Sonra, mösyöyü tanıdığını, hafif bir işaretle anlattı.

«Haydi, aptal gibi durma, git onu öp.»

Lantiye, vakur ve sakın, bekliyordu. Etiyen, sonunda yaklaşmaya razı olunca, eğildi, yanaklarını uzattı, sonra, kendisi de, çocuğun alnına iri bir öpücük kondurdu. O zaman çocuk, babasının yüzüne bakmak cesaretini gösterdi. Ama birdenbire hıçkırarak ağlamaya başladı, perişan, deli gibi, Kupo'nun savurduğu, yabanî tekdiri arasında, savuştu.

Rengi sapsarı, kendisi de sarsılan Jervez:

«Heyecandan,» dedi.

Kupo bilgi veriyordu:

«Yoo! Çok yumuşak, çok uslu çocuktur. Çok sıkı terbiye verdim, göreceksiniz... Size de alışır. Çevresindeki insanları tanıması lâzım... Sözüñ kısası, yalnız bir çocuk için bile olsa, boyuna dargın durulamazdı değil mi ya? Onu düşünüp çoktan beri barışmalıydık; çünkü, ben, babanın oğlunu görmesine engel olmaktansa kellemi kestiririm.»

Bunun üzerine, konyak şişesini bitirmek teklifinde bulundu. Üçü de tekrar kadeh tokuşturdular. Lantiye hayret etmiyor, tam olarak sessizliğini muhafaza ediyordu. Çıkıp gitmeden önce, çinko işçisinin nezaketine karşılık olsun diye, düğ-

1VI £, X fct A İN

257

kânı kapatırken ona yardım etmekte ısrar etti. Sonra, ellerini birbirine vurup temizledi, karı kocaya hayırlı geceler diledi. «Allah rahatlık versin. Omnibüsü enselemeye çalışacağım. Yakında gelirim, söz veriyorum.»

O akşamdan sonra, Lantiye, Gut Dor sokağında sık sık göründü. Çinko işçisi oradayken geliyor, sade onu görmek için dükkâna giriyormuş gibi yaparak, daha kapıdan hal hatır soruyordu. Sonra, paltosunu çıkarmadan camekânın önüne oturuyor, yüzü tıraşlı, saçları taralı, okumuş yazmış bir adam tavrı ile, kibar kibar konuşuyordu. Kupo'lar bu suretle, onun hayatı hakkında bir şeyler öğrendiler. Son sekiz sene içinde, büyük bir şapka fabrikasını yönetmişti. Bu işten niçin çekildiğini sordukları zaman, bir ortağın ahlâksızlığından söz ediyor, hemşerisi olan bu düzenbaz herifin, sermayeyi kadınlarla yiyip tükettiğini söylüyordu. Ama, eski patronluk rütbesi, artık tersine hareket edemeyeceği bir soyluluk unvanı gibi, üzerinde duruyordu. Durmadan, iyi bir iş kurmak üzere olduğunu söylüyordu; bu işi, şapka ticarethaneleri kuracaklar, büyük çıkarların yönetimini kendisine vereceklerdi. Şimdilik hiç bir iş yapmıyor, bir burjuva gibi, elleri cebinde, sokak sokak geziyordu. Şikâyet ettiği günler, işçi isteyen bir fabrika idaresi sağlık

vermeye kalkışanlar olursa, gülümseyerek, onların haline acır gibi bir tavır takmıyor, başkaları uğrunda didinerek açlıktan ölmeye niyeti olmadığını söylüyordu. Ama, Kupo'nun dediği gibi bu babacan, hava ile yaşamıyordu ya! Kurnaz adamdı, işini biliyordu, her halde ufaktan bir ticaret işi yapıyordu. Öyle ya, yüzünden rahatlık akıyordu, giydiği beyaz çamaşırlar, taktığı beyzade kravatları para ile alınırdı. Bir sabah, çinko işçisi, onu, Monmartr bulvarında, kunduralarını boyatırken gördü. İşin doğrusu şuydu ki, başkalarından söz ederken çok geveze olan Lantiye, kendisi söz konusu olunca ya susuyor, yahut yalan söylüyordu. Nerede oturduğunu bile söylemek istemiyordu. İyi bir iş bulunmaya kadar, ta falan yerde, cehennemin dibinde, bir arkadaşının yanında oturuyordu; kendisini görmeye kimsenin geldiğini istemiyor, çünkü hiç evde oturmadığını söylüyordu.

17

Çok defa şöyle anlatıyordu:

«Bir iş ararken insan on tanesine rastlıyor, amma, başında yirmi dört saat bile kalmayacağı ıvır zıvır işlere girmek zahmete değmez... Nasıl ki, bir pazartesi günü, Montruj'da Şam-piyon'un oraya girdim. Akşamına, Şampiyon siyasetten söz açtı, canımı sıktı. Fikirleri benim fikrime uymuyordu. Ben de ne yaptım! Salı sabahı tüydüm. Çünkü, kölelik devrinde değiliz, günde yedi franga kendimi satamam.» Kasım ayının ilk günleriydi. Lantiye, kibarlık gösterip menekşe demetleri getirdi, Jervez'le iki işçi kadına dağıttı. Yavaş yavaş, ziyaretlerini sıklaştırdı. Hemen hemen her gün gelmeye başladı. Bütün evin, bütün mahallenin gözüne girmek istiyor gibiydi; önce, Klemans'la Madam Pütua'ya kendini sevdirdi; onlara yaş, farkı gözetmeden, gayet iltifatla davranıyordu. Bir ay sonra, işçi kadınların ikisi de, ona bayılmaya başlamışlardı. Kulübelerine gidip hal hatır sorduğu, koltukladığı Boşlar, onun nezaketini, çok fazla övüyorlardı. Loriyöler ise, eğlenti günü, yemeğin sonunda, sofraya gelen bu zatın kim olduğunu öğrenince eski aşıkını bu şekilde, kocasının evine sokmaya cesaret eden Jervez'e karşı, önce bin bir türlü iğrenç sözler kustular. Ama bir gün Lantiye onların evine çıktı, tanıdığı bir kadın için bir kordon ısmarlayarak kendisini o kadar iyi tanıttı ki, oturttular, konuşmasından pek hoşlandılar, onu bir saat alıkoydular; hatta, bu kadar kibar bir adamın, Paytak'la nasıl yaşayabildiğine şaşıyorlardı. Sonunda, Lantiye, bütün Gut Dor mahallesine kendisini beğendirmeye öyle başarılı olmuştu ki, artık Kupolara yaptığı ziyaretlerden kimse gocunmuyor ve bu ziyaretler tabii görünüyordu. Yalnız, Guje, somurtkan duruyordu. Guje, öteki geldiği zaman orada bulunursa, bu adamla tanışmak zorunda kalmamak için çıkıp gidiyordu.

Lantiye için herkesin gösterdiği bu sevgiye karşılık, Jervez, ilk haftalar, büyük bir muamma içinde yaşadı. Virjini'nin kendisine açıldığı gün', yüreğinde duyduğu yanıklığı yine duyuyordu. En çok korktuğu şey, bir akşam, Lantiye, kendisini yalnız bulur da öpmeye kalkışacak olursa, dayanamayacağıy-

259

di. Jervez, onu biraz aşırı düşünüyordu; kalbi, onunla dopdoluydu, ama, Lantiye'nin çok dürüst davrandığını, yanlarında bulunanların da arkaları dönükken kendisine dikkatle bakmadığını, parmaklarının ucuyla bile dokunmadığını görünce, ya-yav yavaş içi rahat etti. Sonra, fikrinden geçenleri sanki okuyan Virjini, bu kötü düşüncelere saplandığı için onu ayıplıyordu. Neden korkuyordu sanki? Lantiye'den daha kibar adam bulunmazdı. Muhakkak ki, artık hiç bir şeyden korkmaması lâzımdı. Böylece Virjini, bir gün, bir biçimine getirdi, ikisini bir köşeye itti, lafı sevgiye getirdi. Lantiye, ciddî bir sesle, tartılı kelimeler kullanarak, artık duygularının ölmüş olduğunu, bundan böyle, kendisini yalnız oğlunun mutluluğuna vermek istediğini söyledi. Hâlâ güneyde bulunan Klod'dan hiç söz etmiyordu. Etiyen'i, her akşam, alnından öpüyor, çocuk yanından ayrılmayacak olursa, ona ne söyleyeceğini bilemiyor, onu unutup Klemans'a hulus çakmakla vakit geçiriyordu. O zaman, Jervez ferahlıyor, gönlünde, geçmişin ölmekte olduğunu hissediyordu.

Lantiye'nin varlığı Plassans'a ve Bonkör oteline ait hatıralarını yıprandırıyor. Onu hep göre göre, hayal etmez olmuştu. Hatta, eskiden aralarındaki ilişkileri düşündükçe bir tiksinti duyuyordu. Yoo! Her şey bitmişti, tamamıyla bitmişti. Günün birinde, Lantiye, kendisiyle ilgi kurmak istemeye kalkışacak olursa, suratına iki tokat atarak karşılıklıta bulunacak, daha iyisi, kocasına haber verecekti. Sonra, Jervez, yine, hiç bir vicdan azabı duymadan, eşsiz bir sessizlikle, Guje'nin sevgisini düşünüyordu. Bir sabah, Klemans, dükkâna geldiği zaman, bir gün önce, saat on bire doğru, Mösyö Lantiye'nin kolunda bir kadın gördüğünü söyledi. Bunu, patronun suratı ne hale geleceğini görmek için, pek murdar sözler kullanarak, sinsi bir yezitlikle söylüyordu. Evet, Mösyö Lantiye, Nötr Dam dö Loret (Notre-Dame de Lorette) sokağını tırmanıyordu; kadın sarışındı, ipek elbisesinin altında kıcı çıplak, yarı yarıya kendinden geçmiş bulvar orospularından biriydi. Klemans, alay olsun diye peşlerinden gitmişti. Orospu, bir domuz kasabına girmiş, pavurya ile jambon almıştı. Sonra, Mösyö Lantiye, La Roşfuko

ZDU
(La Rochefoucauld) sokağında, evin önünde, havaya bakarak durmuş, yukarı yalnız başına çıkan küçük hanımın, yanma gelmesi için, pencereden kendisine işaret etmesini beklemişti. Ama, Klemans, her ne kadar, bir sürü iğrenç fikirler kattıysa da, Jervez, yine, beyaz bir robu sessizce ütüleyip duruyordu. Anlatılan hikâye, ara sıra dudaklarına hafif bir gülümseme veriyordu. Bu Provanslılar hep, böyle kadın delisidir, diyordu. Kadından bıkip usanmıyorlardı. Çöplükte bulsalar, kürekle toplayacaklardı. Akşamına, şapkacı dükkâna geldiği zaman, Klemans'ın, o yosmayı diline dolayıp ona takılması hoşuna gitti. Hoş, Lantiye, görülmüş olduğu için övünür gibi davranıyordu. Bundan ne çıkardı! Kadın, eski bir dostuydu; kimseyi rahatsız etmemek şartıyla, onunla ara sıra görüşüyordu. Gayet kibar bir kızdı, evinin eşyası pelesenk ağacmdandı; Lantiye, onun eski âşıklarından bazılarının isimlerini sayıyor, bir vikont, bir büyük çini tüccarı, bir noter oğlu âşıkı bulunduğunu söylüyordu. Lantiye, güzel kokulu kadınlardan hoşlanırdı. Sarışın kadının, üzerine lavanta serptiği mendilini Klemans'm burnuna uzattığı sırada, Etiyen içeri girdi. O zaman, Lantiye ciddî tavrını takındı, çocuğu öptü, gönül eğlendirmekten bir şey çıkmayacağını, kalbinin artık ölmüş olduğunu söyledi. Jervez, elindeki işin üstüne eğilmiş, başını sallayarak doğru buldu. Kendi muzipliğinin cezasını, Klemans, yine kendi çekti, Lantiye'nin, etrafa belli etmeden, önce, vücudunu birkaç defa çimdikled işini hissetmişti; bulvardaki orospu gibi misk kokmadığı için, kıskançlıktan çatlıyordu.

İlkbahar gelince, artık tamamıyla ev halkından olan Lantiye, ahablara daha yakın bulunmak için, aynı mahallede bir ev tutmak istediğini söyledi. Temiz bir evde, eşyalı bir oda istiyordu. Madam Boş, hatta Jervez, onun istediği gibi bir oda bulmak için paçaları sıvadılar. Çevredeki sokaklar araştırıldı. Ama, Lantiye çok güç beğenir biri idi. Büyük avlulu bir evde zemin katında bir oda istiyor, kısaca, akla gelebilecek bütün ra-ratlıkları arıyordu. Şimdi de, her akşam, Kupolarm evinde, tavanların yüksekliğini ölçmeye, odaların taksimatını incelemeye, oraya benzer bir ev özlemeye başlamış gibiydi. Yoo! Çok bir şey istediği yoktu; bu rahat ve sıcak köşede olsaydı, kendisine bir kovuk bulabilirdi. Sonra her defasında, araştırmalarını şu cümleyle bitiriyordu:

«Vay canına, doğrusu, sizin burası çok güzel!» Yemeği orada yediği bir akşam, yemeğin sonunda, aynı lakırdıyı yine söyleyince, onunla senlibenli konuşmaya başlamış olan Kupo, birdenbire:

«Beğeniyorsan burada otur, oğlum, diye haykırdı. Bir yoluna koyarız...»

Sonra, kirli çamaşır odasının, temizlenirse, güzel bir oda olacağını söyledi. Dükkânda, yere bir yatak serilir, Etiyen orada yatardı, vesselam! Lantiye:

«Yok, yok, dedi, kabul edemem. Sizi fazla rahatsız etmiş olurum. Can

ve gönülden söylüyorsun, biliyorum, amma, üst üste, sıcaktan bunalırız... Sonra da bilirsiniz ya, insan serbest serbest dolaşabilmeli. Ben sizin odanızdan geçmek zorunda kalacağım, bu da her zaman olacak şey değil.»

Çinko işçisi, gülmekten katılarak, sesini açmak için yumruğunu masaya vurdu:

«Ah! Kâfir! dedi. Hep yezitlik düşünür!.. Be enayi dümbeleği, insan biraz becerikli olmalı, Öyle değil mi? Odanın iki penceresi var. Hah! Bir tanesini yere kadar indirir, kapı yaparız. Şimdi anlıyorsun ya, sen avludan girersin, hatta, istersen, ara kapıyı da tıkarız. Biribirimizi ne görür, ne işitiriz; sen odanda, biz odamızda.»

Bir sessizlik oldu. Şapkacı mırıldanıyordu: «Ha, evet, böyle olursa diyeceğim yok.. Amma, yine olmaz, sırtınıza fazla binmiş olurum.» Jervez'in yüzüne bakmaktan çekiniyordu. Ama, kabul etmek için, ondan bir söz beklediği belliydi. Kocasının bu fikrine, Jervez'in canı çok sıkılmıştı. Lantiye'nin kendileriyle beraber oturması ihtimali gücüne gittiğinden yahut onu fazla endişelendirdiğinden değil, fakat kirli çamaşırlarını nereye koyacağını düşünüyordu, bu arada çinko işçisi bu anlaşmanın faydalarını anlatıyordu. Beş yüz frank kira öteden beri biraz

fazla idi. Eh! Lantiye eşyalı odaya ayda yirmi frank verecekti. Bu, kendisi için pahalı olmayacak, kira taksiti zamanında da onlara kolaylık olacaktı. Kendi karyolalarının altına bütün mahallenin kirli çamaşırı sığacak gibi büyük bir sandık koyup işin çaresine bakmayı o üstüne alıyordu. O zaman, Jervez tereddüt etti. Gözleriyle Kupo anaya danıştı. Lantiye, Kupo ananın göğüs nezlesine ilâç diye zamk yuvarlakları taşıya ta-şıya, aylardan beri kendini ona sevdirmişti. Kadın, sonunda:

«Ben rahatsız olmam, tabii, dedi. Bir tertip buluruz.»

Şapkacı hâlâ:

«Hayır, hayır teşekkür ederim diyordu. Çok nezaket gösteriyorsunuz. Nezaketinizi suiistimal etmiş olurum.» "

Bu sefer Kupo köpürdü. Hâlâ inat edip duracak mıydı? Gönül hoşluğuyla razı oluyorlardı işte! Kabul ederse kendilerine hizmet etmiş olacaktı. Anlayacağı varsa bu kadardı işte! Sonra öfkeli bir sesle avaz avaz haykırdı:

«Etiyen, Etiyen!»

Çocuk masanın üzerinde uyumuştı. Sıçrayarak başını kaldırdı.

«Dinle, istiyorum de... Evet işte bu mösyöye söyle... Yüksek sesle: istiyorum, de!»

Etiyen uyku sersemi, peltek peltek:

«İstiyorum,» diye kekeledi.

Herkes gülmeye başladı. Ama, Lantiye çok geçmeden o ciddî ve düşünceli tavrını tekrar takındı. Masanın üstünden uzanarak Kupo'nun elini sıktı:

«Kabul ediyorum... dedi. Her ikimiz tarafından da gönül rızasıyla oluyor bu iş, değil mi? Evet, çocuğun hatırı için kabul ediyorum.» Hemen ertesi gün mal sahibi Mösyö Maresko, Boşların kulübesine gelip orada bir saat kalmış olduğu için Jervez meseleyi kendisine anlattı. Maresko önce pirelendi, reddetti ve sanki Jervez evin bütün bir cephesini yıkmasını teklif etmiş gibi öfkeleni. Sonra yerinde inceden inceye bir muayene yaptı. Havaya bakarak yukarı katların sarsılmayacağına emin oldu. Sonunda izin verdi. Ama, şu şartla ki kendi cebinden hiç

MEYHANE

263

para çıkmayacaktı. Kupolarm bir kâğıt imza etmesi lâzım geldi. Kontratin sonunda evi eski haline getirip bırakmayı üstlerine alıyorlardı. Aynı günün akşamı, çinko işçisi, birkaç arkadaşını getirdi. Biri duvarcı, biri doğramacı, biri de ressam olan bu arkadaşlar iyi adamlardı. Bu zuhurat işi, gündelik işlerini bitirdikten sonra, akşam üstü, ona bir hizmette bulunmak için yapacaklardı. Yeni kapının yerine konması, odanın temizlenmesi yüz franktan aşağı çıkmadı. İş sırasında içilen şaraplar da ayrı idi.

Çinko işçisi, arkadaşlarına, paralarını ileride kiracısından ilk kirayı alır almaz ödeyeceğini söyledi. Sonra odanın döşenmesine sıra geldi. Jervez, Kupo ananın elbise dolabını orada bıraktı. Buna kendi odasındaki bir masa ile iki sandalyeyi kattı. Sonunda bir tuvalet masası ve bütün yatak takı-mıyla beraber bir karyola almak gerekti: Bunların hepsi yüz franga mal oluyordu ve haftada on frank vererek ödeyecekti. Lantiye'nin vereceği yirmi frangın on aylığı, yapılan borçlarla önceden bitmiş oluyordu, amma, ilerisi için iyi bir kazanç vardı.

Şapkacı haziranın ilk günlerinde odasına yerleşti. Bir gün önce Kupo, araba tutup, otuz metelik sarf etmekten onu kurtarmak için evine gidip sandığı kendisi getirmeyi teklif etti. Ama öteki çekindi. Sandığın çok ağır olduğunu söyledi; sanki nerede oturduğunu son dakikaya kadar gizlemek istiyordu. Öğleden sonra saat üç sularında eve geldi. Kupo orada değildi. Jervez dükkânın kapısı önünde duruyordu; Arabadaki sandığı tanıyınca sapsarı kesildi. Bu sandık, Piassans'dan gelirken beraber getirdikleri eski sandıkları idi. Şimdi bozulmuş, kırılmış, iplerle bağlanmıştı. Çok defa hayal ettiği gibi o sandığın geri geldiğini görüyordu. Aynı arabanın, o cilâcı kız olacak aşiftenin içine binip kendisiyle alay ettiği arabanın bu sandığı geri getirdiğini sanacak hale gelmişti. Boş, Lantiye'ye yardım etti. Çamaşırcı kadın biraz sersemlemiş, hiç ses çıkarmadan onların peşinden yürüdü. İki erkek yüklerini odanın ortasına bıraktıktan sonra Jervez bir laf söylemiş olmak için:

«Ey! İyi bir iş yaptık, değil mi?» dedi.

264

M Hi X 11 A İN

•"||'• Sonra biraz kendine geldi. Sandığın iplerini çözmekle uğraşan Lantiye'nin yüzüne bile bakmadığını görünce ilâve etti:

«Mösyö Boş, bir kadeh şarap içersiniz.»

Gitti, bir şişe şarapla kadeh getirdi. Tam o sırada Puas-son resmî elbisesiyle sokaktan geçiyordu. Jervez gülümsedi. Göz kırparak ona bir işaret yolladı. Belediye çavuşu bu işaretin ne demek olduğunu çok iyi anladı. Görev başında iken Jervez, kendisine göz kırpınca bu işaret bir kadeh şarap ikram edilecek demektir. Hatta, çamaşırcı kadının kendisine göz kırpmasını bekleyerek dükkânın önünde saatlerce dolaştığı oluyordu. Sonra görülmek için avludan dolaşıyor, kadehini gizli gizli boşaltıyordu.

Lantiye onun içeri girdiğini görünce:

«Ooo, dedi. Siz misiniz Badeng!»

imparatorla alay etmiş olmak için onu Badeng diye çağırırdı. Puasson bu lakabı ciddi bir tavırla karşılar, için için buna canı sıkılıp sıkılmadığı anlaşılmazdı. Aslında Kupo ile Puasson siyasî kamlardan yana ayrılmış olmakla beraber çok iyi dost olmuşlardı.

Boş, söze karıştı:

«Biliyor musunuz, dedi, imparator Londra'da belediye çavuşluğu yapmıştır. Evet, ciddi söylüyorum! Sokaktan sarhoş kadınları toplardı.»

Jervez, masanın üstüne koyduğu üç kadehi doldurmuştu. Kendisi içmek istemiyor, yüreğinde büyük bir eziklik duyuyordu. Fakat orada duruyor; Lantiye'nin son ipleri çözmesine bakıyor; sandığın içindekileri öğrenmek ihtiyacı duyuyordu. Sandığın bir köşesinde bir yığın çorap, iki kirli gömlek, bir eski şapka bulunduğunu hatırlıyordu. Acaba bunlar hâlâ orada mı idi? Acaba Jervez eski paçavraları tekrar görecekti miydi? Lantiye sandığın kapağını açmadan önce kadehini aldı ve tokuşturdu:

«Sağlığınıza!...»

Boş ve Puvasson:

«Sağlığınıza!...» diye karşılıklı bulundular.

m ü X ti A JN

265

Çamaşırcı kadın kadehleri tekrar doldurdu. Üç erkek ağızlarını elleriyle siliyorlardı. Sonunda, şapkacı, sandığı açtı. İçerisi karma karışık gazetelerle, kitaplarla, eski giyeceklerle, çamaşır

çıkınılarıyla doluydu. Lantiye sandıktan sıra ile, bir tencere, bir çift kundura, burnu kırık bir Lödrü Rolen (Ledru Rollin) büstü, işlemeli bir gömlek, bir iş pantolonu çıkardı. Jervez eğilmiş, sandıktan bir tütün kokusu, yalnız dış kıyafetini, vücudunun görülen kısmını temiz tutan kirli bir erkek kokusu duyuyordu. Hayır, eski şapka sol köşede değildi. Orada tanımadığı ve bir kadın hediyesi olması akla gelebilen bir işne yastığı vardı. O zaman rahatladı. Belirsiz bir hüznü duydu. Sandıktan çıkan eşyayı gözleriyle izleyerek kendi zamanına mı, yoksa başka kadınların zamanına mı ait olduğunu düşünmeye koyuldu.

Lantiye:

«Badeng, bunu tanıyor musunuz, bakalım,» diye sordu.

Brüksel'de basılmış Üçüncü Napoleon'un Aşkları adında, resimlerle süslü bir küçük kitabı onun burnuna doğru uzatıyordu.

Kitapta, daha başka hikâyeler arasında bir ahçının on üç yaşındaki kızını imparatorun nasıl baştan çıkardığı anlatılıyordu. Resimde, Üçüncü Napoleon'u, bacakları çıplak, üzerinde yalnız Lejyon Donörün büyük kordon nişanı bulunduğu halde bir küçük kıza kovaladığı ve kızın, onun bu şehvetli saldırısından kaçtığı tasvir ediliyordu.

Sinsi şehvet duyguları kabaran Boş haykırdı:

«Ooo! Ta kendisi! Daima böyle olur işte...»

Puasson şaşalamış, donakalmıştı; imparatoru savunmak için de bir kelime bulamıyordu. Kitap yazıyordu, yalan diyemezdi. Bunun üzerine Lantiye, kitabı alaycı bir tavırla hâlâ onun burnuna doğru uzatınca, Puvasson kollarını açarak haykırdı:

«E! Ne olacak sanki... Tabiat icabı değil mi bu?...» Bu cevap Lantiye'nin ağzını tıkadı. Kitaplarını ve gazetelerini dolabın bir rafına yerleştirdi. Masanın üstüne asılmış bir küçük kitap rafı bulunmamasına canı sıkılmış gibi görününce, Jervez, kendisine böyle bir raf bulacağına söz verdi. Lantiye'-de, Lui Blan'm hiç bir zaman ele geçiremediği birinci cildi noksan On Yılın Tarihi... İki meteliklik formalar halinde satılan Lamartin'in Jironden'leri; Ojen Sü'nün Paris Esrarı ve Serseri Yahudi'si vardı. Hırdavatçılardan toplanmış bir yığın kullanılmış felsefe ve sosyoloji kitabı da ayrı. Ama, Lantiye, hele duygu ve saygı dolu bir bakışla gazetelerini okşuyordu. Bu, yıllardan beri kendi biriktirdiği bir koleksiyondur. Kahvede, gazete okurken ne zaman kendi fikirlerine uygun ve iyi yazılmış bir makaleye rastlarsa gazeteyi satın alır ve saklardı. Bu suretle hiç bir düzen gözetilmeden yığın haline getirilmiş çeşitli tarihlere ait çeşit çeşit gazetelerden kocaman bir çıkın yapmıştı. Bu çıkını sandığın dibinden çıkarınca okşar gibi üstüne vurdu. Ötekilere:

«Bunu görüyor musunuz, dedi. Hiç kimse bu kadar kıyak bir şeye sahip olmakla övünemez... İçinde ne olduğunu mümkün değil bilemezsiniz. Yani, bu fikirlerin yarısı yapılacak olsa toplum tertemiz olur. Evet, imparatorunuz da, yanındaki aygırlar da hapa yutarlar...»

Ama belediye çavuşu kızıl bıyıkları ve sivri sakalı sapsarı yüzünde kımıldayarak, onun sözünü kesti:

«Ya ordu, dedi. Söyleyin bakalım, onu unutuyor musunuz?»

O zaman Lantiye köpürdü. Gazetelerine yumruklar indirerek bağırıyordu:

«Ben askerliğin ortadan kaldırılmasını, milletlerin kardeş olmasını istiyorum... İmtiyazların, rütbelerin ve tekellerin kaldırılmasını istiyorum... Ücretlerin eşit olmasını, kârların paylaşılmasını, işçinin yükselmesini istiyorum... Bütün hürriyetleri istiyorum, işitiyor musunuz, bütün hürriyetleri!.. Boşanmayı da istiyorum!»

Boş, onu destekledi:

«Evet, evet. Boşanma ahlâk için gerekli!»

Puvasson azametli bir tavır takınmıştı. Cevap verdi:

«Evet ama ben sizin hürriyetlerinizi istemiyorum. Çünkü kendim hürüm.»

Öfkeden boğulan Lantiye kekeleydi:

MEYHANE

«İstemiyorsunuz, istemiyorsunuz... Hayır, hür değilsiniz!..
İstemiyorsanız sizi Kayen'e defedeceğim. Ben, evet, Kayen'e...
İmparatorunuzla ve adamlarıyla, bütün domuz sürüsüyle beraber...»
Her rastlayışlarında böyle dalaşıyorlardı. Jervez tartışmayı
sevmediği için hep araya girerdi. Eski âşığının bozulmuş ko-kusuyla
dolu sandığı görünce vücudunu kaplamış olan gevşeklikten silkindi ve
kadehleri üç erkeğe gösterdi. Lantiye birdenbire sakinleşerek
kadehini aldı: «Sahi, dedi, sağlığınıza!.." Boş ve Puasson, onunla
kadeh tokuşturarak: «Sağlığınıza!» diye karşılık verdiler. Ama Boş,
göz ucuyla belediye çavuşuna bakarak içinde bir kuruntuyla iki yana
sallanıyordu. Sonunda yavaş sesle:
«Bu aramızda, değil mi, Mösyö Puasson, dedi. Size öyle şeyler
gösterildi ve söylendi ki...»

Ama Puvasson onun sözünü bitirmesine zaman bırakmadı. Elini kalbine
götürdü. Oradan hiç bir şeyin çıkmayacağını anlatmak istedi. Dostları
gammazlayacak değildi tabii. Kupo da gelince bir şişe içtiler. Sonra
belediye çavuşu, avlu tarafından çıkıp sıvıştı. Kaldırımında yine o
dimdik, ciddi yürüyüşüyle, sayılı adımlarla dolaşmaya başladı.
İlk zamanlarda çamaşırcının evinde bir karışıklıktır, gitti.
Lantiye'nin gerçi ayrı odası, ayrı kapısı ve anahtarı vardı. Fakat
son dakikada ara kapıyı tıkamaya karar verdikleri için
çoklukla dükkândan dolaşıyordu. Kirli çamaşırlar da Jervez'i çok zor
durumda bırakıyordu. Çünkü kocası sözünü ettiği büyük sandıkla
uğraşmıyordu. Jervez de çamaşırları rasgele her tarafa, köşe bucağa,
hele kendi karyolasının altına tıkaştırmak zorunda kalıyor; bu da yaz
geceleri pek hoş bir şey olmuyordu. Sonra da, her akşam, dükkânın
ortasına Etiyen'in yatağını yapmak pek sıkıcı bir şeydi. İşçiler geç
vakte kadar çalıştıkları zaman çocuk onların gitmesini bekleyerek bir
iskemle üstünde uyuyordu. Onun için, Guje, eski patronu olan bir
makininin çırak aradığını söyleyerek Etiyen'i Lü'e
göndermesini teklif edince, bu fikir Jervez'in hoşuna gitti. Çocuk
da, evde

268

MEYHANE

I

hiç rahat olmadığı için, başına buyruk olmak hevesiyle bu teklife
razı olsun diye ona yalvarıyordu. Ancak, Jervez, Lantiye'nin kesin
bir ters cevap vermesinden korkuyordu. Kendi evlerine gelip oturması
sırf oğluna daha yakın bulunmak içindi; yerleştikten tam on beş gün
sonra onu kaybetmek istemeyecekti. Ama, korka korka, bu işten
Lantiye'ye bahsedince o, bu fikri çok uygun buldu. Genç işçilerin
memleket görmek ihtiyacında olduklarını söyledi. Etiyen'in yola
çıktığı sabah, Lan-tiye, ona, haklarıyla ilgili bir nutuk söyledi.
Sonra onu kucaklayarak yüksek sesle şöyle dedi:
«Hatırından çıkarma ki, üretici esir değildir; ama her kim ki üretici
değilse o bir hırsızdır.»

Sonra ev, eski gidişi tekrar buldu. Her şey yeni âdetler ortasında
duruldu ve uyuştu. Jervez kirli çamaşırın darmada-ğınıklığına,
Lantiye'nin gidiş gelişlerine alışmıştı. Lantiye, hâlâ, büyük
işlerinden söz edip duruyordu. Ara sıra, saçları güzelce taranmış,
sırtında temiz çamaşırla sokağa çıkıyor, ortadan kayboluyor, hatta
dışarıda geceliyor; sonra yirmi dört saat durmadan gayet büyük
çıkarlar için tartışmalar yapmış gibi kendini harap, başını kazan
gibi göstererek dönüyordu. Gerçekteyse, zevkinde, safasmdaydı.
Yoo, doğrusu, ellerinin nasır tutması tehlikesi yoktu. Her zamanki
gibi, saat ona doğru yataktan kalkıyor, güneşin rengi hoşuna
giderse öğleden sonra gezmeye çıkıyor; yahut yağmurlu günlerde
dükkânda oturuyor, gazetesini okuyordu. Burası, hoşlandığı çevreydi.
Eteklikler ortasında, keyfinden bayılıyor, kadınların bütün
gizliliklerine sokuluyor, söyledikleri açık saçık sözlerden son
derece hoşlanıyor; bu şekilde konuşmaya onları teşvik ediyor;
kendisiyse itinalı bir dil kullanıyordu. Kibirli, azametli kadınlar
olmayan çamaşırcılarla beraber olmkdan niçin bu kadar hoşlandığı da
bundan belliydi. Klemans mübarek çenesini açınca Lantiye kaytan

bıyıklarını bükerek sevdalı ve gülümser, oturup kalıyordu. Dükkânın kokusu, çıplak kollarıyla ütü vuran bu terli işçi kadınlar, mahalledeki hanımların kirli çamaşırlarının sürünüp durduğu bir yataklığa benzeyen bütün bu köşe onun için, hayal

X J.İ. XI X\ JZ1

ettiği bir kovuk, uzun zamandır aradığı bir tembellik ve zevk sığınağı gibiydi.

ilk zamanlar Lantiye, Puasonye sokağının köşesindeki Fransuva'nın ahçı dükkânında karnını doyuruyordu. Ama haftanın yedi gününde üç dört defa akşam yemeğini Kupolarda yiyordu; sonunda, evlerinde pansiyoner olmayı teklif etti. Her hafta on beş frank verecekti. Bunun üzerine artık evden hiç ayrılmadı. Oraya büsbütün yerleşti. Sabahtan akşama kadar, ceketsiz, dükkândan dipteki odaya gidip geldiği, sesini yükselterek emirler verdiği işitiliyordu. Hatta müşterilerin sorduklarına cevaplar veriyor, dükkânı yönetiyordu. Fransuva'nın şarabı hoşuna gitmediği için bundan sonra, şarabını yan taraftaki kömürcü Vigorö'den almaya Jervez'i razı etti. Sipariş vermeye gittikçe Boş'la beraber kömürcünün karısını çimdikliyordu. Sonra Kudlu'nun ekmeğini pişkin bulmamaya başladı. Ogüstün'i, Fo-bour Puasonyer'deki Meyer'in Viyana fırınından ekmek almaya yolladı. Bakkal Löhongr'u değiştirdi. Yalnız Polonso sokağındaki kasap şişman Şarl'ı siyasî fikirlerinden dolayı muhafaza etti. Bir ay sonra bütün yemekleri zeytinyağlı pişirtmeye kalktı. Klemans'm latife yollu söylediği gibi, bu kâfir Provanslı'mn üzerinde zeytinyağı lekesi ne de olsa tekrar meydana çıkıyordu. Lantiye, omletleri kendi yapıyordu. Bunların iki tarafını da kızartarak krep gibi kavuruyor, o kadar katı yapıyordu ki sanki galetaya benzetiyordu. Kupo ana yemek pişirirken başında duruyor, bifteklerin kundura tabanı gibi fazla pişkin olmasını istiyor, her yemeğe sarmısak koyduruyor, salataya harç konursa kızıyor, bunlar, içine zehirli şey karışabilmesi mümkün zararlı otlardır diye bağıırıyordu. Ama en çok sevdiği şey suda pişmiş gayet koyu bir nevi şehriye çorbasıydı; bu çorbaya yarım şişe zeytinyağı doldurdu. Onu yalnız kendisi, bir de Jervez içiyordu. Çünkü Rarisli olan ötekileri bir gün tadına bakalım demişler; mideleri ağızlarına gelmişti.

Yavaş yavaş, Lantiye, ailenin işleriyle de uğraşmaya başlamıştı. Löriyöler hâlâ Kupo ananın yüz meteliğini vermemek için sızlanıp durduklarından aleyhlerine dava açılabilceğini onlara anlatmıştı. Elâlemle alay mı ediyorlardı! Ayda on frank vermeleri gerekti! Bu on frangı almak için kendisi yukarı çıkıyor, öyle cüretli ve nazik bir tavır takınıyordu ki köstekçi kadın parayı vermemelik edemiyordu. Şimdi Madam Lora da beş franklık iki maden para veriyordu. Kupo ana kendisiyle Jer-vez arasındaki kavgalarda fazla olarak baş hakem rolü de oynayan Lantiye'nin neredeyse ellerini öpecekti. Çamaşırcı kadın sabrı tükenip kaynanasını hırpaladığı zaman yaşlı kadın, yatağında ağladıkça ikisini de paylıyor, kucaklayıp barışmaya zorluyor, bu güzel huyları herkesin hoşuna gittiğini mi sandıklarını soruyordu. Nana da böyleydi. Lantiye'nin fikrince çocuğu çok fena büyütüyorlardı. Bunda haksız değildi. Çünkü Nana'yı babası dövecek olsa annesi sahip çıkıyor, annesi pataklasa babası kavga çıkarıyordu.

Nana, annesiyle babasının didiştiklerini görerek son derece memnun oluyor, yaptığı kabahatin önceden affedildiğini anlıyordu. Kırdığı ceviz bini aşıyordu. Şimdi karşısındaki nalbant dükkânında oynamak yeniliğini çıkarmıştı; sabahtan akşama kadar arabaların oklarına asılıp sallanıyordu; ocağın kırmızı ale-viyle aydınlanan loş avlunun dibinde haylaz sürüleriyle saklanıyor, sonra birdenbire ortaya çıkıyor, saçları darmadağın, yüzü gözü kir içinde, sanki savrulan çekiçler, bu bir sürü haşarıyı kaçırmış gibi, peşi sıra o hayta sürüsü olduğu halde haykıra haykıra koşuyordu. Onu yalnız Lantiye azarlayabiliyordu. Onu bile dinlediği yoktu. O on yaşındaki şıfıntı onun önu sıra bir hanımefendi gibi yürüyor, salınıyor, gözleri daha şimdiden günah ve suçla dolu, yan yan bakıyordu. Lantiye en sonunda onun terbiyesini kendi üzerine almıştı. Nana'ya, dans etmeyi ve Patua

dili konuşmayı öğretiyordu.

Bir yıl böyle geçti. Mahallede herkes Lantiye'nin gelir sahibi olduğunu sanıyordu. Çünkü, Kupolarm refah içinde sürdürdükleri hayatın biricik anlamı bu idi. Gerçi, Jervez hâlâ para kazanıyordu. Ama şimdi hiç bir iş görmeyen iki erkeği beslediği için dükkânın geliri elbette yetmezdi. Kaldı ki dükkân, eskisi kadar işlememeye başlamıştı. Müşteriler birer birer kaçıyordu. İşçiler sabahtan akşama kadar kafayı çekiyorlardı. Oysa, Lantiye ne kira, ne yiyecek parası, hiç bir şey vermiyordu.

İlk aylar, bazı paralar vermiş, sonra eline geçecek büyük bir paradan söz etmekle, o para sayesinde ileride borcunu bir tahtada ödeyeceğinden bahsetmeyi yeter bulmuştu. Jervez, Lan-tiye'den bir metelik istemeye artık cesaret edemiyordu. Ekmeği, şarabı, eti veresiye alıyordu. Bütün esnaftaki hesaplar yükseliyor, günde üçer dörder frank artıyordu... Jervez, eşyayı satın aldığı dükkâncıya bir para ödememiş Kupo'nun üç arkadaşı olan duvarcıya, doğramacıya ve nakkaşa da hiç bir şey vermemişti. Bunların hepsi söylenmeye başlamışlardı. Dükkâncılar Jervez'e karşı eskisi kadar terbiyeli davranmıyorlar-dı. Ama, Jervez borcun verdiği öfke ile sarhoş olmuş gibi idi. Artık borç ödemez olduğundan beri ne yaptığını bilmeden en pahalı şeyleri seçiyor, kendini oburluğa veriyordu. Ama, aslında yine bütün dürüstlüğünü koruyor, esnafa avuç avuç beş franklık paralar dağıtmak için nasıl hareket edeceğini kendisi de pek iyi bilmeden sabahtan akşama kadar yüzlerce frank kazanmayı kuruyordu. Kısası gitgide tekerleniyor ve tekerlen-dikçe işlerini büyüteceğinden söz ediyordu. Ama yaz ortasına doğru Klemans işi bırakmıştı; çünkü iki işçiye yetecek kadar hem iş yoktu, hem de ücretini almak için haftalarca bekliyordu. Bu bozgun ortasında, Kupo ile Lantiye can besliyorlardı. Aslanlar, gırtlaklarına kadar yiyeceğe gömülmüş, dükkânı sömürüyorlar, müessesenin iflâsıyla semiriyorlardı. Birbirlerini kışkırtarak daha iri lokmalar yutuyorlar, yemekten sonra daha çabuk hazmetmek için şakalaşarak karınlarına şamar indiriyorlardı.

Mahallede en önemli konuşma konusu Lantiye'nin Jervez'-le gerçekten yine bağ kurmaya başlamış olup olmamasıydı. Bu hususta fikirler ayrılıyordu. Lörüyölere bakılırsa Paytak şapkacıyı tekrar ele geçirmek için elinden geleni yapıyor, ama Lantiye onu artık istemiyor, Jervez'i fazla yıpranmış buluyordu ve şehirde daha güzel küçük kızlarla düşüp kalkıyordu. Oysa, Boşlara göre, bilâkis, çamaşırcı kadın daha ilk gece o Kupo budalası horlamaya başlar başlamaz gidip eski kocasıyla buluşmuştu. Öyle de böyle de bu işin temiz bir tarafı yoktu. Fakat, hayatta o kadar çok ve bundan daha büyük çirkinlikler

vardı ki, mahalle halkı sonunda, bu üçüzlü aileyi gayet tabîî, hatta hoş bulmaya başlıyordu. Çünkü hiç döğüşmüyorlardı ve görünüşü koruyorlardı. Muhakkak ki mahallede olan daha fazla pislikle karşılaşacağından, hiç olmazsa Kupolarm uysal insanlar oldukları hissediliyordu. Her üçü kendi işleriyle uğraşan komşuların uykusuna engel olmadan uslu uslu bir arada sevişiyorlar, yaşıyorlardı. Sonra da, mahalle halkı Lantiye'-nin kibar tavırlarının hâlâ etkisi altında idi. Bu dalkavuk herif bütün gevezelerin çenesini kapıyordu. Hatta Jervez'le olan bağlarından şüphe edildiği için yemişçi kadın, bu bağışkembeci kadına karşı inkâr ettikçe, öteki buna gerçekten esef ettiğini, çünkü sonuç olarak Kupolarm daha az meraka değer insanlar haline geldiklerini söylemek ister gibi tavırlar takınıyordu. Ama, Jervez bu yönden rahattı. Bu pis şeyleri hiç düşünmüyordu. İş o hale geldi ki, kendisini kalpsizlikle suçladılar. Aile halkı Jervez'in şapkacıya karşı kin beslemesine akıl erdi-remiyordu. Sevgililer arasına sokulmaya bayılan Madam Lora, her akşam geliyor, Lantiye'ye kibar kadınların bile, kolları arasına düşmeleri gereken karşı konulamaz bir erkek muamelesi gösteriyordu. Madam Boş'un yaşı daha küçük olsaydı, kendi namusuna pek güvenemeyecekti. Sinsi ve sürekli bir tuzak, gitgide büyüyor, Jervez'i sanki çevresindeki bütün kadınlar ona âşık bulmakla kendi zevklerini yatıştırıcaklarmış gibi,

yavaş yavaş itiyordu. Ama Jervez şaşılıyor, Lantiye'de bu kadar fazla alımlılık göremiyordu. Şüphe yok ki, Lantiye kendi lehine olarak değişmişti. Arkasında hep palto vardı. Kahvelerde ve siyasî toplantılarda terbiyeli olmuştu. Ama onu iyi tanıyan Jervez, gözlerinin iki deliğinden ruhuna kadar görüyor, orada bir yığın şey buluyor, bunların verdiği hafif ürpertiye hâlâ duyuyordu. Lantiye mademki, başkalarının bu kadar hoşuna gidiyordu, bu zatı şerifi bir daha yoklamayı niçin denemiyorlardı? Bir gün, Virjini ötekilerin hepsinden daha ateşli davra-nınca, Jervez bu sözü ona söyledi. O zaman, Madam Lora ve Virjini, Jervez'i öfkelenlendirmek için Lantiye ile Klemans arasındaki sevda işlerini anlattılar. Evet, Jervez hiç bir şeyin far-

kına varmamıştı. Ama o, bir iş için çarşıya çıkar çıkmaz şapkacı, işçi kadını kendi odasına götürüyordu. Şimdi onlara bir arada rastlayanlar vardı. Lantiye, Klemans'ı galiba evine gidip görüyordu. Çamaşırcı kadın titrekçe bir sesle:

«E ne olacak, bundan bana ne?...» dedi.

Böyle derken, içinde kedi gözleri gibi altın kıvılcımlar pırıldayan Virjini'nin sarı gözlerine bakıyordu. Bu kadın, kendisini kıskandırmak istediğine göre, demek ki, ona kin besliyordu. Ama terzi kadın bön tavrını takındı, cevap verdi:

«Bundan size bir şey yok tabii... Ama bu kızdan vaz geçmesini ona öğütleseniz. Onunla yaşarsa başına iş açar.»

Asıl kötüsü şu ki, Lantiye, kendinden yana çıkıldığım hissediyor ve Jervez'e karşı muamelesini değiştiriyordu. Şimdi, ne zaman elini sıkça parmaklarını bir zaman avucunda tutuyordu. Bakışlarıyla onu usandırıyor, cüretli bakışlarını ona dikiyor ve Jervez, bu bakışlarda, Lantiye'nin kendisinden ne istediğini açıkça okuyordu. Lantiye, Jervez'in arkasından dolaşıp geçecek olsa, dizlerini eteğine sürüyor, onu uyutmak ister gibi ensesine üflüyordu. Ama, bir zaman daha bekledi, açık açık hareket etmedi ve içini dökmedi. Bir akşam onunla yalnız bulundukları sırada, hiç bir şey söylemeden Jervez'i önüne katıp sürükledi, titreyen vücudunu dükkânın dip tarafındaki duvara dayadı ve onu öpmek istedi. Rasgele, tam bu sırada Guje içeri virdi. Bunun üzerine Jervez çırpındı ve kaçtı. Her üçü sanki bir şey olmamış gibi birçok kelime konuştular. Guje, yüzü sapsarı, başını eğmiş, onları rahatsız ettiği, Jervez'in başkaları yanında öpüşmemek için çırpındığı sanısına kapılmıştı.

Ertesi gün Jervez, büyük bir üzüntü içinde, bir mendil ütöleyemeyecek halde, dükkânda dolaşıp durdu; Guje'yi görmek Lantiye'nin kendisini nasıl duvara dayadığını anlatmak ihtiyacındaydı. Ama, Etiyen, Lil'e gideli, Bek Sale namı diğer Bua - San - Suaaf'm sinsî gülüşleriyle karşılaştığı demirhaneye gitmeye cesaret edemiyordu. Yine de, öğleden sonra, arzusu üstün geldi. Jervez, eline boş bir sepet aldı, Port Blanş sokağın-

18

daki müşterisinden eteklikler alma bahanesiyle sokağa çıktı. Sonra, Markade sokağına, çivi fabrikasının önüne gelince, bir güzel rastlama umurak, kısa adımlarla dolaşmaya başladı. Her halde, Guje de onu bekliyor olmalıydı ki, Jervez fabrikanın önüne vardıktan sonra aradan beş dakika geçmeden, rasgele dışarı çıktı. Hafif bir gülümsemeyle:

«Vay! Sokağa mı çıktınız? diye sordu. Eve dönüyorsunuz galiba...»

Bunu söz olsun diye söylemişti. Tam o sırada, Jervez, Pua-sonyer sokağına sırtını dönmüş bulunuyordu. Kol kola girmeden, yan yana, Monmartr'a doğru yürüdüler. Kapı önünde, birbirine randevu vermiş gibi olmamak için, ikisi de, yalnız, fabrikadan uzaklaşmayı düşünseler gerekti. Başları eğik, fabrikaların harıltısı ortasında, taşları çökük şosede yürüyorlardı. Sonra, iki yüz adım ileride, yine hiç konuşmadan, sanki gidecekleri yeri biliyorlarmış gibi, tabii bir şekilde sola saptılar ve bir arsaya girdiler. Burası, bir bıçkılıhan ile bir düşme fabrikası arasında, yer yer, kavrulmuş sarı otlarla lekeli, yeşilliğini muhafaza etmiş bir çayırılıktı; bir kazığa bağlanmış bir keçi, me-leye meleye dönüyordu; dipte, güneş ortasında, kabuk kabuk dökülmekte olan bir ağaç vardı.

Jervez:

«Vallahi, insan, kendisini kırdı sanacak,» dedi.

Kurumuş ağacın altına oturdular. Çamaşırcı kadın, sepetini ayaklarının dibine bıraktı. Karşılarında, Montmartr tepesinin cılız yeşillik kümeleri arasındaki sarılı koyulu sıra sıra yüksek evleri gözüktüyordu, başlarını biraz daha arkaya devirince, şehrin üstünü, parlak bir durulukla kaplayan geniş gökyüzünü, kuzeyden süzülerek geçmekte olan ufacık beyaz bulutları görüyorlardı. Ama, şiddetli aydınlık gözlerini kamaştırıyordu; dümdüz ufkun eteğindeki varoşların tebeşir rengi uzak manzaralarına bakıyorlar, en çok, buhar atımları püskürten bıçkıhanenin, ince borusundan çıkardığı soluğu izliyorlardı. Bu iri soluklar, daralan göğüslerini ferahlatıyor gibiydi.

Aralarındaki sessizlikten sıkılan Jervez:

«Evet, dedi, sokağa çıkmıştım, şey için...»

1VJ. £, I XI J\ IN £.

.

275

Anlatmayı o kadar istediği halde şimdi birdenbire söz söylemek cesaretini kaybetmişti. Büyük bir utanç duyuyordu. Oysa bu meseleyi konuşmak için kendiliklerinden oraya geldiklerini pekâlâ anlıyordu; hatta bir kelime söylemeye lüzum görmeden bu meseleyi konuşuyorlardı bile. Bir gün önceki mesele, aralarında, ikisine de sıkıntı veren bir yük gibi duruyordu.

O zaman Jervez, korkunç bir hüzne kapıldı. Gözleri yaşlı, Madam Bijar'ın can çekişmesini anlattı. Çamaşırcı ustası korkunç ıstıraplardan sonra o sabah ölmüştü. Jervez, tatlı ve monoton bir sesle anlatıyordu:

«Bijar'ın attığı bir tekmeden öldü. Karnı şişti. Her halde vücudunun içinde bir yerini koparmış olacak. Aman Yarabbü Üç gün içinde kadın nasıl da toparlandı... Kürek zindanlarm-daki haydutların içinde bile bu kadarını yapan yoktur. Ama adliye, kocalarının öldürdüğü kadınlarla uğraşacak olursa işi başından aşar. Bir insan her gün tekme yedikten sonra, bir eksik yahut bir fazla yemiş, bir şey çıkmaz değil mi? Hem, sonra da, zavallı kadın, kocasını darağacından kurtarmak için, bir tekneye düşüp karnını zedelediğini söyledi... Son nefesini verinceye kadar bütün gece avaz avaz haykırdı, durdu.» Demirci susuyor, gergin parmaklarıyla otları koparıyordu.

Jervez devam etti:

«Daha on beş gün yok, en küçük çocuğu Jül'ü memeden kesmişti: Küçüğün yine talihi varmış, sıkıntı çekmeyecek... Ama zavallı küçük Lali'cik, şimdi sırtında iki minimini ile kaldı. Daha sekizinde yok. Fakat sahici bir ana gibi ciddi ve akli başında. Yine de babası dayaktan canını çıkarır... Neyler-, sin! Bazı insanlar dünyaya acı çekmeye geliyor.»

Guje ona baktı, birdenbire, dudakları titreyerek:

«Dün beni çok üzdünüz: Ah! Evet çok üzdünüz...»

Jervez, benzi atmış, ellerini bitiştiirmişti. Ama, Guje devam ediyordu:

«Biliyorum. Bu zaten olacaktı... Ancak bana açılmalıydınız, işi söylemeliydiniz. Bana başka türlü şeyler düşündürme-meliydiniz...» Sözü bitiremedi. Jervez, mahalle halkının iddia ettiği gibi, Lantiye ile yeniden baş kurduğuna Guje'nin de inandığını anlamış, ayağa kalkmıştı. Kollarını ileri uzatarak haykırdı:

«Hayır, hayır. Yemin ederim ki hayır... Beni itiyordu, öpecekti, doğru. Fakat yüzü yüzüme değmedi bile, hem bunu ilk defa yapmaya kalkıştıyordu... Bakın, size, kendi başıma, çocuklarıma başına, kutsal neyim varsa hepsine yemin ederim!»

Ama, demirci başını sallıyordu. Kadınlar her zaman inkâra saptıkları için inanamıyordu. O zaman Jervez gayet ciddileşti. Ağır ağır ilâve etti:

«Siz beni bilir misiniz Mösyö Guje? Hiç yalan söylemem... Onun için inanınız. Namusum üzerime söylüyorum. Aramızda bir şey yoktur! Hiç bir zaman da olmayacaktır. Anlıyor musunuz? Hiç bir zaman! Eğer böyle bir şey olursa ben bayağının aşağısı bir kadın olurum. Sizin gibi

namuslu bir erkeğin dostluğuna lâıık olmam.»

Jervez bunları söylerken yüzü o kadar güzel, o kadar içten bir ifade ile doluydu ki, Guje, onu elinden tuttu ve oturttu. Şimdi daha rahat nefes alıyor, için için gülüyordu. Jervez'-in elini bu şekilde tutuşu ve avucu içinde sıkışı, ilk defa meydana gelen bir haldi. İkisi de sessizlik içinde kaldılar. Gökte beyaz bulutlar, bir kuğu kuşu yavaşlığıyla yüzüyordu. Tarlanın kenarında, keçi, onlara doğru dönmüş bakıyor, uzun ve muntazam aralıklarla tatlı tatlı meliyordu. Onlar, ellerini ayırmadan, gözleri duygu dolu, uzaklara dalıyorlar, donuk manzaralı Monmartr yokuşuna, ufku yukarıdan aşağı çizgileyen fabrika bacalarının meydana getirdiği yüksek sütunlar yığınının ortasına, o alçı rengi, bunaltıcı banliyöye bakıyorlar, kötü meyhanelerin yeşil kameriyelerini gördükçe gözleri yaşara-cak kadar kederleniyorlardı. Jervez, yavaş sesle:

«Anneniz bana gücenik, biliyorum, dedi. Hayır demeyin... Size bir çok para borçluyuz!»

Ama Guje, onu susturmak için sert davrandı. Elini kıra-MEYHANE

277

cak gibi sarstı. Paradan söz etmesini istemiyordu. Sonra du-raksadı. Sonunda kekeleyerek:

«Dinleyin, dedi. Çoktan beri size bir şey teklif etmek istiyorum... Mutlu değilsiniz. Annem, hayatınızın bozulmaya başladığını iddia ediyor...»

Nefesi biraz kesilerek sustu. Sonra ilâve eti:

«Onun için, birleşelim.»

Jervez, önce iyi anlayamadı. Guje'nin o zamana kadar hiç sözünü etmediği bir sevgiyi bu kadar anı bir şekilde açığa vurmasından şaşırarak onun yüzüne baktı:

«Nasıl olur bu?» diye sordu.

Guje başı önüne eğik, devam etti:

«Evet, beraber gider, bir tarafta, meselâ Belçika'da yaşarız. Orası sanki benim memleketim sayılır... İkimiz de çalışırsak çabucak rahata ereriz.»

O zaman, Jervez kıpkırmızı kesildi. Guje onu öpmek için kolları arasına alsın bu kadar utanmazdı. Romanlarda ve yüksek tabakada olduğu gibi, kendisini kaçırmayı teklif eden bu adam, gerçekten garipti. Etrafında evli kadınlara sataşan işçiler görmüyor değildi; fakat onlar bu kadınları Sen Döni'ye bile götürmüyorlardı. İş, yerinde olup bitiveriyordu.

Söyleyecek başka söz bulamadı. Yalnız:

«Ooo.. Mösyö Guje, Mösyö Guje...» diye yavaşça söylendi.

Guje devam etti:

«Ama yalnız ikimiz olacağız. Ötekiler beni sıkırlar. Anlıyorsunuz ya... Ben bir kimseye karşı dostluk besleyince o kimseyi başkalarıyla beraber görmeye dayanmam.»

Ama, Jervez, yavaş yavaş kendini topluyor, şimdi makul bir tavırla kabul etmiyordu:

«İmkânı yok, Mösyö Guje. Çok fena olur... Ben evliyim. Çocuklarım var öyle değil mi? Bana karşı dostluk beslediğinizi ve size yürek üzüntüsü verdiğimi biliyorum. Ama sonra vicdan azabı çekeriz, zevk duymayız.. Ben de size karşı dostluk besliyorum. Saçma işler yapmanıza meydan vermeyecek kadar size fazla dostluğım var.

Dediğinizi yaparsak budalalık

AYİ AJ X 11 A 11

etmiş oluruz, tabii... Yok, yok olduğumuz gibi kalalım daha iyi... Birbirimizi takdir ediyoruz, duygularımızda birleşiyoruz, bu kadarı çok bile... Birçok defalar bu bana kalp kuvveti verdi. Bizim durumumuzda insan namuslu kalırsa karşılığını görür.»

Guje, onu dinlerken başını sallıyordu. Jervez'in sözlerini doğru buluyordu. Tersini söyleyemezdi. Birdenbire, oracıkta, onu kolları arasına aldı. Ezecek gibi sıktı. Derisini yemek istercesine boynuna delice bir öpücük kondurdu. Sonra başka hiç bir şey sormadan onu bıraktı ve artık aşklarının sözünü etmedi. Jervez her ikisinin de bu

küçük zevki hak etmiş olduklarını anlamış, öfkelenmiyor, sinirlenmiyordu.

Demirci, vücudu tepeden tırnağa büyük bir ürperti ile sarsılarak, onu tekrar kucaklamak arzusuna yenilmiş olmamak için yanından uzaklaşıyordu; dizleri üzerinde sürtünerek yürüyor, elleriyle ne yapacağını bilemiyor, hindiba çiçekleri topluyor, uzaktan onun sepetine atıyordu. Orada kavuruk otların ortasında çok güzel sarı hindibalar vardı. Yavaş yavaş bu uğraşma Guje'yi yatıştırdı ve avuttu. Çekiç işinden katılaştan parmaklarıyla, çiçekleri yavaşça koparıyor, birer birer fırlatıyor ve sepetin içine düşürmeyi başarinca, uslu köpek gözlerine benzeyen gözüyle gülüyordu. Çamaşırcı kadın, neşesini ve sessizliğini yeniden bulmuş, kuru ağaca yaslanmış, bıçkıhanenin keskin soluğu ortasında, Guje işitebilsin diye, sesini yükselterek konuşuyordu. Lil'den çok memnun kalan Etiyen'in lafını ederek yan yana arsadan ayrılırlarken, Jervez, hindiba çiçeği dolu sepetini beraber aldı.

Gerçekte Jervez, Lantiye'nin karşısında kendisini, iddia ettiği kadar metin bulmuyordu. Gerçi onun, vücuduna parmaklarının ucuyla bile dokunmasına izin vermemek azminde idi. •Fakat, şayet günün birinde dokunursa, eski cesaretsizliğine, herkesi memnun etmek için gösterdiği o gevşekliğe, o herkesin gönlünü hoş etmek huyuna yine düşmekten korkuyordu. Ama Lantiye her halde rahat durdu. Şimdi güzelliğini çok iyi korumuş kırk beş yaşlarında bir kadın olan işkembeciyle uğraşır görünüyordu. Jervez, Guje'nin yanında onu rahatlandırmak için işkembeci kadından söz ediyordu. Virjini ile Madam Lora şapkacıyı övdükleri zaman, Jervez, onlara Lantiye'nin kendi beğenmesine ihtiyacı olmadığını, çünkü bütün komşu kadınların ona tutkun olduklarını söylüyordu.

Kupo, Lantiye'nin bir dost, gerçek bir dost olduğunu mahallede bağıra bağıra ileri sürüyordu. Kendi haklarında herkes istediği kadar dedikodu yapabilirdi. Onun elbette bildiği bir şey vardı. Gevezeliklere aldırış etmezdi, çünkü namusluluk kendi tarafında kalıyordu. Pazar günleri üçü birlikte sokağa çıktıkları zaman, Kupo, karısıyla şapkacıyı, sokakta etrafa meydan okumak için kol kola önden yürümeye zorluyordu; yoldan geçenler de en küçük bir alaya cesaret edecek olurlarsa, onlara zaparta vermeye hazır bulunuyordu. Gerçi Lantiye'yi biraz kibirlice buluyor, rakının karşısında nazlandığını söylüyor, okuma bildiği için ve avukat gibi konuştuğu için onunla alay ediyordu. Ama onun dışında, Lantiye'nin sapma kadar adam olduğunu söylüyordu. Onun gibisini bulmak kolay değildi. Sözün kısası, anlaşıyorlardı. Dost olmak için yaradılmış-lardı. Bir erkekle dost olmak bir kadınla sevişmekten daha sağlam bir işti... Şunu da söylemek gerekir ki, Kupo ile Lantiye, birlikte, vur patlasın, çal oynasın eğleniyorlardı. Lantiye, şimdi evde para kokusu aldıkça Jervez'den kâh on frank, kâh yirmi frank ödünç alıyordu. Bu da hep o büyük işleri içindi. Sonra ödünç para aldığı o günler, Kupo'yu baştan çıkarıyor, uzun bir yola gideceklerini söyleyerek onu alıp götürüyordu; çevre lokantalardan birinde bir masa başına burun buruna oturuyorlar, kapalı şişe şarap çekiştirerek evde pişirilmesi zor yemekleri mideye indiriyordu.

Çinko işçisi, babayani ahçı dükkânlarının temizcesinde kafayı çekmeyi daha iyi bulurdu. Ama, listede işitilmedik salça isimleri bulan şapkacının soylulara yakışır ağız zevkinin etkisi altında kalıyordu. Onun kadar nazlı, onun kadar güç beğenir adam bulunmazdı. Güney halkı hep böyle olmuştur. İşte, Lantiye mideyi kızıştırıcı hiç bir şey istemiyor, her yemeği sağlık bakımından tartışıyor, eti fazla tuzlu veya fazla

biberli bulursa geri gönderiyordu. Hele hava cereyanından dehşetli şekilde korkuyor, bir kapı aralık kalacak olsa bütün lokanta personelini haşlıyordu. Bununla beraber gayet nekes davranıyor, yedi sekiz franklık yemek için garsona iki metelik bahşiş veriyordu. Ne olursa olsun onun karşısında titriyorlar, Batinyol'dan Belvil'e kadar dış bulvarlarda ikisini de iyice tanıyorlardı. Kupo ile Lantiye

ufacık mangallar üstünde önlerine getirilen Kaen usulüyle pişmiş işkembe yemek için Ba-tinyol caddesine gidiyorlardı. Monmartr'm altında Vil - de - Bar lö dük'de, mahallenin en güzel istridyelerini buluyorlardı. Monmartr'm en yüksek tepesindeki Mulen dö la Galef*e çıktıkları zaman orada onlara tavşan kızartıyorlardı. Martir sokağındaki Lila müessesesi dana başı pişirmekte birinciydi. Şose Klinyankur'daki Liyon Dor ve Dö Maroniye lokantaları onlara o kadar güzel böbrek sote veriyordu ki, sanki parmaklarını yiyecekleri geliyordu. Ama çoklukla sola, Belvil tarafına gidiyorlardı. Orada, gözü kapalı her şeyi yenebilir, ve kendisine güvenilir dükkânlar olan Vandanj dö Burgony, Kordon blö ve O Kapüsen lokantalarında her zaman emirlerine hazır masaları vardı. Ertesi günü sabahı Jervez'in pişirdiği patatesleri nazlanarak yerken, üstü örtülü kelimelerle sözünü ettikleri kaçamaklardı, bunlar. Hatta bir gün Mulen dö la Galet'in kameriyesine, Lantiye bir kadın getirmiş, Kupo, yemekten sonra onu kadınla beraber bırakıp çıkmıştı.

Tabii, insan, eğlence ile işi bir arada yapamaz, şapkacı eve geleli beri de işi tembelliğe vurmuş olan çinko işçisi, elini hiç bir işe sürmez olmuştu. Siftinmekten bıkip, bir iş tutmaya savaşa, arkadaşı gelip onu yapı yerinde buluyor, tütünlenmiş jambon gibi ipin ucuna asılı görünce, onunla dehşetli alay ediyor, inip bir tek atmak için onu aşağı çağırıyordu. Çağırır çağırılmaz, çinko işçisi işi bırakıyor, günlerce ve haftalarca süren bir cümbüşe başlıyordu. Bu cümbüşler yaman şeylerdi. Bütün mahalleleri genel bir kontrolden geçiriyor, sabahın mahmurluğunu, öğleyin giderip akşama tekrar başlıyor; rakı ikramları arka arkaya oluyor, bir şenlikte yakılan kâğıt fenerler gibi, son mum, son kadehle beraber sönünceye kadar gecenin ka-

MEYHANE

281

ranlıkları içinde kayboluyordu! O kâfir şapkacı hiç bir zaman sonuna kadar sürdüremezdi. Berikini sarhoş eder, bırakır, o iltifatçı haliyle gülümseyerek eve dönerdi. Kendisi, kimse farkına varmadan, ağzı burnu yerinde sarhoş oluyordu. Onu iyi tanıyanlar sarhoşluğunu, yalnız daha fazla süzülen gözlerinden ve kadınların yanında daha ataklaşan hareketlerinden anlarlardı. Çinko işçisi ise, tersine, tiksinti veriyor, ne zaman içse iğrenç bir hale geliyordu. Onun için, kasımın başında, bir gün, Kupo, hem kendisi hem de başkaları için çok pis bir şekilde biten bir sarhoşluk etti. Bir gün önce iş bulmuştu. Bu sefer, Lantiye, gayet güzel duygularla doluydu; çalışma lehinde vaiz veriyor, çalışmak insana soyluluk verir, diyordu. Hatta, sabah karanlığı lamba ile kalktı, vakur bir tavır takınarak, arkadaşını yapı yerine kadar götürmek istedi, onun, işçi adına sahiden lâıyk bir adam olduğunu söyleyerek, övdü durdu. Ama, o sırada kepenkleri açmakta olan Pötit Sivet'in önüne varınca, bir erik rakısı içmek için girdiler. Yalnız, iyi hareket etmek üzere verilen kesin kararı birlikte kutlamak niyetiyle, bir tanecik rakı içeceklerdi. Tezgâhın karşısında, bir peykenin üstünde Bibi la Griyad oturuyor, sırtını duvara vermiş, somurtkan bir yüzle piposunu içiyordu.

Kupo:

«Vay! dedi, Bibi yine aslan kesilmiş. Yine havyar mı kesiyorsun, ahab?»

Beriki, gerinerek:

«Hayır, hayır, diye cevap verdi. Patronlar adamı bezdiriyorlar... Dün benim patronu ektim... Hepsi hergele, hepsi namussuz...»

Sonra, Bibi la Griyad, bir erik rakısı ikramını kabul etti. Orada peykenin üstünde, galiba, içki ısmarlayan birinin gelmesini bekliyordu. Ama, Lantiye, patronları savunmaya başladı; patronlar, ara sıra adam akıllı sıkıntıya düşüyorlardı; kendisi, iş âleminde yeni ayrıldığı için, elbette bildiği bir şey vardı. İşçiler, çok ahlâksız şeylerdi! Durmadan eğlencelerde geziyorlar, işe aldırış etmiyorlar, bir siparişin ortasında inşa-

ZÖZ

nı bırakıyorlar, paraları suyunu çekince tekrar çıkıp geliyorlardı.

Namostrası, yanında bir Pikardyalı vardı ki, merakı araba gezisi yapmaktı, haftalığını alır almaz, arabaya biner, günlerce gezerdi. Bu, işçiye yakışır bir zevk miydi? Sonra Lan-tiye, birdenbire patronlara da çatmaya başladı. O, her şeyi iyi görür, doğruyu, herkesin yüzüne söylerdi. Patronlar, sonuç olarak berbat insanlardı, utanıp sıkılmadan insanın sırtından geçiniyorlardı, dünyayı kemiriyorlardı. Kendinin, Allaha çok şükür, vicdanı rahattı, çünkü, adamlarına karşı her zaman dostça hareket etmiş, başkaları gibi milyonlar kazanmanıya daha iyi bulmuştu.

Kupo'ya karşı:

«Haydi, savuşalım, oğlum, dedi. Makul olmak lâzım, geç kalırız, sonra.»

Bibi la Griyad, elini kolunu sallayarak onlarla beraber çıktı. Dışarıda, ortalık henüz işiyor, kaldırımın çamurlu yansıma-sıyla kirlenmiş, solgun bir gün ışığı yükseliyordu; bir gün önce yağmur yağmıştı; hava çok yumuşaktı. Havagazı fenerlerini söndürmüşlerdi; sokak, Paris'e doğru inen işçilerin boğuk ayak sesleriyle doluyordu. Kupo, çinko işçisi çantası omuzunda asılı, kırk yılda bir gücü kuvveti yerinde bir vatandaş gibi, cakalı bir tavırla yürüyordu.

Döndü, sonra:

«Bibi, işe girmek ister misin? Patron, bulabilirsem bir arkadaş getirmemi söyledi.»

Tam sokağın alt başına geldikleri sırada, gerçekten Me -Bot'u da, Kolomp Babanın dükkânında gördüler. Vakit çok erken olduğu halde, Asomuar, kepenkleri açılmış, havagazı lambaları yakılmış, pırıltılar saçıyordu. Lantiye kapıda durdu. Kupo'ya, çabuk olmasını tembih etti, çünkü, on dakika vakitleri kalmıştı.

Çinko işçisi, meseleyi kendisine anlatınca:

«Nasıl! diye haykırdı. O Burginyon olacak aygırın yanma mı gidiyorsun? Ben o batakhaneye ayak basarsam yuh desinler! Yok, gelecek yıla kadar ağzımı poyraza açarım, daha iyi... Beni dinle ahabap, sen orada üç gün dayanamazsın, bana sor!»

Kupo, endişe ile sordu:

i*1 n i n a. i.\ r*

283

«Sahiden, kötü bir yer mi?»

— Ne diyorsun, bundan kötüsü can sağlığı... Yerinden kılmıdayamazsın. Patron ense kökünden ayrılmaz. Üstelik de, bir sürü naz, patronun karısı, insana sarhoş muamelesi eder; yere tüküremezsın, yasaktır... Daha ilk akşamdan hepsini deh-ledim, anlıyorsun ya..

— Âlâ! iyi ki söylüyorsun; yanlarında fazla kalacak değilim... Bu sabah bir iskandil ederim, baktım ki, patron canımı sıktı, sakaladığım gibi karısı hanımefendinin üstüne oturturum, bir çift dil balığı gibi yapışır kalırlar.!»

Çinko işçisi, verdiği bilgiden dolayı teşekkür yerinde, arkadaşının elini sıkıp gideceği sırada, Me Bot öfkelenmişti. Hay Allah belâsını versin! Bu Burginyon, iki tek içmelerine engel mi olacaktı? Mertlik denilen şey de kalmamış mıydı artık? Patron, beş dakika bekleyiversin, diyordu. Bunun üzerine Lan-tiye de içeri girip ikram edilen içkiyi kabul etmek zorunda kaldı. Dört işçi, tezgâhın önünde ayakta durdular. Me Bot, önceleri eskimiş kunduraları, murdarlıktan simsiyah olmuş işçi gömleği, tepesi yassılmış kasketiyle, Asomuarın, mal sahibi gi-, bi gözlerini devire devire bakarak, avaz avaz bağıırıyordu. Canlı mayıs böceklerinden yapılmış bir salata yediği ve bir kedi ölüsünü ısırıldığı için, mastorlar imparatoru ve hergeleler kralı ilân edilmişti.

Kolomp babaya:

«Bana bak, burjuva kılıklı herif,» diye haykırdı. «Bana, sarısından ver, şu senin bir numaralı eşek sidiğinden.»

Kolomp baba, mavi örgü ceketi sırtında, sapsarı yüzüyle, sakın sakın kadehlerin dördünü de doldurunca, ötekileri, içki rüzgârla savrulmasın diye, kadehleri bir dikişte boşalttılar.

Bibi la Griyad:

«Geçtiği yere ferahlık vermiyor değil, haniya,» diye söylendi.

O sırada, kâfir Me Bot, tuhaf bir hikâye anlatıyordu. Cuma günü öyle sarhoş olmuştu ki, arkadaşlar piposunu, bir avuç alçı ile ağzına yapıştırıvermişti. Başka birisi olsa nefesi tıkanır, ölürdü; anlattıkça kasılıyor, caka satıyordu.

Kolomp baba, kalın sesiyle:

«Kadehleri tazeliyor musunuz?» diye sordu.

Lantiye:

«Tabii, birer duble daha doldurun bakalım, dedi. Sıra bende.»

Şimdi, kadınlardan söz ediyorlardı. Bibi la Griyad, o pazar günü, kendi gacosunu, Montruş (Montrouge) de oturan bir halasına götürmüştü. Kupo, Assomuar'da tanılan Hindistan Postası takma adlı, Şayo (Chaillot)'lu bir çamaşırcı kadın hakkında havadis sordu. Tam içecekleri sırada, Me Bot, oradan geçmekte olan Guje ile Loriyö'yü, hızla seslenerek çağırırdı: ikisi de kapının önüne kadar geldiler, içeri girmek istemediler; demirci, bir şey içmek ihtiyacını duymuyordu. Köstekçi, donuk benziyle, tir tir titreyerek, mal sahibine götürdüğü kordonları, sıkı sıkı cebinde tutuyordu; öksürüyor, özür diliyor, bir yudum rakı içse sızdığını söylüyordu.

Me Bot:

«Ammam sinsi şeyler, diye söylendi. Köşe bucak gizlenip kafayı çekiyorlar, muhakkak.»

Sonra, kadehi dikince, Kolomp babaya çattı:

«Dürzü eskisi, şişe değiştirdin!.. Bana bak, rakıda dalavereyi yutmam!»

Ortalık iyice aydınlanmıştı; Asomuar'ı alaca bir ışık aydınlatıyor, dükkâncı, hava gazını söndürüyordu. Kupo, kayınbiraderini, içki içmediği için mazur görüyor, sonuç olarak, bundan dolayı kendisine kabahat bulunamayacağını söylüyordu. Hatta, insanın hiç bir zaman susamaması bir nimettir diyor, Guje'nin hareketini bile onaylıyordu. İşe gitmeye davrandığı sırada, Lantiye, o azametli kibar adam tavrıyla, ona bir ders verdi: İnsan, savuşmadan evvel, hiç değilse, kendi ikram sırasını gözetir, içki ısmarlardı; işe gitmek için de olsa, aşağılık bir adam gibi, arkadaşlar böyle yüzüstü bırakılmazdı.

Me Bot:

«Bunun çalışmasını daha ne kadar dinleyeceğiz?» diye haykırdı.

Kolomp baba, Kupo'ya sordu:

«E, sıra sizde mi?» dedi.

Kupo, içkiyi ısmarlayıp sırasını savdı. Ama sıra kendisine gelen Bibi la Griyad, dükkâncının kulağına eğildiği zaman, o, ağır bir baş işaretiyle reddetti. Me Bot işi anladı ve Kolomp baba olacak o gıllığışlı herife atıp tutmaya başladı. Nasıl? Onun gibi hayvanın biri, bir arkadaşına fena muameleye kalkışıyordu ha? Meyhanecilerin hepsi ödünç veriyorlardı! insan koltuk meyhaneye gelince hakaret görüyordu!

Meyhaneci sessizliğini bozmuyor, iri yumruklarını tezgâhın kenarına dayamış, iki yana sallanıyor, karşılık veriyordu.

«Bu zata ödünç para verirsiniz, daha kolay olur.»

Me Bot:

«Ulan, vereceğim be! diye haykırdı. Al! Bibi, şu satılmış herifin istediği parayı suratına fırlat!»

Sonra, öfkesini alamadı, Kupo'nun, sırtından çıkarmadığı torbaya içerledi, çinko işçisine karşı, devam etti:

«Sütnineye benziyorsun. Bebeğini sırtından indir. Kambur oluyorsun.»

Kupo bir an duraksadı; sanki uzun uzadıya düşündükten sonra karar vermiş gibi, rahatlıkla torbasını yere bıraktı:

«Zaten çok geç oldu. Burginyon'un oraya yemekten sonra giderim.

Karımın karnı ağrıyordu, derim.. Bana bak, Kolomp baba, avadanlıklarımı şu peykenin altına bırakıyorum, öğleyin alırım.»

Lantiye, bir baş işaretiyle, bu çözümü uygun buldu. Çalışmak gerekti, buna hiç şüphe yoktu; ancak, insan, arkadaşlarla beraber bulunduğu zaman, nezaket her şeyden ileriydi. Kafaları tutsülemek isteği, dördünü de yavaş yavaş gıcıklandığı ve uyuşturduğu için, elleri ağırlaşmış, biribirine bakarak danışıyorlardı. Önlerinde, aylak aylak

geçirilecek beş saat vakit olduğunu anlar anlamaz, birdenbire, gürültülü bir neşeye kapıldılar; birbirlerine şapkalar indirmeye, sevgi sözleriyle haykırmaya başladılar. Hele Kupo, içi rahat etmiş, yüreği ferahlamış, ötekilere «Benim eski dostlarım!» diyordu. Yine, hep birden, gırtlaklarını suladılar, sonra, içinde bilardo bul-

ivx C1 i il n

nan Püs ki rönifl (Puce qui renifle) isimli bir küçük kahvehaneye gidildi. Şapkacı, biraz burun kıvırdı; çünkü, burası, pek kibar bir yer değildi. Ardıç rakısının litresini bir franga veriyorlar, iki kadehlik yarım kiloya on metelik alıyorlardı; oralı müşteriler, bilyardonun üstünü öyle pis bir hale getirmişlerdi ki yuvarlaklar çuhaya yapışıp kalıyordu. Ama, gayet güzel ıs-taka çeken Lantiye'nin yüzü, parti başlar başlamaz düzeldi, kalçalarını da aklıldırarak göğsünü gere gere karambollar vurdukça keyfi yerine geldi. Yemek vakti olunca, Kupo'nun aklına bir şey geldi. Ayaklarını yere vurarak:

«Gidip Bek Sale'yi alalım, diye haykırdı. Çalıştığı yeri biliyorum... Lui ananın dükkânına gider, paça yeriz.»

Bu fikri alkışladılar. Evet, Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf paça yemek ihtiyacında olsa gerekti. Yola çıktılar, sokaklar bulanıktı, hafif bir yağmur dökülüyordu. Ama içleri çok sıcak olduğu için vücutlarında bu hafif yağmurun ıslaklığını duymadılar. Kupo onları, Markade sokağındaki çivi fabrikasına götürdü. Paydostan tam yarım saat evvel oraya vardıkları için çinko işçisi, bir çocuğun eline iki metelik verip Bek Sale'-ye yolladı. Karısının hasta olduğunu ve hemen kendisini beklediğini söyletti. Demirci hemen gözüktü; elini kolunu sallayarak gayet sakın yürüyor, ortada bir lüp kokusu duyuyordu. Onların bir ağaç altına gizlenmiş olduklarını görür görmez:

«Ah kâfirler, dedi. Anladımđi zaten... Ne yiyoruz?» Lui ananın dükkânında küçük paça kemiklerini emerken yine patronlara musallat oldular. Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf kendi çalıştığı yerde acele bir sipariş olduğunu anlatıyordu. Patron şu aralık uysaldı, elbette; zamanında işe git-mesen de ses çıkarmıyordu. Giden işçinin gelmesi bile şimdi onun için bir nimet sayılmalıydı. Bir kere, bir patronun Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf'ı kapı dışarı etmek cesareti gösterebileceği tehlikesi yoktu. Çünkü o ustalıkta işçi artık kalmamıştı.

mü; y han e

287

Paçadan sonra bir omlet yediler. Herkes payına düşen bir litre şarabı içti. Lui ana, şarabını Overny'den getirtirdi. Bu, kan kırmızı renkte, nerede ise bıçakla kesilebilecek bir şeydi. İşin rengi acayipleşiyor, kafalar gitgide dumanlanıyordu.

Yemeğin sonunda Bek Sale haykırdı:

«Bu patron olacak naili kerata benimle ne alıp veremiyor kuzum? Salaş dükkânına şimdi de bir çan takmaya kalkıştı. Çan esirler içindir...

Eh, bugün çalsın dursun artık. Örs başında beni gören olursa yuh ervahına!.. Beş gündür imanım gevredir. Bugün de sallarımdır gider... Hele bir ağzını açsa, bak nasıl defederim, başımdan!»

Kupo böbürlenerek:

«Ben, dedi, sizi bırakıp gitmeye mecburum. Çalışacağım. Karıma söz verdim... Siz eğlenin. Gönüller bir, bilirsiniz ya...»

Ötekiler alay ediyorlardı. Ama Kupo o kadar kararını vermiş görünüyordu ki, Kolomp babanın meyhanesinden avadanlıklarını almaya gideceğini söylediği vakit hepsi onunla beraber ayağa kalktılar. Peykenin altından torbasını çıkardı. Son birer kadeh daha içinceye kadar onu yere, önüne bıraktı. Saat bir olduğu halde hâlâ birbirlerine içki ikram etmekle geçiriyor-lardı. O zaman, Kupo, bezgin bir jestle avadanlıkları tekrar peykenin altına sürdü. Bunlar engel oluyor, tezgâha yaklaşmak istedikçe ayaklarına dolaşıyordu. Artık Burginyon'un oraya, şimdi gitmesi hiç bir işe yaramayacaktı. Ertesi gün giderdi. Gündelik meselesi yüzünden çekismeye başlayan öteki dört işçi, çinko işçisinin hiç bir şey demeden, ayaklarının uyuşukluğunu gidermek için bulvarda bir gezinti teklif etmesine

şaşmadılar. Yağmur dinmişti. Ufak gezinti, ellerini kollarını sallaya sallaya bir dizi halinde yaptıkları iki yüz adımlık yürüyüş oldu. Açık havaya çıkınca afallamışlardı; dışarıda bulunmak canlarını sıkmış, konuşacak tek kelime bulamıyorlardı. Ağır ağır, dirsekleriyle birbirlerini dürterek, danışmaya bile lüzum görmeden bir içgüdü hareketiyle Puasonyer sokağından yine geçtiler. Bir şişe şarap içmek için Fransuva'nın meyhanesine ! girdiler. Doğrusu, kendilerine gelmek için buna ihtiyaçları vardı. Sokakta insanı, fazlasıyla gam basıyordu; öy-

I

le çamur vardı ki, belediye çavuşunu bağlasan durmazdı. Lan-tiye, arkadaşlarını kabineye doğru itti. Burası, içinde bir tek masa bulunan ve genel yerden buzlu camlı bir bölmeyle ayrılmış dar bir köşe idi. Kendisi her zaman kabinelerde içip sarhoş olurdu. Çünkü bu, daha kibarca bir hareketti. Arkadaşlar orada rahat etmemişler miydi? İnsan kendisini nerede ise evinde zannedecek, rahatça, mışıl mışıl uyuyabilecekti. Gazeteyi istedi. Alabildiğine yaydı. Kaşları çatık, yukarıdan aşağı göz gezdirdi. Kupo ile Me Bot piket oynamaya başlamışlardı. Masanın üstünde iki tane şişe ile beş kadeh durup duruyordu.

Bibi la Griyad şapkacıya sordu:

«E, söyle bakalım o gazetede ne saçmalıklar yazmışlar?»

Lantiye hemen cevap vermedi. Sonra onun yüzüne bakmadan:

«Meclisi okuyorum, dedi. Bu sol taraf miskinleri amma da dört metelik etmez cumhuriyetçiler! Millet bunları, salyalarını akıtsınlar diye mi seçiyor?... Şu beriki Allaha inanıyor, bir de kalkmış o bakan olacak tereslere kavuk sallıyor! Eğer ben milletvekili olsaydım, kürsüye çıkar: «Yuh!» derdim. Evet başka hiç bir şey söylemezdim. Benim fikrim bu!»

Bek Sale namı diğer Bua San Suaf:

«Biliyor musunuz, diye anlattı, Badenge geçen akşam bütün saray halkının gözü önünde karısıyla tokat tokata gelmiş.. Namusum hakkı için diyorum! Hem de hiç nedeni yokken birbirlerini kızdırmışlar. Badenge çakır keyifmiş...»

Çinko işçisi:

«Şu siyasetinizden bıktık. Rahat bırakın bizi, diye haykırdı.

Cinayetleri okuyun, o daha eğlencelidir.»

Sonra, yine oyununa devam etti. Elinde üç tane dokuzlu ile üç kız bulunduğunu söyledi.

«Bende, sinekten bir üç var, üç tane de kız... Gacolar peşimi bırakmıyorlar.»

Kadehleri boşalttılar. Lantiye yüksek sesle okumaya başladı:

«Sen ve Marn belediye çevresinde Gayyon bucağında korkunç bir cinayet olmuş, etrafa dehşet salmıştır. Bir evlât babasını otuz metelik yüzünden çapa ile öldürmüştür!»

Hepsi birer korku çılgılığı yükselttiler. İşte bu katilin asıldığını zevkle seyretmeye doğrusu giderlerdi. Hayır, giyotin yetmezdi, onu, lokma lokma doğramak lâzımdı. Çocuğunu Öldüren bir ananın hikâyesi de onları aynı derecede isyana sürükledi. Ama şapkacı pek ahlâkî bir görüşle kadını suçsuz saydı. Bütün kabahati onu baştan çıkaran erkeğe yükletti. Çünkü sonuç olarak eğer namussuz herifin biri bu biçare kadını gebe bırakmasaydı, o da aptesaneye atacak bir çocuk doğurmazdı. Ama onları asıl şevke getiren şey Marki dö T...nin maceraları oldu. Marki, sabaha karşı saat ikide bir balodan çıkmış, Enva-lit bulvarında üç kötü sarhoşa karşı kendini savunmuştu. Eldivenlerini bile çıkarmadan üç hayduttan ikisini karınlarına kafa vurarak defetmiş, üçüncüsünü de kulağından tutup karakola götürmüştü. Ne bilek vardı herifte! Ne yazık ki, kişi zade idi.

Lantiye:

«Şimdi bunu dinleyin, diye devam etti. Kibarlara ait haberlere geçiyorum, «Kontes dö Kretinyi büyük kızını imparator hazretlerinin yaveri genç Baron dö Valansey ile evlendiriyor. Nikâh sepetinde üç yüz bin franktan daha fazla değerde dantelâ vardır.»

Bibi la Griyad onu sözünü yarıda kesti:

«Bize ne kuzum, dedi. G mleklerinin rengini sordu umuz mu var... Küçük hanımın, istediği kadar danteli olsun, sonunda, başka kızların geçtiği yoldan o da geçecek.»

Lantiye, okumayı kesmeyecek gibi davranınca Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf, gazeteyi onun elinden kaptı, üstüne oturdu:

«A!.. Yoo... Yeter!.. Gazete artık sıcı a girdi. K  ıt dedi in bundan başka i e yaramaz.»

Bu sırada oyun ile u ra an Me Bot, masanın üstüne bir zafer yumru u indirmişti, 93 sayı yapmıştı.

«Bende ihtil l var, diye haykırdı. İspatiden, bir kent ma-j r... yirmi, değil mi?... Sonra, Karodan bir tiyers majör, yirmi   ;    dokuz yirmi altı,    o lan, yirmi dokuz,    papaz, doksan iki... Cumhuriyetin birinci yılını oynuyorum, etti, doksan   .»

Ötekileri Kupo'ya haykırdılar:

«Hapı yuttun ahab...»

İki şişe şarap daha ismarlandı. Kadehler dolup dolup bo alıyor, sarhoşluk gitgide artıyordu. Saat be e doğru i   ı ırm-dan çıkmaya başlamıştı. Öyle ki, Lantiye susuyor ve savu maya niyetleniyordu. Mademki artık avaz avaz ba ırmaya ve  arabı yerlere dökmeye başlamışlardı, bu onun harcı değildi. Tam o sırada Kupo ayağa kalktı, sarho ların yaptığı gibi istavrozu çıkardı. Elini başına g t rd  u zaman Monparnas, sa  orauzu-na götürünce Menilmonte, sol omuzuna götürüp Lakurtiy, karnını işaret ederken Banyole dedi ve midesi üzerinde    defa tav an cümlesini söyledi. O zaman  apkacı bu ha  işareti üzerine yükselen ba ırtılardan faydalanarak, rahatça kapıya doğru yürüdü. Berikiler, onun savu tu unu görmediler bile... Lantiye zaten epeyce olmuştu. Ama dışarı çıkınca silkindi. Kendine geldi. Sessiz, rahat dükkâna vardı, Kupo'nun, arkadaşlarıyla beraber olduğunu Jervez'e anlattı.

Aradan iki gün geçti. Çinko i  cisi meydana çıkmamıştı. Mahallede oradan oraya, kim bilir nerelerde dola ıp duruyordu. Ama onu Bake ananın dükkânında, «Papiyon» da, «P ti bonom ki tus» meyhanesinde gördüklerini söyleyenler vardı. Ancak, kimisi, onun yalnız olduğunu kesinlikle söylüyor. Kimisi de kendine benzer yedi sekiz sarho la bir arada rastladı ını anlatıyordu. Jervez olaca a razı bir tavırla omuz silki-yordu. Ne yaparsın, alı mak lâzımdı. Kocasının pe i sıra ko muyordu. Üstelik onu bir  arap ı dükkânında görse  fkelenndirmek için yolunu uzatıyordu. Sonra, eve dönmesini bekliyor, geceleyin sokak kapısı önünde sızıp kalmış olmasın diye, horlayıp horlamadı ına kulak veriyordu. Kupo, k h çöp yığınları üstünde, k h bir peyke üzerinde, ara sıra boş bir arsada, arada bir de sokakta, çirkefin kenarında yatıyordu. Ertesi günü, bir gün önceki sarho lu un mahmurlu unu tamamıyla gidere-

1\1 E I H A I N

meden tekrar yola çıkıyor, meyhanelerin pencere kanatlarını vuruyor, kadehlerin ve şi elerin ortasında yine delice bir yarı a ba lıyor; arkadaşlarını kaybediyor, tekrar buluyor, ba ını alıp gidiyor, sersem sersem tekrar dönüp geliyor, gözleri önünde sokakların fırıl fırıl döndüğünü seyrediyor, içmekten ve olduğu yerde sızılmaktan başka hiç bir şey düşünmeden, gece karanlı ının bastı ını ve gün i ı ının do du unu görüyordu. Bir sızdı mıydı artık tamamdı. Bununla beraber ikinci gün, Jervez haber almak için Kolomp babanın Asomuar'ma gitti. Kupo'yu orada be  defa g rm  lerdi. Fazla bir şey söylemiyorlardı. Jervez peykenin altında kalan avadanlıkları alıp götürmekle yetinmek zorunda kaldı.

O günün akşamı Lantiye, çamaşırcı kadını  zg n görünce sadece ho  a bir vakit geçirmesi için onu çalgılı kahveye götürmek teklifinde bulundu. Jervez önce istemedi. Hiç keyifi yoktu. Böyle olmasa reddetmeyecekti. Çünkü  apkacı bu teklifi çok dürüst bir şekilde yaptığı için kadın herhangi bir al aklıktan ku ulanmamıştı. Lantiye onun fel ketiyle ilgili gibi görünüyor, ciddi bir baba  efkati gösteriyordu. Kupo, hiç bir zaman dışarıda iki gece ge irmemi ti. Onun için Jervez, elinde olmadan, iki dakikada bir, ütüsünü elinden bırakmadan gelip kapının önünde dikiliyor, erke inin gelip

gelmediğini görmek için sokağın iki başına bakıyordu. Bacaklarında gidişmeler olduğunu, yerinde durmadığını söylüyordu. Kupo, isterse bir yeri kırılınsın, bir arabanın altına yuvarlansın, orada ölüp kalsın, o da kurtulurdu vesselam. Bu kadar murdar bir adama karşı kalbinde zerre kadar muhabbet bulunmadığını iddia ediyordu. Ama Kupo eve gelecek mi, gelmeyecek mi diye durmadan düşünmek de artık can sıkıcı bir şeydi. Havağazı lambası yandıktan sonra Lantiye tekrar çalgılı kahve sözünü edince Jervez kabul etti. Kocası üç günden beri maskara gibi yaşarken onun bir eğlence fırsatını reddetmesi sonunda pek fazla budalalıktı. Mademki Kupo eve gelmiyordu, kendisi de sokağa çıkacaktı. Dükkân, isterse yansın, diyordu. Hayat yükü o kadar canını sıkıya başlamıştı ki dükkânı da, tezgâhı da kendi eliyle ateşe verecek hale geliyordu.

292

MEYHANE

Çabuacak yemek yediler. Jervez, saat sekizde, şapkacının kolunda sokağa çıkarken, Kupo ana ile Nana'ya hemen yatmalarını söyledi. Dükkân kapanmıştı. Jervez arka kapıdan çıktı. Anahtarı Madam Boş'a verdi. Kocası yezit eve gelirse onu lütfen yatağa gatırmasmı tembih etti. Şapkacı, temiz pak giyinmiş, ıslıkla bir hava çalarak onu kapının önünde bekliyordu. Jervez'in arkasında ipekli robu vardı. Birbirlerine sokularak ağır ağır kaldırımında yürüdüler. Dükkânlardan dışarı vuran ışıklar, ikisini de arada bir aydınlatıyor, gülümseyerek yavaş sesle konuştuklarını gösteriyordu. Çalgılı kahve, Roşuar bulvarında, salaş bir baraka yapılarak bir avlu üzerine doğru genişletilmiş eski bir küçük kahve idi. Kapıda cam fanuslardan bir dizi, ışıklı bir kapı çiziyordu. Yere, kaldırım üstüne oturtulmuş tahta levhalar üzerine uzun duvar ilânları yapıştırılmıştı.

Lantiye:

«Geldik, dedi. Bu akşam yeni başlayan bir şantöz olan Matmazel Amondo'nun şarkıları var.»

Ama o sırada, kendisi gibi ilânı okumakta olan Bibi la Gri-yad'ı gördü. Bibi'nin bir gözü, bir gün önce bir yumruk yemiş olacak ki, simsiyahtı.

Şapkacı etrafına bakıp aranarak:

«E, Kupo nerede? diye sordu. Kupo'yu kayıp mı ettiniz?»

Beriki cevap verdi:

«Oooh! Hanidir! dün den beri... Bake ananın meyhanesinden çıkarken yumruk yumruğa geldik. Ben el şakası sevmem... Bake ananın garsonuyla çingar çıktı. Bir litre şarap için bizden iki defa para almaya kalktı... Bunun üzerine ben savuştum. Bir parçacık kestirmeye gittim.»

On saat uyuduğu halde hâlâ esniyordu.

Bununla beraber, sarhoşluğu tamamıyla geçmişti; sersem sersem duruyordu; eski ceketi, tüye bulanmıştı; galiba, yatağa, soyunmadan yatmıştı.

Çamaşırcı kadın:

«Kocamın nerede olduğunu bilmiyor musunuz Mösyö?..» diye sordu.

MEYHANE

293

«Hayır, hiç bilmiyorum... Bake ananın dükkânından çıktığımız zaman, saat beşti. Ha!.. Olabilir ki, sokağın alt başına doğru inmiştir. Evet, hatta, yanında bir arabacı ile beraber galiba Papiyon'a girerken gördüm... Aman ne sersemlik! Allah hakkı için gebertilmeye layık insanlarız.»

Lantiye ile Jervez çalgılı kahvede güzel bir gece geçirdiler. Saat on birde kapılar kapandıktan sonra, acele etmeden geze geze eve döndüler. Soğuk biraz fazlaydı. Herkes alay alay çekiliyordu; erkekler fazla yakından şakalaştıkları için ağaçların altında ve karanlıkta katıla katıla gülen kızlar vardı. Lantiye, dişleri arasından Matmazel Amondo'nun: «Burnum kaşınıyor» şarkısını söylüyordu. Jervez sarhoş olmuş gibi, sersemlemiş, nakaratı tekrar ediyordu. Çalgılı kahvede sıcaktan çok rahatsız olmuştu. Sonra da

içtiği iki kadeh içki, pipoların du-manıyla ve yığın halindeki bütün bu kalabalığın kokusuyla karışınca, midesini bulandırıyor. Ama en çok Matmazel Aman-do, onda, kuvvetli bir izlenim bırakmıştı, kendisi halkın karşısına böyle çıplak çıkmaya hiç bir zaman cesaret edemezdi. Doğrusunu söylemeliydi, o kadının iştah artıracak bir teni vardı. Jervez, Lantiye'nin, şantöz hakkında özellikle onun kaburga kemiklerini saymış bir adam tavrıyla verdiği bilgiyi nefsi kabartan bir merakla dinliyordu.

Jervez, kapıyı üç defa çaldığı halde Boşlar kalkıp açmayınca: «Herkes uyuyor,» dedi.

Kapı açıldı. Ama içerisi karanlıktı. Jervez anahtarı istemek için kapıcı kulübesinin camına vurduğu zaman uyku sersemi kapıcı kadın, avaz avaz bir şeyler anlattı. Jervez önce hiç bir şey anlamadı. Sonra belediye çavuşu Puvason'un, Kupo'yu acayip bir kılıkta eve getirdiğini, anahtarın da kapının üstünde olması gerektiğini anladı. İçeri girdikleri zaman Lantiye:

«Hay Allah müstahakmı versin, diye söylendi. Buraya bir şeyler yapmış, leş gibi kokuyor.»

Gerçekten çok fena bir koku vardı. Jervez, kibrit ararken ıslak bir şeylere basıyordu. Bir mum bulup yakabilince, yaman

2yı

M K Y M A W İL

bir görünüş ile karşılaştılar. Kupo'nun içi dışına çıkmıştı. Odanın her tarafı berbat bir halde idi. Yatak baştan başa kirlenmiş, halı da, gece dolabı bile serpintilerle dolmuştu. Üstelik, Kupo, galiba Puvason'un, üzerine fırlatıp attığı yataktan yere düşmüş, etrafı berbatladığı pisliğin içinde horul horul uyuyordu. Bir domuz gibi oraya uzanmış kalmış, bir yanağı murdarlık içinde, açık ağzından pis kokulu nefesini üfleyerek, başı etrafında geniş bir yığın meydana getiren ıslaklığı, ağarmaya başlamış saçlarıyla süpürüyordu.

Jervez çok büyük bir öfke ile:

«Ooof! Domuz herif! Her tarafı berbatlamış... Yok, yok, köpek olsa bunu yapmaz. Köpek ölüsü bundan daha temizdir,» deyip duruyordu. İkisi de kımıldamaya cesaret edemiyorlar, ayaklarını nereye basacaklarını bilemiyorlardı. Çinko işçisi hiç bir zaman bu kadar fitil gelmemiş ve odayı bu kadar iğrenç hale koymamıştı. Onun için, bu görünüş, karısının hâlâ kendisine karşı beslemesi ihtimali olan duyguya fena bir yumruk indiriyordu. Bir vakitler eve çakır keyif, yahut olgun bir halde geldiği zaman, Jervez, yine iltifatçı davranıyor, tiksiniş görünmüyordu. Ama şimdi artık bu kadar fazla idi. Midesi bulanıyordu. Kupo'yu maşanın ucuyla bile tutmak istemiyordu. Sanki pis bir hastalıktan ölmüş bir cenazenin yanına başına uzanmasını söylemişler gibi, teninin bu murdar adamın tenine değeceğini yalnız düşünmek bile onu iğrendiriyordu.

«İyi ama, ne olursa olsun yatmak zorundayım, diye söylendi. Sokakta yatamaz ya... Amaan! Üstünden atlar geçerim.»

Sarhoşun üstünden atlamaya uğraştı ve ayağı kayıp pisliğin içine düşmemek için dolabın kenarına tutunmak zorunda kaldı. Kupo, karyolanın önünü boydan boya kesiyordu. Bunun üzerine, Lantiye, Jervez'in o gece başını kendi yastığına koyup uyuyamayacağını görerek kıs kıs güldü. Onun elini tuttu, alçak ve ateşli bir sesle:

«Jervez... Dinle, Jervez...» dedi.

Ama Jervez anlamıştı. Aceleyle onun elinden kurtuldu. Eskisi gibi ona senlibenli söyledi:

«Hayır, bırak beni... Rica ederim. Ogüst, odana git... Ben bir kolayını bulurum, karyolanın ayak ucundan girerim...»

Lantiye hâlâ:

«Jervez, bana bak, budalalık etme, diyordu. Burası çok fena kokuyor, yatamazsm... Gel, neden korkuyorsun? Sesimizi duymuyor işte, bak!» Jervez çırpıyor, başını şiddetle silkerek, olmaz diyordu. Odada kalacağını göstermek ister gibi şaşkınlıktan soyunuyordu, ipek robunu bir iskemenin üstüne atmış, birdenbire gömlekle ve iç etekliği ile kalmış, çıplak boynu ve kollarıyla bembeyaz, ortaya çıkmıştı. Karyola kendisininindi. Kendi karyolasında yatmak istiyordu, vesselam... Temiz

bir köşe bulup geçmek için iki defa daha uğraştı. Ama Lantiye usanmıyor, onun beline sarılıyor, kanını kızıştırmak için gerekli her şeyi söylüyordu. Doğrusu ya, Jervez, namusuyla yorganın altına girmesine engel olan kocası olacak düzrü, önünde; ona sahip olmak için sadece felâketinden faydalanmayı düşünen ahlâksız herif, arkasında, yaman durumda idi! Şapkacı, sesini yükseltince Jervez susması için yalvardı ve kulağını Nana ile Kupo ananın yattıkları küçük odaya vererek dinledi. Küçük kızla yaşlı kadın uyumuş olsalar gerek ki, kuvvetli bir nefes işitiliyordu.

Jervez ellerini bitiştirerek yalvarmayı kesmedi: «Ogüst, bırak beni. Onları uyandıracaksın. Aklını başına topla, başka bir gün, başka yerde... Burada olmaz, kızımın gözü önünde olmaz...»

Lantiye artık bir şey söylemiyor, gülümseyerek duruyordu. Sonra, vaktiyle ona takılmak ve başını döndürmek için öptüğü gibi, yavaşça kulağının arkasından öptü. O zaman Jervez gücünü kaybetti, kulaklarında derin bir uğultu ve vücudunda büyük bir ürperti duydu. Ama yine bir adım daha attı. Fakat gerilemek zorunda kaldı. Geçmeye imkân yoktu. Murdarlık o derece fazla idi ve koku öyle artıyordu ki, odada kalsa kendisi de yatak çarşafalarını berbat edecekti. Kupo, sarhoşluğu yüzünden, ölü gibi, ağız burun çarpık, kuştüyü şiltede yatarcasına sızmış, kolunu kanadını kımıldatacak hali yoktu. Sokaktan geçen bütün halk içeri girip karısını öpse kılı kıpır-damayacaktı.

Jervez:

«Ne yapayım! diye söylendi. Kabahat kendisinde. Elimden ne gelir... Ah ya Rabbi! Ah ya Rabbi! Beni yatağımdan kovuyor. Artık yatağım yok... Hayır, yapamayacağım, kabahat kendisinde...»

Titriyor, ne yapacağını şaşırıyordu. Lantiye de onu kendi odasına doğru iterek götürürken, Nana'nın yüzü küçük odanın camlı kapısındaki camlardan birinin arkasında gözüküyordu. Küçük kız uyanmış, gecelik gömleğiyle, yüzü uykudan sapsarı, yavaşça kalkmıştı. Kusmuk içinde yatan babasına baktı; sonra yüzünü cama yapıştırıp orada kaldı, annesinin iç etekliği, öteki adamın, karşıdaki odasına girip kayboluncaya kadar bekledi. Çok ciddi idi, gözleri nefis kabartan bir merakla tutuşmuş bir küçük fare gibi, iri iri açılmıştı.

9

O kış, Kupo ana bir nefes darlığı bunalımı geçirdi. Az daha ölecekti. Her yıl aralık ayında nefes darlığından iki üç hafta sırt üstü yatağa mihlanacağına emindi. Artık on beş yaşında değildi. Sent Antuan yortusunda altmış üçüne basacaktı. Üstelik de iri yarı olduğu halde en küçük bir hastalıkta inim inim inleyen, çok canı tatlı bir kadındı. Doktor onun gık demeden, bir öksürükte öbür dünyayı boylayacağını söylüyordu.

Kupo ana, yatakta yattığı sürece, son derece huysuz oluyordu. Gerçi Nana ile beraber yattıkları ufak odanın yüreğe ferahlık verecek bir tarafı da yoktu. Çocuğun karyola-sıyla kendi karyolası arasında ancak iki iskemle sığacak boş yer vardı. Soluk kül rengi eski bir kâğıt olan duvar kâğıdı lime lime kopmuş, sarkıyordu. Tavana yakın yuvarlak tepe camından, iç sıkıcı ve solgun bir mahzen ışığı giriyordu. Hele nefes alamayan bir insan için burası gerçekten adamı yaşlandıracak bir yerdi. Geceleri uykusu kaçtığı zaman, Kupo ana, hiç olmazsa küçük kızın uyuyuşunu dinliyor, bununla vakit geçiriyordu. Fakat gündüzleri, sabahtan akşama kadar, yanında kimse oturmadığı için söyleniyor, ağlıyor, kendi kendine saatlerce başını yastığın üstünde döndüre döndüre:

298

MEYHANE

«Aman ya Rabbi, diyip duruyordu. Ben ne talihsizmişim!.. Aman ya Rabbi, ben ne talihsizmişim!.. Beni zindanda öldürecekler, evet, zindanda öldürecekler!»

Virjini veya Madam Boş, hatırını sormak için görmeye gelecek olsalar cevap vermiyor, hemen sızıldanmaya başlıyordu.

«Ah, burada yediğim ekmek burnumdan geliyor! Yabancıların yanında olsam bu kadar eziyet çekmezdim!.. Tutup, bir fincan sıcak şey

istedim. Bir su kovası doldurup getirdiler. Çok içtiğimi kafama kakmak için bir usul... Nana da öyle, benim elimde büyüdü. Sabah olunca yalınayak fırlayıp gidiyor. Bir daha yüzünü göremiyorum. Görenler vücudum fena kokuyor sanırlar. Oysa geceleri pekâlâ uyuyor, bir tek defa uyanıp da nasılsın diye sormaz... Kısacası, fazla geliyorum. Gebermemi bekliyorlar. Eh, yakında o da olacak. Artık oğlum da benim değil, o çamaşırcı kaltağı onu elimden aldı. Eğer adaletten korkmasa beni dövecek, öldürecek.»

Gerçekten, Jervez ara sıra biraz sert davranıyordu. Dükkânın işleri fena gidiyor, ev halkı huysuzlaşıyor, ilk lakırdıda birbirini tersliyordu. Kupo, kafası yerinde olmadığı günlerden bir sabah: «Kocakarı boyuna ölümden söz ediyor, hiç de öldüğü yok!» diye bağırmış; bu söz Kupo ananın yüreğine işlemişti. Pahaliya mal olmasını kafasına kakıyorlar, eğer o olmasa büyük bir tasarruf yapacaklarını rahatça söylüyorlardı. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse Kupo ana da, gereği gibi davran-mıyordu. Örnek olarak, büyük kızı Madam Löra'yı gördüğü zaman yoksulluğundan söz ederek sızlanıyor, oğlu ile gelininin, kendisini açlıktan öldürdüklerini söylüyordu. Bütün bunlar, kızından yirmi metelik koparmak içindi. Kopartınca da bu parayı abur cubura harcıyordu. Loriyölere iğrenç dedikodular yapıyor, verdikleri on frangın nerelere harcandığını anlatıyor, çamaşırcı kadının bu parayı süse verdiğini, yeni hotozlar aldığını, köşe bucakta gizli gizli pastalar yediğini söylüyor, hatta insanın anlatmaya dili varmayacak daha murdar işler yaptığını anlatıyordu. İki üç defasında az kalsın bütün aileyi dö-vüştürecekti. Kâh bir tarafla, kâh öte tarafla bir oluyor, kısaca çekilmez bir hale geliyordu.

10 11 I n fl H 1

299

O kış hastalığının en şiddetli devresinde bir gün öğleden sonra, Madam Loriyö ile Madam Lora onun başı ucunda birleştikleri zaman, Kupo ana gözünü kırparak, eğilmelerini işaret etti. Pek güçlkle konuşabiliyordu. Yavaş yavaş fısıldadı.

«Tüy diktiler!.. Bu gece işittim. Evet, evet Paytakla şapkacı... Öyle meşguldüler ki! Kupo'ya olan oldu. Tüy diktiler!»

Öksürükten, nefesi kesilerek, kısa cümlelerle anlattı. Oğlunun bir gün önce eve kör kütük sarhoş geldiğini söyledi. Kendisi uyumadığı için bütün gürültüleri duymuş, Paytağın döşeme taşları üzerinde yürüyen çıplak ayaklarının pıtırıtısını, onu çağıran şapkacının kısık sesini, ara kapının yavaşça itilişini ondan sonra olan biten şeylerin hepsini duymuştu. Bu iş sabaha kadar sürmüş olacaktı. Saatini iyice bilemiyordu. Çünkü o kadar uğraştığı halde uykuyu yenememiş, sızmıştı.

«Asıl iğrenç tarafı şu ki, bunları, Nana da işitebilirdi, diye devam etti. Zaten her zaman derin derin uyuduğu halde rasgele, o gece, sabaha kadar kıvrandı durdu. Yatağında kor varmış gibi zıplıyor, bir sağa bir sola dönüyordu.»

İki kadın şaşmadılar. Madam Loriyö yavaş sesle:

«A kuzum, dedi, bu iş daha ilk günden başlamıştır, muhakkak...

Mademki Kupo'nun hoşuna gidiyor, bize karışmak düşmez. Ne olursa olsun, aile için şerefli bir şey değil...»

Madam Lora, dudaklarını büzerek:

«Ben olsaydım dedi, onu korkuturdum, bağıırırdım, ne olursa olsun bir şey söylerdim: «Seni görüyorum!» yahut «Jandarmalar geliyor» derdim. Bir doktor hizmetçisi bana dedi ki, böyle bir zamanda seslenince kadın o anda ölebilirmiş. Efendisi söylemiş... Paytak, olduğu yerde ölüp kalsaydı, hak etmiş olurdu. Günahı neresiyle işlediyse, cezasını da oradan bulmuş olurdu.»

Jervez'in her gece Lantiye ile buluştuğunu çok geçmeden bütün mahalle öğrendi. Madam Loriyö, komşuların yanında küskünlüğünü gürültülü bir şekilde belli ediyordu. Kardeşine, karısının tepeden tırnağa maskara ettiği bir aptala acıyordu.

Ona bakılırsa, bu rezil eve hâlâ girip çıkması, bu murdarlıkların ortasında yaşamak zorunda olan zavallı annesinin hatırı içindi. Bunun üzerine mahalle halkı Jervez'i dillerine doladı-lar. Şapkacıyı baştan

çıkaran mutlaka o idi. Zaten gözlerinden belli idi. Evet, dolaşan kötü sözlere karşı, o sinsi Lantiye, hâlâ mahallenin gözünde idi. Çünkü herkesle, aynı kibar adam tavırlarını bozmadan konuşuyor; gazetesini okuyarak kaldırımlardan yürüyor; kadınlara karşı iltifatçı ve ikramcı davranıyor; onlara vermek için yanında her zaman şekerler ve çiçekler bulunduruyordu. Mahalle, Allah Allah diyordu; şapkacı horozluğunu yapıyor. Erkek erkektir, boynuna sarılan kadınlara yüz vermesin denemez. Ama Jervez'in özrü yoktu. O, Gut Dor sokağının namusunu lekeliyordu. Loriyöler, isim anası ve isim babası olarak Nana'yı evlerine çağırıp ondan haberler almaya çalışıyorlardı. Dolambaçlı laflarla onu sorguya çektikleri zaman küçük kız işi aptallığa vuruyor, yumuşak, uzun göz kapaklarının altında gözlerinin ışıltısını söndürerek cevap veriyordu.

Bu genel hoşnutsuzluğun ortasında Jervez, sakın, ' bezgin ve bir parça uyuşuk yaşayıp gidiyordu, ilk zamanlar, kendini çok kabahatli, çok murdar görmüş, kendi kendinden iğrenmişti. Lantiye'nin odasından çıkınca ellerini yıkıyor, ıslak bir bezle, sanki vücudundaki murdarlığı temizlemek ister gibi, derisi yü-zülünceye kadar omuzlarını oğuşturuyordu. O zaman Kupo ona takılmaya kalksa, kızıyor, titreye titreye koşuyor, kocası öptükten sonra, şapkacı ona el sürmeye kalksa, Jervez bu işe de dayanamıyordu. Elinden gelse, erkek değiştirdikçe vücudunun derisini de değiştirecekti. Ama yavaş yavaş alışıyor. Her sefer silinmek çok yorucu idi. Tembellik onu gevşetiyor, mutlu olmak ihtiyacı, uğradığı can sıkıcı işlerden, olabilecek bütün mutluluğu elde etmeye onu sürüklüyordu. Hem kendisine karşı, hem başkalarına karşı hoşgörülü davranıyor, hiç kimsenin fazla üzülmemesini sağlayacak şekilde işlere düzen vermekten başka bir şeyle uğraşmıyordu. Öyle değil mi ya? Yeter ki kocasıyla âşıkı hallerinden memnun olsunlar, ev her zamanki düzeninde yürüsün, sabahdan akşama kadar güle oy-

ORHAN KEMÂL İL HALK KÜTÜPHANESİ

naya vakit geçirsinler, hepsi semiz, hepsi hayattan memnun, rahatları, keyifleri yerinde yaşasınlar. Bundan âlâ şey mi olurdu! Sonra da kendisini bu kadar üzüntüye sokmasına gerçekten lüzum yoktu. Çünkü herkes memnundu. Pekâlâ olup gidiyordu, insan fenalık yaparsa âdeta cezalanır. Düşüncesizlikle yaptığı o işi artık, âdet hükmüne girmişti. Şimdi, yemek içmek gibi, düzen içinde sürüp gidiyordu. Kupo ne zaman eve sarhoş gelse, Jervez Lantiye'nin odasına geçiyordu. Bu da haftada en az pazartesi, salı ve çarşamba günleri oluyordu. Gecelerini ikisi arasında bölmeye başlamıştı. Hatta bir gün geldi, çinko işçisi sadece fazla horladığı zaman Jervez onu uykuda bırakıyor, kendi uykusuna, rahat rahat, komşunun yastığı üstünde ara vermiyordu. Bu, şapkacıya karşı fazla dostluk beslediğinden değildi. Hayır, yalnız onu daha temiz buluyor, onun odasında daha iyi dinleniyor, kendisini orada banyoya girmiş sanıyordu. Kısacası, temiz çamaşır üzerinde kıvrılıp yatmaktan hoşlanan kedilere benziyordu. Kupo ana bu işi açıktan açığa söz konusu etmeye hiç bir zaman cesaret gösteremedi. Ama bir kavgadan sonra, çamaşırcı kadın onu tartakladığı zaman, kocakarı kinayeli sözler söylemekte kusur etmiyordu. Çok budala heriflerle çok orospu karılar tanıdığını söylüyor; bir eski yelekçi kadın olarak, açık saçık, daha acı sözler geveliyordu, ilk zamanlar, Jervez, hiç cevap vermeden, onun yüzüne dik dik bakmıştı. Sonra, kendisi de açıkça bir şey söylemekten çekinip, genel görünüşte nedenler ileri sürüp, kendini savundu. Bir karının kocası, sarhoşun biri, pislik içinde yaşayan murdarın biri olursa, o kadın, başka tarafta temizlik aramakta mazur sayılırdı. Daha ileri gidiyor, Lantiye'nin de, Kupo kadar, hatta belki ondan da fazla kocası olduğunu anlatmak istiyordu. Onu, on dört yaşında iken tanımış değil miydi? Ondan, iki çocuğu yok muydu? Eh! Bu şartlarla, her şey başışlanırdı, hiç kimse ona taş atamazdı. Tabiat kanununun gerektirdiğini yaptığını söylüyordu. Hem, onun canını sıkmasınlar di. Herkesin haddini çabucak bildirirdi. Gut Dor sokağı, o kadar temiz bir sokak değildi! Madam Vigurö, sabahdan akşama kadar, dükkanındaki kömür yığn-

larının üstünde takla atıyordu. Bakkalın karısı Madam Lö-hongr, insanın kürekle kürelemeye tenezzül etmeyeceği salyalının biri olan kaynı ile yatıyordu. Karşıkı saatçi, o gösterişçi zat, rezilce bir işten dolayı, az kalsın ağır ceza mahkemesini boyluyordu; bulvar sürtüğü hayâsızın biri olan kendi kıızıyla ilişkisi vardı. Jervez, elinin geniş bir hareketiyle bütün mahalleyi işaret ediyordu; bütün bu insanların ana, baba, çocuklar, pislikleri içinde yüzen sürü sürü, hayvanlar gibi yatan bu insanların sadece kirli çamaşırlarını ortaya sermeye kalksa bir saat sürerdi. Ey, kuzum! O neler biliyordu, dört taraftan rezillik akıyordu, etrafındaki bütün evleri zehirliyordu! Evet, evet, sefalet yüzünden, herkesin üst üste yaşadığı, Paris'in bu köşesinde, erkekle kadın, pek temiz bir matahtı doğrusu! İkisini de bir havana koyup dövseler, ortaya çıkacak mal, Sen Döni ovasındaki kiraz ağaçlarını gübrelemeye ancak yarardı. Jervez, sabrını tüketirlerse:

«Yukarı tükürmeseler daha iyi ederler, tükürükleri kendi suratlarına geliyor, diye bağıırıyordu. Herkesin çukuru ayrı, değil mi ya? Kendi bildikleri gibi yaşamak istiyorlarsa, bıraksınlar herkes de keyfi istediği gibi yaşasın... Ben her şeyi hoş görürüm, ama, tepesi üstü çirfekte dolaşan adamların, insanı tutup çirfekte sürüklememesi şartıyla.»

Bir gün, Kupo ana, daha açık açık konuşunca, Jervez, dişlerini kısarak:

«Yatağımızdasmız da, bundan faydalanıyorsunuz, demişti. Bakın size bir şey söyleyeyim, hata ediyorsunuz, görüyorsunuz ki kibar davranıyorum, sizin hayatınızı hiç bir zaman yüzünüze vurmam, çünkü! Evet, biliyorum, güzel bir hayat, Kupo babanın sağlığında, ara sıra iki, arada bir de üç erkekle beraber... Yok, öksürmeyin, sözüm bitti. İstediğim, yalnız beni rahat bırakmanızı söylemekti, o kadar!» Yaşlı kadının yüreğine iniyordu. Ertesi gün, Jervez, bulunmadığı bir sırada, Guje, annesinin çamaşırlarını istemeye gelince, Kupo ana, onu çağırdı, yatağının yanbaşıma oturttu, uzun süre yanında alıkoydu. Demircinin Jervez'e olan sevgisini biliyor, onu, olup bitenlerden, çirkin şeylerden şüphelendiği

m fi X n A İN C

ÖÜ.5

için, bir süredir düşünceli ve kederli görüyordu. Hem çene çalmak, hem bir gün önceki kavganın öcünü almak için, sanki Jervez'in fena yola sapması en çok kendisine zarar veriyormuş gibi, ağlaya sızlaya gerçeği açıkça anlattı. Guje, odadan çıktığı zaman, kederden boğuluyor, duvarlara tutunuyordu. Sonra, çamaşırcı kadın dönünce, Kupo ana, ona seslendi, kendisini Madam Guje'nin evinden çağırdıklarını; çamaşırları, ütülenmiş de olsa ütülenmemiş de olsa beraber getirsin diye haber yolladıklarını söyledi; kocakarı o kadar ateşliydi ki, Jervez dedikodunun kokusunu aldı, hazin ve kalp kırıcı bir sahnenin tehdidi altında bulunduğunu anladı.

Benzi sapsarı, eli ayağı daha şimdiden kesilmiş bir halde, çamaşırları bir sepete yerleştirdi, çıktı. Yıllardan beri Guje'-lere, bir metelik borç ödememişti. Borç hâlâ dört yüz yirmi beş franktı. Her seferinde, sıkıntıda olduğundan söz açarak çamaşır parasını alıyordu. Bundan çok utanıyordu; çünkü, demircinin sevgisinden faydalanıp, onunla alay eder gibi oluyordu. Kupo, şimdi o kadar ince düşünmüyor; Guje'nin, köşede bucakta, onun yanını belini her halde çimdiklediğini, onun için parasını almış sayılacağını söylüyordu. Ama Jervez. Lantiye ile ilişik kuracak dereceye düşmüş olduğu halde, isyan ediyor, kocasına, artık bu işe kadar mı düştüğünü soruyordu. Onun yanında, Guje için söz söylenemezdi; demirciye karşı duyduğu sevgiyi, namusunun bir köşesi gibi muhafaza ediyordu. Onun için, bu temiz insanlara ne vakit çamaşır götürse, daha merdivenin ilk basamaklarında, yüreğine bir sıkıntı basıyordu.

Madam Guje kapıyı açınca, soğuk bir tavırla:

«O! Sonunda gelebildinib, dedi. Azraile ihtiyaç olursa, çağırmak için sizi göndereceğim.»

Jervez, sıkılarak, özür dilemek için bile bir kelime söylemeye

cesaret edemeden, içeri girdi. Artık, eskisi gibi günü gününe iş görmüyor, hiç bir zaman saati saatine gelmiyor, ara sıra bir hafta beklettiği oluyordu. Yavaş yavaş, kendisini, büyük bir düzensizliğe kaptırıyordu.

304

MEYHANK

Dantelci kadın:

«Bir haftadır sizi bekliyorum, diye devam etti. Üstelik de yalan söylüyorsunuz, bana masal okusun diye çırağınızı gönderiyorsunuz. Yok, benim çamaşırlarımla meşgulmuşsunuz, yok, hemen akşamına teslim edecekmişsiniz; yok, bir kaza olmuş, çamaşır çıkını kovaya düşmüş. Ben de, bu süre içinde günümü kaybediyorum, bekliyorum, ne gelen var, ne giden, üzülüyorum. Yoo, doğru bir şey değil, bu yaptığınız... Bu sepette ne var bakalım? Bari hepsini getirdiniz mi? Bir aydır sizde kalan bir çift çarşafı, getirdiniz mi? En son çamaşırdan kalan gömlek de geldi mi?»

Jervez, yavaş sesle:

«Evet, evet, dedi, gömlek burada, işte.»

Ama, madam Guje itiraz etti. O gömlek onun değildi, istemiyordu. Şimdi de çamaşırlarını başkalarındaki ile değiştiriyorlardı, bu artık tüy dikiyordu! Daha geçen hafta, üzerinde kendi markası bulunmayan iki mendil gelmişti. Kim bilir nenin nesi çamaşır, hiç hoşuna gitmezdi. Hem, efendim, o kendi malını istiyordu.

«Çarşafılar? diye devam etti. Kayboldu, değil mi?... Bana bak kızım, ne yaparsan yap, ben çarşafılarımı yarın sabah isterim, anlaşıldı mı?»

Bir sessizlik oldu. Jervez'i, büsbütün şaşırtan şey, arkasında, Guje'nin oda kapısının aralık olduğunu duymasıydı. Demirci orada olacaktı, bunu duyuyordu; Jervez'in hiç bir cevap veremediği, bütün bu hak edilmiş sitemleri dinliyorsa, ne kötü idi! Jervez, gayet uysal, gayet yumuşak davranıyor, başını eğiyor, çamaşırları, kabil olduğu kadar hızla karyolanın üstüne koyuyordu. Ama, Madam Guje, parçaları birer birer muayeneye başlayınca, iş yine fenaya sardı.

Kadın, çamaşırları eline alıyor, sonra fırlatıyor:

«Yoo! Siz işi adamakıllı bozmaya başladınız, diyordu. Artık, her zaman tebrik edemiyorum, sizi... Evet pis iş yapıyorsunuz, çamaşırı berbat ediyorsunuz... İşte, şu gömleğin önüne bakın, yanmış, kırmalarda ütü yanığı var. Düşmeler de hep sökülmüş. Ne yapıyorsunuz da böyle bir tane düğme kalmı-

İVJt ü X

ÖVD

yor bilmem... Aaaa! Al sana bir entari, bunun için para veremem. Şunu görüyorsunuz ya? Kiri üstünde, suya bir batırıp bir çıkarmışsınız. Aşkolsun! Artık, çamaşırın kiri bile çıkmazsa...» Sustu, parçaları saydı, sonra:

«Bu ne? diye haykırdı. Getirdiğiniz bu kadar mı?... İki çift çorap, altı peçete, bir sofr a örtüsü, mutfak bezleri eksik... Siz benimle alay mı ediyorsunuz? Ütülenmiş olsun olmasın, ne varsa, geri getirsin diye haber göndermişim. Eğer bir saate kadar çırağınız, geri kalan çamaşırları alıp gelmezse, külahları değişiriz Madam Kupo, size haber vereyim.»

O sırada, Guje, odasında öksürdü. Jervez hafifçe ürperdi. Onun yanında, kendisine, nasıl muamele ediyorlardı, ya Rabbü Odanın ortasında, şaşkın, utanç içinde kalakaldı, kirli çamaşırları bekledi. Ama, Madam Guje, hesabı yaptıktan sonra, pek sessiz, pencere önündeki yerine gidip tekrar oturmuş, bir dantel atkının tamirine başlamıştı. Çamaşırcı kadın, çekine çekine: «Çamaşırlar?» diye sordu. İhtiyar kadın:

«Hayır, teşekkür ederim, bu hafta bir şey yok,» diye cevap verdi. Jervez sarardı. İşi elinden alıyorlardı. O zaman büsbütün şaşaladı, dizlerinin bağı çözüldüğü için bir iskemleye oturmak zorunda kaldı. Kendini savunmaya yeltenmedi, yalnız şu sözü söyleyebildi:

«Mösyö Guje hasta mı?»

Evet keyifsizdi, demirhaneye gideceği yerde eve dönmek zorunda kalmış, dinlenmek için biraz yatağına uzanmıştı. Madam Guje, her

zamanki gibi, arkasındaki siyah elbisesiyle, beyaz yüzünü çerçeveyeleyen papaz takkesiyle, ciddi ciddi konuşuyordu. Çivi işçilerinin gündeliğini yine indirmişlerdi; şimdi bütün işleri gören makinelerden dolayı, gündelik dokuz franktan yediye inmişti. Madam Guje, her şeyden kısıntı yapmaya başladıklarını anlatıyordu; çamaşırlarını kendisi yıkamak niyetindeydi. Kupolar, oğlunun ödünç verdiği parayı geri vermiş olsalardı, tabii, pek sırasında verilmiş olacaktı. Ama, ma-

20

demki ödeyemiyorlardı, onları elbette icraya verecek değildi. O, borçtan söz açmaya başladığı andan beri, Jervez, başını eğmiş, ilmikleri birer birer tamir eden tığ iğnesinin çevik hareketini izler gibi görünüyordu. Dantelacı kadın söyleyip duruyordu:

«Yine de, kendinizi biraz sıksanız, borcunuzu ödeyebilirsiniz. Çünkü çok iyi yiyip içiyorsunuz, çok para harcıyorsunuz, eminim... Her ay bize on frank da verseniz...»

Kendisini çağıran Guje'nin sesi, sözünü yarıda kesti.

«Anne! anne!»

Madam Guje, oğlunun yanından çabucak dönüp geldi, yerine oturunca, sözü değiştirdi. Hiç şüphesiz, demirci, Jervez'-den para istememesi için ona yalvarmıştı. Ama, beş dakika sonra, Madam Guje, hiç istemeden, yeniden borçtan söz etmeye başladı. Böyle olacağını tahmin etmişti zaten; çinko işçisi sermayeyi içkiye veriyordu, karısının hali yaman olacaktı. Onun için oğlu, sözünü dinlemiş olsaydı, o beş yüz frangı hiç vermeyecekti. Bugünkü günde de, evlenmiş bulunur, bütün ömrünce mutsuz olmak ihtimali karşısında böyle kederinden ölmezdi. Madam Guje ateşleniyor, çok sert konuşuyor; Jervez'i, Kupo ile anlaşıp oğlu olacak sersemden faydalanmaktan, açık açık suçluyordu. Evet, yıllar yılı ikiyüzlülük eden ne kadınlar vardı ki, ahlâksızlıkları, sonunda, ortaya çıkıveriyordu.

Guje, ikinci defa olarak, bu sefer daha şiddetle, annesine seslendi:

«Anne! Anne!»

Madam Guje kalktı, oğlunun yanına gitti; tekrar geldiği zaman, dantelini eline alırken:

«Gidin, dedi, sizi görmek istiyor.»

Jervez, titreyerek odaya girdi, kapıyı açık bıraktı. Bu sahne ona heyecan veriyordu, çünkü, Madam Guje'nin yanında, sevgilerinin bir itirafı gibiydi. Küçük odayı, on beş yaşında bir erkek çocuğun odası gibi, resimler asılı duvarlarıyla, daracık demir karyolasıyla, eski sessizliği içinde buldu. Guje'nin iri vücudu, Kupo annenin açığa vurduğu sırta kolu kanadı kırık, gözleri kıpkırmızı, güzel sarı sakalı hâlâ ıslak, karyolaya uzan-

mış, yatıyordu. İlk öfkesi anında, korkunç yumruklarıyla yastığını çökertmiş olacak ki, patlayan yastık yüzünden tüyler fırlamıştı.

Âdeta yavaş sesle, çamaşırcı kadına:

«Dinleyin, dedi, annem hata ediyor. Bana hiç bir şey borçlu değilsiniz, bundan söz edilmesini istemiyorum.»

Doğrulmuştu, ona bakıyordu. Gözlerine, hemen iri yaşlar doldu.

Jervez:

«Rahatsız mısınız, Mösyö Guje? diye mırıldandı. Neniz var, rica ederim?»

— Hiç bir şeyim yok, teşekkür ederim. Dün çok fazla yorulдум. Bir parça uyuyacağım.»

Sonra, yüreği burkuldu, şu feryadı önleyemedi:

«Ah! ya Rabbi! Ya Rabbi! Bu, hiç bir zaman olmamalıydı, hiç bir zaman! Yemin etmişsiniz! Halbuki, oldu işte, oldu!.. Ah! Aman ya Rabbi! Çok fazla acı çekiyorum, çekilin, gidin!»

Eliyle işaret ediyor, tatlılıkla yalvararak onu uzaklaştırı-yordu. Jervez yatağa yaklaşmadı, Guje'nin istediği gibi, çekildi; sersemdi, onu avutmak için söyleyecek söz bulamıyordu. Yandaki odadan sepetini aldı; hâlâ çıkmıyordu, bir söz bulup söylemek istiyordu. Madam Guje, başını kaldırmadan, dantel onarımına çalışıyordu. Nihayet yine o:

«Haydi bakalım! Bonsuvar, dedi, çamaşırlarımı gönderin, sonra hesabını yaparız.»

Jervez:

«Evet, öyle yaparız, bonsuvar,» diye kekeledi.

İçinde, namusluluğundan bir şey bırakıyormuş duygusuna kapıldığı bu temiz, düzgün aile yuvasına son bir bakış daha fırlatarak kapıyı ağır ağır kapadı. Yolda etrafına bakmadan ahıra dönen inekler gibi aptal aptal dükkâna döndü. Kupo ana, yatağından ilk defa olarak kalkmış, sobanın yanında, bir iskemlede oturuyordu. Ama çamaşırcı kadın, ona, hiç bir sitemde bulunmadı; fazla yorgundu, dayak yemiş gibi kemikleri ağrıyordu; hayatın en sonunda, çok acı bir şey olduğunu düşünüyordu; öleyim demekle ölmüyordu, kendi kendinin canına kıymak da olmuyordu.

Şimdi, Jervez, hiç bir şeye aldırış etmez olmuştu. Adam sen de diyen bir el hareketi yapmaya başlamıştı. Can sıkıcı her yeni olaydan sonra, günde üç övün yemek yemekten ibaret biricik zevkine dalıyordu. Dükkân, isterse yıkılsın, kendisi altında kalmasın da, sırtına bir gömlek bile almadan çıkıp gitmeye razıydı. Dükkân da zaten yıkılmaktaydı, birdenbire de-ğil, fakat sabah akşam, birer parça yıkılıyordu. Müşteriler, birer birer öfkeleniyorlar, çamaşırlarını başka yere götürüyorlardı. M. Madiniye, Matmazel Römanju, hatta Boşlar bile, Madam Fokonye'ye dönmüşlerdi; orada daha fazla düzen buluyorlardı. Üç hafta aralıksız bir çift çorabın peşinde dolaşmaktan ve bir önceki pazarın yağ lekeleri hâlâ üzerinde duran gömlekleri tekrar sırtlarına giymekten usanmışlardı. Jervez, hiç iştahını kaybetmeden, onlara uğurlar olsun diyor, hadlerini bildiriyor, murdar çamaşırlarını artık ellemek zorunda kalmayacağından dolayı pek memnun olduğunu söylüyordu. Varsın, bütün mahalle çekilip gitsin, daha iyi, koskoca bir yağmur murdarlıktan kurtulurdu; sonra, iş bir o kadar azalmış olurdu. Şimdilik, müşterileri, yalnız, takıntıda hesap bırakanlar, batakcılar; çok pis koktuğu için, çamaşırını, Növ sokağındaki çamaşırcılardan hiç birinin yıkamak istemediği Madam Godron gibi kadınlardan ibaret kalmıştı. Dükkân mahvolmuştu; Jervez, elinde kalan son işçisi Madam Pütua'yı da işten çıkarmak zorunda kalmıştı; büyüdükçe hayvanlaşan, cırağı şaşkaloz Ogüs-tin'le yalnız kalmışlardı. İkisi yalnız oldukları halde bile, her vakit görülecek işleri bulunmuyordu; ara sıra, bütün öğleden sonraki vakitlerini, taburelerin üstünde siftinmekle geçiriyorlardı. Kısacası, tam bir tekerlenişti bu. İflâs kokusu vardı.

Tembellik ve sefalet başladıkça, tabii pislik de beraber başlıyordu. Vaktiyle Jervez'in övündüğü o gök rengi, güzel mavi dükkân tanınmayacak hale gelmişti. Vitrinin, yıkanması unutulmuş tahtaları ve camları, yukarıdan aşağı arabalardan sıçramış zifoslarla örtülüydü. Raflarda, pirinç telin üzerinde, hastanede ölmüş müşterilerden kalan, kül rengi üç pırtı asılı duruyordu. İçerinin görünüşü daha acıktıydı. Tavanda kuruyan ça-

maşırların buğusu, kâğıdın kolasını gevşetmişti; pompadur Hint kumaşı taklidi kâğıt, toza bulanmış örümcek ağları gibi lime sallanıyordu; iri maşa ile dürtüle dürtüle kırılan, delinen soba, bir köşede, hırdavatçı dükkanındaki hurda dökme parçaları gibi duruyordu; tezgâh, kahve ve şarap lekeleriyle, reçel sıvışıklarıyla, pazartesi günleri kapış kapış yenen yemeklerin yağlarıyla dolu, bir kışla dolusu askere sofralık etmiş gibi idi. Bütün bunlardan başka, içeriyi, ekşi bir kola kokusu, küfle karışık bir yanık yemek ve kir kokusu kaplıyordu. Ama Jervez, bunların ortasında pek rahat ediyordu. Dükkânın kirlendiğini görmemişti; kendini bırakıyor, yırtık kâğıda, kirli tahtalara alışıyordu; nasıl ki yırtık eteklik giymeye, kulaklarını da artık yıkamamaya alışmıştı. Hatta, pislik, içine çömelip oturmaktan hoşlandığı sıcak bir yuva haline gelmişti. Etrafa dandinide bırakmak, tozun delikleri tıkamasına, her tarafı pamukçuklarla örtmesine aldırış etmemek; çevresinde, evin, bir tembellik uyusukluğu içinde ağırlaştığını duymak öyle bir zevkti ki, Jervez, bu zevkle sarhoş oluyordu. Her şeyden önce, ona rahat lâzımdı; üst tarafı vız geliyordu. Borçlar, gitgide arttığı halde, artık onu üzmüyordu. Eski dürüstlüğüne kaybediyordu; borçların verilip verilmeyeceği belli değildi; Jervez, bunu bilmemeyi de daha

iyi buluyordu. Bir dükkân veresiyeyle keserse, bitişik dükkâna gidip başka bir veresiye hesabı açtırıyordu. Artık mahalleden geçmiyordu, on adımda bir yol değiştiriyordu. Yalnız Gut Dor sokağında bile, artık kömürkünün, bakkalın, yemişçi karının önünden geçmeye cesareti yoktu; bu yüzden, çamaşırhaneye giderken Puvassoniye sokağından dolaşmak zorunda kalıyor, tam on dakikalık yol yürüyordu. Dükkâncılar, gelip ona, dolandırıcı diye çıkışıyorlardı. Bir akşam, Lantiye için aldığı eşyaları satmış olan adam, konu komşuyu ayağa kaldırdı; bar bar bağılıyor, parasını vermeyecek olursa, eşyayı toparlayıp götürceğini, satıp, alacağını böylece kurtaracağını söylüyordu. Tabii, böyle olaylar karşısında eli ayağı zangır zangır titriyordu; ancak, dayak yemiş bir köpek gibi silkinip kendine geliyor, çabucak unutuveriyor, akşamına, misk gibi, karnını doyuruyordu. Bu küstah adamlar, artık canını sıkmaya başlıyorlardı! Parası yoktu işte, para kesecek değildi ya! Hem, çaldıklarına sayınlara, beklesinlerdi, patlamıyorlardı ya. Sonra Jer-vez, kovuğuna çekilip uyuyor, günün birinde çaresiz patlak verecek olan şeyi düşünmemeye gayret ediyordu. Top atacaktı, o kadar! Ama, o güne kadar rahatsız edilmek istemiyordu. Kupo ana, iyileşmişti. Ev, bir yıl daha, orsa boca yuvarlandı. Yazın, tabiatıyla, iş biraz daha fazla oluyor, dış bulvar yosmalarının beyaz eteklikleri ve basma fistanları temizlenmeye geliyordu. Yavaş bir tekerleniş başlıyor, her hafta sefaletle biraz daha dalıyorlardı; ama böyle olmakla beraber, kâh iyi, kâh kötü günleri oluyordu; bazı akşamlar, boş yemek dolabının karşısında karınlarını oğuşturuyorlar, arada bir patlayacak kadar dana eti yiyorlardı. Artık, Kupo ananın, sokaktan içeri girdiği yoktu; önlüğünün altında saklı çıkınlarla, gezmeye gider gibi, durmadan, Polonso sokağındaki Rehin Sandığına gidiyordu. Sırtını kamburlaştırıyor, kiliseye giden bir sofı kadın gibi eğik ve uyur bir hal alıyordu. Çünkü, para ile oynamaktan zevk duyuyor, tuvalet eşyası satan esnafla alışveriş etmek; eski mahalle kadınlığı tutkularını okşuyordu. Polonso sokağındaki Rehin Sandığı memurları onu iyi tanıyorlar, kendisine, "Dört frank ana,, diyorlardı; çünkü, iki meteliklik tereyağı kadar ufak çıkınlar karşılığı üç frank verdikleri zaman, hep dört frank istiyordu. Jervez, neredeyse, evi haraç mezat satacağı. Ona bir rehin düşkünlüğü gelmişti, saçlarına ödünç para verseler, kafasını tıraş ettirmeye hazır. Çok rahat şeydi; dört librelik bir ekmek almak için para gerekince, insan, bu parayı Rehin Sandığına gidip almaktan kendini alamıyordu. Çamaşırlar, esvaplar, avadanlıklara ve ev eşyasına varıncaya kadar bütün pılı pırtı orayı boyluyordu. İlk zamanlarda, Jervez, alışverişin yolunda olduğu haftalardan faydalanarak rehindeki eşyayı kurtarıyor, ertesi hafta tekrar rehine koyuyordu. Sonra malına önem vermemeye başladı, süresini geçirdi, rehin alındıklarını sattı. Yalnız bir şeye yüreği yandı; o da, eve hacze gelen bir icra memuruna yirmi franklık bir senedin bedelini ödemek üzere masa saatini rehine koymasındı. O zamana kadar, ölürüm

m.

x n a j n

311

de saatime el sürmem, diye yemin ediyordu. Kupo ana, saati bir şapka kutusuna koyup götürdüğü zaman, Jervez, elinden serveti alınmış gibi, kolları gevşek gevşek iki yanına sarkık, gözleri ıslak, bir iskemleye yığılmıştı. Ama, Kupo ana elinde yirmi beş frankla dönüp gelince, bu umulmadık ödünç para, bu beş frank kâr, onu teselli etti; yalnız bu beş franklık paranın şerefine içmek üzere, bir kadeh içinde dört meteliklik rakı alıp gelmesi için, yaşlı kadını hemen sokağa gönderdi. Şimdi, aralarında iyice anlaştıkları zaman, tezgâhın bir köşesinde, yarı yarıya rakı ile frenk üzümü karışık içki içiyorlardı. Kupo ana, dolu kadehi, bir damlasını bile dökmeden, önlüğünün cebine koyup getirmekte eşsiz idi. Komşuların bilmesine lüzum yoktu, değil mi ya? Oysa, komşular çok iyi biliyorlardı. Yemişçi kadın, işkembeci kadın, bakkal çıraqları:

«Bak kocakarı Rehin Sandığına gidiyor.»

Yahut:

«Bak! Kocakarı kadehini cebine koymuş, götürüyor.» diyorlardı. Bu da, her zaman olduğu gibi, mahalleliyi Jervez'e karşı kıskırtıyordu. Ne var, ne yok, satıp yemekle vakit geçiriyordu, çok sürmeyecek, sermayeyi kediye yükleyecekti. Evet, evet, üç dört lokma daha, ondan sonra dükkânın yerinde yeller esecekti. Bu genel yıkımın ortasında, Kupo geliyordu. Bu sarhoş kerata sıhhatle doluydu. Rakı ve vitriyol onu basbayağı şişmanlatıyordu. Çok yemek yiyor, insanı öldürür diye içkiye kabahat bulan o Loriyö keratasına aldırış etmiyor, yağdan, davul derisi gibi gergin karnına vurarak karşılık veriyor; bir gezgin dişçinin arayıp da bulamayacağı kadar mükemmel davul sesleri çıkarıyor, sanki çalgı çalıyordu. Ama, karnı olmadığı için canı sıkılan Loriyö, bunun sarı yağ, zararlı yağ olduğunu söylüyordu. Böyle olduğu halde, Kupo, sağlığı için, bu sefer daha fazla içip sarhoş oluyordu. Kırçıl, kıvrırcık saçları, alev gibi yükseliyordu. Maymun çeneli içkici yüzü kararıyor, mor şarap rengi alıyordu, yine de zevkinden başka bir şey düşünmüyor, karısı sıkıntıdan söz edecek olsa onu tartaklıyordu. Bu

612

MEYHAJNIS

pürüzlü işlerle uğraşmak erkeklerin işi miydi? Ama ambarda ekmek yokmuş, bu ona dert değildi. O, sabah akşam, yiyeceğini önünde hazır bulmak istiyor, bunun nereden geldiğini hiç arayıp sürmüyordu. Haftalarca çalışmadığı zamanlar, daha güç beğenir oluyordu. Bir yandan, Lantiye'nin omuzuna şaplaklar indiriyor, onunla şakalaşıyordu. Karısının uygunsuzluğunu, tabii, bilmiyordu; daha doğrusu, Boşlar, Puassonlar filan, onun hiç bir şeyden şüphelenmediğine yemin billah ediyorlar, işi eğer haber alırsa pek fena olacağını söylüyorlardı. Ama öz kız kardeşi Madam Lora baş sallıyor, bu işten hoşlanan ne kocalar tanıdığını söylüyordu. Bir gece, Jervez'in kendisi, şapkacının odasından dönerken, karanlıkta, kışına bir şaplak yemiş, donakalmıştı; sonra, karyolanın kenarına çarptığını sanarak içi biraz rahat etti. Gerçekten durum çok korkunçtu; kocası onunla şakalaşıp eğlenemezdi. Lantiye'nin de zayıfladığı yoktu. Kendisine çok iyi bakıyor, tokasını sıkamak veya gevşetmek endişesiyle aralıksız bir korku içinde, karnını, pantolonunun kemeriyle ölçüyordu. O halinden çok memnundu; zarif olmak kaygısıyla, ne şişmanlamak, ne zayıflamak istiyordu. Bu nedenle yiyecek işinde güç beğenirlik ediyor, bütün yemekleri, kilosunda değişiklik yapmamak temeline göre hesaplıyordu. Evde bir metelik bulunmadığı zaman bile, yumurta, pırzola gibi hem besleyici, hem hafif şeyler istiyordu. Bacıyı kocasıyla paylaşmaya başlayalı, evin içinde, kendisini, büsbütün yarı yarıya ortak tutar olmuştu; ötede beride sürünen yirmi metelikleri topluyor, Jervez'i emir kulu gibi kullanıyor, homurdanıyor, avazı çıktığı kadar bağırıyor, çinko işçisinden daha fazla ev sahibi tavırları takınıyordu. Kısacası, ev, iki kocalı bir kadının eviydi. Sığıntı koca daha işini bilir takımdan olduğu için, kendine yontuyor, kadında, sofrada ve nerede olursa, her şeyin en iyi tarafını kendine ayırıyordu. Kupoların kaymağını alıyordu. Artık, başkalarının yanında, hiç sıkılmadan, ev sahipliği taslıyordu. Na-na gözdesiydi, çünkü, uslu küçük kızları severdi. Oğlan çocuklar, kendi başlarının çaresine kendileri bakmalıdır fikrinde olduğu için, Etiyen'le, gitgide daha az uğraşıyordu. Kupo'yu ara-

ölö

maya bir gelen olursa, Lantiye, ayağında terlik, sırtında gömlek, rahatsız edilmiş bir koca haliyle dükkân arkasından boy gösteriyor, Kupo hesabına cevap veriyor, arada ayrı gayrı olmadığını söylüyordu. Bu iki efendi arasında, Jervez'in dört başı mamur değildi. Allaha şükür sağlığından şikâyeti yoktu. O da fazla şişmanlıyordu. Ama, bakılmak isteyen, gönlü hoş edilmek gereken iki erkekle uğraşmak, çoğu zaman gücünü aşan bir işti. Bir koca bile insanı çileden çıkarmaya yeterdi! Asıl fenası, bu kerataların, çok iyi anlaşmaları idi. Hiç kavga etmiyorlardı; akşamları, yemekten sonra, dirseklerini

masanın kenarına dayayıp, biribirinin yüzüne gülüyorlardı; biribirini arayan ve zevkine bakan kediler gibi, bütün gün, biribirine sürtünüp duruyorlardı. Eve öfkeli döndükleri günler, öçlerini ondan alıyorlardı. Haydi bakalım! Vur abalıya! Jervez'in sırtı dayanıklıydı; bir arada avaz avaz haykırdıkça dostlukları artıyordu. Haddi varsa karşılık versin, ilk zamanlar, biri bağırdıkça, Jervez, ötekine göz ucuyla işaret ederek yalvarır, gönül alıcı bir söz koparmaya çalışırdı. Ama, hiç başarılı olamazdı. Şimdi ise, tam anlamıyla top gibi yusyuvarlak olduğu için, kendini tartaklamaktan zevk duyduklarını anlamış, aşağıdan alıyor, iri omuzlarını eğiyordu. Ağzı çok bozuk olan Kupo, ona, iğrenç kelimelerle söz söylüyordu. Lantiye, tersine, söyleyeceği uygunsuz lafları seçiyor, hiç kimsenin kullanmadığı kelimeler buluyor, bunlar, Jervez'in daha fazla gücüne gidiyordu.

Bereket ki insan her şeye alışıyor; iki erkeğin fena sözleri, haksız davranışları, sonunda, ince cildinin üzerinden, bir muşambadan kayar gibi kaymaya başlamıştı. Hatta, öfkeli olmalarını daha iyi buluyordu; çünkü, nazik davrandıkları zaman, kendisini daha fazla rahatsız diyorlar, durmadan peşi sıra dolaşıyorlar, rahat rahat bir bone ütölemesine meydan bırakmıyorlardı. Öteberi pişirmesini istiyorlardı; biri tuzla, öteki tuzlama diyordu; birine hayhay, ötekine vayvay demeye, ikisini de pohpohlamaya, ikisini de okşamak zorunda kalıyordu. Hafta sonunda, kafası kazan gibi, vücudu kırık dökük, sersem, boş bakışlı bir şey oluyordu. Bu kadar didinmek bir kadını yıpratırdı.

Evet, Kupo ile Lantiye onu düpedüz yıpratıyorlardı; mum için denildiği gibi, onu iki ucundan tutuşturuyorlardı (1). Şüphe yok ki, çinko işçisinin öğrenimi yoktu; ama şapkacı çok okumuştı, daha doğrusu, pis adamların, temiz gömlek altında murdar bir vücut taşımaları gibi, onun da öğrenimi vardı. Jer-vez bir gece rüyasında, kendini bir kuyu kenarında gördü; Kupo yumrukla itiyor, Lantiye, daha çabuk atlasın diye geçreklerini gıdıklıyordu. Bu rüya, hayatına benziyordu işte! Çok iyi ders alıyordu, gitgide işi gevşetmesinde şaşılacak bir şey yoktu. Mahalleli, onun kötü huylar edindiğini söyleyerek kabahat bulmakta çok haksızdılar; çünkü, felâketine yol açan kendisi değildi. Ara sıra, düşündükçe, vücudunda bir ürperti dolaşıyordu. Sonra, işin daha kötü bir şekil alabileceğini düşünüyordu. Söz gelişi, insanın, iki kolunu birden kaybetmektense iki kocalı olması hayırlıydı. Jervez, böyle düşündükçe kendi durumunu, daha buna benzer niceleri gibi tabii buluyor ve bu durum ortasında, kendisine göre, ufacık bir mutluluk hazırlamaya çalışıyordu. Ne kadar kalender ve uysal olmaya başladığı sununla meydandaydı ki, ne Kupo'dan, ne de Lantiye'den nefret ediyordu. Gete tiyatrosunda, bir piyeste, âşıkı için kocasından nefret eden ve onu zehirleyen bir orospu görmüştü. Kendi kalbinde buna benzer hiç bir şey duymadığı için hiddetlenmişti. Üçü bir arada, uzlaşarak yaşamak daha akıllıca değil miydi? Yok, yok, böyle uygunsuzluğa lüzum yoktu; Zaten, hoşla gider tarafı olmayan hayatı, böyle şeyler büsbütün berbat ederdi. Kısacası, eğer çinko işçisi ile şapkacı kendisini daha az yorsa-lar ve daha az azarlasalar, borçlara karşı, tehdidi altında bulundukları sefaletle karşı, Jervez yine de pek rahat edecek, pek memnun olacaktı.

(1) "Brûler la chandelle par les deux bouts,, harcamak, aşırı masraf yapmak anlamına bilinen şekilde kullanmayıp, "mum için denildiği gibi,, tarzında yazdığından olduğu gibi çevrildi.

MEYHANE

315

Sonbahara doğru, evde geçimsizlik ne yazık ki daha fazla arttı. Lantiye, zayıfladığını iddia ediyor, her gün biraz daha surat asıyordu. Her şeye söyleniyor, fazla miktarda pişen patates yemeklerini beğenmiyor, bu kaba yemeği ne zaman yese karnının ağrıdığını söylüyordu. Artık, en küçük ağız dalaşı kavga haline geliyordu; evdeki sefaletin nedenini birbirlerine yüklüyorlar, yataklarına çekilip uykuya yatmadan önce, güç belâ barışıyorlardı.

Yiyecek kepek olmayınca, eşeklerin tepiştiklerini herkes bilir. Lantiye işin kötüye gittiğini sezinliyor, sermayenin kediye yüklendiğini, temize havale edildiğini anladıkça fena halde öfkeleniyor; Allaha ısmarladık deyip, kendine başka kapı aramak zorunda kalacağı günün yaklaştığını anlıyordu. Kovuğuna alışmış, ev halkının dikkatleri ortasında, kendi evindeymiş gibi rahat etmeye başlamıştı; cennet gibi bir yerd, buradaki rahatını hiç bir yerde bulamazdı. İnsan, gırtlacağına kadar tıka basa doyduktan sonra, hâlâ tabağında yiyecek kalır mı? Lantiye, son olarak, kendi karnına öfkeleniyor demektir; çünkü evin varını yoğunu kendi midesine indirmişti. Ama, o, hiç böyle düşünmüyordu; iki yıl içinde böyle alabora oldukları için ötekilere fena halde kin besliyordu. Doğrusu, Ku-polar, hiç dayanıklı insanlar değillerdi. O zaman, Jervez'e, idareli bir kadın olmadığını söyleyerek çıkıştı. Hay Allah belâsını versin! Şimdi halleri nice olacaktı? Tam da, mükemmel bir iş yapacağı sırada, ahbaplar kendisini yarı yolda bırakıyorlardı. Bir fabrikada altı bin frank maaş bulmuştu, bütün aileyi lükse kavuşturacak bir paraydı bu.

Aralık ayında, bir akşam, hava ile karın doyurdular. Evde ağza atacak lokma yoktu. Lantiye, çok tasalı, erkenden sokağa çıkıyor; yemek kokusunun yüzleri güldürdüğü başka bir düşecek yer bulmak için, kaldırımları arşınılıyordu. Çıkıp gitmeden sobanın yanında saatlerce oturup düşündü. Sonra birdenbire, Puason'a karşı büyük bir dostluk gösterdi. Belediye çavuşu ile, artık Badinge diye alay etmiyor, imparatorun, belki de iyi bir adam olduğunu söyleyip onun sözünü tasdik edecek kadar ileri gidiyordu. Hele Virjini'yi çok beğenir gibi görünüyor, onun, akli başında bir kadın olduğunu, işini mükem-

316

MEYHANE

mel surette yürüteceğini söylüyordu. Meydanda bir şeydi, Pua-son'u pohpohluyordu. Hatta evlerinde kiracı olmayı kurduğu kestirilebilirdi. Ama, Lantiye'nin bundan daha karışık, gizli bir maksadı vardı. Virjini, bir dükkân açmak istediğini ona söylediği için, Lantiye onu koltukluyor, bu projenin gerçekten mükemmel olduğunu söylüyordu. Evet, Virjini, uzun boyu, sevimliliği ve hamaratlığıyla, tam ticaret için yaratılmış bir kadındı. Hiç şüphe yok, istediği kadar para kazanabilirdi, mademki, halasının mirasını almıştı, sermaye çoktan beri hazırda, bir mevsimde çıkardığı dört buçuk fistanla uğraşmayı bir tarafa bırakıp ticarete atılmakta çok haklıydı. Lantiye, servetler kazanmakla uğraşan kimseleri sayıyor, sokağın köşesindeki yemişçi kadını, dış bulvarda, çanak çömlek satan küçük dükkânın sahibi kadını örnek olarak gösteriyordu. Çünkü, tam para kazanılacak zamandı, tezgâhta biriken süprüntüleri satılığa çıkarsan, alıcı vardı.

Ama Virjini karar veremiyordu. Kiralayacak bir dükkân arıyor, mahalleden ayrılmak istemiyordu. Bunun üzerine, Lantiye'nin, onu köşelere çekip, ara sıra on dakika, yavaş sesle konuştuğu oldu. Ona, zorla bir şey kabul ettirmeye uğraşır bir hali vardı. Virjini, artık, olmaz demiyor, bildiği gibi hareket etmesine izin verir gibi görünüyordu. Aralarında bir şey olduğu anlaşılıyordu, birbirlerine göz kırpmıyorlar, teker kelimelik sözlerle konuşuyorlar, el sıkışlarına varıncaya kadar her hareketlerinde hissedilen sinsî bir kumpas kuruyorlardı. O andan sonra, şapkacı, kuru ekmeğini yerken, Kupoları, sinsî bakışları yle gözetlemeye başladı; yine çalçeneliğini adamakıllı ele almış, durmadan, usandırıcı sızlanmalarla onları sersem ediyordu. Jervez, bütün gün, onun, hoş görünmek için, sayıp döktüğü bu sefaletin ortasında yüzüyordu. Kendini düşünerek söylüyor sanmaslardı, ha! Dostlarıyla beraber, gerektiği kadar aç kalmaya hazırda. Yalnız şu var ki, durumun olduğu gibi görülmesini sağduyu gerektiriyordu. Mahallede, ekmekçiye, kömürcüye, bakkala, başkalarına en az beş yüz frank borç vardı. Fazla olarak, iki taksit kira borcu, yani iki yüz elli frank daha vardı. Hatta, bu parayı ocak ayının birinde vermezlerse, mal

MEYHANE

sahibi Maresko, onları kapı dışarı atacağını söylüyordu. Sonra da, ne var ne yok, her şey Rehin Sandığına yatırılmıştı; götürülecek üç franklık öteberi bile kalmamış, ev, o kadar temize havale edilmişti ki, duvarlarda, çivilerden başka bir şey yoktu. Jervez'in, eli ayağı gevşiyor, bu hesabın içinden çıkamıyor, öfkeleniyor, masaya yumruklar indiriyor, yahut, budala gibi ağlamaya başlıyordu. Bir akşam:

«Ben yarın gidiyorum, diye haykırdı!.. Böyle korku içinde yaşamaktansa, dört tarafa takıp evden savuşmak, kaldırımda yatmak daha iyi.»

Lantiye, sinsî sinsî:

«Birini bulsanız, kontratı ciro etmek daha akıllıca bir hareket olur, dedi... Dükkânı bırakmaya ikiniz de karar verecek olursanız...»

Jervez, onun sözünü, şiddetle kesti: «Aman, hemen, şimdi!.. Ne iyi olur, kurtulurum!» O zaman, şapkacı gayet pratik davrandı. Kontratı ciro ederken, yeni kiracıdan, ödenmemiş kalan iki taksiti her halde alabilirlerdi. Sonra, Puasonların lafını açtı, Virjini'nin bir dükkân aramakta olduğunu hatırlattı. Bu dükkân belki işine gelirdi. Aynen böyle bir yer Özlediğini şimdi hatırlıyordu. Ama çamaşırcı kadın, Virjini adı geçer geçmez, birdenbire sakinleşmişti. Düşünecekti. İnsan, öfkeliyken, evini bırakacağını, başını alıp gideceğini her zaman söylerdi, ama, düşününce, iş o kadar kolay görünmüyordu.

Ertesi günler, Lantiye, aynı tıraşını tekrar edip durduysa da, Jervez bundan daha fena durumlarda kaldığı halde, işin içinden sıyrıldığı cevabını veriyordu. Yağma yok! Dükkânın elinden gitmesi kendisine ekmek kazandırmazdı. Aksine, yeni işçiler tutacak, yeni müşteriler bulacaktı. Bunları söylemekten maksadı, kendisini, masrafların altında ezilmiş, kaybettiği sermayeyi tekrar ele geçirmek umudundan tamamiyle mahrum gösteren şapkacının kuvvetli nedenleriyle savaşıyordu. Ama, Lantiye, Virjini'nin adını tekrar söylemek patavatsızlığında bulununca, Jervez, öfkeyle inat etti. Hayır, hayır asla!

318

MEYHANE

O, Virjini'nin iyi niyetinden, öteden beri şüphe ediyordu; Vir-jini dükkâna göz koymuşsa, bunun sebebi, kendisine hakaret etmektir. Dükkânı, sokaktan geçen rasgele bir kadına belki verirdi de, top atmasını her halde yıllardan beri bekleyen bu ikiyüzlü kariya vermezdi. Ha! Mesele anlaşılıyordu; o orospunun kedi gözüne benzer gözlerinde sarı kıvılcımların niçin çaktığını şimdi anlıyordu. Evet, Virjini'nin, çamaşırlanede kışına yediği kötek içine dert olmuştu, gizli gizli kin besliyordu. Eğer bir dayak daha yemek istemiyorsa, bu hıncı gizlemekle kendini sakınmış olurdu. Hem de bu iş uzun sürmeyecekti, kışını şimdiden hazırlayabilirdi.

Lantiye, bu fena sözler taşkınlığı karşısında, önce Jervez'e haddini bildirdi; ona, kasma kafalı, herze kumkuması, madam zırtullah, dedi. Kupo'yu andavallı yerine koydu, bir dostuna karşı, karısını saygı göstermeye zorlamaktan âciz olduğunu söyledi. Sonra, öfkenin, işi tamamiyle berbat edeceğini anladığı için, başkalarının işleriyle bundan sonra kesinlikle uğraşmayacağını, çünkü insanın fena muamele ile karşılaştığını söyledi. Gerçekten, mukavelenin ciro edilmesi meselesini daha fazla kurcalamaz görünmüştü. Bu işten tekrar söz etmek ve çamaşırcı kadın kandırmak için fırsat gözlüyordu.

Ocak gelmiş, rutubetli ve soğuk, berbat bir hava başlamıştı. Bütün aralık ayını öksürmekten tıkanmalarla geçiren Kupo ana, haçı suya atma yortusundan sonra, yatağa mihlanıp kaldı. Bu, onun huyuydu; her kış, bunu beklerdi. Ama bu kış, yanındakiler, Kupo ananın, odasından ancak ölüsünün çıkabileceğini söylüyorlardı; Kupo ana, hâlâ iri yarı ve semizdi ama, bir gözü artık görmüyordu, yüzünün yarısı çarpılmıştı; kötü kötü öyle bir hırıldayışı vardı ki, doğrusu, adamakıllı, tahtalı köyden haber veriyordu. Çocukları, onun icabına bakacak değildi, elbette; ancak, o kadar uzun zamandır sürüklenip duruyordu ve o kadar fazla geliyordu ki, herkes için bir kurtuluş çaresi gibi, ölümünü için için diliyorlardı. Bu ölüm, onun kendisi

için de çok daha hayırlı olacaktı, çünkü, yaşayacağı kadar yaşamıştı, eh, bir insan, yaşayacağı kadar yaşayınca, artık gözü arkada kalmazdı, değil mi ya? Çağırılan doktor, bir kere

019

gelmiş, bir daha uğramamıştı. Yalnız, büsbütün baştan atmamak için, ona, sıcak ilâçlı sular veriyorlardı. Saat beşte odasına gidiyorlar, hâlâ yaşayıp yaşamadığına bakıyorlardı. Nefesi öyle tıkanıyordu ki, artık lakırdı edemez olmuştu, ama, sağlam kalan, canlı tek gözüyle, herkese, dik dik bakıyordu; bu gözde de, pek çok manalar vardı, gençliğe özlemler, yakınlarını kendisinden kurtulmak hususunda pek sabırsız görmenin verdiği acılar, geceleyin, artık hiç çekinmeden, yatağından gömlekle kalkıp camlı kapıdan içerisini gözetleyen o ahlâksız Nana'ya karşı öfkeler vardı.

Bir pazartesi akşamı, Kupo, eve sarhoş geldi. Annesinin hayatı tehlikeye gireli, sürekli bir yürek sızlaması içinde yaşıyordu. O, yatağa yatıp horul uyuduktan sonra, Jervez, bir süre daha etrafta dolaştı. Gecenin bir kısmını, Kupo anayı beklemekle geçiriyor, uyumuyordu. Bundan başka Nana gayet cesur davranıyor, her zaman ihtiyar kadının yanında yatıyor, eğer onun öldüğünü işitirse, herkese haber vereceğini söylüyordu. O gece, küçük uykuda olduğu, hasta da rahat rahat uyur görüldüğü için, çamaşırcı kadın, odasından kendisini çağıran, gelip bir parça dinlenmesini öğütleyen Lantiye'nin, sonunda sözünü dinledi, oraya gitti. Yalnız bir tek mum yaktılar, dolabın arkasına, yere koydular. Ama saat üçe doğru, Jervez, bir sıkıntı ile, titreye titreye, birdenbire yataktan fırladı. Vücudundan, soğuk bir nefes geçtiğini hisseder gibi olmuştu. Mum yanıp bitmişti; şaşkın şaşkın, telâşlı elleriyle, karanlıkta etekliğini taktı. Ancak, küçük odada, eşyalara çarpa çarpa arandıktan sonra, bir ufak lamba bulup yakabildi. Karanlıkların koyu sessizliği ortasında, yalnız, çinko işçisinin horultusu, bir çift kaim ses halinde işitiliyordu. Nana, sırtüstü yatmış, kabaran dudaklarından hafif bir soluk çıkıyordu. Jervez, lambayı eğdi, iri iri gölgeler zıplatan ışığı Kupo ananın yüzüne tuttu, ihtiyar kadının yüzü bembeyazdı, başı yana düşmüştü, gözleri açıktı. Kupo ana ölmüştü. Çamaşırcı kadın, hiç bir feryat koparmadan, vücudu buz kesilmiş bir halde, ihtiyatlı adımlarla Lantiye'nin odasına döndü, geldi. Lantiye tekrar uykuya dalmıştı. Eğildi, hafif sesle:

«Bana bak, tamam, ölmüş,» dedi. Lantiye, önce, uyku sersemliğiyle homurdandı: «Rahat bırak beni, canım, yat... Mademki ölmüş, bir şey yapamayız ki...»

Sonra, bir dirseğine dayanarak doğruldu: «Saat kaç? diye sordu.

-Üç.

- Daha üç mü? Yat öyleyse. Hasta olacaksın... Sabah olsun, düşünürüz.»

Ama Jervez onu dinlemiyor, elbiselerini giyiniyordu. O zaman, Lantiye, kadınların kafasına söz girmez diye söylene söylene yorganına sarındı, duvara döndü. Evde ölü olduğunu elâleme haber vermek için acele etmeye lüzum var mıydı? Gece yarısı, sıkıntı verici bir şeydi bu; Lantiye, kara düşüncelerle uykusunun kaçtığını görerek öfkeleniyordu. Bu arada, Jervez, eşyasını, firketelerine varıncaya kadar toplayıp odasına götürdükten sonra oturdu, şapkacı ile bir arada yakalanmak korkusu olmadan, rahat rahat hiçkirmaya başladı. Aslına bakılırsa, Kupo anayı seviyordu; ilk anda, onun öbür dünyaya gitmek için bu kadar uygunsuz bir saati seçmesine sadece canı sıkılmış ve korkmuştu; şimdi büyük bir keder duyuyordu. Sessizlik ortasında, yalnız başına, başıra başıra ağladığı halde, çinko işçisi hâlâ horluyordu, hiç bir şey işitmiyordu; Jervez seslenmiş, tartaklamış, sonra, uyanırsa bir de onunla uğraşmak gerekeceğini düşünerek, rahat bırakmaya karar vermişti. Ölünün yanma tekrar girdiği zaman, Nana'yı, yatağında oturmuş, gözlerini oğuşturmakla uğraşır buldu. Çocuk, işi anladı, o ahlâksız yumurcak merak yüzünden, büyük anasını daha iyi görmek için, kafasını ileri uzattı. Hiç bir şey söylemiyordu; çocuklardan saklanan ve onlara yasak edilen ayıp bir şey gibi iki gündür beklediği bu ölünün karşısında, bir parça

korkuyordu; şaşırılmıştı ve merakı yatışmıştı. Son nefeste, hayatın zor-lamasıyla zayıflayan bu beyaz yüz karşısında, kedi yavrusu gibi iri gözbebekleri büyüyor, ahlâksız küçük kızların üstüne vazife olmayan şeyleri gözetlemek için camekânlı kapının arkasını tıllıyor

a w

321

sına kakılıp kaldığı zamanlardaki gibi, sırtının uyuştüğunu hissediyordu.

Annesi ona yavaş sesle:

«Haydi, kalk, dedi. Burada kalmanı istemiyorum.» Nana, başını arkaya çevirmiş, gözlerini ölüden ayırmadan, istemeye istemeye yataktan sıyrıldı. Jervez, sabaha kadar onu nerye yatıracağını bilemediği için, sıkışık bir durumdaydı. Üstünü giydirmeye karar vereceği sırada, Lantiye pantolonunu çekmiş, terlikleri ayağında, yanlarına geldi; uyuyamıyor-du, davranışından bir parça utanıyordu. O zaman, işin çaresi bulundu. Lantiye:

«Benim yatağında yatsın, dedi. Yer var.» Nana, yılbaşılarmda kendisine çikolata verildiği zaman takındığı bön tavrı takınarak, iri elâ gözlerini annesine ve Lan-tiye'ye çevirdi. Sonra, tabii, ısrara lüzum kalmadan; çıplak ayakları sanki yere basmadan, arkasında gömleğiyle, tıpış tıpış yürüdü; hâlâ sıcaklığını muhafaza eden yatağa bir yılan gibi süzüldü; incecik vücudu, yorgani belli belirsiz kabartarak, uzandığı görüldü. Annesi her içeri girişte, onun, uyumadan, kımıldamadan, sessiz sadasız, yüzü kıpkırmızı, bir şeyler düşünür gibi, ışıllı baktığını görüyordu.

Bu arada, Lantiye, Jervez'e yardım etmişti. Kupo anayı giydirmişlerdi. Ölü adamakıllı ağır olduğu için, bu, kolay iş değildi. Bu kocakarının, bu kadar semiz ve bu kadar beyaz olacağı kimsenin aklına gelmezdi. Ayağına çorap, arkasına beyaz bir gömlek, bir entari geçirmişler, başına bir bone oturtmuşlardı; kısacası, en güzel çamaşırlarını giydirmişlerdi. Kupo hâlâ horluyor, biri yükselen, ağır; öteki, inen kuru bir ses çıkarıyordu. Sanki cuma âyininde çalman kilise müziğini andırıyordu. Ölüyü giydirip temiz temiz yatağına uzattıktan sonra, Lantiye kendine gelmek için, bir bardak şarap doldurdu, çünkü midesi altüst olmuştu. Jervez dolabı karıştırıyor, Plassans'dan getirdiği, küçük bakır bir haçı arıyordu. Ama Kupo ananın onu galiba sattığını hatırladı. Sobayı yakmışlardı. Gecenin kalan kısmını, iskemleler üzerinde yarı uykuda, yarı uyanık, açtıkları şişeyi "bitirmekle uğraşarak, sanki Kupo ananın ölümü

21

322

m a x a

İVİ ü X ti A İN İL

323

kendi kabahatleriymiş gibi canları sıkılarak, birbirlerine somurtarak geçirdiler.

Gün doğmadan, saat yediye doğru, Kupo sonunda uyandı. Felâketi öğrenince, önce ağlamadı, bir şeyler geveledi, kendisiyle alay ettiklerini sandı. Sonra kendini yere fırlattı, gitti ölünün önüne düştü. Onu kucaklıyor, böğüre böğüre ağlıyor, öyle iri yaşlar döküyordu ki, yanaklarını sildikçe yatak çarşafını ıslatıyordu. Jervez, kocasının kederinden çok etkilenmiş, ona dargınlığı geçmiş, tekrar hıçkırmaya başlamıştı; evet, Kupo, sandığından daha iyi yürekli bir adamdı.

Kupo, yası arasında, şiddetli bir baş ağrısı duyuyordu. Parmaklarını saçları arasına sokuyordu; ağzında, fazla içtiği günlerin sabahında olduğu gibi bir acılık vardı ve on saat uyumuş olduğu halde, hâlâ mahmurdu. Yumruklarını sıkmış, sızlanıyordu. Aman ya Rabbi! O kadar sevdiği anneciği, işte gidiver-mişti! Aman! Kafası ne kadar ağrıyordu, bu ağrı onu geberte-cekti! Başında, sanki ateşten bir çember vardı, bir de üstelik, şimdi kalbini paralıyorlardı! Yok, yok, bir insana bu kadar musallat olunmazdı, adaletsizlikti bu! Lantiye, onu yerden kaldırdı: «Haydi, metin ol kardeşim, dedi.

Kendine gel.» Ona bir kadeh şarap doldurdu, fakat Kupo içmek istemedi. «Nem var kuzum? Ağzımda bakır tadı var... Annemi görünce, ağzıma bakır çalığı doldu... Anne, Allahım, ya Rabbi! Anne, anne...» Tekrar, çocuk gibi ağlamaya başladı. Yine de, içini tutuşturan ateşi söndürmek için, şarabı içti. Biraz sonra, Lantiye, akrabaya haber vermek ve belediyeye uğrayıp kayıt düşürmek bahanesiyle savuştu. Hava almaya ihtiyacı vardı. Onun için, acele etmedi, sigara içerek, sabah ayazının zevkini çıkararak dolaştı. Hatta Madam Löra'nın evinden çıktıktan sonra, Batinyol'da bir süthaneye girdi, sıcak sıcak bir fincan kahve içti. Orada bir saat oturup düşündü. Aile, kepenkleri açılmayan dükkânda, saat dokuzdan sonra toplanmış bulunuyordu. Loriyö ağlamadı; aslında; elinde acele işi vardı, bir an zemin ve zamana uygun bir çehre ile orada durduktan sonra, sanki gelmesiyle gitmesi bir olacak kadar çabuk, yukarı çıktı. Madam Loriyö ile Madam Lora, Kupolar-la kucaklaşmışlar, ufacak yaşlar yuvarlanan gözlerini kuruluyorlardı. Ama Madam Loriyö, ölünün etrafına çarçabuk bir göz gezdirdikten sonra, birdenbire sesini yükseltti, ölünün yanında yanar lamba bırakmak asla caiz olmadığını söyledi, akıl var yakın var, dedi. Mum yakmak lâzımdı. Nana'yı, irisinden bir paket mum almaya yolladılar. Haydi bakalım! Gel de Paytağın evinde öl, bak insanı ne hale koyuyordu! Ne cahil karıydı, daha, bir ölüyü nasıl hazırlayacağını bilmiyordu! Ömründe kimseyi gömmemiş miydi, acaba?

Madam Lora, iğreti bir haç bulmak için komşulara gitmek zorunda kaldı; çok büyük bir haç buldu, getirdi. Bu, üzerine boyalı mukavvadan bir İsa tasviri mihlanmış kara tahtadan bir haçtı. Kupo ananın göğsünü boydan boya kapladı ve ağırlığı altında onu ezer gibi göründü. Sonra, okunmuş su aldı, geldi. Bir çırpıda, odanın şekli bambaşka oldu; küçük bir masanın üstünde bir mum yanıyor, onun yanında, okunmuş su dolu bir bardak içinde, bir şimşir dalı duruyordu. Şimdi gelenler olursa, hiç değilse düzgün bir oda göreceklerdi. Sonra ziyaretçileri kabul etmek için, dükkâna, çepeçevre iskemleler dizdiler.

Lantiye, ancak saat on birde döndü. Cenaze levazımatı bürosundan bilgi almıştı.

«Tabut on iki frank, dedi. Eğer âyin yaptırmak isterseniz on frank daha vermek lâzım. Sonra cenaze arabası var, ona da süsüne göre para verilecek...»

Madam Loriyö, sabırsızlık ve endişe ile başını kaldırarak:

«Yok canım, lüzumu yok, dedi. Annemi geri getiremeyiz, değil mi ya? İnsan, kesesine göre davranmalı.»

Şapkacı:

«Elbette, dedi, ben de o fikirdeyim. Yalnız, bilesiniz diye fiyatları sordum... Bana, ne istediğinizi söyleyin, yemekten sonra gidip ısmarlarım.»

Kepenklerin arasından süzülüp içeriyi aydınlatan hafif gün ışığında, alçak sesle konuşuyorlardı. Ufak odanın kapısı

İVM El X HAH

ardına kadar açık duruyor; bu apaçık boşluktan, ölümün derin sessizliği geliyordu. Avludan çocuk kahkahaları yükseliyor, el ele verip halka olmuş yumurcaklar, solgun kış güneşinde dönüyorlardı. Birdenbire, Boşların yanına gönderildiği halde oradan kaçan Nana'yı işittiler. Keskin sesiyle kumanda veriyordu; topuklar, yerleri dövüyor, aşağıdaki şarkı yaygaracı kuşların şamatasını andıran bir çığlık halinde yükseliyordu.

Bizim eşek, bizim eşek, Ayaklan ağnyormuş. Madam ona ısmarladı Gayet güzel bir ayaklık. Leylâk rengi bir de pabuç. Leylâk rengi bir de pabuç!

Jervez, söyleme sırası kendisine gelmesini bekledikten sonra:

«Zengin değiliz, tabii, dedi; ama yine, her işin yakışığını yapmak isterinz... Kupo ana bize bir şey bırakmadı diye, onu köpek gibi toprağa gömdürmek mi gerekir? Yok, yok, kilisede âyin yaptırmak, süslüce bir cenaze arabası tutmak lâzım.»

Madam Loriyö şiddetle sordu:

«Peki, paraları kim verecek? Biz veremeyiz, daha geçen hafta para kaybettik; siz de veremezsiniz, çünkü tamtakırsınız... Elâlemi imrendirmeye uğraşa uğraşa ne hale geldiğinizi görmeniz lâzım ama, görmüyorsunuz!»

Kupo'ya danıştılar, derin bir kayıtsızlıkla bir şeyler geveledi; oturduğu iskemlenin üstünde tekrar uyuklamaya başlamıştı. Madam Lora, kendi payına düşen masrafı ödeyeceğini söyledi. O da Jervez'in fikrindeydi, dürüst hareket etmek lâzımdı. Bunun üzerine, ikisi, bir kâğıt parçası üstünde hesap yaptılar, masraf, top yekûn yaklaşık olarak doksan frangı bulacaktı; çünkü, uzun bir konuşmadan sonra, ensiz bir saçakla süslü bir cenaze arabası tutmaya karar vermişlerdi. Çamaşırcı kadın:

«Üç kişiyiz, dedi. Otuzar frank veririz. İflâs edecek kadar çok bir para değil!»

HfinAi«f

325

Ama Madam Loriyö, büyük bir öfkeyle coştı:

«Hayır, ben vermiyorum, evet, vermiyorum!.. Mesele, otuz frankta değil. Yüz bin frank olsa, verince annemin dirileceğini bilsem, verirdim... Ama, kirli insanları sevmem, dükkânınız var diye, mahalleye caka satmak istiyorsunuz, biz bunu yutmayız. Bizim cakamız yok... Ne isterseniz yapın. İsterseniz, arabanın üstüne sorguçlar koyun.»

Sonunda, Jervez:

«Sizden bir şey istemiyoruz, dedi. Vücudumu satılığa çıkarmam gerekse, onu bile yaparım da, yine kendi kendimi kabahatli görmek istemem, Kupo anayı, sizsiz besledim, sizsiz de pekâlâ gömebilirim... Zaten bir gün, sözümü gizlememiş açıkça söylemiştim. Ben sokakta kalmış kedileri bile eve alırım, annenizi sefalet içinde bırakacak değildim ya!..»

Bunun üzerine, Madam Loriyö ağlamaya başladı. Lantiye önlemese, çıkıp gidecekti. Kavga öyle gürültülü bir hal alıyordu ki, Madam Lora sert sert, «şşt!» diyerek, yavaş yavaş cenaze odasına kadar yürüdü, sanki, ölüyü dirilmiş, yanibaşında yapılan tartışmayı dinler görmekten korkar gibi can sıkıntısı ve endişeyle, cenazeye baktı. O sırada, küçük kızlar, avluda yine dönmeye başlamışlardı; Nana'nın incecik sesi, ötekileri bastırıyordu:

Bizim eşek, bizim eşek Karnı fena ağnyormuş. Madam ona ısmarladı Gayet güzel bir karınlık Leylâk rengi bir de pabuç Leylâk rengi bir de pabuç

Sinirleri fena halde sarsılmış, sabırsızlıktan ve kederden neredeyse hıçkırarak ağlayacak hale gelen Jervez, Lantiye'ye:

– Aman! dedi, bu çocukların şarkısı insanın sinirlerini bozuyor. Susturun şunları, Nana'nın da basın kıçına tekme, yollayın kapıcının yanma!»

Madam Lora ve Madam Loriyö, tekrar geleceklerine söz vererek yemeğe gittiler. Kupolar sofraya oturdular, pastırma sucuk yediler. Ama canları istemiyordu, çatallarını tabakları-

&Z0

m jı i n a i v s^

na hızlı dokundurmaya bile cesaret edemiyorlardı. Ağırlığı omuzlarına çöken, bütün odaları dolduruyor gibi gelen zavallı Kupo anadan dolayı çok canları sıkılıyordu, serseme dönmüşlerdi. Hayatları karma karışık olmuştu. İlk anlarda, aradıkları şeyleri bulamıyorlar, dönüp duruyorlardı, bir eğlenti ertesinde gibi vücutları ağrıyordu.

Yemekten sonra, Lantiye, Madam Lora'nın verdiği otuz frankla, Jervez'in, deli gibi, açık başla, gidip Lora'dan ödünç aldığı altmış frangı cebine koyup derhal cenaze levazımı mağazasına gitmişti. Öğleden sonra, meraktan çatlayan birkaç komşu, iç çekerek, yaşlı gözlerle etrafa bakarak, başın sağ olsun demeye geldiler. Cenaze odasına giriyorlar, ölüye bakıyorlar, istavroz çıkarıyorlar, okunmuş suda duran şimşir dalı ile su serpiyorlardı; sonra, dükkânda oturuyorlar, usanmadan, aynı cümleyi saatlerce tekrar ederek, sonu gelmez laflarla, rahmetli kadıncağızdan konuşuyorlardı. Matmazel Rômanju, Kupo ananın sağ gözünün açık kaldığına dikkat etmişti. Madam Godron, onun, yaşlı olduğu halde, renginin güzel olduğunu iddia

ediyordu; Madam Fokonye ise, üç gün önce, Kupo ananın, kahve telvesini yediğini gördüğü için, şimdi hayret içindeydi. Gerçekten, ölüm ne tez geliyordu, insan, her dakika buna hazır olmalıydı. Akşama doğru, Kupolar, artık usanmaya başlamışlardı. Cenazeyi bu kadar uzun süre evde alıkoymak, aile için çok acı bir şeydi. Hükümet, bununla ilgili başka bir kanun yapmalıydı. Daha bütün bir akşam, bütün bir gece ve bütün bir sabah faslı vardı. Yok, bu çekilir şey değildi! Artık göz yaşı bittikten sonra, keder, can sıkıntısı haline geliyordu, insan, sonunda, saygısızlığa başlayabilirdi, değil mi ya? Kupo ana, o daracık odada, sessiz ve kaskatı yatı-şıyla bütün evin içine gitgide daha fazla yayılıyor, kâinatı ezen bir ağırlık peyda ediyordu. Ailenin kişileri, onun varlığına karşı, her zamanki gidişini yine alıyor, ölüye saygı azalıyordu.

Madam Lora ile Madam Loriyö tekrar geldikleri zaman, Jervez: «Beraber bir lokma bir şey yeriz, dedi. Çok acılıyız, birbirimizden ayrılmayalım.»

Sofrayı tezgâhın üstüne kurdular. Herkes, tabakları gö-MEYHANE

327

rünce, ziyafette atıştırdığı yemekleri hatırladı. Lantiye dönüp gelmişti. Loriyö de aşağı indi. Jervez, aldı başında olmadığı için yemek pişirememişti. Bir pastacıdan börek geldi. Tam sofraya oturdukları sırada, biri içeri girip, Mösyö Mareskonun ziyarete gelmek istediğini haber verdi. Ev sahibi, iri nişanını ceketinin üstüne takmış, çok ciddî, girdi. Sükût içinde selâm verdi, dosdoğru cenazenin bulunduğu odaya gitti, diz çöktü. Çok dindar bir tavı vardı; bir papaz dalgınlığıyla dua etti, sonra boşlukta bir istavroz çıkardı, cenazeye, şimşir dalı ile kutsal sudan serpti. Bütün aile sofradan kalkmış, son derece kederli bir halde, ayakta duruyordu. Mösyö Maresko, duasını bitirdikten sonra, dükkân kısmına geçti ve Kupolara:

«Takıntıda kalan iki aylık kirayı istemeye geldim, dedi. Verebilecek misiniz?»

Jervez, Loriyölerin yanında bu sözün açılmasına son derece canı sıkılarak:

«Hayır, Mösyö, diye kekeleydi; pek veremeyeceğiz. Bilirsiniz ya, başımıza bu felâket gelince...»

Mal sahibi, koskoca eski işçi parmaklarını aç aça:

«Malum, diye cevap verdi, ama herkesin kendine göre sıkıntısı var. Çok yazık, daha fazla bekleyenleyeceğim... Öbür gün sabah paramı ödemezseniz, sizi evden çıkartmak zorunda olacağım.»

Jervez, gözleri yaşararak ellerini bitiştiirdi, sessizce yalvardı. Mal sahibi, kemikli iri kafasını şiddetle salladı, yalvarmanın hiç bir işe yaramadığını anlattı. Aslında, ölümlere karşı gösterilmesi gerekli saygı, her türlü tartışmayı önlüyordu. Geri geri giderek, yavaşça dükkândan çıkarken:

«Sizi rahatsız ettim, affedersiniz, diye mırıldandı. Öbür gün sabah, unutmayın.»

Giderken, ölünün yattığı odanın önünden tekrar geçtiği için, ardına kadar açık duran kapının önünde, dindar bir tavırla bir kere daha diz çöktü, cenazeyi bir kere daha selâmladı.

Yemekten zevk alıyormuş gibi görünmemek çin, önce çabuk çabuk yediler. Ama, yemek sonuna geldikleri zaman, vücutlarını kaplayan bir uyuşukluk ihtiyacıyla, ağırdan almaya

328

MEYHANE

başladılar. Zaman zaman, kâh Jervez, kâh iki kız kardeşten biri, ağızları dolu, sofradan kalkıyor, peçetesini bile elinden bırakmadan, cenazenin odasına bir göz atıyordu; tekrar yerine oturup lokmasını bitirirken, ötekiler, yan odada her şeyin yerli yerinde olup olmadığını öğrenmek için, bir an onun yüzüne bakıyorlardı. Sonra, hanımlar, daha seyrek kalkar oldular, Kupo ana unutuldu. Bütün gece uyanık durmak için, bir ibrik dolusu, hem de gayet koyu kahve pişirmişlerdi. Puasonlar saat sekize doğru geldiler. Onlara bir kadeh

şarap ikram edildi. O zaman, Jervez'in yüzünü incelemekle uğraşan Lantiye, sabahtan beri beklediği bir fırsatı yakalamış gibi göründü. Ölü evine gidip para isteyen mal sahiplerinin ahlâksızlığı konuşulduğu sırada, birdenbire:

«Kilisede âyin yapar gibi tavırlar alan bu pis herif, cizvitin biri, dedi. Ama, ben sizin yerinizde olsam, dükkânını başına çalarım.» Yorgunluktan bitkin hale gelen Jervez, gevşek ve sinirli artık susmayı bıraktı:

«Evet, tabii, resmî memurların gelmesini bekleyecek değilim... Aman! Bıktım artık, bıktım!»

Loriyöler, Paytağın artık dükkân sahibi olmayacağını düşünerek sevinç içinde, onun bu fikrini pek uygun buldular. Bir dükkânın ne masrafları olduğunu, işin içinde bulunmayan bilemezdi. Başkalarının yanında üç frank da kazansa, hiç değilse masrafı yoktu, büyük paralar kaybetmek tehlikesi olmazdı. Kupo'yu zorlayıp bu gerçeği ona da söylediler. Kupo çok içiyordu, sürekli bir yürek sızlaması içinde, kendi kendine, ağlayıp duruyordu. Çamaşırcı kadın razı olur gibi görüldüğü için, Lantiye, Puasonlara bakarak göz kırptı. O zaman Virjini işe karıştı, gayet uysal göründü:

«Bakın söyleyeyim, isterseniz anlaşılabiriz, dedi. Ben, kontratın geri kalanı için dükkânı devir alırım, mal sahibiyle aranızı bulurum... Kısaca, başınız daha dinç olur.» Jervez, bir ürperti geçirir gibi silkindi: «Yok, yok, teşekkür ederim, dedi. Kira parasını, istersem

JV1 JS Y HANE

329

bulurum. Çalışacağım, Allaha şükür. Elim ayağım tutuyor, işin içinden sıyrılırım.»

Şapkacı, hemen:

«Bunu sonra konuşuruz, diye atıldı. Bu akşam yakışık almaz... Daha sonra, yarın, belki.»

O sırada, ölünün odasına giren Madam Lora, hafif bir çığlık kopardı. Sonuna kadar yanıp biten mumu sönmüş bulunca korkmuştu. Hep birden, başka bir mum yakmakla uğraştılar; başlarını sallıyorlar, ölünün başında yanan ışığın sönmesinin uğur sayılmayacağını söylüyorlardı. Cenazeyi beklemeye başladılar. Kupo, uyumak için değil, düşünmek için yine uzanmış, beş dakika sonra horlamaya başlamıştı. Nana, Boş'un evine, yatmaya gönderildiği zaman, ağladı; ahababı Lantiye'nin büyük yatağında sıcacık yatmak ümidiyle sabahtan beri sevinç içindeydi. Puasonlar gece yarısına kadar kaldılar. Kahve, hanımların sinirlerini fazla bozduğu için, bir salata tabağının içinde, Fransız usulü şarap yapıldı. Sohbet, tatlı bir dertleşmeye dönüyordu. Virjini kirdan söz ediyordu; bir ormanın köşesine gömülmeyi, mezarının üstünde kır çiçekleri bulunmasını istiyordu. Madam Lora, kefenini, dolabında saklıyor, hep lavanta çiçeği serpiyordu; hindibağı kök tarafından yerken, burnunda güzel bir koku duymak istiyordu. Sonra, belediye çavuşu, damdan düşercesine bir şey anlattı; o sabah, bir domuz kasabının dükkânından öteberi çalan güzel bir kızı yakaladığını söyledi. Komiserin odasında kızı soydukları zaman, vücudunda, önüne ve arkasına asılı on tane sucuk bulmuşlardı. Madam Loriyö, o sucuktan verseler yemeyeceğini, öğrenerek söyleyince, ötekiler, hafif hafif gülüştüler. Cenazeyi bekleyenler, ölüye saygıda kusur etmemekle beraber, neşelendiler.

Ama, Fransız usulü şarap tükenmek üzereyken, cenaze odasından, acaip bir gürültü, boşuk bir akıntı sesi işitildi. Hepsi başlarını kaldırdılar, bakiştılar.

Lantiye, sesini alçaltarak, rahatça:

«Bir şey değil, dedi, içi boşalıyor.»

330

M ü I

Bu anlatma üzerine, hepsi, içi rahat etmiş gibi başlarını salladılar ve kadehlerini ellerinden bıraktılar.

Sonunda Puasonlar gittiler. Lantiye onlarla birlikte gitti. Hanımlar, birer saat uzanıp dinlensinler diye yatağını onlara bırakmak için,

kendi, bir ahababının evine gideceğini söylüyordu. Loriyö, yalnız başına yatmak üzere yukarı çıktı, evlendiği günden beri başına böyle şey gelmediğini söylüyordu. Bunun üzerine, Kupo ile yalnız kalan Jervez ve iki kız kardeş, sobanın etrafına dizildiler, kahve ibriğini soğumasın diye, sobanın üstünde bıraktılar. Orada, tortop olmuşlar, elleri önlüklerinin altında, iki büklüm, ateşin üstüne eğilmişler, mahallenin derin sessizliği ortasında, çok yavaş sesle konuşuyorlardı. Madam Loriyö sızlanıyordu; siyah fistanı yoktu, oysa almak zorunda kalmasa çok memnun olacaktı; çünkü çok sıkıntıdaydılar, sonra, Kupo anaya, hani yıldönümünde hediye edilen siyah etekliğin durup durmadığını Jervez'e sordu. Jervez, gidip o etekliği aramak zorunda kaldı. Beline bir baskı yapılırsa giyilebilirdi. Ama Madam Loriyö de eski çamaşır istiyor, karyolayı, dolabı, iki sandalyeyi söylüyor, paylaşılması gerekli ufak tefek eşyayı gözleriyle araştırıyordu. Az kaldı bozuşacaklardı. Madam Lora işi yatıştırdı. O daha hakça düşünüyordu. Kupolar, analarını beslemişlerdi, o dört buçuk parça şeye hak kazanmışlardı. Sonra, üçü de, yavan dedikodularla, tekrar, sobanın etrafında gevşediler, gece, korkunç uzun geliyordu. Arada sırada silkiniyorlar, kahve içiyorlar, başlarını cenaze odasına uzatıyorlardı. Söndürülmemesi gereken mum, orada, fitilin ucunda biriken islerle büyümüş, kırmızı ve iç karartan bir alevle yanıyordu. Sabaha karşı, soba şiddetli sıcak olduğu halde, titremeye başlamışlardı. Fazla konuşmanın verdiği bir yorgunlukla solukları kesiliyordu, dilleri, damakları kurumuştu, gözleri yanıyordu. Madam Lora, Lantiye'nin yatağına kendini attı ve erkek gibi horlamaya başladı; öteki iki kadın, başları dizlerine değecek kadar eğilmiş, ateşin karşısında uyuyorlardı. Alaca karanlıkla beraber, ürpererek uyandılar. Kupo ananın mumu yine sönmüştü. Karanlıkta, o akıcı boşuk ses tekrar işitilince,

MÜYHANE

331

Madam Loriyö kendi kendini avutmak için, meseleyi yüksek sesle anlattı:

«İçi boşalıyor.» dedi ve bir mum daha yaktı. Cenaze, saat on buçukta kaldırılacaktı. Bir önceki günle geceye, bir de o, günün sabahını ilâve etmek lâzımdı. Öyle ki, biri gelse de, Kupo anayı üç saat evvel alıp götürse, Jervez, bir meteliği bulunmadığı halde o adama yüz frank vermeye razıydı. Yok, insan ne kadar sevilirse, kendisinden; o kadar çabuk kurtulunmak isteniyordu. Bereket ki, cenaze kaldırılan günler, insanı avutacak birçok olaylarla doluydu. Yapılacak bir sürü hazırlık vardı. Önce yemek yediler. Sonra, altıncı katta oturan mortocu Baba Bazuj, tabutu ve saman torbasını getirdi. Bu Allahm kulu, hiç ayık gezmiyordu. O gün saat sekizde, bir gün önceki içkinin etkisiyle, hâlâ keyifliydi: «İşte geldim, dedi, cenaze burada, değil mi?»

Tabutu yere bıraktı. Tahtadan, yeni yapılmış bir sanduka çatırtısı yükseldi.

Ama, kepek torbasını yan tarafa fırlatırken, Jervez'i karşısında görünce, gözleri fal taşı gibi açılmış, ağzı açık, kala-kalmıştı. «Affedersiniz, kusura bakmayın, yanlış gelmişim, dedi. Sizin evde demişlerdi.»

Baba Bazuj, torbasını yine eline almıştı bile; çamaşırcı kadın:

«Bırakın onu, cenaze burada,» diye haykırmak zorunda kaldı.

Adam, elini bacağına vurdu:

«Ya! Vay canına! Söylesenize! Anladım, kocakarı öldü...»

Jervez sapsarı kesilmişti. Baba Bazuj, tabutu kendisi için getirmişti. Adam, kibar davranmak istiyor, kendisini affettirmeye çalışıyordu:

«Zemin katmdakilerden biri yürümüş diye dün anlatıyorlardı, hani, ben de zannetmiştim ki... Bilirsiniz ya, bizim işte, böyle sözler insanın bir kulağından girer, ötekinden çıkar... Ama, yine tebrik ederim.

Öyle değil mi ya. Allah ne kadar ge-

332

MEYHANE

cinden verirse o kadar iyidir; gerçi, hayat, her zaman matah bir şey değil ya!»

Jervez onu dinliyor, iri, pis elleriyle kendisini yakalayarak sandukasına yerleştirip götürecektir korkusuyla geriliyordu. Bu adam, alıp götürse kendisine teşekkür edecek nice kadınlar tanıdığını, daha düşün gecesini bir kere söylemişti. Evet ama, kendisi bu dereceye gelmiş değildi. Baba Bazuju'yu gördükçe, sırtında ürpertiler duyuyordu. Hayatı tatsızlaşmıştı, ama bu kadar erken ölüp gitmek istemiyordu; evet, bir saniyelik işten ibaret olan ölüme, yıllarca açlıktan gebermeyi daha üstün buluyordu.

Jervez, korku ile karışık bir tiksinti ile: «Herif fitil, diye söylendi. Keşke böyle ayyaşları yollama-salar. Az para vermiyoruz.» O zaman mortocu, alaycılığa ve saygısızlığa başladı: «Ne dersin, hanım abla, bir daha sefere, ha? Emrinize hazırım, anlıyor musunuz? Bir işaret çakın, yeter. Hanımlara ben teselli getiririm... Baba Bazuju'yu öyle hor görme ha, öylelerini kucağına almıştır ki, acaba sen bir şey misin; hiç birisi şikâyet bile etmeden yerlerine yerleştiler, gölgede uykuya devam etmekten memnun oldular.»

Loriyö, sesleri işitince koşup gelmişti. Sert bir tavırla: «Sus, Baba Bazuju, dedi. Bunlar, yakışık alır sözler değil. Şikâyet ederlerse işten atılırsın... Mademki prensiplere uymuyorsun, çek arabanı.» Mortocu uzaklaştı, ama, kaldırımında, uzun zaman söylendi, durdu.

«Prensip neymiş!.. Prensip diye bir şey yok... Prensip diye bir şey yok... Yalnız namus var!»

Nihayet, saat onu çaldı. Cenaze arabası geç kalmıştı. Dükkân kalabalıklaşmıştı; ahabplar ve komşular gelmişlerdi; Mösyö Madinye, Me - Bot, Madam Godron, Matmazel Römanju hep oradaydılar. Her dakika, kapalı kepenklerden, ardına kadar açık kapıdan bir erkek veya kadın başı uzanıyor, cenaze arabasını gözölüyordu. Dipteki odada toplanmış olan aile halkı, gelenlerin ellerini sıkıyorlardı. Üzüntülü ve ateşli bir bekle-

yişle dolu telâşlı fısıltılarla aralanan kısa sessizlik anları oluyor; ara sıra, birdenbire, savrula savrula koşan bir eteklik görölüyor, ya Madam Loriyö, unuttuğu mendilini almaya gidiyor, ya Madam Lora, ödünç alacak bir dua kitabı arıyordu. Her gelen, içeri girince, odanın ortasında, karyolanın önünde duran, kapağı açık tabutu görüyor; istemediği halde, göz ucuyla onu inceliyor, şişman Kupo ananın, bu tabuta hiç sığmayacağını hesaplıyordu. Herkes, gözlerinin içinde bu fikirle bakışıyor, ama bunu birbirine söyleyemiyordu. Sokak kapısı önünde bir itişme oldu. Madinye geldi, ciddî ve ağır bir sesle, kollarını uzatarak:

«Geldiler!» dedi.

Gelen, yine cenaze arabası değildi. Dört mortocu, kırmızı yüzleri, kaskatı, yük hamalı elleri, tabutlara sürtünmek-ten aşınmış ve ağarmış, kirli kara elbiseleriyle, hızlı adımlarla, birbirinin peşi sıra içeri girdiler. Baba Bazuju, sarhoş ama usturuplu, en önden yürüyordu: İşe koyulur koyulmaz, kendini topladı. Bir kelime söylemeden, başları biraz öne doğru eğik, Kupo anayı gözleriyle ölçüyorlardı. İş uzun sürmedi, zavallı kocakarı, göz açıp kapayıncaya kadar sarılıp sarmalandı. Mortocuların en küçükleri, şaşı bir genç, kepeği tabuta boşaltmış, ekmeğe hamuru yapar gibi, yoğurarak yayıyordu. Bir başkası, alaycı yüzü, uzun boylu zayıf bir adam, kepeğin üstüne çarşafı sermişti. Sonra, bir, iki, yallah edip, ikisi ayaklarından, ikisi başından, dördü birden cenazeyi yakaladılar. Ateş üzerinde, gözleme bile bu kadar çabuk döndürülmezdi. Başlarını uzatmış seyre bakanlar, Kupo ananın, sandukaya, sanki kendiliğinden zıpladığını sandılar. Oraya, yuvasına girer gibi tıpatıp girmişti, o kadar tıpatıp ki, yeni tahtaya sürtündüğü işi-tilmişti. Her yanı tabutun tahtasına değiyordu, sanki çerçeveye geçirilmiş bir tablo gibiydi. Her ne hal ise, oraya sığınıştı, hazır bulunanlar buna şaşılar. Her halde, bir gün evvelinden beri ufalmış olacaktı. Bu arada, mortocular kalkmışlar, bekliyorlardı; şaşı genç, aile halkını son ayrılış törenine çağırmak için tabutun kapağını eline

aldı; bu sırada, Bazuş, çivileri ağzına doldurmuş, çekici hazırlamıştı. O zaman, Kupo, iki kız kardeşi, Jervez, daha başkaları, diz çöktüler, gitmeye hazırlanan annelerini öptüler; döktükleri sıcak yaşların iri taneleri, bu buz gibi soğuk, katılmış yüze dökülüp yuvarlanıyordu. Sürekli bir hıçkırık sesi işitiliyordu. Kapak örtüldü; Baba Bazuş, bir ambalajcı us-talığıyla, her çiviye iki çekiç vurarak çivilerini çaktı ve bu mobilya onarma gürültüsünü andıran patırtı arasında, hiç kimse, fazla ağlamadı. Artık bitmişti. Yola çıkılıyordu.

Madam Loriyö, cenaze arabasını kapının önünde görünce, kocasına: «Böyle zamanda, bu kadar caka satılır mı?» dedi Cenaze arabası, mahalleyi biribirine katmıştı. İşkembeci kadın bakkalın cıraklarını çağırıyordu; ufak tefek saatçi kaldırıma çıkmıştı. Komşular, pencerelerden sarkıyorlardı. Bütün bu kalabalık, beyaz pamuk saçaklı araba örtüsünden laf ediyordu. Kupolar, borçlarını verseler daha iyi ederlerdi! Fakat, Loriyölerin de dediği gibi insan gururlu olunca, ne olursa olsun, bu, her tarafından belli olurdu.

Tam o anda, Jervez, köstekçi ile karısından söz ederek: «Ayıp, diyordu. Bu çingeneler, anaları için, bir demet menekşe getirmesinler!..»

Gerçekten, Loriyöler, eli boş gelmişlerdi. Madam Lora, yapma çiçekten bir çelenk vermişti. Tabutun üstüne, Kupolar tarafından satın alınmış, bir çelenkle bir demet daha konuldu. Mortocular, tabutu kaldırıp arabaya yerleştirmek için, epey zahmet çekmişlerdi. Alay, güçlkle hazırlandı. Kupo ile Loriyö, redingotlarını giymişler, şapkaları ellerinde, alayın en başında gidiyorlardı. Kupo, sabahleyin içtiği iki kadeh beyaz şarapla hâlâ süren kederi içinde, gevşek bacakları ve ağrıyan başıyla, kaymbraderinin koluna asılıyordu. Arkadan, erkekler, pek vakur, baştan başa siyahlar giymiş, M. Madinye; işçi gömleğinin üstüne bir palto geçirmiş Me-Bot; sarı panto-lonuyla, Boş, Lantiye, Godron, Bibi - la - Griyad, Puason ve daha başkaları geliyordu. Kadınlar, onlardan sonraydı. En ön sırada, ölünün onarılan etekliğini sürüyerek Madam Loriyö, uydurarak hazırladığı, leylâk garnitürlü bir Karakodan yapılmış yas elbisesi üstüne bir atkı almış olan Madam Lora, sonra sıra ile Virjmi, Madam Godron, Madam Fokonye, Matmazel Rö-manju, bütün arkada kalanlar ilerliyorlardı.

Cenaze arabası yola düzülüp de, istavroz işaretleri ve şapka çıkarılarak verilen selâmlar ortasında, Gut Dor sokağını ağır ağır inerken, mortocular dördü de başa geçtiler, ikisi önde, ikisi arabanın sağında ve solunda yer aldı. Jervez, dükkânı kapamak için geride kalmıştı. Nana'yı Madam Boş'a emanet etti ve koşa koşa alaya yetişti. O giderken Nana, büyük kapının önünde, kapıcı kadın elinden tutmuş, büyük anasının, bu güzel arabanın içinde, sokağın öte başında gözden kayboluşunu, son derece ilgili bir bakışla seyrediyordu.

Tam, çamaşırcı, nefes nefese, alayın en gerisindekilere katıldığı sırada, Guje de yetişmişti. Erkeklerin arasına katıldı. Sonra geri döndü, bir baş işaretiyle onu selâmladı; Ama öyle yavaşça selâmladı ki, Jervez, kendini birdenbire, pek mutsuz hissetti, gözlerine yine yaşlar doldu. Yalnız Kupo anaya ağlamıyor, kendisini boğan, ne olduğunu bilemediği korkunç bir şeye de ağılıyordu. Yol devam ettiği sürece, mendilini hep gözlerine bastırdı. Madam Loriyö, yanakları kuru ve ateşli, onu, gösteriş yapmakla suçlayan bir tavır takınarak, yan yan bakıyordu.

Kilisede, tören, çabucak olup bitti. Yine de, papaz çok yaşlı olduğu için, ayın biraz uzunca sürdü. Me - Bot'la Bib -la-Griyad, yardım parası yüzünden, dışarıda kalmayı tercih etmişlerdi. M. Madinye, ayın devam ettiği müddetçe papazları inceledi. Görebildiklerini Lantiye'ye anlatıyordu.

Bu dalavereciler, Lâtince gevellerken, ne dırlandıklarını bile bilmiyorlardı, yüreklerinde en küçük bir üzüntü duymuyorlar, vaftiz yapar gibi, yahut nikâh kıyar gibi adam gömüyorlardı. Sonra, Mösyö Madinye, bu bir yığın merasimi, bu ışıkları, bu hüznü sesleri, aileler karşısında bütün bu gösterişi kötiledi.

Gerçekten, insan, yakınlarını, bir kere evde, bir kere de kilisede, iki defa kaybediyordu. Erkeklerin hepsi ona hak verdiler, çünkü, ayin bitip de dualar okunmaya ve hazır bulunanlar, cesedin önünde geçit yapıp okunmuş su serpmeye başlayınca, bu da acıklı bir şey oldu. Bereket versin, mezarlık uzakta değildi. Ölüyü, kilisenin, Markade sokağına açılan ve ufak bir bahçeyi andıran küçük mezarlığına gömeceklerdi. Alay, oraya, dağınık olarak geldi. Sert adımlarla yürüyerek herkes kendi işinden konuşuyordu. Sert toprak, bastıkça ses veriyordu; insanın, tepineceği geliyordu. Kenarına tabutu bıraktıkları apaçık çukur donmuştu, bir alçı taş ocağı gibi donuk renkli ve taşlıktı. Oradakiler, moloz yığınlarının etrafına toplanmışlar, bu soğuk havada burada beklemeyi, üstelik de çukura baktıkça sıkıntılar geçirmeyi, hiç de hoş bulmuyorlardı. Sonunda, bir küçük evden, harmaniyeli bir papaz çıktı; titriyordu, okuduğu her "de profundis,, duasında, nefesinin tükendiği görülüyordu. Son haç işaretinden sonra, yeniden başlamak hiç işine gelmediği için, savuşup gitti. Mezarıcı, küreğini eline aldı; ama, yer don olduğu için, toprak, iri topraklar halinde çıkıyor, dipte acayip bir sesle ötüyordu; tabutu bombardıman eder gibi, bidüziye top seslerine benzer gürültüler geliyor, tahta yarılacakmış gibi oluyordu, insan ne kadar bencil olursa olsun, bu ses, yürek paralıyordu. Göz yaşları tekrar başladı. Artık gitmek için dışarı çıktıkları zaman bile, patlama sesleri hâlâ işitiliyordu. Me - Bot, parmaklarına hohlayarak, yüksek sesle bir fikir ileri sürdü:

«Vay canına be! Zavallı Kupo ana üşüyecek!»

Çinko işçisi, aileden olanlarla birlikte sokakta duran birkaç ahababa: «Madamlar ve Mösyöler, dedi, sizlere bir şey ikram etmemize izin verirseniz...»

Böyle diyerek, en önce kendisi, Markade sokağında, A la descehte du cimetiere, ismindeki bir şarapçı dükkânına girdi. Sokakta kalan Jervez, kendisini, bir baş işaretiyle tekrar selâmladıktan sonra, uzaklaşmaya başlayan Guje'yi çağırdı. Niçin bir kadeh şarap içmek istemediğini sordu. Ama, Guje'nin acele işi vardı, atelyeye dönüyordu. O zaman, hiç bir şey söylemeden bakiştılar.

Sonunda, çamaşırcı kadın:

«O altmış franktan dolayı affınızı rica ederim, dedi. Deli gibiydim, aklıma siz geldiniz.»

Demirci, onun sözünü kesti:

«Ne demek efendim, affedilecek hiç bir şey yok. Eğer başınıza bir felâket gelirse, bilesiniz ki, her emriniz baş üstüne... Ama, anneme bir şey söylemeyiniz, çünkü, kendine göre düşünceleri var, onu üzmem istemem.»

Jervez, hâlâ, Guje'nin yüzüne bakıyordu; onu güzel sarı sakalıyla, bu kadar iyi yürekli, bu kadar kederli görünce, eski teklifini kabul ederek, bir yerlerde beraber mutlu yaşamak için, onunla kaçmayı kabul edecek kerteğe geldi. Sonra, bir başka fenalık düşündü, ne pahasına olursa olsun, mal sahibine olan iki aylık kira borcunu ondan almayı tasarladı. Titriyordu, yaltaklanan bir sesle:

«Dargın değiliz ya?» dedi.

Guje başını salladı, cevap verdi:

«Hayır, tabii dargın değiliz, hiç bir zaman dargın olmayacağız...

Yalnız, anlıyorsunuz ya, her şey bitti.»

Böyle dedikten sonra, geniş adımlarla uzaklaştı, Jervez'i, orada bıraktı. Jervez sersemleştii, kulaklarında bir çan uğul-tusuyla öten, onun son sözünü dinliyordu. Şarapçı dükkânına girerken, can evinden, boşuk boşuk şu sözü işitiyordu: "Her şey bitti, evet, her şey bitti... Mademki her şey bitti, benim için, yapacak bir şey kalmamıştır..." Oturdu, bir lokma ekmek peynir yedi, önünde bulduğu bir dolu kadehi içti.

Burası, zemin katında, alçak tavanlı, içine iki büyük masa konulmuş, uzunlamasına bir yerdi. Şarap şişeleri, üç tabağa konulmuş dört bir parça ekmekle, üç köşe iri «bri» peynirleri, dizi halinde sıralanmıştı. Davetliler, masa örtüsü, sofrta takımı kullanmadan, ayaküstü yiyorlardı. Daha ötede, harıl harıl yanan sobanın başında,

dört mortocu, kahvaltılarını bitirmekle meşguldüler.

Mösyö Madinye:

«Ey, kuzum, para ile değil sıra ile, diye anlatıyordu. İhti-
22

JLJ X II XI

yarlar, yerlerini gençlere bırakıyorlar... Dönüşte, eviniz size bomboş görünecektir.»

Madam Loriyö, telâşla atıldı:

«Kardeşim kontratı bozuyor, dedi. O dükkân insanı mahveder.»

Kupo'yu doldurmuşlardı. Herkes, kontratı devretmesi için, onu teşvik ediyordu. Bir süreden beri Virjini ve Lantiye ile arası çok iyi olan Madam Lora bile, onların, birbirlerine vurgun olmaları düşüncesiyle içi gıcıkklanarak, iflâs etmek, hapse girmek gibi laflar ediyor, korku tavırları takınıyordu. Çinko işçisi birdenbire öfkelenildi, üzüntüsü içkinin etkisiyle, köpürmeye döndü.

Karısının yüzüne haykırdı:

«Dinle, beni dinlemeni istiyorum! Senin bu dik kafan hiç kendi bildiğinden şaşmaz! Ama, bu sefer, benim dediğim olacak, bilmiş ol!» dedi.

Lantiye:

«Tamam! dedi. Tatlı sözle yola gelir mi o? Kafasına lakırdıyı tokmakla sokmak lâzım.»

İkisi birden, bir süre, ona hücum ettiler. Ama, çeneler, yine işliyordu. «Bri» peyniri övütüyor, şarap şişeleri çeşme gibi akıyordu. Jervez, hücumlar altında gevşiyordu. Cevap vermiyor, avurtları dolu, sanki karnı çok acıkmış gibi acele acele yiyordu. Berikiler usanıp susunca, o, yavaşça başını kaldırdı:

«Çok söylediniz, anlıyor musunuz? dedi. Dükkâna filan aldırduğım yok! Artık dükkânı istemiyorum!.. Anlıyor musunuz, vız geliyor! Her şey bitti!»

O zaman, yeniden peynir ve ekmek ısmarladılar, ciddî konuştular. Puason'lar kontratı devir alıyorlar ve takıntıda kalan iki aylık kira için mal sahibini razı etmeye söz veriyorlardı. Aslında, Boşlar büyüklük taslıyor, ev sahibi namına, bu anlaşmayı kabul ediyordu. Hatta, hemen oracıkta, Kupalara bir daire kiraladı. Bu daire altıncı katta, Loriyölerin koridorun-daydı. Lantiye'ye gelince, o, eğer Puasonlar rahatsız olmazlarsa, şimdiki odasını muhafaza edecekti. Belediye çavuşu eğildi, hiç de rahatsız olmazdı; siyasî fikirleri birbirine uymasa bile, dostlar her zaman anlaşabilirlerdi. Bunun üzerine, Lantiye, kendi işçeğizini nihayet yoluna koymuş bir adam olarak, kontratın devri işine daha fazla karışmadı, koca bir dilim ekmeğe, «bri» peyniri sürdü. Arkasına yaslanıyor, dilimi sindire sindi-re yiyor, sinsi bir sevincin ateşiyle kanı kaynayarak, kâh Jer-vez'e, kâh Virjini'ye göz ediyordu.

Kupo: Ey, baba Bazuj! diye seslendi, gelin bir şarap için. Bizde kibir yok, hep işçi adamlarız.»

Gitmeye hazırlanan dört mortocu, davetlilerle kadeh tokuşturmak üzere dönüp içeri girdiler. Şikâyet gibi olmasın ama, deminki Madam, epey ağır çekiyordu, bir kadeh şaraba değerdi. Baba Bazuj, uygunsuz bir kelime söylemeden, dik dik, çamaşırcı kadına bakıyordu. Jervez, rahatsız oldu, kalkıp, sarhoş olmaya başlayan erkeklerin yanından ayrıldı. Kupo, fitil gibi sarhoş olmuş, yine böğüre böğüre ağlamaya başlamıştı. Kederinden ağladığını söylüyordu.

O akşam, Jervez evine dönünce, bir iskemle üstünde, sersem sersem oturup kaldı. Odalar ona, bomboş ve uçsuz bucak-sızmış gibi geliyordu. Doğrusu, epey bir yükten kurtulmuştu. Ama, Markade sokağında, o küçük bahçedeki çukura bıraktığı şey, Kupo anadan ibaret değildi. Pek çok şeyi eksilmişti. O gün kendi hayatının bir parçasını, dükkânını, patronluk gururunu, daha başka duygularını gömmüştü. Evet, duvarlar boştu, kalbi de boştu, olduğu gibi, her şey taşınmış, her şey, çukura bırakılmıştı. Jervez, kendini, pek bezgin hissediyordu, eğer, imkân bulursa, ileride kendini toparlayacaktı. Saat onda, Nana, soyunurken ağladı, tepindi. Kupo ananın yatağında

yatmak istiyordu. Anası onu korkutmaya çalıştı, fakat, yumurcak, yaşma göre fazla zekiydi, ölümler hakkında, yalnız, büyük bir merak duyuyordu, o kadar, öyle ki, en sonunda, başları dinç olsun diye, Kupo ananın yerine uzanmasına izin verdiler. Bu yumurcak, geniş yatakları seviyordu; enine boyuna uzanıyor, sere serpe yatıyordu. O gece, kuştüyü şiltenin sıcaklığı ve yumuşaklığı ortasında, bir güzel uyudu.

10

Kupoların yeni evi, B merdiveninden çıkılan altıncı kattaydı. Matmazel Römanju'nun odasının önünden geçip soldaki koridora sapılıyordu. Sonra, bir kere daha dönmek gerekti. İlk kapı, Bijar'ların kapısıydı. Onun hemen hemen karşısında, havasız bir koğukta, çatıya çıkan bir küçük merdivenin altında, Bru baba yatıyordu. İki oda ötesi, Bazuju'un odasıydı Ba-zuju'un odasına bitişik, avluya bakan bir oda ile bir aralıkta, Kupolarındı. Koridorun sonunda ise, artık, ta sondaki Loriyö-lerin odasına varmadan önce, iki aile vardı.

Bir oda, bir de aralık, o kadar. Kupolar, şimdi burada tü-neyorlardı. Üstelik, oda da, avuç içi kadar bir yerdi. Orada yatıyorlar, orada yiyorlar, her işlerini orada görüyorlardı. Na-na'nın karyolası, aralığı tıpatıp doldurmuştu; çocuk, anasıyla babasının yanında soyunmak zorunda kalıyordu, geceleyin, havasızlıktan boğulmasın diye, kapıyı açık bırakıyorlardı. Burası o kadar ufaktı ki, Jervez, dükkânı boşaltırken, eşyasının hepsini sığdıramayacağı için, Puasonlara bazı şeyler bırakmıştı. Karyolayı, masayı, dört iskemleyi koyunca evin içi dolmuştu. Hatta Jervez, dolabından ayrılmaya gönlü razı olmadığı için, bu mendeburu, taşlığa koymuştu; pencerenin yarısı-
JVL ü Y +1 A XN Jtü

nı kapatıyordu. Pencere kanatlarından biri, bu yüzden, açılmadığı için, içeriye ışık az giriyor, içe darlık veriyordu. Jervez, avluya bakmak istediği zaman, fazla şişmanlamaya başladığı için, dirseklerini sığdıracak yer bulamıyor, boynunu kıvrıp yandan eğiliyor, bu şekilde dışarıyı görebiliyordu.

İlk günler, çamaşırcı kadın, oturup oturup ağlıyordu. Öteden beri hep geniş alıştıktan sonra, evinde kımıldayacak yer bulamamak onun fenasına gidiyordu. Boğulacak gibi oluyor, saatlarca pencerenin önünde duruyor, duvarla dolabın önüne sıkışıp kalıyor, ensesi tutuluyordu. Yalnız orada nefes alabiliyordu. Ama, avlu, ona hep kara kara düşünceler veriyordu. Karşıda, güneş tarafında, eski hülyasını, her ilkbahar, sicimden bir çardağa incecik dallarını saran İspanya fasulyelerinin bulunduğu, beşinci kattaki o pencereyi görüyordu. Kendi odası, gölge taraftaydı, saksıdaki limon çiçekleri, bir hafta içinde kuruyordu. Yok, yok, hayat iyi gitmiyordu, onun umduğu yaşayış bu değildi. Yaşlandıkça, güzel şeyler göreceği yerde, murdarlıklar içinde yaşıyordu. Bir gün, pencereden eğildiği sırada, garip bir duyguya kapıldı; ta orada, cümle kapısının önünde, kapıcı kulübesi yanında, başını havaya kaldırmış, evi ilk defa muayene eder durumda, kendisini görür gibi oldu, onu üç yıl geriye doğru çeken bu hamle, kalbini bir özlemle doldurdu. Avluda değişiklik yoktu, binanın, çıplak cepheleri, pek az kararmış, ve sıvaları pek az dökülmüştü. Pasla kemirilmiş bulaşık oluklarından, pis bir koku yükseliyordu; pencerelere gerili iplerde, çamaşırlar, pislik içinde çocuk yatakları kuruyordu; aşağıda, yamru yumru kaldırım' çilingirin kömür kırmıtlarıyla ve marangozun yongalarıyla doluydu; çeşmenin bulunduğu nemli köşede de, boyahaneden akmış bir su birikintisi, mavi bir renkte, eskiden gördüğü tatlı bir mavilikteydi. Ama Jervez, kendisini şu anda tamamiyle değişmiş ve yıpranmış duyuyordu. İlkin, aşağıda, yüzünü havaya doğru kaldırmış, memnun ve cesur, güzel bir apartman hayal eder durumda değildi. Çatı altında, sefiller için olan köşede, en pis kovukta, hiç bir güneş ışığının hiç bir vakit girmedığı yerdeydi. Bu da, göz yaşlarını haklı gösteriyordu, hayatından memnun olamazdı.

Ama, Jervez bir parça alışınca, bu yeni evden kan kocanın hayatları, pek fena başlamadı. Kış hemen hemen sona ermişti. Virjini'ye bırakılan eşyanın parası dört buçuk kuruş, yerleşmelerini

kolaylaştırmıştı. Sonra, havalar düzelir düzelmez, talihlerine, Kupo taşrada bir işe girdi, çalışmak için Etamp'a gitti. Üç aya yakın orada kaldı, sarhoşluk etmedi, köy havasıyla, bir zaman tedavi oldu. Sokaklarında, tam anlamıy-le bir rakı ve şarap buharı bulunan Paris'in havasından uzaklaşmak, içkicilerin susuzluğunu nasıl giderir, bilemezsiniz. Döndüğü zaman, taptazeydi, dört yüz frank da para getirmişti. Bu para ile, Puasonlarm kefil oldukları, dükkânın birikmiş dört aylığını ve mahalledeki öteki ufak tefek borçlarının en çabuklarını ödediler. Jervez, artık geçmez olduğu bu iki sokağa tekrar uğramaya başladı. Tabii, gündelikte ütüculüğe başlamıştı. Yüzüne gülmek şartıyla çok iyi bir kadın olan Madam Fokonye, onu lütfen tekrar yanına almıştı. Hatta, eskiden patron olduğunu düşünerek, bu durumunun hatırı için, bir baş işçi gibi, ona üç frank veriyordu. Bu yüzden, aile, yavaş yavaş işini yoluna koyacak gibi görünüyordu. Hatta, Jervez, çalışarak ve tutumlu davranarak, bütün borçlarını ödeyebilecekleri ve oldukça iyi bir hayat kuracakları bir gün geleceğini umuyordu. Ancak, bu umudu, kocasının kazandığı büyük paranın ateşi yüzünden besliyordu. Bu ateş geçince, hayatı olduğu gibi kabul ediyor, güzel şeylerin ömrü olmadığını söylüyordu. O tarihte, Kupolarm en fazla gücüne giden şey, Puasonlarm, kendi dükkânlarına yerleştiklerini görmek oldu. Yaradılıştaki hiç fazla kıskanç değillerdi; fakat canlarını sıkıkanlar vardı, dükkânı devir alanların orayı nasıl süslediklerini, bile bile, ballandıra ballandıra, yanlarında anlatıyorlardı. Boşlar, hele Loriyöler, öve öve bitiremiyorlardı. Onlara kalırsa, dünyada bundan daha güzel dükkân bulunmazdı. Sonra, Puasonlarm, orayı ne kadar murdar bir halde bulduklarını söylüyorlar, yalnız temizlik yapmak için verilen paranın otuz frangı bulduğunu anlatıyorlardı. Virjini, birçok kararsızlıklardan sonra, ufak bir ticaret yapmaya, şeker, çikolata, kahve, çay satmaya karar vermişti. Lantiye, bu ticareti, ona kuvvetle öğütlemişti; çünkü, abur cubur ticaretinde kazanılacak pek çok para bulunduğunu söylüyordu. Dükkân siyaha boyandı, sarı zırhlarla süslendi. Bunların ikisi de kibar renklerde. Üç marangoz bir hafta çalışıp gözleri, vitrinleri yaptılar, şekerçi dükkânlarındaki gibi, kavanozları koymak için raflar yaptılar. Puason'un yedek olarak sakladığı ufak mirası epeyce tırtıklamak zorunluğa ortaya çıktı. Ama, Virjini, durumdan son derece memnundu; Loriyöler de, kapıcıların yardımıyla, Jervez'e, Virjini'nin bir rafını, bir vitrinini, bir kavanozunu bile unutmadan övüyorlar, yüzünün değiştiğini gördükçe seviniyorlardı. İnsan istediği kadar hasetçi olmasın, başkaları, kendi malını kullanıp onu ezerse, yine öfkelenir.

Sonra, işin içine bir de erkek giriyordu. Lantiye'nin Jervez'i terkettiği kesinlikle söyleniyordu. Mahalle halkı bunu pek beğeniyordu. En sonunda, sokağın ahlâkı bir parça düzeldi, diyorlardı. Ayrılığın bütün şerefi de, hanımların hâlâ sulandıkları o şapkaçı düzenbazına mal ediliyordu. Nasıl olduğunu anlatıyorlar; çamaşırcı, adamın peşinde öyle koşuyordu ki, uslu otursun diye, onu mutlaka pataklamıştır, diyorlardı. Tabii, hiç kimse gerçeği söylemiyordu, onu bilecek durumda olanlar, fazla basit görüyorlar, gerektiği kadar ilgiye değer bulmuyorlardı. Doğrusu şu ki, Lantiye gerçi Jervez'i bırakmıştı ama, gece gündüz elinin altında değildi, o kadar; ama, canı isterse, muhakkak ki, onu görmek için altıncı kata çıkıyordu. Çünkü, Matmazel Rö-manju, uygunsuz saatlarda Lantiye'ye, Kupolarm odasından çıkarken rastlıyordu. Kısacası, ilişkileri, şöyle böyle, orsa boca gidiyor, ikisi de bundan, fazla zevk duymuyordu; alışkanlıktan karşılıklı bir hatır sayarlıktan başka bir şey değildi, o kadar... Yalnız, durumu karıştıran bir şey vardı ki o da, mahallenin, şimdi, Lantiye ile Virjini'yi tefe koymuş olmasıydı. Bu işte de, mahalle halkı, fazla acele ediyordu. Her ne kadar şapkaçı, esmer güzeline göz koymuştu; bu da besbelliydi; çünkü Virjini, aynı evde, Jervez'in yerini tutuyordu. Ortaya alaylı bir laf çıkmıştı: Bir gece Lantiye'nin, Virjini'yi almak için bitişik yatak odasına gittiği, Virjini'yi alıp getirdiği, ortalık karanlık

olduğu için, alaca karanlığa kadar yanında alakoyduğu halde tanımadığı iddia ediliyordu. Bu hikâye herkesi güldürüyordu, ama, gerçekte, Lantiye, işi o kadar ileri götürmüş değildi; yalnız, Virjini'nin kalçalarını çimdikleyecek kadar cesaret gösteriyordu. Loriyöler de, Jervez'i kışkırtmayı umarak, Lantiye ile madam Puason'un sevdalarından, onun yanında dikkatle söz etmekten geri kalmıyorlardı. Boşlar da, ilkin, bundan daha güzel bir çift görmediklerini sezdirmek istiyorlardı. Bütün bu meselenin asıl tuhaf tarafı, mahallenin, bu üçüzlü yeni aileden go-cunmamasıydı. Hayır, Jervez'e karşı haşın davranan ahlâk sahibi insanlar, Virjini'ye karşı yumuşak hareket ediyorlardı. Belki de, mahallenin gösterdiği güler yüzlü hoşgörölük, Virjini'nin kocasının belediye çavuşu olmasından ileri geliyordu.

Bereket versin, Jervez kıskançlık duymuyordu. Lantiye'-nin vefasızlığına karşı kayıtsızdı; çünkü, aralarındaki ilişkide, çoktan beri, kalbinin hiç" ilgisi yoktu. Kurcalayıp öğrenmek lüzumunu duymadan, şapkacı hakkında birtakım çirkin hikâyeler işitmiş, onun, her çeşit orospu ile, sokakta dolaşan rasgele süslü püslü kadınlarla ilişkileri olduğunu duymuştu. Bunlar, üzerinde o kadar az etki yapıyordu ki, ilişkiyi kesmeyi gerektirecek öfke bile duymamış, iltifatçı davranmakla devam etmişti. Ama, âşıkmm yeni tutkunluğunu öyle kolay kolay kabul etmedi. Virjini ile olunca, iş değişiyordu. Kendisine eza etmek için, ikisi birlik olup bunu icat etmişlerdi. Bu önemsiz işe aldırış etmiyordu ama, görünüşe önem veriyordu. Onun için Madam Loriyö, yahut başka bir soysuz, Puason'un artık Sen Döni kapısı altından geçemez olduğunu, kendi yanında söylemeye kalkışınca, beti benzi sapsarı kesiliyor, yüreği ağzına geliyor, can evinde bir yanıklık duyuyordu. Dudaklarını ısıırıyor, öfkelenmemek için kendini tutuyor, düşmanlarına bu zevki duyurmak istemiyordu. Ama galiba Lantiye'ye çıkmıştı; çünkü, Römanju, bir ikindi üstü, bir şamar sesi işitir gibi olmuştu, hem, muhakkak bozuşmuş olacaklar ki, Lantiye, on beş gün onunla konuşmadı, sonra, yine önce kendi geldi ve sanki hiç bir şey olmamış gibi, eski şekilde yaşamaya devam ettiler. Çamaşırcı kadın, saç saça, baş başa gelmekten çekiniyor, ha-

I
|130. E1 I nilli E*

yatını daha fazla zehirlemek istemiyor, bu hale razı olmayı daha iyi buluyordu. Eh! Artık yirmi yaşında değildi, erkekleri, sağa sola kötek atacak ve postunu tehlikeye koyacak kadar fi-sebilullah sevmiyordu. Yalnız, bunu, hayatın öteki ihtiyaçlarına katıyordu, o kadar.

Kupo, işin alayında idi. Kendi pezevenkliği görmek istememiş olan bu uysal koca, Puason'un bir çift boynuzuna katıla katıla gülüyordu. Kendi evindeyken bunu hesaba katmıyordu; ama, başkalarının evinde, gülünç buluyor, komşuların karıları, yaprağı tersinden görmeye gittikleri zaman, (1) bu gibi olayları gözlemek için girmediği zahmet kalmıyordu. Bu Puason ne enayi şeydi! Bir de, belinde kılıcı vardı, kaldırımlarda, elâlemi tartaklamaya kalkıyordu! Sonra, Kupo, küstahlığı, Jervez'le şaka edecek kadar ileri götürüyordu. İşte, âşıkı, onu yüzüstü bırakıvermişti! Talihi yoktu, ilkinde, demirci ile iş yolunda gitmemişti. İkincisinde de, şapkacılar, onu dehliyorlardı, işte. O da, böyle ciddiyeti olmayan meslek sahiplerine ne diye baş vuruyordu? Ne diye bir duvarcı, harcını sağlam yapmaya alışmış vefalı bir erkek bulmuyordu? Bu sözleri, Kupo, şüphesiz ki şaka olsun diye söylüyordu; ama Jervez, yine şaşalamaktan kendini alamıyordu. Çünkü, sözlerini bir burgu ile onun kafasına sokmak istiyormuşçasma, ufacık, gri gözleriyle ona dik dik bakıyordu. Kocası, bu açık saçık konuları tutturunca, şaka mı, yoksa ciddî mi söylediğini hiç anlayamazdı. Yılın bir başından öte başına kadar sarhoş gezen bir erkeğin akli başında olamazdı; yirmi yaşındayken çok kıskanç olduğu halde, otuzuna varınca, karısının sadakati konusunda içki yüzünden çok uysal hale gelen erkekler vardı.

Kupo'nun, Gut Dor sokağında caka satışı görülecek şeydi. Puason'a pezevenk diyordu. Bu, boşboğazların ağzını kapatıyordu! Pezevenk,

kendisi değildi. Elbet bildiği bir şey vardı. Eskiden, söylenen şeyleri işitmemiş gibi davranması, besbelli dedikodudan hoşlanmamasından ileri geliyordu. İnsan, kendi

(1) Yazarın «sırtüstü yatış durumunu» anlatmak için kullandığı bu deyim olduğu gibi çevirmeyi uygun buldum. — H. V. evinin içini herkesten iyi bilir; yaralı, gocunur, diyordu. Kendisi yaralı değildi ki gocunsun. Herkesin hoşuna gidecek diye gocunamazdı ya! Lâkin belediye çavuşu, dedikodulara kulak veriyor muydu? Vermiyordu ama, bu sefer, dedikodu yerindeydi. Sevdalıları görenler olmuştu, söylenenler boşuna değildi. Kupo, öfkeleniyor, bir erkeğin, bir hükümet memurunun, kendi evinde böyle bir rezalete nasıl dayanabildiğini anlayamıyor-du. Belediye çavuşu, başkalarının artığından hoşlanmasa gerekti, vesselam. Böyle olduğu halde, Kupo, çatı altındaki kovuklarında, karısıyla yalnız kaldığı akşamlar canı sıkılınca, aşağı inip Lantiye'yi zorla eve getiriyordu. Arkadaşından ayrıldı ay-rılalı evi sıkıcı buluyordu. Jervez'le aralarında soğukluk hissettiği zaman onları barıştırtıyordu. Allah Allah! Elâîem vız geliyordu; insanın, dilediği gibi eğlenmesi yasak mıydı? Alay ediyor, sarsak bakışlı içkici gözlerinde geniş fikirler tutuşuyor, hayatı güzelleştirmek için şapkacıyla, her şeyi paylaşmak arzuları yanıyordu. İşte Jervez, onun şaka mı ettiğini, yoksa ciddî mi söylediğini, asıl böyle akşamlar, anlayamıyordu.

Bütün bu olup biten işler ortasında, Lantiye kuskuslanı-yordu. Babacan ve vakur tavırlar takmıyordu. Kupolarla Pua-sonlar arasında, üç defa, dargınlık çıkmasını önlemişti. Her iki evin iyi geçinmesi onu memnun ediyordu. Onun, Jervez'le Virjini'yi, şefkatli ve metin bakışlarla gözlemesi sayesinde, bu iki kadın, birbirlerine karşı, her zaman büyük bir dostluk bes-liyormuş gibi görünüyorlardı. Lantiye, esmeri üzerinde de, sarısını üzerinde de, bir paşa sükûnetiyle hâkim oluyor, düzenbazlığı sayesinde semiriyordu. Kâfir herif, daha Kupoları hazmetmeden, Puasonları yemeye başlamıştı. Bir dükkânı mideye indirdikten sonra ikinci bir dükkâna saldırmak onu hiç rahatsız etmiyordu. Aslında yıl uğursuzundur.

Nana'nın, Komünyon ayını o yılın haziranında yapıldı. Kız, on üçünü sürüyordu; boyu, uzayan kuşkonmaz gibi serpilmiş, haline bir küstahlık gelmişti. Bir evvelki yıl, haşarılığından dolayı, din derslerinden kovulmuştu. Bu sefer, papazın, onu tekrar kabul etmesi, yalnız, dönüp gelmez de, sokağa bir dinsiz kız daha koyuvermiş olurum korkusundandı. Nana, gi-yeceği beyaz elbiseyi düşündükçe, sevincinden zıp zıp zıplıyordu, isim anası ve isim babası olarak, bu beyaz elbiseyi Lori-yöler vaat etmişlerdi. Evin içinde herkese, hep bu hediyeden söz ediyorlardı. Peçe ile boneyi Madam Lora, keseyi Virjini, dua kitabını Lantiye verecekti; öyle ki, Kupolar, bu töreni, pek fazla endişelenmeden bekliyorlardı. Hatta, yeni eve taşınma ziyafetini vermek isteyen Puasonlar, her halde şapkacının tavsiyesi üzerine olacak ki, bu fırsattan faydalandılar. Kupoları ve Boşları çağırdılar. Onların, kızı için de Komünyon ayını yapıyorlardı. Akşamı, orada, bir but ve yanı sıra daha başka bir şeyler yiyeceklerdi.

Tam da bir gün önce, Nana, dolabın üstüne serilmiş hediyelerini hayran hayran seyrederken, Kupo, berbat bir halde eve geldi. Paris havası onu yine kavırıyordu, içeri girince, sarhoşça nedenlerle, o gün için hiç uygun olmayacak çirkin kelimelerle, karısına ve çocuğa çattı. Aslında, Nana da, durmadan işittiği çirkin sözlerin ortasında küfürbaz olmaya başlıyordu. Kavga ettikleri zaman, anasına, bir güzel, orospu, inek diyordu.

Çinko işçisi, avazı çıktığı kadar:

«Ekmek nerede! diye haykırıyordu. Çorbamı getirin miskinler!.. Şu karılara bak, paçavralarla uğraşıyorlar! Çorbam, gelmezse, bu ıvır zıvırın içine ederim, haberiniz olsun.»

Jervez, sabrı tükenerek, söylendi:

«Mastor olunca, amma da kafa ütülüyor ha!»

Sonra, Kupo'ya döndü:

«Isınıyor, sıktım artık!»

Nana, o gün, utangaçlık taklidi yapıyordu; çünkü o gün böyle olmak hoşuna gidiyordu. Dolabın üstündeki hediyelere bakıp duruyor, gözlerini yere indiriyormuş gibi yapıyor, babasının çirkin sözlerini anlamamazlıktan geliyordu. Ama çinko işçisi kafayı çektiği günler, etrafa çatmaktan pek hoşlanırdı. Kızının ense kökünde konuşup duruyordu:

«Sana bir beyaz elbise veririm ki, alamadan gidersin! Geçen pazarkı gibi, yine kâğıt parçalarıyla, gömleğinin içine meme yapmaya değil mi? Evet, evet, hele dur! Kıç kıvırıyorsun, görüyorum. Güzel elbiseler içini gıcıkıyor. Akim başından gi-
diyor... Şuradan arabayı çeker misin sen, solucan cenabet! Çek ellerini, şunları bir çekmeceye koy, yoksa, senin de, onların da icabına bakarım!»

Nana, başını önüne eğmiş, hâlâ cevap vermiyordu. Küçük tül boneyi eline almış, annesine, bunun kaç para ettiğini soruyordu. Kupo, boneyi çekip almak için elini uzatınca, Jervez haykırarak onu itti: «Bırak şu çocuğu, canım! Uslu uslu oturuyor, bir şey yaptığı yok.» O zaman, çinko işçisi, açtı ağzını, yumdu gözünü: «Ah! Kahpeler! Analı kızlı, tam birbirinize uygunsunuz. Kilisede bir yandan erkekleri dikiz ederken, bir yandan da dua dinliyorsunuz. Yalan de bakayım, haddin varsa, orospu piç! Sana çuval giydireceğim, bakalım vücudunu dalayacak mı? Evet, çuval giydireceğim, seni de, papazlarını da tiksindireceğim. Senin ahlâksız olmanı istemiyorum! Hay dinini, imanını! Siz, ikiniz de beni dinleyecek misiniz bakayım?» O zaman, Nana, hiddet içinde arkasını döndü; Jervez de, Kupo'nun, yırtacağı dediği elbiseleri korumak için, kollarını uzattı. Çocuk, babasına dik dik baktı! Sonra, günahını çıkartacak papazın öğütlediği alçakgönüllülüğü unutarak, kısık dişleri arasından: «Yezit herif!» diye söylendi.

Çinko işçisi, çorbasını içer içmez, horul horul uyumaya başladı. Ertesi gün uyandığı zaman, gayet yumuşaktı. Bir gün önce sarhoşluğunun mahmurluğu tamamıyla gitmemişti ama, bu, sadece, neşe verecek kadardı. Nana'nın tuvaleti yapılırken o da hazır bulundu; beyaz elbiseye baktıkça şefkat duyuyor, en önemsiz bir süsün, bu yumurcağa, gerçek bir küçük hanım edası verdiğini söylüyordu. Kısacası, dediği gibi, bir baba, böyle bir günde, elbet kıızıyla övünürdü. Fazla kısa elbisesi içinde, bir gelin gibi sıkılğan gülümsemeleriyle, Nana'nın şıklığı görülecek şeydi. Aşağı indikleri zaman, Nana, kapıcı kulübesinin eşiğinde, kendi gibi beyazlarını giymiş olan Polin'i görünce durdu, parlak bir bakışla onu. tepeden tırnağa süzdü, sonra, kızın, bir paket sarar gibi giydirilmiş olduğuma, kıya-

fetinin, kendininki kadar güzel olmadığını gördü, pek iltifatlı davrandı. Her iki aile, kiliseye gitmek üzere, birlikte yola çıktılar. Nana ve Polin, dua kitapları ellerinde, rüzgârın şişirdiği duvaklarını tutarak, en önde yürüyorlardı; dükkâncıların, kapı önüne çıkıp kendilerini seyrettiklerini görerek, büyük bir haz duyuyorlar, konuşmuyorlar, yolları üzerinde, görenler, çok sevimli şeyler desinler diye, dindarane somurtuyorlardı. Madam Boş ve Madam Loriyö geri kalıyorlardı; çünkü, Paytak hakkındaki fikirlerini birbirlerine söylemekle meşguldüler. Bulduğunu yiyen bu kadın, kızının Komünyon ayinini dünyada yaptıramazdı, bereket versin akrabalar çocuğun her şeyini, evet, kutsal sofraya saygılarından beyaz bir gömleğe varıncaya kadar her şeyini sağlamışlardı. Madam Loriyö, en çok, kendi hediyesi olan beyaz elbiseden söz ediyor, Nana, mağazalara fazla yaklaşarak eteğiyle tozlan süpürdükçe, çocuğu "murdar kız,, diye haşlıyordu.

Kilisede, Kupo, durmadan ağladı. Kafasızca bir şeydi ama, kendini tutamıyordu. Papaz kollarını geniş geniş açtıkça, küçük kızlar, melekler gibi, elleri bitişik sıra ile geçtikçe, ağlaması tutuyordu; orgların müziği yüreğine dokunuyor, günlüğün güzel kokusu, suratına bir demet çiçek bastırılmış gibi, onu, tiksirtiyordu. Sözün kısası, gözleri bulanıyordu, yüreğinde ezginlik vardı. Hele kızlar, kutsal ekmeği yedikleri sırada, bu ekmeğin, sırtı boyunca bir ürperti ile

ensesinden aşağı doğru kayar gibi olmuş, işte o sırada bir ilâhî, enfes bir şey okunmuştu. Aslında, etrafındaki insanlar arasında, daha başka duygulu kimseler de mendillerini ıslatıp duruyordular. Doğrusu, güzel bir gündü, hayatın en güzel günüydü. Yalnız, kiliseden çıktıktan sonra, gözleri yaşarmayan ve kendisiyle alay eden Loriyö ile birlikte bir tek atmaya gittiği zaman, öfkelen-di, bu karga kılıklı papazların, elâlemi gevşetmek için, kiliselerinde şeytan otu yaktıklarını söyledi. Hem, sonuç olarak, ağladığını gizlemiyordu, gözleri yaşarmıştı, bu da, sadece, taş yürekli olmadığını ispat ederdi. Böyle diyerek, birer tek daha ısmarladı. O akşam, Puasonlardaki ziyafet pek neşeli oldu. Yemeğin başından sonuna kadar, dostluk, hiç pürüzsüz devam etti. Ka-ra günler gelince, böyle, gece sohbetlerine dalmak, birbirinden nefret eden insanlar arasında sevişerek saatlar geçirmek âdettir. Lantiye, soluna Jervez'i, sağma Virjini'yi almış, her ikisine karşı da sevimli, kümesinde dirlik düzenlik isteyen bir horoz gibi, ikisine karşı da gönül alıcı davranıyordu. Karşılarında, Puason, kaldırımlarda uzun uzadıya nöbet beklediği zamanlardaki gibi, belediye çavuşluğuna has sakin ve ciddi hülyalı halini, gözleri dalgın, hiç bir şey düşünmemek alışkanlığını sürdürüyordu. Ama, o gecenin kraliçeleri Nana ile Polin'di. Elbiselerini çıkarmamalarına izin verilmişti. Beyaz esvaplarını lekelememek korkusuyla dimdik oturuyorlardı; ağızlarına götürdükleri her lokmada, üstlerine dökmeden yutabilmek için çenelerini yukarı kaldırmaları tembih ediliyordu. Nana, usandı, sonunda, şarabını olduğu gibi korsajma döktü; bu, bir mesele oldu, kızı soydular, korsajı, hemen, bir bardak suda yıkadılar.

Sonra, yemeğin sonunda, çocukların geleceğinden, ciddi surette söz edildi. Madam Boş, kızının mesleğini seçmişti; Po-lin, altın ve gümüş üzerine işleme atelyelerinden birine girecekti; bu işte beş, altı frank kazanılıyordu. Jervez, daha kızını ne işe vereceğini bilemiyordu, Nana belli bir istidat sahibi olduğunu hiç göstermiyordu. Gerçi, tabana kuvvet koşuyordu, bu istidadı belliydi; fakat, bundan başka ne iş olursa olsun, yanaşmıyordu.

Madam Lora:

«Ben sizin yerinizde olsam, onu çiçekçi yapardım, dedi. Hem temiz iş, hem güzel iş.»

Loriyö mırıldandı:

«Çiçekçi kızların hepsi bir işaretle yatağa yatan cinstendir.»

Dul kadın, dudaklarını büzdü:

«Ya! Ben de mi? dedi. Doğrusu naziksınız. Haberinizi olsun, ben köpek değilim, ıslığı işitince bacaklarımı havaya kaldırmam.»

Sofradakiler, hep birden onu susturdular:

«Madam Lora! Aman! Madam Lora!»

Hem böyle söylüyorlar, hem gülmemek için suratlarını şarap kadehlerine eğer iki küçük kızı, göz ucuyla ona gösteriyorlardı. Erkekler bile, nezaketle, o ana kadar, hep terbiyeli kelimelerle konuşmuşlardı. Ama Madam Lora, bu dersi kabul etmedi. Bu söylediği sözü, en kibar toplantılarda işitmişti. Hem o, dilini bilmekle övünürdü. Çocukların yanında bile, hiç bir zaman edebe aykırı kelime kullanmadan her şeyden söz edebildiği için, onu çok defa tebrik etmişlerdi.

«Çiçekçilerin içinde, çok kadın kadıncık insanlar vardır, bilmiş olun, diye haykırdı. Onlar da, tabii, başka kadınlardan farksızdır, her tarafları deri kaplı değildir. Ancak, usturuplu davranırlar, bir günah işleyecekleri zaman adamını seçmesini bilirler, zevk sahibidirler... Bu meziyet onlara, çiçeklerden gelir. Beni koruyan da bu oldu.»

Jervez, lafa karıştı:

«A kuzum! Çiçekçiliği beğenmiyor değilim, yalnız, Nana'-nın hoşuna gitmeli bu iş, o kadar. Çocukları, gönül eğilimi olmayan işi yapmaya zorlamamalıdır... Nana, aptal aptal durma, cevap ver bakalım.

Çiçekçilik hoşuna gidiyor mu?»

Küçük kız, tabağına eğilmiş, parmağını ıslatıp pasta kırıntılarını

topluyor, sonra parmağını ağzına götürüp emiyordu. Hemen cevap vermedi. Dudaklarında, o hayâsız gülümsemesi vardı. Sonunda:

«Tabîî, anne, hoşuma gider,» dedi.

Bunun üzerine, iş hemen halledildi. Kupo, Madam Löra'-nın, çocuğu hemen ertesi gün, Kahire sokağındaki kendi atel-yesine götürmesine razı oldu. Sonra, sofra halkı, hayat ödevlerinden, ciddî ciddî söz ettiler. Boş, Nana ile Polin'in, artık Komünyon ayini yaptıktan sonra birer kadın olduklarını söylüyordu. Puason, bundan sonra, yemek pişirmesini, çorap yamamasını, bir evi idare etmesini öğrenmeleri gerektiğini ilâve ediyordu. Hatta, kocaya varacakları, günün birinde çocukları olacağı bile kendilerine söylendi, yumurcaklar, bu sözleri dinliyorlar, için için gülüyorlar, beyaz elbiseleri içinde, ezile bü-züle, yanakları al al, kadın oldukları için kalpleri sevinç dolu, birbirlerine sürtünüp duruyorlardı. Ama, asıl içleri gıcıklayan şey, Lantiye'nin daha şimdiden küçük birer kocaları olup olmadığını sorarak onlara takılması oldu. Bunun üzerine, Na-na'ya, annesinin patronu Madam Fokonye'nin oğlu Viktor Fo-konye'yi sevdiğini zorla itiraf ettirdiler.

Misafirler dağılırlarken, Madam Loriyö, Boşların önünde:

«Yoo! dedi. Nana bizim isim kızımızdır ama, mademki onu, çiçekçi yapmaya karar verdiler, artık onun adını işitmek istemiyoruz. Al sana bir sokak sürtüğü daha... Altı aya kalmaz, başlarına ne işler açacak, görürsünüz.»

Kupolar, yatmak üzere evlerine çıkarken, işlerin yolunda gittiğine, Puasonlarm fena adamlar olmadığına hükmetmişlerdi. Hatta, Jervez, dükkânı temiz bulduğunu söylüyordu. Şimdi başkalarının kurulup oturduğu eski evinde gecenin bir kısmını geçirirse üzüleceğini tahmin etmişti; ama, bir saniye bile içinden öfkelenmediğine şaşıyordu.

Nana, soyunurken, geçen ay evlenen ikinci kattaki Matmazelin elbisesi de, kendisinininki gibi muslinden olup olmadığını annesine sordu.

Ama o gün, ailenin son iyi günü oldu. Aradan iki yıl geçti ve bu iki yıl içinde, Kupolar, gitgide daha fazla batağa gömüldüler. Hele kış mevsimleri onları temize havale ediyordu. Yaz mevsiminde yiyecek ekmek buluyorlardı, ama, yağmurla ve soğukla beraber açlık da başlıyordu; ufak ölçüde bir Sibiryâ kadar soğuk odalarında boş midelerini hayalle doldurmaya çalışıyorlardı. O aralık olacak mende bur ay, kapının altından sokulup evlerine giriyor, atelyelerin işsizliğini, don havaların uyusuk tembelliğini, nemli günlerin kara sefaletini, kısaca bütün fenalıkları beraber getiriyordu. İlk kış, ara sıra yine yakacak ateş bulabildiler, sobanın etrafına büzüldüler, karınlarını doyurmadan ısınmayı daha iyi buldular. İkinci kış, sobanın pası bile gitmedi, dökmeden bir sınır taşı gibi içe sıkıntı veren görünüşü ile odayı buz gibi dondurdu. Asıl cesaretlerini kıran, onları tam olarak bitiren şey, üstelik, odanın kirasını vermektir. Ah! O ocak ayı kirası, evde ağıza atacak lokma yokken, Boş babanın, kira alındısını getirip para istemesi! Bu, evin içine daha fazla bir soğuk, bir kuzey fırtınası üflüyordu. Mösyö Maresko, ondan sonra gelen cumar-

MEYHANE

353

tesi günü, kalın bir paltoya bürünmüş, koca elleri yün eldivenler içinde, çıkageliyordu. Dışarıda kar yağarken, sanki, onlara kaldırım üstünde, beyaz çarşaf lar serili bir yatak hazırlamış gibi, ağzında, her zaman, kapı dışarı atmak lafı dolaşıyordu. Kirayı vermek için, ellerinden gelse, vücutlarından parçalar koparıp satacaklardı. Yemek dolabını ve sobayı boşaltan, hep bu kira idi. Aslında, evin her tarafından, şikâyet sesleri yükseliyordu. Her katta ağlayanlar vardı, merdivenin ve koridorların boyunca, bir felâket musikisinin iniltisi duyuluyordu. Her evden bir cenaze çıkmış olsa, yine bu kadar korkunç bir figan işitilemezdi. Bu, tamamıyla bir mahşer gününü andırıyordu, sanki her şeyin sonu gelip çatmış, yaşama imkânı kalmamış, fakir halk ezilip bitmişti. Üçüncü kattaki kadın, Belom sokağının köşesinde bir hafta dilenmişti. Bir işçi, beşinci kattaki duvarcı, patronunun iş yerinde hırsızlık etmişti.

Gerçi Kupoların, kabahati kendilerinde aramaları lâzımdı. Hayat ne kadar çetin olursa olsun, düzenle ve tutumla yaşanırsa, her zaman işin içinden çıkılabilirdi. İşte, kiralarını, kirli kâğıt parçalarına sarıp gününde ödeyen Loryöler buna bir örnekti. Ama, onlar da, gerçekten, insanı çalışmaktan tiksindirecek kadar mutsuz bir örümcek hayatı geçiriyorlardı. Nana, çiçekçilikte daha bir şey kazanamıyordu. Hatta, üstüne başına az para harcamıyordu. Madam Fokonye'nin atelyesinde, Jervez'e fena gözle bakmaya başlamışlardı. Gitgide alışkanlığını kaybediyor, işi baştan savma yapıyordu; o kadar ki, patronu, ucuza çalışan işçilere verdiği gündeliği ona da vermeye başlamış, ücretini kırk meteliğe indirmişti. Üstelik, çok gururlu, çok alıngandı, askiden dükkân sahibi bir kâdm olduğunu âlemin başına kakıyordu. Gündelik kaybettiği günler oluyor, bir şeye öfkeleniyor, atelyeden çıkıp gidiyordu. Söz gelişi bir gün, Madam Fokonye'nin, Madam Pütua'yı işe almasına öyle içerle-mişti ki, sabık işçisi ile böyle yanyana çalışmak fenasına gitmiş, on beş gün atelyeye uğramamıştı. Bu dik başlılıklarından sonra, haline acıyıp onu yine işe aldıkları zaman da, büsbütün aksileniyordu. Tabii, hafta sonunda, eline geçen para bol değildi; kendisinin de acı acı söylediği gibi, bir cumartesi gelecek,

23

354

mu, x nai<u

patrona o borçlu çıkacaktı. Kupo'ya gelince, o da galiba çalışıyordu, ama, kazancını her halde hükümete hediye ediyordu; Çünkü, Jervez, Etamp'daki işten beri, onun parasının yüzünü görmemişti. Haftalık verildiği günler, Kupo eve geldiği zaman, Jervez, artık onun eline bakmaz olmuştu. Elini kolunu sallayarak, cepleri boş, hatta çok kere mendilsiz geliyordu. Ya! Böyle işte, mendili kaybetmişim, yahut da arkadaşlardan kim bilir hangi hergele aşırmış, diyordu. İlk zamanlar hesap veriyor, palavra atıyordu; yok, ianeye on frank vermiş; yok, cebindeki işte şu delikten yirmi frank düşürmüş; yok, uydurma borçlara elli frank vermişti. Sonraları, artık, zahmete girmez olmuştu. Para buhar olup gidiyordu o kadar! Cebinde değil karnındaydı; parayı eve getirmenin bu da bir başka çirkin çeşidiydi. Çamaşırcı kadın, Madam Boş'un nasihatı üzerine, kocasını, atelyeden çıkacağı zaman, dumanı üstünde cebine indirdiği parayı elinden almak için, ara sıra gözetlemeye gidiyordu. Ama, bunun faydası olmuyordu; arkadaşlar Kupo'ya haber veriyorlardı, para, kunduraların içine, yahut onlardan daha kirli bir para çantasına iniyordu. Madam Boş, bu hususta çok kurnazdı. Çünkü Boş, ondan, on franklık maden paralar kaçırır, bunları, tanıdığı güzel kadınlara harcamak için saklardı. Madam Boş, kocasının elbiselerini en gizli köşe bucağına varıncaya kadar araştırır, yoklamada bulunmayan parayı, çok zaman, kasketin siperliğinde, deri ile kumaş arasına dikilmiş bulurdu. Çinko işçisi, parayı, elbisesinin içine dikiyordu. Teninin altına saklıyordu. Jervez, makası alıp onun karnının derisini yüzemezdi ya!.. Evet, ailenin, her mevsim biraz daha tekerlenmesi kendi kabahatiydi. Ama bunlar öyle şeylerdir ki, hele sefalet içindeyken hiç itiraf edilmez. Kupolar, kabahati talihsizliklerine buluyorlar, Allahm, kendilerine gücendiğini iddia ediyorlardı. Artık, evlerinde kavgadan geçilmiyordu. Bütün gün çekişiyorlardı. Ama daha dövüşmüyorlardı; yalnız, kavganın en ateşli zamanında, kendiliğinden bir iki şamar kaçıveriyordu, o kadar. Asıl fenası, dostlar kafesin kapağını açmışlardı, sevgileri, kuş gibi uçup gitmişti. Anaların, babaların, çocukların, birbirine sokuldukları zaman vücutlarından yükselen o güzel hararet onlardan uzaklaşıyor, hepsini bir köşede tir tir titrer bir halde, tek başına bırakıyordu. Kupo, Jervez, Nana, üçü de, durmadan birbirini rahatsız ediyor, bir kelime yüzünden birbirine giriyor, gözleri kinle doluyordu; bir şey kırılmış, mutlu insanların kalplerini hep beraber çarptıran aygıt, ailenin o büyük zembereği kırılmış gibiydi. Jervez, Kupo'yu, kaldırımdan on iki, on beş metre yüksekte, yağmur oluklarının kenarında gördüğü zaman, eskisi gibi, elbette yüreği ağzına gelmiyordu. Gerçi, onu kendi eliyle damdan aşağı itmek

istememezdi; ama kendiliğinden düşecek olsa, doğrusu ya, yeryüzünden, pek matah bir şey eksilmiş olmayacaktı. Evde kavga olduğu günler, bu adamı sedyeye uzatıp getirdiklerini görmeyecek miyim? diye bağıırıyordu. Bunu bekliyordu, sedye üstünde getirecekleri bu şey, onun mutluluğu, olacaktı. Bu içkici herif ne işe yarıyordu? Onu ağlatmaktan, elindekini avucundakini yemekten, onu fenalığa sürüklemekten başka bir işe yarıyor muydu? O halde! Böyle faydasız insanları, bir an evvel çukura atmak, üstüne çıkıp kurtuluş polkası oynamak lâzımdı. Onun için, anası, öl! dediği zaman, kızı geber! diye karşılık veriyordu. Nana, gazetenin yazdığı kazaları okudukça, soysuzlaşmış bir kız gibi fikirler yürütüyordu. Babası öyle şanslı bir adamdı ki, bir gün bir omnibüs çarpmıştı da, sarhoşluktan bile ayılmamıştı. Bu meret ne zaman geberecekti?

Sefaletin çığrımdan çıkardığı bu hayat ortasında, Jervez, etrafında işittiği açlık hırıltılarından da acı çekiyordu. Evin bu köşesi sefiller köşesiydi; burada, üç dört aile, sanki her gün yiyecek ekmek bulamamak için söz birliği etmişlerdi. Kapılar açılıyordu ama, dışarıya aş kokusu çıkmıyordu. Koridor boyunca bir açlık sessizliği hüküm sürüyor, duvarlar, boş mideler gibi tın tın ötüyordu. Zaman zaman, yaygaralar kopuyor, kadınların ağlamaları, aç miniminilerin sızlanmaları işitiliyor, aileler, açlıklarını avutmak için birbirlerini yiyorlardı. Evin bu tarafı, bütün bu açılmış ağızların hepsinden yükselen genel bir açlık içindeydi; içinde, sinek yavrularının bile, gıdasızlıktan,

356

yaşayamayacağı bu havayı yalnız içe çekmek bile, göğüsleri tıkiyordu. Ama, Jervez'in en çok acıdığı insan, küçük merdiven altındaki kovuğunda oturan Bru baba id. İhtiyar, bir dağ sıcanı gibi oraya çekiliyor, daha az üşümek için tostoparlak oluyor; bir saman yığını üstünde, kımıldamadan, günlerce ka-lıyord. Açlık bile onu artık oradan çıkartmıyordu; çünkü, şehirde hiç kimseye davetli olmadığı için, sokağa çıkıp iştahını açmak beyhudeydi. Üç, dört gün meydana çıkmayınca, komşular kapıyı itiyorlar, onun sıfırı tüketip tüketmediğine bakıyorlardı. Hayır, bütün bu olanlara karşı yaşıyordu; çok değil, biraz, tek gözle yaşıyordu. Ölüm bile onu unutmıştu! Jervez, eline ekmek geçer geçmez, ona, kabuklarından verirdi. Kocasının yüzünden, fena yürekli oluyor, erkeklerden nefret ediyordu ama, hayvanlara candan acımakta devam ediyordu; Bru baba, artık hiç bir âlet kullanmadığı için, ölsün diye orada yüzüstü bırakılan bu zavallı ihtiyar da, onun gözünde bir köpekten; sakatçıların, derisini ve yağını bile satın almak istemedikleri, işe yaramaz bir hayvandan başka bir şey değildi. Jervez, onun, hep orada, koridorun öte başında, Allah tarafından) da, insanlar tarafından bırakılmış, sırf kendi kendini yiyerek, bir çocuk kadar ufalmakta olduğunu, şu tepelerin üstünde, suyu çekilip büzülen portakallar gibi küçülüp kurduğunu düşündükçe yüreğinde bir sıkıntı duyuyordu.

Çamaşırcı kadın, mortocu Bazuj'un komşuluğundan da çok azap duyuyordu. Onun odasıyla kendi odası arasında, gayet ince, basit bir bölme vardı. Baba Bazuj, parmağını ağzına götürse, Jervez işitiyordu. Bazuj, akşamları eve dönünce, Jervez, onun ufak tefek işler görmesine istemediği halde kulak kabartıyordu; kara meşin şapka, dolabın üstünde bir kürek toprağın atılması gibi boğuk ses çıkarıyor; çiviye asılan kara pelerin, bir gece kuşunun kanat gürültüsüyle duvara sürtünü-yor, odanın ortasına atılan büyük bu kara kıyafet, orayı, bir yas dağınıklığıyla dolduruyordu. Jervez, onun adımlarını dinliyor, en küçük hareketlerinden endişeleniyor, bir eşyaya çarpsa, yahut tencere, tabak tıkırdatsa irkiliyordu. Bu sarhoş kerata durmadan onun zihnini kurcalıyor; Jervez, öğrenmek isteğiyle karışık için için bir korku duyuyordu. Beriki, daima neşe içinde, kafası her gün dumanlı, pazar günleri burnunun ucunu göremeyecek kadar zilzurna, yatağını bulup yatmcaya kadar dört duvara çarpa çarpa odada dolaşıyordu. Jervez, bu gürültüleri işittikçe, benzi sapsarı kesilerek, bu adamın, orada ne işler yaptığını merak ediyordu; korkunç şeyler kuruyor, baba Bazuj'un, bir ölü getirdiği,

onu karyolasının altına yerleştirmekle uğraştığı kuruntusuyla kafasını yoruyordu. Olur ya! Gazeteler anlatmıyor muydu, bir mortocu, zahmete girmemek ve mezarlığa yalnız bir te defa gitmekle kurtulmak için evinde küçük çocuk tabutları biriktiriyormuş. Bazuju eve geldiği zaman, bölmenin öte tarafından, muhakkak ki ölüm kokusu duyuluyordu. İnsan, kendisini, «Per - La - sez» mezarlığında, köstebekler diyarında zannedirdi. Bu hayvan herifin, sankişi neşesini artırıyormuş gibi, durmadan kendi kendine gülmesi korkunç bir şeydi. Hatta, hora tepmesi bitip de sırtüstü serilince, çamaşırcı kadının korkudan nefesini kesen, işitilmemiş bir şekilde horluyordu. Jervez, saatlarca sürerek kulak kabartıyor, bitişik odada cenaze alayları geçiyor sanıyordu.

Evet, asıl fenası, Jervez'in, duyduğu korku ortasında, işin içyüzünü daha iyi anlamak için kulağını duvara yapıştıracak kadar bir çekime yakalanmasıydı. Bazuju'nun onun üzerindeki etkisi, güzel erkeklerin namuslu kadınlar üzerindeki etkisinin aynıydı. Denemek isterler, fakat cesaretleri yoktur, terbiyeleri engel olur. İşte, eğer korkusu engel olmasa, Jervez de ölümü denemek, nasıl bir şey olduğunu görmek istiyordu. Ara sıra öyle acayipleşiyor, bilmecenin anahtarını, baba Bazuju'nun yapacağı bir hareket sayesinde keşfetmek için nefesini tutup öyle dikkat kesiliyordu ki, Kupo, gülerek, bitişikteki mortocuya abayı mı yakıldığını soruyordu. Bu komşuluktan öyle tiksiniyordu ki, öfkeleniyor, evden taşınacağını söylüyordu; sonra, ihtiyaç, üzerindeki o mezar kokusuyla evine gelince, elinde olmadan yine her zamanki düşüncelere kapılıyor, kocasını aldatmayı hayal eden bir eş gibi, telâşlı ve korkak tavrını alıyordu. Baba Bazuju, onu sarıp sarmalayıp bir tarafa götürmeyi; birdenbire, bütün sefaletleri unutturacak kadar derin

ve zevkli bir uykuya dalman bir yatağa yatırmayı iki defa ona teklif etmemiş miydi? Belki de, gerçekten, tatlı bir şeydi bu. Yavaş yavaş bunun zevkine varmak için, gitgide daha fazla bir merak duymaya başlıyordu. On beş gün, bir ay için bunu bir denemek fena olmazdı. Ooh! Hele kışın, kira taksiti glediği ay, hayatın sıkıntıları onu harap ettiği sırada bir ay uykuya dalmak ne güzel olacaktı! Ama buna imkân yoktu; bir saat uyumaya başlayınca sonsuz olarak uyumak gerekti; bu fikir onun iliklerini donduruyor, ölüme karşı duyduğu geçici vurgunluk toprağın istediği ebedî ve ciddî dostluk karşısında, sönüyordu.

Bu sırada, bir ocak akşamı, bölmeye iki yumruğu ile vurdu. Rasgele herkes tarafından tartaklanarak, parasız, bezgin, korkunç bir hafta geçirmişti. O akşam kendini iyi hissetmiyordu; nöbetler içinde tir tir titriyor, gözünün önünde alevler uçuşuyordu. Bir aralık, kendini pencereden atmak istedi; sonra, böyle yapacağına, bölmeye vurmaya ve seslenmeye başladı: «Baba Bazuju! Baba Bazuju!»

Mortocu, «Üç güzel kız vardı» şarkısını söyleyerek kunduralarını çıkarıyordu. O gün, işleri iyi gitmiş olsa gerekti, çünkü ihtiyaç, her zamankinden daha sarhoş görünüyordu. Jervez, sesini yükselterek yine: «Baba Bazuju! Baba Bazuju!» diye haykırdı. Acaba mortocu işitmiyor muydu? Jervez, hemen kendini ona teslim edecekti, adam onu sırtına vurup, teselli ettiği zengin fakir bütün öteki kadınları götürdüğü yere götürebilirdi. Jervez, onun söylediği Üç güzel kız vardı şarkısından eza duyuyor; çünkü, bu şarkıda, çok fazla sevgilisi bulunan bir erkeğin hafifsemesini seziyordu. Bazuju:

«Ne o? Ne var? diye kekeleydi, biri mi fenalaştı?... Geliyorum, hanım abla!»

Ama, bu kısık sesi işitince, Jervez, bir kâbustan uyanır gibi kendine geldi. Ne yapmıştı? Her halde bölmeye vurmuştu. O zaman, beline bir sopa yemiş gibi oldu, korkudan dizlerinin bağı çözüldü; onu saçlarından kavramak için, mortocunun,

mü YtiAWis

koca ellerini duvarın öte tarafından uzattığını görür gibi oldu, geriledi. Hayır, hayır, istemiyordu, daha hazır değildi. Bölmeye vurduysa, olduğu yerde dönerken, istemeyerek, dirseğiyle vurmuş olacaktı. Aynı zamanda, vücudu kaskatı, yüzü tabak gibi bembeyaz,

ihhtiyarın kolları arasında taşınıp gidişi gözünün önüne geliyor, diz kapaklarından omuzlarına doğru bir korku ürpermesi yükseliyordu.

Bazuş, sessizlik ortasında, sordu:

«Ey? Nereye gittin? Dur, dur, biz kadınlara karşı kibar davranırız.» Çamaşırcı kadın, nihayet, boşuk bir sesle: «Yok, yok, bir şey yok, diyebildi. Bir şey lâzım değil, teşekkür ederim.»

Mortocu homurdanarak uykuya daldığı sırada, Jervez, heyecan içinde bekledi. Kulak kabartıyor, yine duvara vurduğunu zanneder korkusuyla, kımıldamaya cesaret edemiyordu. Bundan sonra dikkatli davranmaya yemin ediyordu. Can çekisse, bitişikten yardım istemeyecekti. Bunu, kalbine kuvvet vermek için söylüyordu; çünkü, bazı anları oluyordu ki, korktuğu halde, dehşetle karışık merakını muhafaza ediyordu. Ama Jervez, sefil köşesinde, kendi dertleriyle başkalarının dertleri ortasında, Bijar'lara bakarak, yine güzel bir örnek alıyordu. Küçük Lali, parmak kadar bir çocuk olan sekiz yaşındaki bu minimini, büyük bir insan gibi, evi derli toplu tutuyordu. İşi de yorucuydu; biri üç. öteki beş yaşında ufacık çocuklar olan erkek kardeşi Jül'le kız kardeşi Hanriyet'e o bakıyordu. Ortalık süpürürken, bulaşık yıkarken bile, bütün gün onlara bakmak zorundaydı. Baba Bijar, karısının karnına bir tekme vurup onu öldürelı beri, Lali, bu ufacık ailenin minimini annesi olmuştu. Hiç bir şey söylemeden, kendiliğinden, Ölen anasının yerini tutuyordu; öyle ki, babası olacak hayvan herif, her halde benzerliği tamamlamış olmak için, vaktiyle anasını patakladığı gibi, şimdi de kızını pataklıyordu. Eve sarhoş döndüğü zaman, kadın boşazlamaya ihtiyacı vardı. Lali'nin minimini bir çocuk olduğunu farketmiyordu bile; büyük bir adam dövse bundan daha fazla vurmasına imkân yoktu. İndirdiği her şamar,

360

MEY H AJN

çocuğun yanağını tamamıyla kaplıyordu; küçüğün teni de, daha o kadar narindi ki, beş parmağın izi, iki gün silinmiyordu. Yoktan bahanelerle alçakça tokatlıyor, tekmeliyor; korkak ve sokulgan, acınacak kadar sıska, zavallı bir kedi yavrusuna benzeyen bu çocuğa kuduz bir kurt gibi saldırıyor, biçare de, bu dayaklara gık demeden, güzel gözlerinin işini Tanrıya bırakmış ifadesiyle boyun eğiyordu. Hayır, Lali, hiç bir zaman karşı gelmiyordu. Yüzünü sakınmak için, boynunu biraz eğiyordu; evi ayaklandırmamak için, kendini tutuyor, feryat etmiyordu. Sonra, babası, onu tekmeleme tekmeleme odanın dört tarafına savurmaktan usanınca, kızcağız, toparlanabilmek için güç buluncaya kadar bekliyordu; tekrar işe koyuluyor, çocuklarının yüzünü gözünü temizliyor, çorbayı pişiriyor, eşyanın üzerinde ufacık bir toz bile bırakmıyordu. Dayak yemek, her günkü ödevlerinden biriydi. Jervez, bu komşu kıza karşı büyük bir dostluk beslemeye başlamıştı. Ona, hayatın ne olduğunu bilen, yaşını başını almış, kendi ayarında bir kadın gibi davranıyordu. Şu da var ki, Lali'de, ciddî ve solgun yüzüyle, bir yaşlı kız hali vardı. Konuşurken işitenler, onu otuz yaşında zannederlerdi. Alışverişi, sökül dikmeyi, evini derleyip toplamayı gayet iyi biliyor, çocuklardan söz ederken, hayatında iki üç çocuk doğurmuş gibi konuşuyordu. Sekiz yaşında bir çocuğun böyle konuştuğunu işitenler gülümsüyorlardı; sonra, boşazlarına bir şey tıkanıyordu; ağlamamak için, çıkıp gidiyorlardı. Jervez, onu, kabil olduğu kadar sık sık yanma çağırıyor, yiyecek, eski elbise, ne bulursa veriyordu. Bir gün, Nana'nın eski bir basma entarisini onun vücuduna göre prova ettiğı sırada, belinin mosmor, dirseğinin sıyrılmış, hâlâ kan içinde olduğunu; kemiğı derisine yapışmış bu masum yavrunun bütün vücudu işkenceye uğradığını görünce, şaşalayıp kalmıştı. Eh! Baba Bazuş, tabutunu hazırlayabilirdi, bu kız, bu gidişle fazla yaşamazdı! Ama, çocuk, çamaşırcı kadına, kimseye bir şey söylememesini rica etmişti. Babasının, kendi yüzünden rahatsız edilmesini istemiyordu. Onu savunuyor, içmese fena adam olmadığım söylüyordu. İçince aklını kaybediyor, ne yaptığını bilmiyordu.

Onu affediyordu, çünkü, delilerin her halini affetmek gerekti.

O zamandan beri Jervez göz kulak oluyor, baba Bijar'm merdivenden

yukarı çıktığını işitir işitmez, araya girmeye çalışıyordu. Ama, çoğu zaman, kendi hesabına o da birkaç şamar yiyip oturuyordu. Gündüzleri, Jervez, onların evine girdiği vakit, çoğu zaman Lali'yi demir karyolanın ayağına bağlanmış buluyordu; çilingir, sokağa çıkmadan önce, kim bilir ne akla hizmet ederek, çocuğu, bacaklarından ve karnından, kalın iplerle bağlıyordu. İçki ile dengesi bozulan aklına anlaşılan öyle esiyor; galiba, kendisi orada bulunmadığı zamanlar bile çocuğa işkence etmiş olmak istiyordu.

Lali, kazık gibi dimdik, bacaklar karıncalanarak bütün gündüzleri orada bağlı kalıyordu; hatta bir akşam, Bijar eve dönmeyi unuttuğu için, bütün gece bu durumda kalmıştı. Jervez, bu hal karşısında nefrete kapılıp, iplerini çözmeye kalkışınca, çocuk, bir tek ipe bile el sürmemesi için yalvardı; çünkü, babası, ipi aynı şekilde düğümlenmiş görmezse küplere biniyordu. Hem vallahi, hiç de rahatsız değildi, böyle oturmak onu dinlendiriyordu. Ufacık çocuk bacakları şişmiş ve uyumuş olduğu halde, bunu söylerken gülümsüyordu. Canını sıkın şey, darmadağın evin içinde bu karyolaya böyle ipe bağlı oturmak zorunda kalmasının, ev işlerine engel olmasıydı. Babası, başka bir şey icat etse daha iyi olacaktı. Ama, bu halinde de, yine çocuklarına göz kulak oluyor, onlara sözünü dinletiyor, Hanriyet'le Jül'ü yanına çağırıp burunlarını süiyordu. Elleri serbest olduğundan, vaktini büsbütün boşa geçirmemek için, ipleri çözülünce-ye kadar, örgü işleri yapıyordu. Asıl, Bijar, iplerini çözdüğü zaman canı acıyordu; damarlarında kanı dolaşmadığı için, ayakta duramıyor, on beş dakika yerlerde sürükleniyordu.

Çilingir bir başka oyun daha icat etmişti. Sobanın üstüne para koyup kızdırıyor, sonra bu paraları ocağın bir köşesine bırakıyordu.

Lali'yi çağırıyor, iki okka ekmek alıp gelmesini söylüyordu. Çocuk, kuşkulandan paraları avuçluyor, feryadı basıyor, yanan elceğizini sallayarak parayı yere atıyordu. O zaman, Bijar kuduruyordu. Bu şıfırtı kız da başına nereden musallat olmuştu? Şimdi de paraları kaybediyordu! Parayı hemen

ÖZ,

İVX -Ej 1 II A

yerden almazsa kıcım patlatmakla onu tehdit ediyordu. Çocuk, duraklayınca, ilk ihtar, öyle şiddetli bir şamar oluyordu ki, gözünden ateş çıkıyordu. Yavrucak, ses çıkarmadan, gözlerinin pınarında iki iri damla yaş, paraları yerden alıyor, soğutmak için avcunda hoplatarak çıkıp gidiyordu.

Hayır, bu içkici beyninde ne vahşice fikirlerin filizlenebildiğim kestirmek kabil değildi. Başka bir gün öğleden sonra, Lali, ortalığı toplamış, çocuklarıyla oynuyordu. Pencere açıktı, içeride hava cereyanı vardı; koridordan dolan rüzgâr, kapıyı, hafif hafif sarsıyordu.

Küçük kız:

«Mösyö Hardi, geldi, diyor. Girsenize Mösyö Hardi, ne kadar zahmetse, giriniz lütfen.»

Kapının önünde yerlere kadar eğiliyor, rüzgârı selâmlıyordu.

Hanriyet'le Jül, onun arkasında duruyorlar, bu oyun pek çok hoşlarına gitmiş olduğu için, gıdıklanmış gibi katıla katıla gülüyorlar, onlar da selâm veriyorlardı; Lali, onların böyle candan gülüp eğlendiklerini görerek, memnuniyetten yanakları pembe pembe, oluyor, hatta, kırk yılda bir olan hal gibi, kendisi de bundan zevk duyuyordu.

«Bonjur Mösyö Hardi. Nasılsınız, Mösyö Hardi ?» derken, haşın bir el, kapıyı itti, baba Bijar içeri girdi. O zaman sahne değişti;

Hanriyet'le Jül, duvarın dibine, kış üstü düştüler; Lali ise, reveransı yarım kalmış, bir dehşet içinde duraklamıştı. Çilingirin elinde, uzun sapı beyaz tahtadan yapılmış, kayışı ince bir sicimle biten, yepyeni, büyük bir arabacı kamçısı vardı. Kamçıyı karyolanın kenarına bıraktı, onu görünce, dayağa hazırlanıp arkasını çeviren çocuğa, her vakitki tekme indirmede. Alaycı bir gülüşle aralanan dudakları kara dişlerini meydanda bırakıyordu. Çok neşeli, çok sarhoştur, içkici suratı, bir alay konusu bulmuş olmanın hazzıyla

ateşleniyordu.

«Ha? dedi, orospuluk oynuyorsun değil mi, yezit piç kurusu? Zıpladığını ta aşağıdan işittim... Haydi, beri gel! Daha yakma gel, ulan! Hem yüzünü dön! Kıcını koklayacak değilim, Elimi bile dokundurmadım, öyle köpek gibi ne titriyorsun?.. Kunduralarımı çıkar.»

Lali, her günkü dayak tayınım yemediği için dehşete ka-pılmışı, tekrar sapsarı kesilmişti; babasının kunduralarını çıkardı. Bijar, karyolanın kenarına oturmuştu; kunduraları çıkınca soyunmadan yattı, gözleri açık kızm oda içindeki hareketlerini seyretmeye koyuldu. Çocuk, bu bakışlar altında şaşalıyor, eli ayağı, yavaş yavaş, öyle bir korkunun etkisiyle titremeye başlıyordu ki, sonunda bir fincan kırdı. Bunun üzerine, babası, yerinden kımıldamadan kamçıyı eline aldı. ona gösterdi:

«Hey, dana yavrusu, şuna bak; sana hediye getirdim. Bilmiş ol, beni elli meteilk daha masrafa soktun... Bu oyuncak elde olunca koşmama lüzum yok, sen de istediğin kadar köşeye bucağa saklan, bak, para ederse. Bir denemek ister misin? Ha! Fincanları kırarsın değil mi?.. Haydi, yallah! Zıpla bakalım. Mösyö Hardi'ye reverans yap bakalım!» Yerinden doğrulmadı bile; sırtüstü yatmış, başı yastığa gömülü, koca kamçıyı, atlarını dörtnala süren bir posta arabacısı gibi şaklatarak, odanın içinde savurmaya başladı. Sonra, kolunu indirdi, kamçıyı, Lali'nin beline doladı, onu, bir topaç gibi sardı, ve çözdü. Çocuk yere düştü, dört ayak kaçmak istedi; fakat, Bijar, kamçıyı tekrar savurarak onu ayağa kaldırdı.

«Hop! Hop! Sıpa yarışı derler buna, diye bağıırıyordu. Nasıl? Kış sabahları çok kıyak olacak; sırtüstü yatarım, nezleye yakalanmam, dizlerimin derisi yüzülmeden, danaları uazktan avlarım. Şu köşeye kaçarsan, al, bir tane yedin! Bu köşede, al bir tane daha! Öbür köşede, yine bir tane daha! Ha! Karyolanın altına kaçarsan, kamçının sapıyla vururum... Hop! Hop! Dah dah! Dah dah!»

Dudakları yavaş yavaş köpürüyor, sarı gözleri kara oyuklarından dışarı fırlıyordu. Lali, dehşet içinde, avaz avaz haykırıyor, odanın dört tarafına sıçrıyor, yere seriliyor, duvarlara yapışıyordu; ama, koca kamçının incecik sicimi, nereye gitse ulaşıyor, kulağının dibinde fişek gibi patlıyor, vücudunu, dilim dilim yakıyordu. Marifet öğrensini diye terbiye edilen bir hayvanın oradan oraya sıçramasına benziyordu, bu. Kedi yavrusunu andıran bu biçare kızcağız, ip atlayan küçük çocuklar gibi, topukları havada öyle bir zıplıyordu ki, görülecek şeydi.

X 11 n

Artık nefes alamıyor, bir lastik top gibi kendiliğinden hoplu-yor, kaçacak kovuk aramaktan usanmış, gözleri buğulanmış, kamçıları yiyip oturuyordu. Babası olacak hain herif, ona şıllık diye haykırıyor, artık yeter mi diye soruyor, artık elinden kurtulmak umdu kalmadığını iyiden iyiye anlayıp anlamadığını soruyordu.

Ama Jervez, Lali'nin feryatlarını işitmiş, birdenbire odaya girmişti. Bu manzara karşısında, delice bir öfkeye kapıldı:

«Ah, murdar herif! diye haykırdı. Çocuğu rahat bırakacak mısın, haydut! Yoksa seni polise haber vereyim mi?»

Bijar, keyfine dokunulmuş bir hayvan gibi hırıldadı. Kekeleyerek: «Eeey, sen kendi işine baksana, bastıbacak! dedi. Onu tepelemek için elime eldiven giyeceğim, zahir... Görüyorsun ya, maksat ihtardan ibaret; kolumun uznu olduuğunu anlasın.»

Böyle dedikten sonra, bir kamçı daha savurdu; kamçı, bu sefer Lali'nin yüzüne çarptı. Kızın üst dudağı yarıldı, kan boşandı. Jervez, bir iskemle kapmış, çilingire saldırmak istiyordu. Ama kız, ellerini ona uzatarak yalvarıyor, hiç bir şey yok, artık bitti, diyordu. Önlüğünün ucuyla kanı bastırıyor, kırbaç dayacağını kendileri yemiş gibi hıçkırığa hıçkırığa ağlayan çocuklarını susturuyordu.

Jervez, Lali'yi aklına getirdikçe, kendi halinden şikâyeteye cesareti kalmıyordu. Kendi başına, evin bütün o katındaki kadınların hepsi kadar acı çeken bu sekiz yaşındaki minimininin gayretine sahip olmayı ne kadar istiyordu. Onun, üç ay, kuru ekmek yediğini, karnı acıktığı

zaman ekmek kırıntısı bile bulamadığını, zayıflıktan ve halsizlikten yürürken duvarlara tutunduğunu görmüştü; ona, gizli gizli, artık etler götürdüğü zaman, büzülen boğazından yiyecek geçmediği için, etleri, ufak ufak lokmalar halinde, sessiz sessiz göz yaşları dökerek yuttuğunu gördükçe, yüreğinin yaralandığını duyuyordu. Ama, böyle olduğu halde her zaman şefkatli ve vefalı, yaşma göre akli ve muhakemesi üstündü. Küçük; annelik ödevlerini, ölesiye yerine getiren, çelimsiz bir minimini, küçük çocukluğu içinde vaktinden önce uyanmış bir kızdı. Onun için, Jervez, acıyla ve bağışla yoğrulmuş bu yavrucaktan örnek alıyor, çilesine, sessizlikle baş eğmeyi ondan öğreniyordu. Lali, derdini, yalnız durgun gözleriyle, içinde ıstıraptan ve sefaletten ibaret ibr karanlık sezilen tevekkül dolu, iri siyah gözleriyle anlatıyordu. Hiç bir zaman, ağzından bir kelime çıkmaz, yalnız, iri iri açılan, büyük siyah gözleri görülrüdü. Hal şu ki, Kupoların evinde de, Asomuar'm ispiertosu yıkımını göstermeye başlamıştı. Çamaşırcı kadın, kocasının, onu zıp zıp zıplatmak için, Bijar gibi, eline bir kamçı alacağı saatin yaklaştığını görüyordu. Bundan dolayı, kendisini tehdit eden felâket, çocuğun felâketi karşısında onu, tabii, daha duygulu bir hale getiriyordu. Evet, Kupo, günden güne eriyordu. Rakı içtikçe yüzüne kan hücum ettiği günler geçmişti. Artık, göğsüne vurarak caka satamıyor, kâfir içkinin, kendisini semirttiğini söyleyemiyordu. Çünkü, ilk yıllar bağladığı yalancı yağ erimişti; şimdi, çirozlaşıyor, kurşun rengi bağılıyor, orasında burasında, bir bataklıkta çürüyen leş gibi yeşil lekeler peyda oluyordu. İştahına gelince, o da kökünden yok olmuştu. Yavaş yavaş, canı ekmek istemez olmuştu, hatta et kızartmasından da tiksinecek hale gelmişti. En iyi pişmiş yahniyi bile önüne koysalar, midesi almıyor, gevşeyen dişleri lokmayı çiğnemek istemiyordu. Hayatını sürdürebilmek için, her gün, yarım litrelik rakısını içmesi lâzımdı, tayını, yiyeceği de içeceği de buydu, yalnız bu gıdayı sindirebiliyordu. Sabahları, yataktan kalkar kalkmaz, on beş dakika iki büküm olup kalıyor, öksürüyor, kemikleri çatırdıyor, kafasını tutuyor; gırtlaklarını tırmalayan, zehir gibi acı bir balgam tükürüyordu. Bu, muhakkak her sabah böyleydi, leğeni hazır bulundurmak lâzımdı. Kupo, mahmurluk bozmak için ilk yuvarladığı kadehten sonra ancak, iki ayağı üzreinde dengesini buluyor ve bu ilk kadeh, ateşi, bağırsaklarını dağlayan bir iksir işi görüyordu. Ama, gün ortası, kendini toparlıyordu. Kupo, önceleri, cildinde, ayaklarında ve ellerinde gıdıklanmalar, iğnelenmeler hissetmişti; işi alaya vuruyor, vücudunu gıdıkladıklarını, karısının, galiba, yatak çarşaflarına kaşıntı

tozu ektiğini söylüyordu. Sonra, bacakları ağırlaşmış, gıdıklanmalar, etlerini bir mengeneye sıkıştırır gibi çimdikleyen, korkunç sızılar haline gelmişti. Bu, o kadar sakaya gelir gibi görünmüyordu. Artık işi alaya vurmuyor, sokakta giderken kulakları çın çın öterek, gözlerinin önünde kıvılcımlar uçuşa uçuşa, sersem sersem, birdenbire duruyordu. Her şeyi sarı renkte görüyordu; binalar sallanıyordu; Kupo, üç saniye yalpa vuruyor, yere serilivermekten korkuyordu. Ara sıra da, günlük güneşlik havada, omuzlarından kaba etlerine kadar buzlu su dökülüyorcasma ürperti geçiriyordu. Asıl merak ettiği şey, iki elinde de hafif titreme başlamış olmasıydı. Hele sağ eli. Öyle korkulu rüyalar geçiriyordu ki, günah bir hareket işlemiş bulunsa gerektili. Hay anasını! Artık erkek değil miydi o, kocakarı mı oluyordu? Kaslarını öfkeyle geriyor, kadehini yakalıyor, mermerden bir elle tutar gibi sımsıkı tutacağına bahse giriyordu. Ama, kadeh, onun gayretine karşı hora tepiyor, telâşlı ve düzenli hafif bir titremeyle, bir sağa bir sola zıplıyordu. O zaman, Kupo, hiddet içinde kadehi gırtlaklarına boşaltıyor, düzinelerle içmesi lâzım olduğunu, ondan sonra, parmağını bile kımıldatmadan koca bir fıçıyı taşıyabileceğini avaz avaz haykırarak söylüyordu. Jrevez, tersine, eğer titremek istemiyorsa, artık içkiyi bırakmasını öğütüyordu. Oysa, Kupo, ona aldırış bile etmiyor, denemeyi sürdürmek için

litrelerle içiyor, öfkeden küplere biniyor, kadehinin sarsılmasında, yoldan geçen omnibüsleri suçlu buluyordu.

Mart ayında, bir akşam, Kupo, iliklerine kadar ıslanmış olarak eve geldi. Me Botla beraber, birer övün yılanbalığı çorbası içmek için Mon Ruj'a (Mont Rouge) gitmişlerdi, oradan geliyordu. Furno (Fourneaux) kordonundan, Puasonyer kordonuna kadar olan uzun yolda yağmura tutulmuştu. Geceleyin, korkunç bir öksürüğe yaklandı; kıpkırmızı kesilmişti, şiddetli bir nöbet geçiriyor, delik bir körük gibi, böğürleri inip kalkıyordu. Boşların doktoru, onu sabahleyin muayene ederek sırtını dinlediği zaman başını salladı, Jervez'i bir kenara çekti, kocasını hemen hastaneye kaldırmasını öğütledi. Kupo, akciğer yangısı olmuştu.

Jervez, tabii, üzülmedi. Eskiden olsa, kocasını doktor taslaklarına emanet etmektense, etlerini kıyma gibi doğratmaya razı olurdu. Nasyon sokağındaki kazada, onu kendi eliyle tedavi etmek için, biriktirdikleri parayı yemişti. Ama, erkekler, işi ahlâksızlığa vururlarsa, bu güzel duygular bir zaman sonra geçiyordu. Yok, yok, artık, başına yine öyle bir sıkıntı açmaya niyeti yoktu. İsterlerse Kupo'yu alıp götürsünler, bir daha da geri getirmesinler. Allah razı olsun diyecekti. Bununla beraber, sedye gelip de Kupo'yu, bir dolap yerleştirir gibi üstüne yatırdıkları vakit, Jervez sapsarı kesildi, dudakları morardı; söyleniyor, yine de, pekâlâ oldu, hak etmişti diyordu. Ama, içinden böyle düşünmüyor, onu hastaneye göndermemek için, dolabında on frankçık olsun para bulunmasını diliyordu. La-ribuazyer hastanesine kadar beraber gitti, hastabakıcı kadınlar, Kupo'yu, büyük bir koğuşun ta öbür ucunda bir yatağa yatırırken seyretti. Koğuşta, sıra sıra yatan hastalar, cenazeyi andıran yüzleriyle yerlerinde doğruluyorlar, bu gelen yeni arkadaşı, gözleriyle izliyorlardı. İçerisi nefes tıkayan bir ter ko-kusuyla, insanın ciğerlerini ağzına getirecek, veremli göğüslerin öksürükleriyle, düpedüz bir ölüm yeri idi; üstelik, koğuş, boylu boyuna dizili mezarları andıran iki keçeli bembeyaz yataklarla, ufak bir Per Laşez mezarlığını andırıyordu. Kupo, başı yastığına gömülü, yamyassı yatıp kalınca, Jervez, söyleyecek hiç bir kelime bulamadı, cebinde, onu teselli edecek, maalesef hiç bir şey de olmadığı için, savuşup gitti. Dışarı çıkınca, hastanenin karşısında durdu, arkasına döndü, binaya bir göz attı. Eski günleri, Kupo'nun, yağmur oluklarının kenarına tüneyip, güneşte, damın üstüne çinko kapladığı günleri düşünüyordu. O zaman içki içmiyordu; teni, bir genç kız teni gibiydi. Jervez, Bonkör otelindeki penceresinden bakıp onu araştırır, gökyüzünün ta ortasında görürdü. İkisi de, mendillerini sallayarak, birbirlerine, böyle telgraf diliyle gülmselerdi. Evet, Kupo, kendi hesabına çalıştığının farkına varmadan, hastanenin damında çalışmıştı. Şimdi, şakrak ve zampara bir serçe gibi damlarda gezmiyordu; damın altındaydı, yuvasını hastanenin içine yapmıştı; gönüllü eğe gibi sertleşmiş, orada gebremeye geliyor-

TM

du. Aman ya Rabbi, o sevda günleri, şimdi ne kadar uzak görünüyordu! Daha ertesi gün, Jervez, hastayı yoklamak için tekrar oraya uğradığı zaman yatağı boş buldu. Bir hastabakıcı hemşire, kocasını, Sen An (Sainte Anne) tımarhanesine götürmek zorunda kaldıklarını söyledi. Çünkü, Kupo, bir gün önce, birdenbire tozutmmuştu. Kafasında tam olarak bir bozukluk vardı, başını duvarlara çarpıp parçalamak istiyor, avaz avaz feryat ediyor, öteki hastaları uyutmuyordu. Ayyaş olmuş diyorlardı. Vücudunda, için için hastalık hazırlayan içki, akciğer yangısının onu güçsüz, sırtüstü yatağa yatırdığı andan faydalanarak sinirlerine saldırmış ve bunları burmaya başlamıştı. Çamaşırcı kadın, eve, çok perişan döndü. Kocasını nihayet çıldırmıştı! Eğer serbest bırakırlarsa, değme keyfine! Nana, onu hastanede bırak diye haykırıyordu. Çünkü, sonunda, ikisini de öldürürdü. Jervez, Sent An tımarhanesine, ancak pazar günü gidebildi. Git git bitmez bir yoldu. Bereket ki, Roşşuvar bulvarından Glayser'e giden omnibüs, tımarhanenin yanından geçiyordu. Jervez, Sante sokağında indi. Elleri boş gitmemek için iki portakal aldı. Tımarhane binası

da, loş avlularııyla, uçsuz bucaksız koridorlarıyla, eskimiş, kekremsi ilâç kokularııyla, insana pek neşe verecek bir yapı değildi. Ama onu bir koğuşa soktuyları zaman, Kupo'yu, âdeta dipdiri görerek şaşırdı. O sırada, Kupo, tam da, oturaklı iskemledeydi. Bu, pek temiz, zerre kadar koku vermeyen, tahtadan bir sandıktı. Jervez'in, onu, kıcı açık, nöbet mahallinde bulması, ikisini de güldürdü. Öyle ya, hastalık bu, kusura bakılmazdı. Kupo, oturaklı iskemle üstünde, eski caka-cılığıyla, bir papa gibi kuruluyordu. Tabiatı düzeldiğine göre, demek ki, sağlığı iyiydi. Çamaşırcı kadın: «Akciğer yangısı nasıl oldu?» diye sordu.

Kupo:

«Hapı yuttu, diye cevap verdi. Sanki ellerini sokup çektiler, çıkardılar, bir parça daha öksürüyorum ama, kazıntının sonu bu.» Sonra, oturaktan kalkıp tekrar yatağına giderken, yine şakalaştı: «Senin burnun dayanıklıdır; enfiyeden korkmazsın.»

Bu sefer, daha fazla gülüştüler. Aslında, neşeliydiler. Bu konular üzerinde şaka etmeleri, süslü cümleler konuşmadan memnuniyetlerini birbirlerine göstermek içindi. Bir hastanın her organı iyi işlediği takdirde, etrafındakilerin ne kadar memnuniyet duyduklarını anlamak için, insanın kendi hastası olmalıdır.

Kupo yatağa girince, Jervez, getirdiği iki portakalı ona verdi. Bu, onun içini kabarttı. İhlamur içmeye başlayalı ve meyhane tezgâhları başında mide bulantısına uğrayamaz olalı beri, tekrar, yumuşak huyluluğunu ele almıştı. Jervez sonunda, ona sapıklığından bahsetmek cesaretini gösterdi ve eskiden olduğu gibi akli başında muhakeme yürüttüğünü işitince hayret etti.

Kupo, kendi kendisini alaya alarak anlatıyordu:

«Ya! Adamakıllı uğraştım!.. Düşün bir kere, fareler görüyordum, kuyruklarının altına bir tutam tuz koymak için dört ayak peşlerinde koşuyordum. Sen de beni çağırıyordun, erkekler senin icabına bakmak istiyorlarmış. Kısası, türlü saçma sapan şeyler, güpegündüz hayal gördüm... Yoo! Çok iyi hatırlıyorum, kafa henüz sağlam... Şimdi artık bitti. Uyurken rüya görüyorum, kâbuslar geçiriyorum, ama, kâbus herkeste olur.»

Jervez onun yanında akşama kadar kaldı. Nöbetçi doktor, altı vizitesine geldiği vakit, hastanın ellerini uzattırdı; bu eller sanki hiç titremiyordu, yalnız, parmaklarının ucunu oynatan hafif bir ürpertiden başka bir şey yoktu. Ama, ortalık kararırken, Kupo, yavaş yavaş endişe etmeye başladı. Yerinde iki defa doğruldu, yerlere baktı, odanın boş köşelerine baktı, birdenbire kolu uzandı, duvarda yürüyen bir hayvanı öldürür gibi bir hareket yaptı.

Jervez, korkarak:

«Ne o?» diye sordu.

Kupo mırıldandı:

«Fareler, fareler.»

Sonra, bir süre sustu, uyukladı; tekrar çırpındı, kesik kesik söylenmeye başladı:

24

«Hay Allah belâsını versin! Kabuğumu deliyorlar!.. Ah, murdar hayvanlar!.. Sıkı dur! Eteklerini ört! Ar kandaki o mendeburdan knedini sakın!.. Vay anasını, devirdiler, şu dangalaklara da bak, gülüyorlar!.. Dangalaklar! Alçaklar! Haydutlar!»

Boşluğa şamarlar indiriyor, yorganını çekiyor, gözüne görünen sakallı adamların atılışlarından kendini korumak istercesine, bu yorganı tortop edip göğsüne bastırıyordu. O sırada, bir gardiyan koştu, geldi. Jervez, gördüğü bu sahnenin korkunçluğu içinde, çekildi, gitti. Ama, birkaç gün sonra tekrar geldiği zaman, Kupo'yu tamamiyle iyileşmiş buldu. Kâbuslar bile kalmamıştı. Hiç kımıldamadan, on saat, çocuk gibi mışıl mışıl uyuyordu. Onun için, karısının, onu alıp götürmesine izin verdiler. Yalnız, çıkıp giderlerken, nöbeteçi doktor, usulden olan öğütleri verdi, bunları kulağına küpe etmesi tavsiyesinde bulundu. Eğer tekrar içmeye başlarsa, hastalığı tepecek, sonunda bu hastalıktan ölecekti. Evet, iyi olmak sadece kendi elindeydi. Sarhoşluk etmeyince, insan, nasıl sağlıklı ve neşeli

oluyor, görmüştü, işte, evde de, Sent An'daki gibi yaşamaya devam etmesi, kendisini kilit altında, şarapçıları da yok sayması gerekti. Jervez, Gut Dor sokağına dönmek üzere bindikleri omni-büste:

«Bu mösyönün hakkı var» dedi. Kupo:

«Elbette hakkı var» diye cevap verdi. Sonra, bir dakika düşündü, ilâve etti:

«Ama, biliyor musun, arada sırada bir kadehçik de, insanı Öldürmez ya; sindirime yardımcı vardır.»

Hemen o akşam, sindirim için, bir kadeh «krik» içti. Böyle olmakla beraber bir hafta, oldukça akıllı davrandı. Ne olursa olsun çok korkuyordu. Bisetr (Bicetre) hastanesinde can vermek niyetinde değildi. Ama, tiryakiliği üstün geliyordu, ilk kadeh, onu, elinde olmadan, ikinci kadehe, üçüncü, dördüncü kadehe sürüklüyordu; on beş gün sonra, her zamanki tayınını, her gün yarım litre bağırsak kavuran ispiertosunu içmeye başlamıştı. Jervez, fena halde öfkeleniyordu, neredeyse kafasına bir şey vuracaktı. Onu, tımarhanede, aklını tamamıyla başına

toplamış görünce, yeniden düzgün bir hayata kavuşacakları hayaline kapıldığını düşünüyordu da, kendi budalalığına şaşıyordu! İşte, bir sevinçli an daha uçup gitmişti; her halde bu sonuncuydu! Artık, onu mademki hiç bir şey, hatta yakında gebermek korkusu bile yola getiremiyordu, Jervez, kendini sıkıntıya koymamaya yemin ediyordu; ev, orsa boca yürür giderdi, vız geliyordu, ona; kendisi de, keyfi bildiği, gönlü dilediği gibi yaşayacağını söylüyordu.

O zaman, cehennem hayatı başladı. Zerre kadar düzelmek ümidi olmadan, gitgide daha fazla batağa gömülüyorlardı. Na-na, babasından tokat yedikçe, bu aygırın hastanede niçin kalmadığını çok hiddetle soruyordu. Hele para kazansın, ona rakı alıp içirecek, bir an önce gebretecekti. Kupo, kendisiyle evlendiğine esef ettiği bir gün de, Jervez parladı. Ya! Ona, başkalarının artığını getirmişti, öyle mi? Ya! Namuslu tavırlar takınarak onu kandırmış, kendini kaldırımdan kurtarmıştı, öyle mi? Vay anasını! Bu ne cüretti! Bu ne kadar yalandı, böyle? Jervez o zaman onu istememişti, işin doğrusu buydu! İyi düşünmesini tavsiye ederken, o, kendisini kandırmak için, ayaklarının dibinde sürünmüştü. Eğer, yeni baştan başlamak mümkün olsa, öyle bir «olmaz!» diyecekti ki... Ona varacağına bir kolunun kesilmesine razıydı. Evet, Kupo'dan önce, başka erkeklerle yatmıştı; ama, erkekle yatan, fakat çalışkan olan bir kadın, rast gelince her batakhane hem kendi şerefini, hem ailenin şerefini kirleten tembel bir erkekten daha iyidir.

O gün, Kupoların evinde, ilk defa, ağzı burnu yerinde bir dövüş oldu .Öyle dövüştüler ki, bir eski şemsiyeyle süpürge kırıldı.

Jervez, sözünde durdu. Daha tembelleşti. Atelyeyi, daha sık asıyor, kimi günler sabahtan akşama kadar çene yarıstırıyor, iş başında, paçavra gibi gevşek oluyordu. Elinden bir şey düşse, onu olduğu yerde bırakıyor, eğilip almıyordu. Miskin-leşiyordu. Canını eziyete koymak istemiyordu. Keyfini bozmuyor, evin içindeki süprüntüler, ancak, üstüne basıp ayağı kayacak kadar çoğaldığı zaman bir süpürge vuruyordu. Şimdi, Loriyöler, onun odasının önünden geçerken, burunlarını tiki-

yorlar; leş gibi kokuyor, insanı zehirleyecek, diyorlardı. Kendileri, koridorun öbür ucunda, sinsin sinsin yaşıyorlar, evin bu köşesinde inleyen bütün bu sefaletlere karşı kendilerini koruyorlar, kimseye yirmi metelik ödünç vermemek için kapılarını örtüp oturuyorlardı.

Yoo! Doğrusu iyi kalpli insanlardı, çok hatır sayan komşulardı!

Kapılarını çalıp bir parça ateş, yahut bir fiske tuz, veya bir sürahi su isterseniz, kapının, yüzünüze kapatılacağı muhakkaktı. Üstelik, dilleri de yılan gibiydi. Kendi cinslerine yardım etmek söz konusu olunca, başkalarının işine hiç bir zaman karışmadıklarını söylerlerdi; ama, elâleme karşı uluorta atıp tutmaya gelince, bu işlerle, sabahtan akşama kadar uğraşıyorlardı. Kapının sürmesini sürüyorlar, çatlaklarla anahtar deliğini tıkamak için bir battaniye asıyor-lr, ellerindeki altın telleri bir saniye bırakmadan, dedikoduya başlıyorlardı. Hele, Paytağın tekerlenişi, onları, okşanan

kediler gibi, bütün gün mır mır söyletiyordu. O ne sefalet, o ne yıpranıştı, a dostlar! Jervez öteberi almaya giderken gözetliyorlar, önlüğünün altına saklayıp getirdiği ufacık parça ekmekle alay ediyorlardı. Onun aç kaldığı günleri hesaplıyorlardı. Evindeki toz tabakasının kalınlığını, yüzüstü bırakılmış kirli tabakların sayısını, sefaletin ve tembelliğin gitgide artan bütün boş vermelerini biliyorlardı. Ya Paytağın elbiseleri, bir paçavracının bile almaya tenezzül etmeyeceği o iğrenç pırtılar! Bu sarışın güzelin, vaktiyle, o canım mavi dükkânında boyuna kış kıvrıran bu kaltağın, başına gelenler çok acayip hallerdi, doğrusu. İşte, süs, içki, ziyafet merakı insanı bu hale getirirdi. Kendi hakkında onların neler söylediklerini tahmin eden Jervez, kunduralarını çıkarıyor, kapılarını dinliyordu; fakat battaniye, işitmesine engel oluyordu. Yalnız bir gün, kendisinden söz ederken «tulum memeli» dediklerini işitti. Bunun sebebi, her halde, etlerini boşaltan gıdasızlığın inadına, göğsünün biraz irice olmasıydı. Hem, onları kışına salladığı yoktu. Dedikodulara meydan vermemek için, onlarla konuşup duruyordu. Bu mendeburlardan, ahlâksızlıktan başka bir şey beklemiyordu, ama ,onlara cevap verecek ve bir yığın herze çıkını gibi oldukları yerde bırakacak kuvveti bile kendinde bulamıyordu. Hem, adam sen de! O, kendi zevkinden başka, el el üstünde, yan gelip oturmaktan, ancak gezip tozmak için yerinden kımıldamaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Bir cumartesi günü, Kupo, onu cambaza götürmeye söz vermişti. Atlara binmiş kadınların dörtnala koştuklarını, kâğıt tekerlekler içinden geçtiklerini syeretmek, zahmete değerdi, işte. Kupo, on beş gün çalışmıştı, dört metelik harcayabilirdi; hatta, karı koca, yemeği lokantada yemeye karar vermişlerdi. Nana, o akşam, acele bir sipariş olduğu için, patronun orada, çok geç vakte kadar çalışacaktı. Ama, saat yedi olduğu halde Kupo gelememişti; saat sekizde, hâlâ gelen giden yoktu. Jervez, fena halde öfkelenmişti. Kocasını olacak içkici herif, on beş gündeliğini, muhakkak, mahalledeki şarapçı dükkânında, arkadaş-larıyla beraber yemekle meşguldü. Bir bone yıkamış, sabahdan beri, eski bir entarinin delik deşikleriyle uğraşıp durmuştu. Ele güne karşı çıkacak bir kılıkta olmak istiyordu. Sonunda, saat dokuza doğru, midesi bomboş, öfkeden beyni ateşli bir halde, Kupo'yu o taraflarda araştırmak için aşağı inmeye karar verdi.

Madam Boş, onu, ekşi bir suratla görünce:

«Kocanızı mı arıyorsunuz? diye seslendi Kolomp Babanın oradaymış.

Boşla beraber kiraz rakısı içmişler.»

Jervez teşekkür etti. Kupo'nun suratına atılmak niyetini kura kura, dosdoğru, kaldırımından yürüdü, ince bir yağmur dökülüyor, gezintiye daha tatsız bir hale getiriyordu. Ama, Aso-muar'ın kapısı önüne gelince, kocasına sataşırca, bu sefer, onun kendisini tartaklaması korkusuyla birdenbire yatıştı ve ihtiyatlı davrandı. Dükkân, yakılan havagazıyla pırıl pırıldı. Gazın beyaz alevleri, birer güneş gibi yanıyor, şişeler ve kavanozlar, renkli camlarıyla, duvarları aydınlatıyordu. Jervez bir an orada durdu, boynunu ileri uzattı; gözünü cama yapıştırdı, raftaki iki şişenin arasından, meyhanenin ta dibinde oturan Kupo'yu gözetledi. Küçük bir çinko masanın başında arkadaş-larıyla beraber oturuyordu; hepsi de pipolardan tüten dumanlarla belli bellisiz, mavimtırak gözüküyorlardı. Avaz avaz konuştukları işitilmediği için, çeneleri ileride, gözleri yuvalarından fırlamış, kollarını oynatmaları, acayip bir görünüş meydana getiriyordu. Nasıl oluyordu da, erkekler, karılarını ve evlerini yüzüstü bırakıp, böyle bir kovuşa kapanıyorlar, nefesleri tıkanarak oturuyorlardı? Yağmur, Jervez'in ensesinden sızıyordu. Doğruldu, içeri girmeye cesaret edemediği için, düşünce düşünce, dış bulvara doğru yürüdü. Kupo, peşinde dolaşılmasını istemediği için, kendisini kim bilir ne güzel karşılayacaktı! Sonra da, doğrusunu söylemek gerekirse, Asomuar, namuslu bir kadının gireceği yer değildi. Bir yandan da, sırsıklam ağaçların altında, vücudunu hafif bir ürperti kaplıyor, Jervez, hâlâ kararsızlık içinde, mutlaka adamakıllı bir hastalığa yakalanmak üzere olduğunu düşünüyordu. İki defa geri döndü,

camın önüne gelip durdu, gözünü tekrar uydurup baktı. Sarhoş heriflerin hâlâ masa başında, başıra çağıra içmekle uğraştıklarını görerek, canı sıkıldı. Asomuar'm aydınlığı, yağmurun ürpertiler serptiği kaldırımdaki su birikintileri üzerine vuruyordu. Kapı, bakır kuşakları sakırdatarak her açılıp kapandıkça, Jervez oradan ayrılıyor, bu birikintilere bata çıka savuşuyordu. Sonunda, fazla budalalık ettiğini düşünerek, kapıyı itti ve dosdoğru, Kupo'nun masasına doğru ilerledi. Sonuç olarak, kocasını aramaya gelmişti değil mi ya? Hem de, bunu yapmaya hakkı vardı, çünkü o akşam, kendisini cambazhaneye götürmeye söz vermişti. Ne olursa olsun! Kaldırımda, sabun kalıbı gibi erimeye niyeti yoktu. Çinko işçisi, alaylı bir gülüşle boğula boğula gülerek: «Vay! Sen misin, bacı?» dedi. Aman, buna güldüm, işte! Ha? Tuhaf şey değil mi?»

Me Bot, Bibi la Griyad, Bek Sale namı diğer Bua San Suaf, hep gülüyorlardı. Evet, bunu tuhaf buluyorlardı, ama, sebebini izah etmiyorlardı. Jervez, biraz sersemlemiş, ayakta bekliyordu. Kupo'yu uslu akıllı gibi görünce, bir cesaretle:

«Biliyorsun ya, öteye gideceğiz, dedi. Kalkalım. Daha vakit var, bir şeyler görebiliriz.»

Kupo, hep aynı alaylı eda ile:

«Kalkamıyorum, buraya yapıştım, dedi. Şaka söylemiyorum. Bir dene de görürsün. Var kuvvetinle kolumdan çek. Öyle

i 11 A 11 İJ

değil be, daha kuvvetli, haydi, yısa!.. Görüyorsun ya, bu Ko-lomp Baba olacak hergele, beni bu peykeye vidaladı.»

Jervez, onun bu dediğini yapmıştı. Kolunu bırakınca, bu alay masadakilerin o kadar hoşuna gitti ki, kaşağılanan eşekler gibi, haykırarak, birbirlerinin üstüne devrildiler ve omuz omza sürtündüler. Çinko işçisi, ağzı kulaklarına vararak, öyle gülüyordu ki, ta gırtlığına kadar gözüküyordu.

Nihayet:

«Behey budala! dedi. Bir dakika oturamaz mısın? Dışarıda ıslanmaktansa, burada oturmak daha iyi... Ne olacak, sanki, evet, eve gelmedim, işlerim çıktı. Surat etmenin faydası yok... Siz biraz geri gidin, bakalım, şöyle.»

Me Bot, kibar bir eda ile:

«Madam cenapları dizlerime oturmayı kabul buyururlarsa, daha yumuşaktır, rahat ederler» dedi.

Jervez, gözleri üzerine çekmemek için bir iskemle aldı, masadan üç adım uzağa oturdu. Erkeklerin ne içtiklerine baktı. Kadehlerin içinde altın gibi pırıldayan rakı içiyorlardı. Masanın üstüne bir parça rakı dökülmüş, ufak bir birikinti yapmıştı. Bek Sale, namı diğer, Bua San Suaf, bir yandan konuluyor, bir yandan da, bu birikintiye parmağını batırıp masaya, iri harflerle, Ölali diye bir kadın ismi yazıyordu. Jervez, Bibi la Griyad'ı adamakıllı bozulmuş gördü; çöp gibi zayıflamıştı. Me Bot'un burnu, Burgonya mavisini bir dalya çiçeğinden farksızdı. Oturak süpürgesi gibi kazık kesilmiş kirli sakallarıyla, paçavradan işçi gömlekleriyle, yasa bürünmüş gibi kara tırnaklı elleriyle, dördü de çok pisti. Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, yanlarında daha oturulabiliyordu; çünkü, altı saattir kafayı çektikleri halde, yine usturuplu oturuyorlardı, yalnız, çakır keyiftiler. Jervez, tezgâhın önünde iki kişi daha gördü. İçmekle meşgul olan bu iki kişi öyle mastordu ki, kadehlerini gırtlaklarına boşalttıkları sanısıyla çenelerinin altına boşaltıyorlar, gömleklerini ıslatıyorlardı. İri yarı baba Kolomp, dükkânın korkuluğu olan koca kollarını uzatıyor, rahatça kadehleri dol-duruyordu. İçerisi çok sıcaktı; pipolardan çıkan duman, havagazı lambalarının göz kamaştırıcı aydınlığı ortasında yükse-
liyor, toz gibi yuvarlanıyor, müşterileri, ağır ağır katılaştıran bir sise boğuyordu. Bu bulutun içinden, kısık seslerin, kadeh şingirtilerinin, küfürlerin ve silâh sesini andıran yumrukların meydana getirdiği uğultu ve belirsiz bir şamata yükseliyordu. Onun için Jervez surat asıyordu; çünkü, bu manzara, bir kadın için, hele

alışık değilse, hiç de hoş a gidecek şey değildi. Nefesi daralıyor, gözleri yanıyordu; meyhanenin her tarafından yükselen alkol kokusuyla, kafası daha şimdiden ağırlaşmaya başlamıştı. Sonra, birdenbire, arkasından doğru, daha kuşku verici bir huzursuzluk duyar gibi oldu. Döndü, dar avludaki camekân altında, içindeki melun kaynaşmayla sarsıla sarsıla işleyen imbiği, o sarhoş edici makineyi gördü. Akşam, imbiğin bakır parçaları, yalnız yuvarlak yerlerinde, geniş bir kırmızı yıldız pı-rıltısıyla, daha hüzünlüydü; aygıtın gölgesi, dipteki duvara, kuyruklu mahluklar, dünyayı yutmak istercesine ağızlarını açmış canavarlar, korkunç şeyler çiziyordu.

Kupo:

«Ey, nazlı hanımın büzmeli çocuğu, surat asma, diye haykırdı. Bilmiş ol, tatsızlık edenleri dehleriz!.. Ne içeceksin?»

Çamaşırcı kadın:

«Hiç tabii, dedi. Ben daha yemek yemedim.»

«E! Daha iyi ya işte; bir yudum bir şey içersin, tutar.»

Ama, Jervez'in yüzü gülmediği için, Me Bot, yine kibarlık gösterdi:

«Madam tatlı şeyleri sever her halde» dedi.

Jervez, öfkelen-di:

«Ben, sarhoşluk etmeyen insanları severim, dedi. Evet, benim sevdiğim şey, kazancın eve getirilmesi, verilen sözün tutulmasıdır. »

Çinko işçisi, alayı bırakmadan, devam etti:

«Ha! Senin buna mı canın sıkıldı? Payını istiyorsun ha? Öyleyse, ne diye bir şey içmiyorsun, koca sersem?.. İç, iç, ne içersen kârdır.»

Jervez, alnını baştan başa kaplayan derin bir kırışıklıkla, onun yüzüne, ciddi ve dik dik baktı. Ağır ağır cevap verdi:

ıv x r ı i n a

Ol I

«Sahi! Hakkın var, iyi bir fikir bu. Böylece, haftalığı beraber içmiş oluruz.»

Bibi la Griyad kalktı, bir kadeh anizet aldı, geldi. Jervez iskemlesini yaklaştırdı, masanın başına oturdu. Anizetini içerken, birdenbire, içinde bir hatıra canlandı. Vaktiyle, Kupo kendisine kur yaptığı sırada, kapının yanındaki masada, birlikte yedikleri o Erik aklına geldi. O tarihte, ispiertolu meyvelerin suyunu içmeyi bırakıyordu. Oysa şimdi, ispiertolu içkilere başlamıştı. O, kendini bilirdi, bir paralık iradesi yoktu. Beline bir fiske vursalar yeterdi, soluğu içkisinin başında alırdı. Hatta, anizet fazlaca tatlı, yürek bayıltıcı olmakla beraber, pek hoşuna gidiyordu. Jervez, hem bir yandan kadehini boşaltıyor, hem Bek Sale namı diğer Bua San Suaf'ın tumbul Ölali ile ilişkisi hakkında anlattığı şeyleri dinliyordu. Sokakta balık satan bu kadın çok kurnaz şeydi; kaldırımlarda arabasını sürerken, onun hangi şarapçı dükkânında bulunduğunu kokuyla seziyordu, arkadaşlar, ne kadar ikaz etseler ve saklasalar, kadın, çoğu zaman onu bulup yakalıyordu; hatta bir gün önce, atelyeye gitmemenin ne demek olduğunu anlasın diye, suratına bir kum balığı fırlatmıştı.

İşte bu pek tuhaftı. Bibi la Griyad'la Me Bot, kahkahadan ağrıyan kasıklarını tutuyorlar, Jervez'in omuzlarına şaplaklar indiriyorlardı. Jervez, gıdıklanmış gibi, âdeta istemeyerek, sonunda gülmeye başlamıştı. Ötekiler, ona, tumbul Ölali gibi yapmasını, ütüsünü getirip, meyhanelerin tezgâhı üstünde, Kuponun kulaklarını ütölemesini tavsiye ediyorlardı.

Kupo, karısının boşalttığı anizet kadehini tersine çevirdi:

«Ooh! Maşallah, dedi, yalayıp yutmuşsun! Baksanıza çocuklar, beriki dalga geçiyor.»

Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf:

«Madam bir kadeh daha emrederler mi?» diye sordu.

Hayır, bu kadar yeterdi. Ama kararsızlık ediyordu. Anizet, yüreğini bayıltıyordu. Midesini düzeltmek için, sert bir şey olsa onu tercih edecekti. Aynı zamanda, arkasındaki sarhoşluk makinesine yan gözlerle bakıyordu. Şişman bir kalaycı gibi yuvarlak karniyle, kıvrım kıvrım uzayan burnuyla bu yezit ka-zan, omuzlarına doğru bir soluk, arzuyla karışık bir korkunun

nefesini üflüyordu. Gerçekten, bu ışık, sanki, iri yarı bir cadının, bir büyücü karının, vücudunun içindeki ateşi damla damla akıtan madenden bağırsaklarıydı. Öyle bir zehir kaynağı, öyle hayâsız ve kötü bir işti ki, bir mezara gömülse yeri yidi! Ama ne zararı vardı, Jervez, burnunu onun içine uzatmak, kokusunu duymak, dili yanacak da olsa, portakal gibi, kabuk kabuk soyulacak da olsa, bu yezit şeyin tadına bakmak istiyordu.

Gözleri, erkeklerin kadehlerindeki pırıl pırıl altın rengiyle kamaşmış, sinsi bir tavırla sordu:

«Sizin içtiğiniz nedir?»

Kupo:

«Bu, Kolomp Babanın iksiridir, bacı, dedi... Ukalâlık etme olmaz mı? Şundan sana da tattıralım.»

Ona da bir kadeh Vitriyol getirttiler. İlk yudumda çeneleri kilitlenince, çinko işçisi, dizlerine vurarak:

«Nasıl? Gırtlakını tırmalıyor değil mi? dedi. Bir dikişte yut. Her kadeh, doktorun cebinden altı franklık bir ekü tırtıklıyor.»

İkinci kadehte, Jervez, açlığın verdiği rahatsızlığı artık duymaz oldu. Şimdi, Kupo ile barışmıştı, sözünde durmadığı için ona gücenik değildi, artık. Cambazhaneye, başka sefer giderlerdi; atlara binip dörtnala koşan cambazlar öyle pek eğlenceli şeyler değildi. Kolomp babanın dükkânının suyu çıkmamıştı ya! Haftalık, içkide eriyordu ama, hiç olmazsa midelerine gidiyordu, güzel bir altın suyu gibi duru ve pırıl pırıl içiyorlardı. Şimdi, Jervez'e, dünya vız geliyordu! Hayattan o kadar zevk bulduğu yoktu. Hem, cepteki parayı temize havale etme işinde yarı yarıya ortak olmak ona bir avuntu gibi geliyordu. Olduğu yerde rahattı, niçin oturmayacaktı? Yer yerinden oynasa, bir kere çöktü müydü, kımıldamaktan hoşlanmazdı. Korsajı sırtına yapışık, vücudunu gevşeten bir uyusukluk içinde, zevkli bir atehle gömülmüş oturuyordu. Dirseklerini masaya dayamış, gözleri dalgın, kendi kendine gülüyor; yakın bir masada oturan, biri dev gibi, öteki bücür iki müşterinin, fitil gibi sarhoş, sarmaş dolaş öpüşmelerini büyük bir zevkle

seyrediyordu. Evet, Asomuar'a gülüyor, Kolomp Babanın, bir içyağı torbasına benzeyen tekerlek yüzüne gülüyor, pipolarını tıttüren, bağıra çağıra konuşarak, tüküren müşterilere gülüyor, aynalarda ve içki şişelerinde pırıltılar tutuşturan havaga-zının iri alevlerine gülüyordu. Artık, kokudan rahatsız değildi; aksine burnunda gıcıkklanmalar oluyor, bu kokuyu güzel buluyordu. Göz kapakları hafifçe kapanıyor, nefesinde darlık hissetmeden sık sık nefes alıyor, ağır ağır bastıran uykunun zevkini çıkarıyordu. Sonra, üçüncü kadehi içince, çenesi avuçlarına düştü. Kupo ile arkadaşlarından başka hiç bir şey görmez oldu; onlarla burun buruna, ta yanibaşlarında, yanakları onların sıcak nefesleriyle ısınarak oturdu. Sanki kıllarını sayı-yormuş gibi, murdar sakallarına bakmaya başladı. Şimdi, erkekler, adamakıllı sarhoş olmuşlardı. Me - Bot, piposu dişlerinin arasında, uyuyan bir öküz gibi sessiz ve ciddi, salyalarını akıtıyordu. Bibi - la - Griyad bir hikâye anlatıyor; bir litre şarabı bir dikişte nasıl içtiğini tarif ediyor, «Şişenin ağzını dudaklarıma öyle bir yapıştırırım ki dibi görünür,» diyordu. Bek Sale namı diğer Bua San Suaf, tezgâhın üstünden turnike oyunu takımını alıp gelmiş, Kupo ile, içkisine oynuyordu.

«İki yüz!.. Kurnazsın be, her elde büyük numara çıkartıyorsun.»

Turnikenin çubuğu gıcırdıyor, bir cam altında duran kırmızı renkli şişman bir kadın şeklindeki servet timsali dönüyor, ortada, şarap lekesine benzeyen tekerlek bir leke olarak gözüküyordu.

«Üç yüz elli!.. Üstüne mi bastın, hinoğluhin! Yoo! Defol! Oynamıyorum artık!»

Jervez, turnike oyunuyla ilgileniyordu. Durmadan susayan, Me - Bot'a «oğulcuğum» diyordu. Arkasında, sarhoşluk makinesi, hâlâ, yeraltında akan bir ırmak mırıltısıyla işliyordu ve Jervez, onu durduramadığı, içini tüketemediği için umutsuzluğa kapılıyor, imbiğe dehşetli öfkeleniyor, bir hayvanın üstüne atılır gibi ona hücum etmek, var kuvvetiyle tekmeleme tekmeleme karnını deşmek istiyordu. Gözleri

bulamıyordu; makinenin kımıldadığını görür gibi oluyor, onun bakırdan ayak-

ları vücuduna dolanır gibi geliyor, aynı zamanda, o ırmak, şimdi vücudunun içinde akıyordu.

Sonra, meyhanenin içi altüst oldu, havagazı lambaları, yıldızlar gibi uçtu. Jervez sarhoş olmuştu. Bek Sale, namı diğer Bua San Suaf'la baba Kolomp arasında, azgın bir ağız dalaşı olduğunu işitiyordu. Amma da hırsız dükkân sahibiydi ha, dörder dörder yazıyordu! Bondy'de değillerdi ya! Ama birdenbire bir itiş kakış, bir bağrıışma işitildi, masalar, şangırtılarla devrildi. Baba Kolomp, rahatça, müşterileri, bir çırpıda kapı dışarı etmekle uğraşıyordu. Kapının önünde, ona veriştirdiler, dolandırıcı diye haykırdılar. Hâlâ yağmur yağıyor, dondurucu bir rüzgâr esiyordu. Jervez birdenbire Kupo'yu kaybetti, tekrar buldu, sonra yine kaybetti. Eve dönmek istiyor, yolunu bulmak için dükkânlara tutuna tutuna gidiyordu. Bu, gece karanlığı onu, çok şaşırtıyordu. Puasonyer sokağının köşesinde, çirkefe oturdu, kendini çamaşırhane sandı. Akan bu su başını döndürüyor, onu pek rahatsız ediyordu. Sonunda eve vardı, kapıcıların kulübesi önünden dimdik geçti.

Loriyölerle Puasonlarm içeride, masa başında oturduklarını, kendisini bu güzelim durumda görünce, tiksinererek yüzlerini buruşturduklarını mükemmel şekilde fark etti.

Altı kat merdiveni nasıl çıktığını hiç bilemedi. Yukarıda, koridora saptığı zaman, ayak sesini işiten küçük Lali koştu; onu kucaklamak için kollarını açmış, gülerek:

«Madam Jervez, diyordu, babam eve gelmedi; ne olursunuz, gelin bakın, çocuklarım nasıl uyuyorlar... Ne sevimli şeyler, ama!»

Adam çamaşırcı kadının sersem bakışları karşısında, titreyerek geriledi. Bu ispirto kokusunu, bu donuk bakışlı gözleri, bu titrek ağızı tanıyordu. Jervez, bir kelime söylemeden, sendeleyerek geçip giderken, çocuk, kapısının eşiğinde ayakta durmuş, sakın ve ciddî kara gözleriyle onu izliyordu.

11

Nana büyüyor, güzel bir kız oluyordu. On beş yaşma bastığı zaman, bir dana gibi gelişmişti; kar gibi beyaz bir teni vardı, çok tombuldu, öyle tombuldu ki, bir yumağa benziyordu. Evet, Nana buydu işte; yaşı on beş, bütün dişleri tamam ve vücudu korsesiz. Süt beyaz, tam anlamında güzel bir yüz, şeftali gibi kadife bir ten, cana yakın bir burun, pembe bir ağız, erkeklerin, pipolarını yakmak hevesine kapıldıkları, çakmak çakmak dişler. Taze yulaf rengi, sarışın saçlarının yaptığı yığın, şakaklarına altın tozu serpilmiş gibi duruyor; çil lekelerini andıran bu serpintisiyle, bir güneş aylasını andırıyordu. Loriyölerin dediği gibi, güzel bir haspaydı; daha burnunu silmesini beceremeyen bu sümlü kızın, omuzları şimdiden yusuvarlaktı, olgun bir kadın gibi kokuyordu.

Artık, Nana, koynuna kâğıttan toplar yapıp sokmuyordu. Memeleri büyümüşü; yepyeni beyaz satenden bir çift memesi vardı. Bunlar ona hiç de fazla gelmiyordu, kucağını dolduracak kadar iri memeleri olmasını istiyordu; gençler o kadar arsız ve düşüncesizdir ki, Nana, sütninelerinkine benzer memeler hayal ediyordu. Onu en çok iştahlı hale getiren şey, beyaz dişleri arasında dilinin ucunu bir parçacık dışarı çıkarma-

sini huy edinmiş olmasıydı. Galiba, aynaya baktıkça, kendisini, bu haliyle hoş bulmuştu. Onun için, bütün gün, güzel olacağım diye, dilini çıkarıyordu. Annesi:

«Şu yalan kumkumasını içeri al!» diye haykırıyordu.

Çok kere, Kupo, işe karışmak zorunda kalıyor, yumruğunu indirerek, küfürler savurarak:

«Şu kırmızı paçavrayı içeri sokacak mısın, sen?» diye bağırıp duruyordu.

Nana çok sık geziyordu. Ayaklarını her zaman yıkamazdı, ama, öyle dar kunduralar giyerdi ki, canının acısından, gözünden yaş gelirdi.

Mosmor kesildiğini görünce neden olduğunu soracak olsalar, şıklık merakını itiraf etmemek için, barsakla-rmda sancı olduğu cevabını

verirdi. Evde ekmek olmadığı zaman, süslenmekte güçlük çekiyordu. O zaman, mucizeler yaratıyor, atelyeden şeritler getiriyor, kendisine süsler yapıyor, kirli fistanları, fiyonglarla, püsküllerle doldurarak tuvaletler icat ediyordu. Yaz, onun başarı mevsimiydi. Altı franklık bir basma fistanla bütün pazarlarını geçiriyor, Gut Dor mahallesini, sarışın güzelliğiyle dolduruyordu. Onu, dış bulvarlardan surlara kadar, Klimnyankur şosesinden La Şapel caddesine kadar her tarafta tanıyorlardı. Bir piliç kadar gevrek ve yumuşak etli olduğu için, ona "Küçük Tavuk" adını takmışlardı.

Hele bir elbisesi vardı ki, ona çok yakışmıştı. Pek sade, tamamıyla süssüz, pembe benekli beyaz bir entariydi bu. Kısaca olan eteği, ayaklarını meydanda bırakıyordu. Geniş açılmış ve düşük kollarından, bilekleri, dirseklerine kadar çıplak gözüküyordu. Kupo babadan şamar yememek için, merdivenin kuytu bir köşesinde, iğnelerle tutturarak yürek biçimi açtığı korsajınm gerdan kısmı, ensesinin kar gibi beyazlığını buğday rengi göğsünün şeklini belli ediyordu. Bir de, sarışın saçlarının etrafına bağladığı, uçları ensesinde uçan pembe bir kurdelesı vardı, o kadar. Bu kıyafetle o, bir demet çiçek kadar tazeydi. Vücudundan güzel bir gençlik kokusu, çıplak çocuk ve çıplak kadın kokusu duyuluyordu.

O sırada, pazar günleri, onun için, halkla, yolundan geçen ve kendisine göz süzen bütün erkeklerle randevu günleri olmuştu. Ufacık arzuların gıcıkلامalarıyla nefesi tutularak, açık havada, bol güneşte, yabanlıklarını giymiş, dış mahalle halkının gürültüsü arasında gezip dolaşmak ihtiyacıyla bütün hafta o günü beklerdi. Daha sabahtan giyinir, dolabın üstünde asılı ayna parçası karşısında, saatlerce gömlekle otururdu. Bütün ev halkı onu pencereden görebildiği için, annesi öfkelenir, hâlâ çırcıplak gezmen bitmedi mi? diye sorardı. Ama o, hiç aldırılmaz, bacakları çıplak, gömleği omuzlarından aşağı kaymış, saçları taraz taraz, şekerli suyla alnına çengel zülüfler yapıştırır, potinlerinin düğmelerini diker, yahut fistanının söküğünü onarırdı. Kupo: «Aman! Bu kıyafetle çok kıyak oluyor!» diye alay eder, gülerdi. Tam anlamıyla ağlamış suratlı bir yaratık oluyordu. Yabanî kadın diye, adam başına iki metelikle kendini seyrettirse para kazanırdı.

«Etini ört de ekmeğimi yiyeyim! diye bağıırırdı.

Nana, sarı saçlarının gür dalgası altında, beyaz ve ince yapılı vücuduyla enfesti. Babasına öyle öfkelenirdi ki, teni pembeleşir, Kupo'ya karşılık vermeye cesaret edemez, ipliğini, dişleriyle, sert ve çok hiddetle koparıırken, güzel vücudu bir ürpertiyle titrerdi. Sonra, yemeği yer yemez sıvışır, avluya inerdi. Pazar gününün tatlı sessizliği binayı doldururdu; aşağıda, atelye-ler kapalı olurdu; pencereleri ardına kadar açık duran evlerde, iştahlarını açmak için surlara giden ailenin dönüşünü bekler halde, akşam yemeği için hazırlanmış sofralar gözükürdü. Üçüncü katta, bir kadın, yanık ve ağlamaklı bir sesle saatlerce hep aynı şarkıyı söyleyerek, sabahtan akşama kadar odasını yıkar, karyolasını çeker, eşyayı oradan oraya sürükler dururdu. Tezgâhlar dinlenirken, boş ve sesli avlunun ortasında, Nana, Polin ve daha başka koca kızlar arasında, volan partileri oynanırdı. Bunlar, hep bir arada büyümüş bu beş altı kız, evin kraliçeleri olmaya başlıyorlar ve erkeklerin sevdalı bakışlarını aralarında paylaşıyorlardı. Avludan bir erkek geçse, incecik gülüşmeler yükseliyor, kızların kolalı eteklerinin hışırtısı, rüzgâr gibi esiyordu. Tepelerinde, yortu günlerinin yakıcı ve ağır havası, tembellikten gevşemiş ve gezmeye gidenlerin yükselttikleri tozla ağarmış gibi tutuşuyordu.

Ama, volan oyunları, kaçamak için bir bahaneydi. Bina, birdenbire, büyük bir sessizliğe gömülürdü. Kızlar, sokağa süzölmüş ve dış bulvarı boylamış bulunurlardı. Orada, altısı birden, kolkola, şoseyi bütün genişliğince kaplayarak, beyaz elbiseleriyle, şapkasız saçlarının etrafına sarılmış kordelerleyle, gezmeye başlarlardı. Gözleri şıldır şıldır, gözkapaklarını kısarak yandan bakışlarıyla her şeyi görürler, başlarını arkaya devirip dolgun gerdanlarını göstererek gülerlerdi. Bol kakhahalar atarak giderken, sokaktan bir

kambur geçse, yahut bir ihtiya r kadın, bir binek ta ı dibinde köpeğini beklerken görseler, sıra bozulur, bir kısmı arkada kalır,  nden gidenler ötekileri hızla çekerlerdi; kalçalarını sallarlar, tortop olurlar, vücutlarını gevşek bırakırlardı; maksatları, etraflarına adam toplamak ve vücutlarının, gelişmekte olan yuvarlaklıklarıyla, kor-sajlarını  atlatırcasına germekti. Cadde onlarındı; dükkânların kenarında eteklerini kaldıra kaldıra orada b y m  lerdi; jartiyerlerini bağlamak için, yine orada, butlarına kadar sıvanıyorlardı. Ağır ağır dolaşan renksiz kalabalığın ortasında, bulvarların sıska ağaçları arasında, Ro  uar kordonundan Sen D ni kordonuna kadar darmadağın böyle ko uyorlar, ahaliyi itip kakıyorlar, grupların arasından zikzak geçiyorlar, dönüp dönüp bakıyorlar ve yükselen kahkahaları arasında, birbirlerine laf atıyorlardı. Havalanan elbiseleri, geçtikleri yerlerde, gen liklerinin küstahlığını bırakıyordu; açık havada, hepsi aydınlık altında, hamamdan çıkmış, vücudu henüz nemli bakireler gibi iştah uyandırıcı ve yumuşak, k lhanbeylerin hayâsız bir kabalığıyla, serilip serpiliyorlardı.

Nana, g ne te tutu mu  bir renk alan pembe fistamyle hepsinin ortasında gidiyordu. Polin'e kolunu veriyordu. Beyaz zemin üzerine sarı  i ekli olan onun fistanı da, ufacık alevler serpilmiş gibi pırıldıyordu, ikisi, hepsinin en büyükleri, en kadın yapılı ve en hay sızları oldukları için, kafilleyi onlar sürüklüyorlar, bakışlar ve iltifatlar karşısında b b rleniyorlardı. Öbür k  k s rt kler, sağa sola bakmıyorlar, ciddiye alın-

J  

mak için kendilerine büyük s s  vermeye çalışıyorlardı. Nana ile Polin'in, gerçekten, a iftelik hileleri bakımından pek karışık planları vardı. Nefesleri tıkanıncaya kadar ko malarının nedeni, beyaz çoraplarını göstermek ve saçlarının kurdelesini u urmaktı. Sonra, nefesleri tutulmuş gibi yaparak, ba larını arkaya atıp durdukları zaman aransa, mutlaka, yakınlarda, bir tanıdıkları, mahalle delikanlılarından biri bulunurdu. O zaman, kırta kırta y r rl r, fısılda ır g l  rl r; göz ucuyla yanlarını s zerlerdi. En çok,  osenin hayhuyu ortasında tesadüfün hazırladığı bu randevular için geliyorlardı. Setre pantolonları, yuvarlak  apkalarıyla pazar kıyafetinde koca oğlanlar, onları bir an sokakta durdurur,  akala ır,  imdiklemeyle kalkı ırlardı. Boz renkli g ml kler giymiş yirmi yaşında işçiler, kollarını kavu turup, pipolarının dumanını burunlarına üfleterek, onlarla, ağır ağır konu urlardı. Bunun bir zararı yoktu, bu çocuklar da, onlarla beraber kaldırım üstünde yeti mi lerdi. Ama, bu gençler arasında, kızlar, daha şimdiden bazılarını seçmeye ba lamı lardı. Polin, her zaman Madam Godron'un oğullarından biriyle, kendisine elma hediye eden on yedi yaşında bir marangozla bulu uyordu. Nana,  ama ırcı Madam Fokonye'nin   oğlu Viktor'u, caddenin ta öte ba ından görüyor, karanlık köşelerde onunla  p  uyordu. Fazla ileri gitmiyorlardı, bilmeden bir uygunsuzluk etmeyecek kadar fazla ahl ksızdılar. Ama, haklarında kötü şeyler anlatılıyordu.

Gün battıktan sonra, bu ha arılıarın en büyük zevki cambazlara uğramaktı. Hokkabazlar, pehlivanlar, geliyor, caddenin ortasına, lime lime bir halı seriyorlardı. O zaman, serseri güruhu toplanıyor, bir halka peyda oluyordu; ortada, gezici cambaz, soluk mayosuyla kas marifetleri gösteriyordu. Nana ve Polin, kalabalığın en civcivli yerinde, saatlerce ayakta duruyorlardı. Tertemiz, güzel fistanları, pis paltolar ve işçi g ml kleri arasında buru uyordu. Çıplak kolları, çıplak enseleri, çıplak saçlarla, murdar kokulu nefeslerle, şarap ve ter kokula-rıyla ısınıyordu. Onlar, hiç iğrenmeden, kendi tabii g breliklerinde bulunuyormu  gibi, gülüyorlar, eğleniyorlardı. Çevrelerinde, k f rl r savruluyor, yakası a ılmadı  sözler ediliyor,

25

sarho  a fikirler ileri sürülüyordu. Bu, kendi dilleriydi, hepsini biliyorlardı, dönüp bakıyorlar, ipek ciltlerinin zarif donukluğunu

kaybetmeden, bezmeyen bir hayâsızlık içinde gülümsü-yorlardı. Canlarını sıkkan biricik şey, babalarıyla heke onlar içkili oldukları zaman, karşılaşmaktı. Gözcülük ediyorlar, birbirlerine haber veriyorlardı.

Polin, birdenbire:

«Nana, bak bak, diye sesleniyordu, Kupo baba geliyor!»

Nana, can sıkıntısıyla:

«Eyvah! Zom değil,» diyordu. «Bana bakın, ben kirişi kırıyorum! Pirelerimi silkeletmek niyetinde değilim... Ay! Tepesi üstü düştü! Ah ya Rabbi, kafası bir patlasa!»

Ara sıra, Kupo, kaçmasına meydan vermeden, dosdoğru onun üstüne gelirse, Nana yere çöker, mırıldanırdı:

«Saklasanıza beni a canım!.. Beni arıyor, sokak sokak gezdiğimi görürse kıcıımı patlatacağını söyledi.»

Sonra, sarhoş, yanlarından geçip gidince, ayağa kalkardı; hepsi, kıs kıs gülererek, onun arkasından giderlerdi. Bulacak! Bulmayacak! diye bahse tutuşurlardı. Tam bir saklambaç oyunuydu, bu. Ama bir gün, Boş, Polin'i aramaya gelmiş, iki kulağından yakalayıp götürmüş, Kupo da, Nana'yı, kıcına tekme vura vura eve tıkmıştı.

Ortalık kararırken son bir defa daha dolaşırlar, alaca karanlıkta, yorgunluktan harap ahali ile beraber eve dönerlerdi. Havadaki toz kalınlaşır, ağırlaşan gökyüzünü solgun bir renge bürürdü. Gut Dor sokağı, kapı önlerindeki mahalle kadın-larıyla, arabasız mahallenin ılık sessizliğini zaman zaman bozan seslerle, bir taşra köşesini andırırdı.

Bir zaman avluda kalırlar, raketlerini tekrar ellerine alırlar, kendilerini oradan hiç bir yere ayrılmamış gibi göstermeye çalışırlardı. Sonra, evlerine çıkarlar, bir masal uydururlardı, çoklukla, analarıyla babalarını, çorbanın tuzu az gelmiş, yahut iyi pişmemiş diye birbirlerini tokatlamakla uğraşırken görürlerse, bu masala lüzum görmezlerdi.

Şimdi, Nana artık işçi olmuştu; çıraklık devresini geçirdiği Kahire sokağındaki Titrvil müessesesinde kırk metelik kazanıyordu. Kupo'lar, Nama'nın, on yıldan beri o atelyede baş işçi olan Madam Lora'nın bakımında kalmasını istedikleri için, bu müesseseyi değiştirmek arzusunda değildi. Sabahleyin, Nana, fazla dar ve fazla kısa eski fistanını giyip, bu fistanın içinde kısılan omuzlarıyla, uslu uslu, yalnız başına işine giderken, annesi, guguklu saate bakıyordu. Madam Lora da, kızın, atel-yeye saat kaçta geldiğini tesbit edip sonra bunu Jervez'e söylemekle görevliydi. Nana'ya, Gut Dor sokağından Kahire sokağına kadar gitmesi için yirmi dakika zaman bırakıyorlardı. Bu kadarı da yeterdi, çünkü, bu bacaksız kızlar, geyik gibi koşuyorlardı. Ara sıra, Nana, tam zamanında geliyordu. Ama öyle kıpkırmızı, öyle nefes nefese ki, muhakkak yolda eğlendikten sonra, kordonu, on dakika içinde teker meker aşmış olsa gerekti. Çok kere, yedi dakika, sekiz dakika geç geliyordu. Böyle günler, akşama kadar, halasına çok yaltaklanır, gözleriyle yalvarır, bu suretle onu haline acındırmaya, annesine haber vermesini önlemeye çalışırdı. Genç halinden anlayan Madam Lora, Kupolara yalan söyler, ama, sonu gelmez gevezeliklerle Nana'ya öğütler verir, kendi sorumluluğundan, bir genç kızın Paris kaldırımlarında karşı karşıya bulunduğu tehlikelerden söz eder, dururdu. Amaan, aman! Kendi peşinden bile gelenler vardı!

İçinde, durmadan aşiftece fikirler tutuşan gözleriyle yeğenini yiyecek gibi süzüyor, bu minimini yavru kedinin masumluğuna bekçilik etmek ve onun üzerinde işlemek düşüncesi onu ateşlendiriyordu.

«Bak, bilmiş ol, diyordu; bana her şeyi söylemelisin. Sana fazla yumuşak davranıyorum. Başına bir felâket gelirse, kendimi Sen nehrine atmaktan başka çarem kalmaz... İşitiyor musun, yavru kedim, erkekler sana laf atarlarsa, bana olduğu gibi, bir kelimesi eksik olmamak şartıyla olduğu gibi söylemelisin... Daha laf atan olmadı değil mi, yemin eder misin?»

O zaman Nana, ağzını garip bir şekilde büzerek gülerdi. Hayır, hayır, erkekler ona laf atmıyorlardı. Çok hızlı yürü-

yordu. Hem, laf atıp ne söyleyebilirlerdi ki? Onlarla görülecek bir işi yoktu ya! Böyle diyerek, işe niçin geç kaldığını, bön bir tavırla anlatıyordu. Yolda durup resimlere bakmıştı; yahut, Polin'le beraber gitmiş, onun anlattığı hikâyeleri dinlemişti. Eğer kendisine inanmıyorlarsa, peşinden gelebilirlerdi. Hatta, sol kaldırımdan hiç ayrılmıyordu; hem, öyle hızlı gidiyordu ki, bütün öteki kızları, araba gibi, geride bırakıyordu. Gerçi, bir gün, Madam Lora, onu, Pöti Karo sokağında, başını havaya kaldırmış, bir pencere önünde tıraş olan erkeği seyrederek, kendi gibi sürtük üç çiçekçi kızla beraber gülüşürken yakalamıştı. Ama, Nana öfkelenmiş, tam o sırada bir meteliklik ekmek almak için köşedeki ekmekçi dükkânına girmek üzere bulunduğuna yemin etmişti. Dul Madam Lora, Kupolara:

«Yoo! Ben dikkat ediyorum, hiç merak etmeyin diyordu. Ona, kendim kadar eminim. Hele ahlâksızın biri bir çimdik atmaya kalksın, kendi vücudumu siper ederim.»

Titrvil'in atelyesi, zemin katında büyük bir odaydı. Odanın ortasını, sehpa üstüne oturtulmuş geniş bir tezgâh, baştan başa kaplıyordu. Kirli kül rengi kâğıdının yırtıklarından, sıvıları gözüken çıplak dört duvar boyunca sıra sıra raflar vardı; üzerlerinde, kalın bir toz tabakasıyla örtülü; unutulup kalmış eski kartonlar, paketler, modeller duruyordu. Havagazı, tavana, sanki isten bir badana çekmişti. Atelyenin iki penceresi o kadar genişti ki, işçiler, tezgâhın başından ayrılmadan, karşı kaldırımdan geçenleri görüyorlardı.

Madam Lora, örnek olmak üzere işbaşına herkesten önce gelirdi. Sonra, kapı, bir çeyrek saat durmadan açılır, kapanır, bütün küçük çiçekçi kızlar, birer ikişer, ter içinde, saçları darmadağın, girerlerdi. Bir temmuz sabahı, Nana, âdeti olduğu üzere, en sonra geldi.

«Bir arabam olsa pek rahat edeceğim,» dedi. Sonra, kasketim dediği, durmadan tamir etmekten usandığı, eski şapka bozuntusunu başından çıkarmaya bile vakit bulmadan pencereye yaklaştı, sağa sola eğilip sokağa baktı. Madam Lora kuşkulandı:

..» ~ * .. «. ii ^ ,509

«Ne bakıyorsun, öyle? dedi. Baban beraber mi geldi?»

Nana, çekinmeden, cevap verdi:

«Ne münasebet! Bir şeye bakmıyorum... Hava çok güzel de ona bakıyorum. Doğrusu, böyle koşup canını eziyete sokmaya deşiyor.» Öğleden önce, hava, boğucu bir sıcaklıktaydı. İşçiler, panjurları indirmişler, aralıklarından, sokaktaki gidiş gelişi gözetliyorlardı; sonunda, en uç tarafını, Madam Lora'nın tek başına oturduğu masanın iki yanına sıralanmışlar, işe başlamışlardı. Sekiz kızdılar. Her birinin önünde, kendi zâmk çanağı, pens, aletleri ve kalıp yastığı duruyordu. Tezgâhın üstünde, demir tellerden, makaralardan, vatkalardan, yeşil ve kahve rengi kâğıtlardan, ipekliden, satenden ve kadifeden kesilmiş, çiçek yapraklarından, karma karışık bir yığın sürünüp duruyordu. Ortada duran büyük bir sürahinin ağzına, çiçekçi kızlardan biri, bir gün evvelinden beri yakasında solmakta olan iki meteliklik bir küçük demeti sokmuştu.

Esmer güzeli bir kız olan Leoni, gül yaprakları kalıpladığı yastığın üstüne doğru eğilerek:

«Ha, sahi, bilmiyorsunuz! dedi. Zavallı Karolin, akşamları kapıda kendisini bekleyen o çocukla adamakıllı bozuşmuş.»

Yeşil bir kâğıttan, ince ince şeritler kesmekle uğraşan Nana:

«Tabii! diye haykırdı. Ona her gün madik oynuyordu!»

Kızlar, sinsî sinsî gülüştüler, Madam Lora, ciddiyetini takınmak zorunda kaldı. Burun bükerek, söylendi:

«Aferin, kızım, güzel kelimeler kullanıyorsun! Babana haber vereceğim bunu, bakalım beğenecek mi?»

Nana, kahkahasını tutmak istercesine yanaklarını şişirdi. İlâhi! Babası ha! Güzel kelimelerin âlâsı asıl onda vardı! O sırada, Leoni, birdenbire, gayet yavaş sesle ve telâşla fısıldadı:

«Hiş, dikkat edin! Patron geliyor!»

Gerçekten, uzun boylu, kupkuru bir kadın olan Madam Titrvil içeri girmişti. Her zaman aşağıda, mağazada otururdu. Hiç şakası olmadığı

için, işçiler kendisinden çok korkarlardı. Şimdi, bütün başların, sessiz ve faal, üzerine eğilmiş bulun-
dukları tezgâhın etrafında ağır ağır doladı. İşçilerden birine beceriksiz, dedi; yaptığı bir papatyayı bozup baştan yapmak zorunda bıraktı. Sonra, geldiği gibi dimdik tavrıyla çıktı, gitti.
Nana genel bir homurtu ortasında:

«Haydi, yallah!» dedi.

Madam Lora, ciddiyetini takınmaya çalışarak:

«Matmazeller, matmazeller! Yoo, doğrusu, dedi; beni, şiddetli muameleye mecbur edeceksiniz.»

Ama onu dinleyen yoktu, kendisinden hiç korkmuyorlardı. Gözleri neşe ve sevinç dolu bu genç kızların arasında bulunmaktan haz duyuyor, onları bir köşeye çekip aşıkları hakkında ağızlarından laf alıyor, hatta, tezgâhın bir köşesi boşaldıkça onlara, orada iskambil falı bile açıyor, fazla hoşgörücü davranıyordu. Sevgi konusu açılır açılmaz, kaşerlenmiş derisi, jandarma yapılı vücudu, dedikoducu bir mahalle karısının taşkın sevinciyle hopluyordu. Yalnız, açık saçık sözlerden gocunuyordu; açık saçık kelimeler kullanılmamak şartıyla her şey konuşulabilirdi.

Doğrusu, Nana, atelyede, eğitimini çok güzel tamamlıyordu!

Kabiliyetli olduğu şüphesizdi. Ama, sefaletten ve ahlâksızlıktan esasen mahvolmuş bir sürü kızla düşüp kalktıkça, büsbütün bozuluyordu. Orada, sanki üst üsteydiler, hep bir arada konuşuyorlardı, içinde çürük elmalar bulunan bir sepet dolusu elma gibiydiler. Gerçi, herkesin yanında kendilerini tutuyorlar, fazla ahlâksız, fazla ağız bozuk gözükmemeye çalışıyorlardı. Kısacası, terbiyeli bir küçük hanım tavrı takmıyorlardı. Ama, köşe bucaklarda, kulaktan kulağa, hayâsızca sözlerin bini bir paraya söyleniyordu. İki kız yan yana gelseler, hemen, ayıp sözler konuşmaya başlar, kahkahadan kırılırlardı. Sonra, akşamları, ikisi beraber çıkarlardı. O zaman, birbirlerine açılırlar, tüyler ürpertecek kihâyeler anlatırlar, gelip geçen kalabalığın itişip kakışmaları ortasında, kaldırımlarda, uzun uzun durup, ateşli ateşli konuşurlardı. Nana gibi, henüz uslu oturan kızlar için, atelyede zararlı bir hava; sürtük işçi kızların, dağınık saçları arasında, bellerinden çıkarmadan yatağa yattıkları hissi verecek kadar buruşuk etekliklerinde ta-

MEYHANE

391

şıyıp getirdikleri baloz kokusuyla, pek ahım şahım olmayan gecelerin kokusuyla dolu bir hava daha vardı. Hovardalık gecelerinin ertesi günündeki gevşek ve tembel haller; Madam Lora'nm, kadın kadıncık, aşk yumruğunun izleri diye anlattığı etrafı çürümüş gözler, yanını belini alamamaklar, kısık sesler, tezgâhın üstüne, parlak ve narin yapma çiçeklerin arasına bir fesat soluğu üflerdi. Nana, yanbaşımdaki kızın, erkeği öğrenmiş bir kız olduğunu hissedince, burnundan solumaya başlar, biterdi. Liza'nm gebe olduğunu söyledikleri için, uzun zaman onunla yan yana oturmuştu; sanki onun, şişip şişip birdenbire patlamasını bekliyormuş gibi, ateşli gözlerle hep bakıp durmuştu. Yeni bir şeyler öğrenmesi ihtimali biraz uzak görünüyordu. Haspanın bilmediği yoktu, Gut Dor sokağı kaldırımlarında her şeyi öğrenmişti. Atelyede, yalnız, bildiği şeylerin nasıl yapılacağını görüyor, kendisi de aynı şeyi yapmak arzu ve cüretini yavaş yavaş duyuyordu.

Panjuru daha fazla indirmek ister gibi, bir pencereye yaklaşarak:

«Bunaliyoruz,» diye mırıldandı.

Ama, panjuru kapatacağı yerde eğildi, tekrar sağa ve sola baktı. Aynı saniyede, karşı kaldırımda bekleyen bir adamı gözetlemekle uğraşan Leonî:

«O ihtiyar orada ne yapıyor? diye haykırdı. Bir buçuk saattir gözü burada.»

Madam Lora:

«Yaşlı zamparanın biridir, dedi. Nana, gelip yerine oturacak mısın sen? Pencerede durmanı yasak etmiştim, biliyorsun.»

Nana, elindeki menekşe dallarını burma işine koyuldu ve bütün atelye, o adamla meşgul olmaya başladı. Elli yaşında kadar, paltolu, temiz giyinmiş bir adamdı. Düzgün kesilmiş kır, çember sakallı, çok ciddi ve çok vakur, soluk bir yüzü vardı. Bir saat, bir aktar dükkânının önünde durdu, atelyenin panjurlarını seyretti. Çiçekçi kızlar, fıkır fıkır gülüyorlardı; sesleri, sokağın ortasında kayboluyordu. İhtiyar zata gözden kaybetmemek için, ara sıra o tarafa bir göz atarak, işlerinin üstüne eğiliyorlar, telâşlı telâşlı çalışıyorlardı.

392

MEYHANE

Leoni:

«Ay, dedi, gözlüğü de var. Doğrusu, şık bir adam... Muhakkak, Ogüstini bekliyor.»

Ama, çirkin bir sarışın kız olan Ogüstini ters ters, ihtiyarlardan hoşlanmadığı cevabını verdi. Madam Lora da, başını sallayarak, gizli anlamlar dolu bilgiç gülümsemesiyle mırıldandı:

«Hata ediyorsunuz azizim; ihtiyarlar daha yumuşak olur.» O sırada Leoni'nin yanında oturan ufak tefek tombul kız onun kulağına bir şey fısıldadı. Bunun üzerine Leoni birdenbire, iskemlesinin arkılığına yaslandı, yaşlı zata doğru bakıp bakıp delice kahkahalarla, katıla katıla gülmeye başladı.

«Evet öyle, sahi öyle!.. Aa! Bu Sofi ne maskara şey!» diyordu.

Kızlar hep birden meraktan çatlayarak: «Ne dedi? Ne dedi?» diye soruyorlardı. Leoni göz yaşlarını siliyor, cevap vermiyordu. Bir parça durulunca elindeki kalıp işine devam ederek: «Söylemem,» cevabını verdi.

Kızlar üstüne düşüyorlar, o başıyla "olmaz,, işareti yaparak tekrar fıkır fıkır gülüyordu. O zaman solunda oturan Ogüstini yavaşça kulağına söylemesi için yalvardı. Leoni de, en sonunda ağzını onun kulağına yapıştırarak söylemeye razı oldu. Bu sefer Ogüstini iskemlesinin arkılığına yaslandı. Katıla, katıla güldü. Arkasından aynı lakırdıyı yanmdakine tekrar etti ve bu söz böylece kulaktan kulağa yaygaralar ve gülüşmeler arasında atelyenin içini dolaştı. Sofi'nin söylediği açık saçık sözü hepsi öğrenince bakiştılar, ne de olsa bir parça kızarıp uta-, narak hep birden kahkahayı koyuverdiler. Ne konuşulduğunu bilmeyen yalnız Madam Lora idi. Son derece canı sıkılmıştı.

«Bu yaptığınız pek büyük terbiyesizlik, matmazeller, dedi. İnsan başkasının yanında hiç bir zaman gizli şey konuşmaz... Hayâsızca bir lakırdı ettiniz değil mi? Çok güzel doğrusu.»

Ama, Sofi'nin söylediği açık saçık lakırdıyı öğrenmek için son derece büyük bir merak duymakla beraber, bunu kendisine söylemelerini istemek cesaretini gösteremedi. Ama bir zaman

11 XI. J.1

burnunu eğdi, ağırbaşlılık tasladı, işçi kızların konuşmasını dinleyerek haz duydu. Kızlardan biri bir kelime söylese, tutup, elindeki iş için en masum bir söz söylese, öbürleri bu sözden hemen yersiz bir sezgiye varıyorlardı. Kelimeye kendi anlamından başka bir anlam veriyorlar, "Pensim çatladı,, yahut "Benim çanağımı kim karıştırdı?,, gibi herhangi sözlerden terbiyesizce anlamlar, olmayacak kinayeler çıkartıyorlardı. Sonra her lakırdıyı karşı kaldırımda turna kuşu gibi ayak değiştire değiştire bekleyen yaşlı zata getiriyorlar, lafın gidişi ne olursa olsun, kinayelerin sonunda mutlaka o zatın ismini ortaya çıkarıyorlardı. Adamın kulakları kim bilir nasıl cınlıyordu! Kızlar kötülüğü o kadar ileri götürmek arzusunda idiler ki, sonunda çok yavan yavan laflar etmeye başlamışlardı. Böyle olduğu halde, coşmuşlar, gözleri deli deli, işi gitgide azıtarak, bu oyunu çok eğlenceli bulmaya başlamışlardı. Madam Lora'-nın kızmaya hakkı yoktu. Açık lakırdı etmiyorlardı.

«Matmazel Liza ateşim söndü, bana ateşinizi verin.» diyerek bu sefer onları kendisi, katıla katıla güldürdü.

Bütün atelye halkı:

«Aman, Madam Lora'mn ateşi sönmüş!» diye haykırıştılar.

Madam Lora anlatmaya çalışarak:

«Matmazeller, siz de benim yaşıma gelince...» diye lakırdıya başladıysa da onu dinlemiyorlar, Madam Löra'mn ateşini yakması için karşı kaldırımdaki adamı, çağırılım gibi laflar ediyorlardı. Bu bol kakhahalar ortasında Nana'nın gülüşü görülecek şeydi. İki anlamlı hiç bir lakırdıyı kaçırmıyordu. Kendisi de yakası açılmadık laflar ediyor, katıla katıla ve hazzından bayılarak çenesinin hareketleriyle bu laflara kuvvet veriyordu. Balık suda nasıl yaşarsa o da ahlâksızlık içinde öyle yaşıyordu. Hem iskemlesinin üzerinde kıvranıyor, hem elindeki menekşe dallarını güzelce kıvrıyordu. Bu işi ne kadar zarif bir hareketle yaptığı görülecek şeydi. Bir sigara saracak kadar bile zaman sarfetmiyordu. Elini uzatıp ince şerit şeklindeki yeşil kâğıttan bir tane alıyor, pirinç telin üzerine sarıveriyordu; sonra tepesini yapıştırmak için bir damla zambak sürüyordu. Ortaya hanımların süsleri üzerine takılmaya değer taze ve zarif yeşil bir dal çıkıveriyordu. Nana'nın zarafeti, kemiksiz gibi görünen kıvrak ve oynak parmaklarında o incecik parmaklarında idi. Zanaatın yalnız bu kısmını öğrenebilmişti. Çiçek dallarını o kadar güzel yapıyordu ki, bütün atelyenin çiçek dallarını ona veriyorlardı. Bu arada, karşı kaldırımdaki adam çekilip gitti. Atelye sakinleşiyor, şiddetli sıcak ortasında, tekrar çalışmaya başlıyordu. Öğleyin, yemek zamanı gelince hepsi silkindiler. Pencereye seğırtmiş olan Nana, isterlerse, öteberi almak için kendisi aşağı ineceğini söyledi. Bunun üzerine, Leoni iki meteliklik karides, Oğüstün bir külâh kızarmış patates, Liza, bir demet turp, Sofi, bir sosis ısmarladılar. Tam aşağı ineceği sırada, Madam Lora, onun o günkü pencere düşkünlüğünü acayip bulduğu için, iri bacaklarıyla koşup peşinden yetişti: «Dur, dedi, ben de beraber geliyorum, bir şey alacağım.» Fakat sokakta, bir de ne görsün; yaşlı adam, kilise mumu gibi dikilip, Nana'ya göz etmiyor mu? Kız, kıpkırmızı kesildi. Halası, onun kolunu bir kavrayış kavradı, kaldırımda hızlı hızlı yürüttü; adam da, peşlerinden geliyordu. Ya! Zampara herif, Nana için geliyordu, öyle mi? Eh, daha on beş buçuk yaşında, peşi sıra böyle erkekleri sürüklemek mükemmeldi doğrusu! Madam Lora, onu sert sert sorguya çekiyordu. Nana, bir şeyden haberi olmadığını söyledi. Adam, kendisinin daha beş günden beri peşine düşmüştü. Ne zaman sokağa adımını atsa, adam peşine takılıyordu. Galiba tüccardı, kemik düğme fabrikacısıydı. Madam Lora çok duygulandı. Döndü, o zatı göz ucuyla süzdü: «Paralı olduğu belli, dedi. Dinle, benim yavru kedim, bana her şeyi söylemelisin. Şimdi artık korkma.» Konuşa konuşa dükkândan dükkâna dolaşıyorlar, domuz kasabına, yemişçi kadına, kebabçıya giriyorlardı. Ismarlanan şeyler, yağlı kâğıtlarla, ellerini dolduruyordu. Ama, yine gü-leryüzlülüklerini kaybetmiyorlar, kırıtlıyorlar, arkalarına dönüp fıkırdıyor, parlak bakışlar fırlatıyorlardı. Madam Lör<a

MEYHANE

395

kendisi bile pozlar takınıyor, hâlâ peşlerinden gelen düğme fabrikacısından dolayı, genç kızlık taslıyordu. Binanın avlusuna girerlerken: «Çok kibar adam, dedi. Bari niyeti dürüst olsa...» Sonra, merdivenden yukarı çıkarlarken, birdenbire aklına gelmiş gibi: «Ha, sahi, dedi, kızlar birbirlerinin kulağına bir şey söy-ledilerdi, neydi o? Hani Sofi'nin uygunsuz bir lafı vardı.» Nana, nazlanmadı. Yalnız, Madam Löra'nın boynuna asılıp onu iki basamak inmeye zorladı; çünkü, doğrusu, o lakırdı, merdivende bile yüksek sesle söylenir şey değildi. Sonra, bunu, kulağına fısıldadı. Öyle terbiyesizce bir laftı ki, halası, gözlerini testekerlek açarak, ağzını çarpıtarak başını sallamakla yetindi. Ama, sonunda öğrenmiş, meraktan kurtulmuştu. Çiçekçiler, tezgâhı kirletmemek için, yemeklerini, dizleri üzerinde yiyorlardı. Yemek canlarını sıkıdığı için lokmalarını çarçabuk yutuyorlar, yemek saatinde, sokaktan gelip geçenlere bakmayı, yahut,

köşelere çekilip fiskos etmeyi daha iyi buluyorlardı. Önce, sabahki zatın nereye gizlendiğini araştırdılar; fakat, adam, kaybolmuştu, .işte. Madam Lora ile Nana, ağızları kapalı, ara sıra bakışıyorlardı. Saat biri on geçiyordu, işçi kızlar, penslerini tekrar ellerine almaya nazlanıyorlardı ki, Leoni, dudaklarını, nakkaşların biribirlerini çağırmak için yaptıkları gibi, prrrt! diye öttürerek patronun yaklaştığı haberini verdi. Hepsi birden iskemlelerine oturdular, başlarını eğip ellerindeki işe koyuldular. Madam Titrvil içeri girdi ve ciddi bir tavırla, atelyey dolaştı. O günden sonra, Madam Lora, yeğenin ilk macerasıyla ağız tatlılandırırmaya başladı. Artık onun peşini bırakmıyor, sorumluluğunu öne sürerek sabah, akşam onu getirip götürüyordu. Bu, Nana'nın biraz canını sıkıyordu; fakat, bir hazine gibi muhafaza altına almmak, ne de olsa koltuklarını kabartıyordu. Düşme fabrikacısı peşlerinde, sokakta ikisi arasında konuşulan şeyler onu ateşlendiriyor, daha ziyade, baştan çıkmaya heveslendiriyordu. Halası, halden anlıyordu; hatta, düşme fabrikacısı, o yaşlı ve çok kibar zat onu uygulandırıyor;

396

MEYHA1N1S

çünkü, sonunda, yaşı geçkin insanların sevgisi daha derin köklü olurdu. Yalnız, Madam Lora, göz kulak oluyordu. Evet, bu adam, onun vücudunu çiğneyip geçmeden Nana'ya el süremezdi. Bir akşam, o yaşlı zata yaklaştı ve bu hareketinin yakışık almadığını, dobra dobra söyledi. Adam, ana baba tarafından terslenmeye alışık, kös dinlemiş bir insan tavrıyla, cevap vermeden, onu nezaketle selâmladı. Madam Lora, doğrusu öfkelenmedi, adamın çok kibar halleri vardı. Sonra, aşka dair pratik öğütler veriyor, erkeklerin ahlâksızları hakkında imalarda bulunuyor, bu yola saptıklarına pişman olan kızlar hakkında türlü türlü hikâyeler anlatıyor, Nana, bunları, beyaz yüzünde ışıldayan çapkın gözleriyle, mahmur, dinliyordu. Ama, bir gün, Fobur - Puasonye sokağında, dökme fabrikacısı, yeğenle halanın arasına burnunu uzatmak cesaretini göstermiş, söylenmesi doğru olmayan şeyler mırıldanmıştı. Madam Lora, korkmuş, kendini bile güvende görmediğini söyleyerek, işi, olduğu gibi kardeşinin üstüne yıkmıştı. O zaman, işin gidişi büsbütün değişti.. Kupolarm evinde adamakıllı curcunalar koptu. Önce, çinko işçisi, Nana'ya bir sopa çekti. Neler öğreniyordu? Bu aşifte, yaşlı adamlarla mı konuşuyordu? Eh! Sokakta, peşine adam taktığını hele bir gören olsun, bak o zaman anlardı, kafasını koparırdı Allah bilir! Olur şey değil! Bu yezit, ailenin namusunu mu lekeleyecekti? Kızını tartaklıyor, doğru yoluna gitmesini, çünkü bundan sonra ona kendisi gözcülük edeceğini söylüyordu. Nana eve döner dönmez, Kupo onu muayeneden geçiriyor, gözünün üstüne sinsice sokulmuş neviden bir öpücük bulunup bulunmadığını anlamak için, dikkatle yüzüne bakıyordu. Onu kokluyor, evirip çeviriyordu. Bir akşam, gerdanında siyah bir leke gördüğü için, bir kere daha patakladı. Kaltak, bunun, bir emik olmadığını söylüyor, morarmış diyordu. Şakalaşırken, güya Leoni çimdikle-miş de morarmışmış. Kupo, morartının ne olduğunu gösterecekti ona; gerekirse ayaklarını kırarak, sürtüklük etmesini elbette önleyecekti. Kupo, ara sıra da, keyfi yerinde olunca, onunla alay ediyor, şakalaşıyordu. Doğrusu, erkeklerin ne de hoşuna gidecek matahtı ya, dil balığı gibi yamyassıydı; üste-

lik de, omuz başlarındaki çukurlara yumruğunu soksan girerdi! Nana, işlemediği kötülüklerden dolayı dayak yiyor, babasının iğrenç ve çirkin suçlamaları altında sürükleniyor, avcı tarafından kovalanan hayvanlar gibi sinsi ve öfkeli bir söz dinler hali gösteriyordu. Jervez daha akıllıca davranıyor:

«Şu kızı rahat bırak! diyordu. Söyleye söyleye, sonunda, bunları yapmak için istek duyacak.»

Eh! İstek de başlamıştı, hani! Yani, Kupo babanın dediği gibi, savuşup gitmek ve bu işe dalmak için, bütün vücudu gidişiyordu. Babası, bunları, onun kafasına öyle sokuyordu ki, namuslu bir kız bile baştan çıkardı. Hatta, Kupo, o avaz avaz haykırmalarıyla, kıza,

daha bilmediği birçok şeyler Öğretti. Bunları nasıl olup bilmediği de şaşılacak şeydi. O zaman, Nana, yavaş yavaş, garip haller edindi. Bir sabah, Kupo, onun, bir kâğıt içinden bir şeyler alıp suratına sürdüğünü gördü. Bu, saten kadar narin cildine, ahlâk bozucu bir zevk eseri olarak sürdüğü pudraydı. Kupo, seni gidi değirmenci kızı diyerek, Nana'nın yüzünü, kâğıtla, derisini yüzercesine sildi. Bir başka sefer, çok utanarak giydiği ve kasket adını verdiği o eski siyah şapkayı tamir etmek üzere kırmızı kurdeleler alıp gelmişti. Kupo, bu kurdeleleri nereden bulduğunu hiddetle sordu. Bunları, sırtüstü yatmak sayesinde kazanmıştı, değil mi? Yoksa, hapazlama pazarından mı satın almıştı? Ya orospuluk etmişti, ya hırsızlık; belki ikisi de vardı. Birçok defa, kızının elinde bir akik yüzük, ince bir dantelle süslü bir çift kolluk, uygunsuz kadınların, iki memeleri arasına koydukları neviden yürek biçimi bir plaka gibi cicili bicili şeyler görmüştü. Kupo, bunların hepsini ayakları altına alıp ezmek istiyordu; ama Nana, malını şiddetle koruyordu. Bunlar onun kendi malıydı, kimini kibar hanımlar vermişlerdi, kimi, atelyede-ki arkadaşlarıyla değiş tokuş ettiği şeylerdi. İşte, o yürek biçimi süsü Abukir sokağında bulmuştu. Babası, bu yüreği, topuğuyla bir vuruşta ezdiği zaman, Nana, yüzü bembeyaz kesilmiş, vücudu gerilmiş, dimdik durmuştu; içinden bir isyan hamlesi yükseliyor; Kupo'nun üstüne atılıp bir yerlerini ko-

parmak isteğiyle tepmiyordu. İki yıldır, böyle bir yüreğe sahip olmayı kurduğu halde, şimdi onu elinden alıp eziyorlardı! Yook, bu kadarı fazlaydı; nihayet, bu işin bir sonu gelecekti. Ama, Kupo, Nana'yı büyük bir sıkı altında bulundurmak için tuttuğu yolda, namusluluktan çok zevzeklik ediyordu. Çok defa haksızdı, bu haksızlıklar da çocuğu çileden çıkarıyordu. Sonunda, atelyeyi astı. Sonra, çinko işçisi, dayak faslına girişince, kız onunla alay etti, Titrvil atelyesine bir daha gitmeyeceğini, çünkü onu Ogüstin'in yanma oturttuklarını söyledi. Ogüstin'in gırtlığı öyle oynuyordu ki, her halde ayaklarını yutmuş olacaktı. Bunun üzerine, Kupo, onu Kahire sokağına kendi götürdü, ceza olsun diye, yine Ogüstin'in yanma oturtmasını patrondan rica etti. On beş gün, her sabah, Nana'yı atelyenin kapısına kadar götürmek için, Puasonye kordonundan inmek zahmetini göze aldı. Kızın atelyeye girdiğine emin olmak için, beş dakika kaldırımda durup bekliyordu. Ama bir sabah, bir arkadaşıyla beraber, Sen Döni sokağında bir şarapçı dükkânına uğradığı sırada, kaltağın, on dakika sonra, kıçmı kıvıra kıvıra sokağın alt başına doğru sıvıştığını gördü. On beş günden beri onu atlatıyordu; Titrvil atelyesine gideceği yerde iki kat yukarı kadar çıkıyor, bir merdiven basamağına oturup onun gitmesini bekliyordu. Kupo, Madam Löra'ya çıkışmak isteyince, beriki, derse ihtiyacı olmadığını suratına karşı haykırdı. Erkekler üzerine ne söylemesi gerekliyse, hepsini yeğenine söylemişti; piç kurusu, bu mendebur mahluklardan hoşlanıyorsa, kabahat kendisinde değildi. Artık, günah ondan gitmişti, hiç bir şeye karışmayacağına yemin ediyordu; çünkü, onun da, kendine göre bildiği bir şey vardı; evet, aile içinde dedikodular oluyordu; onu, Nana ile beraber ahlâksızlığa sürüklenmekle, ve kızın, kendi gözleri önünde orospuluk ettiğini görerek, bundan murdar bir zevk almakla suçlamaya kalkışan kimseler vardı.

Aslında, Kupo, Nana'yı baştan çıkarmanın, başka bir işçi kız olduğunu patrondan öğrenmişti. Leoni kaltağıydı bu, elindeki çiçekleri bırakıp fink atmaya gidiyordu. Nana, şüphesiz, yalnız, sokaklarda aylak aylak dolaşp kaltaklık etmekten başka

bir hınzırlık düşünmediği için, daha, başında limon çiçeğinden bir taçla, kocaya varabilirdi. Ama, eğer onu, hiç bir yeri yırtılmadan, temiz ve sağlam bir halde, kısacası, kendini bilen kızlar gibi eksiksiz gediksiz, bir kocaya vermek istiyorlarsa, gayet tez elden hareket etmek lâzımdı.

Gut Dor sokağındaki evde, Nana'nın yaşlı adamından, herkesin tanıdığı bir zatı konuşur gibi söz ediyorlardı. Yoo! Doğrusu, adam, gayet kibar, hatta biraz utangaç davranıyordu; fakat, domuzuna inatçı ve sabırlıydı, itaatli bir kuçukuğu gibi, kızın on adım gerisinden

geliyordu. Hatta bazan avluya kadar giriyordu. Madam Godron, bir akşam, ona ikinci katın sahanlığında, başım eğmiş, pervasız ve korkak, tırabzan boyunca sıvışırken rast gelmişti. Loriyöler, eğer yeğenleri olacak o süp-rüntü karı, peşine erkekleri takip eve getirmeye devam ederse evden taşınacaklarını söyleyerek tehdit ediyorlardı. Çünkü artık iş, iğrenç bir hale geliyordu. Merdivende erkek doluydu, ne zaman aşağı inilse, her basamakta, etrafı koklaya koklaya bekleyen erkeklere rast gelmemek imkânı yoktu. Gerçekten, evin bu yamnda, sanki kızgın bir hayvan vardı. Boşlar, o zavallı adamcağızın haline acıyorlardı; ne kadar saygı değer adamdı da, böyle bir sürtüğe abayı yakmıştı. Sonunda bir tüccardı, Viyet bulvarında bir düşme fabrikası vardı, görmüşlerdi; namuslu bir kıza düşmüş olsaydı, onu mutlu edebilecek bir erkekti. İhtiyar, dudağını sarkıtıp, solgun yüzü, düzgün kesilmiş çember sakalıyla, Nana'nın peşi sıra geçerken, bütün mahalle halkı, Loriyölerin kendileri bile, kapıcıların verdiği bilgi sayesinde, bu adama karşı büyük bir saygı gösteriyorlardı.

İlk ay, Nana, moruğuyla, adam akıllı alay etti. Kızın etrafında, ihtiyarın her zaman ateşli ateşli dönüp durması görülecek şeydi. Kalabalıkta, etrafa belli etmeden, kızın arkasından etekliğini kurcalayan, tam pis zamparanın biriydi. Ya bacakları! Çalı marsıgı gibiydi, tam bir kibrit çöpüne benziyordu. Kafasında hiç saç kalmamıştı; ensesine doğru yamyassı inen dört tanecik tel vardı; öyle ki, Nana, her zaman, saçlarını yapan perukacının adresini soracağı gelirdi. Aman! Ne moruktu! Pek gülünç bir herifti!

Sonra, onu hep yolu üstünde göre göre, bu iş o kadar hoşuna gitmemeye başladı. Bu adamdan, için için korkuyordu, yanma yaklaştı bağıracaktı. Ara sıra, Nana, bir kuyumcu dükkânı önünde duracak olsa, birdenbire, ihtiyarın, ense kökünde bir şeyler mırıldandığını işitiverirdi. İhtiyarın dedikleri de yalan değildi. Nana, boynunda, kadife kordeleye bağlı bir haç, yahut, birer kan damlası sanılacak kadar ufacık mercan küpeler bulunmasını pek istiyordu. Hatta, mücevheratta gözü olmak şöyle dursun, doğrusu, artık, dilenci gibi gezemezdi; Kahire sokağındaki atelyenin artıklarını düzelterek onlarla süslenmekten, hele, Titrvil atelyesinden aşırıldığı çiçekler, üzerinde, fakir bir adamın kışına takılmış çingiraklar gibi, çakıldak tesiri yapan o şapka eskisinden bıkılmıştı. O zaman çamurlara bata çıka yürüyerek, arabalardan sıçrayan zifoslara bulanarak, mağaza camekânların pırıltılarıyla gözleri kamaşarak, mide bulantıları veren anî açlığa benzer arzularla kıvrılır, güzel giyinmek, lokantalarda yemek yemek, tiyatroya gitmek, güzel mobilyalı, kendisine ait bir odaya sahip olmak isterdi. Arzudan benzi atmış bir halde durur; Paris sokaklarından yükselen bir sıcaklığın butlarından yukarı doğru çıktığını hisseder, kaldı-rımlardaki bol itiş kakış ortasında, kendisini tartaklayarak geçip giden bütün bu hazları ısırmak için vahşî bir iştah duyardı. İhtiyar, onun tam böyle anlarını hiç kaçırmaz, kulağına teklifler fısıldardı. Ah! Ondaki korkmasa, bütün gururuna karşı, erkeği tanımamaktan ileri gelen öfke ve tiksinti ile, bu teklifleri redde onu sürükleyen için için bir isyan duymasa, ihtiyarın eline, nasıl razı olarak sarılacaktı.

Ama kış gelince, Kupolarm evinde, hayat dayanılmaz bir hale geldi. Nana, her akşamki dayağını yiyordu. Babası döve döve yorulunca, annesi, uslu durmasını öğretmek için onu pataklıyordu. Çok kere, hep birlikte hora tepiyorlardı. Kıza biri vurunca, öteki onu koruyordu; öyle ki, sonunda, üçü birden, kırılan tabak çanağın ortasında, yerlerde yuvarlanıyorlardı. Üstelik, her zaman karınlarını doyuramıyorlar, soğuktan ge-beriyorlardı. Nana, kendisine, br kurdele, kol düşmesi gibi güzel bir şey satın alsa, anası, babası elinden alıyor, okutuyordu.

CRHAN KEMAL

Nana'nın hiç şaşmadan yediği dayak tayınından sonra da, yatak çarşafı parçasının üstüne uzanıp, ufak bir siyah eteklikten ibaret yorgani üstüne çekerek tir tir titremekten başka nasibi kalmamıştı. Yook, bu Allahın belâsı hayat böyle sürüp gidemezdi; Nana'nın, bu şekilde

gebermeye niyeti yoktu. Babasını, çoktan beri, silmişti; bir baba, kendi babasının yaptığı gibi, içer içer sarhoş olursa, artık o; baba değil, insanın, silkip atarak kurtulmayı istediği murdar bir mahluktan başka bir şey olmazdı. Şimdi de, anasına olan sevgisi gürültüye gidiyordu. O da içiyordu. Kocasını aramak için Kolomp babanın meyhanesine, sırf zevk duyduğu için, kendisine içki ikram etsinler diye gidiyordu. Bir güzel, masaya oturuyor, ilk defasındaki gibi tiksiniş tavrılar takınmıyor, kadehleri bir hamlede göçü-rüyor, saatlarca orada ziftleniyor, gözleri yuvalarından uğramış bir halde meyhaneden çıkıyordu. Nana, Asomuar'm önünden geçerken, anasını, meyhanenin dip tarafında, burnunu kadehe batırmış; erkeklerin sövüp saymaları ortasında, kendinden geçmiş bir halde gördükçe, korkunç bir öfkeye kapılıyordu. Çünkü gençler, gözleri başka zevklerde olduğu için, içkiden anlamazlar. Öyle geceler, baba sarhoş, ana sarhoş, yiyecek ekmek bulunmayan, leş gibi rakı kokan Allahın belâsı ev, Nana'nın gözü önünde, Allah için güzel bir levha olurdu. Kısacası, insan evliya olsa bu evde oturmazdı. Günün birinde, Nana savuşup giderse, anası babası, kabahat bizde deyip, kızlarının kaçmasına kendileri sebep olduklarını düşünsünlerdi!

Bir cumartesi günü, Nana eve dönünce, babasıyla anasını, berbat bir halde buldu. Kupo, kendini yatağa atmış, horluyor-du. Jervez, bir iskemleye yığılmış, dalgın ve endişe verici bakışlı gözleri boşluğa açık, kafasını sallayıp duruyordu. Artmış bir parça yahniyi ısıtmayı unutmuştu. Fitilinin isini gidermeye lüzum görmediği bir mum, utandırıcı bir izbe sefaletini aydınlatıyordu.

Jervez:

«Sen misin, solucan karı? diye kekeledi. Gel bakalım! Baban bir temiz icabına bakacak!»

Nana cevap vermiyor, yüzü bembeyaz kesilmiş, soğuk sobaya, üzerine tabak konulmamış sofraya, bu bir çift içkicinin, sersemlikleriyle, korku içinde bıraktıkları iç sıkıcı odaya bakıyordu. Şapkasını çıkarmadan, odanın içini dolaştı; sonra, dişlerini sıkarak, kapıyı tekrar açtı gitti.

Anası, başını çevirmeden sordu:

«Yine mi aşağı iniyorsun?»

«Evet, bir şey unuttum. Şimdi gelirim... Allaha ısmarladık.»

Gidiş o gidiş. Ertesi gün, sarhoşluktan ayılan Kupo'lar, Nana'nın savuşup gitmesini, birbirine yükleyerek, dövüştüler. Eğer, hâlâ gidiyorsa, epey uzağı boylamış demekti! Çocuklara, serçeyi tutmak için kuyruğuna bir tutam tuz koymalı denildiği gibi, onlar da, Nana'nın gerisine bir tutam tuz koyarlarsa belki onu ele geçirirlerdi. Bu olay da, Jervez'i ezen büyük bir vuruş oldu; çünkü, şimdi yalnız kalmıştı; hatırım sayacağı bir çocuğu yoktu; alabildiğine düşebilirdi; onun için, baştan çıkan kızının düşüşü, kendisini daha fazla batağa daldırdığını, kendinden geçmiş olduğu halde, hissediyordu. Evet, bu soysuzlaşmış kaltak, onun namusundan artakalanı da, kirli etekliğiyle süpürüp götürüyordu. Jervez, üç gün içip içip sarhoş oldu; hiddet içinde, yumruklarını sıkıyor; ağzı, kızı olacak orospuya karşı iğrenç sözlerle doluyordu. Kupo, dış bulvarları dolaşıp, gelip geçen bütün şıllıkları, burunlarının dibine kadar yaklaşıp süzdükten sonra, aldırıışsız, yine, piposunu içip duruyordu; yalnız, ara sıra, sofradan kalkıyor, kollarını havaya kaldırıyor, elinde bir bıçak, haykırıyor; namusunun berbat olduğunu söylüyordu; sonra, oturup çorbasını bitiriyordu.

Her ay, kafeslerinin kapısı açık bırakılmış ispinoz kuşları gibi, kızların havalandıkları bu evde, Kupoların başına gelen olaya kimse şaşmadı. Ama Loryöler, son derece memnundular. Ya! Kızın, kötü bir oyun oynayacağını, onlar önceden bilmişlerdi! Oh olsundu, bütün çiçekçi kızlar, sonunda, kötü oluyorlardı. Boşlarla Puasonlar da, bıyık altından gülüyorlar, görülmedik bir namusluluk taslıyorlardı. Yalnız, Lantiye, sinsi sinsi Nana'yı koruyordu. Prensiplerine bağlı bir adam tavrıyla,

le, eh, tabii, babasından, evinden tüyen bir genç kız, bütün kanunlara aykırılık etmiş olur, diyor; sonra, gözleri pırıldayarak,

yumurcağın çok da güzel olduğunu o yaşta, elbette sefalet çekmeyeceğini sözlerine katıyordu. Madam Loriyö, eş dost, kahve içtikleri Boşların kulübesinde, bir gün: «Haberiniz yok mu? diye haykırdı. Gün ışığının bizi aydınlattığı kadar doğru, kızım, Paytak kendisi satmış... Evet, satmış, ispatı da elimde!.. Sabah, akşam merdivende dolaşan o moruk, daha o zaman, avans paralar vermeye geliyormuş. Kötür parmağım gözünüydi. Ya dün! Küçük hanımla zamparasını, birisi, Ambigu'de, beraber görmüş... Namusum üzerine söylüyorum! Beraberler işte, görüyorsunuz ya!» Bu işi tartışarak kahvelerini bitirdiler. Sonunda bu iş olabilir, bundan daha yaman neler oluyordu. Nihayet, mahallede, en derli toplu insanlar, Jervez'in, kendi kızını sattığını söylemeye başladılar. Artık, Jervez, kimseye aldırış etmiyor, şıpıtıklarını sürüye sürüye geziyordu. Mahallede, arkasından hırsız diye bağır-salar, başını çevirip bakmayacaktı. Madam Fokonye, kavgaları önlemek için, onu kapı dışarı etmek zorunda kaldığından, bir aydır orada çalışmıyordu. Birkaç hafta içinde sekiz çamaşırhane değiştirdi; her dükkânda iki üç gün çalışıyor, sonra, o kadar baştan savma, dikkatsiz, pis çalışıyor, zanaatını unutacak kadar kendinden geçiyordu ki, bohçasını koltuğuna veriyorlardı. Nihayet, eline aldığı işi berbat ettiğini kendisi de anlayınca, ütü işini bırakmış, Növ sokağındaki çamaşırhane, gündelik çamaşır yıkamaya başlamıştı; çapul çapul sulara batıp çıkmak, pislikle haşır neşir olmak zanaatın en çetin ve en kolay taraflarına kadar düşmek, yine neyse, neydi, tekerlendiği uçurumda onu bir basamak daha aşağı indiriyordu. Ama, çamaşırhane, onu hiç de güzelleştirmiyordu. Oradan, morarmış teni meydanda, sırsıklam çıktığı zaman, şafiî köpeğine benziyordu. Üstelik, açlık çektiği halde, durmadan şişmanlıyor ve bacağı öyle aksıyordu ki, yolda bir kimseyle beraber gitse, onu yere devirmesine ramak kalıyordu.

İnsan bu kadar kendinden geçince, elbette, bütün kadınlık gururu gider. Jervez, eski gururlu hallerini, kıvraklıklarını, sevgi, görgü ve saygı ihtiyaçlarını bir yana bırakmıştı. Önüne arkasına, neresine olursa olsun tekme atsalar duymuyor, gitgide fazla lapalaşıyor, fazla gevşiyordu. Lantiye de, onu, büsbütün bırakmıştı; laf olsun diye çimdiklemiyordu bile; Jervez, karşılıklı bir usançla yavaş yavaş sürüklene sürüklene çözülen bu uzun bağıllığın sonuna erdiğini fark etmemiş gibi görünüyordu. Bu, onun için, bir angaryadan daha kurtulmak demekti. Hatta, Lantiye ile Virjini'nin ilişkilerini gayet sessizce görüyordu; vaktiyle çok öfkelenildiği bütün bu uygunsuzluklara karşı, o kadar fazla kayıtsızlık duyuyordu. İsteseler, onlara şamdan tutacaktı. Artık, bu işi bilmeyen yoktu, şapka işçisi ile bakkal kadın, uluorta gidiyorlardı. Zaten, çok rahattılar, o Puason olacak boynuzlu, gün aşırı gece nöbetinde, ıssız kaldırımlarda tir tir titrerken, karısıyla komşusu, evde, sıcak yatakta yatıyorlardı. Telâşa düştükleri de yoktu, hani! Karanlık ve boş sokakta, dükkânın boyunca, onun, çizmelerini ağır ağır takırdattığını işitiyorlar, burunlarını yorgandan dışarı bile çıkarmıyorlardı. Bir belediye çavuşu, işinden başka bir şey tanımazdı, değil mi ya? Böylece, bu ciddi adam, başkalarının malına bekçilik ederken, onlar da, sabaha kadar, onun malını, rahat rahat yağma ediyorlardı. Bütün Gut Dor mahallesi, bu eğlenceli işle alay ediyordu. Resmî bir memurun pezevenklik etmesini tuhaf buluyorlardı. Zaten, Lantiye, bu köşeyi ele geçirmişti. Dükkân da, dükkâncı kadın da beraber sürüklenip gidiyordu. Lantiye, bir çamaşırcı kadını yiyip bitirmişti; şimdi de, bir bakkal kadını kemiriyordu; tuhafiyeci kadınları, kâğıtçı kadınları, modistleri sıraya diziyordu, hepsini yutacak kadar geniş çeneliydi. Yoo, böyle, bir eli yağda, bir eli balda hiç bir erkek görülmemişti. Lantiye, Virjini'ye, leziz yiyecekler ticareti yapmayı öğütlemekle, kendi işini mükemmel yoluna koymuştu. Koyu Provanslı olduğu için, tatlı şeylere bayılırdı; yani, yalnız lokumla, akideyle, badem şekeri ve çikolatayla beslenebilirdi. Hele badem şekerleri, boğazını öyle

gıcıkliyordu ki, ağzının
MEYHANE

405

suyunu akıtıyordu. Bir yıldır, şekerlemeden başka bir şey yediği yoktu. Virjini, ona, dükkânı beklemesini rica ettiği zamanlar, çekmeleri açıyor, yalnız başına atıştırıyordu. Çoğu zaman, beş altı kişi ile konuşurken, tezgâhtaki kavanozlardan birinin kapağını açıyor, elini sokuyor, bir şeyler yiyordu; kavanoz açık kalıyor, boşalıyordu, insan farkına varmıyor, alışıklık, diyordu. Sonra, bir türlü geçmeyen bir nezle, boğazında bir kaşınma hikâyesi uydurmuştu, onu yumuşatacağını söylüyordu. Hâlâ çalışmıyor, gitgide daha büyük işler tasarlıyordu; o sırada, görülmedik bir icat düşünüyordu; bu icat, bir şemsiyeli şapkaydı, yağmur dökülmeye başlar başlamaz, şapka, adamın başında şemsiye oluveriyordu; Puason'a, kârın yarısını vaat ediyor, hatta, deneyler yapmak için, ondan ikide bir, yirmi frank ödünç alıyordu. Bir yandan da, dükkân, onun dilinin üzerinde; çikolatadan sigaralara ve kırmızı karameladan pipolara varıncaya kadar, bütün sermaye böylece gidiyordu. Patlayıncaya kadar şeker yedikten sonra, aşkı kabarıp, son şekerlemeyi de, bir köşeye sıkıştırdığı dükkân sahibi kadından aldığı zamanlar, Virjini, onun dudaklarını, badem şekeri gibi tatlı, şekerli buluyordu. Doğrusu, öpülmesi pek hoş bir erkekti! Düpedüz, bal gibi bir hale geliyordu. Boşlar, parmağını kahve fincanına dal-dırsa, kahve şerbet haline geliveriyor, diyorlardı.

Bu sürekli yemişlerle şevke gelen Lantiye, Jervez'e karşı babaca bir muhabbet göstermeye başlıyordu. Ona öğütler veriyor, çalışmaktan artık hoşlanmadığı için, onu azarlıyordu. Allah Allah! diyordu, bu yaşta bir kadın, kendini çekip çevirmesini bilmeli! Sonra da, onu, öteden beri boğazına düşkün olmakla suçluyordu. Ama, insanlara, lââyık olmadıkları zaman bile el uzatmak icap ettiği için, ona, ufak tefek işler bulmaya gayret ediyordu. Bunun gibi, haftada bir defa Jervez'i getirtip dükkânı ve odaları temizletmek için Virjini'yi razı etmişti, Jervez, sodalı suda erbaptı; her sefer gelişinde de, otuz metelik kazanıyordu. Jervez, bir kova ve bir fırça alıp, cumartesi sabahları geliyor, vaktiyle, güzel sarışın dükkân sahibi sıfatıyla hüküm sürdüğü bu evde, murdar ve aşağılık bir iş,

FUO

vtx. izj x ii a

bulaşık bezi işi yapmaktan, hiç bir acı duymaz gibi görünüyordu. Bu, son düşüştü, gururunun yok oluşuydu.

Bir cumartesi günü, iyice yoruldu. Üç gün yağmur yağmış, müşterilerin ayakları, mahallenin bütün çamurunu, sanki dükkâna taşımıştı. Virjini, saçlarını güzel güzel taramış, boynunda bir küçük yaka, kollarında dantelli kolluklarla, tezgâhta hanımefendilik taslıyordu. Onun yanındaki kırmızı pamuklu kadife kaplı dar peykenin üzerine, Lantiye, dükkânın asıl sahibi gibi, yan gelmiş oturuyor; alışkanlıkla şeker yemiş olmak için, elini, ikide bir, mentalli pastil kavanozuna daldırıyordu.

İşçi kadının çalışmasına bakan Virjini, dudaklarını büzerek:

«Bana baksanıza, Madam Kupo! diye haykırdı. Şu tarafta, köşede kir kaldı. Şunu biraz daha dikkatli fırçalayın!»

Jervez söz dinledi. Yeniden o köşeye gitti, bir kere daha yıkamaya koyuldu. Yere, pis suların ortasına diz çökmüş, omuzları çıkık, kolları morarmış ve katılmış, iki büklüm oluyordu. Sırsıklam, eski fistanı, kaba etlerine yapışıyordu. Döşeme tahtası üstünde, saçları taraz taraz, entarisinin deliklerinden vücudunun şişmanlığı görünerek, kirli bir şey yığını manzarası gösteriyor; taşan gevşek etleri, gördüğü işin çetin sarsıntıları ile gidip geliyor, kabarıp iniyor, zıplıyordu; Jervez, öyle terliyordu ki, sırsıklam yüzünden, iri damlalar dökülüyordu.

Lantiye, ağzı şeker dolu, sahte bir vakarla:

«Ne kadar kuvvetli silinirse, o kadar pırıldar.» dedi.

Bir prenses edasıyla geriye yaslanmış olan Virjini, gözleri yarı kapalı, hep, işi izliyor, fikirler yürütüyordu.

«Biraz daha sağa. Şimdi, kaplamalara dikkat edin... Bilirsiniz ya, geçen cumartesi, pek beğenmedim. Lekeler kalmıştı.»

Şapka ile bakkal kadın, ikisi de, bir tahtta oturur gibi daha fazla kasılıyorlardı; Jervez de, onların ayakları dibinde, kara çamurda sürünüyordu. Virjini zevk duysa gerekti; çünkü, kedi gözlerini, bir an, sarı kıvılcımlar aydınlattı. Kurnaz bir gülümsemeyle Lantiye'ye baktı. Sonunda, hep yüreğine dert olup kalan, çamaşırvhanedeki o kışına kışına yediği dayağın öcünü alıyordu demek!

Bu arada, Jervez, fırçalama işine ara verdikçe, dipteki odadan, hafif bir testere gürültüsü geliyordu. Açık duran kapıdan, avlunun donuk ışığına, Puason'un şekli düştüğü görülüyordu; o gün izinli olan Puason, boş zamanından faydalanarak, kendini, küçük kutular yapma düşkünlüğüne vermişti. Tezgâhın başına oturmuş, akaju bir sigara kutusundan, fevkalâde itinalarla, arabeskler kesiyordu. Ahbapça davranarak, ona yine, o eski ismiyle çağırmaya başlayan Lantiye:

«Bana bakın, Badinge, diye seslendi! O kutuyu ben alıyorum. Bir matmazele hediye edeceğim.»

Virjini onu çimdikledi; ama, şapka işçisi, hep gülümseyerek, zampara bir tavırla, tezgâhın altından, onun dizini gıdıkladı, kemliğe iyilikle karşılık verdi; Virjini'nin kocası, başını kaldırıp, sapsarı yüzünde diken diken kırmızı sivri sakalıyla bıyıklarını meydana çıkarınca, elini, tabii bir tavırla geri çekti.

Belediye çavuşu:

«Ben de zaten sizin için çalışıyordum, Ogüst, dedi. Dostluk yadigârı olsun, diye.»

Lantiye gülerek:

«Ya! Vay canına! Öyleyse, o küçük kutu bende kalır. Ne yapacağım biliyor musun, bir şerit takıp boynuma asacağım.»

Sonra, birdenbire, sanki bu fikir, aklına başka bir şey getirmiş gibi:

«Ha, sahi! diye haykırdı. Dün akşam, Nana'ya rast geldim.»

Jervez, bu haberin verdiği heyecanla, dükkânı dolduran pis su yığınının içine oturuverdi. Fırçası elinde, kan ter içinde, nefes nefese kaldı. Sadece:

«Ya!» diye mırıldandı.

«Evet, Martir sokağının alt başına doğru iniyordum, önüm sıra, bir ihtiyarın kolunda, kıvıra kıvıra giden bir kıza bakıyor, kendi kendime: Yahu, ben bu küfeyi tanıyacağım, diyordum... Derken, hızlandım, benim kâfir Naha ile burun buruna geldim... İşinize bakın, hiç acınacak tarafı yok, çok mut-

3 \$

lu, sırtında güzel bir yün elbise, boynunda altın bir haç, üstelik, şırfıntı mı, şırfıntı!»

Jervez, daha boğuk bir sesle, yine:

«Ya!» dedi.

Lantiye, pastilleri bitirmişti, başka bir kavanozdan bir nöbet şekeri aldı.

«Bu çocukta bir ahlâksızlık var, diye devam etti. Hiç sıkılmadan, peşimden gel diye, bana işaret etti. Sonra, moruğu bir yere, bir kahveye bıraktı... Aman! Görseniz, moruk ne ömür! Aman, ne içi boşalmış, moruğun!.. Sonra, geldi, bir kapının önünde benimle buluştu. Tam bir yılan! Sevimli, yalpak, köpek yavrusu gibi adamı yalıyor! Ya beni öptü, herkesin sağlığını sordu... Kısaca, rastladığıma pek memnun oldum.»

Jervez, üçüncü defa, yine:

«Ya!» dedi.

Yığılıp oturmuş, hâlâ bekliyordu. Kızı, kendisini sormamıştı bile, öyle mi? Susukluğun ortasında, Puason'un testeresinin sesi yine işitiliyordu. Lantiye, neşelenmiş, dudaklarını hafifçe şapırdatarak, şekerini çabuk çabuk emiyordu.

Virjini, şapka işçisini insafsızca, bir daha çimdiklemişti.

«Ben onu görsem, dedi; sokağın öte tarafına geçerim. Evet, böyle bir

kız beni herkesin içinde selâmlarsa, utancımdan kızarırım... Siz buradasınız diye söylemiyorum, Madam Kupo, ama, kızınız, yaman çirkef. Puason, her gün sokaktan öylelerini topluyor ki, ondan daha temiz şeyler...»

Jervez bir şey söylemiyor, kımıldamıyor, gözlerini boşluğa dikmiş, öylece duruyordu. Sonra, kendine sakladığı fikirlere cevap veriyormuş gibi, ağır ağır başını salladı, şapkacı, bu sırada, iştahlı bir eda ile, mırıldanıyordu:

«Bu çirkefi, insan memnuniyetle yalamadan yutar. Piliç gibi yumuşak, kâfir...»

Ama, bakkal kadın, ona öyle korkunç bir gözle bakıyordu ki, susmaya ve Virjini'yi yaltaklanarak yatıştırma zorunda kaldı. Belediye çavuşunu gözetledi, başını, küçük kutuya doğru eğmiş olduğunu gördü, bundan yararlanarak, nöbet şeke-

M E Y H A N K

409

rini Virjini'nin ağzına soktu. Bunun üzerine, Virjini, lütuf ederek güldü. Sonra, öfkesini tahta silen kadından aldı.

«Biraz çabuk olsanıza, kuzum! Orada öyle sınır taşı gibi oturmakla iş yürümez... Haydi bakalım, kımıldayın biraz, akşama kadar su içinde bata çıka dolaşmaya niyetim yok.»

Sonra, daha yavaş sesle, kinle, ilâve etti:

«Kızı kahtelik ediyorsa kabahat bende mi?»

Jervez her halde işitmedi. İki büklüm, yamyassı yere yapışmış, kurbağa gibi uyusuk hareketlerle sürünerek döşeme tahtasını ovmaya yeniden başlamıştı. Fırçanın tahtasını sımsıkı kavrayan iki eliyle, önu sıra kara bir su yığınınu itiyor, bu sudan püsküren çamurlar, saçlarına varıncaya kadar, her tarafını zifosa buluyordu. Pis suları sokağın çirkefine süpürdükten sonra, döşemeyi bir su silmekten başka iş kalmamıştı.

Sessizlikten, canı sıkılan Lantiye, sesini yükseltti:

«Haberiniz var mı, Badinge, diye seslendi, dün, Rivoli sokağında sizin patronu gördüm. Fena halde yıpranmış, vücudu altı ay bile dayanmaz... Ey! Kuzum! Öyle bir yaşıyor ki!»

imparatorun söz ediyordu. Belediy çavuşu, gözlerini kaldırmadan, sert bir tavırla cevap verdi.

«Siz de hükümet olsaydınız, bu kadar yağlanmazdınız.»

Şapkacı birdenbire ciddiyetini takındı:

«Yoo! Azizim ben hükümet olsaydım, işler biraz daha iyice yürürdü, bunu böylece bilmiş olun... Bakın bir kere, dış politikaları, bir zamandır, doğrusu hayli zoraki gidiyor. Ben, şu ben yok mu, eğer bir tanıdığım gazeteci olsa da fikirlerimi söy-leyebilsem...»

Hararetleniyordu, şekerini yiyip bitirdiği için, bir çekme açmış, içinden lokumlar alıyor, kollarını sallaya sallaya konuşuyor, tikiştiriyordu.

«Gayet sade bir şey... Her şeyden önce, Polonya'yı yeni baştan kurarım, kuzey devini susta durduracak büyük bir iskandinav devleti yaratırım... Sonra, Almanya'daki küçük krallıkların hepsini bir cumhuriyet yaparım... İngiltere'ye gelince, o hiç korkulu değildir; kımıldayacak olursa, Hindistan'a yüz bin asker yollarım... Üstelik, Türk padişahını Mekke'ye, Papayı

Kudüs'e, dipçik kuvvetiyle sürerim... Nasıl? Avrupa çabucak tertemiz olur. İşte! Badinge, bana bakın bir...»

Sustu, beş altı tane lokumu bir avuçta aldı.

«Buyurun! Şunu yutmak kadar kısa sürerdi, bu iş.»

Böyle diyerek, şekerleri, arka arkaya, açık duran ağzına atıyordu. Belediye çavuşu, iki dakika uzun uzun düşündükten sonra:

«imparatorun planı başka,» dedi.

Şapkacı, şiddetle devam etti:

«Bırakın, canım! Malum, onun planı! Avrupa'ya vız geliyoruz...

Tüilöri'deki uşaklar, her gün, sizin efendiyi masanın altından, iki kibar aşiftenin arasından çıkarıyorlar.»

Puason ayağa kalkmıştı, ilerledi, elini kalbine götürdü.

«Beni incitiyorsunuz, Ogüst, dedi. Beni karıştırmadan münakaşa edin.»

Bunun üzerine, Virjini işe karıştı, kafasını şişirmemeleri-ni rica etti. Avrupa'yı bilmem neresine siliyordu. Geri kalan her şeyi paylaşan iki erkek, durmadan, siyaset yüzünden ne diye çekişirlerdi? Bir an, ağızlarında bir şeyler gevelediler, sonra, belediye çavuşu, gücenmediğini göstermek için, o aralık bitirmiş olduğu küçük kutunun kapağını getirdi, kapağın üstünde, oyma harflerle: «Ogüstfe, dostluk hatırası» ibaresi okunuyordu. Lantiye, gayet memnun, arkaya yaslandı, yayıldı, sanki Virjini'nin kucağına yattı. Koca da, eski duvar rengi süratiyle bu manzaraya bakıyor, bulanık gözlerinde hiç bir anlam okunmuyordu; ama, bıyıklarının kırmızı telleri, zaman zaman, acayip bir şekilde kımlıdıyordu; bu durum, işinden, şapkacı kadar emin olmayan bir kimseyi endişelendirebilirdi.

Bu Lantiye hergelesinde, kadınların hoşuna giden o sakın cüretkârlık vardı. Puason arkasını döndüğü sırada, onun aklından, Madam Puason'un sol omuzuna bir öpücük kondurmak muzipliği geçti. Her zaman, sinsî bir ihtiyatkârlık gösterirdi; ama, siyaset yüzünden kavga ettiği zaman, Puason'un karısından acıyı çıkarmak için her tehlikeyi göze alırdı. Belediye çavuşu sırtını döndüğü zaman, utanmazca aldığı bu hırsızlama, arsız öpücükler, Fransa'yı geneleve çeviren imparatorluğa kar-

şı duyduğu hıncı çıkarıyordu. Yalnız, bu sefer, Jervez'in orada olduğunu unutmuştu. Jervez, dükkânı silip kurulamış, işini bitirmiş, tezgâhın yanında ayakta duruyor, otuz meteliğini versinler diye bekliyordu. Göz üstünden alman öpücük, onun karışmaması gereken tabii bir şeymiş gibi, gayet sakın kaldı. Virjini, biraz canı sıkılmış gibi göründü. Otuz meteliği, tezgâhın üstüne, Jervez'in önüne fırlattı. Jervez kımlıdamadı, vücudu hâlâ sildiği tahtanın yorgunluğuyla ürpererek, lağımdan çıkarılmış bir köpek gibi sırsıklam ve çirkin, hep bir şey bekliyor gibiydi.

Nihayet, şapkacıya sordu:

«Peki, size bir şey söylemedi mi?»

Lantiye:

«Kim o?» diye haykırdı. «Ha! Evet, Nana!.. Yok canım, başka bir şey söylemedi. Kaltakta bir dudak var! Ufacık bir çilek kavanozu!» Bunun üzerine, Jervez, otuz meteliği avucunda, çekildi gitti. Ökçesi basık terlikleri tulumba gibi alıp veriyor, sanki çalgılı pabuç gibi sesler çıkarıyor, kaldırımında, geniş tabanlarının ıslak izlerini bırakıyordu.

Mahallede, onun ayarındaki içkici kadınlar, şimdi, Jervez'in içmesi, kızının tekerlenmesinden dolayı avuntu bulmak için olduğunu söylüyorlardı. Kendisi de, tezgâh başında kadehini çekiştirirken, facialı tavırlar alıyor, içkiyi, kendisini gebertmesini isteyerek mideye yuvarlıyordu. Fıçı gibi yuvarlana yuvarlana eve döndüğü günler, kaderinden bu hale geldiğini söylüyordu. Ama, dürüst insanlar omuz silkıyorlardı; Asomu-ar'm zıkkımından dolayı kabahati kedere yüklüyordu, her halde bunun adı, binlik kederi olsa gerek. Gerçi, ilk zamanlar, Nana'nın yaptığı mirafeti bir türlü hazmedememişti. Geri kalan bir parça namusluluğu isyan ediyordu; sonra da, âdettir, bir ana, kızı olacak küçük hanımın, belki tam o sırada, rasgele bir erkeğin senlibenli konuşması karşısında bulunduğunu düşünmek istemez. Ama Jervez, bu utancı uzun zaman duyamayacak kadar fazla hayvanlaşmış, kafası hasta, kalbi haraptı. Kahpe kızı, aklına bir geliyor, bir çıkıyordu. Onu, haftalar-

ca düşünmediği oluyordu; sonra birdenbire, ara sıra ayıkken, ara sıra yükünü almışken, birdenbire ya sevgi, ya bir öfke bunalımına yakalanıyor, Nana'yı bir köşede sıkıştırmak ihtiyacını duyuyordu; onu, o yakaladığı yerde, o andaki arzusuna göre ya öpecek, ya sopadan geçirecekti. Gitgide, namusluluk hakkında iyiden iyiye bir fikir edinemez olmuştu. Yalnız, Nana onun malıydı, değil mi ya? Eh! insan bir mala sahip olunca, onun uçup gittiğini görmek istemezdi.

İşte, bunları düşününce, Jervez, sokakta, etrafına, polis gibi bakınmaya başlıyordu. Ah, o sırfıntı kızı bir görse, yakalayıp, eve öyle bir götürecekti ki! O yıl mahalleyi altüst ediyorlardı. Majenta bulvarıyla Ornano bulvarını açıyorlar, dış bulvarı de-liyorlardı;

eski Puasonye kordonu ortadan kalkıyordu. Oraları, tanınmayacak hale gelmişti. Puasonye sokağının bir tarafı, baştan başa yerde yatıyordu. Şimdi Gut Dor sokağından bakınca çok büyük bir boşluk görülüyor, güneş ışığı ve hava, oradan serbestçe giriyordu; o taraftan manzarayı kapayan izbelerin yerinde, Ornano bulvarında, sanki bir anıt, altı katlı bir ev yükseliyordu. Bir kilise gibi oymalı binanın parlak camlı pencerelerindeki işlemeli perdeler, zenginliği gösteriyordu. Sokağın tam karşısına oturtulan bu beyaz ev, orayı, bir ışık demeti gibi aydınlatıyordu. Hatta, bu yüzden, Lantiye ile Puason, her gün kavga ediyorlardı. Şapkacı, Paris'teki bu bina yıkma işlerine karşı söylemediği söz bırakmıyor, imparatoru, işçileri taşraya geri göndermek için, her tarafta saraylar kurmakla suçluyor; belediye çavuşu da, sessiz bir öfkeyle sapsarı kesilerek, tersine, imparatorun, önce işçileri düşündüğü, gerekirse, yalnız onlara iş vermek için, Paris'i kökünden yıkacağı cevabını veriyordu. Jervez de alışık olduğu karanlık kenar mahalle köşesini bozan bu güzelleştirme işlerine canı sıkkın görünüyordu. Canının sıkıntısı asıl şundan ileri geliyordu ki, mahalle, tam da onun yıkıntı haline geldiği sırada güzelleşiyordu. İnsan, sefalet içindeyken, ta tepesinden güneş vurmasını istemez. Bir yandan da, Nana'yı aradığı günler, yapı malzemesi üzerinden aştıkça, yapılmakta olan kaldırımlar boyunca bata çıka yürüdükçe, tahta perdelerle çarptıkça, öfkeden kuduruyordu.

Ornano bulvarında-

X il XI Vi

ki güzel bina, onu çileden çıkartıyordu. Böyle binalar, Nana gibi şıfıntılara yaraşırdı.

Bu arada, kızından, birçok defalar haber almıştı. İnsana, çirkin şakalar etmek için can atan, ağzı karalar, her zaman bulunur. Evet, kızın, moruğu ektiğini, tecrübesiz bir kız gibi bu marifeti yaptığını haber vermişlerdi. Kız, moruğun yanında pek rahattı. Naz ve niyaz içinde yaşıyordu; ihtiyar, onu deli gibi seviyordu. Hatta, işini bilse, serbestti de. Ama, gençler budala olurlar, her halde, çapkının biriyle, pek de belli olmayan bir yere savuşmuş olacaktı. Muhakkak gibi görünen bir şey varsa, bir gün, öğleden sonra, Bastille meydanında, ihtiyardan, küçük bir ihtiyacı defetmek için üç metelik istemişti, ihtiyar, hâlâ bekliyordu. Kibar sosyetelerde, buna, «İngilizvari savuşmak» derlerdi. Daha başkaları, onu, o günden sonra Şapel sokağındaki Gran Salon dö la Foli'de «chahut» dansı ederken gördüklerine yemin ediyorlardı. İşte o zaman, Jervez, mahalledeki meyhanelere devam etmeyi aklına koydu. Hiç bir salon yoktu ki, kapısının önünden geçsin de içine girmesin. Kupo da onunla beraber gidiyordu. Önce, yalnız salonlarda dolaştılar, göbek atan sürtüklerin yüzlerini seyrettiler. Sonra, bir akşam, yanlarında para bulunduğu için, bir masaya oturdular, serinlemek ve bakalım Nana gelecek mi diye, beklemek için, bir kâse, ala Fransez şarap içtiler. Biraz sonra, Nana'yı unutmuşlar, kendi keyifleri için meyhaneye devama, dans seyretmekten hoşlanmaya başlamışlardı. Saatlarca, hiç konuşmadan, dirsekleri masaya dayalı, oturuyorlar, döşeme tahtasının sarsıntısı ortasında, aptallaşıp kalıyorlar, salonun boşucu havası ve kızıl aydınlığı ortasında, kordon yellozlarını, donuk gözleriyle seyretmekten her halde, için için zevk duyuyorlardı. Tam da bir kasım akşamı, ısınmak için, Gran Salon dö la Foli'ye girmişlerdi. Dışarıda, hafif bir soğuk rüzgâr, yoldan gelip geçenlerin yüzünü ikiye biçiyordu. Ama, salon, hıncahınç doluydu. İçerisi, maazallah, öyle bir kaynaşıyordu ki, bütün masalarda kalabalık, orta yerde kalabalık, havada kalabalık, öyle ki tam bir et yığını vardı; evet, Caen usulü işkembeyi sevenler, bu-yurabilirdi. Jervez'le Kupo, salonun içini iki defa döndükleri halde, boş bir masa bulamayınca, ayakta durup, bir kafilenin, meydanı boş bırakmasını beklemeye karar verdiler. Kupo, sırtında kirli bir gömlekle, tepesinde yassılıp oturmuş, sipersiz, bezden eski bir kasketle, ayaklarının üstünde, iki yana sallama * nıyordu. Yolu kapattığı için, zayıf, ufak tefek bir gencin, kendisine bir dirsek vurduktan sonra, paltosunun kolunu silmekte olduğunu gördü.

Piposunu, kara ağzından çıkardı, hiddet içinde haykırdı:
«Bana baksanıza! Özür dileyemez misiniz, siz?... Üstelik de, sırtımızda işçi gömleği var diye, öğreniyor;»
Genç adam dönmüş, çinko işçisini tepeden tırnağa süzüyordu; beriki, devam ediyordu:
«Bilmiş ol, çapkın soytarı, işçi gömleği en güzel elbisedir! Evet, iş elbisesidir!.. İstersen, seni, bir çift şamarla ben süpü-reyim... İşçiye tahkir eden böyle puştlar görülmüş şey değil!..»
Jervez, onu yatıştırmaya, boş yere uğraşıyordu. Kupo, paçavralarının içinde kasılıp duruyor, gömleğine vura vura, avazı çıktığı kadar:
«Bunun içinde erkek yüreği var be!» diye haykırıyordu.
O zaman, genç adam:
«Amma da murdar serseri ha!» diye söylenerek, kalabalığa karıştı.
Kupo, onu yakalamak istedi. Bir paltolu, kendisini zor maytaba alırdı! Bu herifin gündelik kazandığı bile yoktu! Metelik harcamadan kadın avlamaya kalkışan mutfak ürününün biriydi. Eğer bir daha ele geçirirse, dizüstü çökertip, gömleğe selâma durduracaktı!
Ama, içeride, hava çok boğucuydu, yürümek imkânı yoktu. Jervez'le ikisi, dans edenlerin etrafında, ağır ağır dönüyorlardı, bir erkek serildiği, yahut bir kadın, bacağını kaldırıp nesi var, nesi yok gösterdiği zaman, üç sıra meraklı seyirci, memnun yüzlerle, birbirini çiğniyordu; iksi de kısa boylu oldukları için, bir şey görebilmek, zıplayan topuzlarla şapkaları seçebilmek için, ayaklarının ucuna basarak yükseliyorlardı. Orkestra, cırlak sesli borularıyla, çılgınca bir kadril çalıyor, bu fırtına salonu sarsıyordu; dans edenler de, ayaklarını yerlere vurarak, havagazı lambalarının ışığını bulandıran bir toz yükseltiyorlardı. Herkes, sıcaktan patlayacak hale gelmişti.
Jervez, birdenbire:
«Baksana!» dedi.
«Ne o?»
«Şu kadife kukuleteye bak, şu tarafta.»
Ayaklarının ucuna basıp uzandılar. Solda, siyah kadifeden eski bir şapka, üzerinde, yoluk iki tane tüy sallanıyordu; düpedüz, bir cenaze arabası tüyüdü. Fakat, alabildiğine zıpır bir «chahut» dansı yapan, takla atan, fırlatılan, batıp çıkan bu şapkadan başka bir şey görmüyorlardı. Onu, başların azgın darmadağmıklığı içinde gözden kaybediyorlar, sonra, tekrar buluyorlardı; ötekilerin tepesinde, öyle gülünç bir hayâsızlıkla sallanıp duruyordu ki, yanlarındaki insanlar, altında ne bulunduğunu bilmeden, yalnız bu şapkanın zıplayışını seyrederek gülüyorlardı.
Kupo:
«E, ne olacak?» diye sordu.
«Bu topuzu tanımadın mı? Kafamı keserim, bizim kızdır!»
Çinko işçisi, bir dürtüşte kalabalığı yardı. Hay anasını! Öyle ya, Nana idi! Hem de, ne yaman bir kılıkta! Kışında, meyhanesinin masalarına sürtünmekten leş gibi olmuş, sökülük volanları her tarafından sallanan, eski bir ipekli fistandan başka bir şey yoktu. Üstelik, omuzlarında bir atkı parçası bile yoktu, ilikleri yırtık korsajı, meydandaydı. Bir de, bu şıfıntının, bir zamanlar, gözünün içine bakan bir moruğu vardı, ha! Şimdi, her halde dayağını yediği kim bilir hangi hergelenin peşinden gitmek için, bu hale düşmüştü! Ne olursa olsun, bir fino köpeği gibi taraz taraz, kafasına çapkınca oturttuğu şapkanın altında, pembe yüzüyle, adamakıllı körpe ve ağız sulandırıcıydı.
Kupo:
«Dur, dedi, ona bir dans ettireyim de gör!»
Nana'nın, tabii, hiç bir şeyden kuşkulandığı yoktu. Bir kıvrırıyordu ki, görülecek şeydi! Sol tarafına kış atıyor, sağ tarafına kış atıyor, reveranslarla iki büküm oluyor, ikiye yarı-lacakmış gib, kavalyesinin suratına doğru ayaklarını fırlatıyor-
du! Çevresine halka olmuşlar, alkışlıyorlardı; artık, kendini kapmış koyuvermiş, eteklerini topluyor, diz kapaklarına kadar sıyrılıyor, dansın ateşiyle tepeden tırnağa sarsılarak, kamçı yemiş bir topaç gibi

dönüyor, bacaklarını alabildiğine açıp, yamyassı, döşeme tahtası üstüne düşüyor, sonra, kendi halinde bir hafif dans tutturarak, kalçalarıyla göğsünü, pek zarif bir şekilde oynatıyordu. Hani, şeytan, bir köşeye çek, yiyecek gibi sev, okşa diyordu. Bu sırada, Kupo, pasturel dansının ortasına, tepeden inme dalmış, figürü bozduğu için, tertaklanıp duruyordu. «Kızımdır, diyorum size, diye haykırdı. Bırakın, geçeyim!» Nana da, tam o sırada, döşeme tahtasını tüyleriyle süpüre süpüre, kıcını yuvarlaklaştırıp, daha güzel olsun diye, hafif hafif titreterek, geri geri gidiyordu. Tam gerekli yerine yaman bir tekme yedi, doğruldu, babasıyla annesini tanıyınca,. sapsarı kesildi. Bu ne şanssızlıktı! Dans edenler:

«Atın dışarı!» diye bağışıyorlardı. Ama, Kupo, kızının kavalyesi, o paltolu zayıf genç olduğunu görmüş, dünyaya metelik vermiyordu. «Evet, biz geldik, diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Nasıl! Beklemiyordun değil mi?... Ya! Seni burada yakalarız işte, hem de, demincek bana karşı saygısızlık eden bir cahille!» Jervez, dişlerini sıkmış, onu dürttü: «Sus!.. Bu kadar söze lüzum yok,» dedi. Sonra, ilerledi, yaradana sığınıp, Nana'ya iki silleyi aşket-ti. İlk tokatta, tüylü şapka yan tarafa fırladı, ikinci tokat, çarşaf kadar beyaz yanakta, kıpkırmızı yer etti. Nana, sersemle-mişti, bu tokatları yediği halde, ağlamadı, direnmedi. Orkestra devam ediyor, halk kızıyor, şiddetle haykırmaya devam ediyordu. «Dışarı! Dışarı!»

Jervez:

«Haydi yürü! dedi; düş önüme! Hem, sıvışayım deme, yoksa, hapse tıktırırım seni!»

luuı naiıD

417

Ufak tefek genç, ihtiyatla sıvışmıştı. O zaman, Nana, dimdik, hâlâ kötü şansının verdiği sersemlik içinde, önden yürüdü. Surat eder gibi oldukça, arkadan gelen bir tokat; ona, kapının yolunu tutturuyordu. Üçü birlikte, salon halkının alayları ve yuhalan arasında, böylece çıktılar; orkestra, pasturel dans havasını, öyle bir gümbürtü içinde bitiriyordu ki borular, sanki, gülle fırlatıyorlardı.

Hayat, tekrar başladı. Nana, eski aralığında on iki saat uyuduktan sonra, bir hafta, gayet uslu davrandı. Süssüz bir fistanı, üstünkörü tamir etmiş, basma bir hotoz giymiş, kor-delelerini topuzunun arasından geçirip bağlamıştı. Hatta, gayrete gelmiş, evinde oturup çalışmak istediğini söylüyordu; insan, evinde ne kadar para isterse kazanırdı, sonra da, atelye-deki murdar lafları işitmezdi, iş aradı, ilk günler, saat beşte uykudan kalkıp aletleriyle, bir masanın başına geçti, menekşe dalları bükmeye başladı. Ama, bir iki grosa dalı teslim ettikten sonra, elleri kramplar içinde, işin karşısında gerindi; dal yapma alışkanlığını kaybetmişti, altı ay bol bol hava aldığı için, kapalı oturdukça boğuluyordu. O zaman, zamk şişesi kurudu, çiçek yaprakları ve yeşil kâğıt, yağ lekeleri oldu, mal sahibi, üç defa, kendi gelip kıyametleri kopardı, verdiği malları geri istedi. Nana, salmıyor, boyuna babasından kötek yiyor, sabahtan akşama kadar anasıyla itişiyordu. İkisi, birbirine, söylemedik murdar laf bırakmıyorlardı. Bu, böyle devam edemezdi; Nana on ikinci gün, eşya namına, sırtında o dümdüz fistan, başında kapelasını götürerek, savuştu. Kızın dönüşü ve pişmanlığı karşısında bozulan Loriyöler, öyle katıla katıla güldüler ki, az daha nalları dikip sırt üstü serileceklerdi. İkinci temsil, fertik numara, iki, Saint - Lazare'a gidecek matmazeller, haydi arabaya! diyorlardı. Yoo, doğrusu, çok gülünç şeydi. Nana, elini eteğini çekmekte, çok ustaydı! Eh! Eğer Kupolar, onu evde tutmak istiyorlarsa, artık, kafese kapatmaktan başka çareleri yoktu.

Kupolar, herkese karşı, kurtulduklarına memnunmuş gibi göründüler. İçin için öfkeden kuduruyorlardı. Ama, öfke de, bir zaman sürer, geçer. Çok geçmeden, Nana'nın, mahallede tiö

sürtüp durduğunu haber aldılar, kılları bile kıpırdamadı. Kızının, bu işi, namuslarını kirletmek için yaptığını söyleyen Jervez, dedikodulara kulak asmaya tenezzül etmiyordu; kızı olacak haspaya sokakta rastlasa, bir tokat atıp elini bile kirletmeyecekti! Evet, artık bitmişti; onu, kaldırım üzerine çır-çıplak serilip yerde geberirken görse, bu orospunun, kendi kasiğinde yatmış olduğunu söylemeden geçip gidecekti. Nana, o civardaki bütün balozlarda nam vermişti. Onu Reine Blanche'-dan Grand Salon de la Foli'ye varıncaya kadar her tarafta tanıyorlardı. Elysee-Montmartre'a girdiği zaman, pasturel dansında, soluyan karides taklidi yaptığını görmek için, herkes, masaların üstüne çıkıyordu. Chateau-Rouge'dan iki defa kapı dışarı edildiği zaman, oranın yalnız kapısının önünde dolaşüyor, tanıdık bekliyordu. Bulvar üzerindeki Boule-Noire'la Poi-soriye sokağındaki Grand-Turc balozları, kıyafeti düzgün olduğu zamanlar gittiği, temiz salonlardı. Fakat, mahalledeki bütün balozlara nemli bir avlu içindeki Bal de l-Ermitage ile, Cadran çıkmazındaki Bal Robert'i beğeniyordu. Yarım düzüne petrol lambasıyla aydınlanan, ikisi de murdar yerler olan, teklifsizlikler dolu bu balozlarda, herkes memnun, herkes serbestti, öyle ki, kavalyelerle damların, dip tarafta öpüşmelerine göz yumuluyor, onları kimse rahatsız etmiyordu. Nana da, kâh yükselip kâh alçalıyor, sihirbaz değneğiyle değişir-cesine ara sıra şık bir kadın gibi giyiniyor, ara sıra da, sokak süpürgesi gibi, pislik içinde yüzüyordu. Yoo! Doğrusu, yaman bir hayat sürüyordu! Kupolar, birçok defa, kızlarını, temiz olmayan yerlerde görür gibi oldular. Arkalarını dönüyorlar, onu tanımak zorunda kalmamak için, başka tarafa savuşuyorlardı. Artık, böyle bir şıllığı eve götüreceğiz diye, bütün bir baloz halkının eğlencesi olmak niyetinde değillerdi. Ama, bir akşam, tam yatacakları sırada, kapı yumruklandı. Nana, rahatça gelmiş, yatmak istiyordu; hem, ne halde, ya Rabbi! Baş açık, parça parça bir fistan, ökçeleri basılmış potinler, polise rastlasa enselenip tutuklar evine götürülecek bir kılık. Tabii, eşek sudan gelinceye kadar dayak yedi; sonra, kurumuş bir ekmek parçasına

arsızca

MEYHANE

419

saldırdı, ağzında son bir lokma ile, yorgunluktan bitik bir halde, uyudu. Sonra, bu yalpa boca hayat sürdü gitti. Kız, kılığı kıyafeti bir parça düzdü müydü, bir sabah, tüyüveriyordu. Koy-dunsa bul! Kuş, uçmuş gitmişti. Haftalar, aylar geçiyor, Nana, sanki, kaybolmuşa dönüyordu; sonra, birdenbire yine ortaya çıkıyor, hiç bir zaman nereden geldiğini söylemiyor, ara sıra, maşa ile tutulamayacak kadar kirli, vücudu tepeden tırnağa kadar tırmık içinde, arada bir, güzel giyinmiş oluyor, ama cümbüşten öyle gevşemiş ve kendinden geçmiş bulunuyordu ki, ayakta duramıyordu. Ana baba, artık bu hallere alışmak zorunda kalmışlardı. Şiddetli dayaklar fayda vermiyordu. Onu, ayakları altına alıp çiğniyorlardı, fakat Nana'nın, evini, haftalığına kiralanıp yatılan bir han yerine koymasına, bu, engel olmuyordu. Yatağının ücretini, hora tepmekle ödediğini biliyor, kendini yokluyor, eğer kârlı çıkacaksa, hora tepmeye geliyordu. Zaten, insan, dayak ata ata yorulur. Kupolar, Nana'nın savuşup savuşup gitmelerine, sonunda alışmışlardı. İster gelirdi, ister gelmezdi, kapıyı açık bırakmasın, yeterdi. Eyy! Alışkanlık, her şey gibi, namusluluğu da aşındırır.

Jervez'i çileden çıkaran bir tek şey vardı. O da; kızının, uzun etekli enbiselerle ve tüylerle süslü şapkalarla geliverme-siydi. Hayır, bu lüksü içine sindiremiyordu. Nana, canı isterse, hovardalık etsindi. Ama, annesinin evine geldiği zaman, hiç değilse, bir işçi kızın nasıl giyinmesi gerekiyorsa öyle giyinmeliydi. Uzun etekli elbiseler, evi birbirine katıyordu; Loriyöler alay ediyorlardı; Lantiye, halleniyor, güzel kokusunu duymak için, kızın etrafında dönüyordu; Boşlar, Polin'e, bu uydurma süslü murdar kızla konuşmayı yasak etmişlerdi. Jervez, Nana'nın, savuşup gittikten sonra, göğsü yine açık, topuzu çözükle ve hâlâ firketelerle dolu, bembeyaz yüzüyle,

ölmüş gibi kesik kesik nefes alarak, öğleye kadar leş gibi uyumasına da kıızıyordu. Her sabah, onu, beş altı defa tartaklıyor, karnına bir güğüm su boşaltacağını söyleyerek tehdit ediyordu. Bu yarı çıplak, ahlâksızlık dolu güzel ablak kız, sanki, tenini doldurup şişiren aşkın sarhoşluğuyla, uyanmak imkânını bile bulamadan, böyle '[9
1.1

420

MEYHAMK

sızıp kaldıkça, onu çileden çıkarıyordu. Nana, bir gözünü açıyor, tekrar kapıyor, daha fazla yayılıyordu.

Bir gün, Jervez, ona, sürdüğü hayattan dolayı açık açık sitem edip, bu derece bitkin bir halde eve döndüğüne göre, askerlerle mi düşüp kalktığını söyleyerek, ıslak elini vücudu üzerinde sallayarak tehdidini yerine getirince, kız, hiddet içinde çarşafının içinde döndü:

«Artık yeter, anne, anladın mı? diye haykırdı. Erkeklerden söz açmayalım, daha iyi. Sen, canının istediğini yaptın, ben de canımın istediğini yapıyorum.

Annesi: «Nasıl? Nasıl?» diye kekeledi. «Evet, ben sana bundan hiç söz etmedim, çünkü üstüme lâzım değildi; ama, hiç çekinmen yoktu, babam horul horul uyurken, senin, sırtında bir gömlekle aşağıda dolaştığını kaç defa gördüm. Şimdi, senin canın istemiyor ama, başkalarının canı istiyor. Rahat bırak beni, bana örnek olmasaydın!»

Jervez, sapsarı kesildi, elleri titremeye, ne yaptığını bilmez bir halde, dönmeye başladı, Nana da, yüzükoyun, yamyassı uzanmış, yastığını kolları arasına kıstırmış, kurşun gibi ağır uykusunun uyuşukluğuna yine gömülmüştü.

Kupo, şamar atmaya aklına bile getirmeden, homurdam-yordu. Artık, büsbütün pusulayı şaşırmıştı. Doğrusu, onu, ahlâksız baba saymak yersiz olurdu, çünkü, içki, onda, iyiyi kötüyü ayırt edecek anlayış namına bir şey bırakmıyordu.

Artık, alışkanlık olmuştu. Altı ay, ayılmadan içiyor, sonra serilip kalıyor, Sainte-Anne hastanesine gidiyordu; bu, onun için, bir kır saf asıydı. Loriyöler, dük Barsak - Burun hazretlerinin, malikânelerine teşrif ettiklerini söylüyorlardı. Birkaç hafta sonra, hastaneden, temir görmüş, yeniden perçinlenmiş olarak çıkıyor, tekrar yıkılmaya başlıyordu, ta, bir kere daha yan üstü serilip tamire muhtaç oluncaya kadar. Üç yıl içinde, böylece, yedi defa, Sainte - Anne'a girdi. Mahalle halkı, hastanede, koğuşu onun için muhafaza ettiklerini söylüyordu. Ama, meselenin kötü tarafı, bu inatçı içkicinin, her seferinde daha fazla bozulmasıydı; öyle ki, derdi tepe tepe, son taklayı ataca-

MEYHANE

421

ğı, çemberleri, arka arkaya patlayan bir hasta fıçının, son bir çatırtı ile yarılacağı kestirilebilirdi.

Üstelik, kendine bakmayı da unutuyordu; yüzüne bakan, hortlak sanırdı! Zehir, içini, fena kemiriyordu. Alkolle dolup taşan vücudu, eczahanelerde şişeler içinde oturan düşük çocuklar gibi buruşuyordu. Bir pencere önünde durduğu zaman, kaburga kemiklerinden, öte tarafı gözükiyordu, o kadar zayıflamıştı. Yanakları çukur, gözleri çipil, bir katedrale yetecek kadar balmumu sızdırıyordu; harap sarhoş yüzünün ortasında, yalnız burnu, karanfil gibi, güzel, kırmızı ve çiçek açmış, duruyordu. Kırkına varan yaşını bilenler, onun, iki büklüm, sarsak, sokaklar kadar eskimiş, yoldan geçtiğini görünce, hafifçe ürperiyor-lardı. Ellerinin titremesi de artıyordu, hele sağ eli öyle bir paydos davulu çalıyordu ki, bazı günler, kadehini dudaklarına götürmek için, iki eliyle tutmak zorunda kalıyordu. Oof! Bu kör olası titreme! Baştan aşağı hayvanlaşmış olduğu halde, canını hâlâ sıkkan biricik şey buydu! Ellerine, vahşî küfürler savurduğu işitiliyordu. Bazı zamanlar da, sıçrayan ellerinin saatlerce seyrine daldığı, onların, kurbağalar gibi zıplayışlarına, hiç bir şey

söylemeden, artık öfkelenmeden, gövdesinin içinde hangi makinenin, bu elleri böyle oynattığını araştırır gibi, baktığını görenler vardı; bir akşam, Jervez, onu, kavruk içkici yanaklarında iki iri damla yaşla, bu halde bulmuştu.

Nana'nın, gece yarılarından sonrasını, anasıyle babasının evinde siftinerek geçirdiği son yaz mevsimi, Kupo için, fena geçti. Sesi, tamamıyla değişti, sanki, anzorot, boğazına yeni bir mızıka yerleştirmişti. Bir kulağı sağır oldu. Sonra, birkaç gün içinde, gözleri seçmemeye başladı; tekerlenmemek için, merdivenin tırabzanını tutmak zorunda kalıyordu. Sağlığına gelince belli deyimle, dinleniyordu. Korkunç baş ağrıları geliyor, baş dönmeleri gözlerinin önünde yıldız yıldız pırıltılar uçuşturuyordu. Birdenbire, kollarına ve bacaklarına, şiddetli ağrılar yapışıyordu; benzi atıyor, oturmak zorunda kalıyor, saatlerce, bir iskemle üstünde, aptal aptal kalıyordu; hatta, böyle bir nöbetten sonra, bütün bir gün, kolu kötürüm kalmıştı. Birçok defa, yatağa düştü; büzülüyor, çarşafın altına saklanı-

422

MEY ti A JN

yor, can acısı çeken bir hayvan gibi hızlı hızlı ve sürekli soluyordu. O zaman Sainte-Anne'daki acayıplikler yeniden başlıyordu. Kupo, kuşkulu, endişeli, şiddetli bir ateş içinde yanarak, delice öfkelerle kıvranıyor, gömleklerini yırtıyor, seçiren çe-nesiyle eşyaları ısıırıyor, yahut, yürek yufkalığına kapılıyor, kadın gibi sızlanıyor, hiç kimsenin kendisini sevmeyişi söyleyerek hıçkırıyor, şikâyet ediyordu. Bir akşam, eve beraber dönen Jervez'le Nana, onu yatağında bulamadılar. Kendi yerine, yastığını uzatmıştı. Onu, karyola ile duvar arasında buldukları zaman, dişlerini takırdatıyor, birtakım adamların, kendisini öldürmeye geleceklerini söylüyordu. Ana kız, Kupo'yu yatırmak ve bir çocuk gibi avutmak zorunda kaldılar. Kupo, bir tek ilâç öğrenmişti; yarım litreyi gövdeye indirmek; o zaman, midesine sopa yemiş gibi olup, dimdik ayağa kalkıyordu. Her sabah, balgamını böyle tedavi ediyordu. Hafızası, çoktan sıvışmıştı, kafasının içi bomboştu; ayağa kalkar kalkmaz da, hastalıkla alay ediyordu. O, hiç hastalanmamıştı. Öyle ya, iyiyim diye diye geberilen devrede bulunuyordu. Zaten, vücudunun öteki kısımları da cavlağı çekiyordu. Nana, ara sıra altı hafta süren gezmelerden dönüp geldiği zaman, Kupo, onu, öteberi almak için çarşıya çıkmış, oradan geliyor zannediordu. Çoğu zaman, kız, bir Mösyönün kolunda gezerken ona rastlayıp alay ediyor da, Kupo onu yine tenimiyordu. Kısacası, artık hesapta yoktu, Nana, iskemle bulamasa da, onun üstüne otursa; oturacaktı.

İlk donlarda, Nana, manav kadında pişmiş armut var mı yok mu diye bakmak bahanesiyle, bir kere daha savuştu. Kışın geldiğini hissediyor, sönük sobanın karşısında çene atmak istemiyordu. Kupolar, armutları bekledikleri için, sadece, onun için, kaltak deyip geçtiler. Nasıl olsa dönüp gelecekti; geçen kış, iki meteliklik tütün almak için inmiş, üç hafta gelmemişti ya! Ama, aylar geçti, kız gözüküyordu. Bu sefer, hayli uzağa gitmiş olsa gerekti. Haziran geldiği zaman, güneşle beraber yine gözükmedi. Muhakkak, artık gelmeyecekti, kim bilir nerede, has ekmek bulmuştu. Kupolar, bir yokluk gününde, çocuğun demir karyolasını, yuvarlak hesap altı franga MEYHANE

423

sattılar, parayı, Saint - Ouen'de içtiler. O karyola, evde fazla geliyordu.

Temmuz ayında, bir sabah, Virjini, oradan geçmekte olan Jervez'i çağırdı, bulaşığa bir parça yardım etmesini rica etti; çünkü, Lantiye, bir gün önce, iki arkadaşını yemeğe getirmişti. Jervez, şapkacının verdiği ziyafetle adamakıllı yağlanmış olan bulaşığı yıkarken, dükkânda, hâlâ sindirimle uğraşan Lantiye, birdenbire seslendi:

«Haberin var mı, valide hanım! Geçen gün Nana'yı gördüm.»

Boşalan kavanozlarla çekmelerin karşısında, kasada, endişeli bir

tavırla oturan Virjini, öfkeyle başını salladı. Baklayı ağzından çıkarmamak için kendini tutuyordu; çünkü, artık, iş kötüleşmeye başlıyordu. Lantiye, Nana'yı, pek sık görüyordu. Yoo! Ona güveni yoktu, Lantiye, aklına bir kadın koydu muydu, beterin beterini yapacak huyda bir adamdı. O sırada, dertleştiği Virjini ile çok bağdaşmış bulunan Madam Lora içeri girmişti; yüzünü çapkınca buruşturarak sordu: «Ne durumda gördünüz?»

Şapkacı, çok gururlu, gülerek ve bıyıklarını bükerek: «Ooo! İyi biçimde, diye cevap verdi. O, arabadaydı; ben, kaldırımında, bata çıka yürüyordum... Doğru söylüyorum vallahi! Yoksa, ,ne diye inkâr edeyim. Nana ile, yakından, senli -benli konuşan aile çocukları, çok mutlu şeyler!»

Gözleri parlamıştı, dükkânın dip tarafında, ayakta, bir tabak kurulamakla uğraşan Jervez'e döndü:

«Ya, arabadaydı, bir de sık giyinmişti ki!.. Çiçek gibi körpe yüzünde kar gibi beyaz dişleriyle, kibar bir Madama öyle benziyordu ki, tanıyamayacaktım. Eldivenini sallayarak, bana kendisi selâm verdi... Galiba, bir vikont yakalamış. Ooo! Mükemmel, yolu tutmuş. Hepimiz vız geliriz ona, mutluluğu başından aşkın, kaltağın!.. Aman, ne cici bir kedi yavrusu! Yok, böyle bir kedi yavrusu tasavvur edemezsiniz!» Jervez, tabağı çoktan tertemiz ve pırıl pırıl yaptığı halde, hâlâ kuruluyordu. Virjini, ertesi gün nasıl ödeyeceğini bilemediği iki poliçeyi düşünüyor, tasalanıyordu; Lantiye ise, torn-

424

MEYHAN

bul tombul, vücudunu beslediği şekerlerle dolup taşarak, dörtte üçü çoktan yenip bitmiş, içinde bir iflâs kokusu tüten şekerçi dükkânını, güzel giyinmiş küçük kızlara karşı duyduğu sevgi ile dolduruyordu. Evet, artık, Puasonların ticarethanesini temize havale etmek için, kemireceği birkaç badem şekerinden, emeceği birkaç akideden başka bir şey kalmamıştı. Birdenbire, karşı kaldırımında, belediye çavuşunu gördü; Puason, nöbetteydi, ceketini baştan aşağı iliklemiş, kılıcı belinde, oradan geçiyordu. Bu manzara onu daha çok neşelendirdi.

Virji-ni'yi, kocasına bakmaya zorladı:

«Ooo! dedi, Badinge'in bu sabah yüzü neşeli!.. Dikkat edin! Butlarını fazla sıkıyor, elâlemi gafil avlamak için, bir tarafına bir cam göz kıstırmış, galiba.»

.Jervez, evine döndüğü zaman, Kupo'yu, bir bunalımın sersemliği içinde, karyolanın kenarına oturmuş buldu. Sönmüş gözleriyle yere bakıyordu. O zaman, kendisi de, kollarının ve bacaklarının dermanı kesilerek, ellerini, kirli etekliğinin boyunca sarkıtarak, bir iskemleye oturdu. Bir çeyrek saat, hiç bir şey söylemeden, onun karşısında kaldı. Sonunda:

«Haber aldım,» dedi. «Kızını görmüşler... Ya, kızın çok sıkılmış, artık, sana da muhtaç değilmiş. Adamakıllı mutlu, bu kız, doğrusu!.. Ah! Ya Rabbi! Onun yerinde olmak için ne isteseler verirdim!

Kupo, hâlâ yere bakıyordu. Sonra, harap yüzünü kaldırdı, aptal aptal güldü, kekeledi:

«İlâhi, civanım, seni tuttuğum yok... Yüzünü gözünü yıkadığın zaman, yine öyle pek fena değilsin. Hani ne derler, tencere ne kadar eski olursa olsun, kendine göre bir kapak bulur, işte öylesin (1)... Öyle ya! Eğer böylelikle, ekmeğimize yağ sürülecekse!»

(1) Tencere yuvarlandı, kapağını buldu.

12

Kira taksitinden sonra, bir cumartesi günü, 12 veya 13 ocak gibi bir tarihti, Jervez, pek farkında değildi. Pusulayı şaşırıyordu; çünkü, asırlar vardı ki, karnına sıcak bir şey gitmemişti. Ah! Ne cehennem gibi haftaydı! Tam bir yokluk içindeydi, salı günü aldığı dört librelik iki ekmek perşembeye kadar sürmüştü, sonra, bir gün önce kuru bir ekmek kabuğu bulmuştu, otuz altı saattan beri de tek kırıntı yoktu, tam anla-mıyale aç kalmıştı! Ama, bildiği bir şey, sırtında hissettiği bir şey vardı ki, o da, berbat bir hava, kara bir soğuk, bir tava dibi gibi kirli, bir türlü yağmak istemeyen karla dopdolu bir gökyüzü idi. İnsanın bağırsakları kış ve açlıkla dolu olursa,

istediği kadar kemerini sıksın, doymaz.

Belki, akşama, Kupo para getirirdi. Çalıştığını söylüyordu. Dünyada her şey mümkündür, değil mi ya? Jervez, birçok defa faka bastığı halde, bu paraya güvenmeye başlamıştı. Kendisi, bir sürü maceradan sonra, mahallede, yıkayacak bir mutfak bezi bile bulamıyordu; hatta, evinin işlerini yaptığı ihtiyar bir Madam, likörlerini içtiği kabahatini yükleyerek, onu kapı dışarı etmişti. Onu hiç bir yerden istemiyorlardı; turfa olmuştu; aslına bakınca, bu da işine geliyordu; çünkü, öyle

42e

kanıksamıştı ki, on parmağını kımıldatmaktansa, gebermeyi daha iyi buluyordu. Kısacası, Kupo haftalığını getirirse, sıcak bir şey yiyeceklerdi. O zamana kadar, saat on ikiyi daha çalmadığı için, Jervez, ot mindere uzanmış yatıyordu; çünkü, insan, uzandığı yerde daha az üşür, daha az acıkır.

Jervez, buna ot minder diyordu; ama, doğrusu, bir köşede, bir saman yığınının başta bir şey değildi. Yatak, yavaş yavaş, mahalledeki koltukçulara aşmıştı. Önce, Jervez, züğürtlük günlerinde, şilteyi sökmüş, avuç avuç yün koparıp önlüğüne doldurarak Belhomme sokağında libresini (1) on meteliğe satmıştı. Sonra, şilte boşalınca, bir sabah, kahve almak için, yüzünü otuz meteliğe vermişti. Arkasından küçük yastıklar, sonra büyük yastık gitmişti. Karyolanın tahta kısımları kalmıştı, Jervez, bunları koltuğuna alıp çıkamazdı; çünkü, Boşlar, mal sahibinin garantisinin kanatlandığını görürlerse, evi ayaklandırırıldardı. Bununla beraber, bir akşam, Jervez, karınlarını doyurmakla uğraşan Boşları, Kupo'nun yardımıyla gözetledikten sonra, karyolayı, ön tahtalarını, arka tahtalarını, çerçevesini, parça parça, rahatça taşıdı. Bu temizlikten ellerine geçen on frankla, üç gün geçindiler. Ot minder yetmiyor muydu? Hatta, onun yüzü bile, şilte yüzünün yanma gitmişti; böylece, yatağı yiyip bitirmişler, yirmi dört saat aç kaldıktan sonra, midelerini tıka basa ekmekle doldurmuşlardı. Bir süpürge vurup samanı itiyorlardı, toz her zaman, altüst edilmiş oluyordu; hiç de pis bir şey olmuyordu.

Jervez, saman yığınının üstünde, giyinik, büzülmüş yatıyor, daha fazla ısınmak için, ayaklarını, paçavra etekliğinin altına sokuyordu. Tortop, gözleri alabildiğine açık, o gün, hiç de neşe verici olmayan düşünceleri, kafasında evirip çeviriyordu. Yooo! Hayır, böyle, aç açına yaşanmazdı! Açlığını artık hissetmiyordu; yalnız, karnı kurşun gibi ağır, kafasının içi bomboştu. Bu izbenin dört köşesine bakıp, neşeli konular bulacak değildi, tabii! Şimdi oda, gerçekten bir köpek yuvası olmuştu, sokaklarda, sırtları paltolu gezen fino köpeklerini, bu-

<1) Libre, yanın kiloya yakın bir ağırlık birimi.

raya, resim halinde bile bağlasalar, durmazlardı. Donuk gözleri, çıplak duvarlara bakıyordu. Çoktan beri, Rehin Evi, ne varsa hepsini almıştı. Konsolla masa, bir de iskemle kalmıştı; hatta, konsolun mermeriyle çekmeleri bile, karyola tahtalarının gittiği yolu tutmuştu. Yangın çıksa bu kadar temizlik yapamazdı, on iki franklık bir şey olan cep saatından başlayarak, aile fotoğraflarına kadar, küçük bibloların hepsi erimişti. Bu fotoğrafların çerçevelerini, bir hırdavatçı kadın satın almıştı; bu kadın gönül alıcı bir şeydi; Jervez, ona, bir tencere, bir ütü, bir tabak, ne bulursa götürüyordu; malına göre, beş metelik, üç metelik, iki metelik alıyor, bir parça ekmek bulup eve dönüyordu. Şimdi, eski, kırık bir mum makasından başka bir şey kalmamıştı, kadın, buna, bir metelik bile vermiyordu. Ah! Odanın tozlarıyla kirini, bütün çöpleri satacak birini bulsa, hemen dükkân açacaktı, çünkü oda, adamakıllı murdardı! Jervez, köşelerde, örümcek ağlarından başka bir şey göremiyor-du, örümcek ağı da, belki kesiğe iyi gelirdi ama, daha bunu satın alacak esnaf yoktu. O zaman başı dönüyor, ticaret yapmak ümidini bırakıyor, ot minder üzerinde daha fazla tostoparlak oluyor, pencereden, karla dolu gökyüzüne, onu iliklerine kadar donduran kasvetli gün ışığına bakmayı daha iyi buluyordu.

Aman ne can sıkıcı işler! Bin türlü üzüntüye düşüp, beynini

karmakarışık etmenin ne faydası vardı? Bari uyuyabil-seydi! Ama, gurul gurul öten karnı, kafasında takırdılar yapıyordu. Mal sahibi Mösyö Maresko, bir gün önce kendisi gelmiş, takıntıda kalan iki kira taksitini bir haftaya kadar ödemezlerse, kapı dışarı atacağını söylemişti. İyi ya! Atarsa atsın, kaldırım üzerinde, buradakinin daha rahatsız olacak değillerdi ya! Sanki, bir tarafta saklı para dolu keseleri varmış gibi, gelip kira taksitinden söz eden, pardüsülü, yün eldivenli şu pis herife bakın hele! Olur şey değil be! Parası olsa, gırtlığını tıkayacağına, ilkin, işkembesine bir şey indirirdi! Doğrusu, bu hayvan herifi çok enayi buluyordu, bilmem neresine girsindi, hem de derine kadar! Kocasını olacak eşek herif de öyleydi, ne zaman eve gelse, üstüne çullanıyordu; o da, mal sahibiyile be-

raber, aynı yere girsindi. Şu anda, Jervez'in orası hayli geniş olsa gerekti, çünkü, dünyadan da hayattan da öyle kurtulmak istiyordu ki, dünyayı orasına tıkıştırıyordu. Tam bir yumruk ambarı haline geliyordu. Kupo'nun, bir copu vardı ki, sıra yelpazesi derdi; bacıyı öyle bir yelpazeliyordu ki, görülecek şeydi, Jervez, yelpazelendikçe tere batıyor, su içinde kalıyordu. Kendisi de pek yumuşak davranmıyor, ısıırıyor, tırmalıyordu. O zaman, boş odada ter ter tepiniyorlar, öyle bir saç saça, baş başa geliyorlardı ki, ekmek yemeğe iştahları kalmıyordu. Ama, artık, her şey gibi, dayak da vız geliyordu. Ku-po, isterse haftalarca yan gelip otursun, aylar süren hovardalıklar etsin, içkiden çılgın bir halde eve dönsün, onu okşamaya kalkışsın, hepsine alışıkta, yalnız, artık, bu haller usanç veriyordu; o kadar. İşte, asıl o günler, Kupo'yu kışına sokuyordu. Evet, yezit kocası, kışına girsindi! Loriyöler, Boşlar, Pua-sonlar, kışına girsindi, onu hor gören mahalle, kışına girsindi! Bütün Paris'i, orasına sokuyor, son derece tasasız bir jestle, bir vuruşta, tikiyor, yine de, oraya tıktığı için memnun ve öç almış olmuyordu. Ne yazık ki, insan her şeye alışır ama, hiç bir şey yememek alışkanlığını henüz edinmemiştir. Jervez'in canını sıkan da yalnız buydu. Bayağının aşağısı olmak, çirkefin ta dibine inmek, yanından geçtiği insanların, üstlerini başlarını süpür-düklerini görmek ona vız geliyordu. Kötü davranışlardan yük-sünmüyordu, ama, açlık, hâlâ bağışsıklarını koparıyordu. Lezzetli yemeklere veda etmişti, ne bulursa yiyecek hale düşmüştü. Şimdi, hovardalık günleri, kasaptan, bir tabakta sürüne sürüne ağırlaşmış ve kararmış, kilosunu dört meteliğe et süprün-tüleri alıyor; bunları, bir tavada, patatesle karışık pişiriyordu. Yahut, bir sığır yüreği yahnisi pişiriyor, bu nafakayı yedikten sonra, parmaklarını yalıyordu. Bazan da, şarabı olduğu zaman, içine ekmek doğruyor, tam bir şaraplı papara yiyordu. İki meteliklik İtalyan peynirleri ölçekle beyaz elmalar, kendi suyunda pişmiş çeyrek kilo kuru fasulyeler bile, artık, sık sık yiyemediği ziyafetlerdi. Kötü meyhanelere düşüyor, oralarda, bir meteliğe, yığın yığın, balık kılacağı karışık kokmuş kızartma kırıntıları yiyordu. Daha da aşağılıyor, merhametli bir ahçının dükkânından, müşterilerden kalma krek kırıntılarını dileniyor, bir komşunun ocağında mümkün merteye fazla süre tıkırdatarak papara yapıyordu. Fazla aç kaldığı sabahlar, çöp arabaları geçmeden, esnafın kapılının önünde, köpeklerle berber dolaşıp, aranacak hale geldiği oluyordu. Bu şekilde ara sıra, çürümüş kavunlar, kokmuş uskumrular, belki kurtludur diye korktuğu için, kemiklerini muayeneden geçirdiği külbastılar gibi zengin yemekleri buluyordu. Evet, bu hale düşmüştü; bu fikir, nazik insanları iğrendirir ama, eğer nazik insanlar, hele üç gün bir şey yemesinler, bakalım, midelerinin feryadı karşısında nazlanırlar mı; dört ayak olurlar, kardeş kardeş, çöp tenekelerinde ne bulurlarsa yerler. Ah, bu pırıl pırıl yıldızlar içindeki koca Paris'te, açlıktan ölen yoksullar, açlıktan feryat eden mideler, dişleri tıkırdayan, iğrenç şeyleri şapır şupur yiyen hayvanca ihtiyaçlar! Oysa, Jervez, mideye, besili ne kazlar indirmişti. Şimdi, artık, bütün bunlar burnunda tütüyordu. Bir gün, Kupo, satın parasıyla içki içmek için, ondan, iki tane ekmek pusulası aşırırdığı için, Jervez, aç karnıyla, bu ekmek parçasının çalınmasına fena halde

öfkelenmiş, onu, kürekle bir vuruşta öldürmesine parmak kalmıştı. Jervez, bulanık göğe baka baka, rahatsız, hafif bir uykuya dalmıştı. Soğuk, vücudunu öyle içneliyordu ki, rüyasında, kar dolu bu gökyüzünün, kendi üzerine dökülmeye başladığını görüyordu. Birdenbire, büyük bir kaygı ürpertisiyle sıçrayarak uyandı, ayağa kalktı.

Aman ya Rabbi! Acaba ölecek miydi? Tir tir titreyerek, şaşkın bakışlarla etrafına bakındı, daha gündüz olduğunu gördü. Gece bir türlü olmayacak mıydı? İnsanın karnı boşken, zaman ne kadar uzuyordu! Midesi de uyanıyor, onu rahatsız ediyordu. İskemlenin üstüne yığılmış; başı eğik, ısınmak için elleri bacaklarının arasında, Kupo parayı getirir getirmez alacağı akşam yemeğini hesaplıyordu: Bir ekmek, bir şişe şarap, iki porsiyon, a la liyonez siğir işkembesi. Bazu babanın guguklu saati üçü çaldı. Saat daha ancak üçtü. O zaman, Jervez ağladı. Saat yediye kadar beklemeye, kabil değil, kuvvet bulamayacaktı. İki kat olmuş, açlığını duymamak için midesini bastırarak çok kederli bir küçük kızın, avunmak için salmış gibi, bütün vücudu sallanıyordu. Ah! Aç kalmaktansa, çocuk doğurmak daha iyiydi! Açlığını gideremeyince, öfkelenildi, ayağa kalktı, açlığını, gezdirilen bir çocuk gibi uyutmayı umarak, tepindi. Yarım saat, boş odanın dört köşesinde çarpındı. Sonra, birdenbire, bakışları dikildi, durdu. Ne olursa olsun! Ne derlerse desinler, isterlerse ayaklarını öpecekti, fakat, gidip Lori-yölerden on metelik ödünç alacaktı.

Kışın, evin bu merdiveninde, bu sefiller merdiveninde, on meteliklik, yirmi meteliklik durmadan ödünç almalar mevsimiydi. Bu aç insanlar, birbirlerine, böylece, ufak tefek yardımlarda bulunuyorlardı. Ancak, Loriyölere baş vurmaktansa, ölmek daha iyiydi; çünkü, onların, yumuşamayacak kadar katı yürekli insanlar oldukları biliniyordu. Jervez, onların kapısını çalmaya gitmekle, yaman bir cesaret göstermiş oluyordu. Koridordan geçerken öyle korkuyordu ki, dışının kapısını çalan insanlar gibi, birdenbire bir ferahlık duydu.

Köstekçinin ters sesi:

«Giriniz!» diye haykırdı.

İçerisi ne sıcaktı! Ocak alev alev yanıyor, daracık atelye-yi beyaz aleviyle aydınlatıyor, Madam Loriyö de, o sırada, bir yumak altın teli ocakta kızdırıyordu. Loriyö, tezgâhın başında, kuyumcu lambasında halka kaynağı yapmakla uğraşıyor, öyle ısıniyordu ki, terliyordu. Güzel bir de koku vardı, sobanın üstünde bir lahana çorbası tıkırdıyor, Jervez'in midesini altüst eden, baygınlık veren bir buğu çıkarıyordu.

Madam Loriyö, oturmasını bile söylemeden:

«Ha! Siz misiniz? diye homurdandı. Ne istiyorsunuz?»

Jervez cevap vermedi. O hafta, Loriyölerle arası pek fena değildi. Ama, on metelik istemek için söyleyeceği söz boğazına tıkanıyordu; çünkü, Boş'un, sobanın başına, yan gelip oturduğunu, dedikodu yapmakla vakit geçirdiğini görmüştü. Bu herifin, kimseye aldırış etmeyen bir hali vardı. Bir kış gibi gülüyordu; ağız deliği testekerlek, yanakları, burnunu kapatacak kadar şişti; kısacası, tam anlamıyla, kıçtı!

Loriyö, tekrarlardı:

«Ne istiyorsunuz?»

Jervez, sonunda:

«Kupo'yu görmediniz mi? diye kekeledi. Buraya geldi zannediyordum.»

Köstekçilerle kapıcı alay ettiler. Hayır, Kupo'yu görmemişlerdi, tabii. Kadeh kadeh içki ikram etmiyorlardı ki, Kupo'yu öyle ikide birde görsünler. Jervez kendini zorladı, kekeleyerek devam etti: «Eve geleceğine söz vermişti de... Ya, bana para getirecekti. Mutlaka bir şey almak da gerektiği için...»

Derin bir sessizlik oldu. Madam Loriyö, ocağın ateşini şiddetle körüklüyordu, Loriyö, parmaklarının arasında uzayıp giden köstek parçası üzerine burnunu eğmişti, Boş da, ay gibi testekerlek yüzüyle hâlâ gülüyordu, ağzı öyle yusuvarlaktı ki, insanın, bakalım nasıl şey diye, parmağını sokacağı geliyordu.

Jervez, yavaş sesle:

«On meteliğim olsaydı,» diye mırıldandı.

Sessizlik devam etti:

«Bana on metelik ödünç veremez misiniz?... Merak etmeyin, bu akşam geri vririm!»

Madam Loriyö döndü, dik dik baktı. Vay dolandırıcı karı vay, onları kafese koymaya gelmişti. Bugün, on metelik vuracaktı, yarın yirmi metelik olacaktı, ondan sonra, artık, bu kadarla kalmak için sebep yoktu. Hayır, hayır, yağma yoktu. Balık kavağa çıktığı zaman, inşallah!

«Ama, azizim, diye haykırdı, pekâlâ biliyorsunuz ki, paramız yok! İşte, cebimin astarı. İsterseniz arayın... Olsa memnuniyetle veririz, tabii.

– İyi niyet var, elbette, diye Loriyö homurdandı; ama. olmayınca, elden ne gelir?»

Jervez, çok saygılı, başıyla dediklerini doğru buldu. Ama, ayrılıp gitmiyor, göz ucuyla, altınlara, duvara asılı altın yığınlarına, kadının, ufacık kollarının var kuvvetiyle haddeden çektiği altın tele, kocasının tokaç parmakları altında yığınla du-

A

''I

ran halkalara bakıyordu. Bu karamtırak kötü madenin bir kıymığı, güzel bir yemek bulmaya yeteceğini düşünüyordu. O gün, atelye, hurda demirleriyle, kömür tozuyla, iyice silinmemiş yağ lekeleriyle ne kadar murdar olursa olsun, Jervez, orayı, bir sarraf dükkânı gibi, pırıl pırıl servet "içinde görüyordu. Onun için, ne olursa olsun, yavaş sesle, yine:

«Öderim, öderim, tabii, dedi... On metelik size ne yapar ki.»

Yüreği şişkindi, dünden beri karnı aç olduğunu itiraf etmek istemiyordu. Sonra, bacaklarının büküldüğünü hissetti, hüngür hüngür ağlamaya başlayacağından korktu, yine kekeleydi:

«Çok büyük iyilik etmiş olacaksınız!.. Bilemezsiniz... Ya, bu hale geldim işte, ya Rabbi, bu hale geldim!..»

O zaman, Loriyöler, dudak bükerek, yan gözle bakiştılar. Paytak, şimdi de dileniyordu! Eh! Artık, dibi bulmuşlardı. Ama, bu, kendilerinin hiç de hoşuna gitmiyordu! Bilseler, kapılarını sımsıkı örterlerdi, çünkü, insan, dilencilere karşı her vakit uyanık olmalıydı, bu adamlar, bir sürü bahanelerle apartmanlara girerler, değerli eşya aşırıp savuşurlardı. Kaldı ki, kendi evlerinde, çalınacak çok şey vardı; elini ne tarafa uzatsan, sadece avucunu kapatmakla otuz frank, kırk frank götürmek işten değildi. Zaten, Jervez'in, altınların karşısına dikildiği zaman, suratı bir tuhaf olduğunu, birçok defa görmüşler, kuşkullanmışlardı. Ama, bu sefer, daha göz kulak olacaklardı. Jervez, tahta ızgaraya basarak daha yakma gelince, köstekçi, onun isteğine başka cevap vermeye lüzum görmeden, sert sert haykırdı:

«Baksanıza, kuzum! Bir parça dikkat edin, yine tabanınıza altın tozları yapışacak, beraber götüreceksiniz. Allah bilir, altın yapışsın diye, ayaklarınızın altına yağ sürüyorsunuz galiba.»

Jervez, ağır ağır geriledi. Bir an, bir rafa yaslanmıştı; Madam Loriyönün, ellerine baktığını görünce, avuçlarını iyice açtı, gösterdi. Öfkelenmeden, her şeyi kabul eden düşmüş kadın haliyle, gevşek gevşek:

ME Y H A N E

433

«Hiç bir şey almadım, bakabilirsiniz,» dedi. Sonra, çekilip gitti, çünkü, lahana çorbasının keskin kokusu ve atelyedeki bu güzel sıcak, onu fazla hasta ediyordu.,

Loriyöler, doğrusu onu alıkoymadılar. Hak selâmet ver-sindi, bir daha kapıyı açarlarsa, iki olsundu! Suratını fazla bile görmüşlerdi, başkalarının sefaleti, eğer hak edilmiş bir sefaletse, kendi evlerinde işi yoktu. Sonra, kendilerini rahat rahat evlerine yerleşmiş, sıcacık bir yerde, güzel bir çorba içmek üzere görünce, derin ve bencil bir neşeye kapıldılar. Boş da yayılıp oturuyor, yanaklarını daha fazla şişiriyordu, öyle ki, gülüşü, pis olmaya

başlıyordu. Hep, Paytak'ın eski hallerinin, mavi dükkânın, ziyafetlerinin, her .şeyin öcünü tam olarak almış bulunuyorlardı. Çok âlâ bir sondu bu, boşazına düşkün olmanın, insanı nereye götüreceğini bu ispat ediyordu. Oburların, tembellerin, hayâsızların canı cehennemeydi! Madam Loriyö, Jervez'in arkasından:

«Görölmüş şey değil! On metelik dilenmeye geliyor, diye söylendi. Evet, yağma vardı, hemencecik on metelik ödünç vereceğim de, gidip bir tek atacak!»

Jervez, hantallaşmış, omuzları düşük, koridorda, lapçınlarını sürükledi. Kendi kapısı önüne gelince, içeri girmedi, odası onu korkutuyordu. Yürümek daha iyiydi, daha fazla ısınır, sab-redebilirdi. Bru babanın, merdiven altındaki kovuğunun önünden geçerken, başını uzatıp baktı; o da öyle, kendisi gibi bol iştahlı olsa gerekti, çünkü üç gündür, öğle akşam, ezbere karın doyuruyordu; ama orada değildi, yalnız, kovuğu vardı, Jervez, Brü babanın bir yere çağırılmış olabileceğini düşünerek, bir kıskançlık duydu. Sonra, Bijard'ların odasının önüne gelince, iniltiiler işitti, anahtar, hep kilidin üstünde olduğu için, açtı, girdi.

«Ne oluyor?» diye kendi kendine sordu.

Oda tertemizdi. Lali'nin, daha o sabah ortalığı süpürdüğü, eşyayı derleyip topladığı besbelli görünüyordu. Sefalet bu odaya, istediği kadar otursun, pırtıları alıp götürsün, alay alay süprüntülerini yaysın, Lali arkadan geliyor, hepsini temizliyor, ortalığa, şirin bir biçim veriyordu. Evi süslü değildi ama, ka-dm kadıncık, misk kokuyordu. O gün, iki çocuğu, Hanriyet'le Jül, eski resimler bulmuşlar, bir köşede uslu uslu oymakla uğraşıyorlardı. Ama Jervez, Lali'yi, küçük karyolasında, yorganı çenesine kadar çekmiş, benzi gayet soluk, hâlâ yatıyor bulunca, pek şaştı. Lali yatsın ha, tuhaf şey! Demek ki çok hastaydı.

Jervez, tasalı:

«Neniz var?» diye sordu.

Lali, iniltiyi kesti. Renksiz göz kapaklarını ağır ağır kaldırdı, bir ürperti ile kıvrılan dudakları gülümsemeye yeltendi. Gayet yavaş sesle:

«Bir şeyim yok, diye fısıldadı. Sahi, bir şeyim yok.»

Sonra, gözlerini tekrar kapadı, kendini zorladı:

«Birkaç gündür pek yorgundum, onun için, tembellik ediyorum, nazlanıyorum, görüyorsunuz ya.»

Ama, mor lekelerle benek benek çocuk yüzü, öyle en yüksek bir acı ifadesi alıyordu ki, Jervez, kendi derdini unutup ellerini bitıştirdi. Onun yanı başına diz çöktü. Bir aydan beri, çocuğun, takır takır öten bir öksürükle iki büklüm olarak, duvarlara tutuna tutuna yürüdüğünü görüyordu. Yavrucak, artık öksürmez olmuştu. Boğazından bir hıçkırık yükseldi, dudaklarının kenarından, iplik gibi kanlar sızdı.

Rahatlamış gibi, mırıldandı:

«Kabahat bende değil, vücudumda hiç derman bulamıyorum. Sürüne sürüne bir parça ortalığı topladım... Temizce, değil mi?... Camları temizleyecektim, ama, bacaklarım vücudumu çekmedi. Olur şey değil! Neyse, iş bitince, insan yatar.» Sonra:

«Bakıverir misiniz, çocuklarım, makasla bir yerlerini kesmesinler,» dedi.

Sustu, merdivenden çıkan hantal bir ayak sesine, titreyerek kulak verdi: Bijar baba, kapıyı, şiddetle itti. Her zamanki gibi kafayı çekmişti; gözleri, alkolün verdiği azgm delilikle pırıl pırıldı. Lali'yi yataкта görünce, sinsî bir gülüşle, yanlarını dövdü, duvara asılı koca kamçıyı, homurdanarak, çividen çıkardı.

«îlâhi, olur şey değil! Gülelim bir parça!.. İnekler, şimdi de, öğle üstü uykuya yatıyorlar!.. Sen, elâlemle alay mı ediyorsun, tembel kaltak?... Haydi, yallah, davran bakalım!»

Kamçısını, karyolanın üzerinde şaklatmaya başlamıştı. Ama, çocuk, yalvararak, boyuna:

«Yok, baba, rica ederim, vurma... Yemin ederim, içine dert olur... Vurma,» diyordu.

Beriki, daha yüksek perdeden haykırdı:

«Sen fırlayacak mısın, yoksa, böğürlerini okşayayım mı?.. Fırlayacak mısın, katmerli kaltak!»

O zaman, çocuk, yavaş sesle:

«Kımıldayamıyorum, anlıyor musun?.. Öleceğim,» dedi.

Jervez, Bijar'm üstüne atılmış, elinden kamçıyı çekip almıştı. O, alık alık, küçük karyolanın karşısında duruyordu. Ne maval okuyordu, bu sümüklü kız? İnsan, hastalanmazsa, bu kadar genç yaşta ölür müydü? Kendini okşatmak için ne yapmacıktı, bu! Anlayacaktı, bakalım, eğer, bir de yalan söylüyorsa!

Çocuk:

«Göreceksin, doğru söylüyorum, diye devam, ediyordu. Yapabildiğim kadar, sizi zahmetten kurtardım... Simdi, artık, hainlik etme, benimle helallaş, baba.»

Bijar, kafese girmek korkusuyla, burnunu kıvrıp duruyordu. Ama, çocuğun yüzü sahiden bir tuhaftı, büyük adam gibi süzgün ve ciddî bir yüzdü. Odanın içinde dolaşan ölüm soluğu, Bijar'ı ayıltıyordu. Uzun bir uykudan uyandırılmış bir kimse gibi, etrafına bir göz gezdirdi, evin derli toplu olduğunu, çocukların yüzleri gözleri temizlenmiş, gülüp oynamakla vakit geçirmekte olduklarını gördü. Bir iskemleye yığıldı:

«Küçük annemiz, küçük annemiz.» diye kekeledi. Başka söyleyecek söz bulamıyordu; hiç bir zaman bu kadar şımartılmamış olan Lali için, bu bile, hayli sevgi ifade ediyordu. Babasını teselli etti. Hele, çocuklarını tamamıyla yetiştirmeden, böyle ölüvermek canını sıkıyordu. Babası, onlara bakardı, değil mi? ona, gitgide sönükleşen sesiyle, çocukların üstünü başını giydirmek, onları temiz tutmak usullerine dair bilgi verdi. Bijar, aptallaşmış, sarhoşluğun baygınlığı yeniden kafasını doldurmuş, başını sağa sola deviriyor, onun ölüşünü, tekerlek gözleriyle seyrediyordu. İçinde, türlü türlü şeyler kımıldıyordu; fakat, artık, söyleyecek söz bulamıyordu, vücudu fazla ateşli olduğu için, ağlayamıyordu.

Lali, biraz sustuktan sonra, yine konuştu: «Bunu da dinle. Ekmekçiye dört frank, yedi metelik borcumuz var; bu parayı vermek lâzım... Madam Godron'da bir ütümüz var, onu geri istersin... Bu akşam çorba-pişiremedim, ama, artmış ekmek var, patatesleri de ısıtırsın...» Bu yavrucak, son nefesine kadar, bütün bu ev halkına analık ediyordu. Yeri, muhakkak ki doldurulamayacaktı. O yaşta, bu kadar geniş bir analığı kavrayamayacak kadar fazla cılız ve fazla dar göğsüyle, küçük bir ana gibi akıllı uslu olduğu için, ölüyordu. Babası olacak vahşî hayvanın, bu hazineyi kaybetmesi kendi kabahatiydi. Anasını bir tekmede öldürdükten sonra, şimdi de, kızının kanma giriyordu! O iki melek, çukura girmiş olacaktı, kendisinin de, bir sınır taşının dibinde, bir köpek gibi gebermekten başka yapacak işi yoktu. O sırada, Jervez, hıçkırıklarla boğulmamak için kendini tutuyordu. Çocuğun acısını azaltmak için ellerini uzatıyordu; çarşaf parçası yere kaydığı için, onu, yeniden çocuğun üzerine örtmek ve yatağı düzeltmek istedi. O zaman, can çekişen yavrunun biçare, ufacık vücudu gözüksü. Aman ya Rabbi! Ne sefaletti, ne acıklı haldi o! Taş olsa ağlardı. Lali çırpıplaktı, sırtında, gömlek yerine, partial bir entari parçası vardı; evet, çırpıplaktı, bir din şehidi gibi kanayan ve acı çeken bir çıplaklık! Vücudunda et kalmamıştı, kemikleri cildini deliyordu. Böğürlerinde, bütün şiddetiyle vurulan kamçı izleri, bacaklarına kadar, ince, mor çizgiler halinde iniyordu. Sol kolunda, çepeçevre, mor bir çizgi vardı, sanki bir mengeninin dişleri, bir kibrit çöpü kadar ince bu ince üyeyi ezmişti. Sağ bacağında, iyice kapanmamış bir yırtık, her sabah ev işi görmek için dolaşırken yeniden açılan haince indirilmiş bir darbe gözüküyordu. Lali, tepeden tırnağa mosmordu. Ah! Bu çocuk katilleri, bu sevimli yavrucağı ezen o ağır erkek ayakları, sanki bir çarمیhta can çekişen bu kadar zayıf vücudun uğradığı işkence-

X*1 iü A II A 11 fj

*tö /

deki acılık! Kiliselerde tapınılan, kırbaçlanmış azizelerin çıplak vücutları bunun kadar saf değildi.

Jervez, tekrar diz çökmüştü, yatağa yapışıp kalmış, bu acıklı minimini vücudun görünüşü karşısında, harap olmuş, çarşafı çekmeyi artık akıl etmiyordu; titrek dudakları da, bir yandan, dualar araştırıyordu.

Çocuk:

«Madam Kupo, rica ederim,» diye mırıldandı...

Babasından utanmış, gayet afif, sıska sıska kollarıyla, çarşafı üstüne örtmeye çalışıyordu. Bijar, sersemlemiş, gözleri, kendi eseri olan bu kadavraya takılı, canı sıkılan bir hayvan gibi, başını, hâlâ ağır ağır devirip duruyordu.

Jervez, Lali'nin üstünü örttükten sonra, orada fazla kalamadı. Çocuk halsizleşiyor, artık konuşmuyor, yalnız bakıyor, resimlerini oymakla uğraşan iki çocuğa dikkatle diktiği siyah gözleriyle, o eski, baş eğmiş ve düşünceli küçük kız bakışıyla bakıyordu. Odaya karaltılar doluyor, Bijar, bu can çekişmenin verdiği sersemlik içinde, sarhoşluğunun baygınlığını dinlendiriyordu. Yok, yok, hayat çok iğrenç şeydi! Ah! Ne pis şey! Ah! Ne pis şey! Jervez, çıktı, merdivenden indi, ne yaptığını bilmiyordu, akli başında değildi, yüreği öyle hüznle dolmuştu ki, artık her şeye son vermek için, bir omnibüsün tekerlekleri altına, sevine sevine uzanırdı.

Kadere atıp tutarak koşarken, kendisini, Kupo'nun, yanında çalıştığını iddia ettiği patronun kapısı önünde buldu. Bacakları onu oraya götürmüştü, midesi yine şarkı çağırmaya, doksan kıtalık açlık ağıtını, ezbere bildiği o ağıtı okumaya başlamıştı. Bu suretle, eğer Kupo'yu, kapıdan çıkarken enseleyecek olursa, parayı ele geçirecek, öteberi alacaktı. Pek pek bir saatçık daha beklemek lâzımdı, dünden beri parmaklarını yalayıp duruyordu, bu bir saati da nasıl olsa sineye çekerek.

Bu yer Şarbye sokağında, Şartr sokağının köşesinde, her tarafından esinti üfören kötü bir dörtyol ağzındaydı. Hay Allah kahretsin!

Kaldırım arşınlamakla vücut ısınmıyordu.

Bari sırtına kürk yağsaydı! Gökyüzü, kötü bir kurşunî rengini kaybetmiyor, tepede biriken kar, mahallenin başına, buzdan bir takke giydirdiyordu. Hiç bir şey yağdığı yoktu, ama, havada, Paris için tam bir kıyafet değişikliği, beyaz ve yeni, güzel bir balo esvabı hazırlayan, ağır bir sessizlik vardı. Jervez, başını kaldırıyor, muslin örtüsünü hemen yağdırmaması için Allaha yalvarıyordu.

Ayaklarını yere vuruyor, karşıdaki bir bakkal dükkânına bakıyor, sonra arkasını dönüyordu, çünkü, önceden, karnını fazla acıktırmak faydasızdı. Dörtyol ağzında eğlenceli bir manzara yoktu. Tek tük yolcular, boyun atkılarına bürünmüşler, dimdik yürüyorlardı. Öyle ya, soğuk, insanın butlarını sıkarken, aylak aylak dolaşılmazdı. O sırada, Jervez, çinko ustasının kapısı önünde, kendisi gibi nöbet bekleyen dört beş kadm gördü; bunlar da, muhakkak ki, kendi gibi zavallılardı, şarapçı dükkânına sıvışmasın diye, haftalık gözleyen işçi karılarıydı. Duvara yapışmış, kocasının peşinden saldırmaya hazır, jandarma suratlı, at gibi bir karı vardı. Kapkara, ufacık tefecik bir kadın, saygılı ve ince haliyle, şosenin öte tarafında dolaşıyordu. Bir başka kadın, mıymıntı bir şey, iki minimini çocuğunu beraber getirmiş, tir tir titreyen ve ağlayan bu iki küçüğü, birini sağında birini solunda sürükleyerek geziniyordu. Hepsi, Jervez de, nöbet arkadaşları da, konuşmadan, birbirlerine yan gözle baka baka, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Yoo, doğrusu güzel bir rastlayıştı hani! Ne mal olduklarını anlamak için, tanışmaya ihtiyaçları yoktu. Hepsi de, sefalet ve ortakları yanında, aynı yerde oturuyorlardı. Bu korkunç ocak havasında, onların, sessizce dolaştıklarını ve karşılaştıklarını görmek, insanı daha çok üşütüyordu.

Oysa, patronun oradan, bir kedi bile çıkmıyordu. Sonunda bir işçi gözüktü, sonra, iki, sonra üç işçi gözüktü; ama, bunlar, her halde, haftalıklarını, olduğu gibi evlerine götüren dürüst adamlardı, çünkü, atelyenin önünde dolaşan gölgeleri görünce, başlarını salladılar. At

karı, kapının yanma daha fazla yapıştı; birdenbire, başını ihtiyatla dışarı çıkarmakta olan solgun yüzlü, ufak tefek bir adamın üstüne çullandı. İş, çabocak halledildi! Kadın, adamın ceplerini karıştırdı, parayı çekti, al-

mr, x x1 A J> JL

di. Adam, yakayı ele vermiş, cepte mangiz kalmamıştı, bir tek atacak para yoktu! O zaman, ufak tefek adam, öfkeli ve ümitsiz, çocuk gibi hüngür hüngür ağlayarak, jandarmasının peşi sıra yürüdü. İşçiler hâlâ çıkıyorlardı, iri yarı kadın, iki minimini ile beraber, yaklaştığı sırada, onu gören, becerikli tavırlı, uzun boylu, esmer bir işçi, kocasına haber vermek için, hızla içeri girdi; adam, salına salına geldiği zaman, iki arka tekerleği de yok etmiş, çil çil iki tane yüz meteliklik sikkenin birini bir kundurasına, ötekini öbür kundurasına saklamıştı. Çocuklarından birini kucağına aldı, kendisine çıkışan karısına kurt masalları anlatarak uzaklaştı. Bir sıçrayışta sokağa fırlayan, on beş gündeliklerinin, arkadaşlarla birlikte icabına bakmak için sabırsızlanan maskaralar da vardı. On beş gün içinde üç dört gün çalışıp aldıkları o kadarlık parayı, sıkılmış yumruklan içinde tutarak, tembelliklerinden dolayı kendi kendilerine çıkışan ve sarhoş yeminleri eden, kazaya uğramış tavırlı, hüznülüler de vardı. Ama, en hazini, o saygılı ve ince, siyah kadının açışıydı, yakışıklı bir delikanlı olan erkeği, onun burnunun dibinden geçerek öyle bir tabanı kaldırmıştı ki, kadını az daha yere devirecekti; kadıncağız, dükkânların boyunca sendeleye sendeleye, hüngür hüngür ağlayarak, yalnız başına eve dönüyordu.

Nihayet geçit bitmişti. Jervez, sokağın ortasında dimdik durmuş, kapıya bakıyordu. Görünüş hayıra alâmet değildi. Geç kalmış, iki kişi daha gözüktü, ama Kupo'dan hâlâ eser yoktu. Jervez, bu işçilere, Kupo çıkmayacak mı diye sorunca, iş becermesini bilen bu adamlar, ona, alaylı bir cevap verdiler, arkadaşlarının, tam da şimdi Lantimeş'le birlikte arka kapıdan çıtığını, tavukları çişe götürdüğünü söylediler. Jervez anladı. Bu da Kupo'nun bir yalanıydı, başının çaresine bakmak için çekilip gitmekten başka yapacak iş yoktu! O zaman, ağır ağır, ökçesi basık lapçınlarını sürüyerek, Şarbone sokağının alt başına doğru indi. Yemeği, önü sıra, tabanları kaldırmış, kaçıyordu; Jervez de, alaca karanlığın sarı ışığında, vücudu hafif hafif ürpererek, onun kaçışını seyreliyordu. Bu sefer, artık her şey bitmişti, hiç bir ümit yoktu, gece karanlığından ve aç-
lıktan başka bir şey yoktu. Omuzlarına dökülen bu kirli gece, açlıktan gebermek için güzel bir geceydi, doğrusu!

Jervez, Puasonye sokağının üst basma doğru, ağır ağır yürüyordu. Tam bu sırada Kupo'nun sesini işitti. Evet, Kupo orada, Petite-Civette meyhanesindeydi, Me - Bot, kendisine içki ikram ediyordu. Bu Me - Bot soytarısı, yaz sonlarına doğru, hayli geçkin olmakla beraber, mihrabı yine yerinde bir Madamla, düpedüz evlenmek hünerini göstermişti; Yoo! öyle, kenarın dilberi bir şey değil, Martin sokağında oturan kibar bir kadındı. Bu mutlu ölümlünün, elleri cebinde, karnı tok, sırtı pek, kibar bir zat gibi yaşayışı görülecek şeydi. Öyle yağlanmıştı ki, tanınmaz bir hale gelmişti. Arkadaşları, karısının, tanıdığı mösyöler nezdinde istediği kadar iş bulabildiğini söylüyorlardı. Böyle bir kadın bir de yazlık ev oldu muydu, hayatı güzelleştirmek için, insan başka bir şey istemezdi. Onun için, Kupo, Me - Bot'a takdirle bakıyordu. Keratanın, serçe parmağında, bir altın yüzüğü bile vardı.

Kupo, Petite - Civette'den tam çıkacağı sırada, Jervez, elini onun omuzuna koydu.

«Baksana, kuzum, bekliyorum, ben... Karnım aç. Para getireceğin bu muydu?»

Ama, Kupo, onun ağzını yaman tıkadı:

«Karnın açsa, yumruğunu ye!.. Ötekini de yarma sakla.»

Elâlemin karşısında facia oynamayı fiyakalı buluyordu! Ne olacaktı sanki! Çalışmamıştı, ama, fırıncılar yine ekmek yapıyorlardı. Yoksa, onu ağzı süt mü kokuyor sanıyordu da, gelip masal anlatarak korkutmak istiyordu.

Jervez, rioğuk bir sesle:

«Hırsızlık etmemi istiyorsun, demek ki,» dedi.

Me - Bot, uzlaştıracı bir tavırla, çenesini okşuyordu.

«Yok! O yasaktır, dedi. Ama, bir kadın, işini bilirse...»

Kupo, bravo! diye haykırarak onun sözünü kesti. Evet bir kadın, işini bilmeliydi. Ama, kendi karısı, öteden beri beceriksizdi, miskindi.

Saman üstünde can verirlerse kabahat ondaydı. Sonra, Me - Bot'un karşısında, yine hayran kaldı. Ne yağılıydı, kerata! Tam bir irat sahibiydi. Kar gibi çamaşırı,

ıvı .t x n rt. ı\

güzel iskarpinleri vardı! Vay canına! Su katılmamış şeydi bu! İşte, bunun karısı, işini bilen bir kadındı!

İki erkek, dış bulvara doğru iniyorlardı. Jervez peşlerinden

geliyordu. Biraz sustuktan sonra, Kupo'nun arkasından, yine:

«Karnım aç... Biliyor musun... dedi. Sana güveniyordum. Bana bir şey bul da ziftleneyim!»

Kupo cevap vermedi. Jervez, acıklı, ümitsiz bir tavırla yine:

«Ey, para vermiyor musun?»

Kupo, öfkeyle döndü, haykrdı:

«Hay Allah belânı versin! Param yok, diyorum sana! Yakamı bırak, yoksa inerim ha, anladın mı?»

Yumruğunu kaldırmıştı bile. Jervez geriledi, bir karar vermiş gibi göründü.

«Pekâlâ, bıraktım yakamı, elbette bir erkek bulurum»

Çinko işçisi, bunun üzerine, alay etti. İşi alaya alır gibi görünüyör, belli etmeden onu teşvik ediyordu. Bak, işte, bu mükemmel bir fikirdi! Akşamları, lamba aydınlığında, daha erkekleri kandırabilirdi. Eğer bir erkek yakalarsa, ona, Capucin lokantasını tavsiye ediyordu; orada küçük kabineler vardı, içerilerinde mükemmel yemek yeniyordu. Jervez, benzi atmış, öfkeli, dış bulvara doğru giderken, Kupo, ona tekrar seslendi:

«Bana bak, gelirken yemiş getir, ben pastayı severim... Eğer, bulacağın Mösyöde kalıp kıyafet yerindeyse, eski bir palto iste, pek makbule geçer.»

Jervez, bu fecî saygısızca sözlerle takip edilerek, hızlı hızlı yürüyordu. Sonra, kalabalığın ortasında yalnız kaldı, adımlarını yavaşlattı. İyiden iyiye kararını vermişti. Hırsızlık etmekle bu işi yapmak arasında, bu işi yapmayı daha uygun görüyordu; çünkü, hiç değilse, kimseye zarar vermemiş olacaktı. Sırf kendi malını kullanacaktı. Gerçi, temiz bir iş değildi; ama, şu anda, temiz şeyle temiz olmayan şey, kafasının içinde birbirine karışıyordu; insan açlıktan geberirken, o kadar felsefe yürütmez, önüne konulan ekmeği yer.

Jervez, Klinyankur şosesine kadar tekrar çıkmıştı. Gece, bir türlü gelemiyordu. O zaman, gece oluncaya kadar, yemek yemek için eve dönmeden evvel hava almaya çıkmış bir kibar Madam gibi, bulvarlar boyunca yürüdü.

Çok güzelleştiği için, içinde utanç duyduğu bu mahalle, şimdi, her taraftan, bol havaya doğru açılıyordu. Paris'in göbeğinden doğru yükselen Majenta bulvarıyla, kırlara giden Or-nano bulvarı, eski gümrük kordonundan başlayarak şehri delmişti. Evler öyle bir yıkılmıştı ki, hâlâ duvar döküntüleriyle dolu iki geniş cadde açılmıştı, iki tarafında da Fobur - Puason-yer ve Puasonye sokakları duruyordu, bu iki sokağın başlan, karanlık sıçan yolları gibi, yıkık dökük, sakat, içerilere doğru dalıyordu. Kordon duvarı yıkılalı beri, çoktandır, dış bulvarlar, yan şoseleriyle ve dört sıra küçük çınar ağaçları dikili, ortadaki yaya yoluyla, genişlemişti, burası, içinde bir kalabalık kaynaşan, inşaatın karma karışık yığını arasına kanşmış sonsuz yollarla, uzakta ufka açılan kocaman bir dörtyol ağzıydı. Ama, yüksek yeni evler arasında, hâlâ birçok sarsak kulübeler ayakta duruyordu; oymalı cepheleer arasında, kara oyuklar açılıyor, murdar binalar esniyor, pencerelerindeki paçavraları gözler önüne seriyordu. Paris'in yükselen lüksü altında, kenar mahallenin sefaleti patlak veriyor, pek adı yapılan bu yeni şehrin yapı yerini kirletiyordu.

Küçük çınarlar boyunca, geniş kaldırımdaki kalabalık arasına karışan Jervez, kendini yalnız ve bırakılmış hissediyordu. Ta uzaktaki o cadde köşeleri, midesini daha fazla boşaltıyordu; oysa, içlerinde, hali vakti yerinde insanlar da bulunan şu kalabalık arasında, Isa ümmetinden bir tek kişi bile, onun durumunu sezemiyor, eline on metelik tutuşturmuyordu! Evet, bu yerler pek fazla büyüktü, pek fazla güzeldi, bu çok geniş meydanın üzerine gerilmiş bu ölçüsüz kül rengi gökyüzü altında, başı dönüyor, bacakları gevşiyordu. Akşamın alaca karanlığı, Paris guruplarına mahsus o pis sarı renkteydi; bu renk, insana, hemen ölmek isteği verir; sokakların hayatı, o kadar çirkin gözükür. O saatte, ortalık, alaca karanlık oluyor, uzak noktalar, çamur gibi bulanık bir renge bürünüyor. Jervez, yorulmuş, tam, işçilerin, evlerine döndükleri saate rastlamıştı. O saatte, yeni evlerde oturan şapkalı madamlar, temiz giyinmiş

MEYHANE

443

mösyöler, halk tabakasının atelyelerdeki kirli havadan hâlâ benizleri soluk sürü sürü kadın erkek kalabalığının ortasında kayboluyordu. Majenta bulvarından ve Fobur - Puasonyer'den, yokuş yukarı çıktıkları için, nefes nefese, takım takım işçi sökün ediyordu. Omnibüslerle kira arabalarının daha boşuklaşan uğultusu ortasında, boş ve dörtlü dönen yük arabalarının, taş arabalarının, eşya arabalarının arasında, gitgide artan bir gömlekliler ve önlüklüler kalabalığı, şoseyi kaplıyordu. Hamallar, arkalıkları sırtlarında, dönüyorlardı. İki işçi, kaldırıma arşınlayarak yürüyor, birbirlerine bakmadan, el hareketleri yaparak, gayet yüksek sesle konuşarak, açık adımlarla ilerliyorlardı.

Daha başkaları, yalnız başına, arkalarında palto, başlarında kasket, kafalarını eğerek, kaldırımın kenarından gidiyorlardı; daha başkaları, beşer altışar kişi olarak geliyorlar, birbirlerinin peşi sıra, bir kelime konuşmadan, elleri ceplerinde, gözleri dalgın, yürüyorlardı. Birkaçının sönmüş pipoları dişleri arasında duruyordu. Esnafça tuttıkları bir kira arabasında, dört duvarcı, kovaları arabanın üstünde sallanarak, beyaz yüzleri ile kapıcı kadınlara bakarak geçiyorlardı. Nakkaşlar, boya çanaklarını sallıyorlardı; bir çinko işçisi, uzun bir merdiven götürüyordu, neredeyse, âlemin gözünü kör edecekti, geç kalmış bir muslukçu da, kutusu sırtında, ufakık trompetiy-le, akşam bezgînliğinin ortasında, hazin bir türkü tutturmuş, Bon roi Dagobert havasını çalıyordu: Ah, sürünün, yorgunluktan bitkin, sürüklenen yük hayvanlarının adımlarına uydurulmuş gibi, ne hüznü müzikti, o! İşte, bir gün daha sona ermişti! Doğrusu, günler uzundu, çok sık tekrarlanıyordu. Karnını doldurup yemeğin ağırlığını geçirmeye zaman kalmadan, sabah oluyordu; sefalet boyunduruğunu tekrar geçirmek gerekiyordu. Yine de, babacanlar, ıslık çalarak, kuvvetli adımlarla, akılları çorbada, aslan gibi yürüyorlardı. Jervez, çarpanlara aldırış etmeden, sağdan dirsek yiyerek, soldan dirsek yiyerek, selin ortasında yuvarlanarak, kalabalığın akıp gidişine bakıyordu; çünkü, erkekler, yorgunluktan iki bükümken, açlıktan tabana kuvvet koşarken, çapkınlığa vakit bulamıyorlardı.

Çamaşırcı kadın, birdenbire, gözlerini kaldırıp bakınca, karşısında, eski Bonkör otelini gördü. Küçük bina, şüpheli bir kahvehane olmuş, polis tarafından kapatılmış, şimdi terkedilmişti, panjurları duvar ilanlarıyla dolu, fenerleri kırık, aşı boyası murdar sıvası üzerindeki küflerle, yukarıdan aşağıya kadar dağılıyor, çürüyordu. Çevresinde, hiç bir değişiklik olmamış gibiydi. Kırtasiyeci ile tütüncü, yine oradaydılar. Arka tarafta, bodur binaların üstünden harap, koca silüetlerini yükselten beş katlı evlerin dökük yüzleri hâlâ gözüküyordu. Yalnız, Grand - Balcon balozu artık yoktu; ön penceresi alev alev yanan salon, şimdi bir kesme şeker bıçkhanesi olmuştu, durmadan hışırtısı işitiliyordu. Oysa, bütün o mendebur hayat, orada, o Bonkör oteli denilen batakhane başlamıştı. Jervez, ayakta durmuş, kopmuş bir panjuru sallanan birinci kat penceresine bakıyor, Lantiye ile beraber geçen gençliğini, ilk patırtılarını,

kendisini bırakıp savuşmasmdaki iğrençliği düşünüyordu. Ne olursa olsun, gençti, uzaktan bakılınca, bütün bunlar, ona, eğlenceli gözüküyordu. Aman ya Rabbi! Topu topu yirmi yıl olmuştu, oysa kaldırıma düşmüştü bile. O zaman, otelin görünüşü fenasına gitti, Monmartr tarafına doğru, bulvardan yürümeye başladı. Sıraların arasında, kum yığınları üstünde, ufacık çocuklar, gitgide artan gece karanlığında, hâlâ oyun oynuyorlardı. Geçit devam ediyor, işçi kadınlar, tezgâh başlarında kaybettikleri zamanı kazanmak için, tıpış tıpış yürüyerek, telaşla koşarak geçiyorlardı: iri yarı bir tanesi, dumuş, evinin üç adım berisine kadar kendisine arkadaşlık eden bu delikanlının avucu-na elini bırakmış, duruyordu; daha başkaları, ayrılırlarken, gece, Gran Salon dö la Foli'de yahut Boule Noire'da buluşmak üzere sözleşiyorlardı. Öbek öbek duranların arasından, tuvaletleri kollarının altında terzi çıraqları geçiyordu. Bir ocakçı, moloz dolu bir arabayı kayışlara yapışıp çekerek gidiyordu; az daha, bir omnibüsün altında kalacaktı. Bu arada, daha seyrekle-şen kalabalığın ortasında, ateşlerini yaktıktan sonra, yeniden sokağa inmiş, başları açık kadınlar koşuşuyorlar, akşam yemeği hazırlamak için, telâşla oradan oraya dolaşıyorlardı; herkesi

JYl Cı X XI A İN Cı

itip kakıyorlar, ekmekçi dükkânlarına, kasap dükkânlarına saldırıyorlar, ellerinde yiyeceklerle durmadan yine gidiyorlardı. Öteberi alsın diye, gönderilmiş sekiz yaşında küçük kız çocukları, boylarından büyük, dört librelik koca ekmekleri, sarışın güzel bebekler gibi başırlarına basarak, dükkânlar boyunca yürüyorlar, yanakları koca ekmeklerine dayalı, dakikalarca, resimlere dalıp kalıyorlardı. Sonra, insan seli tükeniyor, öbekler seyrekleşiyordu, işten dönenler evlerine girmişlerdi; çalışma günü bittikten sonra, havagazı fenerlerinin aydınlığı içinde, uyanan tembelliklerin ve hovardalıkların, sinsi öcü uyanıyordu. Ya! Evet. Jervez, iş gününü bitirmişti! Geçişiyile sarsıldığı bütün bu işçi kalabalığından daha yorgun argındı. Oracığa yatıp ölebilirdi, çünkü, iş artık, onu istemiyordu, yaşadığı kadar epey yorulduğu için, şimdi "sıra kimde? Ben hapy yuttum!" diyebilirdi. O saatte herkes yemek yiyordu. Her şey sona ermişti, güneş, mumunu üflemişti, gece uzun sürecekti. Ah ya Rabbi! Rahat rahat uzanıp bir daha kalkmamak, avadanlıklarını ebedî olarak yerine kaldıracağını, ebedî olarak yan gelip yatacağını düşünmek! Yirmi yıl yorulduktan sonra, bu ne güzel şeydi! Jervez, midesini koparan buruntular arasında, elinde olmadan, geçmiş günlerin eğlentilerini, ziyafetlerini, gülüp oynama zamanlarını hatırlıyordu. Hele bir kere, zehir gibi soğuk bir gün, büyük perhizin üçüncü perşembesi, adamakıllı eğlenmiş-ti. O tarihte, sarışın, körpe, pek şirindi. Növ sokağındaki çamaşırhanesi, onu, aksak olduğu halde, kraliçe ilân etmişti. Yeşilliklerle süslü arabalar içinde, gözünü kendisinden ayırmayan kibar halinin ortasında, bulvarlarda gezmeye çıkmışlardı. Mösyöler, sahici bir kraliçe geçiyormuş gibi, gözlüklerini takıp bakıyorlardı. Sonra, akşamına, vur patlasın çal oynasın eğlenmişler, sabaha kadar hora tepmişlerdi. Kraliçe olmuştu, evet, başında taç, omuzuna asılı hamayille, yirmi dört saat müddetle, yelkovan iki devir yapıncaya kadar kraliçe olmuştu! Şimdi, açlığın azabı içinde hantallaşmış, haşmetini içine düşürdüğü sokak çirkefini arar gibi yere bakıyordu.

1Vl Hi X II A 11 İJ

Başını tekrar kaldırıp baktı. Yıkılmakta olan mezbahaların karşısında bulunuyordu; binanın yarılan cephesinden, loş, pis kokulu, hâlâ kanların nemi bulunan avlular gözüküyordu. Jervez, bulvarın alt katma inince, üzerinde, muntazam pencereler açılmış karanlık kanatları yelpaze gibi açılan, büyük kül rengi duvarı ile Laribuvazyer hastanesini de gördü. Duvara açılan bir kapı, bütün mahalleye korku veriyordu, bu, ölümler kapısıydı, hiç bir çatlağı olmayan, sağlam meşe tahtası, bir mezar taşı kadar çatık yüzlü ve sessizdi. O zaman Jervez, kaçmak için daha uzağa gitti, tren köprüsüne kadar indi. Cıvatalı kalın saçtan, yüksek korkuluk duvarları, yolu görmesine engel oluyordu; yalnız, Paris'in aydınlık ufkunda, kömür tozuyla

kapkara, geniş bir dam olan, garın yayvan köşesini fark ediyor, bu geniş aydınlık açıklıkta, lokomotif düdüklərini, döner köprülerin aralıksız sarsıntılarını, dev gibi, gizli bütün bir çabasının gürültüsünü istiyordu. Sonra, bir tren, Paris'ten çıkıp, gitgide artan soluğu ve tekerleklerinin gürültüsü içinde gelip geçti. Jervez, bu trenin, yalnız, sorguç gibi yükselen beyaz dumanını, köprü korkuluğundan taşıp kaybolan anı bir püskürtüyü gördü. Ama, köprü sarsılmıştı. Jervez de, son hızla hareket eden bu trenin sarsıntısı içinde kalmıştı. Uğultusu gitgide sö-nükleşen bu görünmez lokomotifin peşine takılmak ister gibi. geriye döndü. O tarafta, bir sokağın sonunda, kırları, boş gökyüzünü görüyordu, sağlı sollu, sıra gözetilmeden oturtulmuş ayrı ayrı yüksek evlerin yüzleri, sıvasız gözüküyordu; bu duvarlara, boyu ile, dev gibi reklamlar yapılmıştı, hepsi, lokomotiflerin isinden, aynı sarımtırak renkle kirlenmişti. Ah! Böylece gidebilse, ta uzaklara, bu sefalet ve acı evlerinin dışına çıkabilse! Belki de, tekrar yaşamaya başlardı. Sonra, döndü, saça yapıştirilmiş duvar ilânlarını, sersem sersem okudu. Her renkten ilân vardı. Güzel mavi renkli bir küçük ilân vardı ki, kaybolmuş bir dişi köpeği bulup getirene elli frank mükafat vaat ediyordu. Bu köpek, kim bilir ne kadar sevilen bir hayvandı! Jervez, ağır ağır, yoluna devam etti. Dökülen isli karaltının sisi ortasında, havagazı fenerleri yanıyordu; gitgide, gece-ye gömülen ve kararan o uzun caddeler, tekrar, pırıl pırıl meydana çıkıyor, daha uzayıp geceyi biçiyor, ufukta kayboldup giden karaltılara kadar dayanıyordu. Büyük bir soluk dolaşıyor, genişleyen mahalle, hudutsuz ve aysız gökyüzünün altında, ufacık, alevlerden dizilerle, içerilere doğru gömülüyordu. Bulvarların bir başından öte başına kadar, dizi dizi, şarapçı dükkânlarının balozların, meyhanelerin, ilk kadehlerle ve ilk dansla uyanan eğlencenin ortasında, neşeli neşeli aydınlık saçtıkları saatti. On beş gündeliklerinin ödenmesi, kaldırımı, kafayı çeken serserilerin itiş kakışıyla dolduruyordu. Havada, bir cümbüş, yaman bir hovardalık kokusu vardı, ama, daha çakır keyif bir içki, bir sarhoşluk başlangıcıydı; o kadar. Ahçı dükkânlarında, herkes karın doyuruyordu; bütün aydınlık pencerelerden, müşterilerin ağızları dolu, lokmalarını yutmak zahmetine bile katlanmadan gülerək, yemek yedikleri görölüyordu. Şarapçı dükkânlarında, içkiciler, haykırışa bağırışa, ellerini kollarını sallayarak, yerleşmeye başlıyorlardı. Gürültü, kıyamet kopuyor, kaldırımdaki aralıksız ayak sesleri arasında, cırlak sesler, tok sesler yükseliyordu. "Bana bak! Yemeğe geliyor musun?.. Yürüsene mıymıntı! Bir şişe benden... Hah! Poline de geldi! Eee! Adamakıllı eğleneeğiz, hani!,, Kapılar açılıp kapanıyor, dışarıya şarap kokuları ve pistonlu boru sesleri sızıyordu. Büyük bir ayın için donatılmış bir katedrale benzeyen Kolomp babanın Asomuar'ın önünde turna katarı olmuşlardı; hani, sahiden de bir din töreni var gibiydi, babacanlar, içeride, kilise hanen-deri gibi, yanakları şiş, karınları yusuvarlak, şarkı söylüyorlardı. Öyle ya, Sent Tuş'u kutluyorlardı, pek sevimli bir ermiş kadındı bu, cennette, her halde kasadarlık etse gerekti. Ancak, bu işin ne kadar ateşli başladığını gören, karılarını gezmeye çıkarmış küçük irat sahipleri, başlarını sallayarak, o gece, Paris'te, çok kişinin sarhoş olacağını söylüyorlardı. Bu yaygara dolu içki âleminin tepesinde, gece, gayet karanlık, ölü ve donmuş, yalnız, gökyüzünün dört köşesinde, bulvarların aydınlık çizgileriyle deliniyordu. Jervez, Asomuar'm önünde dikilmiş, düşünüyordu. Cebin-de iki meteliği olsa, girip içecekti. Belki de bir kadeh içki, açlığını giderirdi. Ah! Ne kadehler yuvarlamıştı! Ama, yine de, Ona, lezzetli görünüyordu. Uzaktan, o sarhoş edici makineyi seyrediyor, felâketin ondan geldiğini seziyor, parası olduğu gün, rakı içerek ölmek hayali kuruyordu. Ama, saçlarının üzerinden bir ürperti geçti, gece karanlığının basmış olduğunu gördü. Haydi bakalım, uygun saat geliyordu. Genel neşe ortasında, gebermek niyetinde değilse, yürekli olmamın, sevimli gözükmenin zamanıydı. Kaldı ki, başkalarının yiyip içtiklerini görmek, pek de karnını doyurmaya yaramıyordu. Adımlarını

daha yavaşlattı, etrafına bakındı. Ağaçların altında, daha koyu bir karaltı sürünüyordu. Az yolcu geçiyordu; bunlar da, acele işi olan kimselerdi, bulvardan hızla geçip gidiyorlardı. Yakın şoselerdeki neşeli seslerin gelip sürdüğü bu loş ve ıssız, geniş kaldırım üzerinde, ayakta durup bekleyen kadınlar da vardı. Uzun zaman, sıska, küçük çınar ağaçları gibi kaskatı, hareketsiz sabırla bekliyorlardı; sonra, ağır ağır kımıldıyorlar, donmuş yer üzerinde ayakkabılarını sürüyorlar, on adım öteye gidiyorlar, toprağa yapışıp tekrar duruyorlardı. Bir tanesi, kocaman gövdeli böcek bacaklı ve kollu, löpür löpür ve yusuvarlak, siyah ipekliden paçavralar giymiş, başına sarı bir boyun atkısı örtmüştü; bir başkası, uzun boylu, kupkuru, başı açık, hizmetçi prostelalıydı; düzgünlü yaşlı kadınlar, gayet pis gençler vardı, öyle pis, kıyafetsiz şeylerdi ki, paçavracı tenezzül edip almazdı. Jervez, nasıl davranacağını bilmiyor, onlar gibi yaparak öğrenmeye çalışıyordu. Boğazı, bir küçük kız he-yecanıyle kısılıyordu; utanıp utanmadığını anlayamıyor, kötü bir rüya içinde hareket ediyordu. Bir çeyrek saat dimdik durdu. Yanından, erkekler, başlarını çevirmeden geçiyorlardı. O zama'n, o da kımıldadı, elleri cebinde, ıslık çalan bir erkeğin yanma yanaşmak atılğanlığını gösterdi, boğulur gibi bir sesle:

«Mösyö, baksanıza...» diye mırıldandı.

Adam, yan gözle baktı, daha kuvvetli ıslık çalarak, uzaklaştı. Jervez'in cesareti artıyordu. Karnı boş, hâlâ önu sıra koşarak kaçan yemeğinin peşinden saldıracak, bu kovalamacanın şiddeti ortasında kendinden geçti. Saatm ve yürüdüğü yolun farkında olmadan, uzun zaman taban tepti. Etrafında, sessiz ve siyahlı kadınlar, ağaçların altında geziniyorlar, kafese kapatılmış hayvanların biteviye gidiş gelişleri gibi, aynı nokta etrafında dönüyorlardı. Hayalet gibi, belli belirsiz bir yavaşlıkla karaltıdan çıkıyorlar; soluk yüzlerini, apaçık gösteren bir havagazı fenerinin ışığı altından geçiyorlar; etekliklerinin beyaz çizgisi salınarak, kaldırımdaki karanlıkların ürpertili çekişine tekrar kavuşarak, yeniden dalıyorlar, gölgelere gömülüyorlardı. Erkekler, çağırılmca duruyorlar, laf olsun diye konuşuyorlar, gülerek çekilip gidiyorlardı. Daha başkaları, çekingen, silik, bir kadının arkasından, on adım mesafe ile uzakla-şıyorlardı. Kalın sesle mırıldılar, kısık sesle kavgalar, öfkeli pazarlıklar oluyor, birdenbire, derin sessizliklere çevriliyordu. Jervez, uzaklara daldığı kadar sanki, dış bulvarların bir başından öte başına kadar kadınlar dikilmiş gibi, gece karanlığında, bu kadınların yer yer nöbet beklediklerini görüyordu. Hep, bir kadının yirmi adım ötesinde, bir başka kadın görüyordu. Dizi, göz alabildiği'ne uzanıyordu, bütün Paris muhafaza altındaydı. Kendisi, beğenilmiyor, öfkeleniyor, yer değiştiriyor, şimdi, Klinyankur şosesinden, Şapel caddesine gidiyordu.

«Mösyö, baksanıza...»

Ama, erkekler, geçip gidiyorlardı. Jervez, artığı, fena fena kan kokan mezbahalardan uzaklaşıyordu. Kapalı ve hüzünlü Bonkör oteline bir göz atıyordu.

Laribuazyer hastanesinin önünden geçiyor, cepheler boyunca; can çekişenlerin başı ucundaki kandiller gibi, ölgün ve durgun ışıklarla yanan aydınlık pencereleri, şuursuzca sayıyordu. Gümürdeyen ve havayı, düdüklerinin umutsuz çığlığı ile yırtan trenlerin sarsıntısı içinde, tren köprüsünden geçiyordu. Ooof! Gece, bütün bu şeyleri ne kadar hüzünlü hale getiriyordu! Sonra, olduğu yerde dönüyor, gözlerini, hep aynı evlerin, hep birbirine benzeyen, bu cadde başındaki yapı dizisinin görünüşüyle dolduruyordu; on defa, yirmi defa, durmadan, bir sıraya oturup bir dakika dinlenmeden, hep dolaşıyordu. Hayır, onu, hiç kimse istemiyordu. Bu hafifseme, utancını

artırıyor gibiydi. Tekrar hastaneye doğru iniyor, tekrar mezbahalara doğru çıkıyordu. İçinde hayvan boğazlanan kanlı avlularla, ölümün, herkese mahsus çarşafklar içinde insanları kaskatı ettiği boş salonlar arasında, bu, onu'n son gezintisiydi. Hayatı orada geçmişti.

«Mösyö, baksanıza...»

Birdenbire, yerde, kendi gölgesini gördü. Bir havagazı fenerine yaklaştığı zaman, silik gölge toparlanıp keskinleşiyor-du, öyle yuvarlaktı ki kocaman, bodur, gülünç bir gölge oluyordu. Karın, göğüs, kalçalar, yayılıyor, hep beraber akıyor, dalgalanıyordu. Jervez öyle topallıyordu ki gölge, yerde, her adımda bir takla atıyordu; gerçekten bir karagözdü! Sonra, uzaklaşıırken, karagöz büyüyor, dev kadar oluyor, reveranslar yaparak, ağaçlara, evlere çarpa çarpa bulvarı kaplıyordu. Aman ya Rabbi! Ne kadar gülünç ve korkunçtu! Biçimsizleştiğini, hiç bir zaman, bu kadar iyi anlamamıştı. O zaman, bu gölgeye bakmaktan kendini alamadı, havagazı fenerlerini gözlemeye, gölgesinin yalpa vuruşunu gözleriyle izlemeye başladı. Yanı başında yürüyen âlâ bir acuze vardı! Ne acıklı şeydi! Erkekleri, hemen çekse gerekti. Artık, sesini alçaltıyor, gelip geçenlerin arkasından, ancak mırıldanmaya cesaret edebiliyordu:

«Mösyö, baksanıza...»

Bu arada, vakit çok gecikmiş olacaktı. Mahallede, iş kö-tüleşiyordu. Koltuk meyhaneler kapanmıştı, şarapçı dükkân-larındaki gaz ışıkları kızıllaşüyor, içeriden, yayvan sarhoş sesleri geliyordu. Eğlence, kavgaya, dövüşe dönüyordu. Yırtık pırtık, iri yarı bir herif, avazı çıktığı kadar: "Seni yıkacağım, kemiklerine numara koyacağım!,, diye haykırıyordu. Bir orospu, bir balozun kapısı önünde, dostu ile gırtlak gırtlığa gelmiş, ona, murdar ayı, hastalıklı domuz diye çıkışıyor, dostu da, boynuna: "Hay kız kardeşini!,, den başka laf bulamıyordu. Sarhoşluk, dışarıya, bir boşazlaşma ihtiyacı, daha seyrek gelip geçenlerin benzini attıran ve seğirten, vahşî bir şey üfürüyor-du. Bir dövüş oldu, bir sarhoş, sırtüstü serildi, tabanları havaya dikildi, arkadaşı, onu temize havale ettiğini sanarak, iri kunduralarını takırdatta takırdatta kaçtı. Sürü sürü sarhoşlar, avaz

ORHAN KEMAL \$ \i)

MEYHANE

451

avaz, terbiyesizce şarkılar söylüyorlardı, sonra, sarhoşların tıksırıkları ve boşuk bir gürültü çıkararak, yerlere serilmeleriyle kesilen, derin sessizlikler oluyordu. On beş gündeliklerin verildiği günler, cümbüş hep böyle biter, şarap, altı saat sürerek öyle fazla akardı ki, kaldırımlarda gezmeye çıkardı. Aman! Ne veriştirmeydi onlar, kaldırımın ortalık yerine yayılan ne tavus kuyruklarıydı; geç kalmış, nazik insanlar, basmamak için, üstünden aşmak zorunda kalıyorlardı! Doğrusu, mahallenin canına okunmuştu. Sabahleyin, süpürülmeden önce bir yabancı gelip gezse, yaman bir kanaatle gidecekti. Ama, o saatte, iç-kiciler evlerindeydiler, Avrupa'ya aldırış ettikleri yoktu. Bıçaklar ceplerden çıkıyor, eğlenti kan içinde sona eriyordu. Kadınlar hızlı hızlı yürüyorlar, erkekler, kurt gibi gözlerle dolaşıyorlardı, gece, facialarla dolarak, daha kararıyordu.

Jervez, yalnız, durmadan yürümek düşüncesiyle, seke seke, caddenin bir yukarı başına çıkıp, bir alt başına inerek, hep gidiyordu. Uyku halleri geçiriyor, bacağının salıntısına kendini vererek, uyukluyordu; sonra, irkilerek etrafına bakmıyor, kendini bilmeden, ölü gibi, yüz adım yol almış olduğunu görüyordu. Ayakta uyuyacak kadar halsizleşen ayakları, delik lapçınlarının içinde yayılıyordu. Öyle yorgun ve halizdi ki, vücudu kendinin değildi. Zihnini uğraştıran son belli düşünce, kızı olacak kaltağın, aynı dakikada, belki de istiridye yediği düşüncesi oldu. Sonra, kafasının içinde her şey bulandı, gözleri açık kalmakla beraber, düşünmek için, çok fazla çaba harcaması gerekiyordu. Varlığının tükenişi ortasında, hâlâ süren biricik duygu, hiç bir zaman hissetmediği şiddetli bir soğuk, keskin, öldürücü bir soğuktu. Ölüler, muhakkak ki, toprağın altında bu kadar üşümezlerdi. Başını güçlkle yukarı kaldırdı, yüzü buz gibi kamçılandı. Dumanlı götken, kar, en sonra dökülmeye başlamıştı; hafif bir rüzgârla, döne döne inen ince, sert bir kar yağıyordu. Üç gündür, bu kar bekleniyordu. Tam zamanında yağmaya başlamıştı. O zaman, bu ilk sağanak altında, Jervez, daha hızlı yürüdü.

Erkekler koşuyorlar, omuzları şimdiden bembeyaz olmuş, evlerine bir an önce varmaya çalışıyorlardı. Jervez, ağaçların altından doğru ağır ağır gelen bir tanesini görünce, yaklaştı, yine:

«Mösyö, baksanıza...» dedi.

Adam durmuştu. Ama, işitmemiş gibiydi. Elini uzatmış, yavaş sesle mırıldanıyordu:

«Lütfen bir sadaka...»

Bakıştılar. Aman ya Rabbi! Bu hale gelmişlerdi; Bru baba dileniyor; Madam Kupo kaldırımında müşteri arıyordu! Karşılıklı, ağızları bir karış açık, kalakaldılar. Artık, el ele verebilirlerdi. Yaşlı işçi, bütün gece dolaşıp durmuş, kimsenin yanına yaklaşmaya cesaret edememişti; ilk durdurduğu insan, kendi gibi açlıktan ölen biriydi. Aman ya Rabbi! Elli yıl çalış, sonra dilen; Gut Dor sokağının en ileri çamaşırcısı olduğunu gör de, kaldırıma düş, acınacak şey değil miydi, bu! Hâlâ bakışıyorlardı. Sonra, hiç bir şey söylemeden, her biri, yüzlerini kaplayan karın altında, kendi yollarına gittiler. Gerçekten bir fırtınaydı, bu yüksek yerde, alabildiğine açık bu boşluklarda, ince kar döne döne yağıyor, göğün dört köşesinden birden üfürülür gibi oluyordu. On adım ilerisi görünmüyor, uçuşan tozun içinde, her şey bulanıklaşıyordu. Mahalle yok olmuştu, bulvar gibiydi, sanki, kar fırtınası, son sarhoşların tıksırığı üzerine, beyaz örtüsünün sessizliğini sermişti. Jervez, gözlerine karlar dolarak, yolunu kaybetmiş bir halde, güçlkle, hâlâ yürüyordu. Nerede olduğunu anlayabilmek için ağaçlara tutunuyordu. İlerledikçe, fenerler, solgun havadan, sönmüş meşaleler gibi ortaya çıkıyordu. Sonra, bir dört yol ağzından geçtiği sırada birdenbire, bu ışıklar da kayboldu; Jervez, bulanık bir anafora yakalanmış, dönüyor, yolunu bulmasına yardım edecek hiç bir şeyi seçemiyordu. Zemin, belli belirsiz bir beyazlık içinde, ayaklarının altından kaçıyor. Kül rengi duvarlar arasına kapanıyordu. Duraksayarak, durup başını çevirdiği zaman, bu yüzen örtünün gerisinde, caddelerin sonsuzluğunu havagazi fenerlerinin bitmez tükenmez dizilerini, bütün bu uyuyan Paris'in, kara ve ıssız sonsuzluğunu seziyordu.

MEYHANE

453

Dış bulvarlarla, Majenta ve Ornano bulvarlarının birleştikleri noktaya gelmiş, yere yatmayı tasarlıyordu ki, bir ayak sesi işitti. Koştı, fakat kar, gözlerini tıkıyor, ayak sesleri uzaklaşıyor, Jervez, bu seslerin sağa mı yoksa sola mı gittiğini ayırt edemiyordu. Sonunda, bir erkeğin geniş omuzlarını gördü, kara ve hareketli bir gölge, bir sise gömülüyordu.

Artık, bunu yakalamak istiyordu, yakalayacak, bırakmayacaktı! Daha hızlı koştu, yanma geldi, gömleğinden yakaladı:

«Mösyö, Mösyö, baksanıza...»

Adam döndü. Bu, Guje'ydi.

Şimdi de, Göl-Dor'a çatmıştı! Peki ama, Cenabı Hakka ne yapmıştı da, böyle sonuna kadar azap çekiyordu? Demirci ile burun buruna gelmek, sapsarı benzi, yalvaran haliyle, kordon boyu sürtükleri arasında onun tarafından görülmek, artık son darbeydi. Bu iş, bir havagazi fenerinin altında oluyor, Jervez, gerçekten bir karikatür gibi, kar üzerinde sanki soytarılık eden, biçimsiz gölgesini görüyordu. Gören, bir sarhoş kadın sanırdı. Aman ya Rabbi! Karnında bir lokma ekmek, bir yudum şarap olmadığı halde, sarhoş sanılsın ha! Kabahat kendinindi, niçin sarhoş oluyordu? Muhakkak ki, Guje, onun içtiğini ve rezilce bir hovardalığa çıktığını sanıyordu.

Oysa, Guje, bir yandan, kar, güzel sarı sakalına, papatyalar dökerken, bir yandan ona bakıyordu. Jervez, başını eğip gerileyince, onu tuttu.

«Gelin,» dedi.

Kendi önden yürüdü. Jervez peşinden gitti. Duvarlar boyunca, gürültü etmeden süzülerek, sessiz mahalleyi geçtiler. Zavallı Madam Guje, ekim ayında keskin bir romatizmadan ölmüştü. Guje, hâlâ, Növ sokağındaki küçük evde, gamlı ve tek başına oturuyordu. O gün, yaralı

bir arkadaşının başı ucunda beklemiş, gecikmişti. Kapıyı açıp bir lamba yaktıktan sonra, merdiven başında, süklüm püklüm duran Jervez'e döndü. Sanki, annesi hâlâ işitebilirmiş gibi, gayet yavaş sesle:

«Girin,» dedi.

Madam Guje'nin odası olan ilk oda, onun bıraktığı şekilde, dindar bir saygı ile, olduğu gibi bırakılmıştı. Kasnak, pencerinin önünde, hâlâ yaşlı dantelci kadını bekler gibi duran büyük koltuğun yanındaki bir iskemle üzerine konulmuştu. Yatak toplanmıştı, Madam Guje, geceyi oğluyla birlikte geçirmek için, mezarlıktan kalkıp gelebilseydi, orada yatabilirdi. Odada, bir topluluk, namusluluk ve iyilik kokusu vardı.

Demirci, daha yüksek sesle, yeniden:

«Girin,» dedi.

Jervez, saygı değer bir yere sokulan bir orospu tavrıyla, korkak korkak, girdi. Guje, ölmüş annesinin evine, böyle, bir kadın getirdiği için, benzi sapsarı kesilmiş, titriyordu. İşitilmek utancına uğramamak ister gibi, ayak seslerini boğarak, o odadangeçtiler. Sonra, Guje, Jervez'i kendi odasına sokunca, kapıyı örttü. Orada, kendi evindeydi. Bu oda, Jervez'in tanıdığı dar aralıktı, beyaz perdeler örtülü küçük demir karyolasıyla, bir öğrenci odasıydı. Yalnız, duvarlarda, gazetelerden kesilmiş resimler daha çoğalmış, tavana kadar yükseliyordu. Jervez, bu temiz oda içinde, ilerlemeye cesaret edemiyor, lambadan uzak-laşıyordu. O zaman, Guje, hiç bir şey söylemeden, bir taşkınlık içinde, onu yakalamak, kolları arasında ezmek istedi. Ama, Jervez baygınlık geçiriyordu.

«Of Ya Rabbi!.. Of! Ya Rabbi!» diye mırıldandı.

Ateşi, toz maden kömürüyle örtülü soba hâlâ yanıyor, demircinin, eve döneceğini umarak, ısınsın diye bıraktığı, bir gün önceden kalmış bir parça yahni, küllüğün önünde tütüyordu. Fazla hararetle gevşeyen Jervez, yahniyi tavanın içinden yemek için, imkân olsa, dört ayak olacaktı. Elinde değildi, midesi kopuyordu, içini çekerek eğildi. Ama Guje anlamıştı. Yahniyi masanın üstüne koydu, ekmek kesti, bardağa su koydu.

Jervez:

«Teşekkür ederim! Teşekkür ederim! diyordu. Oooh! Ne iyi adamsınız!

Teşekkür ederim!»

Kekeliyor, kelimeleri artık söyleyemiyordu. Çatalı eline aldığı zaman, öyle titriyordu ki, çatal elinden düştü. Boğazını tıkayan açlık, başına, bir yaşlı sallabaşlığı veriyordu. Eliyle yemek zorunda kaldı. Ağzına ilk patatesi tıktığı zaman, hıçkırarak ağlamaya başladı. İri yaşlar, yanaklarından yuvarlanı-

MEYHANE

455

yor, ekmeğin üstüne dökülüyordu. Jervez, yine yiyor, şiddetle soluyarak, çenesi titremeler içinde, göz yaşlarıyla ıslanan ekmeğini, hırsla yutuyordu. Guje, yemek boğazında kalmasın, diye, onu, su içmeye zorladı; bardak, dişleri arasında, hafifçe tı-kırdadı.

Guje, hafif sesle:

«Daha ekmek ister misiniz?» diye sordu.

Jervez ağlıyor, hayır diyor, evet diyor, ne dediğini bilmiyordu. Ah! Ya Rabbi! Açlıktan ölürken yemek yemek ne kadar iyi ve ne kadar hazin şeydi!

Guje, karşısında, ayakta durmuş, onu seyrediyordu. Şimdi, abajurun keskin ışığı altında, onu iyice görüyordu. Ne kadar yaşlanmış, pelteleşmişti! Sıcak, saçlardaki ve elbisesindeki karı eritiyor, üstü başı sırsıklam oluyordu. Zavallı sarsak başı, tamamıyla kırçillaşmıştı, rüzgârın uçurduğu tutam tutam kırçıl saçlarıyla, boynu omuzlarının arasına gömülmüş, insanın, içinden ağlayacağı gelecek kadar çirkin ve şişman, göçmüş oturuyordu. Guje, onun, boynunda güzel bir gerdanlık gibi duran bebek çizgisini göstererek, ütüsünü vurduğu, pembe pembe olduğu devirdeki aşklarını hatırlıyordu. O tarihte, onu görmekten haz duyarak, saatlarca seyretmeye gidiyordu. Sonraları, demirhaneye gelmişti, orada, Guje, demirini döverken, Jervez de onun, inip kalkan balyozunu seyrederken, çok büyük zevkler

tatmışlardı. O zamanlar, Guje, geceleri, onu böyle odasında görmeyi özleyerek, kaç defalar yastığını ısırmıştı! Onu öyle özliyordu ki, kucaklayacak olsa, ezerdi! İşte şimdi, Jervez, kendisinin, ona sahip olabilirdi. Jervez, ekmeğini bitiriyor, tavanın dibindeki göz yaşlarını, durmadan yemeğine dökülen iri, sessiz göz yaşlarını topluyordu.

Jervez kalktı, yemeğini bitirmişti. Bir an, Guje'nin, kendisini isteyip istemediğini bilemediği için, başı eğik, sıkıldı, kaldı. Sonra, onun gözlerinde bir parıltı tutuştuğunu görür gibi olunca, elini entarisine götürdü, ilk düğmeyi çözdü. Fakat Guje diz çökmüştü, ellerini tutuyor, yavaşça:

«Sizi seviyorum, Madam Jervez, diyordu; oh! Sizi, her şeye karşı, hâlâ seviyorum, yemin ederim!»

. * " ' * > ; . | ' . '

456

JV1 fi i

Jervez, onu, böyle ayakları dibinde görünce, telâşla:

«Böyle söylemeyin, Mösyö Guje! diye hakırdı. Hayır, böyle söylemeyin, beni çok üzüyorsunuz!»

Guje, hayatında, iki defa sevemeyeceğini söyleyince, daha fazla ümitsizlikle:

«Hayır, hayır, istemem, çok utanıyorum... Allah aşkına olsun, ayağa kalkın! Yere diz çökmek bana düşer,» dedi.

Guje ayağa kalktı, bütün vücudu ürperiyordu. Titrek bir sesle:

«Sizi öpmeme izin verir misiniz?» dedi.

Jervez, hayretten ve heyecandan şaşkına dönmüş, söyleyecek söz bulamıyordu. Başıyla, evet dedi. Öyle ya, onundu, kendisini, canı nasıl isterse öyle kullanabilirdi. Fakat, Guje, yalnız dudaklarını uzatıyordu.

«Aramızda, bu kadar yeter, Madam Jervez, diye mırıldandı. Bizim bütün dostluğumuz bu kadar, öyle değil mi?»

Jervez'i, alnından, kır saçlarının bir tutamından öptü. Annesi öldü öleli, kimseyi öpmemişti. Hayatta, yalnız, sevgili dostu Jervez kalmıştı. Onu, bu kadar saygı ile öptükten sonra, geri geri gitti, karyolasına, enliliğine serildi, boğazı hıçkırık-, larla yırtıldı. Jervez de, orada daha fazla duramadı; sevişince, bu şatlar içinde yeniden buluşmak çok hazin, çok feci şeydi!

«Sizi seviyorum, Mösyö Guje, diye haykırdı, ben de sizi seviyorum... Yook! imkânı yok, anlıyorum... Allaha ısmarladık, Allaha ısmarladık, çünkü; ikimiz de tıkanır kalırız.»

Madam Guje'nin odasından koşa koşa geçti, kendisini yine kaldırımında buldu. Kendine geldiği zaman, Gut Dor sokağındaki evin kapısını çalmıştı. Boş, kapının ipini çekiyordu. Ev kapkaranlıktı. Jervez, oraya, yasının içine girer gibi girdi. Gecenin o saatmda, cümle kapısının boşluğu, oyuk ve harap, açık bir hayvan ağzına benziyordu. Oysa, bir zamanlar, bu kışla iskeletinde, bir köşecik özlemişti ha! Kulakları tıkalı mıydı ki, duvarların gerisinde horlayan mendebur ümitsizlik musikisini o tarihte işitmemişti? Oraya, ayak attığı günden beri tekerlenmeye başlamıştı. Evet, bu yezit, koca mahalle evlerinde, böyle istif halinde yaşamak, felâket getirse gerekti; orada, se-

-MEYHANE

457

falet kolerasına yakalanmak vardı. O akşam da, herkes ölmüş gibiydi. Jervez, yalnız, Boşların, sağ tarafta horladıklarını işitiyordu; Lantiye ile Virjini, solda, uyumayan, gözleri kapalı, sıcak sıcak yatan kediler gibi, mırıl mırıl ediyorlardı. Avluda, kendisini, sahiden bir mezarlıkta sandı; kar, yerde, solgun bir dört köşe yapıyordu; yüksek cepheler, karanlık bir kül rengi içinde, harabe duvarları gibi, bir tek ışık bile görünmeden yükseliyordu; hiç bir soluk işitilmiyordu, açlıktan ve soğuktan katılıp kalmış bütün bir kasaba halkı, sanki oraya gömülmüştü. Kara bir akıntının üzerinden aşmak zorunda kaldı; bu, boyahaneden akan bir suydu; dumanları tüte tüte, karın beyazlığı ortasında, kendisine-, çamurlu bir yatak

açıyordu. Kendi fikirleri renginde bir suydı. Tatlı mavi, tatlı pembe, güzel sular, artık akıp gitmişti! Sonra, karanlıkta, altı kat merdiveni çıkarken, kendini tutamadı, güldü; hüznün veren, acı bir gülüştü, bu. Eski idealini hatırlıyordu. Rahat çalışmak, her vakit yiyecek ekmek bulmak, uyumak için temizce bir kovuğu olmak, çocuklarını iyi yetiştirmek, dayak yememek, rahat döşeğinde ölmek. Yok, doğrusu, gülünçtü, bunların hepsi nasıl da gerçekleşiyordu! Artık çalışmıyordu, yemek yemiyordu, çöplükte yatıyordu, kızı fin-girti peşinde koşuyordu, kocasından dayak yiyordu; yalnız, kaldırım üzerinde gebermesi kalmıştı, eve girer girmez, kendini pencereden fırlatmaya cesaret edebilse, o da hemen olacaktı. Sanki, Allahtan, otuz bin frank irat ve pohpoh istemişti, değil mi? Ah! Doğrusu, bu hayatta, insan ne kadar alçak gönüllü olursa olsun, nafileydi! Bir lokma ekmekle, zıbaracak bir köşe bile yoktu, işte herkesin kaderi buydu! Yirmi sene ütü sürdükten sonra, köye çekilmek için beslediği güzel ümidini hatırlaması, acı gülüşünü artırıyordu. Eh! İşte, köye gidiyordu. Per-Laşez mezarlığında yeşil bir köşe istiyordu.

Koridora daldığı zaman deli gibiydi. Zavallı kafası dönüyordu. Aslına bakınca, bu büyük ümitsizliğinin sebebi, demirciye ebediyen veda etmiş olmasından ileri geliyordu. Aralarında her şey bitmişti, artık, birbirlerini, bir daha hiç görmeyeceklerdi. Sonra, bunun üzerine, bütün öteki felâketlerinin ha-

iyi Jt i

tıraşı gelip ekleniyor, kafasının içini büsbütün karıştırıyordu. Bijarların kapısının önünden geçerken, başını uzattı, Lali'yi ölmüş gördü. Çocuk, uzanabildiği, ebedî olarak nazlanabileceği için, memnun gibiydi. Eee! Çocukların, büyüklerden fazla talihi vardı! Bazuğ babanın kapısının altından ışık sızdığını görünce, küçük Lali ile birlikte aynı yolculuğa çıkmak için hırs-ırl bir istek duydu, dosdoğru, odaya girdi.

Bazuğ baba olacak o ihtiyar maskara, o gece, görülmedik bir neşe ile eve dönmüştü. Öyle kafayı çekmişti ki, soğuğa karşı, horul horul yerde uyuyordu; bu, güzel bir rüya görmesine her halde engel değildi, çünkü, uykuda, karnını hoplatarak gülüyor gibiydi. Yanık bıraktığı yağ mumu elbiselerini, bir köşede yassılıp kalmış kara şapkasını, yorgan gibi dizleri üzerine çektiği kara paltosunu aydınlatıyordu. Jervez onu görünce, birdenbire, öyle yüksek sesle sızlanmaya başlamıştı ki, Bazuğ baba uyandı.

«Hay Allah müstahakmı versin! Kapıyı kapayın yahu! Buz gibi üfürüyor!.. Ne o? Siz misiniz?.. Ne var? Ne istiyorsunuz?»

O zaman, Jervez, kollarını ileri uzattı, ne söylediğinin farkında olmadan, hararetle yalvarmaya başladı:

«Oh! Beni götürün, artık dayanamayacağım, gitmek istiyorum... Bana gücenmeyin. Bilmiyorum, Allahım! İnsan hazır olmadıkça, hiç bilmiyor... Evet, günün birinde gidi vermek ne iyi şey!.. Götürün beni, götürün beni, size teşekkür ederim diye haykıracağım!»

Benzini solduran bir istekle bütün vücudu titreyerek diz çöküyordu. Hiç bir zaman, bir erkeğin ayaklan dibinde böyle sürünmemişti. Bazuğ babanın içkici suratı, eğri ağzıyla, mezar tozlarından kirlenmiş derisiyle, ona, bir güneş kadar güzel ve parlak gözüküyordu. İhtiyar, uykusu sersemi, kendisine bir azizlik ediyorlar sanıyor:

«Bana bakın, alayın sırası değil,» diye mırıldanıyordu.

Jervez, ateşli, boyuna:

«Beni götürün, deyip duruyordu. Hatırlıyorsunuz ya, bir gece, bölmeye vurmuştum; sonra, bir şey değil demiştim, çün-

İVHSİHAJNIS

459

kü, daha o zaman, çok budalaydım... Ama, bakın! Ellerinizi bana verin, artık korkmuyorum! Beni götürün, uyutun, göreceksiniz bak, kımıldayacak mıyım... Ah! Bundan başka bir şey istemiyorum, ah! Götürürseniz sizi ne kadar seveceğim!»

Kadınlara karşı hoş görünmeyi hiç bir zaman elden bırakmayan Bazuğ, kendisine bu kadar tutkun görünen bir kadını hırpalamamak gerektiğini

düşündü. Bu kadın yaşlanıyordu, ama, giyindiği zaman, yine de fena değildi.

İnançlı bir tavırla:

«Pek doğru söylüyorsunuz, dedi, bugün, yine üç kadın toparladım ki, ellerini ceplerine götürebilseler bana, yüklü bahşiş verirlerdi... Ama, madamcığim, bu iş öyle kolay kolay olmaz...»

Jervez, hâlâ:

«Götürün beni, götürün beni, gitmek istiyorum.» diye haykırıyordu.

«İyi ama, önce, küçük bir ameliye lâzım... Malum ya, Gırrrrk!»

Bazu j baba, dilni yutuyormuş gibi, gırtlaklarını bir zorladı. Sonra, bu şaka kendinin de hoşuna gitti, güldü.

Jervez, ağır ağır ayağa kalktı. Demek ki, Bazu j babanın da kendisine bir faydası yoktu öyl mi?. Sersem sersem, odasına döndü, karnını doyurduğuna esef ederek, kendini, samanın üstüne attı. Ah, ah, sefalet, insanı o kadar çabuk öldürmüyordu.

\ i

13

Kupo, o gece, adamakıllı kafayı çekti. Ertesi gün, Jervez'e, bir trende makinist olan, oğlu Etiyen'den, on frank geldi; çocuk, evde bir şeyler bulunmadığını bildiği için, ona, ara sıra yüz meteliklik sikkeler yolluyordu. Jervez, bir yahni pişirdi, tek başına yedi, çünkü, Kupo keratası, ertesi gün de eve gelmemişti. Pazartesi günün yine kimseler yoktu, salı da. Bütün hafta geçti. Vay canına! Eğer, Kupo'yu, kibar bir Madam alıp kaçırırdıysa, talih diye buna derlerdi, işte. Ama, tam da pazar günü Jervez'e basılı bir kâğıt geldi; kâğıdı alınca, önce korktu, çünkü; polis komiserliğinden gelmiş bir mektuba benziyordu. Sonra ferahladı, gelen kâğıt, sadece, kocası domuzunun Saint - Anne hastanesinde gebermekte olduğunu haber veriyordu.

Kâğıtta, bu iş, daha terbiyeli bir lisanla anlatılıyordu, ama, yine de öyleydi. Evet, Kupo'yu, kibar bir Madam alıp götürmüştü, bu Madamın adı da Sophie - Tourne-de-l'oeil (Gözü dönük Sofi), içkicilerin son sevgilisiydi.

Doğrusu, Jervez yerinden bile kımıldamadı. Kocası, evin yolunu biliyordu, hastaneden, kendi kendine, pekâlâ gelebilirdi; onu orada, kaç defalar iyi etmişlerdi, bir kere daha ayağa kaldırmak azizliğini gösterirlerdi. Kupo'nun Me - Bot'la bera-

i nanı

ber, top gibi yusuvarlak, Belvil'deki şarap dükkânlarında bir haftadan beri sürttüğünü görenler, bunu kendisine daha o sabah haber vermişlerdi! Evet, evet, hatta, paraları Me-Bot veriyormuş; kibar karısının, bilinen hüneri sayesinde kazanıp biriktirdiği paralardan tırtıklamış olsa gerek. Yoo, bu içtikleri para, ne kadar kötü hastalık varsa getirebilen cinsten, helâl paraydı, doğrusu! Kupo, bu yüzden sancılandıysa, oh olsundu! Jervez, yalnız kendilerini düşünen bu iki keratanın kendisini de alıp, iki kadeh içirmeyi akıl etmediklerini düşündükçe, büsbütün küplere biniyordu. Görülmüş şey miydi bu? Bir hafta safa sür, kadınlara bir ikramda bulunma! İnsan, yalnız başına içince, yalnız başına geberirdi, vesselam!

Bununla beraber, pazartesi günü, akşama, bir gün öncesinden kalma kuru fasulye yemeği ile yarım litre de şarabı bulunduğu için, Jervez, bir gezinti yaparsa iştahı açılacağını bahane etti. Konsolun üstünde duran, hastanenin mektubu, canını sıkıyordu. Karlar erimişti, insana canlılık ve neşe veren, sisli ve ılık bir hava vardı. Yol uzun olduğu için, Jervez, öğleyin çıktı, Paris'i baştan başa yürümek gerekiyordu. Topal bacağı ile de, gideceği yere, hep vaktinden sonra giderdi. Üstelik, sokaklar adam almıyordu; ama kalabalık onun hoşuna gidiyordu, rahat rahat, hastaneye vardı. Adını söyleyince, anlatılan şeylere şaşakaldı. Meğer, Kupo'yu, Pon Nöf'de sudan çıkarmışlar; sakallı bir adam, yolunu kesiyor sanmış, kendini, kaldırıncı, köprüünün korkuluğundan fırlatıp atmış. Yaman bir perende, değil mi? Kupo'nun, nasıl olup da Pon Nöf'de bulunduğuna gelince, bunu, kendisi de bilmiyordu.

Bir gardiyan, Jervez'in önüne düştü, yol gösterdi. Bir merdivenden çıktıkları sırada, Jervez, birtakım yaygaralar işitti, iliklerine

kadar dondu. Gardiyan:

«Nasıl? dedi, kıyametleri koparıyor!» Jervez:

«Kim bu?» diye sordu.

«Kim olacak, sizin efendi! Önceki günden beri böyle avaz avaz haykırıyor. Bir de zıplıyor ki, göreceksiniz, bakın.»

Ah! Ya Rabbi! Ne görünüştü o! Jervez oturakaldı. Hücre, yukarıdan aşağı şiltelerle kaplanmıştı; yerde, üst üste iki paspas vardı; bir köşede de, bir döşekle bir yastık duruyordu, o kadar. Kupo, bu döşekte, zıp zıp sıçırıyor, avaz avaz haykırıyordu. Bolca gömleği, havada çırpman kollarıyla, tam anla-mıyle bir Courtille maskarasıydı; ama, hiç de gülünç bir maskara değildi, yoo! Hayır, öyle bir maskara ki, korkunç kıvranımları, tüyleri diken diken ediyordu. Bir ölüm hükümlüsü kılığına girmişti. Vay canına! Tek başına dans eden bir kavalye ki! Pencerelelere çarpıyor, geri geri gidiyor, kollarıyla tempo tutuyor, kıracaktı, herkesin suratına fırlatacağı gibi, ellerini silkiyordu. Balozlarda, bu hareketlerin benzerini yapan taklitçiler vardır; yalnız, iyi taklit edemezler, içkicilerin yaptığı bu «Rigodan» dansının ne kadar güzel olduğunu görmek için, onun gerçekten oynanışını görmek gerektir. Şarkının da özelliği vardır, sürekli bir karnaval yaygarası, saatlarca, sesi kısılmış bir boru gibi, hep aynı tempodan haykıran, alabildiğine açık bir ağız, Kupo, ayağına basılmış bir hayvan gibi bağıırıyordu. Ondan sonra, çal bakalım orkestra, damlalarınızı yürütün!

Jervez, korkmuş, boyuna:

«Aman ya Rabbi! Nesi var, kuzum?. Nesi var, kuzum?» deyip duruyordu. Beyaz gömlekli, sarışın ve pembe, tıknaz bir genç stajyer hekim, sessizce oturmuş, not alıyordu. Olay, meraklıydı, stajyer, hastanın yanından ayrılmıyordu.

Çamaşırcı kadına:

«Eğer isterseniz, bir dakika oturun, dedi; ama, rahat durun... Bir deneyin, konuşun, sizi tanımayacaktır.»

Gerçekten, Kupo, karısının farkına bile varmamıştı. Öyle kıvranıyordu ki, Jervez, içeri girdiği zaman, onu iyice görememişti. Yakından bakınca, eli ayağı kesildi. Aman ya Rabbi, suratı nasıl da değişmişti, gözleri kan çanağı gibiydi, dudakları kabuk kabuktu. Başka bir yerde görse onu, hiç şüphe yok tanıyamazdı. Bir kere, neden olduğunu söylemeden, suratını fazla buruşturuyordu, çenesi birdenbire çarpılıveriyor, burnu kırışıyor, yanakları çekiliyor, tam bir hayvan suratı biçimini alı-meyhane

463

yordu. Vücudu öyle sıcaktı ki, etrafındaki havada buğular tütüyordu. Derisi cilalanmış gibiydi, kaim bir terle şakır şakır ıslanmıştı. Bir azgın karnaval maskarası dansı ettiği halde, rahat olmadığı, başının ağır geldiği, vücudunda sızılar dolaştığı anlaşılıyordu.

Jervez, parmaklarıyla, iskemlenin arkallığında, bir şarkı tıkırdatan doktora yaklaşmıştı.

«Baksanıza Mösyö, dedi, bu sefer iş fena mı?»

Doktor, bir şey söylemeden başını salladı.

«Baksanıza, yavaş yavaş bir şeyler söylüyor değil mi?... İşitiyorsunuz değil mi? Ne söylüyor?»

Genç adam:

«Gözüne bir şeyler gözüktüyor, diye mırıldandı. Susun, bırakın da dinleyelim.»

Kupo, kesik kesik konuşuyordu. Bununla beraber, gözlerinde, alaycı bir pırıltı vardı. Yere, sağa, sola bakıyor, Vincen-ne ormanında gezmeye çıkmış gibi dönüyor, kendi kendine konuşuyordu:

«A! Bu güzel, işte, tastamam... Köşkler de var, tam panayır. Çalgı da yamanca, ha! Ne gürültü! İçeride çanak çömlek kırıyorlar... Çok şık!.. İşte aydınlatıyor; havada kırmızı balonlar var, sıçırıyor, yürüyor!.. Vay, vay, vay! Ağaçlarda ne çok fener var!.. Çok hoş! Her taraftan sular akıyor, çeşmeler, çağlayanlar, su şırıltıları, amaan! Kilisedeki koro çocuklarının sesine benziyor... Enfes! Çağlayanlar!»
Sonra, suyun nefis şırıltısını daha iyi işitmek ister gibi

doğruluyordu; havayı kuvvetle kokluyor, çeşmelerden sıçrayan serin su serpintilerini içtiğini sanıyordu. Ama, yavaş yavaş, yüzüne bir acı ifadesi geldi. O zaman, eğildi; koğuşun duvarları boyunca daha hızla, boşuk boşuk tehditler savurarak, süzüldü.

«Bunlar da yine dolap!.. Zaten kuşkulanıyordum... Susun, serseri alayı! Evet, bana aldırış ettiğiniz yok. Bana oyun etmek için, sürtüklerinizle birlikte orada içip içip haykırıyor-sunuz... Sizi, köşkünüzle beraber yere devireceğim!.. Hay Allah belâsını versin! Siz buradan defolup gidecek misiniz?»

Yumruklarını sıkıştı; sonra, boşuk bir çığlık kopardı, koşarken, yüzüstü yere serildi. Dişleri, korkudan çarparak, kekeliyordu: «Kendimi öldüreyim diye, bu. Hayır, kendimi fırlatmayacağım!.. Bütün bu suların manası, ben yüreksizim demek. Hayır, kendimi atmayacağım!»

O yaklaştıkça kaçan çağlayanlar, geriledikçe üstüne doğru geliyordu. Birdenbire, aptal aptal etrafına bakındı, güç işitilir bir sesle:

«Olur şey değil, diye kekeleydi, bana karşı fizikçiler tutmuşlar.» Jervez, doktora:

«Ben gidiyorum, Mösyö, Allaha ısmarladık, dedi. içim pek fena oldu, yine gelirim.»

Yüzü bembeyaz olmuştu. Kupo, pencereden döşeğe, döşekten pencereye atılarak, ter içinde, debelenerek, hep aynı tempo ile, yalnız kavalıeliğine devanı ediyordu. Jervez, savuştu. Ama, merdivenden paldır küldür indiği halde, kocasının o acıklı dansını, ta aşağı kata ininceye kadar işitti. Oh, ya Rabbi şükür! Dışarıda hava ne kadar güzeldi, dünya vardı!

O akşam, Gut Dor sokağındaki bütün ev halkı Kupo babanın tuhaf hastalığını konuşuyordu. Paytak'a, artık bayağının aşağısı muamelesi yapan Boşlar, yalnız bilgi edinmek merakıyla, kapıcı kulübelerinde, ona bir kasi ikram ettiler. Madam Lo-riyö geldi, Madam Puason da geldi. Bitmez tükenmez yorumlara koyuldular. Boş, bir doğramacı tanıyordu, Saint - Martin sokağında çırpıplak soyunmuş, polka oynaya oynaya ölmüştü, o marangoz, apsent içerdi. Kadınlar, katıla katıla güldüler; çünkü, bu hikâye, acı olmakla beraber, gülünçtü de. Sonra, işi iyice anlayamadıkları için, Jervez herkesi itti, bağırarak, meydana boş bırakmalarını söyledi ve kulübenin ortasında, hay-kırarak, sıçrayarak, yüzünü korkunç surette buruştura buruştura, kollarını sallayarak Kupo taklidi yaptı, ötekiler de seyrettiler. Evet, namusu üzerine yemin ediyordu, işte bunun tıp-kısıydı! O zaman, ötekiler, şaşılar, olamazdı bu! Bir insan, bu halde üç saat dayanamazdı. Jervez bütün kutsal tanıdıkla-

M E Y HAN E

465

rına yemin ediyordu; Kupo, bir gün önceden, otuz altı, saatten beri böyle dayanıyordu, işte. Hoş, kendisine inanmazlarsa, gidip görebilirlerdi. Ama, Madam Loriyö, eksik olsun dedi, Sa-inte - Anne'ı gitmiş, gönmüştü, hatta;, Loriyö gitmek isterse, adını artırmayacaktı. Dükkânı gittikçe beter hale gelen, yüzünden düşen bin parça olan Virjini de, sadece, hayatın, her zaman hoş bir şey olmadığını söyleyerek, mırıldanmakla yetindi. Kasilerini içip bitirdiler, Jervez, orada bulunanlara Allah rahatlık versin deyip ayrıldı. Konuşmadığı zamanlar, hemen, gözleri testekerlek açılıyor, yüzü, Chaillot tımarhanesindeki alıkların yüz ifadesini alıyordu. Her halde, zıp zıp sıçrayan kocasını görüyordu. Ertesi gün, yataktan kalkınca, bir daha tımarhaneye gitmemeye karar verdi. Gitmenin ne faydası vardı? Kendisi de tozutmak niyetinde değildi. Bununla beraber, on dakikada bir, düşünceye dالیyordu, derler ya, zıvanadan çıkmıştı. Ama, Kupo hâlâ hora tepiyorsa, görmek, meraklı bir şey olacaktı. Saat on ikiyi çalınca, daha fazla dayanamadı, kendisini bekleyen manzarayı görmek isteği ve korkusu, zihnini öyle dolduruyordu ki, yolun uzunluğunun farkına varmadı.

Haber sormasına lüzum kalmadı. Daha merdivenin alt başında iken, Kupo'nun şarkısını duydu, hep aynı hava, hep aynı danstı. Sanki bir dakika önce inmiş, yine yukarı çıkıyordu. Bir gün önceki gardiyan, koridorda ıhlamur kâseleri götürüyordu, onunla karşılaşınca hoş

görünmek için göz kırptı.

Jervez:

«E, hâlâ mı öyle?» diye sordu.

«Evet, hâlâ öyle.»

Jervez içeri girdi, fakat kapının dibinde durdu, çünkü Kupo'nun yanında başkaları vardı. Pembe tenli, sarışın doktor, göğsü nişanlı, dazlak, sansar yüzlü bir yaşlı zata sandalyesini vermiş, kendi ayakta duruyordu. Bu zat, her halde başhekim olacaktı, çünkü, keskin burğu gibi delici gözleri vardı. Bütün ansızın olan ölüm tüccarları, insana bu gözlerle bakarlar.

Hoş, Jervez, bu mösyöyü görmeye gelmiş değildi, onun dazlak başının üstünden, ayaklarının ucuna basarak yükseli-

yor, gözleriyle, yiyecek gibi Kupo'ya bakıyordu. Azgın herif, bir gün öncekinden daha yüksek sesle bağıırıyor, daha şiddetle dans ediyordu. Jervez, vaktiyle, paskalya yortusundaki balolarda, güçlü kuvvetli çamaşırhane hademelerinin bütün gece hora teptiklerini görmüştü; ama, bir insanın bu kadar uzun zaman tepinmekten zevk alabileceğini, hiç, ama hiç aklına getirmemişti; zevk almak diyordu ama, söz gelişi Öyle söylüyordu, çünkü, barut fıçısı yutmuş gibi, istemeyerek, kurbağa biçimi zıp zıp sıçramanın zevki olamazdı. Kupo, ter içinde, daha fazla koşuyordu, vesselam! Ağzı, bağırmaktan daha büyümüş gibiydi. Yoo! Gebe kadınlar, dışarıda kalmakla iyi ediyorlardı. Kupo, döşekle pencere arasında o kadar çok gidip gelmişti ki, yerde, kısa bir yol olmuştu; lapçınları, paspası kemir-mişti.

Yok, doğrusu, hiç de hoş bir manzara değildi. Jervez, tir tir titriyor, tekrar geldiğine pişman oluyordu. Bir de, dün akşam, Boşların orada, onun durumu büyüterek anlattığını söylemişlerdi! Ne gezer! Yaptığı taklit, bunun yarısı bile değildi! Şimdi, Kupo'nun nasıl davrandığını daha iyi görüyordu, gözlerinin, alabildiğine açılıp boşluğa bakışını asla unutmuyacaktı. Ama, asistanla doktor arasında konuşulan bazı cümleler kulağına çarpıyordu. Asistan, Jervez'in anlamadığı kelimelerle, gece için uzun uzun bilgiler veriyordu. Kocası, bütün gece konuşmuş, fırıl fırıl dönmüştü; işin aslı buydu. Sonra, pek de terbiyeli bir adam olmayan yaşlı dazlak zat, sonunda, Jervez'in orada bulunduğunun farkına varmış göründü. Asistan, onun, hastanın karısı olduğunu söyleyince, doktor, polis komiseri gibi sert bir tavırla ona sorular sormaya koyuldu:

«Bu adamın babası içki içer miymiş?

«Evet, efendim, bir parça, herkes gibi... Fazlaca kaçırıldığı bir gün, damdan düşüp ölmüş.»

«Annesi içer miymiş?»

«Eh, herkes gibi efendim, arada sırada bir iki kadeh... Yoo! Aile, çok iyi ailedir!.. Bir kardeşi varmış, çok gençken, çirpınmalar içinde ölmüş!..»

MEYHANE

467

Doktor, delici gözleriyle ona bakıyordu. Sert sesiyle yine sordu:

«Siz de içiyor musunuz?»

Jervez kekeleydi, içmediğini söyledi, yemin etmek için elini göğsüne koydu.

«İçiyorsunuz! Dikkat edin, içki, adamı ne yapar, görüyorsunuz... Günün birinde böyle olursunuz.»

O zaman, Jervez, duvara yapışıp kaldı. Doktor, arkasını dönmüştü. Redingotunun eteği toza bulandığıma aldırış etmeden çömeldi: Kupo'nun titremesini uzun uzun kontrol etti, titremenin gelmesini bekliyor, onu gözleriyle izliyordu. O gün, Kupo'nun bacakları da zıplıyordu, titreme, ellerden ayaklara inmişti. Hatta vücudu odun gibi kaskatı, ipleri çekilerek, kollarını bacaklarını oynatan bir soytarıydı. Hastalık, yavaş yavaş bütün vücuda yayılıyordu. Sanki, cildinin altında çalgı çalmıyordu; her üç dört saniyede bir, başlıyor, bir an sürüyordu; sonra, duruyor, tekrar başlıyordu; tıpkı, sahibini kaybetmiş köpeklerin, kışın, soğukta, bir kapı dibinde titreyişlerini andırıyordu. Kupo'nun karniyle omuzları, kaynamak üzere olan bir su gibi fıkırdamaya başlamıştı. Dokundukça gıdıklanan bir kız gibi,

kıvrana kıvrana ölmek de, tuhaf bir yıkılıştı, hani!
Kupo, boşuk bir sesle sızlanıyordu. Bir gün öncekinden daha fazla acı çekiyor gibiydi. Kesik kesik iniltileri, türlü türlü can acıları çektiğini anlatıyordu. Vücuduna binlerce iğne batıyordu. Sırtının her tarafında, ağır basan bir şey vardı; bacaklarında, soğuk ve ıslak bir hayvan sürünüyor, dişlerini etlerine geçiriyordu. Sonra, daha başka hayvanlar, omuzlarında dolaşüyor, sırtını, pençeleriyle yırtıyordu. «Susadım, oof! Susadım!» diye homurdandı.

Asistan, rafta duran bir limonata kâsesini aldı, ona uzattı. Kupo, kâseyi iki eliyle yakaladı, limonatanın yarısını üstüne dökerek hırsıyla bir yudum içti; fakat, aldığı yudumu, öfkeli bir iğrenme ile hemen tükürdü:

«Hay Allah belâsını versin! Rakı, bu!» diye haykırdı.

O zaman, doktorun bir işareti üzerine, asistan, sürahiye

1

elinden bırakmadan, ona su içirmek istedi. Kupo, bu sefer, ağzına aldığı suyu yuttu, ateş yutmuş gibi avazı çıktığı kadar haykırdı.

«Rakı bu, Allah kahretsin! Rakı, bu!»

Önceki günden beri, ne içerse hepsi rakı geliyordu. Susuzluğunu artırıyor, her içtiği, içini yaktığı için, artık bir şey içe-miyordu.

Bir çorba getirmişlerdi, ama, mutlaka kendisini zehirlemek istiyorlardı, bu çorba vitriol kokuyordu. Ekmek ekşi ve bozuktur.

Etrafında zehirden başka bir şey yoktu, hücre leş gibi kükürt kokuyordu. Hatta, kendisini pis kokulara boğmak için, burnunun dibinde, kibrit çaktıklarını söylüyordu.

Doktor tekrar ayağa kalkmış, şimdi, gün ortası hayaletler görmeye başlayan Kupo'yu dinliyordu. Duvarlarda, gemi yelkenleri kadar büyük örümcek ağları görmeye başlamasın mı? Sonra, bu örümcek ağları balık ağı oluyor, ilmekleri daralıyor, uzuyor, tuhaf bir oyuncak haline geliyordu! İlmiklerde, kara yuvarlaklar, sahici hokkabaz yuvarlakları dolaşıyor, önce zıp zıp kadar ufakken, sonra gülle kadar irileşiyor; şişiyor, hafifliyordu, iş, yalnız kendisini rahatsız etmekte.

Birdenbire:

«Aman! Fareler, şimdi de fareler geldi!» diye haykırdı.

Yuvarlaklar fare olmuştu. Bu pis hayvanlar, büyüyorlar, ağın içinden geçiyorlar, döşeğe atlıyorlar, orada eriyip kaybo-luyorlardı. Bir de maymun vardı, duvardan çıkıyor, yine duvara giriyor, her seferinde, öyle yaklaşıyordu ki, Kupo, maymun burnunu ısırarak korkusuyla geri gidiyordu. Birdenbire, hayaletler yine değişti: Duvarlar galiba takla atıyordu, çünkü Kupo, dehşetten ve öfkeden boğularak, durmadan: «Ay, ay! diyordu. Kurtarın beni, gidiyorum!.. Ay! Oda yıkılıyor! Ay! Yere devriliyorum!.. Evet, evet, çanları çalm bakalım, karga sürüleri! Askerleri çağırma! diye, laterna çalın bakalım!.. Bir de, duvarın arkasına bir makine koymuşlar, alçak herifler!..

İşitiyorum, makine homurduyor, bizi havaya uçuracaklar... Yangın var! Be yahu, yangın var. Yangın var diye bağırlıyorlar! İşte tutuştu.

Aman! Ne aydınlık, ne aydınlık! Bütün gökyüzü yanıyor, kırmızı ateşler, yeşil ateşler, sarı ateşler... İmdat! İmdat! Yangın var!»

MEYHANE

469

Feryatları bir hırıltı içinde boğuluyordu. Artık, birbirini tutmaz kelimeler geveliyor, ağzından bir köpük dökülüyor, çenesi salyasıyla ıslanıyordu. Doktor, parmağıyla burnunu kaşıyordu, her halde bu hareket, önemli durumlar karşısında kaldığı zaman huy edindiği bir sinir hareketiydi. Asistana döndü; yavaş sesle sordu:

«Harareti, hep kırk derece, değil mi?

«Evet, efendim.»

Doktor, yüzünü buruşturdu. Gözleri Kupo'ya dikilmiş, iki dakika orada durdu. Sonra, omuzlarını silkti, ilâve etti:

«Aynı şeye devam edersiniz, et suyu, süt, limonad sitrik, kaynamış kına kına özü... Yalnız bırakmayın, gerekirse beni çağırın.»

Çıktı, Jervez de, artık ümit yok mu diye sormak için, peşinden çıktı.

Ama, doktor, koridorda öyle dik yürüyordu ki, yanma yaklaştıma cesaret edemedi. Orada, bir an dikilip durdu, yine oraya girerek

kocasını bir kere daha görüp görmemekte duraksadı. Gördüğü sahne, zaten, ona adamakıllı yaman geliyordu. Kupo'nun, hâlâ, limonata rakı kokuyor diye bağırdığını işitince, doğrusu, bu sahnenin seyrini yeter buldu, sıvıştı. Sokakta, atların koşusu ve arabaların gürültüsü, ona, sanki, bütün Sainte-Anne hastanesi peşine düşmüş gibi geldi. Hele, kendisine gözdağı veren o doktor! Gerçekten, şimdiden, kendini hasta sanıyordu.

Gut Dor sokağında Boşlarla ötekileri, tabii, onu bekliyorlardı. Kapıda gözükür gözükmez, kapıcı kulübesine çağırdılar. Ey! Kupo baba hâlâ dayanıyor muydu? Elbette ya, hâlâ dayanıyordu. Boş, hayret ve hayal kırıklığı içinde gibiydi. Kupo babanın akşama kadar yaşamayacağına, bir litre şarabına bahse girmişti. Nasıl! Hâlâ dayanıyordu ha! Oradakilerin hepsi şaşıyor, dizlerini dövüyorlardı. Ne dayanıklı yaman adamdı, bu! Madam Loriyö, saatları hesapladı, otuz altı saat, yirmi dört saat daha, altmış saat. Vay kâfir vay, altmış saattir, hâlâ, kolu bacağı da, çenesi de işliyordu ha! Bu kadar kuvvetli vücut görülmüş şey değildi. Ama, bir litre şarap şinden dolayı acı acı gülen Boş, Jervez'i şüpheli bir tavırla sorguya çekiyor, onun,

arkası sıra cavlağı çekmediğine iyice emin olup olmadığını soruyordu. Yoo! Hayır, Kupo çok hızlı sıçırıyordu, öyle bir niyeti yoktu. O zaman, Boş, daha fazla üzerine düştü, bir kere daha, Kupo'nun taklidini yapmasını rica etti. Evet, evet, bir parça daha! Genel istek üzerine! Hazır bulunanlar, lütfetmiş olacağını söylüyorlardı. Çünkü, bir gün önce, o taklidi görmemiş olan iki komşu kadın, sahneyi seyretmek için, bunun için aşağı inmiş, orada oturuyorlardı. Kapıcı, herkes bir kenara çekilsin diye haykırıyordu, bir merak ürpertisiyle dirsek dirseğe dür-tüşerek, kapıcı kulübesinin ortasında, yer açıyorlardı. Fakat, Jervez, başını eğmiş, duruyordu. Doğrusu, hastalanmaktan korkuyordu. Bununla beraber, nazlanmak istemediğini ispat etmek için, iki üç defa, hafifçe sıçramaya başladı; ama bir tuhaf oldu, geriye yaslandı; Allah bilir yapamıyordu. Can sıkıntısını gösteren bir mırıldanma oldu. Yazık ediyordu, çünkü, bu taklidi mükemmel yapıyordu. Ama, neyse, mademki yapamayacaktı! O sırada, Virjini dükkânına döndüğü için, Kupo babayı unuttular, şimdi, bir havraya dönen Puasonlarm evinden, hararetle konuşmaya başladılar. Bir gün önce, icra memurları gelmişti; belediye çavuşu, memuriyetinden olacaktı; Lantiye'-ye gelince, şimdi, bitişik lokantadaki kızın etrafında dönmeye başlamıştı; tam bir kadındı, işkembeci dükkânı açacağını söylüyordu. Alay ediyorlar, Virjini'nin dükkânının yerinde bir işkembeci dükkânı açılacağını kuruyorlardı. Abur cuburdan sonra, şimdi de, tok tutacak yemek geliyordu. O Puason olacak pezevenk, bütün bu işlerde, ne maskara oluyordu; nasıl olur da, zanaatı açık gözlülük olan bir adam, kendi evinde bu kadar budala olurdu? Ama, artık uğraşmadıkları Jervez'in, kapıcı kulübesinin ta dip tarafında, yatağın başına oturmuş, ellerini ayaklarını titreterek Kupo'nun taklidini yaptığını görünce, birdenbire sustular. Aferin! İşte, istedikleri buydu, başka istekleri yoktu. Jervez, rüyadan uyanır gibi, aptal aptal bakakaldı. Sonra, savuştu, gitti. Herkese Allah rahatlık versin, kendisi yukarı çıkıyordu, uyumaya çalışacaktı. Ertesi gün, Boşlar, onun, iki gün öncesi gibi, öğleyin çıkıp gittiğini gördüler. Kendisine, iyi eğlenceler diliyorlardı. O gün,

MEYHANE

471

Sainte - Anne koridoru, Kupo'nun feryatlarıyla ve tekmeleriy-le sarsılıyordu. Jervez, daha, trabzana tutunarak demir merdivenden çıkarken, onun avaz avaz haykırdığını işitti.

«Bu ne çok tahta kurusu!.. Şu tarafa biraz gelin de kemiklerinizi kırayım!.. Aman! Beni kıkırdatmak istiyorlar bu tahtakuruları!.. Ben sizin hepinizden kurnazım! Defolun be, Al-lahın belâları!»

Jervez, kapının önünde, bir an soluk aldı. Kupo, koca bir ordu ile mi dövüşüyordu ki? içeri girdiği zaman, iş azıtmış, daha latifleşmişti. Kupo, zirdeli; Charental'dan kaçmış bir zirdeliydi. Hücrenin ortasında çırpınıp duruyor, ellerini, kendine, duvarlara, yere, her

tarafa vuruyor, takla atıyor, boşluğu dövüyordu; sonra, penceryi açmak istiyor, saklanıyor, kendini savunuyor, sesleniyor, cevap veriyor, peşine bir alay insan düşmüş, kâbus içinde kalmış bir adam gibi öfkeli, bütün bu şamatayı tek başına yapıyordu. Sonra, Jervez, onun, bir dam üstünde, çinko levhalar yerleştirmekle uğraştığı hayaline kapıldığını anladı.

Ağzıyla körük taklidi yapıyor, ocakta havyalarını karıştırıyor, diz çöküyor, baş parmağını paspasın kenarında yürüterek, sözde lehim yapıyordu. Evet, ölmek üzereyken zanaatı aklına gelmişti; böyle avazı çıktığı kadar haykırması, dama yapışması hergelelerin, işini temiz temiz yapmasına engel olma-larındandı. Bütün çevredeki damlarda, onu maytaba alan itler doluydu. Üstelik, bu muzip herifler, bacaklarına, sürü sürü fare saldırtıyorlardı. Ah! Murdar hayvanlar, onları hâlâ görüyordu. Ayaklarını yere var kuvvetiyle sürterek, onları ne kadar ezerse ezsin, yeniden, alay alay, daha başka fareler geliyordu; dam, farelerden kapkaraydı. Örümcekler de vardı! Bacaklarına sokulan koca koca örümcekleri öldürmek için, pantolonunu şiddetle geriyordu. Hay Allah kahretsın! O günkü işini kabil değil bitiremeyecekti, onu mahvetmek istiyorlardı, patronu, kendisini, Mazas'a yollayacaktı. Sonra, acele ile çalışırken, karnında bir buhar makinesi var kuruntusuna kapıldı; ağzı bir karış açık, duman püskürüyordu, püskürdüğü bu koyu duman, koşuğu dolduruyor, pencereden çıkıp gidiyordu;

Kupo, eğilmiş, hep soluyor, dumanın, dışarıda döne döne gökyüzüne çıkışını, güneşi örtüşünü seyrediyordu.

«Hah! diye haykırdı, Klinyankur şosesi kafilesi, ayı kılığına girmiş, süsleri de var!..»

Bir damın tepesinden, sokaktan geçen bir alayı seyreder gibi, pencerenin önüne çömelmiş, duruyordu.

«İşte aslanlarla parslar, yüzlerini buruşturuyorlar, dörtnala gidiyorlar... Köpek gibi, kedi gibi giyinmiş kızlar var... Uzun Klemans'ın saçlarına tüyler takmışlar... Vay canına! Takla atıyor, her tarafı meydana çıkıyor!.. Bana bak, civanım, cız-lamı çekelim, ha?.. Hey, hergeleler, almayın onu!.. Çekmeyin be yahu! Çekmesenize!» Sesi kısık, korku içinde yükseliyor, şiddetle eğiliyor, kızıl saçlı kadınlara kırmızı pantolonluların aşağıda beklediklerini tüfekleriyle kendine nişan aldıklarını söylüyordu.

Duvarı, bir tabanca namlusunun kendisine çevrili durduğunu görüyordu. Kızı yine elinden almaya gelmişlerdi.

«Çekmeyin, be yahu! Çekmeyin be...»

Sonra, binalar yıkılıyor, Kupo, yıkılan bir mahallenin ça-tırdayışını taklit ediyordu; sonra, her şey kayboluyor, her şey siliniyordu. Ama, Kupo'nun, nefes alacak vakti yoktu, daha başka tablolar, görülmedik bir canlılık içinde, gözlerinin önünden geçiyordu. Azgın bir konuşma ihtiyacı, ağzını kelimelerle dolduruyordu, Kupo, bunları, birbirini tutmaz bir şekilde, boğazına takıla takıla fırlatıyordu. Sesini durmadan yükseltiyordu.

«Ay, sen misin, bonjur!.. Şakayı bırak! Bana, saçlarını yedirme!» Elini, yüzünde dolaştırıyor, saçları itmek için üflüyordu. Asistan sordu:

«Ne görüyorsunuz?»

«Karımı, yahu!»

Jervez'e arkasını dönmüş, duvara bakıyordu.

Jervez, adamakıllı korktu, acaba kendimi göreceğim miyim diye, o da duvara baktı. Kupo, hâlâ konuşuyordu.

M. JS X

«Bana bak, beni öyle sarma... Bağlanmak istemiyorum... Vay canına! Ne güzel olmuşsun, tuvaletin ne kadar şık. Bunu nerede kazandın, inek? Gözcülük etmekten geliyorsun, orospu!. Hele dur, senin icabına bakayım!.. Ne? Zamparanı eteklerinin arkasında gizliyorsun, değil mi? Bu da kim, yine? Reverans yap da göreyim... Vay anasını! Yine oymuş!» Korkunç bir sıçrayışla, kafasını duvara çarptı, ama, duvara gerilmiş şilte, çarpmanın hızını azalttı. Yalnız, vücudunun, paspasın üstüne düştüğü işitildi, çarpış, onu oraya fırlatmıştı.

Asistan yeniden sordu:

«Kimi görüyorsunuz?»

Kupo:

«Şapkacıyı! Şapkacıyı!» diye haykırıyordu.

Asistan, şapkacının kim olduğunu sorunca, Jervez kekeleydi; bir cevap bulup veremedi, çünkü, bu sahne, onun içinde, hayatının bütün üzüntülerini yeniden canlandırmıştı. Kupo, yumruklarını uzatıyordu. «Çık bakalım, oğlum! Artık seni temizlemek lâzım! Ya! Herkesin önünde bana meydan okumak için, o karıyı koluna takmış, uluorta geliyorsun, öyle mi? Eh! Ben de senin icabına bakayım da gör, evet, öyle, ben ya! Hem de eldiven giymeden!.. Sırıتما öyle pişmiş kelle gibi... Al sana. Al bir daha, bir daha, bir daha!»

Yumruklarını boşluğa savuruyordu. O zaman, korkunç bir öfkeye kapıldı. Geri geri giderken, duvara çarpınca, geriden saldıranlar var sandı. Geri döndü, duvara vurmaya başladı. Zıplıyor, bir köşeden öbür köşeye atlıyor, karniyle, butlariyle, omuzuyla vuruyor, yuvarlanıyor, tekrar kalkıyordu, kemikleri yumuşuyordu, etleri, ıslak üstüğü sesi çıkarıyordu. Bu tuhaf hareketlere, bir de, korkunç tehditler, boşuk boşuk, vahşi sesler katıyordu. Ama, savaş aleyhine dönmüş olsa gerek ki, nefesi daralıyor, gözleri yuvalarından fırlıyordu; gitgide, bir çocuk gibi korkak görünmeye başlamıştı.

«Katil var! Katil var!.. İkiniz de defolun. Ah, reziller, alay ediyorlar. İşte, nalları dikti, kaltak!.. Gebersin, öyle lâzım... Ah! Haydut, kadını boğazlıyor! Bıçağıyla bir kolunu kesiyor, öteki kolu yerde, karnı ikiye yarılmış, etrafı kan içinde... Aman, ya Rabbi! Aman, ya Rabbi! Aman ya Rabbi!»

Kan ter içinde, saçları dimdik, korkunç bir halde, feci sahneyi uzaklaştırmak ister gibi kollarını şiddetle sallayarak, geri geri gitti. Yürek paralayan iki feryat kopardı, ayakları döşeğe takıldı, sırtüstü serildi.

Jervez, ellerini bitiştirerek:

«Mösyö, Mösyö, öldü!» dedi.

Stajyer ilerlemiş, Kupo'yu döşeğin ortasına çekmişti. Hayır, ölmemişti. Ayakkabılarını çıkarmışlardı; çıplak ayakları, döşekten dışarı sarkıyor; yanyana, ölçülü, telâşlı ve düzgün hareketlerle, zıp zıp sıçırıyordu.

O sırada, doktor içeri girdi. Kendisi gibi göğsü nişanlı, biri zayıf biri şişman iki meslekdaşını almış, getirmişti. Üçü de eğildiler, hiç bir şey söylemeden, adamın her tarafına baktılar, sonra, yavaş sesle, çabuk çabuk konuştular. Kupo'yu belinden omuzlarına kadar soymuşlardı. Jervez, ayaklarının ucuna basıp yükselince, yerde serili yatan bu çıplak gövdeyi görüyordu. Eh! Şimdi tamam olmuştu, titreme, kollardan aşağı inmiş, bacaklardan yukarı çıkmıştı, şimdi, gövde de göbek atmaya koyulmuştu! Soyтары, düpedüz göbek atıyordu, böğürlerin boyunca fıkır fıkır hareketler oluyor, karın, kahkahadan kırılır gibi, soluk soluğa kımıldıyordu. Her tarafı oynuyordu, diyecek yoktu! Kaslar, karşılıklı titreyiyor, deri davul gibi titriyor, kıllar selâmlaşarak sallanıyorlardı. Kısacası, bu, son hora olsa gerekti, sanki, gün doğarken, bütün dans edenlerin el ele tutuşup, ayaklarını yere vura vura son defa tepinişleri gibi bir şeydi.

Başhekim:

«Uyuyor,» dedi.

Sonra, öteki iki doktora, adamın yüzünü işaret etti. Ku-po'nun, gözleri kapalıydı; burnunun bütün etlerini çeken sinirli, küçük kıpırdayışlar vardı. Böyle yorgunluktan bitik bir halde, çenesi sıkışık, kâbuslar görmüş bir ölü gibi şekli değişmiş yüzüyle, daha korkunçtu. Ama, doktorlar, ayakları görün-

MEYHAMİİ

475

ce, derin bir ilgi ile onlara doğru eğildiler. Ayaklar, hâlâ zıplıyordu. Kupo ne kadar uyursa uyusun, ayaklar oynuyordu. Sahipleri horul horul uyuyabilirdi, onlara ait bir iş değildi, bu, onlar, ne acele ediyorlar, ne yavaşlıyorlar, bildikleri gibi harekete devam ediyorlardı. Gerçekten makineli ayaklardı, keyiflerinin istediğini

yapan ayaklardı.

Jervez, doktorların, ellerini kocasının vücuduna dokundurduklarını görünce, kendisi de onu bir yoklamak istedi. Yavaşça yaklaştı, elini onun bir omuzuna koydu, bir dakika orada tuttu. Aman ya Rabbi!

İçeride neler oluyordu ki? Etin derinlerine kadar her tarafı oynuyordu; kemikler bile belki zıplıyordu. Uzaktan, ürpertiler, dalgalanmalar geliyor, derinin altında, bir ırmak gibi akıyordu.

Jervez, elini biraz bastırınca, iliklerin can acısıyla feryat ettiğini işitiyordu. Çıplak gözle bakınca, yalnız ufacık dalgaların, bir girdabın üstünde açılanlar gibi çukur-cuklar açtığı görülüyordu. Ama, içeride, adamakıllı yıkıntı olduğu belliydi. Ne yaman bir çaba! Bir köstebek çabasıydı, bu! Asomuar'm zaç yağı, orada, boyuna kazma indiriyordu. Bütün vücudu, bu vuruşlar emiyordu, elbette ki, bu çabalar bitecek, bütün iskeletin genel ve sürekli titremesi içinde, Kupo'yu lime lime edecek, götürecekti.

Doktorlar çekilip gitmişlerdi. Stajiyer hekimle yalnız kalan Jervez, bir saat sonra, yavaş sesle:

«Mösyö, Mösyö, öldü...» dedi.

Ama, ayaklara bakmakta olan asistan, başıyla, hayır dedi. Çıplak ayaklar, yatağın dışında, hâlâ oynuyordu. Bu ayaklar hiç de temiz değildi, tırnakları da uzundu. Yine saatlar geçti. Birdenbire, ayaklar, kaskatı kesildi, hareketsiz kaldı. O zaman, stajiyer hekim, Jervez'e döndü:

«Bitti,» dedi.

Ayakları, ancak ölüm durdurabilmişti.

Jervez, Gut Dor sokağındaki eve dönünce, Boşların kulübesinde, cırlak seslerle dedikodu yapmakla vakit geçiren bir sürü mahalle karısı buldu. Öteki günler gibi, haber almak için, kendisini bekliyorlar sandı.

Kapıyı itti, harap ve aptallaşmış yüzüyle bakarak, sükûnetle:

«Cavlağı çekti,» dedi.

Ama onu dinleyen yoktu. Bütün ev yerinden oynamıştı. Oo! Olmadık bir meseleydi! Puason, karısını Lantiye'yle beraber yakalamıştı. Mesele tam olarak bilinmiyordu, çünkü herkes, kendi bildiği gibi anlatıyordu. Kısacası, berikiler hiç beklemedikleri bir zamanda, o, üstlerine gelivermişti. Hatta, kadınların, dudaklarını büzerek birbirlerine tekrarladıkları birtakım ayrıntılar da vardı. Bu manzara, Puason'u, tabiatıyla çığrımdan çıkarmıştı. Tam bir kaplan kesilmişti! Oklava yutmuş gibi yürüyen, az konuşan bu adam, kükrete, sıçramaya başlamışa ti. Sonra, başka hiç bir şey işitilmemişti. Lantiye, meseleyi, kadının kocasına anlatmış olsa gerek. Ne olursa olsun, bu iş, bundan öteye gidemezdi. Boş da, bitişik lokantada çalışan kızın, bir işkembeci dükkânı yapmak için, Virjini'nin dükkâ-kânını her halde tutacağını anlatıyordu. Şapkacı olacak bu kurnaz herif, işkembeye bayılırdı.

Bu arada, Jervez, Madam Loriyö ile Madam Löra'nın geldiğini görünce, gevşek gevşek, haberi tekrarlardı:

«Cavlağı çekti... Aman ya Rabbi! Tam dört gün çırpındı, avaz avaz haykırdı...»

Bunun üzerine, iki kız kardeş, çarçabuk, mendillerini çıkardılar.

Kardeşlerinin çok kusuru olmuştu, ama, ne de olsa, kardeşleriydi.

Boş, omuz silkti, herkesin işitebileceği gibi yüksek sesle:

«Adam sende! dedi. Bir sarhoş eksildi!»

O günden sonra, Jervez, sık sık aklını kaybetmişti için, evin eğlencelerinden biri, onun yaptığı Kupo taklidini seyretmek olmuştu. Artık yalvarmaya lüzum kalmıyordu, sahneyi bedava seyretiliyor, elleri ayakları titriyor, ihtiyarsız, hafif hafif çığlıklar koparıyordu. Her halde, bu sinir, ona, Sainte - Anne'da. kocasını çok uzun zaman seyretmesinden dolayı gelmişti. Ama, talihi yoktu, onun gibi, bu hastalıktan gebermiyordu. Yalnız, ipini koparıp kaçmış maymun gibi suratını buruşturuyor, çocuklar, sokaklarda, peşinden lahana kökleri fırlatıyorlardı.

'ili

Jervez, bu şekilde, aylarca yaşadı. Gitgide daha aşağılara

tekerleniyor, en aşağılık muameleleri kabul ediyor; her gün, açlıktan biraz daha ölüyordu. Cebinde dört meteliği oldu muydu, hemen içiyor, o duvar senin, bu duvar benim geziyordu. Ona, mahallenin murdar işlerini vermeye başlamışlardı. Bir akşam, iğrenç bir şey yer mi, yemez mi diye iddiaya tutuşmuşlardı; Jervez, on metelik kazanmak için, yemişti. Mösyö Ma-resko, onu, altıncı kattaki odadan çıkarmayı kararlaştırmıştı. Ama, Bru babayı, merdiven altındaki kovuğunda ölü buldukları için, mal sahibi, Jervez'i, bu köpek yuvasında bırakmaya razı olmuştu. Şimdi, Brü babanın kovuğunda oturuyordu. Orada, eski bir saman yığını üstünde, karnı boş, kemikleri soğuktan donmuş, çene atıyordu. Toprak, besbelli onu istemiyordu. Aptallaşmış, artık bu hayatına bir son vermek için, kendisini, altıncı kattan avlunun taşlarına fırlatmayı bile düşünemiyor-du. Ölüm, onu, kendi eliyle bu hale getirdiği uğursuz hayatın ortasında, böylece, sonuna kadar sürükledikten sonra, azar azar, parça parça alıp götürdü. Hatta, neden öldüğü bile iyice anlaşılamadı, gitti. Soğuk aldığı söylendi. Ama işin doğrusu şuydu ki, Jervez, sefaletten, mahvolan hayatının murdarlıklarından ve yorgunluklarından ölmüştü.

Loriyölerin deyimiyle, sünepelikten öldü. Bir sabah, koridor fena fena koktuğu için, iki günden beri Jervez'in ortada gözükmeyişini hatırladılar; onu, ininde, çoktan mosmor olmuş bir halde buldular. Jervez'i alıp götürmek için, koltuğunda, fakirlere mahsus tabutla, Bazuj baba geldi. O gün, yine adamakıllı sarhoştı, ama, yine de babacanlılığı üstündeydi, neşeliydi. Müşterisinin kim olduğunu görünce, hazırlığını yaparken, kalenderce fikirler yürüttü: «Herkes bu yolun yolcusu... İtişip kakışmaya lüzum yok, herkese yetecek kadar yer var... Hem, acele etmek budalalık olur, insan daha geç kalır... Ben, herkesin gönlünü hoş etmek isterim, kimisi ölmek ister, kimisi istemez. Haddiniz varsa, bu işi yoluna koyun bakalım... İşte bu kadıncağız da önce, ölmek istemiyordu, sonra istedi. Ya, sen misin, al sana dediler, bek-

476

netle

lettiler... En sonunda, istediği oldu işte, ama, doğrusu ya, hakkıdır! Haydi bakalım, şen olarak gidelim!»

Sonra, Jervez'i, iri, kara elleriyle yakalayınca, yüreği yuf-kalaştı, uzun zaman kendisine karşı sevgi besleyen bu kadını yavaşça kaldırdı. Onu, bir baba özeniyle tabuta uzatırken, iki tıksırık arasında, kekeleydi:

«Bana bak... İyi dinle... Ben, kadın avutucusu dedikleri, Bibi la Gete'yim... İşine bak, mutlusun, mışıl mışıl uyu güzelim!»

eğle olm seyi lıkl; koci tali! ipin cuk

SON

diği: avaî

kare kare

Emile Zola _ Meyhane